

9

COMPENDIU

DE

DREPTUL CANONIC

AL

UNEI SÂNTEI SOBORNICEȘTI ȘI APOSTOLEȘTI BISERICI.

COMPOS DE

ANDREIU baron de **ȘAGUNA**,

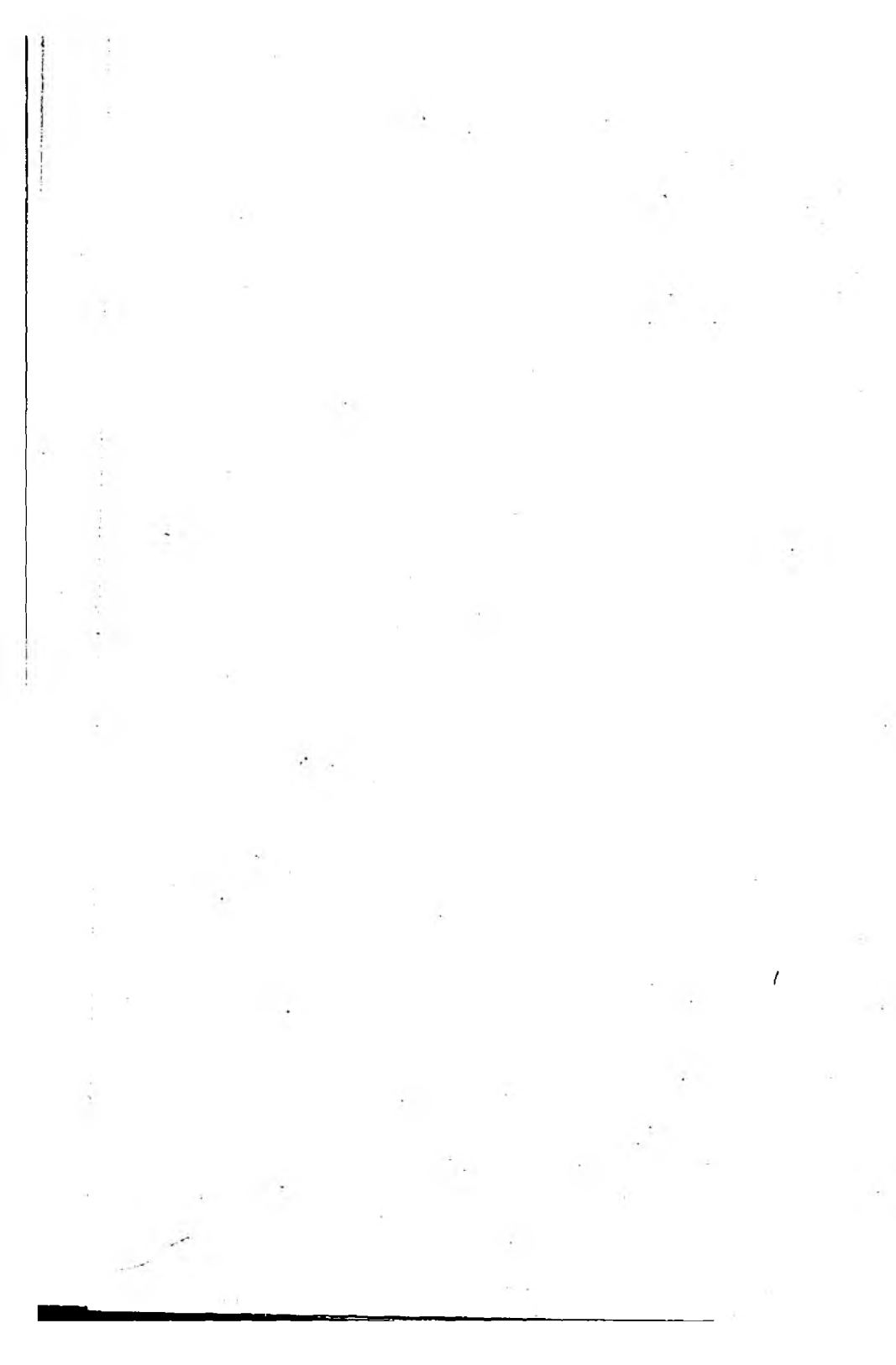
din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Ardealului, și Metropolit al Românilor de religia greco-răsăriteană din Ungaria și Ardeal, Consilier intim de stat al Majestății Sale cesaro-regești apostolice, Mare-crucer al Ordinului cesaro-austriac Leopoldin, Cavaler al Ordinului cesaro-austriac al Coroanei de fier clasa I.

A. Șaguna
1888 hunc
St.

Edițiunea III

SIBIU, 1913.

Editura și tiparul tipografiei arhidiecezane.

DEDICAT

CLERULUI ȘI POPORULUI CREDINCIOS DIN METROPOLIA ROMÂNILOR
DE RELIGIA GRECO-RĂSĂRITEANĂ DIN UNGARIA ȘI ARDEAL.

ÎN SEMNUL IUBIREI ARHIEREȘTI

DE

AUTORUL.

Bine ești cuvântat Doamne! învață-mă îndreptările tale.
Întru poruncile tale mă voi deprinde, și voiu cunoaște căile tale.
Întru îndreptările tale voiu cugetă; nu voiu uita cuvintele tale.

Psalm 118, v. 12, 15, 16.

La ediția III.

Epuizându-se și a doua edițiune a compendiului de drept canonic al sfintei noastre biserici, edat de fericitul meu predecesor *Andrieu* baron de *Șaguna*, am dispus retipărirea lui în a treia edițiune, sub îngrijirea comisiunii administrative a Tipografiei noastre arhidiecezane.

Nu aflū destule cuvinte, prin cari să recomand, și din parte-mi, mai cu căldură acest măreț op, tuturor preoților și fruntașilor noștri doritori de a cunoaște temeinicia așezămintelor bisericii noastre străbune, care singură ne-a fost cel mai puternic scut apărător, în toate cercările grele, ce am îndurat dealungul veacurilor.

De aceea eu și mulțănesc lui Dumnezeu, că mi-a rezervat mie retipărirea acestui op și în a treia edițiune, rugându-l ferbinte, se reverse darul și binecuvântarea sa, asupra bisericii noastre strămoșești și asupra tuturor celorce vor ține și respectă conștiințios, temeliile bisericeii, depuse și în acest op prețios.

Sibiiu, în 8 Maiu, 1913.

Ioan Mețianu,

arhiepiscop al bisericeii din Transilvania
și mitropolit al Românilor greco-orientali
din Ungaria și Transilvania.

La ediția II.

Cătră Onorații Cetitori!

Cu viuă bucurie putem saluta a doua edițiune a opului prezent: «Compendiu de dreptul canonic al unei, sântei, sobornicești și apostolești biserici, compus de *Andrieu* baron de *Șaguna*» etc., ca a unui op, care are nedisputabil valoare și interes general pentru literatura întregii biserici ortodoxe orientale.

Încă și astăzi, după 17 ani dela aparițiunea lui în prima edițiune, el este, încât știm noi, unicul op de dreptul canonic sistematic în biserica noastră particulară ortodoxă română.

Dară însemnătatea opului său ni-o arată însuși autorul metropolit, când ne spune: că compunerea acestui op este un ce nou pe terenul literaturii noastre bisericești și cu deosebire este un original între felurile cărți și opuri, care până acum eșiră pe câmpul literaturii canonice al bisericii noastre; când ne spune mai încolo: că greutățile, care le-a întâmpinat în compunerea acestui op, au fost multe și mari, și culminează în acea năzuială a lui, prin care și-a propus a compune un op canonic sistematic, și cât se va putea, complet, precum aceasta o cere literatura preste tot, care în zilele noastre a făcut progrese mari în toate științele; când ne spune în sfârșit: că el mai mulți ani a lucrat la compunerea acestui op, dela care a condiționat toată mângăierea vieții sale. Nu mai puțin ne arată însemnătatea opului său, și însuflețirea lui cea mare, zelul lui cel învăpăiat, de care este pătrunsă întreaga lui cu-

vântare, ce nemijlocit urmează, precum și iubirea lui cea nemărginită arhierască, pe care zice că o nutrește până la moarte pentru clerul și poporul metropoliei noastre de religia ortodoxă răsăriteană din Ungaria și Ardeal, căruia, în semnul aceleiași iubiri, îi dedică acest op al său.

Și cuvintele Marelui Andreiu¹ trup s'au făcut! Dorința lui ferbinte, de a da clerului și poporului său un manual de dreptul canonic, din care cu înlesnire să-și poată procura deslușiri sigure și temeinice la nedumeririle sale în afaceri bisericesti, în mare măsură s'a împlinit; căci nu numai noi, fiii lui sufletești de odinioară, adecă clerul și poporul din provincia metropolitană ortodoxă română a Ungariei și Transilvaniei, ci și alți frați ai noștri de prin toate părțile române, foarte mult s'au folosit și se folosesc de dreptul canonic al metropolitului Șaguna în felurite cazuri canonice și afaceri bisericesti, încât se poate zice, că noi românii, mai ales cei din monarhia austro-ungară, mai cu seamă dela Șaguna încoaci, va să zică dela dreptul lui canonic și dela celelalte scrieri ale lui canonice, am început a cunoaște mai bine, a ne împrietini mai de aproape cu canoanele, cu sinoadele, și preste tot cu organismul bisericei ortodoxe orientale. Pentrucă au nu văzurăm noi de atâtea ori în foile române și în alte scrieri particulare române, cum bărbați eminenti, demnitari înalți bisericesti se provoacă la dreptul canonic al metropolitului Șaguna, ca la un izvor, și la el însuși, ca la o autoritate canonică?

Dară nu numai la români, ci și la străini a aflat bună primire dreptul lui canonic, care tradus fiind și în

¹ Așa numit de sinodul nostru arhidiecezan din anul 1874, pentru meritele lui cele mari și numeroase.

limba germană, deja de mult a străbătut până și în Germania, în Rusia și în alte țări străine, luându-se notițe despre el și făcându-se recensiuni critice, favorabile, asupra lui în foile literare prin bărbați de specialitate.

Făcându-mi-se onoarea din partea on. comisiei administrative a tipografiei arhidiecezane, a cărei proprietate este opul din chestiune, de a mi-se încredința mie îngrijirea pentru retipărirea lui, nu am putut a nu face într'ânsul unele modifcațiuni neesențiale, dară necesarii. Zic neesențiale, pentrucă ele sunt numai stilare, care nu alterează câtuș de puțin sensul edițiunei prime și sunt făcute în interesul cărții, cu intențiunea cea mai bună de a clarifică înțelesul cel adevărat al cuprinsului. Prea-veneratul autor fiind îngrămădit cu ocupațiuni felurite, și mai întâi cu cele ale înaltului său oficiu arhieresc, lesne a putut scăpa din vedere ici-colo câte un cuvânt, câte o construcțiune chiar mai întunecată, care la a doua edițiune a opului său, dacă ar fi ajuns să și-o facă însuși, de sigur nu ar fi rămas neobservate. Iar încât pentru ortografia fonetică, cu care e tipărită această a doua edițiune, pe când cea dintâi a fost tipărită cu cea etimologică, aceasta cred că se poate justifică de sine, fiind acesta curentul timpului prezent.

Împlinindu-mi deci această misiune onorifică, pe care cu plăcere o am primit, nu-mi rămâne, decât se recomand opul binevoitoarei spriginiri a tuturor celorce se interesează, având firmă credință, că și edițiunea aceasta va fi îmbrățișată cu aceeași căldură, cu care a fost îmbrățișată cea dintâi.

Sibiiu, în 1 Octomvrie 1885.

Nicolae Popea,

Arhimandrit și vicar arhiepiscopesc.

La ediția I.

Cătră clerul și poporul credincios al metropoliei Românilor de religia gr.-răsăriteană din Ungaria și Ardeal.

Dar Vouă și pace dela Dumnezeu Tatăl nostru,
și Domnul Iisus Christos!

De mai mulți ani am lucrat la compunerea acestui op, și astăzi când l-am finit, zic cătră mine: «Întoarce-te suflete al meu în odihna ta, că Domnul bine a făcut ție»¹; dar într'aceea mi se ridică cătră ceriu toate simțirile minții și ale inimii mele, și se concentrează în întrebarea: «Ce voi răsplăti Domnului pentru toate, care mi-a făcut mie?»². Aci îmi șoptește o voce tainică, că nu pot răsplăti Domnului cu altceva bunătatea cea mare a lui, cu care m'a învrednicit a elaboră și finî acest op, dela care am condiționat toată mângăierea vieții mele, decât cu aceea: «că voi luă păharul mântuirii, și voi chemă numele Domnului, și voi da „Domnului înaintea a tot poporului lui, și în mijlocul „tău Ierusalime! rugăciunile mele de mulțămire în curțile „casei Domnului».³

Și ca mulțămita mea cătră Dumnezeu să fie desăvârșită ca jertfa lui Avel, voi chemă și sufletul meu, ca și el să mulțamească lui Dumnezeu, zicându-i: „Bine„cuvintează suflete al meu pre Domnul, și toate cele „din lăuntru al meu numele cel sânt al lui! Binecu-

¹ Psalm 114, v. 7. — ² Psalm 115, v. 3. — ³ Psalm 115, v. 4, 9.

„vintează suflete al meu pre Domnul, și nu uită toate „răsplătirile lui; El a umplut de bunătăți pofta ta, și „cunoscute a făcut ție și fiilor lui Israil voile sale!“⁴

Dar Te chiem și pe Tine, Iubite cler și popor credincios al metropoliei noastre române de religia răsăriteană din Ungaria, și Ardeal, să împreuni rugăciunile tale de mulțămire către Dumnezeu cu ale mele, să mărești împreună cu mine pe Domnul, și să înălțăm împreună numele lui, căci „am căutat pe Domnul, și m'a „auzit, și din toate năcazurile mele m'a mântuit! apro- „piați-vă către Dânsul, și Vă luminați și fețele voastre „nu se vor rușina, căci îngerul Domnului va tăbări îm- „prejurul celorce se tem de Domnul, și-i va mântui „pe ei“.⁵

Mă întrebi doară Iubite cler și popor credincios! că cartea aceasta «Dreptul canonic», ce Ți-o dedic, ce cuprinde în sine? Expozițiunea, ce urmează aci, Ți va da despre cuprinsul opului meu icoana cea mai lămurită.

Eu mainainte de a mă apuca de compunerea acestui op, am rugat pe Dumnezeu pentru ajutorul lui, și am zis: „Bine ești cuvântat Doamne! învață-mă îndreptările „tale; întru poruncile tale mă voiu deprinde, și voiu cu- „noaște căile tale, întru îndreptările tale voiu cugetă, nu „voiui uită cuvintele tale.“⁶ Și așa am început lucrarea mea, expunând la începutul opului în introducere unele cunoștințe generale despre noțiunea, definițiunea, originea, dezvoltarea și necesitatea dreptului canonic; apoi am tractat despre izvoarele și admniculii dreptului canonic; și despre împărțirea opului meu în trei părți cardinale, dintre care partea I. tractează despre dreptul canonic intern al bisericei noastre; aci am tractat despre

⁴ Psalm 102, v. 1, 2. — ⁵ Psalm 33, 2—6, și 8. — ⁶ Psalm 118, v. 15, 16.

constituțiunea, despre întemeietorul, și capul bisericii, despre învățăturile dogmatice, simbolice, rituale și misterii; apoi despre constituțiunea bisericii, unde se expune organismul ei, despre elementele personale și sociale cu drepturile și îndatoririle lor. Apoi urmează partea II. despre dreptul canonic extern; aci se tratează despre biserica în stat, și despre statul în biserică, apoi despre libertatea bisericii în stat, și despre comportabilitatea bisericilor creștine între sine. Apoi vine partea III. despre legislațiunea, administrațiunea și judecătoria bisericească, unde s'au expus 1. despre originea și forma legislațiunii bisericești; despre canoane în deobște, și despre sinoade în deosebi; despre cele vechi condici și adunări ale canoanelor; despre edițiunile canoanelor în veacul al XI., despre canoniștii veacurilor de mijloc, și despre traducerea canoanelor în limba noastră română și în cea slăveană; 2. despre administrațiunea bisericească cu privire la parohii, protopresbiterate, eparhii, metropolii și patriarhate; și 3. despre judecătoria bisericească cu privire la scaunele protopresbiterale, eparhiale, metropolitane, patriarhale, și la sinoadele locale și ecumenice; despre judecătorii bisericești; competența agendelor judecătoriilor bisericești despre sentințe, despre remediile și beneficiurile de drept, și despre execuțiune.

Iar la încheierea opului meu am dat lui Dumnezeu mulțămire de doxologie cu cuvintele prorocului: „Bine „ești cuvântat Doamne! cu buzele mele am vestit toate „judecățile gurei tale; în calea mărturiilor tale m'am des- „fătat ca întru toată bogăția“.⁷

Expunându-ți aci iubite cler și popor! cuprinsul opului meu, cutez a Te asigură totodată și despre aceea, că

⁷ Psalm 118, v. 13, 14.

cetirea și studierea acestui op Te va conduce la aceea convicțiune:

că el este compus după originalitatea și genuitatea primitivă a instituțiilor bisericeii noastre, precum acele le-a învățat și așezat însuși Mântuitorul nostru Iisus Christos, apostolii lui și părinții bisericești cei dela începutul cristianismului;

că Christos este întemeietorul, legislatorul, și capul bisericeii, prin urmare că Christos a pus dreptului canonic temeiul și începutul;

că apostolii au observat în acțiunile lor litera și spiritul învățăturilor lui Christos, săvârșindu-le acele în adunări cu împreună lucrarea bătrânilor și credincioșilor, și prin aceea întemeind pentru conducerea treburilor bisericești principiul sinodalității, va să zică: principiul constituțional, ceea ce este principiul solidarității; descriind în patru evanghelii viața și doctrinele Mântuitorului, au descris și faptele și învățăturile lor deosebi în epistolii către feliurite popoare, lăsându-le bisericeii acelea de îndreptar pentru toți timpii; prin urmare apostolii au dezvoltat prin aceste fapte ale lor materialul dreptului canonic cel întemeiat de Christos;

că arhieriei, cari au urmat după apostoli, au continuat ducerea chemării lor după chipul, ce l-au moștenit dela apostoli, descriind și ei ceea ce au lucrat pe terenul bisericesc spre consolidarea bisericeii celei întemeiate de Christos, precum și ceea ce au suferit ei și creștinii pe timpul goanelor dela împărății păgâni, prin urmare aci aflăm dezvoltarea ulterioară a dreptului canonic;

că activitatea arhieriei dela timpul creștinării împăratului Constantin se manifestează mai pe sus de lumina soarelui în ținerea sinoadelor locale și ecumenice,

și în aducerea canoanelor, și în opurile lor clasice, cari toate documentează continuitatea acelor momente sante, care s'au început dela Christos, și prin apostoli s'au descris și continuat, și apoi s'au predat posterității până la finea lumii, și că dreptul canonic prin aceste lucrări ale sinoadelor locali și ecumenice a ajuns punctul de culminațiune atât în privința legislațiunei și a administrațiunei, cât și a judecătoriei bisericești;

că punctul meu de mănecare în introducerea opului meu sunt cuvintele psalmistului către poporul israiltean: „Luați aminte poporul meu la legea mea, plecați urechea „voastră spre graiurile gurei mele; deschide-voiu în pilde „gura mea, spune-voiu vorbele cele din început; câte „le-am auzit, și le-am cunoscut, și părinții noștrii ne-au „povestit nouă“;⁸

că de principiu al dreptului canonic intern am luat cuvintele Mântuitorului: «Fericiți ceice aud cuvântul lui Dumnezeu, și-l păzesc pe el»;⁹

că la dreptul canonic extern am desemnat de principiu învățătura lui Christos: «Mai întâiu de toate poruncile este, auzi Israile! Domnul Dumnezeuul nostru „este un Domn, și să iubești pe Domnul Dumnezeuul „tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot „cugetul tău, și din toată puterea ta; și a doua asemenea „acesteia; să iubești pe deaproapele tău, ca însuși pe „tine; mai mare de aceste nu este altă poruncă»;¹⁰

că principiul legislațiunei bisericești l-am fixat după doctrina lui Christos: «Până ce va trece cerul și pământul, o iotă sau cirtă nu va trece din lege, pânăce „toate se vor face»;¹¹

⁸ Psalm 77, v. 1—3. — ⁹ Luca XI, 28. — ¹⁰ Marcu XII, 29—31. —

¹¹ Mateiu V, 18.

că de principiu al administrațiunei bisericești am luat învățătura apostolică: «Nu mai sunteți străini și nemernici, ci concetățeni cu sântii, și deaproape ai lui Dumnezeu, zidiți fiind pe temelia apostolilor și a proorocilor, fiind piatra cea din capul unghiului singur Iisus Christos, întru care toată zidirea s'a făcut și se desvoaltă într'o biserică sântă în Domnul spre lăcașul lui Dumnezeu în duhul»;¹²

că în tractatul despre judecătoria bisericească purced din principiu, care mi-l dau cuvintele Mântuitorului: „De va greși ție fratele tău, mergi și ceartă-l pe el între tine și între el singur; deci de te va ascultă, ai dobândit pe fratele tău; iar de nu te va ascultă, ia împreună cu tine încă pe unul, sau pe doi, că în gura a două sau trei mărturii va stă tot cuvântul, și de nu-i va ascultă pe ei, spune bisericei“;¹³

că Te vei convinge din dreptul canonic despre demnitatea individualității tale, la care instituțiunile bisericești Te înalță pe Tine, dându-ți dreptul de a alege mijloci ori nemijlociți cu observarea recerințelor canonice pe întregul cler, începând dela diaconi și preoți, și protopresbiteri, până la episcopi și metropolit, și acest drept Te va convinge, că „toți suntem împreună lucrători ai lui Dumnezeu, că toți suntem arătură a lui Dumnezeu, și zidirea lui, că sunteți casa lui Dumnezeu, și duhul lui Dumnezeu loculește întru voi; că, de va strică cineva casa lui Dumnezeu, îl va strică și Dumnezeu pe acela, căci casa lui Dumnezeu sântă este, carea sunteți voi“;¹⁴

că biserica fiind consecventă în instituțiunile sale față cu demnitatea omenească, primește și îmbrățișează în

¹² Efes. II, 22. — ¹³ Mateiu XVIII, 15—17. — ¹⁴ I. Cor. III, 9, 16, 17.

sânul său de maică naționalitățile tuturor popoarelor sale; ea le dă lor dreptul, de a slugi și de a se ruga lui Dumnezeu în limbile lor, de a avea preoți și arhierii din naționalitatea lor, carii să ducă și să conducă în limba respectivei națiuni chemarea lor sublimă în și afară de biserică, și să compună și să edee clerului și poporului credincios cărți bisericești de rugăciune, și de cultivarea și nobilitarea demnității lor omenești;

că noi românii de religia răsăriteană în părțile aceastea, unde din vechime trăim mestecați cu alte națiuni favorite pân' acum bisericește și politicește în prejudiciul bisericii și națiunii noastre, — avem să mulțămim numai și numai așezămintelor bisericii noastre răsăritene, că ne-am putut susține limba noastră maternă și prin ea naționalitatea noastră, va să zică: originea ființei noastre, și că acum de trei ani am putut recâștiga odihna noastră sufletească pe baza dreptului indisputabil canonic și istoric prin reînființarea metropoliei noastre române cu ierarhia națională;

că biserica, maica aceasta bună, ne-a crescut pe noi față cu nenumăratele împrejurări vitrege de bărbați credincioși ai religiei și patriei noastre străbune, și ne-a întărit cu caracterul de statornicie bărbătească pentru toți timpii buni și răi; prin urmare

că școala și metoda de creștere, ce ne-a dat biserica, și în care ne-a crescut, ne-au învățat pe noi, să cunoaștem demnitatea noastră omenească, și destinul nostru de pe pământ; pentru aceea școala aceasta să o lăsăm posterității noastre de amanet, ca astfel dânsa să rămână în legătură neîntreruptă cu noi după moartea noastră, cari acum încă trăim, precum am rămas și noi în legătură neîntreruptă cu părinții, moșii și strămoșii noștri cei în Domnul răposați, punând pe inima poste-

rității noastre cuvintele moribundului Matatia către fiii săi: «Fiilor! râvnitori fiți legii; și dați sufletele voastre «pentru legătura părinților voștri; aduceți-vă aminte de «lucrurile lor, care le-au făcut întru neamurile sale, și «veți lua mărire mare, și nume vecinic».¹⁵

Și acum iubite cler și popor! cred tare, că cunoscând Tu din acest op demnitatea, ceeace biserica Ți-o dă, precum și bunătățile școalei, prin care biserica revarsă asupra Ta razele strălucitoare de cultura și nobilizarea ta, Te vei însufleți de năzuială spre a Te face vrednic de împreună lucrător al lui Dumnezeu, de arătura lui fructiferă, de zidirea lui frumoasă și de casa lui plăcută, care toate Ți garantează fericirea vremelnică și vecinică, și Te manuduc către perfecționarea intelectuală și morală în toate afacerile tale publice și private, bisericesti și civile.

Am atins mai sus, că am lucrat mai mulți ani la acest op, și mărturisesc aceasta și a doua-oară, însă nu pentru că ași fi fost indiferent către întreprinderea mea. aceasta, ci pentru că eram prea mult ocupat cu lucruri oficioase încă atunci, când eram în posturi subalterne bisericesti, iar de când am primit înainte cu douăzeci de ani ca episcop căma bisericei noastre din Ardeal și mai mult mi s'au înmulțit trebile, pentru că am cunoscut numai decât necesitatea cea mare și înțeptoare pentru unele cărți bisericesti și școlare, care nu iertă fără pagubă învederată a binelui comun amânarea retipării unora, și compunerii și edării altora, dintre care cele bisericesti toate le-am retipărit, iar dintre cele școlare științifice unele le-am compus eu, și altele le-am încredințat unor bărbați științifici spre compu-

¹⁵⁾ Mucaveiu II, v. 50, 51.

nera ori spre traducere, și așa le-am tipărit în tipografia, carea o am fundat eu, și o am dăruit bisericeii noastre din Ardeal.¹⁶

Mai departe vine de a se considera și acea împrejurare momentoasă, că întreprinderea mea cu compunerea acestui op este un ce nou pe terenul literaturii noastre bisericești și cu deosebire este un original în

¹⁶ I. Cele retipărite sunt:

1. Apostolul	la anul 1851 de	30 $\frac{1}{2}$	coale
2. Catehismul mic	" " " "	5	"
3. Octoih mic	" " 1852	18 $\frac{1}{2}$	"
4. Orologion mare	" " " "	18	"
5. Euhologion bogat	" " 1853	37	"
6. Mineiul Ianuarie	" " " "	106	"
7. " Februarie	" " " "	62	"
8. " Martie	" " " "	54	"
9. Teologia dogmatică	" " 1854	14	"
10. Mineiul Aprilie	" " " "	52	"
11. " Maiu	" " " "	53 $\frac{1}{2}$	"
12. " Iunie	" " " "	65	"
13. " Iulie	" " " "	72 $\frac{1}{2}$	"
14. Tâlcul evangheliilor	" " " "	14	"
15. Catehism bogat	" " " "	11	"
16. Mineiul August	" " " "	74	"
17. Acaftist bogat	" " 1855	19	"
18. Mineiul Septemvrie	" " " "	75	"
19. " Octomvrie	" " " "	88	"
20. " Noemvrie	" " " "	96	"
21. Chiriadromion	" " " "	83 $\frac{1}{2}$	"
22. Mărturisirea ortodoxă	" " " "	13	"
23. Teologia morală	" " " "	12	"
24. Acaftist mic	" " 1856	5	"
25. Liturghier	" " " "	30 $\frac{1}{2}$	"
26. Mineiul Decemvrie	" " " "	116	"

felurile cărți și opuri, cari până acum ieșiră pe câmpul literaturii canonice al bisericii noastre; prin urmare greutățile, cari le-am întimpinat în compunerea acestui op, au fost multe și mari, și culminează în acea nizuială a mea, prin care mi-am propus a compune un op canonic sistematic, și cât se va putea, complet, și așa așezarea

27. Teologia pastorală	la anul 1857 de 15	coale
28. Biblia întreagă ilustrată cu 94 icoane	„ „ 1858 „ 291	„
29. Orogion mare	„ „ 1859 „ 18	„
30. Cartea evangheliilor	„ „ „ 95 $\frac{1}{2}$	„
31. Pentocostarion	„ „ „ 96	„
32. Triodion	„ „ 1860 „ 189	„
33. Tălcul evangheliilor	„ „ „ 13	„
34. Psaltirea bogată	„ „ „ 19	„
35. Octoihul mare	„ „ „ 152 $\frac{1}{2}$	„
36. Noul testament	„ „ 1867 „ 31	„
37. Orogion mare	„ „ „ 18	„

II. Cele compuse și traduse de mine:

1. Promemoria despre dreptul de autonomie a bisericii noastre din Ardeal	„ „ 1849 „ 1	„
2. Adaos la această promemorie „ „ 1850 „ 1 $\frac{1}{2}$	„	„
3. Promemorie către ministrul austriac de culte	„ „ 1851 „ 2	„
4. Elementele dreptului canonic „ „ 1854 „ 12	„	„
5. 26 cuvântări la sărbători mari ca adaos la Chiriacodromion „ „ 1855 „ 34	„	„
6. Gravamine în contra ministrului austriac de culte	„ „ „ „ 4 $\frac{1}{2}$	„
7. Respingere a unor atacuri în treaba unei traduceri nouă a bibliei	„ „ 1858 „ 8 $\frac{1}{2}$	„
8. Istoria bisericăscă în 11 tomuri „ „ 1860 „ 46	„	„
9. Antorism, adecă deslușiri comparative la dorințele clerului din Bucovina	„ „ 1861 „ 8	„

în ordine a obiectelor unui op despre dreptul canonic, precum aceasta o cere natura acelor obiecte, și literatura preste tot, carea în zilele noastre au făcut progrese mari în toate științele, — au fost pentru mine cea parte grea a deslegării problemei mele, carea o am putut învinge numai cu constanță consecventă și perseveranță.

10. Hirotesier și hirotonier pentru sfințirea de diacon și presbiter, traducere prin mine din limba slaveană veche	la anul 1861 de 3 coale
11. Instrucțiune pentru învățător din școalele populare și capitale	„ „ 1862 „ 3 „
12. Rânduiala sfințirii bisericelor prin arhiereu	„ „ „ „ 4 „
13. Proiectul de regularea trebilor bis. școl. și fundamentale	„ „ 1864 „ 6 „
14. Actele sinoadelor noastre bis. din Ardeal în an. 1850, 1860 și 1864	„ „ „ „ 33 „
15. Instrucțiune pentru directorii districtuali de școală	„ „ 1865 „ 2 $\frac{1}{2}$ „
16. Rânduiala sfințirii de episcop	„ „ „ „ 8 „
17. Instrucțiune pentru profesori și duhovnic din instit. nostru arhidiecezan pedag. teologic	„ „ „ „ 2 $\frac{1}{2}$ „
18. Scrisori apologetice	„ „ 1867 „ 4 $\frac{1}{2}$ „
19. Compendiu de dreptul canonic.	„ „ 1868 „ 30 „

III. Cele compuse și traduse prin alții la îndemnul meu:

1. Abcdar românesc prin Sava Popoviciu par. la Rășinar	„ „ 1851 „ 4 „
2. Istoria biblică pentru școlari	„ „ „ „ 3 „
3. Gramatica rom. de Sava Popoviciu, par. la Rășinari	„ „ 1852 „ 7 $\frac{1}{2}$ „
4. Carte de conversațiune și Vocabular germ. și român de Sava Popoviciu par. la Rășinari	„ „ 1853 „ 13 „
5. Aritmetica cu cifre de Visarion Roman	„ „ 1855 „ 4 $\frac{1}{2}$ „

Lipsa unui asemenea manual de dreptul canonic o am simțit eu încă fiind în oficiuri subalterne bisericești, iară de când duc chiemarea arhierescă o am simțit și mai mult.

Sunt convins iubite cler și popor! că și Tu ai simțit de mulțori, și cu deosebire acum, când voim cu toții,

6. Abcdar nemțesc pentru școalele române de Sava Popoviciu, paroh la Rășinari	la anul 1857 de	5	coale
7. Invățătorul și poporul de Atanasiu Marienescu	" " 1859 "	8	" "
8. Gramatica rom. de Belisim, învăț. și dir. la școalele capit. din Brașov	" " " "	3	" "
9. Istoria Austriei cu statistica de Visarion Roman	" " " "	5 $\frac{1}{4}$	" "
10. Abcedarul prof. Zach. Boiu	" " 1862 "	6	" "
11. Manuducerea la întrebuițarea Abcedarului de același	" " " "	6	" "
12. Comput în școala populară de prof. Ioan Popescu	" " 1864 "	16	" "
13. Cuvântările comisarilor școlari	" " " "	12	" "
14. Raporturile inspectorilor districtuali școlari	" " 1865 "	19	" "
15. Biografia feric. Macrine, trad. de G. Muntean, dir. gimn. la Brașov	" " " "	4	" "
16. Cartea de cetire de prof. Z. Boiu	" " " "	11	" "
17. Scrierea S. Chrisostom despre preoție trad. de Iosif Barac, par. la Brașov	" " " "	13	" "
18. Gram. rom. de N. Mihălțan, învăț. și dir. la școala cap. în Rășinari	" " 1866 "	13	" "
19. Acte oficioase despre metrop. rom. din Ungaria și Ardeal	" " 1867 "	8	" "
20. Cunoștințe practice despre cultivarea grădinilor de Dr. Paul Vasiciu, consilier de școale	" " " "	7 $\frac{1}{2}$	" "
21. Compendiu de pedag. de Ioan Popescu, profesor.	" " 1868 "	11 $\frac{1}{2}$	" "

ca să conducem și regulăm trebile noastre bisericești, școlare și fundamentale conform constituțiunii bisericești noastre, — trebuința de a poseda un manual de dreptul canonic, din care cu înlesnire să-ți poți procura deslușiri sigure și temeinice la nedumeririle tale în afaceri bisericești.

Iată acum manualul dorit de dreptul canonic, care l-am compus eu după temeiurile genuine și originale scoase din sânta scriptură, din canoanele sinoadelor ecumenice și locale, și din interpretațiunile, care le-am găsit în pidalion și din cele ale lui Balsamon,¹⁷ Zonara,¹⁸ și din sintagma alfabetică a lui Blastar;¹⁹ iar în privința anticuităților bisericești m'am folosit cu opurile lui Bingham și Haineciu.²⁰

Eu afară de aceste izvoare și adminiculi de dreptul canonic al bisericești noastre, pe care le recunosc de dăfătoare de măsură pentru biserica noastră de a toată lumea, fie ea în oricare parte a lumii, — n'am întrebuințat alte izvoare ori opuri, dar nici lucrările particulare ale scaunelor patriarhale, căci eu așa sum convins, că dacă și alte opuri ori lucrări particulare ale scaunelor patriarhale sunt consoane cu sânta scriptură, cu canoanele sinodale, și cu opurile, de care m'am folosit eu, atunci ar fi fost de prisos, ca să mă provoc și la ele ca la niște adminiculi ai dreptului canonic, deoarece nu cuprind în sine nimic prototipic, ci numai decopieri și lucruri administrative; iar dacă alte opuri ori lucrări ale scaunelor patriarhale nu sunt consoane cu sânta scriptură și cu canoanele sinodale, atunci eu n'ași fi putut să mă provoc la ele, căci sunt fără valoare și fără putere de drept, și pentru aceea fiecare dintre noi este

¹⁷ Vezi §-ful 56. — ¹⁸ §-ful 57. — ¹⁹ §-ful 59. — ²⁰ §-ful 60.

împuternicit să osândească orice opuri canonice, și orice lucrări patriarhale, care nu corespund literii sânteii scripturi, și canoanelor pozitive.

Acum iubite cler și popor al metropoliei noastre române de religia răsăriteană din Ardeal și Ungaria! dupăce Ți-am expus într'un sumar momentele cele mai însemnate din acest op al meu, și dupăce Ți-am arătat și izvoarele și admîniculii, de care m'am folosit în compunerea lui; nu-mi rămâne alta, decât să-ți predau, prelungă celelalte opuri de până acum compuse și edate de mine și acest op al meu dedicat Ție, ceace o și fac prin aceasta în semn de iubire arhierescă, carea o nutresc pentru tine în inima mea până la moarte, nedorind nimic alta așa ferbinte, ca aceea, ca și Tu întocmai, ca și mine, «să stai încingându-ți mijlocul tău cu adevărul, „și îmbrăcându-te cu zeaua dreptății, și încălțându-ți picioarele întru gățirea evangheliei: preste toate luând pa- „văza credinței, cu care vei putea stinge toate săgețile „vicleanului cele aprinse, și se iai coiful mântuirii, și sabia „duhului care este cuvântul lui Dumnezeu!».²¹

Sibiiu, 1 Ianuarie 1868.

Autorul.

²¹ Efes. VI, 17.

Registru de cuprins.

Introducere în dreptul canonic.

CAP I.

Cunoștințe generale.

Tăierea I.

Despre noțiunea, originea și dezvoltarea dreptului canonic.

	pag.
§. 1. Noțiunea și definițiunea dreptului canonic	1
§. 2. Necesitatea jurisprudenței canonice	1
§. 3. Originea dreptului canonic	3
§. 4. Dezvoltarea primitivă a dreptului canonic	3
§. 5. Dezvoltarea ulterioară a dreptului canonic	4
§. 6. Dezvoltarea dreptului canonic în secolii dintâi ai eliberării bisericii creștine de goane	6

Tăierea II.

Despre izvoarele și adminiculi dreptului canonic.

§. 7. Ce se numesc izvoare de dreptul canonic	7
§. 8. Ce se numesc adminiculi de dreptul canonic	7
§. 9. Despre cele patru evanghelii ca izvoarele primitive ale dreptului canonic	7
§. 10. Despre faptele și scrierile apostolilor, ca izvoarele secundare ale dreptului canonic	8
§. 11. Canoanele sfinților apostoli ca izvoare ulterioare ale dreptului canonic	8
§. 12. Canoanele sinoadelor ecumenice și locale ca izvoare ulterioare ale dreptului canonic	9
§. 13. Scrierile canonice ale sfinților părinți expuse în canonul 2-lea al sinodului ecumenic VI, ca izvoare ulterioare ale dreptului canonic	10
§. 14. Continuare	11

	pag.
§. 15. Cărțile testamentului vechiu ca adminiculi ai dreptului canonic	12
§. 16. Interpretările lui Balsamon, Zonara și Aristen, Sintagma alfabetică a lui Blastar, și Nomocanonul patriarhului Fotiu ca adminiculii dreptului canonic	12
§. 17. Tradițiile ca adminiculii dreptului canonic	13
§. 18. Obiceiurile ca adminiculii dreptului canonic	13
§. 19. Orânduielele stăpânirii civile ca adminiculii dreptului canonic	15
§. 20. Expunerea împărțirii opului nostru	17

Partea I.

Dreptul canonic intern.

CAP. I.

Despre biserică, organismul ei, și despre potestatea bisericească.

Tăierea I.

Despre biserică, întemeietorul și capul ei.

§. 21. Noțiunea bisericei	18
§. 22. Christos este întemeietorul bisericei	18
§. 23. Inșiși apostolii mărturisesc, că Christos este întemeietorul bisericei	20
§. 24. Christos este capul bisericei, iară biserica este trupul lui Christos	20
§. 25. Principiile bisericei: credința, dragostea și nădejdea	21
§. 26. Despre unimea bisericei	22
§. 27. Despre lăjirea bisericei	22
§. 28. Caracterul bisericei este ecumenic	23
§. 29. Problema bisericei	23

Tăierea II.

Despre învățăturile dogmatice și simbolice, axiomatice, liturgice rituale.

§. 30. Ce însemnează cuvântul «dogmă»	25
§. 31. Noțiunea și definițiunea dogmei	25
§. 32. Ce însemnează cuvântul «simbol»	25

	pag.
§. 33. Precauțiunea canonică la compunerea și edarea cărților simbolice	26
§. 34. Despre simbolul Niceo-Constantinopolitan	27
§. 35. Invățături axiomatice provocate de împrejurările timpilor	29
§. 36. Cărți simbolice provocate în timpii mai de apoi	30
§. 37. Ce însemnează cuvântul «liturghie», câte feluri de liturghii avem, și când se săvârșesc acele	31
§. 38. Pregătirile canonice la liturghie din partea preotului slugitor și a poporului	32
§. 39. Cerințe canonice pentru liturghie: antimis, prescură, vin, apă rece și caldă, vase și odoare sfințite, vestminte bisericești, cărți rituale, lumini, și candelile și tămâie	33
§. 40. Despre celelalte serviciiuri bisericești	35
§. 41. Despre cântări și cetiri la serviciuri bisericești	35
§. 42. Despre amvon	36
§. 43. Ce, și spre ce scop este postul	37
§. 44. Despre timpul și felurimea posturilor bisericești	37
§. 45. Cine se desleagă de post, și cum au creștinii să se poarte, când postesc	39
§. 46. Despre timpul serbării Paștilor	39

CAP. II.

Despre misterii.

Tăierea I.

Cunoștințe generale despre misterii.

§. 47. Ce este misterul?	42
§. 48. Câte lucruri se cer pentru validitatea fiecărui mister?	42
§. 49. Câte misterii are biserica ortodoxă răsăriteană	42

Tăierea II.

Despre misterul botezului.

§. 50. Ce mister este botezul	42
§. 51. Când este botezul valid?	43
§. 52. De ce nu se repețește botezul	44
§. 53. Despre naș	45

	pag.
§. 54. Despre afinitatea de botez	45
§. 55. Continuare	46
§. 56. Caz de indoială la afinitate de botez	47

Tăierea III.

Despre misterul ungerii cu sfântul mir.

§. 57. Ce mister este ungeria cu s. mir?	47
§. 58. Cui se dă acest mister?	48
§. 59. Despre cei doi ministri ai acestui mister	48

Tăierea IV.

Despre misterul sfintei cuminecături.

§. 60. Ce mister este sfânta cuminecătură?	48
§. 61. Biserica noastră dă tuturor acest mister sub chipul pânei și al vinului	48
§. 62. Cine și când este dator a se cumineca?	49

Tăierea V.

Despre misterul pocăinței.

§. 63. Ce mister este pocăința?	49
§. 64. Cine este subiectul pocăinței?	50
§. 65. Cine este ministrul pocăinței?	50
§. 66. Cine poate deslega pe cel legat?	50

Tăierea VI.

Despre misterul preoției.

§. 67. Ce mister este preoția?	51
§. 68. Poate-se repeși acest mister	51
§. 69. Ce se cere spre validitatea acestui mister?	52

Tăierea VII.

Despre misterul căsătoriei.

§. 70. Ce mister este căsătoria?	53
§. 71. Validitatea căsătoriei	53
§. 72. Despre impedimentele căsătoriei	54
§. 73. Împărțirea obiectului matrimonial	54

I. Despre logodnă.

	pag.
§. 74. Ce este logodna?	54
§. 75. Ce se cere spre validitatea logodnei?	55
§. 76. Continuare I.	55
§. 77. Continuare II.	56
§. 78. Continuare III.	57
§. 79. Ce prescrie tipicul bisericesc pentru logodnă?	58
§. 80. Până când ține validitatea logodnei?	58
§. 81. Când este logodna invalidă?	59

II. Despre arvuna la logodnă:

§. 82. Ce este arvuna la logodnă?	59
§. 83. Urmările arvunei dela logodnă	60

III. Despre zestre.

§. 84. Ce este zestrea și ce urmări are?	61
§. 85. Ce poate fi substratul zestreii?	61
§. 86. Cum să se urmeze cu zestrea?	61

IV. Despre cele trei promulgări înainte de cununie.

§. 87. Despre originea promulgărilor	61
§. 88. Cunoștințe necesare despre promulgări	63
§. 89. Despre valoarea promulgărilor	63

V. Despre dispensațiuni la căsătorii.

§. 90. Ce este dispensațiunea la căsătorii?	63
§. 91. Cine dă dispensațiunea deslegării vreunei piedeci bisericești?	64
§. 92. Cine dă dispensațiune în trebi civili și militari?	64
§. 93. Petenții de dispensațiune cum au să întocmească petițiunea lor?	64

VI. Despre nun.

§. 94. Ce este nunul?	65
§. 95. Cum să fie nunul?	65

VII. Despre cununie.

§. 96. Ce este cununia?	65
§. 97. La ce împrejurări să fie preotul atent la cununie?	65
§. 98. Despre cununia fețelor de două religii	66

VIII. *Despre căsătorii.*

	pag.
§. 99. Despre căsătoriile preoților	66
§. 100. Despre a doua căsătorie a văduvilor	67
§. 101. Despre a doua căsătorie a văduvelor	67
§. 102. Despre a treia și a patra nuntă	68
§. 103. Despre căsătoria celor rău bolnăviți	68
§. 104. Despre mușterea, a cărei bărbat este în străinătate sau în captivitatea inamicului patriei, și va să se mărite	69
§. 105. Care căsătorii se zic necuvioase, nelegiuite și oprite?	69
§. 106. Continuare	70
§. 107. Călugării și călugărițele nu pot păși la căsătorie .	71
§. 108. Căsătoria cu eretici și iudei este oprită	72
§. 109. Căsătoriile cu răpire încă se opresc	72
§. 110. Despre căsătorii clandestine	73

IX. *Despre impedimentele căsătoriilor.*

§. 111. Definițiunea acestor impedimente	73
§. 112. Continuare	74
§. 113. Cari sunt impedimentele nimicitoare de căsătorie în biserica noastră?	74
§. 114. Cari sunt impedimentele împedecătoare de căsătorii	76

X. *Despre consangvinitate.*

§. 115. Ce este consangvinitatea?	77
§. 116. De unde și-a luat consangvinitatea numirile gradurilor, și cum se numără acelea?	77
§. 117. În câte feluri se zic unchii cătră nepoți, și nepoții cătră unchi?	78
§. 118. Căsătoriile oprite de consangvinitate	78

XI. *Despre afinitate, sau cuscrie de două neamuri.*

§. 119. Ce este afinitatea sau cuscria de două neamuri .	79
§. 120. Cum se numără gradurile de cuscrie?	79
§. 121. Căsătoriile oprite de afinitate de două neamuri?	79
§. 122. Continuare I.	80
§. 123. Continuare II.	81
§. 124. Continuare III.	82

XII. *Despre afinitatea sau cuscria de trei neamuri.*

§. 125. Ce rudenie este cuscria de trei neamuri?	83
§. 126. Cum se numără gradurile la cuscria de trei neamuri?	83

	pag.
§. 127. Căsătoriile oprite de trei neamuri	83
§. 128. Căsătorii neoprite de cuscrie de trei neamuri	84

Tăierea VIII.

Despre misterul sântului maslu.

§. 129. Ce mister este sântul maslu	84
§. 130. Cine este ministrul și subiectul misterului sântului maslu?	84

CAP III.

Despre organismul și constituțiunea bisericei.

Tăierea I.

Despre organismul bisericei.

§. 131. Cunoștințe preliminare	86
§. 132. Elementele organismului bisericei	87
§. 133. Vitalitatea din afară a bisericei este condiționată dela neimpedecata funcționare a tuturor elementelor personale și sociale din organismul bisericei	89
§. 134. Că elementele organismului bisericei nu pot veni între sine în nici o coliziune	91
§. 135. Continuare, și trecere la tractatul special despre părțile personale din organismul bisericei	92

Tăierea I.

Despre elementele personale ale organismului bisericesc.

§. 136. Introducere	93
-------------------------------	----

I. Despre arhieriei.

§. 137. Cunoștințe preliminare despre arhieriei	94
§. 138. A. Despre patriarhi	95
§. 139. Continuare	97
§. 140. Cui i se cuvine dreptul de a înălța vreun scaun arhieresc la dignitatea de scaun patriarhal	97
§. 141. Ce este, și cum trebuie să fie patriarhul?	98
§. 142. Despre alegerea patriarhilor	98
§. 143. Despre egalitatea patriarhilor	99

	pag.
§. 144. Despre drepturile patriarhale	101
§. 145. Continuare	103
§. 146. B. Despre metropoliți	105
§. 147. Ce prescriu canoanele în privința metropoliților .	106
§. 148. Poate metropolitul să ceară dela episcopii sufragani împuțare, de a designa el singur pe viitorul episcop?	108
§. 149. Despre alegerea metropoliților	109
§. 150. C. Despre arhiepiscopi și esarhi	109
§. 151. D. Despre episcopi. Episcopii la început se chie- mau apostoli, apoi următori ai apostolilor, și sca- unele lor scaune apostolești	111
§. 152. Episcopul este înainte-stătător al preoțimei, călu- gărilor și al creștinilor	112
§. 153. Episcopul trebuie să fie din tagma călugărească .	113
§. 154. Episcopi titulari nu pot fi în biserica noastră . .	114
§. 155. Episcopul nu poate însuși sieși parohii din altă eparhie	115
§. 156. Despre alegerea și recerințele canonice ale nou- alesului episcop	116
§. 157. Hirotonia noului episcop, și prevederea lui cu gra- mata metropolitană	118
§. 158. Noualesul episcop se supune examenului canonic înainte de hirotonire	119
§. 159. Ce are să facă episcopul cu averea eparhiei și cu a sa proprie avere?	120
§. 160. Episcopul este dator a avea econom	122
§. 161. Episcopul este dator a face diată	122
§. 162. Despre potestatea episcopală asupra averii epar- hiale, a bisericilor parohiale și mănăstirești, și asupra fondurilor școlare și filantropice, pe care eparhia, sau vreo parohie că atare le-au înființat	123
§. 163. Despre potestatea episcopului în privința legării și deslegării păcatelor	125
§. 164. Despre protestatea judecătorească a episcopului	126
§. 165. Nu se iartă episcopului strămutarea la altă eparhie fără motiv binecuvântat	128
§. 166. Episcopul sau oricare arhieru se poate lipsi de scaunul său pentru vreo cauză dreaptă, dar nu se poate retrude la starea de presbiter	129

II. Despre presbiteri.

pag.

§. 167.	Cunoștințe generale despre presbiteri	130
§. 168.	A. Despre arhimandrit. Ce este arhimandritul și cum se constituie?	131
§. 169.	Însușirile recerute dela arhimandriți și chiemarea lor	131
§. 170.	B. Despre protosingel. Ce este protosingelul? cum se constituie și recerutele lui însușiri	132
§. 171.	C. Despre igumen. Ce este igumenul? cum se constituie, și recerutele lui însușiri	133
§. 172.	D. Despre protopresbiter. Despre originea institutului protopresbiterilor	133
§. 173.	Despre chiemarea protopresbiterilor	134
§. 174.	Despre îndatoririle protopresbiterilor	134
§. 175.	Despre drepturile protopresbiterilor	136
§. 176.	E. Despre parohi. Vechimea institutului parohilor	137
§. 177.	Despre căsătoria lor	138
§. 178.	Biserica noastră nu primește celibatul la preoți .	139
§. 179.	Parohul trebuie să se ocupe cu studii și litere .	141
§. 180.	Cu ce studiu are a se ocupa presbiterul	142
§. 181.	Ocupațiuni vătămătoare de onestitatea preotului, și precauțiuni pentru onestitatea lui	143
§. 182.	Alegerile examinarea și hirotonirea parohilor . .	145
§. 183.	Parohul trebuie se fie însurat, și ce fețe femeiești poate țineă în casa sa; cum se poate însură a douăoară, și a se despărți de muieră?	146
§. 184.	Parohul spre funcționare are lipsă de singhelia episcopopească, iar vrând să călătorească, de licenția în scris a episcopului	147
§. 185.	Drepturile unui paroh	147
§. 186.	Îndatoririle unui paroh	148
§. 187.	Despre preoții ajutători — capelani	150

III. Despre diaconi.

§. 188.	Despre diaconi în deobște	151
§. 189.	Despre treptele diaconiei	151

IV. Despre călugări și călugărițe.

§. 190.	Cunoștințe introducătoare	152
§. 191.	A. Începutul vieții monahale	153
§. 192.	Continuare	154

	pag.
§. 193. Mai departe dezvoltare a tagmei monahale	156
§. 194. Ce sunt călugării și călugărițele?	159
§. 195. De câte feluri sunt călugării?	159
§. 196. Recerințele spre îmbrățișarea tagmei monahale	159
§. 197. Unele cunoștințe principale despre călugări și călugărițe	161
§. 198. Deprinderile cu mâni nu cauzează onestității monahale nici o scădere	162
§. 199. Despre onestitatea călugărițelor	163
§. 200. Călugărul sau călugărița se pedepsește, dacă părăsind mănăstirea se căsătorește	164
§. 201. Despre onestitatea mai marilor mănăstirești	165

V. Despre cristiani.

§. 202. A. Cristianii sunt datori a vieții după poruncile lui Christos, și ale apostolilor și ale bisericii	167
§. 203. Cristianii sunt datori cu ascultare și împlinire către povețele mai marilor lor bisericesti în treburi religioase și morale	168
§. 204. Cristianii sunt datori a înzestră cu cele trebuincioase pe preoții lor.	169
§. 205. Continuarea acestui obiect	169
§. 206. Iau parte la alegeri de arhi- și erei și la toate afacerile bisericico-economice	170
§. 207. B. Despre cetitori și cântăreți. Cunoștințe generale	172
§. 208. Cetitorii și cântăreții se pot căsători	172
§. 209. Cetitorul și cântărețul hirotosit nu poate părăsi fără binecuvântare arhierescă stațiunea sa	172
§. 210. Cum are cântărețul să cânte?	173
§. 211. Ce se cere dela cetitori și cântăreți în privința moralității?	174
§. 212. C. Despre clerici. Ce însemnează cuvântul «cleric» și cine se numesc «clerici» în canoane?	175
§. 213. Clericii sunt datori a se pregăti spre tagma preoțească cu toate recerințele	175
§. 214. Poate-se dispensă cineva dela pregătirea sistematică spre tagma preoțească?	176
§. 215. Cine se poate primi de cleric și cine nu?	177

	pag.
§. 216. D. Despre catehumeni. Cine se numesc catehumeni în deobște	178
§. 217. Cine se numeau catehumeni în timpii vechi?	179
§. 218. Cum se pedepseau catehumenii?	179
§. 219. Ce precauțiune observă ierarhia noastră cu catehumeni și cateheți?	180

Tăierea III.

Despre elementele sociale ale organismului bisericesc.

§. 220. Care sunt elementele sociale ale organismului bisericesc?	180
§. 221. <i>I. Despre parohii</i>	181
§. 222. Cunoștințe preliminară despre cuvântul «biserică»	182
§. 223. Continuare	183
§. 224. Bisericile parohiale au fost mici și fără înfrumusețare	185
§. 225. Edificarea bisericelor mari și strălucite în decurgerea timpilor	186
§. 226. Despre forma externă și internă a bisericilor	187
§. 227. Despre situația bisericilor	188
§. 228. Bisericile parohiale de acum și sănțirea lor	189
§. 229. Numai un altar eră în biserici, și numai una liturghie se săvârșia într'o zi, precum aceasta o vedem și astăzi în bisericile noastre	190
§. 230. Despre cerințele canonice la edificarea bisericilor	190
§. 231. Deosebirea bisericilor parohiale de cătră capelele private	191
§. 232. Cunoștințe generale despre averile bisericilor parohiale	192
§. 233. Dreptul de administrațiune și de conducere a averilor parohiale compete parohiilor respective	193
§. 234. Despre epitropii bisericilor parohiale	195

II. Mănăstiri.

§. 235. Despre mănăstiri în deobște	197
§. 236. Fiecare mănăstire este subordonată jurisdicțiunii acelei eparhii, în al cărei complex se află	197
§. 237. Oare au mănăstirile așa numite «stavropighii» și «închinat» bază canonică?	198
§. 238. Stavropighiile sunt anticanonice	199

	pag.
§. 239. Dovezi, că stavropighiile sunt anticanonice . . .	200
§. 240. Continuare I.	201
§. 241. Continuare II.	202
§. 242. Cunoștințe preliminară despre începutul mănăstirilor din România	203
§. 243. Despre dotațiunile, care principii și boierii începură a le face mănăstirilor	204
§. 244. De unde s'au făcut dotațiunile acestea?	205
§. 245. În câte categorii se împart astăzi mănăstirile din România?	206
§. 246. Când s'au inventat numirea de «mănăstiri închi- nate»?	206
§. 247. Călugării greci nicidecum n'au cutezat să se deie de proprietari ai averilor acestor mănăstiri închinată.	208
§. 248. Susținutu-s'a în valoare chrisovul lui Mateiu Basa- rabă și al lui Parteniu patriarh al Constantinopolei, și până când s'a susținut?	209
§. 249. Ce consecvențe au tras după sine numirea de «mă- năstiri închinată»?	211
§. 250. Fostau numirea de «mănăstiri închinată» și con- secvențele de acolo urmate canonice?	212
§. 251. Mănăstirile nu se pot seculariza	213
§. 252. Noviciul poate lua îndărăpt dăruirea sa	216
§. 253. Averele mănăstirească nu se poate vinde nici în- străină	216
§. 254. La mănăstire trebuie să fie econom	217
§. 255. Despre controla averii mănăstirești	218
<i>III. Protopresbiterate.</i>	
§. 256. Despre protopresbiterate	219
<i>IV. Eparhiile.</i>	
§. 257. Despre eparhii	220
<i>V. Metropoliile.</i>	
§. 258. Despre metropoli	221
<i>VI. Patriarhatele.</i>	
§. 259. Despre patriarhate	222

Tâierea IV.

Despre persoanele beneficiate bisericești.

	pag.
§. 260. Persoanele bisericești erau beneficiate dela început	223
§. 261. Clerul aveă parte din pârga rodurilor, ce creștinii aduceau	224
§. 262. Ce subsistență aveă clerul pe timpul goanelor?	225
§. 263. Clerul aveă subvențiune dela stat în timpii celor dintâi împărați creștini	226
§. 264. Clerul n'a încetat să fie beneficiat până și în zilele noastre	227
§. 265. Clerul bisericeii noastre ecumenice n'a stăruit nici când pentru introducerea zeciuiei dela semănăturile creștinilor pentru subsistența sa	228
§. 266. Continuare	230

Tâierea V.

Despre constituirea clerului beneficiat.

§. 267. Introducere	231
§. 268. Lucrarea apostolilor la deplinirea locului lui Iuda	233
§. 269. Lucrarea apostolilor la constituirea de apostoli a învățăceilor Varnava și Pavel	234
§. 270. Constituirea prin apostoli a celor șapte diaconi .	236
§. 271. Constituirea episcopilor ca a următorilor nemijlociți ai apostolilor	237
§. 272. Dovezi ulterioare din timpii goanelor, despre modul constituirei episcopilor prin alegerile clerului și poporului	239
§. 273. Cum s'au urmat la constituirea episcopilor în secolii sinoadelor ecumenice și locale?	240
§. 274. Clerul și poporul credincios au avut la alegerea episcopilor egală îndreptățire	242
§. 275. Ce putere a avut alegerea de episcop prin cler și popor	242
§. 276. Ce hotăresc canoanele în privința constituirei episcopilor	243
§. 277. Ce urmează din celece hotăresc canoanele sinodale în privința constituirei episcopilor?	245
§. 278. Constituirea onora de episcopi prin revelațiune și vocea divină	247

	pag.
§. 279. Violarea uzului și a canoanelor din partea unor împărați bizantini la constituirea episcopilor . . .	248
§. 280. Făcut-au oarecând ierarhia vreo excepțiune în modul constituirii episcopilor?	250
§. 281. Măsurile luate de către împăratul Iustinian în privința alegerilor de episcopi	252
§. 282. Despre novela împăratului Emanuil Comnen în privința alegerii de episcop	253
§. 283. Alegerea de episcop făcută prin stăpânitori lumești și boieri este invalidă	254
§. 284. Despre modul constituirii protopresbiterului, preotului și diaconului	255
§. 285. Continuarea acestui obiect	257
§. 286. Oare este în biserica noastră dreptul de patronat în punerea beneficiaților bisericești	258

Tăierea VI.

Despre averile eparhiilor, metropoliilor și patriarhatelor.

§. 287. Principii canonice privitoare la averile scaunelor arhieresti	262
§. 288. Continuare I.	263
§. 289. Continuare II.	265
§. 290. Despre natura averilor scaunelor arhieresti	266
§. 291. Despre administrațiunea averilor scaunelor arhieresti	267
§. 292. Avera privată a vreunui arhieriu trebuie să se deosebească de către averea scaunului arhieresc, dacă arhieriu are de cuget să facă diată validă după moartea sa	269

Partea II.

Dreptul canonic extern.

CAP I.

Despre dreptul canonic extern față cu statul.

Tăierea I.

Despre biserică în stat, și despre stat în biserică.

§. 293. Deosebirea bisericii de stat	273
§. 294. Deosebirea bisericii de către stat o au recunoscut împărații cei dintâi creștini	274

§. 295. Necesitatea inevitabilă a statului pentru de a avea religie	pag. 275
§. 296. Ce valoare să aibă biserica în stat, și înaintea statului?	277

Tăierea II.

Despre pozițiunea bisericii față cu statul și a statului față cu biserica.

§. 297. Ce pozițiune are să-și iei statul față cu biserica?	278
§. 298. Ce pozițiune are să-și iei biserica față cu statul?	278
§. 299. Cum înțelegem noi aplicarea principiilor bisericii la împrejurările cetățene ale statului?	279
§. 300. Ajutorul reciproc al bisericii către stat, și al statului către biserică	280
§. 301. În ce să stea acest ajutor reciproc?	281

CAP II.

Despre libertatea bisericii în stat, și comportabilitatea bisericilor creștine între sine.

Tăierea I.

Despre libertatea bisericii din partea statului.

§. 302. În ce are să stea în deobște libertatea bisericii din partea statului?	283
§. 303. De ce însemnătate este pentru stat cunoașterea așezămintelor bisericesti spre exercitarea libertății bisericii	284
§. 304. În ce are să stea specialminte libertatea bisericii din partea ierarhiei?	285
§. 305. Despre libera, și din partea statului sprigininda executare a unor sentințe bisericesti extraordinare	287
§. 306. Continuarea acestui obiect	289

Tăierea II.

Despre comportabilitatea bisericilor între sine.

§. 307. Introducere	290
§. 308. Continuare	291
§. 309. Ce însemnează toleranța pe terenul bisericesc	292
§. 310. Ajunge toleranța unei biserici către cealaltă?	293
§. 311. Așadară în ce corelațiune au să stea bisericile între sine	295
§. 312. Ce chemare are statul față cu diferitele biserici?	296

Partea III.

Despre legislațiunea, administrațiunea și ocâr-
mirea bisericească.

CAP I.

Despre legislațiunea bisericească.

Tâierea I.

Despre originea legislațiunii bisericești.

	pag.
§. 313. Începutul legislațiunii bisericești este dela Christos	299
§. 314. Continuarea legislațiunii bisericești?	299

Tâierea II.

Despre forma legislațiunii bisericești.

§. 315. Forma legislațiunii bisericești prin Christos . . .	300
§. 316. Forma legislațiunii bisericești prin apostoli . . .	300
§. 317. Ierarhia bisericească a adoptat dela apostoli legis- lațiunea bisericească după forma sinodală pentru toți timpii	301
§. 318. Forma sinodală a legislațiunii bisericești, ce insti- tuțiune este?	302
§. 319. Oare forma sinodală în treburi bisericești se extinde numai asupra legislațiunii?	302

Tâierea III.

Despre canoane în deobște.

§. 320. Noțiunea și definițiunea canonului	303
§. 321. Învățăturile lui Christos sunt tot atâtea canoane în înțelesul cel mai adevărat al cuvântului	303
§. 322. Dacă evanghelia lui Christos este plină de canoane, ce au putut îndemna pe apostoli și pe următorii lor spre facerea canoanelor și din partea lor?	305

Tâierea IV.

*Despre sinod în deobște; despre felurimea sinoadelor; și despre
începutul sinoadelor în biserică.*

§. 323. Noțiune despre sinod	307
§. 324. Felurimea sinodului	307

	pag.
§. 325. De unde 'și trag sinoadele începutul lor în biserică?	308
§. 326. Apostolii încă săvârșiau afacerile lor cele principale și administrative în și prin sinoade	309

Tăierea V.

Despre sinoadele bisericesti dela seculul al IV până la al IX.

§. 327. Câte sinoade are biserica noastră?	312
§. 328. Care sunt acele șapte sinoade ecumenice în biserica noastră	312
§. 329. Sinodul ecumenic II.	313
§. 330. Sinodul ecumenic III.	314
§. 331. Sinodul ecumenic IV.	315
§. 332. Sinodul ecumenic V.	316
§. 333. Sinodul ecumenic VI.	316
§. 334. Sinodul ecumenic VII.	318
§. 335. Unele deslușiri despre dreptul convocării și al președinției la sinoadele ecumenice	319
§. 336. Continuare	321
§. 337. Câte sinoade locale are biserica noastră, și care este cel dintâiu?	322
§. 338. Sinodul local II din Ancira	323
§. 339. Sinodul local al III.	324
§. 340. Sinodul local al IV.	325
§. 341. Sinodul local al V	325
§. 342. Sinodul local al VI	327
§. 343. Sinodul local al VII	328
§. 344. Sinodul local al VIII	330
§. 345. Sinodul local al IX.	331
§. 346. Sinodul local al X	337
§. 347. Sinodul local al XI	337
§. 348. Sinodul local al XII	339

Tăierea VI.

Despre condici sau cărți de canoane în deobște.

§. 349. Biserica a avut încă în veacurile cele dintâi condici de canoane	340
§. 350. După felurimea bisericilor particulare au putut fi și felurite condici de canoane	341
§. 351. Despre valoarea și autoritatea canoanelor adunate în condici	341

Tăierea VII.

*Despre cele vechi condici și adunări ale canoanelor.
De vetustis Canonum Codicibus et Collectionibus.*

	pag.
§. 352. Despre cele vechi adunări ale canoanelor	343
§. 353. Despre condica canoanelor a toată biserica. Codex Canonum Ecclesiae universae	343
§. 354. Despre nomocanonul patriarhului Fotiu	345

Tăierea VIII.

Despre canonisții veacurilor de mijloc.

§. 355. Introducere	345
§. 356. Despre Teodor Balsamon	346
§. 357. Despre Ioan Zonara	346
§. 358. Despre Alesiu Aristen	347
§. 359. Scriitorii canonisți din veacul al XIV	348
§. 360. Despre scriitorii străini	348

Tăierea IX.

Despre edițiunile canoanelor în veacul al XIX.

§. 361. Despre pidalion	349
§. 362. Despre sintagma canoanelor prin I. A. Ralli, și M. Potai	350

Tăierea X.

Despre traducerile canoanelor în limba română și slaveană.

§. 363. Despre pravila românească	350
§. 364. Despre pidalionul românesc	351
§. 365. Despre cele mai vechi traduceri ale canoanelor în limba slaveană	352
§. 366. Despre cartea «cormceaia»	354
§. 367. Mai noue traduceri de canoane în limba rusească	354
§. 368. Încheierea tractatului despre condicele de canoane	355

CAP II.

Despre administrațiunea bisericească economică.

Tăierea I.

*Cunoștințe preliminare despre administrațiunea bisericească
economică.*

§. 369. Ce înțelegem sub administrațiunea bisericească eco- nomică?	356
--	-----

A. Sinodul parohial.

	pag.
§. 370. Ce pozițiune de drept are un element social bisericesc în administrațiunea trebilor sale biserico-economice, față cu alt element social bisericesc sieși egal?	357
§. 371. În ce legătură stau între sine elementele sociale bisericești în privința administrațiunii bisericești economice?	357
§. 372. În ce chip săvârșesc elementele sociale bisericești acțiunile lor economice?	358
§. 373. Din câte părți constă administrațiunea biserico-economică?	358

Tăierea II.

Despre administrațiunea biserico-economică a unei parohii.

§. 374. În ce chip se săvârșește administrațiunea economică a unei parohii?	359
§. 375. Ce este sinodul parohial?	359
§. 376. Care sunt agendele sinodului parohial?	359
§. 377. Cine este președinte al sinodului parohial, și ce îndatorire și drept are?	360
§. 378. Ce nu poate fi substratul sinodului parohial?	361

B. Comitetul sinodului parohial.

§. 379. Ce corporațiune este comitetul sinodului parohial?	361
§. 380. Sfera activității comitetului sinodului parohial	362

C. Epitropii parohiali.

§. 381. Ce sunt și prin cine se aleg epitropii parohiali?	364
§. 382. Chiemarea lor	364

Tăierea III.

Despre administrațiunea mănăstirească economică.

§. 383. În ce chip se săvârșește administrațiunea mănăstirească economică?	365

A. Sinodul mănăstiresc.

§. 384. Cine sunt membrii și președintele lui?	366
§. 385. La ce obiecte se extind afacerile sinodului mănăstiresc?	366

Tăierea IV.

Despre administrațiunea protopresbiterală economică.

	pag.
§. 386. Ce înțelegem sub administrațiunea protopresbiterală economică?	368
§. 387. În ce chip săvârșește administrațiunea protopresbiterală afacerile sale economice?	368

A. Sinodul protopresbiteral.

§. 388. Ce este sinodul administrativ protopresbiteral, și cum se aleg membrii lui?	368
§. 389. Cine este președintele lui, și acesta ce drepturi și îndatoriri are?	369
§. 390. Care sunt afacerile sinodului protopresbiteral?	369
§. 391. Despre sinodul protopresbiteral convocând pentru alegerea protopresbiterului	370

B. Comitetul sinodului protopresbiteral.

§. 392. Ce este comitetul sinodului protopresbiteral?	371
§. 393. Care sunt agendele lui?	372

Tăierea V.

Despre administrațiunea eparhială economică.

§. 394. Ce înțelegem sub administrațiunea eparhială economică?	372
§. 395. În ce chip se săvârșesc afacerile administrative economice ale unei eparhii?	372

A. Sinodul eparhial.

§. 396. Ce este sinodul eparhial? și cum se compune și se ține?	372
§. 397. Care obiecte se țin de sinodul eparhial?	373

B. Epitropia eparhială.

§. 398. Ce corporațiune este epitropia eparhială?	374
§. 399. Care este chiamarea epitropiei eparhiale?	375

C. Senatul școlar eparhial.

§. 400. Ce este senatul școlar eparhial și cum se compune?	377
§. 401. Ce este problema lui?	377

Tăierea VI.

Despre administrațiunea metropolitană economică.

	pag.
§. 402. Cunoștințe preliminare	380
§. 403. Ce înțelegem sub administrațiunea metropolitană economică?	381
§. 404. În ce chip se săvârșesc afacerile administrative economice într'o metropolie?	381
<i>A. Sinodul metropolitan administrativ bisericesc.</i>	
§. 405. Ce este acest sinod?	381
§. 406. Cum se compune?	381
§. 407. Care sunt agendele lui?	382
<i>B. Sinodul metropolitan administrativ dogmatic.</i>	
§. 408. Ce este și cum se compune?	383
§. 409. Care sunt agendele lui?	383
<i>C. Epitropia metropolitană.</i>	
§. 410. Ce este și ce activitate are?	384
<i>D. Senatul școlar metropolitan.</i>	
§. 411. Ce este, și ce activitate are?	384

Tăierea VII.

Despre administrațiunea patriarhală economică.

§. 412. Cunoștințe preliminare	385
§. 413. Ce este administrațiunea patriarhală economică?	385
§. 414. Cum se compune, când se convoacă? și care sunt agendele ei?	386

CAP III.

Despre ocârmuirea bisericească.

Cunoștințe preliminare despre ocârmuirea bisericească.

§. 415. Ce înțelegem sub ocârmuirea bisericească?	387
§. 416. Despre începutul ocârmuirii bisericești	387
§. 417. Cum a fost ocârmuirea bisericească la început, și cum apoi s'a desvoltat?	388
§. 418. Ce obiecte cad în sfera ocârmuirii bisericești?	389
§. 419. De câte feluri este ocârmuirea bisericească	390

Tăierea II.

Despre personalul ocârmuirii bisericești.

	pag.
§. 420. Cum se compune?	390
§. 421. Cum trebuie să fie membrii ocârmuirii bisericești?	391
§. 422. Continuare	391

Tăierea III.

Despre competența ocârmuirii bisericești.

§. 423. Ce se înțelege sub competența ocârmuirii bisericești?	392
§. 424. Ce prescriu canoanele despre competența vreunei ocârmuirii bisericești?	392
§. 425. Strictețea canoanelor în observarea competenței ocârmuirii bisericești?	393
§. 426. Libertatea părților litigante de a-și alege siesi judecători	394
§. 427. Despre competența singuraticelor judecătorii bisericești	394
§. 428. Despre competența unui scaun protopresbiteral	395
§. 429. Competența unui scaun episcopesc	396
§. 430. Baza canonică a competenței agendelor unui scaun episcopesc	398
§. 431. Competența scaunului eparhial pe timpul văduviei scaunului episcopesc	399
§. 432. Despre competența unui scaun metropolitan, și baza lui canonică	400
§. 433. Despre competența unui scaun patriarhal și baza lui canonică	401
§. 434. Despre competența unui sinod local și ecumenic și baza lui canonică	402

Tăierea IV.

Despre acuzatorul și acuzatul.

§. 435. Cine poate, și cine nu, să fie acuzator?	403
§. 436. Ce prescriu canoanele pentru acuzatorul de vreun episcop?	403
§. 437. Ce îndatoriri are acuzatorul?	405
§. 438. Despre acuzatul și îndatoririle lui	406
§. 439. Continuare	406

	pag.
§. 440. Cine se numește defensor al cauzei?	407
§. 441. Când s'au introdus defensorii cauzelor la judecătoria bisericești	407
§. 442. Defensorul în vreo cauză bisericească, ce se tratează la judecătoria bisericească, poate fi preot, diacon ori laic	408

Tăierea V.

Despre procedura biserico-judecătorească.

§. 443. Ce se înțelege sub procedura biserico-judecătorească?	409
§. 444. Care este principial procedurii biserico-judiciale?	409
§. 445. De câte feluri este procedura biserico-judicială?	410
§. 446. Despre procedura judecătorească ordinară	410
§. 447. În ce stă procedura ordinară?	410
§. 448. Despre procedura extraordinară judecătorească	412
§. 449. În ce stă procedura extraordinară bisericească?	412
§. 450. Despre procedura sumară judecătorească	414
§. 451. În ce stă procedura sumară?	414
§. 452. De câte feluri poate să fie activitatea judecătoriei în procedura judicială?	414

Tăierea VI.

Despre probațiuni.

§. 453. Ce se înțelege sub probațiuni?	416
§. 454. De câte feluri pot fi probațiunile?	416

I. Mărturisirea.

§. 455. Ce este, și de câte feluri este mărturisirea?	416
---	-----

II. Martorii.

§. 456. Cine se chiamă martor?	417
§. 457. Cine nu poate fi martor?	418
§. 458. Ce se cere spre validitatea unei mărturii?	418
§. 459. Care persoane sunt eliberate, și care nu dela depunerea vreunei mărturii	418
§. 460. Cari martori sunt incapaci și suspecti?	419

III. Oculata.

§. 461. Ce, și de câte feluri este oculata?	419
---	-----

IV. Documentele.

	pag.
§. 462. Ce se chiamă în proces document, și de câte feluri poate fi acela?	420
§. 463. Despre puterea de probațiune a documentelor	421

V. Jurământul.

§. 464. Cum a învățat Christos despre jurământ?	422
§. 465. Despre probațiune prin jurământ	423
§. 466. Ce este, și unde are loc jurământul zenonian?	424
§. 467. Despre jurământul strâmb	425
§. 468. Cine se absoalvă dela vreun jurământ?	425

Tăierea VII.

Despre sentința judecătorească.

§. 469. Ce este sentința judecătorească?	426
§. 470. Ce este de observat din partea forului judiciar la aducerea unei sentințe?	426
§. 471. De câte feluri este sentința?	427
§. 472. Cum are a se face publicarea sentinței interlocutoare și a celei definitive?	428
§. 473. Despre urmările de drept ale unei sentințe publicate	428

Tăierea VIII.

Despre remediile și beneficiurile de drept.

§. 474. Ce se înțelege sub remediile și beneficiurile de drept?	429
§. 475. În care cazuri poate judecătoria inferioară să dea părților litigante ansă de a-și lua refugiu la remediul de drept?	430
§. 476. Care sunt remediile proprii de drept?	430
§. 477. Cum se împart remediile de drept, și efectul lor?	430
§. 478. Ce este apelația?	431
§. 479. Cum are a se face apelația?	431
§. 480. Când are și când n'are loc apelația?	432
§. 481. Despre înoirea și resuscitarea procesului prim ca remediul și beneficiu de drept	433

Tăierea IX.

Despre cazurile de delictе și crime bisericеști, și despre pedepsele lor.

	pag.
§. 482. Cunoștințe generale	434
§. 483. Despre delictе și pedepse pentru neglijarea și neobservarea datorințelor	435
§. 484. Despre delictеle de desprețuirea și calumniarea celor sante	436
§. 485. Delictе pedepsinde cu anatema	437
§. 486. Despre delictеle calumniei în contra subordinației față cu superioritățile bisericеști	437

Tăierea X.

Despre execuțiune.

§. 487. Ce este execuțiunea?	438
§. 488. Ce este de a se observă la execuțiune?	438
§. 489. Ce are să facă judecătoria bisericеască, când condamnatul nu va să se supună execuțiunii	439
Încheiere	440

COMPENDIU

DE

DREPTUL CANONIC

AL

UNEI SÂNTEI SOBORNICEȘTI ȘI APOSTOLEȘTI BISERICI.

Introducere

în

Dreptul Canonic

*«Luați aminte poporul meu la legea mea;
«plecați urechia voastră spre graiurile gurei
«mele; deschide-voiu în pilde gura mea; spu-
«ne-voiu vorbele cele din început, câte le-am
«auzit, și le-am cunoscut, și părinții noștri
«ne-au povestit noue». Psalm LXXVII, 1-3.*

CAP I.

Cunoștințe generale.

Tăierea I.

Despre noțiunea, originea și dezvoltarea dreptului canonic.

§. 1. Noțiunea și definițiunea dreptului canonic.

Dreptul în genere însemnează consonarea cu legea, deci și dreptul canonic specialminte însemnează consonarea cu canoanele. De unde urmează: I. că dreptul canonic ca știință cuprinde în sine drepturile ecleziastice; II. luându-se obiectiv este complexul legilor bisericești, cari normează drepturile și oficiile bisericești și ale membrilor ei; III. luându-se subiectiv dreptul canonic este complexul drepturilor, cari compet bisericești după dreptul obiectiv în afacerile și referințele ei externe și interne; iar IV. jurisprudența canonică este abilitatea de a deduce din principii, și a aplică la cazuri ocurinte legile bisericești prin cari se determină drepturile și oficiile bisericești și ale membrilor ei.

§. 2. Necesitatea jurisprudenței canonice.

Jurisprudența canonică este necesară pentru preoți și laici, precum și pentru amploiații mari și mici ai statului.

I. Pentru preoți: căci clerul fără cunoștința dreptului canonic nu știe reprezenta biserica în acele felurite întâmplări, în cari el devine prea adeseori; el nu va ști să se folosească nici de interesele chemării sale, ce le dă lui pozițiunea lui în biserică și stat, dacă nu va fi vărsat în dreptul canonic; el din neștiința dreptului canonic lesne poate să facă cu vătămarea bisericei, a chemării sale și a poporului credincios unele lucruri, cari desigur nu le-ar fi făcut, dacă ar fi învățat dreptul canonic; în fine este afară de îndoială, că un cler, care nu este povățuit sistematic în știința dreptului canonic, nu este capace a desvolda în adunările bisericesti acea activitate, care se așteaptă dela el, și așa nu se poate numi cler calificat, căci îi lipsește una din cele cardinale științe bisericesti, de aceea și pagubele de aci provenitoare sunt mari și multe, și nu se pot măsura cu nici o cumpănă.

II. Jurisprudența canonică este necesară și pentru creștinii cărturari, onorațiori și dignitari fără deosebire de posturi, pentru că după instituțiunile bisericei noastre ei sunt chemați a lua parte la adunări bisericesti, unde se tractează despre binele și vaza bisericei, despre obiecte economico-bisericesti, școlare, fundaționale și filantropice, precum și despre alegerea clerului parohial, a învățătorilor, a oficianților bisericesti și a arhierieilor, deci ca ei să poată corăspunde unei asemenea chemări pe cât onorifice pe atât și tăietoare în viața bisericei, este învederat, că au trebuință de știința dreptului canonic ca de un îndreptar legiuit și sigur pentru deslegarea problemelor, ce se tractează la acele adunări bisericesti.

III. Pentru amplexiții mari și mici ai statului, ca să știe trage linia demarcătoare între potestatea bisericei și a statului; ca să se poată convinge, că biserica înaintează scopurile statului, învățând pe creștini, că toată stăpânirea este dela Dumnezeu, că împăratul este Unsul Domnului; ca să recunoască, cumcă Dumnezeu a dat neamului omenesc două daruri mari: preoția și stăpânirea statului — aceea grijește pentru serviciuri dumnezeesti, pentru religiozitatea și moralitatea poporului prin învățături și deslușiri, iar aceasta întocmește celelalte lucruri ale omului, și cumcă autoritatea bisericei are începutul său dela

Dumnezeu, ca și stăpânirea statului, și cumcă amândouă acestea sunt frumsețele vieții omenești.¹

§. 3. Originea dreptului canonic.

Deoarece biserica este adunarea credincioșilor, cari reprezintă o societate spre mărturisirea, promovarea și ajungerea scopurilor religioase, și ca atare, ca și oricare altă societate, are instituțiunile și canoanele sale proprii, după care ea administrează, regulează și manuduce afacerile sale spre ajungerea scopului său, care este religiozitatea, moralitatea și moștenirea împărăției lui Dumnezeu; și deoarece Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Christos a întemeiat biserica creștinească cea una, sfântă, sobornicească și apostolică, și i-a dat ei învățături, îndreptări și povețe, cari toate sunt expuse în evangelia lui Mateiu, Marcu, Luca și Ioan pentru toți timpii până la finitul lumii: pentru aceea mărturisim, că originea dreptului canonic al bisericii noastre se trage dela învățăturile, îndreptările și povețele Domnului nostru Iisus Christos scrise, și de noi moștenite în evanghelie.

§. 4. Desvoltarea primitivă a dreptului canonic.

Mântuitorul Christos înzestrând cu puterea de sus pe apostoli, le-a zis lor înaintea înălțării sale la ceriu; «*mergând în-vățați toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al sfântului Duh; învățându-i să păzească toate, câte am poruncit vouă*».² Apostolii urmând mandatului Mântuitorului s'au dus în toată lumea, și la toate neamurile, încât «*au eșit în tot pământul vestirea lor, și la marginile lumii cuvintele lor*».³ Astfel învățătura lui Christos s'a făcut religiunea universală pe care au îmbrățișat-o deosebite popoare de felurite moravuri și obiceiuri, provenite din religiile lor de mai nainte.

Și tocmai aceste împrejurări au produs în cristianii noi unele cugetări și păreri, cari cereau îndreptare și regulare față cu cristianismul. De aceea văzând apostolii necesitatea prejudecării și a regulării unor cugetări și păreri, ce se iviră între cristiani, și produsera între ei nemulțămire, precum și necesi-

¹ Preambulul novelei 6 a Împer. Justinian.

² Mat. XXVIII. 19—20. — ³ Romani X. 18.

tatea reducerii lor la o măsură, ce corăspunde învățăturilor principale ale lui Christos, — n'au pregetat a se adună în sinoade, și acolo a decide nedumeririle, a aplană neînțelegerile, și a aduce măsuri spre mai departe dezvoltare a simțului religios și filantropic și spre ocărmuirea bisericei întregi, și a celor particulari, care să susțină unimea internă a religiei universale fondate de Christos și lățite prin ei în uniformitatea externă a ocărmuirii spirituale.

Deci, aceste hotăriri ale apostolilor, cari sunt depuse în faptele și scrierile lor, bazate pe învățăturile și poruncile lui Christos, și efluse dintr'ânsele, înfățișează dezvoltarea primitivă a dreptului canonic.

§. 5. *Desvoltarea ulterioară a dreptului canonic.*

Desvoltarea ulterioară a dreptului canonic se află în faptele și scrierile bărbaților așa numiți apostolești,¹ și în cele ale părinților și scriitorilor bisericești, cari au viețuit în cei trei dintâi secolii după nașterea lui Christos. Materialul, pe care afacerile și scrierile acestor bărbați bisericești îl dau dreptului canonic, este de cel mai mare preț, și are a servi ocărmuirii bisericești de model pentru toți timpii, căci evul, în care acești bărbați mari și străluciți cu spirit și învățături, au viețuit, pe drept se numește evul de aur al creștinismului; pentrucă ei: I. nu numai n'au lăsat să se piardă învățătura dumnezească a lui Christos, ci încă o au susținut cu resignațiune până și la moarte silnică; II. căci ei nu numai înfruntau tirăniile, care împărății păgâni le dictau asupra creștinilor, și îi îmbărbătau pe aceștia la suferirea acelor tirăni, premergându-le cu propriile lor martirii, și astfel aprinzând în inimile lor făclii luminoase ale creștinismului, și atrăgând pe prea mulți învățați și onorațiori din toate clasele poporului păgân la evangelia lui Christos, ci încă se luptau și în contra eresurilor și ereticilor; țineau sinoade pentru susținerea învățaturii lui Christos în originalitate, și pentru ocărmuirea canonică a bisericii lui; III. căci pricepând ei înțelesul cel genuin al învățaturii lui Christos, precum și lucrările apostolilor, că adecă darurile lui Dumnezeu pentru că-

¹ Căci au viețuit pe timpii apostolilor, și de cătra ei s'au pus de episcopi și presbiteri, și sunt următorii lor nemijlociți.

știgarea împărăției cerești sunt menite pentru toți mădularii bisericeii, cari numai așa vor avea vie predilecțiune către religieuna creștinească, dacă li-se va da prilej a participa le afaceri bisericești după praxa, ce Christos o-a întemeiat,⁵ și apostolli o-au continuat,⁶ prin urmare dacă afacerile lor vor fi străine de hegemonie și dictatură în treburi spiritual-administrative, intelectuale și filantropice, — au pus începutul așezămintelor bisericești în forma sinodală după cuvintele apostolului: «Precum trupul unul este, și mădulari are multe, și toate mădularile ale unui trup fiind multe, un trup sunt, așa și Christos; pentrucă printr'un Duh noi toți într'un trup ne-am botezat, ori Jidovii, ori Elinii, ori slugile, ori libertinii, și toți într'un Duh ne-am adăpat, că trupul nu este un mădular, ci multe; căci de ar zice piciorul: că nu sunt mână, nu sunt din trup, au doară pentru aceasta nu este din trup? și de-ar zice urechia: că nu sunt ochiu, nu sunt din trup, au doară pentru aceea nu este din trup? că de ar fi tot trupul ochiu unde ar fi auzul? și de ar fi tot auz, unde ar fi mirosul? Iară acum a pus Dumnezeu mădularile pe fiecare dintr'ânsele în trup, precum a voit; că de ar fi toate un mădular, unde ar fi trupul? iară acum cu adevărat multe mădulari, iară un trup, și ochiul nu poate zice manei: n'am lipsă de tine, sau capul picioarelor: n'am lipsă de voi». Deci zicem, că părinții din cei trei secoli dintâi după nașterea lui Christos, au dat bisericeii ocărmuinde pe pământ forma sinodală, va să zică după limbajul de astăzi, forma constituțională, ca după cuvântul Domnului și al apostolului toate mădularile trupului lui Christos, care este biserica lui, să aibă funcțiunea lor după pozițiunea, ce fiecare mădular, va să zică fiecare creștin ocupă în societatea bisericeii sale, și așa pe baza aceasta adevărat creștinească au stabilit organismul bisericesc; aceste afaceri ale numiților părinți înfățișează canonistului așezămintele bisericeii primitive, pe care toți le îmbrățișează și astăzi cu căldură și evlavie, cari știu și vreau să știe a se înălța la o vieață adevărat creștinească, și a se desbrăca de hegemonia bisericească, ce este străină învățătorei lui Christos, carele a

⁵ Mat. XVIII, 17; XX, 1; XIII, 18; X, 14. — ⁶ Faptele Apost., I, 14—28. — tot acolo VI și XV.

⁷ I. Cor. XII. 12—24.

zis apostolilor: «Cel ce va să fie între voi mai mare, să fie tu-
tutor slugă».⁸

§. 6. *Desvoltarea dreptului canonic în secolii dintâi ai elibe-
rării bisericii creștine de goane.*

Desvoltarea dreptului canonic în secolii dintâi ai elibe-
rării bisericii creștine de sub goane, se află depusă în afa-
cerile și hotărârile sinoadelor ecumenice și locale dela anul
după Christos 325 până la a. 788 pentru sinoadele ecumenice,
și dela a. 265 până la a. 879 pentru sinoadele locale, căci la
începutul secolului IV Constantin s'a creștinat cu toată dinastia
sa, și dela el începând au fost împărații răsăritului și ai apu-
sului creștini. Se înțelege de sine, că biserica lui Christos a
început a se desvoltă în toate părțile ei sub scutul cel blând
și uman al împăraților creștini; fiindcă însă desvoltarea învăță-
turii lui Christos și zelul unor învățători și scriitori bisericești
au dat anză la disparitatea de convingeri religioase și la abuzul
libertății religioase, față cu învățătura dumnezeiască a lui Chri-
stos și cu așezămintele bisericii lui primitive și încă disparitatea
aceasta a convingerilor învățătorilor și scriitorilor a degenerat
și în eresuri: pentru aceea ierarhia s'a simțit provocată a păși
în mijloc, a regulă și decide în sinoade discușiunile acestea pă-
gubitoare pentru cristianismul cel genuin, provocate din partea
unor capete extravagante, care cutezau a se înălța mai pe sus
de litera și spiritul evangheliei lui Christos.

Canoanele acestor sinoade, ca și cele ale sfinților apostoli,
precum și acele ale sinoadelor din secolii dintâi ai creștinis-
mului au dat anză unor scriitori bisericești, cari mai târziu
au strălucit cu științele și cunoștințele lor dogmatice și cano-
nice, de a compune opuri întregi asupra canoanelor și așeză-
mintelor bisericești; ba încă și în evul trecut și în acest al
nostru curent s'au găsit bărbați canoniști, cari pe terenul drep-
tului canonic mult s'au meritat, pentru aceea și opurile lor se
connumără între cele ale desvoltării continuate a dreptului
canonic.⁹

⁸ Marcu 10, 44. — ⁹ Despre toate acestea se va tractă în partea III,
Cap. I despre legislația bisericească.

Tăierea II.

Despre izvoarele și adminiculii dreptului canonic.

§. 7. *Ce se numesc izvoare de dreptul canonic.*

Izvoarele de dreptul canonic se numesc acele învățături principale, care tractează despre obiecte canonic-juridice și dau deslușiri în cazuri de îndoială. Izvoarele acestea ale dreptului canonic sunt sau primitive, sau secundare; acele sunt cele patru evanghelii, iar aceste sunt faptele și scrierile apostolilor, canoanele apostolești și sinodale, precum și scrierile canonice ale acelor arhierii, ale căror opuri sinodul VI prin al doilea canon le-a autorizat cu valoare dătătoare de măsură.

§. 8. *Ce se numesc adminiculi de dreptul canonic.*

Adminiculi de dreptul canonic sunt acele învățături, care canoniștii le urmăresc din principiile primitive și secundare ale dreptului canonic; astfel sunt: cărțile testamentului vechiu; interpretările canoanelor prin canoniști renumiți; scrierile canonice ale unor părinți, pe care ierarhia bisericii ecumenice le-a primit în Pidalion; tradițiunile și obiceiurile recepte de canonice din partea legislației bisericii universale; și orânduielele stăpânirii civile, încât nu vatămă canoanele și instituțiunile bisericii.

Aceste cunoștințe preliminare despre izvoarele și adminiculii dreptului canonic lăsându-le înainte, urmează a tractă despre ele în particular; și adevă:

§. 9. *Despre cele patru evanghelii ca izvoarele primitive ale dreptului canonic.*

Cumcă cele patru evanghelii scrise de Mateiu, Marcu, Luca și Ioan, sunt izvoarele cele primitive ale dreptului canonic, este o afirmațiune prea firească, pentru că fiecare creștin știe atâta din creștinismul său, că învățăturile înfiinșătoare de religie creștinească se cuprind în cele patru evanghelii, că cartea acestor evanghelii este cartea cea dintâiu, care ne învață despre Christos ca întemeietorul religiei creștine și despre învățăturile principale, pe care Christos a bazat biserica sa, și totodată ne arată

pe Christos ca pe legislatorul inițiativ în aducerea canoanelor spre atingerea scopului dumnezezeștilor sale învățături, care este moștenirea împărăției tatălui nostru, carele este în ceriuri. — Vezi §§ 3 și 4.

§. 10. Despre faptele și scrierile apostolilor, ca izvoarele secundare ale dreptului canonic.

Cumcă faptele și scrierile apostolilor sunt izvoare secundare ale dreptului canonic, se adeverează prin aceea, că apostolii, trăind cu Christos, au fost martori oculari ai faptelor și învățăturilor Mântuitorului și primind ei însărcinarea de a lăși cuvântul lui Dumnezeu în înțelesul învățăturilor lui Christos, ne-au lăsat nouă faptele și scrierile lor ca niște deslușiți și consecvențe urmate din învățăturile înființătoare de biserica lui Christos, care pentru un canonicist sunt de foarte mare preț și pentru aceea, căci stau mai aproape de învățăturile lui Christos.

Noi faptele și scrierile apostolilor le caracterizăm de izvoare secundare ale dreptului canonic, pentrucă faptele și scrierile lor au urmat după prototipul faptelor și învățăturilor lui Christos și pentrucă însuși apostolii fac deosebire între cuvintele Mântuitorului și între ale lor, dând cuvintelor Domnului valoarea dătătoare de măsură; așa d. e. vrând apostolul Pavel să dea învățăturii sale despre căsătorii mai mare valoare, se provoacă la mandatul Mântuitorului și zice: «că nu ei, ci Domnul demândă celor căsătorii, ca muierea de bărbat să nu se despartă.» I Corint. Cap VII, 10.

§. 11. Canoanele sfinților apostoli ca izvoare ulterioare ale dreptului canonic.

Spre lămurirea obiectului, despre care tractăm în acest §, observăm, că aci nu este vorba despre acele canoane ale apostolilor, pe care canonicistul le poate găsi în faptele și scrierile lor și despre care am tractat în §-ul 4, ci aci vine vorba despre acele canoane ale sfinților apostoli, pe cari sub titlul de «Canoane apostolești» le-am herezit dela biserica primitivă și care sub această numire se amintesc în mai multe canoane sinodale și se face la ele provocare ca la un prototip secundar în legis-

lațiunea bisericească; deci aceste canoane apostolești sunt izvoare ulterioare ale dreptului canonic, căci ele înfățișează în sentințe precise principiile acelea, pe cari apostolii le-au stabilit spre ocârmuirea bisericii, și le-au prescris arhierilor, iereilor și creștinilor spre observare în treburi dogmatice, sacramentale, morale, religioase și în cele ale averii bisericești și filantropice, adăugând și pedepse pentru ceice vor face altcum.

Aceste canoane apostolești le-au adunat și conșcris Climent episcopul Romei, care a fost învățacelul apostolilor Petru și Pavel, despre care apostolul Pavel amintește în trimiterea sa către Filipșeni IV, 3, că a fost conlucrător al lui. — Cumcă Climent episcopul Romei a adunat și a conșcris aceste canoane apostolești în număr de 85, și cumcă le-a împărțășit și altor episcopi, se documentează cu însăși cuvintele lui, căci el în canonul din urmă 85, expunând clericilor și creștinilor spre cetire cărțile sfintei scripturi, încheie acelaș canon cu aceea: «ca și așezămintele cele împărțășite episcopilor prin el să se cetească».

Canoanele acestea apostolești au stat, și stau și astăzi în biserica noastră ca o autoritate, ce se vede de acolo, că sinoadele ecumenice și locale din ele își luară puncte de mănecare în legislațiunea bisericească și în obiecte administrative¹ și că și astăzi ierarhia se îndreaptă după ele în toate afacerile sale, ca la un izvor nedeșertat al dreptului canonic.

§. 12. *Canoanele sinoadelor ecumenice și locale ca izvoare ulterioare ale dreptului canonic.*

Canoanele sinoadelor ecumenice și locale cuprind în sine izvoarele dreptului canonic, căci în ele se înfățișează întreaga icoană a dreptului canonic în toate privințele: dogmatică, disciplinară, administrativă și judiciară, și căci în ele se oglindează toată legislațiunea bisericească, și așa canonistul își poate trage din ele învățături, deslușiri și îndreptări la caz de ori și ce în doiială.

Acî mai vine de a se observă, că deși unele sinoade au fost numai locale, fiindcă însă canoanelor celor zece sinoade

¹ Can. 1, al sinod. ecum. I. — Can. 2, al Sinodului ecum. VI. — Can. 1, al Sinodului ecum. VII. și a. m.

locale dintăiu a dat sinodul ecumenic VI. prin al 2-lea canon valoare și autoritate ecumenică, iară canoanele celor două sinoade locale din Constantinopol, ce s'au ținut în biserica Sfinților Apostoli, și a Sfintei Sofii, le-a primit ierarhia în condica canoanelor bisericii universale, și numai hotărîrea sinodului local al X-lea, pe care Ciprian l-a ținut la Cartagena în anul 256, — nu este expusă în Pidalion. sau în altă adunare a canoanelor bisericii noastre ecumenice, dar sinodul ecumenic VI în al 2-lea canon și lucrarea acestui sinod o numește canon: pentru aceea canoanele sinoadelor locale întărite de sinodul ecumenic VI, precum și canoanele celor două sinoade din Constantinople, celebrate în biserica Sfinților Apostoli și a Sfintei Sofii, nu mai puțin și lucrarea sinodului cartagenian din a. 256, ca una ce s'a declarat de canon prin acelaș sinod ecumenic VI în al 2-lea canon, au aceeași valoare, ca și canoanele sinoadelor ecumenice, și înfățișează izvoare secundare ale dreptului canonic.

§. 13. Scrierile canonice ale sfinților părinți expuse în canonul 2 al sinodului ecumenic VI, ca izvoare ulterioare ale dreptului canonic.

Trebue să preitem aci, că sub numirea de sfinți părinți vin a se înțelege acei bărbați și scriitori bisericești, cari cu învățăturile lor orale și scripturale au strălucit în biserica lui Christos și au luminat lumea creștinească și au muștră cugețele și năzuințele rău-cugetătorilor. Acești sfinți și literați părinți se împart în două categorii, unii se chiamă «sfinți Părinți» iar alții se zic și «Dascăli — Doctori — ai lumii». În a doua categorie cad Basiliu cel mare, Grigoriu Teologul și Ioan Gură de aur, de aceea ei se numesc «sfinți părinți și dascăli ai lumii». Fiindcă nu toți sfinții părinți au scris opuri canonice, pentru aceea numai opurile acelor sfinți părinți se pot lua de izvoare ulterioare ale dreptului canonic, pe cari canonul al 2-lea al sinodului ecumenic VI îi numește, și ale căror canoane se recunosc acolo deopotrivă cu canoanele sinodale. Acești sfinți părinți sunt:

1. Dionisiu, arhiepiscopul Alexandriei;
2. Grigoriu, episcopul Neocesariei;
3. Atanasiu, arhiepiscopul Alexandriei;

4. Basiliu cel mare, arhiepiscopul Cezariei din Capadochia;
5. Grigoriu, episcopul Nissei;
6. Grigoriu Teologul;
7. Amfilochiu episcopul Iconiei;
8. Timoteiu, arhiepiscopul Alexandriei;
9. Teofil, arhiepiscopul Alexandriei;
10. Ciril, arhiepiscopul Alexandriei;
11. Genadiu, arhiepiscopul Constantinopolei și
12. Ciprian, arhiepiscopul Calcedoniei.

Afară de canoanele acestor sfinți părinți s'au primit în Pidalion și canoanele următorilor sfinți părinți:

1. ale lui Ioan, postnic și arhiepiscop al Constantinopolei;
2. ale sfântului Tarasiu, arhiepiscopul Constantinopolei;
3. ale lui Nichifor, mărturisitor și arhiepiscop al Constantinopolei;
4. ale lui Nicolau, patriarhul Constantinopolei; și
5. ale lui Petru, mucenic și patriarh al Alexandriei.

§. 14. Continuare.

Deși canoanele acestor cinci părinți din urmă nu sunt autorizate prin nici un sinod ecumenic sau local, — dar nici că au putut fi autorizate prin vre-un sinod, căci acești părinți, afară de Ioan postnicul și arhiepiscopul Constantinopolei, care trăise pe la anul 619, au trăit după sinodul ecumenic al VII, care a fost cel din urmă, și tot în acest timp cade și compunerea canoanelor lui Tarasiu patriarhului Constantinopolei, care a fost președinte al sinodului ecumenic al VII, precum și compunerea canoanelor prin Nicefor care a fost succesorul lui Tarasiu în scaunul constantinopolitan —; fiindcă însă canoanele acestor părinți s'au tipărit în Pidalion cu aprobarea scaunului patriarhal din Constantinopolea, și în prolegomenele acestor canoane se zice în Pidalion: că ele sunt de trebuință pentru buna rânduială «și stare a bisericei, și că ele se întăresc indirect prin canonul «1-lea al sinodului ecumenic IV, și direct se aproabă prin 1-lea «canon al sinodului ecumenic VII»: pentru aceea canonistul poate întrebuiți și canoanele acestor cinci părinți ca izvoare ulterioare ale dreptului canonic.

Cu aceste încheiând despre izvoarele dreptului canonic, acum trecem la expunerea specială asupra adminiculiilor dreptului canonic, precum urmează.

§. 15. Cărțile testamentului vechiu ca adminiculi ai dreptului canonic.

Fiindcă mai multe obiecte canonice ale bisericei lui Christos găesc în vechiul testament multe deslușiri foarte instructive, care și în sinagoga evreească după legea lui Moise au existat, spre exemplu: serbarea paștilor, sfințirea bisericilor, întrebuițarea tă-măiei, sfințirea apei și a.: pentru aceea zicem, că canonistul creș-tinesc își poate lua refugiu spre întărirea materiei sale, și la cărțile testamentului vechiu ca la adminiculiile dreptului canonic creștinesc și cu deosebire la cărțile prorocilor, unde într'alte se află foarte însemnate prorocii despre făgăduitul Mesia, și despre timpul nașterii și despre alte împrejurări, care documentează, că făgăduitul Mesia este Domnul nostru Iisus Christos.

§. 16. Interpretările lui Balsamon, Zonara și Aristen, Sintagma alfabetică a lui Blastar și Nomocanonul patriarhului Fotiu ca adminiculiile dreptului canonic.

După ce canoanele sinoadelor și ale sfinților părinți s'au adunaț în condiții, precum vom vedea în partea III. a acestui op, unde se va tracta despre legislațiunea bisericească, și au devenit în obșteasca întrebuițare, ceea ce a dat bărbaților învățați bisericești anză de a face studii asupra canoanelor, și a le comenta, atunci Balsamon, Zonara și Aristen bărbați canoniști din veacul de mijloc, despre cari în sus citatul loc din partea III. mai pe larg vom tracta, au interpretat canoanele sinoadelor și ale sfinților părinți, și prin interpretările acestea au dat canoniștilor un adminicul nedeșertat pentru dreptul canonic.

Nu mai puțin primește biserica noastră de adminicul al dreptului canonic și sintagma alfabetică a ieromonahului Mateiu Blastar, carele a adunaț după literele alfabetice toate canoanele, care se țin de unul și acelaș obiect, adăugând apoi și legile civile privitoare la acele canoane.²

² Vezi partea III despre Legislația.

Încă și cartea patriarhului Fotiu «Nomocanon» este un adminicul foarte aprețuit al dreptului canonic.³

§. 17. *Tradițiile ca adminiculi dreptului canonic.*

Tradițiile se primesc de adminiculi ai dreptului canonic pentru că unele dogme, instituțiuni și rugăciuni bisericești, care se păzesc și astăzi în biserică, au fost dela început susținute și lăpătate numai prin tradiții, și numai mai târziu ierarhia le-a sancționat prin canoane. Sfântul Vasiliu cel mare expunând despre tradițiunile bisericești în 101-lea canon al său, întreabă: «cine ne-a învățat a ne însemna cu semnul crucei? sau a ne întoarce cătră răsărit la rugăciune, care scrisoare ne-a învățat? cine din sfinți ne-a lăsat nouă în scris sfințirea apei și a vinului euharistiei? binecuvântarea apei, botezului și a untului de lemn, a chrisme, din care înscrieri, oare nu din nepublicata și negrăita învățătură o am învățat, pe care părinții noștri o au păzit într'o necercetată tăcere, fiind bine învățați, că cele sfinte ale tainelor se păzesc cu tăcere?»⁴ Câtă valoare au pus părinții sinodului ecumenic VI pe tradițiuni, se vede din canonul lor 8-lea, prin care ei pe baza tradițiunii sfinților părinți subordonează episcopului preoțimea eparhială fără deosebire.

Balsamon în interpretarea canonului 6-lea al sinodului ecumenic VII. zice: «că episcopii adunându-se în sinod la mitropolitul lor, au să cerceteze dacă tradițiunile evanghelice și cano-nice și alte porunci dumnezeiești se țin? și face deosebire între tradițiunile evanghelice și între cele canonice, zicând: că tradițiuni canonice sunt: excomunicațiunile drepte și nedrepte, «hirotoniile clericilor, administrațiunea lucrurilor episcopoești; iar tradiții evanghelice și porunci dumnezeiești sunt: săvârșirea «botezului în numele Tatălui, și al Fiului, și al sfântului Duh, «a nu jură strâmb, a înfrâna poftetele și alte asemenea acestora».

§. 18. *Obiceiurile ca adminiculi dreptului canonic.*

Încă și obiceiurile se privesc de adminiculi dreptului canonic, de sine înțelegându-se, că numai acele obiceiuri, pe care canoanele nu le opresc, și ierarhia în lipsa canoanelor le pri-

³ Vezi partea III despre Legislația.

⁴ Vezi și tâlcul acestora în Pidalion la Can. 101 al st. Vasiliu.

vește ca niște manifestațiuni religioase și morale; de aceea și părinții sinodului din Sardicea au hotărît în al 6-lea canon: că nu atât răul obiceiului, cât stricarea cea mult vătămătoare a lucrurilor se cuvine a se desrădăcina din temelie.⁵ Iar sântul Ioan gură de aur învață în a 10 și 56 Omiliă: ca să nu căutăm, ce se cade, și ce nu este sufletului spre vătămăre, ci lucrul cel bun să se facă de noi, chiar și de nu este obiceiul a se face acel lucru la noi; iar de este lucrul vătămător de suflet, să-l urim, și de cătră el să ne întoarcem, chiar de ar fi și obiceiul a se face la noi acela, taie-se acest obiceiul rău.»

Cumcă legislațiunea bisericească a fost totdeauna cu priveghiere asupra obiceiurilor, și că pe acele, care purtau în sine semnul de credință deșeartă, se nevoia a le stărpi dintre creștini, se documentează din următoarele, și adevărat I. din canonul 3 apostolesc, care osândește acel obiceiul, după care începuseră unii creștini să aducă pentru jertfa lui Dumnezeu miere, lapte, și în loc de vin beuturi artificioase; II. din canonul 74 al sinodului ecumenic VI°, carele oprește obiceiul, ce s'a arătat între creștini de a țineă ospete în biserici sau acubite și paturi; III. din canonul 73 al sinodului ecumenic VI, prin care se osândește și se oprește obiceiul, în urma căruia unii dintre creștini și creștine evlavioase începură a face cruce pe fața pământului și apoi a-și face cruce, când vreau să se apropie spre sărutarea crucei Domnului.

Ca canonistul să nu greșească întrebuițând obiceiurile bisericești ca adminiculi ai dreptului canonic, se cer dela el unele precauțiuni, și adevărat I. să facă distincțiune între obiceiurile aprobate și abuzuri; II. să examineze, că acel sau acest obiceiul, pe care vrea să-l întrebuițeze de adminicul al dreptului canonic, nu este în contra sfintei Scripturi, a canoanelor și a învățăturilor sântilor părinți? și III, că obiceiul, pe care vrea să-l întrebuițeze în dreptul canonic, este în vigoare și se susține de întreagă, sau numai de vre-o locală biserică, sau că și-a pierdut valoarea sa de mai nainte? căci apoi dela aceste criterii depinde puțința sau neputința folosirii obiceiurilor de adminiculi ai dreptului canonic.

⁵ Vezi mai pe larg în I. sub-însemnare a Canonului I. din Sardicea în Pidalion.

⁶ Tot aceasta oprește și Can. 28-lea din Laodicea, și Can. 49 din Cartagena.

§. 19. *Orânduiele stăpânirii civile ca adminiculii dreptului canonic.*

Noi începem a tracta despre acest obiect conform celor ce aflăm în subînsemnarea canonului 83 apostolesc din Pidalion unde cetim: «că stăpânirea și superioritatea pre pământ se împarte în două, în cea lumească, pe care Dumnezeu o-a încredințat împăraților, și în cea spirituală, pe care Christos întemeietorul bisericei o a predat apostolilor și prin aceștia arhierilor. Aceste stăpâniri sunt de diversă natură, căci stăpânirea lumească are a se îngriji pentru buna stare vremelnică și materială a cetățenilor săi, pre când stăpânirea bisericască are a se îngriji pentru fericirea vecinică și sufletească a credincioșilor săi cristiani. Aceea poartă sabiă și omoară, iar această iartă păcătosului cu blândețe vieața; pentru aceea și sântul Ioan gură de aur zice: «altele sunt otăririile împărăției și altele sunt ale preoțimei; împăratului i s'a încredințat trupul, iară preoțimei sufletul; împăratul iartă rămășițe de bani, iară preotul iartă datorii de păcate; acela silește, iar acesta mângăie; acela are arme simțitoare, iar acesta spirituale». Iar Balzamon în interpretarea canonului 12 al sinodului din Ancira așa se exprimă: «Împărații se numesc «Unșii Domnului» însă și arhierii sunt, și se zic «Unșii Domnului»; căci rugăciunile, cele ce se cetesc la încoronarea împăraților, au aceeași lucrare ce o au și rugăciunile dela hirotonirea arhierilor. În loc de unt de lemn, cu care împărații și arhierii se ungeau în legea veche, acum în legea nouă ajunge pentru arhierii deschiderea și punerea cărții de evanghelie asupra capului celui ce se hirotonește de arhieru, și rugăciunea de chemarea sfântului Duh».

Cumcă stăpânirea civilă nu-și poate atribui octroiieri și orânduile absolutistice în treburile curat bisericesti, este afară de toată indoiala, precum și aceea, că octroiierile și orânduile absolutistice ale stăpânirii civile nu pot servi de adminiculi ai dreptului canonic. Iar de altă parte trebuie să se recunoască, că acele ordinațiuni ale stăpânirii civile, pe care dânsa le aduce în treburile bisericesti, care nu sunt dogmatice și principiali, cu știrea și previa cointelegere a ierarhiei, sunt valide, și se privesc de adminiculi ai dreptului canonic. În categoria unor asemenea ordinațiuni ale stăpânirii civile vin de a se înțelege I. hărțile convocatoare ale împăraților către arhierii pentru ținerea

vreunui sinod ecumenic în urma rugărei previe din partea ierarhiei bisericești; II. porunca împăratului Constantin urmată la rugarea sinodului ecumenic I pentru arderea scrierilor lui Ariu; III. măsurile luate în contra donatiștilor de către împărații Arcadiu al răsăritului și Onoriu al apusului la rugarea sinodului local din Cartagina; IV. denumirile episcopilor prin împărați la propunerea și rugarea sinodului metropolitan; V. restituirea dreptului istoric, de care vre-o metropolie, sau eparhie s'a lipsit prin ori și ce împrejurare fatală în contra pozitivelor canoane; VI. a nu înmormânta pe morți înainte de 48 ore; VII. a prefige pentru feciori anii de căsătorie din punct de vedere al îndatoririi lor militare.

Ierarhia bisericească eră totdeauna cu priveghiere neadormită față cu influința, ce stăpânirea civilă vrea să exerceze în lucruri curat bisericești, de aceea a și rânduit: 1. prin canonul 30 apostolesc, ca episcopul presbiterul sau diaconul, care prin stăpânitori lumești își va câștiga vre-o biserică, să se depună și să se segregeze împreună cu partizanii; 2. prin canonul 12 al sinodului ecumenic IV, că acel episcop cade din treapta sa, carele cu neglițerea stăpânirii bisericești năzuind la stăpâniri lumești, va tăia prin hârtii pragmatice o eparhie în două, ca într'o metropolie să fie doi metropoliți; 3. prin canonul al 3 al sinodului ecumenic VII, ca toată alegerea făcută de boieri pentru episcop, presbiter sau diacon, să rămână invalidă.

Avem exemple mai multe în istoria bisericească, care testifică cutezarea arhierelor, cu care ei arătau împăraților bizantini greșelile lor comise prin ordinațiuni octroiote în treburi bisericești. Așa de exemplu auzind arhierii ortodocși, că împăratul Constantin la uneltirile Arienilor a exilat pe Atanasie patriarhul Alexandriei, s'au dus la dânsul și prin oratorul lor Osiu episcopul Codruviei i-au spus: «Ție împărate! Ți-a încredințat Dumnezeu împărăția, iar nouă ne-a încredințat cele ale bisericăi; și precum celce Ți-ar răpi stăpânirea ta, s'ar împotrivi lui Dumnezeu celuce Ți-a dăruit-o, așa teme-te și Tu, ca nu cumva atrăgând la sine-ți cele ale bisericăi, să te faci vinovat unor învinovățiri mari, căci scris este: dați cesarului cele ce sunt ale cesarului, și lui Dumnezeu, cele ce sunt ale lui Dumnezeu. Deci nouă nu ne este iertat a stăpâni pe pământ, nici «Tu o împărate! n'ai stăpânire a tămâia.»⁷ Asemenea s'a în-

⁷ Interpretarea Canonului 83 apostolesc din Pidalion.

tâmpilat, când împăratul Arcadiu la însinuările împărătesei sale Eudoxiei a exilat cu volnicie pe Ioan gură de aur, căci auzindu-se aceasta măsură imperială, arhieriei, preoții și creștinii năpăstuiau curtea împărătească pentru această faptă volnică, iar în Capadochia, pe unde ostașii duceau prins pe Sfântul, au întâmpinat pe patriarhul lor Ioan gură de aur cu ochii plini de lacrimi episcopii, pustnicii și tot poporul credincios strigând: «mai bine este, să se întunece soarele, decât să tacă gura lui Ioan.»⁸

Însă trebuie să adevărim și aceea, că împărății bizantini, cu prea puțină excepțiune, au documentat cea mai mare evlavie către instituțiunile bisericesti, așa s. e. I. Constantin cel mare, afară de exilarea lui Atanasiu, n'a făcut alte volnicii cu fețele bisericesti, deși unii episcopi îl rugară, ca să decidă unele controversii, pe care ei le-au ridicat în contra confrăților lor, răspunzându-le lor: «Dumnezeu v'a pus pe voi de preoți, și v'a dat putere, ca să vă judecați pe voi și pe noi, și voi nu puteți fi judecați de oameni, pentrucă numai lui Dumnezeu îi compete, să judece despre voi, și despre faptele voastre»;⁹ II. împăratul Iustinian în novela 131 se descopere într'acolo: «că decretalele sfințitor sinoade le primește ca sfințele scrieri, iar canoanele ca legi le păzește». La care Blastar adaugă: «că este necesar, ca canoanele să aibă mai mare valoare decât legile, căci aceste sunt făcute de împărați, și se primesc de bune de către succesorii lor, însă canoanele sfinților părinți sunt stabilite și întărite cu știrea, consiliul și consensul împăraților din timpii aceia».¹⁰

§. 20. Expunerea împărțirii opului nostru.

Dupăce am tratat pân'acum despre cunoștințele generali ale dreptului canonic, și adevă, despre noțiunea, originea și dezvoltarea precum și despre izvoarele și adminiculii dreptului canonic, — acum trecem cu ajutorul lui Dumnezeu la însuși dreptul canonic, care va cuprinde trei părți cardinali, și adevă:

Partea I. despre dreptul canonic intern;

„ II. despre dreptul canonic extern și

„ III. despre legislațiunea, administrațiunea și judecătoria bisericască.

⁸ Vezi Istoria mea bisericască Tom. I, pag. 214—215. edit. 1860. —
⁹ Beveregiu Tom. II., pag. 110. — ¹⁰ Sint. alfab. a lui Blastar Cap V. lit. K.
 — Vezi și Antorismul meu pag. 76—80.

Partea I.

Dreptul canonic intern.

*Fericiți sunt, ceice aud cuvântul
«lui Dumnezeu, și-l păzesc pe el». Luca
X, 28. —*

CAP I.

Despre biserică, organismul ei, și despre potestatea bisericească.

Tăierea I.

Despre biserică, întemeietorul și capul ei.

§. 21. *Noțiunea bisericii.*

Biserica din punct de vedere al dreptului canonic este totalitatea acelor indivizi, cari s'au invoit într'un Domn Iisus Christos; într'o credință, într'un botez, și într'un Dumnezeu și tată al tuturor,¹ ca prin mărturisirea și împlinirea învățături și așezământului celui nou de lege al lui Christos,² să se răscumpere din legea veche, și să li se dea moștenirea fiiască.³

§. 22. *Christos este întemeietorul bisericii.*

Dupăce este știut acel pasaj din sfânta scriptură, că, când a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe fiul său cel unul născut din muiere, carele s'a făcut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i rescumpere, ca să luăm moștenirea fiiască;⁴ dupăce nu este îndoială, că Christos este apromisul Mesia, și unul născut fiul lui Dumnezeu, și că el a săvârșit lucrul provi-

¹ Efes. cap IV, v. 5, 6. — ² Evrei cap. VII, v. 24. — ³ Galateni cap IV, v. 4, 5.

⁴ Galateni cap IV, v. 4, 5.

dențial a lui Dumnezeu pentru noi și pentru mântuirea noastră: aflăm de necesar, deși nime nu se îndoiește, a aduce aci pentru deplinătatea studiului nostru canonic numai unele dovezi din sfânta scriptură despre aceea, că Christos este întemeietorul bisericii legei cei nouă, și adecă:

1. Aceasta se documentează prin rugăciunea lui Christos către Dumnezeu Tatăl pentru sine, învățăcei, biserică și pentru adunarea credincioșilor: «Părinte! a venit oara, preamărește pe «fiul tău, ca și fiul tău să te preamărească pe tine;... eu te-am «preamărit pe pământ, lucrul am săvârșit, care mi-ai dat mie ca «să-l fac. — Am arătat numele tău oamenilor, pe cari i-ai dat «mie din lume, ai tăi erau, și mie i-ai dat pe ei, și cuvântul tău «l-au păzit.... Eu pentru aceștia mă rog, nu pentru lume, ci pentru «aceștia, pe cari i-ai dat mie, că ai tăi sunt;... Eu am dat lor «cuvântul tău, și lumea i-a urît pe ei, pentrucă nu sunt din «lume, precum și eu nu sunt din lume... Părinte drept! și «lumea pe tine nu te-a cunoscut, iară eu te-am cunoscut, și «aceștia au cunoscut, că tu m'ai trimis pe mine; și am arătat «lor numele tău, și-l voi arăta, ca dragostea, cu care m-ai iubit «pe mine, întru ei să fie, și eu întru ei».⁵

2. că Christos și-a ales 12 apostoli și 72 învățăcei⁶;

3. că Christos a înzestrat cu puterea legării și a deslegării pe apostoli⁷;

4. că el a demândat apostolilor lățirea bisericii în toată lumea⁸;

5. că Christos a trimis pe apostoli spre a învăța și a boteza toate neamurile⁹;

6. că Christos a așezat taina sfintei cuminecături¹⁰; și

7. că el a întemeiat și taina mărturisirei cu cuvintele către apostoli: «oricâte veți lega pe pământ, vor fi legate și în «ceriu, și oricâte veți deslega pe pământ, vor fi deslegate și «în ceriu.»¹¹

⁵ Ioan cap. XVII, v. 1, 4, 6, 9, 14, 25, 26. — ⁶ Mat. X, 1. Luca X, 11. — ⁷ Mat. XVIII, 18. — ⁸ Mat. XXVIII, 19.

⁹ Mateiu XXVIII, 19. — ¹⁰ Mateiu XXVI, 26-28. Marcu XIV, 22. Luca XXIII, 19. Ioan VI, 1 și urmât. — ¹¹ Mateiu XVI, 18. Ioan XX, 21-23.

§. 23. *Inșiși apostolii mărturisesc, că Christos este întemeietorul bisericii.*

Cumcă inșiși apostolii mărturisesc, că Christos este întemeietorul bisericii, se dovedește;

1. cu cuvintele apostolului Pavel către Efeseni¹², zicându-le «Aduceți-vă aminte, că voi când erați păgâni, erați fără de «Christos, iar acum v'ați făcut aproape de Christos, zidiți fiind pe temelie Apostolilor și a Prorocilor, fiind piatra cea din unghiul însuși Iisus Christos, întru carele toată zidirea, ce se alcătuește, crește întru biserică sfântă în Domnul, întru carele și voi împreună vă zidiți spre lăcașul lui Dumnezeu întru duhul»;

2. cu cuvintele aceluiași apostol, prin care zice Efesenilor¹³: «că Christos a dat pe unii apostoli, pe alții proroci, pe alții «evangelisti, și pe alții păstori și dascăli spre săvârșirea sfinților (creștinilor), spre lucrul slujbei, și spre zidirea trupului (bisericii) lui Christos»;

3. cu învățătura anumitului apostol Pavel către Efeseni¹⁴ zicându-le: «că biserică este supusă lui Christos»;

4. cu cuvintele aceluiași apostol către Evrei¹⁵: «Dumnezeu din păcii, carele a scos din morți pe păstorul cel mare al oilor întru sângele legii celei vecinice, pe Domnul nostru Iisus Christos, să vă facă pe voi desăvârșiți spre tot lucrul bun».

§. 24. *Christos este capul bisericii, iară biserică este trupul lui Christos.*

Cumcă Christos este capul bisericii, iar biserică este trupul lui Christos, ne încredințăm din sfânta scriptură; așa apostolul Pavel scrie către Efeseni¹⁶: «Dumnezeu a supus toate sub picioarele lui Christos, și pe El l-a dat Cap Bisericii mai pre sus de toate, carea este trupul lui, și plinirea celui ce plinește «toate întru toate»; iar către Coloseni¹⁷ scrie: «acum mă bucur întru patimile mele pentru voi, și plinesc lipsa necazurilor lui Christos în trupul meu pentru trupul lui, care este Biserica»; și iarăși¹⁸: «El este capul bisericii, cel ce este începutura din-

¹² Efes. II, 11, 13, 20, 21, 22.

¹³ Efes. cap. IV, v. 11, 12. — ¹⁴ Efes. cap. V, 24. — ¹⁵ Evrei XIII, 20.

¹⁶ Efes. I, 22-23. — ¹⁷ Colos. I, 25. — ¹⁸ Colos. I, 18.

«tăiu născut din morți, ca să fie întru toate începător»; apoi¹⁹: «făcând adevăr întru dragoste, să creștem prin toate întru El, «carele este Capul Christos; și într'alt loc²⁰: în Christos locuște «trupește toată plinirea dumnezeirii și sunteți plini întru dânsul, «carele este Capul a toată căpetenia și puterea».

§. 25. *Principiile bisericeii: credința, dragostea și nădejdea.*

Cumcă principiile bisericeii sunt credința, dragostea și nădejdea, ne învățăm 1. din cuvintele Mântuitorului, cu care a răspuns unui cărturar evreu la întrebarea: «care poruncă este mai «mare în lege»? zicându-i: «să iubești pe Domnul Dumnezeuul «tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău, și cu tot cugetul tău; «aceasta este dintâia și mai mare poruncă; iar a doua asemenea «acesteia: să iubești pe deaproapele tău, ca pe tine însu-ți; întru «aceste două porunci atarnă toată legea și prorocii»²¹; 2. din cuvintele Mântuitorului înainte de înălțarea sa către apostoli, zicându-le: «Mergeți în toată lumea, și vestiți evanghelia la toată «zidirea, și celace va crede și se va boteza, mântuise-va, iară «celace nu va crede, osândise-va»²²; 3. din cuvintele Mântuitorului dela cina cea de taină către apostoli: «Poruncă nouă «dau vouă, ca să vă iubiți unul pe altul, cum am iubit eu pe voi și voi să vă iubiți unul pe altul, și întru aceasta vor «cunoaște toți, că sunteți învățaceii mei, dacă veți avea dragoste între voi»²³; 4. din cuvintele apostolului Pavel către Evrei învățându-i: «că fără de credință nu este cu putință a plăcea «lui Dumnezeu, că dator este, celce se apropie de Dumnezeu să «creadă, cumcă este, și cumcă răsplătește tuturor celor ce-l caută «pe el»²⁴; 5. din cuvintele apostolului Petru din I trimitere sobornicească către credincioși, scriind așa: «Încingând mijloacele «cugetului vostru, și tresvindu-vă desăvârșit, să nădăjduiți spre «darul, care s'a adus vouă prin arătarea lui Iisus Christos»²⁵; 6. din cuvintele evangelistului Ioan, învățând: «că celce are nădejde în Christos, acela se curățește pe sine, precum și Christos «este curat»²⁶; 7. din cuvintele lui Pavel, care zice către Ti-

¹⁹ Efeseni IV, 15. —

²⁰ Colos. II, 9—10. — ²¹ Mat. XXII, 37. —

²² Marcu XVI, 15—16. — ²³ Ioan XIII, 34—35. — ²⁴ Evrei XI, 6. —

²⁵ I. Trim. sob. a lui Petru cap. I, 13. —

²⁶ I. Trim. sob. III, 3. —

motei: «că plinirea poruncei este dragostea din inimă curată, «din cunoștință bună, și din credință nețărnă»²⁷; în fine din cuvintele aceluiași apostol Pavel către Corinteni: «Și acum rămâne credința, nădejdea și dragostea.»²⁸

§. 26. *Despre unimea bisericei.*

Dacă Christos este unul, și dacă Christos este capul bisericei, și biserica este trupul lui, atunci prea firește urmează, că și biserica întemeiată de Christos este una, ceea ce se documentează I. cu cuvintele proprii ale lui Christos, carele cu tot prilejul a cuvântat despre una biserică,²⁹ despre una turmă și un staul al oilor,³⁰ despre una viță,³¹ despre una împărăție cerească,³² despre un botez și una cuminecătură; II. se documentează unimea bisericei lui Christos cu învățăturile apostolilor; așa apostolul Pavel scrie către Efeseni³³: «Întru Christos toată «zidirea, ce se alcătuiește, crește întru biserică sfântă în Domnul, «întru carele și voi împreună vă zidiți spre lăcaș lui Dumnezeu în Duhul»; iar către Corinteni zice: «Au doară s'a împărțit «Christos? au doară Pavel s'a răstignit pentru voi? sau întru «numele lui Pavel v'ați botezat?»³⁴

§. 27. *Despre lățirea bisericei.*

Însuși Christos a prezis lățirea bisericei, asemănându-o cu împărăția ceriurilor, cu grăunțul muștarului, carele când se samănă, este cel mai mic între toate semințele, iar dacă crește, este mai mare între toate verdețurile³⁵; asemănându-o mai departe cu aluatul, pe care luându-l muierea, l-a pus în trei măsurii de făină, până ce s'a dospit tot,³⁶ și în fine cu năvodul aruncat în mare, în care s'a adunat tot felul de pește.³⁷ Mai departe cetim în trimiterea apostolului către Romani³⁸: «că în tot pământul «au eșit vestirea apostolilor, și la marginile lumii cuvintele lor»; de unde urmează, că cuvintele Mântuitorului, cu care /a încredințat pe apostoli, «că se va propovedui evanghelia împărăției

²⁷ I. Trîm. I, 5. — ²⁸ I. Cor. VIII, 13. —

²⁹ Mat. XVI, 17. 18—18, — ³⁰ Ioan, X, 16. — ³¹ Ioan XV, 1—17. —

³² Mat. XIII, 24 — ³³ Efes. II, 21. — ³⁴ I. Cor. I. 13. —

³⁵ Mat. XIII, 31. — ³⁶ tot acolo v. 33. — ³⁷ Mat. XIII, 47. — ³⁸ Romani cap X, v. 18.

«în toată lumea, întru mărturia tuturor neamurilor» s'au adevărit. De aceea apostolul Petru scrie către credincioși, zicând: «Voi «sunteți născuți a doua oară nu din sămânță stricăcioasă ci ne-
«stricăcioasă prin cuvântul lui Dumnezeu celui viu, carele pe-
«trece în veci; pentrucă tot trupul este ca iarba, și toată mă-
«rimea omului ca floarea ierbeii, uscatu-s'a iarba, și floarea ei
«a căzut, iară cuvântul Domnului rămâne în veac, și acesta
este vestit întru voi.»³⁹

§. 28. *Caracterul bisericii este ecumenic.*

Caracterul bisericii se arată din cele expuse în §§ pre-
cedenți, că adevărat acela este ecumenic; căci dacă biserica este
trupul lui Christos, și Christos este capul ei, și dacă biserica
este una, și ca atare s'a lăsat în toată lumea, atunci icoana ei
externă nu poate fi diversă, ci uniformă, ce se vede din tainele
bisericii și din rugăciunea pe care Christos o-a prescris pentru
toți, învățându-ne așa a ne ruga: «Tatăl nostru, carele ești în
ceriuri»; apoi se documentează aceasta și cu canoanele aposto-
lești și sinodale, care obligă deopotrivă pe toți fără deosebire
de naștere, stare și de orișice împrejurări, precum și fără deo-
sebite de loc și de timp; apoi dacă după învățătura lui Pavel⁴⁰
biserica este un trup, deși are mai multe mădulări, care să nu
fie între sine desbinate, ci să se grijască unul de altul, și în
fine, dacă după cuvintele aceluiași apostol un Domn, o credință,
un botez, un Dumnezeu și Tatăl tuturor avem, carele este peste
toate și prin toate, și întru toți creștinii; atunci din toate acestea
se adevărează, că caracterul bisericii este ecumenic, care apoi
poartă în sine acea dovadă, că totalitatea indivizilor fiitori de
biserica a rămas până acum, și rămâne și spre viitor credincioasă
învățăturilor întemeietorului și capului ei Domnului nostru Iisus
Christos, și că pe sine se privește de trupul lui Christos.

§. 29. *Problema bisericii.*

Problema bisericii este pregătirea indivizilor ei spre moște-
nirea împărăției lui Dumnezeu, și spre luminarea lor prin po-
vățuiri în înțelesul învățăturilor lui Christos, și adevărat ca creș-

³⁹ I. Trim. soborn. cap 1, v. 23, 25. — ⁴⁰ I. Cor. XII, 20. — 22, 23. —

tinii să caute înainte de toate împărăția lui Dumnezeu și dreptatea,⁴¹ să fie adevărați închinători de Dumnezeu, căci nu tot celce zice: «Doamne, Doamne, va intra întru împărăția ceriurilor, ci «celce face voia Tatălui, carele este în ceriuri;⁴² să priceapă, ce este împărăția lui Dumnezeu, că adecă aceea nu este mâncare sau beaură, ci dreptate, pace și bucurie întru Duhul sfânt;⁴³ să iubească pe Domnul Dumnezeu cu tot sufletul și cugetul, iar pe deaproapele ca pe sine însuș;⁴⁴ să creadă și să se boteze, căci carele va crede și se va boteză, acela se va mântui; iar carele nu va crede și nu se va boteză, acela se va osândi;⁴⁵ să știe, că cele de căpetenie virtuți creștinești sunt aceste trei: credința, dragostea și nădejdea, însă cea dintâiu și cea mai mare este dragostea,⁴⁶ căci se zice: «că dragostea este împlinirea legii⁴⁷ și căci Dumnezeu este dragostea, și care rămâne în dragoste, acela rămâne în Dumnezeu, și Dumnezeu în el;⁴⁸ să umble cu vrednicie în chemarea la care sunt chemați, «să «se nevoiască a păzi unimea Duhului întru legătura păcii, să «fie următorii lui Dumnezeu, ca niște fii iubiți, să nu se lase a «se amăgi cu faptele cele fără de roadă ale întunecului, ci «mai vârtos să le defaime, și să priceapă care este voia lui «Dumnezeu;⁴⁹ să fie pătrunși de aceea că trupurile lor sunt «mădulările lui Christos, și biserica sfântului Duh, carele lo- «cuește în ei». ⁵⁰ Pe scurt problema bisericei este, a deșteptă în creștini, năzuință pentru perfecționarea sufletească și intelectuală, pentru îmbogățirea minții cu cunoștințe reale, și pentru cultivarea inimii și a simțimentelor lor, a-i face pe ei străini, pre cât se poate, de ori și ce slăbiciuni și patimi, a deșteptă în ei părere de rău pentru păcate comise, și năzuințe a aduce roduri vrednice de pocăință,⁵¹ și în fine a face din om pe omul simțitor și cugetător, că este plăsmuit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, carele voește, ca toți oamenii să fie fericiți, și să vină la cunoașterea adevărului, căci astfel viețuind omul, va corăspunde destinului său, și se va face mădular vrednic al bisericei, cărea este trupul lui Christos.

⁴¹ Mat. VI, 33. — ⁴² Mat. VII, 21. —

⁴³ Romani XIV, 17. — ⁴⁴ Mat. XXII, 37. — ⁴⁵ Ioan VI, 40. —

⁴⁶ I. Cor. XIII, 13. — ⁴⁷ Rom. XIII, 10. —

⁴⁸ I. Trim. sobor. a lui Ioan IV, 16. —

⁴⁹ Efes. XIV, 15. — ⁵⁰ I. Cor. VI, 15, 19. — ⁵¹ Luca III, 8. —

Tăierea II.

Despre învățăturile dogmatice și simbolice, axiomatice, liturgice și rituali.

§. 30. Ce însemnează cuvântul «dogmă»?

Cuvântul «dogmă» vine dela verbul grecesc *δοξειν*, românește «a gândi, a crede» și însemnează principiul de credință și de învățătură; de aci «dogmă teologică» va să zică: învățătura credinței sau propunerea științifică a învățăturii de credință.

§. 31. Noțiunea și definițiunea dogmei.

Noi afirmăm, că dogma în înțeles strâns este aceeași, ce este și credința, și credința în înțeles mai lat este aceeași, ce este și dogma. Apostolul Pavel defini credința zicând: «Credința este adevărarea celor nădăjduite, și dovedirea lucrurilor celor nevăzute».¹ Noi încă rămânând pe lângă definițiunea aceasta a apostolului despre credință, trecem la definițiunea dogmei și zicem: că dogma este extrasul adevărării celor nădăjduite, și al dovedirii lucrurilor nevăzute în biserica lui Christos.

§. 32. Ce însemnează cuvântul «simbol»?

Cuvântul «simbol» se trage din cuvântul grecesc «symbolon sau symballein» și însemnează «ceva a adună, a asemăna, a încheia, a deduce, și a găci»; îndeobște simbolul este un semn, sau criter, prin care se defige un obiect al credinței, prin urmare sub simbol înțelegem adunarea criteriilor de credință și de dogme; sau putem zice, că sub simbol înțelegem articolii credinței, de unde apoi «Cred într'un Dumnezeu» pe drept îl numim simbolul credinței, căci acolo se expun criteriile credinței noastre, și ale dogmelor, pe care biserica ortodoxă răsariteană le crede și le mărturisește. Mai departe sub cărți simbolice înțelegem acele cărți, în care se tractează într'un mod științific și sistematic articolii credinței, va să zică, sub cărți simbolice înțelegem acele cărți, care cuprind învățătura despre credință, și se numesc catehisme.

¹ Evrei XI, 1.

§. 33. *Precauțiunea canonică la compunerea și edarea cărților simbolice.*

Dupăce Christos a învățat pe apostoli, și i-a trimis, să vestească în toată lumea cuvântul lui și să boteze toate neamurile, și dupăce apostolii cu zel și statornicie până la moarte s'au sacrificat în misiunea lor, și au stabilit comune creștine cu arhieriei și presbiterii, apoi erau îngrijați a predă posterității în genuitate și curățenie învățăturile Mântuitorului atât cele fiitoare de credință, cât și cele privitoare la moralul creștinesc. Zelul acesta al lor i-a povățuit pe ei, să numească, și să hotărască acele cărți, pe care arhieriei, presbiterii și mirenii să le cetească, precum se vede din 85 canon apostolesc.

Din acest exemplu apostolesc ierarhia și-a recunoscut de strânsa sa datorie, de a avea pază pentru cărțile religioare și simbolice, cu care arhieriei, preoții și mirenii să se folosească. De aceea aflăm I. că sinodul ecumenic I. a compus simbolul credinței la Nicea până la 7-lea articol, iar sinodul ecumenic al II. a îndeplinit acel simbol la Constantinopolea până la fine, adăugându-i încă cinci articuli; II. că sinodul ecumenic al III. legiuiește în canonul al 7-lea, că nu este jertat nimănui să adauge, să scrie, sau să compună altă credință afară de cea hotărâtă de sfinții părinți, și dacă vre-un episcop ar face altcum, să fie străin de episcopie, clericul de clericat, iar mireanul să se pună sub anatemă; III. că sinoadele ecumenice IV. și V. au primit, ca preoții și mirenii să cetească acele cărți, pe care apostolii le-au prescris; IV. că sinodul ecumenic al VI. în canonul al 2-lea, rămânând pe lângă cărțile de cetire expuse în 85-lea canon apostolesc, încă mai hotărăște spre acest scop și cărțile unor sfinți părinți, pe cari îi numește în canon, căci s'au distins cu scrierile lor ortodoxe; V. că sinodul ecumenic al VII. primi acele cărți religioare și simbolul credinței, pe care sinoadele ecumenice de mai nainte le-au hotărât; VI. că asemenea urme aflăm și în lucrările sinoadelor locale, s. e. în al 2-lea canon al sinodului local din Cartagena, și în al 60-lea canon al sinodului local din Laodicea.

Din aceste premise se vede, că ierarhia a avut dela început priveghiere asupra acelor cărți, care erau menite pe seama culturii religioase a creștinilor.

Nu este îndoială, că ierarhia bisericească și în timpii următori a rămas credincioasă acestei norme privitoare la cărțile religioare și simbolice, precum se va vedea mai jos în §-ul 36.

De aceea afirmăm pe baza celor premise, că arhieriei fiind chemați mai deaproape a învăța prin cuvânt și prin cărți pe creștini, sunt datori a se îngriji, ca aceștia să aibă cărți simbolice, și a le compune singuri, sau a însărcina cu compunerea lor pe celce le este cunoscut ca teolog; deoarece după 64-lea canon al sinodului ecumenic VI se oprește mirenilor a porni cuvânt în public, sau a învăța, și li se demândă a deschide urechia la ceice au luat darul cuvântului învățătoresc, și a se învăța dela dâșii cele dumnezești. Prin urmare nici o carte religioară sau simbolică, fie aceea compusă diu zelul vre-unui arhieriu sau presbiter, nu se poate predă în întrebuițare publică, până când nu s'a censurat și aprobat prin sinodul episcopesc³ după canonul 34 apostolesc.

§. 34. *Despre simbolul Niceo-Constantinopolitan.*

Când unii dintre arhieriei și ierei, răpiți de un spirit nenorocos speculativ pe terenul teologic, începuseră a critiză și a resturnă învățăturile esențiale și principale bisericești, care s'au dedus din sfânta scriptură, și s'au stabilit de apostoli și așa în toată biserica s'a păstrat sfânt și nevătămat; și când factorii acestor învățături mincinoase nu numai n'au vrut să-și recunoască rătăcirea lor, ci încă se ridicară în contra instituțiilor și dogmelor acceptate dela începutul cristianismului: atunci ierarhia n'a pregetat a luă măsuri trebuincioase pentru nimicirea unor asemenea învățături, care vătămau sfințenia și adevărul învățăturilor dumnezești din sfânta scriptură. Spre care scop sinodul ecumenic I. și al II. erau chemate a reduce la o normă precisă învățătura creștinească despre taina sfintei Treimi în privința căreia se scorniră niște păreri scâlciate din partea

³ Pentru biserica noastră din provinciile austriace văzându-se lipsa de un Catehism pentru școalele populare, sinodul mitropolitan din Carloveț a însărcinat cu compunerea unui catehism pe arhimandritul Ioan Raiciu din mon. Covilliu, carele compunând catehismul, l-a așternut sinodului mitropolitan, unde s'a censurat cu aprobare, și s'a prescris la an. 1774 din partea aceleiași sinod de catehism pentru școalele noastre populare.

unor arhieriei și ierei, precum arată istoria bisericească³; și așa cel I sinod ecumenic ținut la Nicea a precizat într'un simbol constător din șapte articuli cele ce biserica învață despre Dumnezeu Fiul, iar cel II. sinod ecumenic ținut la Constantinopolea, a adus încă 5 articuli despre Dumnezeu Duhul sfânt, despre biserică, botez și despre învierea morșilor. Simbolul acesta, pentru că la sinodul dela Nicea și la cel din Constantinopolea s'a compus, s'a obicinuit a se numi și «Simbolul Niceo-Constantinopolitan», și are a rămâne în tot cuprinsul său pentru toți timpii neschimbat, căci după hotărârile sinoadelor ecumenice și locale ori cine ar cuteză să-l prescurte sau să-l schimbe, acela se osândește cu anatema, și se scoate dintre creștini.⁴

Simbolul acesta deși îl cunosc și-l știu toți creștinii noștri, și la mai multe serviciuri dumnezeesti se cetește, și în catehismuri se învață: totuși aflăm de bine a-l produce și în acest op canonic în tot cuprinsul său care este următorul:

1. Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl a tot țiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele;

2. și întru unul Domn Iisus Christos, fiul lui Dumnezeu, unul născut, carele din Tatăl s'a născut mai nainte de toți vecii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, celace este de o ființă cu Tatăl, prin carele toate s'au făcut;

3. carele pentru noi oamenii, și pentru a noastră mântuire s'a pogorit din cer, și s'a întrupat dela Duhul sfânt și din Maria fecioară, și s'a făcut om;

4. și s'a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, și a păfimit și s'a îngropat;

5. și a înviat a treia zi după scripturi;

6. și s'a suit la cer, și șede de-a dreapta Tatălui;

6. și iarăși va să vină cu mărire să judece vii și morșii a căruia împărăție nu va avea sfârșit;

8. și întru Duhul sfânt, Domnul de vieață făcătorul, carele din Tatăl purcede, celace împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, carele a grăit prin proroci;

9. întru una, sfântă, sobornicească, și apostolică biserică;

³ Vezi §-fii 208—226 în partea I. a Istoriei biser. de Andreiu Episc.

⁴ Can. I. al Sinod. ecum. VI.

10. mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor;
11. aştept învierea morţilor;
12. şi vieaţa veacului, ce va să fie. Amin.

§. 35. *Învăţături axiomatice provocate de împrejurările timpilor.*

Mai nainte de a ne lăsa în obiect, expunem, că cuvântul «Axiomă» vine de la grecescul «axiomă sau axin» şi înseamnă a «recunoaşte ceva»; prin urmare «Axioma» va să zică, recunoaştere a vre-unui obiect, sau a vre-unei învăţături; şi fiindcă ne-am propus a tracta în acest §. despre astfel de obiecte bisericeşti, care la început erau recunoscute şi primite deopotrivă în întreaga biserică creştinească, şi numai mai târziu s'au găsit unii, cari au vrut să dea acelor obiecte bisericeşti alt înţeles: pentru aceea zicem, că în acest §. vom tracta despre învăţăturile bisericeşti axiomatice provocate de împrejurările timpilor; şi fiindcă aceste obiecte mai mult se țin de teologia dogmatică şi polemică, decât de dreptul canonic, pentru aceea noi numai pe scurt vom tracta despre ele, pe cât adecă stau în legătură cu studiul nostru al dreptului canonic.

Şi așa astfel de învăţături axiomatice ale bisericii noastre față cu alte biserici expunem noi aci numai cinci, celelalte le retăcem, şi adecă:

1. acel principiu al bisericii noastre, după care conform can. 85 apos. 2, IV., 60 Laod. și 32 Cartag. și praxeii herezite din vechime, se impune preoților și mirenilor cetirea sfintei scripturi; de unde a urmat prea firește, că biblia și celelalte cărți bisericești și religioase s'au tradus în limbile feluritelor popoare, și că ierarhia în afacerile sale oficioase întrebunțează limba bisericească, va să zică: limba poporului respectiv;

2. după care biserica ortodoxă răsăriteană săvârșește sfânta cuminecătură sub chipul pâinei dospite și al vinului, și astfel o administă și creștinilor;

3. în urma căreia biserica noastră crede și învață potrivit simbolului Niceo-Constantinopolitan, că Duhul sfânt numai dela Tatăl porcede;

4. că capul bisericii este Domnul nostru Iisus Christos, și că nici un arhieru nu se poate zice cap vizibil al bisericii, cu

atât mai puțin dă ea vre-unui arhiereu infalibilitate, ci infalibilitatea o dă numai și numai sinoadelor ecumenice, când aceste aduc unanim vre-o hotărîre;⁵

5. prin care biserica noastră învață potrivit cuvintelor Mântuitorului, că cei drepti vor moșteni împărăția lui Dumnezeu, iar cei păcătoși munca cea vecinică.

§. 36. *Cărți simbolice provocate în timpul mai de apoi.*

Dupăce învățăturile reformaților germani au străbătut prin mai multe țări, și după ce reformatorii s'au adresat și către patriarhii răsăritului cu împărtășiri despre învățăturile lor,⁶ atunci ierarhia a găsit cu cale a nu tracta separat și unilateral această chestiune momentoasă, ci în sinoade, ca lucrarea să aibă formă legală și valoare canonică, precum sunt toate lucrările ierarhiei dela începutul cristianismului.

Lipsa aceasta, ca ierarhia să se enunțe în privința nouelor învățături din Germania, eră cu atât mai inteșitoare, cu cât însuși patriarhul Ciril-Lucaris al Constantinoplei arată simpatie către acele, pentruce vocea obștească a clerului și poporului l-a scos din scaunul patriarhal și s'a internat în insula Rodus la an. 1522, unde poporul inverșunat l-a aruncat în mare, ce s'a întâmplat la an. 1638.

De aceea ierarhia îndeplinind prin Parteniu scaunul patriarhal, numai decăt încă în decurgerea anului 1638 a ținut sinod local la Constantinoplea, la care învățăturile lui Ciril-Lucaris s'au osândit; alt sinod s'a ținut la an. 1640 la Chiev în Rusia sub mitropolitul Petru Movila tot în acest obiect; apoi la Iași în Moldova la an. 1642 sub președința lui Parteniu patriarhului din Constantinoplea, și în fine la Ierusalim în an. 1672 sub

⁵ Vezi sub însemnarea prolegomeniei la sin. I. din Pidalion.

⁶ Ioasaf patr. Const. trimise în Germania la anul 1559, pe diaconul său Dimitriu Misus, ca să se cunoască mai de aproape cu învățăturile cele noue, carele întorcându-se acasă aduse cu sine mărturisirea augsburgică și o scrisoare dela Melancton către Ioasaf patriarhul, carele n'a răspuns la acea scrisoare. După aceea s'au adresat teologii wittenbergiani, și anume Iacob Andea prin scrisori către patriarhul Ieremia, și au recuirit pe Stefan Gerlach, ca scrisorile lui să le înmaneze patriarhului, fiind Gerlach preot reformat la o ambasadă din Constantinoplea. Aceasta s'a întâmplat la an. 1576.

Dionisiu patriarhul locului, și toate aceste sinoade s'au dechiarat în contra convingerilor manifestate prin Ciril Lucaris. Cu acest prilej au eșit mai multe cărți simbolice, dintre care amintim aci numai cele mai însemnate și adevă 1. mărturisirea ortodoxă dela Petru Movila mitropolitul Chievului la an. 1643, care s'a aprobat de către sinodul din Iași, și s'a publicat și tradus în toate limbile creștinilor Țitorii de biserica ortodoxă a răsăritului; 2. mărturisirea lui Dositeiu patriarhului din Ierusalim; și 3. mărturisirea lui Genadiu patriarhului din Constantinopolea.

§. 37. *Ce însemnează cuvântul «Liturgie», câte feluri de liturgii avem și când se săvârșesc acele?*

Liturgia însemnează serviciul comun, în care se săvârșește misterul sfintei cuminecături. Liturgia se poate săvârși numai în biserica sfințită prin arhiereu, și provăzută cu toate câte se cer la aceea după tipic.

Biserica noastră din vechime are trei feluri de liturgii, adevă a sfântului Ioan gură de aur, a lui Basiliu cel mare și a celor mai nainte sfințite.⁷) Liturgia sfântului Ioan gură de aur se săvârșește peste tot anul cu puțină excepțiune, ce se vede din cele următoare: liturgia sfântului Basiliu la ziua aniversală a acestui sfânt, apoi în primele 5 Dumineci ale postului mare, în ajunul Nașterii și al Botezului Domnului, dacă nu cade în ziua Duminecei, căci atunci Dumineca se săvârșește liturgia sfântului Ioan gură de aur, iar în însași sărbătoare a Crăciunului și a Botezului liturgia sfântului Basiliu; așisderea și în Joia și Sâmbăta mare se face liturgia Sfântului Basiliu, precum și în Vinerea mare, dacă sărbătoarea Bunei vestiri cade în Vinerea mare; iar liturgia înainte sfințită se săvârșește în zilele de Mercurea și Vinerea ale postului mare precum și Lunia, Marția și Mercurea în săptămâna patimilor Domnului dar nu și Vinerea mare, căci atunci numai ceasurile domnești se fac.⁸ Dacă însă într'una din aceste zile va cădea sărbătoarea Bunei vestiri, atunci se săvârșește liturgia sfântului Ioan Chrisostom.⁹

⁷ Se zice, că liturgia mai nainte sfințită nu o-ar fi compus Grigoriu Dialogul, ci numai o ar fi pus în rândul de acum. Sub-insem. II. a canon. 52. al Sinod. ecum. VI. din Pidaion.

⁸ Can. 49. Laodic. — ⁹ Vezi tipicul din Triod.

§. 38. *Pregătirile canonice la liturgie din partea preotului slujitor și a poporului.*

Pregătirile canonice la liturgie, ce se cer dela preotul slujitor și popor, se pot reduce la următoarele:

1. că preotul trebuie să fie ispovăduit, și cu toți împăcat și să ajune puțințel de cu seară¹⁰;
2. că îndată ce va lua vreme spre liturgisire, să chieime în biserică pe cristianii, cari stau afară de biserică, să rânduiască cetirea ceasurilor, iar el într'aceea să săvârșească proscomidia;
3. că preotul când a săvârșit la proscomidie pomenirea numelor, să dea cristianilor adunați în biserică semn, ca și ei în liniște să pomenească numele părinților și rudiiilor lor, celor vii și morți, iar preotul zice încet: «Pomenește-i Doamne»;
4. că preotul proscomidia să nu o binecuvânte, ci cetind rugăciunea prescrisă, numai să ridice mâna și să arete cătră ea¹¹;
5. că să nu liturgisească fără căldură (apă caldă)¹²;
6. că liturgia să o săvârșească înainte de ameză-zi¹³;
7. că preotul să liturgisească nemâncat, pe inima goală¹⁴;
8. că în ajunul Nașterii și al Botezului Domnului, și în Sâmbăta mare să săvârșească liturgia după ameză-zi¹⁵;
9. că într'o biserică numai odată pe zi să săvârșească liturgia¹⁶;
10. că numai în biserică sfințită de arhieru se poate săvârși liturgia, dar nu și în capele¹⁷;
11. că preotul la liturgie să întrebuițeze numai prescură va să zică, pâne dospită, și vin curat, turnând la proscomidia în potir vin și apă curată rece spre închipuirea sângelui și a apei, ce a curs din coasta Domnului, când unul dintre ostași l-a împuns cu sulița fiind răstignit pe cruce, iar la însași liturgia după ce a pus în potir păticia sfântă a pânei, turnând în potir apă fierbinte atât încât vinul să se încălzească, spre închipuirea căldurei credinței cătră trupul și sângele Domnului, sub chipul pânei și al vinului¹⁸.

¹⁰ Vezi tipicul liturgiei la început din Liturgier. — ¹¹ Can. 12 al S. Nicefor. — ¹² Can. 13 al acestui Sfânt. — ¹³ Can. 48 din Cartag. — ¹⁴ Tot acolo. — ¹⁵ Vezi tipicul acestor zile în Mineiu și Triod. — ¹⁶ Sub-însemnarea Can. 58 apostolesc în Pidalion. — ¹⁷ Can. 31 al Sinod. ecum. VI. — ¹⁸ Can. 13 al S. Nicefor, și Can. 3 apostol.

12. că preotul, carele în cele șapte săptămâni ale postului mare va voi să țină liturgia celor mai 'nainte sfințite, afară de Sâmbete și Dumineci, — este dator a se ține strâns de învățătura prescrisă pentru liturgia înainte sfințită, și adegă a pregăti agnețele la liturgie în Dumineca înainte mergătoare, ca apoi Miercuria și Vinerea următoare să poată săvârși liturgia celor mai 'nainte sfințite;¹⁹

13. la caz, când liturgisesc mai mulți preoți și diaconi la olaltă, sau cu arhieru, datori sunt toți să fie nemâncați și să se cuminece.²⁰

§. 39. *Cerințe canonice pentru liturgie: antimis, prescură, vin, apă rece și caldă, vase și odoare sfințite, vestminte bisericesti, cărți rituali, lumini și candelă și tămâie.*

Între cerințele canonice spre săvârșirea liturgiei se numără:

I. Antimisul; ce este o năframă de mătăasă sau de pânză albă, pe care icoana punerii în mormânt a Domnului este zugrăvită, având în patru colți pe cei patru evangeliști, și se ține pe masa altarului, fără de care nu se poate săvârși liturgia. Antimisul poate fi și portativ, când vre-un preot ostășesc devine în împrejurări ca acele, ca să fie silit a liturgisi afară în câmp, sau într'o căsarmă. Antimisul se sfințește și se dăruște bisericilor de către episcopul locului. Ca să fie valid antimisul, arhieru trebuie să-l înzestreze cu o părticică de moaște mucenicești, și să poarte numele arhierului, carele l-a sfințit, și scris numele bisericeii cu hramul ei, cărei s'a dat. Se înțelege de sine, că numai episcopului eparhial i se cuvine dreptul de a providea cu antimise bisericile eparhiei respective. — Antimisul are a fi păstrat în curățenie și dacă se mânjește, se învechește, sau din întâmplare se rumpe sau se arde în vre-o parte, atunci trebuie să se pună afară de întrebuițare, și să se păstreze cu celelalte lucruri vechi bisericesti într'o ladă, sau să se îngroape în pământ, unde nime nu umbă, și așa în locul antimisului acestui are a se cere dela episcop altul nou. Nu este iertat, ca antimisul vechiu sau

¹⁹ Can. 52 al Sin. ecum. VI.

²⁰ Can. 8 apostolesc.

mânjit să se spele, sau cel rupt să se cârpească; căci care preot ar cuteză să facă una ca aceasta, acela 'și pierde darul.²¹

II. Prescura; aceasta trebuie să fie din făină de grâu curat cu sare și apă, și aluat, pentru că Domnul a asemănat trupul său cu grâul, și cu nici un altfel de sămânță, zicând: Grăunțul de grâu căzând în pământ, de nu va putrezii, el singur rămâne, iar de va putrezii, multă roadă va aduce,²² prin urmare prescura este pâine dospită și contrară azimei.²³

III. Vinul; numai vin ales și curat de alte spirturi are a se întrebuița la liturgie.²⁴

IV. Apă rece, și caldă; apă rece la proscomidie, iar apă caldă la cuminecătură are a se pune în potir atâta, cât vinul să-l facă câtva cald.²⁵

V. Vasele și odoarele sfințite; acestea sunt: potirul, discul, steaua și acoperemânturile lor; se numesc vase și odoare sfințite, căci prin episcop sau preot se sfințesc cu rugăciuni și cu stropirea cu apă sfințită, și se întrebuițează exclusiv la serviciuri sacramentale, și este oprit sub amenințarea pedepsei a le întrebuița la lucruri profane²⁶, căci cel ce s'ar încumetă a întrebuița vase sau odoare bisericesti spre al său uz privat, acela se oprește pe un timp dela cuminecătură,²⁷ și este dator a le întoarce îndărăt și apoi capătă iertare. — În privința vaselor și odoarelor vechi, preotul este dator, ca dacă vasele și odoarele sfințite nici decum nu se mai pot întrebuița pentru învechirea lor, atunci acele sau să le ardă în foc, și cenușa să o îngroape într'un loc necălcat, s. e. în altar, sau să le arunce într'o apă adâncă, sau să le îngroape în loc necălcat.²⁸

VI. Vestmintele bisericesti; sub această numire se înțeleg vestmintele arhierilor, presbiterilor și diaconilor, în care ei au de a se îmbracă vrând să săvârșească vre-o slugire dumnezeiască. Aceste vestminte se sfințesc de către arhieriu sau pres-

²¹ Cap. 26 din Pravila mare.

²² Ioan, cap. 12, vers 24. — ²³ Sub-ins. Can. 79 apost. în Pidalion. —

²⁴ Vezi §-ul preced. 28 punct 11. — ²⁵ Tot aci. — ²⁶ Tâlcul Can. 73. apost. — ²⁷ Can. 73 apost.

²⁸ Sub-insemn. Can. 72 și 73 apost. în Pidal.

biter, și se pot întrebuința numai la funcțiuni sacre. Dacă se învechesc de tot, atunci preotul are să urmeze cu ele ca și cu odoarele sfințite.

VII. Cărțile rituale; între aceste se numără: liturgierul, cartea evangeliilor și a apostolilor, evhologionul, orologionul, octoihul, mineiul, triodionul, pentecostarionul și psalterionul. Preotul are a se îngriji, ca biserica parohială să poseadă din aceste cărți acea edițiune, care s'a făcut cu aprobarea ierarhiei noastre; apoi când aceste cărți se învechesc au a se arde, și cenușa lor a se îngropă într'un loc necălcat, sau simplu a se îngropă într'un loc necălcat, ca și odoarele sfințite și vestimintele bisericesti.²⁹

VIII. Luminile și candelile și tămâia; aci se înțeleg luminile de ceară curată, și candelile provăzute cu unt curat de lemn, și tămâia de bun miros; căci canoanele rânduesc,³⁰ ca afară de ceară, de unt de lemn la candelă, și tămâie să nu se aducă la altar nimic alta. Din aceste daruri nu se poate înstrăina nimic, căci canonul³¹ lămurit hotărește, că dacă vre-un cleric, sau mirean ar luă din sfânta biserică ceară sau unt de lemn, acela să se segregeze, și ceeace a luat, încincit să întoarcă.

§. 40. *Despre celelalte serviciiuri bisericesti.*

Serviciurile bisericesti afară de liturgie se reduc la rugăciuni de seară, de miezul nopții, de dimineață și priveghere și oare. Serviciurile aceste bisericesti le însemnăm aci numai în principiu, și în meritul lor nu ne lăsăm, ci observăm numai afăta, că serviciurile bisericesti prescrise și așezate în tipic nu este iertat nimănu a le schimbă sau a le schimonosi și a introduce în locul lor altele nouă; nu este iertat a schimbă sau a strămută timpul ținerei lor.³²

§. 41. *Despre cântări și cetiri la serviciiuri bisericesti.*

În privința cântărilor și cetirilor bisericesti se rânduește, ca cântăreții și cetitorii să nu întrebuințeze strigări necuvioase,

²⁹ Can. 68, VI, și tâlcul lui în Pid.

³⁰ Can. 3 și 72 apost. —

³¹ Can. 72 apost.

³² Can. 114 Cartag., și Can. 18 Laodic. —

nici să silească firea spre răcnire.³³ Mai departe se rânduiește, ca nu ori și cine să cânte sau să cetească în biserică, ci numai cântăreții și cetitorii cei de arhiereul locului hirotoniți, cari se pot sui și pe amvon și cântă și ceti de acolo;³⁴ însă se oprește, ca să nu se cânte toți psalmii lui David deodată la serviciul bisericesc, ca nu cumva, pentru lungimea lor să se îngreuneze poporul, și să părăsească serviciul bisericesc, ci printre psalmi să se facă cetire și rugăciune, și cu variațiunea aceasta să se îmbărbăteze mintea lor, și fresvindu-se să se înceapă a cântă iarăș psalmi; și aceasta este cauza, pentru care sfinții părinți au împărțit psaltirea în 20 catisme.³⁵

§. 42. *Despre amvon.*

Amvonul este un postament cu două trepte în biserici episcopoești, și cu trei trepte în cele metropolitane și patriarhale, și așezat între scaunele cântăreților într'o depărtare proporționată dela iconostas; arhiereul vrând a liturgisi, se îmbracă pe amvon și rămâne șezând acolo până la eșirea preoților din altar cu evangelia, și după cântarea: «Veniți să ne închinăm» părăsește amvonul, și intră în altar. Altmintrelea de pe amvon cetește cetitorul de arhiereu hirotosit apostolul, iar diaconul evangelia și ecteniile cele mari la liturgie, la rugăciuni de seară și de dimineață, «Cu pace domnului să ne rugăm» — «Să zicem toți din tot sufletul și din tot cugetul nostru să zicem» — și «Drepții primind dumnezeestile, sfintele ș. c. a.» iar ceterale ectenii le zice diaconul stând înaintea ușei împărătești a altarului. Îndeobște pe amvon pot ceti și cântă numai cetitorii și cântăreții de cătră episcopul locului hirotosiți, și sunt datori a se îmbracă în stihar fără orar. Prin urmare nici monahului, dacă nu este hirotosit de cetitor și cântăreț prin episcop, nu i-se iartă cetirea sau cântarea de pe amvon.³⁶

³³ Can. 75 al Sin. ecum. VI. — Cântările în mod fantastic — tere-remurile și nenănetele — se osândesc, vezi sub-însemn. Can. 75, VI. în Pidalion.

³⁴ Can. 15 din Laodicea.

³⁵ Can. 17 Laodic. —

³⁶ Can. 14. VII. —

§. 43. *Ce, și spre ce scop este postul?*

Postul în biserica ortodoxă răsăriteană este una dintre instituțiile cele mai sublime pentru creștini, ce se arată din scopul acela înalt, pentru care biserica noastră a așezat postul. Scopul postului la noi este, ca creștinilor să se dea în unele zile și în anumite timpuri ale anului prilejuri pentru cugetarea serioasă asupra virtuților, fără care ei nu se pot feri nici în aceasta, nici în cea viitoare vieță; de aci urmează, că în biserica noastră nu se cere simplu și abstract pentru post înfrânarea și reținerea dela unele mâncări, ci totodată se cere dela creștin nižuiala cătră o vieță mai perfectă religioasă și morală. De aceea sfinții părinți scriind cântări bisericesti despre post, zic: că postul cel adevărat are să fie cu înstrăinarea de răutăți, cu înfrânarea limbii, cu depărtarea de poftă de clevețire, de minciuni și de jurământ strâmb.³⁷

§. 44. *Despre timpul și feliturimea posturilor bisericesti.*

În a doua poruncă bisericască se hotărăște timpul posturilor în următorul chip:

1. ca tot creștinul într'un an să postească patru posturi, și adecă: a) postul nașterii Domnului, ce se începe în 15-lea Noemvrie și ține până în 24-lea Decemvrie; b) postul cel mare numit «Paresimi» de opt săptămâni înainte Paștilor, când în săptămâna dintâi, ce se chiamă «albă», se iartă numai gustarea bucatelor cu lapte, brânză, unt dulce, ouă și pești, iar în celelalte șapte săptămâni se iartă bucate îndulcite numai cu unt de lemn, raci și melci, afară de două zile adecă de sărbătoarea Bunei vestiri și Dumineca Floriilor, când se iartă și bucate de pești; c) postul sântilor apostoli Petru și Pavel, ce se începe Luni după săptămâna întâia a Rusalelor și ține până la sărbătoarea acestor apostoli, adecă până la 29-lea Iunie³⁸; d) postul Ador-

³⁷ Stihira dintâia Luni seara în săptămâna I a postului mare.

³⁸ Este părerea greșită a acelora, cari zic, că acest post s'ar fi așezat numai și numai în onoarea apostolilor Petru și Pavel, pentrucă acest post este menit spre aducerea aminte a trimiterii apostolilor în lume spre propoveduirea cuvântului evangheliei, ceea ce apostolii o făceau cu postire; de aceea și cetim în faptele apostolilor Cap. 13, v. 3, «ca vrând ei să trimită spre propoveduirea evangheliei pe Varnava și pe Savlu, mai nainte au ajuns și s'au rugat, și apoi puindu-și pe ei mâinile, i-au slobozit». — Vezi între-barea 58 din Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Mogila.

mirei Născătoarei de Dumnezeu dela 1-lea până la 15-lea August ca ziua serbării adormirei ei.

Afară de aceste posturi în a doua poruncă bisericească se mai prescrie, că creștinii sunt datori a posti a) în toate Miercurile și Vinerile de preste an, căci Miercuri s'a făcut trădarea Mântuitorului; iar Vineri a pățimit și s'a răstignit Mântuitorul; aci vine de însemnat, că în Miercurile și Vinerile, care cad dela Nașterea Domnului până la Bobotează, apoi în săptămâna luminată, și a Rusaliilor, în săptămâna fiului rătăcit și în cea a brânzei, ce se zice și albă este deslegare de post; b) în 29-lea August la sărbătoarea Tăierei capului sfântului Ioan Botezătorul; c) în 14 Septemvrie ca la sărbătoarea Înălțării Crucii Domnului.

Posturile sunt de două feluri, și adică posturi obicinuite și posturi neobicinuite; acele iartă cristianilor a gustă în zi de două ori, sau de trei ori din legumi, vin, unt de lemn, raci, scoice sau alte bucate de acest fel, d. e. raci și melci; iar aceste sunt, care prescriu, ca cristianii în zi să guste numai odată după rugăciunile de seară mâncare uscată de pâne și apă, și aceste posturi se numesc și ajunuri.³⁹ Posturile cele expuse în §-ful precedent sunt posturi obicinuite, iar posturile neobicinuite sunt în zilele de preseara Nașterii și Botezului Domnului și Sâmbătă în săptămâna mare a patimilor Domnului.

Aci vine de însemnat, că dacă sărbătoarea Nașterii și a Botezului Domnului cade în ziua de Duminecă sau Lunea, atunci nu este post neobicinuit ci obicinuit, pentrucă după canonul 64 apostolesc numai în una Sâmbătă, cea mare, se face postul cel neobicinuit, adică ajunul, căci Dumnezeu în ziua de Sâmbătă s'a odihnit de lucrurile zidirei sale, și în ziua de Sâmbătă a zăcut Mântuitorul în mormânt; iar în celelalte Sâmbete precum și preste tot în zilele de Duminecă se face numai post obicinuit, pentrucă canonul citat apostolesc nu iartă în zile de Dumineci postul neobicinuit, căci este ziua învierii Domnului.⁴⁰

Afară de aceste posturi bisericești se întâmplă încă și posturi cazuali și voluntari; acele sunt, când un om, sau un sat, oraș, ținut, sau întreaga țară se hotărăște a posti spre încetarea vre-unei plage obștești, așa s. e. Israilitenii au postit pentru

³⁹ Tâlcul can. 64 și 69 apostolesc din Pidalion.

⁴⁰ Tâlc. can. 64 apost. din Pidalion. — și Can. 55, VI.

păcatele lor; în vremea de foamete⁴¹; David pentru moartea lui Avenin⁴²; apoi pentru boala fiului său⁴³; — iar posturi voluntari sunt, când cineva de voie bună se apromite a posti una sau mai multe zile spre norocoasa întreprindere a vre-unui lucru; astfel de post a fost al Mântuitorului înaintea începerei chemării sale învățătoarești⁴⁴; al lui Moise înainte de primirea celor două table⁴⁵; și al Iuditei înainte de plecarea ei în tabăra lui Holofern.⁴⁶

§. 45. Cine se desleagă de post, și cum au creștinii să se poarte când postesc?

De post se desleagă bolnavul și slăbănogul, și așa i-se iartă a mânca bucatele, care îi priesc, sau care doctorul îi prescrie.⁴⁷

Iar cum au creștinii să se poarte, când postesc, despre aceasta Mântuitorul ne învață, așa zicând: «când postiți, nu fiți triști ca fățarnicii, cari își smolesc fețele lor, ca să se arete oamenilor postindu-se. Amin zic vouă, că-și iau plata lor. Iară tu postind, unge-ți capul tău, și fața ta o spală, ca să nu te areți oamenilor că postești, ci Tatălui celui ce este în ascuns, și Tatăl tău, cel ce este în ascuns va răsplăti ție la arătare.»⁴⁸ Apoi marele apostol Pavel scrie către Romani: «Cel ce mânâncă pe cel ce nu mânâncă să nu-l defaime, și cel ce nu mânâncă pe cel ce mânâncă, să nu-l judece, că Dumnezeu l-a primit pe el tu cine ești, cel ce judeci pe sluga străină? Domnului său stă sau cade și va stă, căci puternic este Dumnezeu să-l pună pe dânsul să stee.»⁴⁹

§. 46. Despre timpul sărbării Paștilor.

În privința timpului pentru sărbarea Paștilor canoanele bisericeii noastre legiuiesc: ca, dacă vre-un episcop, ori presbiter, ori diacon sfânta zi a Paschei mai înainte de ecuinocțiul vernal

⁴¹ Cartea Judecărilor lui Israel Cap. XX, 26. — Cartea Iuditei Cap. IV.

⁴² II. Imper. III. 35. — ⁴³ II. Imp. XII, 16. — ⁴⁴ Matei IV, 2, Marcu I, 12—13. — ⁴⁵ II. Moisi XXIV, 18. — ⁴⁶ Cart. Iuditei VIII, 5—6.

⁴⁷ Can. 9 al S. Timot. din Alexandria. — ⁴⁸ Mat. VI, 1—18. — ⁴⁹ Romani XIV, 3—4.

cu evreii o va sărbă, să se depună».⁵⁰ Astfel a decis și sinodul ecumenic I în practicele sale acest obiect, de unde ne învățăm: 1. că Paștile trebuie să se sărbeze totdeauna după ecuinocțiul vernal; 2. că nu se cade a sărbă Paștile într'o zi cu evreii; 3. că să nu se serbeze Paștile numai decât după ecuinocțiul vernal; ci 4. are a se sărbă în întâia Duminecă după pleniluniu, ce va urmă după ecuinocțiul vernal. Și fiindcă aflarea timpului sărbărei Paștilor atârnă delă ecuinocțiul vernal, și acesta pe timpul sinodului ecumenic I a fost în Martie: pentru aceea părinții acestui sinod mare au prefipt pentru toți timpii ecuinocțiul vernal pe 21 Martie, și aceasta au făcut ei din aceea cauză fundată, căci au precalculat și aflat, că ținându-se de acest calcul, Paștile creștinești nicicând nu se vor putea întâmpla mai nainte de pascha evreiască, sau laolaltă.

Cumcă calculul sinodului ecumenic I este luat din firea acestei sărbători, se vede din cuvintele Mântuitorului cătră învățăcei, zicându-le: «Știți, că după două zile Paștile vor fi, și fiul omenesc se va da să se răstignească».⁵¹

Biserica noastră fără să desprețuiască progresul științei astronomice, mărturisește după cuvintele lui Christos:⁵² «că nu este ei a ști anii, și timpurile, care Tatăl le-a pus întru a sa putere», și rămâne pe lângă calculul prefipt de cătră sinodul ecumenic I până atunci, până când evreii nu-și vor schimba calculul lor față cu timpul pentru sărbarea paschei lor, căci făcând biserica noastră cât de mică schimbare sau abatere dela hotărîrea niceană, până când evreii rămân pe lângă calculul lor cel vechiu pentru sărbarea paschei lor, — lesne s'ar putea întâmpla, ca noi creștinii odată înainte, altădată laolaltă cu pascha evreiască să sărbăm Paștile noastre creștinești.

Biserica creștinească nu poate pierde din vedere această împrejurare, căci precum noi creștinii avem de baza Paștilor noastre timpul patimilor, al morții și al învierii Domnului, așa și evreii au de baza paschei lor timpul eliberării lor din robia Egiptului; și fiindcă patimile, moartea și învierea Domnului

⁵⁰ Can. 7 apost. — Can. I. al Antiohiei. — Can. XXXVII, LX, din Laodicea, și Can. LX, LXXX și CXVII din Cartag.

⁵¹ Mateiu XXVI, v. 1—2.

⁵² Fapt. Apost. Cap. I. 6.

s'au întâmplat în timpul acela, când după două zile eră să fie pascha evreiască: pentru aceea timpul sărbărei Paștilor noastre este în strânsă și istorică legătură cu timpul paschei evreiești astfel, încât noi suntem datori a acomoda timpul paschei evreiești timpul Paștilor noastre.

Deci până când evreii rămân pe lângă calculul vechiu pentru timpul ținerii paschei lor, până atunci și noi suntem nevoiți a ne ține de calculul sinodului nicean în privința timpului sărbării Paștilor noastre.

CAP II.

Despre misterii.

Tăierea I.

Cunoștințe generale despre misterii.

§. 47. *Ce este misterul?*

Misterul este o lucrare sfințită așezată de Domnul nostru Iisus Christos, prin care sub un semn văzut se împărtășește creștinului harul lui Dumnezeu.

§. 48. *Câte lucruri se cer pentru validitatea fiecărui mister?*

Patru lucruri se cer pentru validitatea fiecărui mister, și adică: 1. primitorul; 2. ministrul; 3. materia și 4. forma. Sub primitor se înțelege creștinul, sub ministru se înțelege preotul, sub materie se înțelege stihia aceea, care este prescrisă de a înfățișa semnul cel extern al misterului și sub formă se înțelege rugăciunea și celelalte împrejurări rituali, ce sunt de a se observa la întocmirea fiecărui mister.

§. 49. *Câte misterii are biserica ortodoxă răsăriteană?*

Biserica ortodoxă răsăriteană, potrivit învățăturilor Mântuitorului are șapte misterii, care sunt: 1. botezul; 2. ungerea cu sfântul mir; 3. cuminecătura; 4. pocăința; 5. preoția; 6. sfântul maslu și 7. căsătoria. Despre care vom tracta deosebit în următoarele:

Tăierea II.

Despre misterul botezului.

§. 50. *Ce mister este botezul?*

Botezul este misterul legei noi, așezat de Mântuitorul, prin care botezatul se iartă și se desleagă de păcatul strămoșesc, se face mădular al bisericii creștine și capătă puțință de mântuirea sufletească, și de intrare în împărăția lui Dumnezeu.

§. 51. Când este botezul valid?

Botezul este valid atunci, când:

1. Ministrul va să zică, preotul botezător este preot actual și drept credincios, și botezarea o face în numele Tatălui, și al Fiului, și al sfântului Duh¹ în caz de necesitate urgentă, când pruncul este în primejdia vieții, și nu se află nici un preot pentru săvârșirea botezului, poate săvârși și diaconul, și alt creștin, încă și moașa botezul, cu observarea materiei și a formei; însă dacă astfel botezatul nu va muri, atunci preotul ca ministrul canonic al botezului² săvârșește asupra pruncului rugăciunile prescise pentru botez, dară nu-l botează mai mult cu apă, căci aceasta s'a făcut la botezul extraordinar, și îl unge numai cu sfântul mir;

2. când pentru botezare se întrebuițează apă curată naturală, fără nici un amestec cu ape minerale, și se sfințește;

3. când botezarea se face prin trei afundări, dar nu prin una afundare, cum au făcut unii întru unica moarte a Domnului; de aceea preotul se depune, dacă nu botează prin trei afundări, căci Domnul n'a zis: «că în moartea mea să botezați», ci a zis: «mergând învățați toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui, și al Fiului și al sfântului Duh³»; prin urmare biserica noastră n'a aprobat botezul prin stropire,⁴ pentru că acela totdeauna se săvârșă și se săvârșește la noi prin trei afundări, ce se vede și din cuvântul grecesc «vabtiso», care însemnează afundare;

4. când botezul se săvârșește în biserică, căci se oprește a se săvârși în capele și case private sub pedeapsa depunerii preotului, și a lipsirii mireanului dela cuminecătură; în cazuri extraordinare se poate săvârși botezul și în capele și case private cu dispensațiunea arhierească;

5. când afundarea cea de trei ori se face în colimvitră, adică baptisteriu, ce trebuie să fie așezat în biserică, și de marmoră sau altă piatră tare scobit afund, ca afundarea pruncului să se poată face cu înlesnire; din care cauză nu este iertat a boteza

¹ Can. 49 și 68 apost. — Can. 1 Cartag.

² Can. 47 apost. și sub-insemnarea lui în Pidalion. —

³ Vezi Can. 50 apost. —

⁴ Vezi tâlcul ș. sub-insemn. Can. 50 apost. în Pidalion.

în lighianuri, sau în covate, în care d'abiã se poate afundã o parte a picioarelor pruncului⁵;

6. când botezatul este viu, cãci asupra mortului nu se poate sãvârși nici un misteriu⁶;

7. când catehumenii cei în vârstã, cãrora li-s'a legat graiul prin vre-o boalã, și întrebându-se de vreau sã se boteze, din cauza boalei nu pot sã rãspundã, numai atunci se boteazã, când ei însuși vor arãtã voința și dorul cãtrã botez și când cu pericolul lor vor cere botez, cã adecã, dacã nu vor pãzi credința sã se pericliteze; astfel de catehumeni și atunci se pot botezã, dacã nașii vor primi asupra-le responsabilitatea, cã bolnavii însãnãtoșindu-se vor pãzi credința cãtrã Christos⁷;

8. când, la caz de îndoialã despre botezarea cuiva, se boteazã acela prin preot cu acel adaus la formã: «dacã încã nu este botezat».⁸

§. 52. De ce nu se repește botezul?

Misterul botezului nu se repește pentru caracterul sacramental, ce trage dupã sine botezarea; cãci precum omul numai odatã se naște trupește cu pãcatul strãmoșesc, așa numai odatã se poate naște și duhovnicește cu curãțirea de pãcatul strãmoșesc, și așa neputându-se face omul vinovat a doua oarã pãcatului strãmoșesc nu se poate botezã a doua oarã.⁹ Apoi botezul dupã canoane¹⁰ și învățatura apostolicã¹¹ se face spre închipuirea morței Domnului, și moartea Domnului numai odatã a urmat, și a doua oarã nu se mai poate întâmplã, cãci precum nu existã a doua moarte a Domnului, întru care botezul s'ar puteã sãvârși, așa nu poate existã nici al doilea botez.

Acest adevãr teologic nu iartã apoi rebotezarea acelor creștini cari au cãzut din credința creștineascã, și au trecut la iudaism sau la pãgãnism, și apoi iarãș s'au întors în sânul bisericei lui Christos, cãci cãderea din credința creștineascã nu trage și nu poate sã tragã dupã sine pãcatul strãmoșesc,¹² ci trage dupã sine pã-

⁵ Tãlcul Can. 50 apos. — ⁶ Can. 25 Cartagena. — ⁷ Can. 52 Cartag. și tãlc. lui în Pidalion. — ⁸ Insemn. I, la can 84, VI — în Pidal. — și Can. 80 Cartag. — ⁹ Can. 121 Cartag. — ¹⁰ Can. 47 apost. și 57 Cartag. — ¹¹ Romani Cap. VI, 3; au nu știți, cã ori câți în Christos ne-am botezat, întru moartea lui ne-am botezat.

¹² Vezi sub-insemn. I a Can. 47 apost. în Pid. și Can. 35 Cartag. —

cate singulare, care le comite însuș acela carele cu voia a căzut în erez, și astfel de păcate se pot șterge prin pocăință și credința în Christos, căci zice apostolul: «fiecare va lua iertarea păcatelor prin numele lui Christos, carele va crede într'ânsul.»¹³

§. 53. *Despre naș.*

Nașul la botez se chiamă acela, carele primește din botez pe botezatul, și în locul acestuia, dacă este prunc, zice simbolul credinței, și prin aceasta se obligă, că noubotezatul va țineă neclătit credința în Christos, și că va avea grije pentru creșterea religioasă a finului său. Călugărului nu i-se iartă să fie naș;¹⁴ de altmintrelea nașul trebuie să fie de religia noastră, căci altcum atât nașul cât și finul lesne pot veni în indiferentism religionar. De aci se nasc unele corelațiuni între nașul și finul cu caracter de afinitate duhovnicească, și fac pe naș de tată sufletesc, iar pe fin de fiu sufletesc; această afinitate de botez este după canoane întocmai ca și consanguinitatea trupească, și are treptele sale, și unele din acele fac impediment în privința căsătoriilor, precum se va vedeă mai pe larg din §-ul următor.

§. 54. *Despre afinitatea de botez.*

Afinitatea de botez, sau spirituală, se privește în biserica noastră mai pe sus de consanguinitatea trupească¹⁵ cu aceea deosebire, că treptele afinității spirituale se numără numai în linia directă descendentă, dar nu și în linia colaterală, precum aceasta se face la consanguini, despre care va fi vorbă la misterul căsătoriei. Mai vine de a se observă, că afinitatea de botez se extinde și la părinții finului și ai finei, de aceea nașul nu poate lua sie-și de soție pe cumătra sa, nici cumătrul pe nașa fiiului sau a fiicei sale, căci canonul legiuște,¹⁶ că astfel de nuntă să se desfacă ca una însoțire nelegiuită, și fețele să se supună pedepselor, ce sunt prescrise pentru fornicători.

Când nunta între nași și cumetrii este oprită, atunci se înțelege de sine, că și nunțile între nași și nașe, și fini și fine, precum și între fiii și fiicele trupești și sufletești ai nașilor și cumetrilor sunt oprite în linia directă descendentă, și adecă:

¹³ Faptele apost. X. 43. — ¹⁴ Pidal. pag. 494^{1/2}. —

¹⁵ Can. 53 al Sinod. ecum. VI. și Pid. pag. 493. — ¹⁶ Can. 53, VI.

I. naşul nu poate lua de soţie pe fişa sa, căci este spişa întâia a afinităţii de botez, iar cu părinţii finei în a doua şi cu fraţii şi surorile ei în a treia;

II. fiul naşului nu poate lua pe fişa tătăne-seu, cu care se priveşte ca frate spiritual, căci este în gradul al doilea al afinităţii de botez, nici pe maica sau fiica ei, căci acestea încă sunt cu el în gradul al doilea al afinităţii de botez;

III. nici unul din fiii naşului nu poate lua pe maica finului tatălui lor, căci se socotesc ca nepoţi cu dânsa, şi sunt de a treia spişa;

IV. aşşderea doi fii parte bărbătească şi femeiască de doi părinţi, dar botezaţi de unul şi acelaş naş, nu se pot lua pentru că se privesc ca fraţi spirituali şi de a doua spişa în afinitate de botez;

V. nu poate lua cineva pe muierea fratelui său spiritual, căci se priveşte în a doua spişa a afinităţii de botez;

VI. aşşderea ginerele nu va lua pe fişa socrului său, pentru că aceasta se socoteşte de sora soţiei sale răposate, şi aşa sunt în spişa a doua a afinităţii de botez.

Insemnare. Unii dintre canonişti vreau să extindă spişele oprite ale afinităţii spirituale până şi la a şaptea şi a opta. Înşă părerea aceasta nu este fundată în canoane, nici poate fi plăcută, precum Blastariu se exprimă (Cap VIII, lit. B.) zicând: «că prohibiţiunea se extinde numai asupra acelor feţe, care se conţin în canon».¹⁸

§. 55. *Continuare.*

Deşi din cele expuse în §-ul precedent se pot pricepe spişele oprite ale afinităţii de botez, peste care apoi nu se mai extinde afinitatea spirituală: totuş susţinem, că nu va fi de prisos a atinge aci încă atâta, că toate acele spişe, care trec peste spişa a treia, şi se referă la linia colaterală, sunt nule şi neoprite; aşa s. e.:

1. cumătrul ia pe sora cumătrului său, precum şi fratele cumătrului ia pe cumătra fratelui său;

2. fiul cel trupesic al naşului ia pe trupeasca soră a finului, căci afinitatea lor colaterală nu se socoteşte de împediment canonic;

¹⁸ Can. 53, VI. —

3. fratele nașului ia pe sora finului, precum și fratele finului ia pe sora nașului și

4. doi frați din botez, un naș având, iau pe două surori trupești.

§. 57. Caz de îndoială la afinitatea de botez.

Caz de îndoială la afinitatea de botez se poate arăta atunci, când două fețe, dintre care socrul a botezat pe una, iar ginerele pe cealaltă, ar vreă să se iee laolaltă. Unii afirmă, că astfel de fețe se pot lua, căci sócrul cu ginerele său stă în linia colaterală; iar alții zic, că sócrul cu ginerele său stă în linia descendentă, căci ginerele s'a făcut un trup cu fiica aceluia, și așa afirmă, că în care spiță descendentă de consanguinitate este fiica cu tatăl său, în aceea spiță descendentă de afinitate este ginerele cu sócrul său.

În privința acestei nedumeriri aflăm numai atâta în pida-lion: «că astfel de căsătorie este cu îndoială, și vrednică de a se cercetă».¹⁹ Iar în sintagma lui Blastariu²⁰ cetim: «ca să fugim de aceea, ce legea n'a oprit». Tot acest canonist ne învață: «că la nunți să se iee în considerațiune, nu numai aceea, ce este iertat, ci și aceea, ce este onest».²¹

Noi reasumând cele premise, afirmăm și susținem, că când două fețe, dintre care pe una a botezat-o sócrul, iar pe cealaltă a botezat-o ginerele, vreau să se însoțească, aceste fețe se pot lua, pentru că nu este nici o afinitate de botez între ele, deși sócrul și ginerele sunt între sine în gradul întâilea al cuscriei, și căci n'avem canon, care ar oprî căsătoria unor asemenea fețe.

Tăierea III.

Despre misterul ungerei cu sf. mir.

§. 57. Ce mister este ungerea cu sf. mir?

Ungerea cu sfântul mir este misterul legei cei nouă, prin care botezatul primește pecetea darurilor Duhului sfânt.

¹⁹ Pidal. pag. 394. — ²⁰ Sintagma lui Blast. Cap VIII lit. B. — ²¹ Blast. C. VIII. lit. B. —

§. 58. Cui se dă acest mister?

Acest mister se dă: 1. celor botezați numai decât după botez, căci canonul prescrie:²¹ «că cei botezați numai decât să se ungă cu crisma cerească, ca să fie părtași ai împărăției lui Christos»;²² 2. celor ce au căzut dela religia noastră, și au trecut la alta creștinească, și apoi iarăși se întorc în sinul ortodoxiei noastre; 3. celor ce trec din vre-o religie creștinească la biserica noastră.

§. 59. Despre cei doi miniștri ai acestui mister.

Misterul ungerei cu sfântul mir după canonul bisericii noastre are doi miniștri;²³ unul este ministrul întocmitor, iar celălalt săvârșitor; acela este episcopul eparhial,²⁴ carele este dator să întocmească sfântul mir după ritual începând în Miercurea mare, și fiind în Joia mare, ca apoi după liturgie să-l poată sfinți și împărți pe seama bisericilor parohiale. Episcopul mai este dator a-și procura toate acele arome, din care are a constă sfântul mir după tradițiunea veche ierarhică.²⁵ Ministrul săvârșitor al misterului acestuia este parohul legiuit; de aceea parohul să poarte grije, ca sfânta crismă nicicând să nu-i lipsească, și să o păstreze într'un vas mic de argint pe masa altarului.

Tăierea IV.

Despre misterul sfintei cuminecături.

§. 60. Ce mister este sfânta cuminecătură?

Sfânta cuminecătură este misterul legei cei noue așezat de însuș Christos, în care mister credinciosul mănâncă sub chipul pâinei însuș trupul, și bea sub chipul vinului însuș sângele Mântuitorului.

§. 61. Biserica noastră dă tuturor acest mister sub chipul pâinei și al vinului?

Biserica noastră dă tuturor acest mister sub chipul pâinei și al vinului, căci Mântuitorul a zis apostolilor:¹ «Amin zic vouă,

²¹ Can. 48, Sardic. — ²² Can. 48, din Sard. — ²³ Can. 6, Cartag. — ²⁴ Tâlc. acestui can. din Cart. — ²⁵ În Tâlc. acestui canon în Pidalion.

¹ Ioan Cap VI. 53 și urm.

de nu veți mânca trupul fiului omenesc, și nu veți bea sângele lui, nu veți avea viață întru voi; celce mănâncă trupul meu, și bea sângele meu, întru mine rămâne și eu întru el ș. c. a.»

Preotul este dator a fi cu cea mai mare priveghiare, ca pânea, va să zică, prescura și vinul, din care sfânta cuminecătura o întocmește, să corăspundă așezămintelor canonice, și iadecă, prescura să fie din făină albă de grâu curat, și dospită, iară vinul să fie așisderea curat.²

§. 62. Cine și când este dator a se cuminecă?

Fiecare preot este dator a se cuminecă, când slujește singur sau cu episcopul, sau cu alți preoți liturgia. Așisderea diaconul oricând va sluji cu preot liturgia, este dator să se cuminece.³

Creștinii sunt datori a se cuminecă de patruori pe an în cele patru poruncite posturi, potrivit poruncei a patra bisericești. Iar fețele căsătorinde, afară de aceste posturi mai sunt datoare a se cuminecă și înaintea cununiei lor. Așisderea și bolnavii și cei ce sunt opriți prin episcopul sau duhovnicul dela cuminecătura, dacă cad în boală de moarte, trebuie să se cuminece.⁴ În fine sfânta cuminecătura nu se poate denegă nici acelu creștin nenorocit, carele pentru crimele comise s'a osândit la moarte.⁵

Tăierea V.

Despre misterul pocăinței.

§. 63. Ce mister este pocăința?

Pocăința este misterul legeri cei noue, în care celce-și mărturisește duhovnicului păcatele, primește prin cea văzută iertare a duhovnicului nevăzuta deslegare de păcate prin Domnul nostru Iisus Christos, carele a și așezat acest mister, când a zis apostolilor: «oricâte veți legă pe pământ, legate vor fi și în cer, și oricâte veți deslegă pe pământ, vor fi deslegate și în cer»;⁶ și iarăși: «luați Duh sfânt, cărora veți iertă păcatele, se vor iertă lor, și cărora le veți țineă, ținute vor fi.»⁷

² Can. 3, apost. — ³ Can. 8, apost. — ⁴ Sub-insemn. Canonului 13, VI din Pidal. — ⁵ Can. 6, I. — ⁶ Mateiu XVIII. — ⁷ Ioan XX, 22, 23.

§. 64. Cine este subiectul pocăinței?

Subiectul pocăinței este fiecare creștin, căci zice Domnul: «pe celace vine cătră mine, nu-l voi scoate afară»;⁸ de aceea s'a rânduit încă în canoanele apostolești:⁹ «că episcopul sau presbiterul să se depună, carele nu primește pe celce se întoarce dela păcat, ci-l lapadă, pentrucă măhnește pe Christos carele a zis: «că bucurie se face în cer pentru un păcătos, carele se pocăește». Iar părinții sinodului din Laodicea au hotărît: «ca ceice au păcătuit în feluri de greșele, și petrec în rugăciunea mărturisirei și a pocăinței, și fac desăvârșit întoarcere dela răutăți, unora ca acestora să li-se deede după măsura greșelei vreme de pocăință, și apoi să se aducă la împărtășire pentru îndurările și bunătața lui Dumnezeu.»¹⁰

De aci învederat urmează, că subiectul pocăinței este fiecare creștin, iar deslegarea se dă numai în urma ispovedaniei păcatelor, și că păcatele fără ispovedanie nu se pot iertă, și cari ar face altcum, aceia ar vătămă sfințenia misterului acestuia.

Creștinii de partea bărbătească sunt datori a se ispovădui dela al 14-lea an, iar femeile dela al 12-lea; așisderea în tot anul câte odată dator este a se ispovădui fiecare arhieru, preot, diacon și monah¹¹ în postul mare, sau în cele șapte săptămâni dela Paști până la Rusalii.

§. 65. Cine este ministrul pocăinței?

Ministrul pocăinței este presbiterul hirotesit spre acest sfârșit de cătră episcopul locului și provăzut cu gramata arhierască, care s'a obicinuit a se chemă «duhovnic». El se poate lipsi de darul duhovniciei, dacă cade în vre-un păcat¹² adevădat, când ar cuteză a cere bani sau alt oareșicare lucru pentru deslegare de păcat.¹³

§. 66. Cine poate deslegă pe cel legat?

Toate canoanele rânduesc într'o armonie, că numai acela, fie arhieru, fie duhovnic, poate deslegă pe cel legat, carele l-a și legat; va să zică: care arhieru, sau duhovnic a dictat crești-

⁸ Ioan VI, 37. — ⁹ Can. 52, apost. — Luca XV, 7. — ¹⁰ Can. 2 din Sardic. — ¹¹ Cap 321 în Pravila mare. — ¹² Sub-insemn. can. 39 apost. în Pidalion. — ¹³ Canon. 23, VI. —

nului epitimia, același îl poate și deslegă dela aceea, afară numai, dacă episcopul sau duhovnicul a murit, atunci următorilor lor canonici li-se cuvine dreptul de deslegare.¹⁴

Creștinul, carele a devenit sub epitimia duhovnicului sau episcopului său, n'are cuvânt a cere dela mitropolitul deslegare, pentrucă un asemenea drept nu i-se cuvine mitropolitului după canonul 32 apostolesc, prin urmare mitropolitul în măsură egală cu episcopul posedea puterea legării și a deslegării.¹⁵

Mai departe dacă vre-un preot, ori diacon, ori vreun alt cleric căzând sub epitimia episcopului său, ar nizu-l episcopul învecinat pentru deslegare, episcopul acesta nu poate deslegă epitimia, ce s'a dictat clericului străin dela episcopul său, ci trebuie să-l îndrepte la ascultare către episcopul său; iar făcând altcum, face fratelui său episcop ocară, și pe sine vinovat înaintea sinodului episcopesc.¹⁶

Tăierea VI.

Despre misterul preoției.

§. 67. *Ce mister este preoția?*

Preoția este misterul lezei cei noue, în care prin punerea mânilor și prin rugăciuni arhieresti se dă nevăzut celui ce se sfințește, darul Duhului sfânt, spre a săvârși slujba altarului, a misteriiilor, și spre luminarea poporului după învățăturile dumnezeesti ale lui Christos.

§. 68. *Poate-se repeți acest mister?*

Misterul preoției nu se poate repeți, căci canoanele lămurit hotărâsc: «că, dacă vre-un episcop, ori presbiter, ori diacon ar primi a doua hirotonie dela oarecine, să se depună și el, și celce l-a hirotonit, afară numai de s'ar dovedi, că dela eretici are hirotonia, căci celce dela unii ca aceștia sunt botezați, sau hirotoniți, nu se socotesc nici de credincioși, nici de clerici».¹⁷

¹⁴ Canon. 32 apos. — ¹⁵ Tâlcul și sub-însemn. can. 32 apost. în Pidal.
— ¹⁶ Can. 13 din Sardicea. — ¹⁷ Can. 68 apost. Can. 8, I. — Can. 7, II.

§. 69. *Ce se cere spre validitatea acestui mister?*

Spre validitatea acestui mister se cere: 1. ca sfințirea unui episcop să se săvârșească prin trei, sau cel puțin prin doi episcopi, afară numai, dacă din cauza unor goane nu s'ar putea înfățișa trei sau doi episcopi, atunci prin unicul metropolit sau alt episcop se poate săvârși sfințirea noului episcop;¹⁸ 2. că metropolitul cu doi episcopi sufragani are a efectul sfințirea nou alesului episcop;¹⁹ 3. că sfințirea diaconului și a presbiterului are a se săvârși prin episcopul concernent;²⁰ 4. că la o liturgie să se sfințească numai un presbiter și un diacon, iar cetitorii și ipodiaconii se socotesc ca niște mădulări nedepinite ale preoției;²¹ 5. că sfințirea de episcop, presbiter și de diacon să nu se facă la liturgia mai înainte sfințită, ci la cea a sfântului Chrisostom sau a sf. Basiliu.²²

Mai vine de a se observa: că dacă din întâmplare va rămâne într'o provincă metropolitană numai un episcop cu metropolitul, și acest episcop chemat fiind la sinod nu s'ar înfățișa nici în persoană, nici ar trimite în scris votul său, spre alegerea și hirotonirea noului episcop, atunci metropolitului i se cuvine dreptul de a chema pe episcopii din învecinata metropolie spre a face alegerea și hirotonirea noului episcop, și această hirotonie este validă, precum și atunci, când episcopii din mitropolia vecină s'ar adună în sinod spre alegerea și hirotonirea învecinatului mitropolit, lenevindu-se unul sau doi episcopi, cari mai sustau în acea metropolie, spre reintregirea scaunului metropoliei lor.²³

În fine, fiindcă lucrarea sfințitoare, ce arhiereul săvârșește la înaintarea fețelor alese și destinate pentru vre-o treaptă a preoției, se zice în canoane și în tipicul bisericesc «hirotonie» și «hirotésie»: pentru aceea este indigitat a expune aci înțelesul acestor cuvinte după etimologia lor și limbajul bisericesc. Deci I. «hirotonia» după semnificațiunea etimologică în-

¹⁸ Can. 1 apost. și Simfonia lui în Pid. — Can. 4, I. — Can. 3, VII. — Can. 19 Antioc. — Can. 13 și 58 Carfag. — ¹⁹ Can. 34 apost. — Can. 6, I. — Can. 2, II. — ²⁰ Can. 2 și 34 apost. — ²¹ Sub-însemn. Can. 68 apost. în Pid. — ²² Sub-ins. Can. 49 din Laod. în Pid. — ²³ Simf. Can. 1. ap. în pid. — Can. 6 din Sard.

semnează votizarea cu ridicarea de mână la alegeri de benefi-
ciați bisericești;²⁴ II. hirotonia însemnează în limbajul bisericesc
lucrarea sfințitoare a arhierelui la înaintarea cuiva la o treaptă
sacramentală bisericească, pentru că precum alegerile persoanelor
bisericești le săvârșiau alegătorii prin hirotonie, adică prin ri-
dicarea de mâni, așa și arhierul săvârșește hirotonia adică
lucrarea sa sfințitoare sacramentală prin ridicarea și punerea de
mână asupra capului celui ce se înaintează în o treaptă preo-
țească;²⁵ III. «hirotesia» însemnează tractarea cu punerea de
mână, și fiindcă lucrarea arhierelui la înaintarea cuiva în o
treaptă dignitară bisericească se săvârșește prin punerea mânei
arhieresti pe capul respectivului, pentru aceea tractarea aceasta
arhierescă prin punerea de mână asupra capului respectivului
dignitar se zice în limbajul bisericesc «hirotesia».²⁶

Tăierea VII.

Despre misterul căsătoriei.

§. 70. *Ce mister este căsătoria?*

Căsătoria este misterul legei cei noue, în care întru în-
chipuirea spirituală a lui Christos cu biserica se binecuvântă
legătura însoțirii pentru toată viața a unei persoane bărbătești
și femeiești înaintea preotului și a publicului, și după depusa
apromisiune solemnă în biserică din partea fețelor respective
despre dragostea împrumutată până la moarte, preotul face ru-
găciunile prescrise pentru susținerea acelei apromisiuni a înso-
țirii, și a urmării ei, ceea ce este nașterea și creșterea copiilor.

§. 71. *Validitatea căsătoriei.*

Validitatea căsătoriei atârnă dela observarea prescrișelor
bisericești și civile, care sunt astfel de momentoașe, încât ne-
observându-se acelea, căsătoria este invalidă și ilegală, și trăg
după sine și nimicirea căsătoriei. Prescrișele bisericești se refer
la partea sacramentală a căsătoriei, iar cele civile la cea civilă
și stau în armonie între sine, înaintând aceste interesul social

²⁴ Vezi can. 5 Laodic. și tâlc. lui în Pid. și Bevergiu. — ²⁵ Vezi tâlc.
lui Zonora la 1 Can. apost. — ²⁶ Tâlc. și a 2 sub-însemn. a can. 2 apost. în
Pidal.

al statului, iar acelea susținând sfințenia misterului; de unde urmează, că aceste prescrite bisericești și civile sunt dătătoare de măsură deopotrivă pentru jurisdicțiunile bisericești și civile în prejudecarea validității sau a invalidității vre-unei căsătorii, care s'a făcut substratul judecătoriei.

§. 72. Despre impedimentele căsătoriei.

Impedimentele căsătoriei pot fi naturale și pozitive; acelea provin din firea căsătoriei, iar aceste din legi pozitive. Și fiindcă legile pozitive privitoare la misterul căsătoriei pot fi dumnezeiești și omenești, pentru aceea zicem, că împedecările dumnezeiești de căsătorie sunt nestrămutavere, iar cele omenești pot fi și strămutavere.

Mai departe impedimentele se pot împărți în cele bisericești și civile; apoi în private și publice, acestea se refer la folosul public, și se pun în lucrare și peste voia părților, s. e. căsătoria clandestină se desface și peste voia părților; iar acelea, adevă private, privesc numai interesul singuratic al unei părți, și partea neîndreptățită are drept a căută la judecătorie interesul său s. e. greșeala în persoană, neputința trupească, frica, spaima, sila și răpirea.

Impedimentele de căsătorie mai pot fi manifeste și oculte, apoi precedente și subsecvente, despre care vom tractă mai jos cu privire la toate împrejurările lor.

§. 73. Împărțirea obiectului matrimonial.

Spre mai desăvârșită cunoaștere a obiectului matrimonial vom tractă deosebit: I. despre logodnă; II. despre arvuna dela logodnă; III. despre zestre; IV. despre promulgări înainte de cununie; V. despre dispensații; VI. despre nun; VII. despre cununie; VIII. despre căsătorii; IX. despre căsătorii necuvioase, nelegiuite, osândite și oprite; X. despre împedecări împedecătoare și nimicitoare de căsătorie; XI. despre divorț.

I.

Despre logodnă.

§. 74. Ce este logodna?

Logodna este acel act, prin care persoanele căsătorinde se declară înaintea preotului miresei, a părinților, sau a tutorilor,

și a rudeniilor lor pentru de a se lua în căsătorie. Declarațiunea aceasta se poate face în scris, sau prin viu grainu.¹

§. 75. *Ce se cere spre validitatea logodnei?*

Spre validitatea logodnei se cere:

1. ca să se facă cu învoirea liberă a celor logodiți, cu consenzul părinților sau al tutorilor, și să se facă aieve, dar nu pre ascuns;
2. ca preotul miresei să funcționeze la logodnă;
3. ca logodiții reciproc să-și dea inelele, și să facă obicinuita sărutare.

Astfel de logodnă este validă, și are valoarea căsătoriei intenționate, și parohul nevestei are să petreacă actul logodnei cu însemnarea fețelor de față în protocolul logodnelor, care protocol întocmai trebuie să existe la toate parohiile, ca și protocolul cununărilor; de aceea dacă clericului astfel logodit îi va muri logodnica, nu i se iartă a se logodi cu alta, dacă va apoi să se preoțească, căci se socotește de al doilea căsătorit, și nu se poate înainta la preoție.² Iar mirenii se opresc a lua pe vara, sau pe altă persoană rudită cu logodnicele lor răposate până în gradurile oprite de consanguinitate. Din contră logodnele, care nu se fac în sus amintitul chip, nu se socotesc de legale și valide, ci se privesc numai ca niște simple plăceri, prin urmare nu trag după sine nici urmările logodnelor legale.

§. 76. *Continuare I.*

Forma consensului părinților și al tutorilor pentru logodna fiilor, a ficelor și a celor de sub curatelă nu este prescrisă în canoane; ci după praxa previgentă este destul, dacă părinții, sau tutorii cunosc pe persoana aceea, pe carea fiul lor va să și-o iee de soție, sau după carea fica lor va să se mărite. Din unele indigitații de lege din dreptul roman se poate urmări, că consensul tăcut al părinților și al tutorilor este de ajuns la măritatul ficei lor, însă la însuratul fiului se cere un consens expres.³ Iar după doctrina lui Mateiu Blastariu consensul este valid fără

¹ Harmenopol Libr. IV. Tit. I. pag. 467. Editio Haimbach în Lipsca 1861. — ² Vezi pag. 487 în Pid. — ³ Harmenop. Libr. IV, tit. I. §. 3—6. —

deosebirea fețelor sexului, când nici tatăl, nici aceia, sub a căror curatele nupturienții se află, n'au arătat nici o împotrivire la logodnă, și așa consensul părinților și al tutorilor nu se poate revoca după nunta săvârșită.

Sunt întâmplări, când spre validitatea logodnei nu se cere consensul părințesc sau curatorial, și adevă:

1. când tatăl sau curatorul se află în sclăvie, sau în prinsoare; 2. dacă este neghiob și smintit la minte. După praxa bisericeii luată din dreptul roman la asemenea întâmplări are să dea moșul respectiv consens, sau jurisdicțiunea civilă, sau și rudele cele mai de aproape; 3. dacă partea bărbătească are propria sa avere agonisită prin osteneala sa, iar partea femeiască dacă este maioreană, și posedă avere proprie.

În privința consensului maicelor la logodna fiilor și a ficelor lor observăm, că maicelor li se cuvine aceeași influință la logodna fiilor și a ficelor, care se cuvine și taților, că 1. porunca a V-a a decalogului îndatorează pe fiii și fiice să cinstească pe tații lor ca și pe maicele lor; 2. canonul⁴ prescrie: «că fetele, care au urmat amorezilor lor fără consensul tatălui, curvesc, însă împăcându-se născătorii (tatăl și mama) se pare că lucrul a luat vindecare.»

Când este disparitatea de păreri între tată și mamă, față cu căsătoria fiilor ori ficelor lor, atunci părerea tatălui învinge.

În fine despre curatori observăm: că ei exercitează dreptul părinților față cu cei ce le sunt lor încredințați; prin urmare și cei de sub curatelă datori sunt către curatorii lor cu aceeași ascultare și cinstire ca și către părinții lor.⁵

§. 77. *Continuare II.*

Consensul părinților la căsătoria fiilor și ficelor lor este în biserică de mare valoare, căci neascultarea de părinți se soco-

⁴ Can. 38, al S. Basiliu. — ⁵ În Canoane se face deosebire între tutori și curatori; celor impuberi se dau tutori, iar celor minoreni curatori. Impuberi se zic cei mai tineri de 14 ani, iar copilele mai jos de 12 ani. Minoreni se zic cei mai jos de 25 ani. Oamenii bătrâni de 70 de ani nu pot fi tutori nici curatori, dar nici cei mai tineri de 25 de ani. La punerea tutorilor și curatorilor se prepun bărbații femeilor, și numai maicelor și bunelor li-se iartă curatele asupra minorenilor. Blast. Cap. XXIII, lit. E. — Nov. Iust. 123, libr. III. tit. I. Cap. XII.

tește de călcarea poruncei a cincea dumnezeiești, și după S. Basilii⁶ de curvie, și cei neascultători sunt vinovați până când părinții lor nu-și vor da consensul la căsătorie, căci zice canonul:⁷ «că contractele celor ce sunt sub stăpânire n'au valoare.» Și numai atunci se iartă fiilor și ficelor a se lua peste voia părinților, când se dovedește înaintea jurisdicțiunii bisericești și politice, că părinții sau curatorii arată o tendință greșită și mârșavă. Însă nici părinții nici curatorii nu pot silii pe tineri la o căsătorie, care lor nu le place. La astfel de cazuri tinerii își pot lua refugiu la diregătoria bisericească și politică, și a cere scutință în contra tendinței greșite a părinților și a curatorilor. La toată întâmplarea bun și cuviincios lucru este, când căsătoria tinerilor se face cu consensul părinților și al curatorilor, și încă și cu consensul binefăcătorilor, căci tinerii altcum făcând, pot pierde ereditatea lor⁸ și zestrea, arătând nemulțămire pentru binefaceri.

§. 78. *Continuare III.*

Spre validitatea logodnei se mai cere:

1. abilitatea logodiților spre încheierea logodnei, va să zică: ca fețele logodite să fie maiorene, cu mintea întreagă, libere și ajunse la vârsta prescrisă prin legea bisericească și civilă, căci negliobii, și smintiții la minte sunt inabili a încheia logodna;

2. observarea formei legale, va să zică: prezența amânduror fețelor logodinde, și dechiararea învoirii lor la căsătoria viitoare în auzul parohului miresei și al nașilor; pentru aceea tăcerea simplă nu se poate lua de învoire, nici se poate presupune că cineva ar voi a dechiară învoirea sa la căsătorie prin simpla tăcere; numai surzii și muții pot descoperi la logodnă învoirea lor prin semne externe;

3. schimbarea inelelor și sărutarea reciprocă, precum și otărîrea zectrei, ceea ce are a se face în scris;⁹

4. încă și în cazuri extraordinari are a se observă forma legală a logodnei, ca să fie validă; astfel de cazuri extraordinari

⁶ Can. 40 și 44. S. Bas. — ⁷ Tâlc. Can. 22. al S. Bas. — ⁸ După drept. roman părinții pot lipsi de ereditate pe fii și fiicele sale pentru neascultare, și atunci le compete lor numai o terțialitate din ereditate. — ⁹ Formularul cărții de zestre vezi în Pidal. 499. —

sunt acele logodne, cari se fac prin împuterniciți, când adecă în locul vre-unei fețe din cele logodinde se desighează un împuternicit, carele deplinește locul feței absente. Un împuternicit numai atunci va putea deplini legalmente locul feței absente, când va fi autorizat în scris din partea aceleiaș fețe absente, și în împuternicire va fi expus numele feței, cu care să facă logodna, și partea prezentă se va învoi în încheierea logodnei cu împuternicitul feței absente. Astfel de împuternicire și pierde validitatea, dacă împuternicitul a murit înainte de logodnă; așisderea împuternicirea este invalidă, dacă substitutorul și-a schimbat cugetul înainte de logodnă, și despre aceasta n'a putut înștiința pe împuternicitul său, deși acesta ar fi și săvârșit într'aceea logodna.

§. 79. *Ce prescrie tipicul bisericesc pentru logodnă?*

Tipicul bisericesc prescrie pentru logodnă, că aceea are a se face în biserică după finirea liturgiei, și a se pregăti tetrapodul în mijlocul bisericeii, punându-se pe dânsul sânta cruce, și luminări cu lumini aprinse, și cei logodinzi vin înaintea tetrapodului, și luând preotul inelele lor le pune pe evanghelie, iar nașilor le dă făclii aprinse cari stau după cei logodiți. Preotul apoi după acestea cetește rugăciunile prescise și urmează cu logodiții după tipic.

Mai departe tipicul prescrie și aceea, că după logodna săvârșită se poate face și cununia, înțelegându-se de sine, dacă cele trei promulgări au preces în trei Dumineci sau Sărbători. Iară dacă vor fi trecut trei sau mai multe săptămâni dela logodnă, și logodiții vor vreă să se cunune, atunci trebuie să meargă ei la biserică, să asculte sfânta liturgie, și să se cuminece, și apoi pot să se cunune.¹⁰

§. 80. *Până când ține validitatea logodnei?*

La aceasta răspundem, că celce s'a logodit cu mireasa, și n'a prefipt timpul cununiei, este dator a se cunună în restimp de doi ani, dacă se află într'un loc cu mireasa; iar de este într'alt loc, atunci în restimp de trei ani are a se cunună. Însă dacă vre-o cauză binecuvântată ar fi în mijloc, atunci timpul cununiei se poate amână și peste patru ani.¹¹ Iară celce ar răpi logodnica altuia, este dator a o întoarce logodnicului, de ar fi răpită și pătimit silă dela răpitorul.

¹⁰ Vezi despre aceasta mai pe larg în Evhologion. — ¹¹ Vezi pag. 496 în Pid.

§. 81. Când este logodna invalidă?

Logodna este invalidă: *

1. când consensul s'a făcut cu silă și frică. Sila nu se reduce numai la putere fizică, ci la orișicare mijloace, prin care libertatea individuală se vatămă;

2. când logodna s'a făcut din greșeală sau din înșelăciune nu cu acea față, cu care ar fi trebuit să se facă. Greșeala în persoană se zice atunci, când cineva a gândit să facă logodna cu acea persoană, cu care va să pășească la căsătorie, însă el s'a logodit cu alta; iar înșelăciune se zice atunci, când cineva seduce pe o persoană cu apromisiuni false, cu strămutarea numelui, cu descrierea falsă a stărei sale, sau cu tănuirea împrejurărilor sale personale și materiale. Greșeala în persoană și înșelăciunea, ca să poată invalida logodna, trebuie să fie premers logodnei, și să se fi descoperit după aceea;

3. când s'a făcut pe ascuns prin vre-un preot străin;

4. când una dintre fețele logodite este eretică;

5. când mirele sau mireasa va să îmbrățișeze tagma monahală;

6. când mirele sau mireasa cade în epilepsie, însă atunci partea sănătoasă are a aștepta trei ani, și numai după acest timp se declară logodna invalidă;¹³

7. când fețele logodite sunt nevârstnice;

8. când se dovedește, că mireasa este îngrecată nu de mirele său.

II.

Despre arvuna la logodnă.¹³

§. 82. Ce este arvuna la logodnă?

Arvuna la logodnă este darul acela, ce mirele sau părinții lui îl fac miresei și ce mireasa sau părinții ei îl fac mirelui la logodnă. Darul acesta poate să constee din monete, prețioase, vestminte și inele.¹⁴

¹³ Pravila, cap 178. — ¹⁴ Harmenopol Libr. IV., tit. II. — ¹⁴ Cuvântul «arvună» vine dela grecescul «αρραβον», latinește: *Arrha*, un dar, ce se dă celor logodiți ca un semn pentru logodirea lor.

§. 83. *Urmările arvunei dela logodnă.*

Urmările arvunei dela logodnă sunt:

1. când o parte a logodiților ar vrea să zădărnicească logodna, atunci cealaltă își reține arvuna dela logodnă ca un obiect de despăgubire;

2. când oricare parte dintre logodiți ar muri înainte de căsătorie, atunci partea cea rămasă în viață primește arvuna de logodnă îndărăt, ce a dat părții răposate;

3. când un tată, carele a dat fiicei sale arvuna de logodnă, ar muri înainte de cununia fiicei sale, și apoi curatorul ei ar vrea să nimicească logodna, atunci logodna are a rămâne în valoare, căci curatorul nu poate nimici aceea, ce un tată a aflat cu cale pentru fiica sa;

4. când fețele logodite numai după săvârșirea logodnei lor au înțeles, că sunt de diverse religii, și din cauza aceasta vreau desfacerea logodnei lor, atunci mirele își pierde arvuna de logodnă, ce a dat miresei, iar mireasa întoarce mirelui îndoit arvuna, afară dacă este nevârstnică, și atunci numai simplu are să restituie arvuna;

5. când tatăl sau muma pentru fiica, sau moșul pentru nepoata sa au primit dela mirele sau dela părinții acestuia arvuna de logodnă, și apoi n'ar da consensul lor la săvârșirea cununii, și din cauza aceasta s'ar desface logodna, atunci îndoit au ei să întoarcă arvuna de logodnă, afară dacă căsătoria s'ar fi zădărnicit sau împedecat din oareșicare cauze fundate, căci atunci numai simplu dau îndărăt arvuna;

6. când fețele făcând logodna și arvuna de logodnă au știut, că ele se pot insoți valid, căci nu le stă lor în cale nici legea bisericească nici politică, dar mireasa repășește dela căsătorie pentru oareșicare purtare a mirelui, ce pe ea o a vătămat, sau pentru niște împrejurări ale mirelui, pe care ea mai târziu le-a cunoscut, atunci ea restituie simplu arvuna, precum și mirele fostei sale mirese;

7. în fine reciproc se restituie arvuna de logodnă și atunci, când una, sau amândouă fețele logodite repășesc dela logodnă cu cuget, de a petrece în viață singuratică.

III.

Despre zestre.

§. 84. *Ce este zestrea, și ce urmări are?*

Zestre este acea avere, pe care o duce muierea la bărbat spre înlesnirea greutăților casnice, și rămâne proprietatea bărbatului, până când durează căsătoria.

Însă ca zestrea, care o a dus muierea spre înmulțirea averii bărbatului său, să poată avea însușirea unei ameliorații a averii obștești, se cere, ca ea să dechiare zestrea sa întreagă, sau în parte de o ameliorațiune pentru averea bărbatului, deși după praxa judecătorească zestrea muierii se privește ca o donație la averea bărbatului.

§. 85. *Ce poate fi substratul zestrei?*

Substratul zestrei poate să fie orice lucru de preț, prin care se înmulțește averea bărbatului, s. e. bani, bunuri nemișcătoare și prețioase.

Dacă muierea predă bărbatului întreagă zestrea sa cu datorii pasive, ce zac pre aceea, atunci datoriile au de a se trage din zestre.

§. 86. *Cum să se urmeze cu zestrea?*

Cu zestrea este de a se urmă astfel, ca pentru evitarea oricărei neplăceri posibile, să se facă un instrument în scris înaintea judecătoriei civile; așa s. e. dacă zestrea se dă în vite, sau în victuale, sau în alte lucruri, care se deteriorează prin întrebuințare, atunci este consult, ca astfel de lucruri să se prețuiască, și prețul lor să se petreacă în acel instrument atât spre siguranța unei cât și a celeialalte părți.¹⁵

IV.

Despre cele trei promulgări înainte de cununie.

§. 87. *Despre originea promulgărilor.*

Încă din timpii cei primitivi ai cristianismului avem dovezi din scrierile sfinților părinți, că cristianii, ceice vreau să se în-

¹⁵ Vezi Pravila cap 265.

soțescă, se prezentau la episcop, și-i împărtășau cugetul lor pentru căsătorie. Episcopul făcea numai decât cercetări asupra tinerilor căsătorinzi, și aflând cugetul lor bun și cuviincios, le dedea consens și binecuvântare, precum sfântul Ignatius din secolul al doilea scrie despre aceasta către consoțul său Policarp episcopul Smirnei zicându-i: «se cade, ca mirele și mireasa să se cunune după consensul episcopului, ca astfel toate să se facă spre mărirea lui Dumnezeu.»¹⁶

Acest obicei s'a introdus la creștini din aceea cauză, ca căsătoriile să nu se facă cu graba și pripire, ci cu pregândire. De aceea Tertulian cu finea secolului al doilea mai lămurit adeverează despre cele ce au scris Ignatius despre căsătorinzi, când expune: «fețele, care voiesc a se lua în căsătorie, după ce la aceea s'au învoit părinții, și măriii lor, mergeau la episcop și-i descopereau cugetul lor, iar episcopul cercetă cu consiliul bătrânilor (presbiterilor) după starea și purtarea fețelor, și dacă nimic de prepus nu s'a găsit în privința cugetului lor, atunci își dedea el consensul și binecuvântarea sa.»¹⁷

După logodnă creștiii amânau pe un timp cununia, ca tinerii să aibă ocaziunea a se cunoaște mai deaproape, și a se pregăti cu rugăciuni pentru primirea misterului căsătoriei, și astfel să se deosebească de păgâni și jidovi, cari după logodnă numai decât se cununau.¹⁸ Mai departe învață Sfântul Crisostom: «că numai decât la început trebuie să se dea tinerilor căsătorinzi învățătura trebuincioasă spre căsătorie, și să se cheme preotul, și căsătoria intenționată să se întărească cu rugăciuni și binecuvântare, ca prin aceste atât dragostea mirelui, cât și fecioria miresei să se mărească.»¹⁹ Binecuvântarea preoțească nu s'a neglijat nici când, ci s'a cerut cu astfel de strictetă, încât sfințenia căsătoriei eră condiționată dela binecuvântarea preotului; de aceea zice Sfântul Basiliu: «că căsătoria este o legătură, care prin preot se face.»²⁰ În aceste scrieri ale sfinților părinți, ca să nu amintim și cele ce s'au făcut în privința promulgărilor înainte de cununie prin legislațiunea împăraților bizantini, aflăm noi

¹⁶ Epist. lui Ignatius către Policarp, Cap V. Heinecius, III. Theil. pag. 246.

¹⁷ Tertulian de monog. Cap II. — Heinecius, III, Theil, pag. 428. —

¹⁸ Clemens Alexan. Libr. II. Heinecius, III. Theil, pag. 428. —

¹⁹ Homilia 48 a lui Crisostom. — ²⁰ Homilia 7 a Sfântului Basiliu.

inceputul promulgărilor celor trei de astăzi, care se fac în biserică înainte de cununie prin parohul miresei, și prin cel al mirelui, dacă fețele căsătorinde sunt din două parohii.

§. 88. Cunoștințe necesarii despre promulgări.

În privința celor trei promulgări este necesar a ști, că: 1. aceste promulgări au a se face în biserică la finea sfintei liturgii în auzul tuturor de față în trei Dumineci sau sărbători prin parohul miresei, iar dacă fețele căsătorinde nu sunt dintr'o parohie, atunci promulgările au a se face și în parohia mirelui prin parohul său, carele este dator a încunoștiința în scris despre săvârșirea celor trei promulgații din partea sa pe parohul miresei; 2. că dacă fețele sunt de diverse religii, promulgările au a se face în bisericile amânduror religii, și parohul mirelui are a înștiința în scris pe parohul miresei, că în biserică sa a săvârșit promulgările; 3. că preotul promulgător dator este să numească pe lângă fețele căsătorinde și pe părinții lor și condițiunea lor, provocând pe cei de față în biserică ca să-l încunoștiințeze pe el despre rudenia ce ar subversa între fețele căsătorinde, sau și despre alte împrejurări, pe cari ei le socotesc de impedimente ale căsătoriei.

§. 89. Despre valoarea promulgărilor.

Valoarea promulgărilor se poate cunoaște din convingerea canoniștilor, și din ordinațiunile stăpânirii politice, că acelea se referă la formele esențiale ale căsătoriei, în urma cărora cununia se privește de invalidă, dacă cele trei promulgări n'au premers, și se anulează, și preotul cel ce a cutezat să cunune fără promulgări, se pedepsește, căci se presupune, că nefăcându-se promulgările, cununia s'a întâmplat clandestin.²¹

V.

Despre dispensațiuni la căsătorii.

§. 90. Ce este dispensațiunea la căsătorii?

Dispensațiunea la căsătorii este ridicarea piedecii aceleia, care nu iartă necondiționat căsătoria. Și fiindcă piedecile acestea

²¹ §. 69 în condica obștească civilă austriacă.

pot fi de natură bisericească, civilă și militară: pentru aceea petenții de dispensațiune au să observe categoria dispensațiunii, și pentru dobândirea ei au să recurgă la jurisdicțiunea competentă, în a căreia activitate cade deslegarea piedecei subversante.

§. 91. Cine dă dispensațiunea deslegării vre-unei piedeci bisericești?

Episcopul eparhial dă dispensațiune spre deslegarea piedecei bisericești, căci: 1. episcopul are să facă toate acelea, câte se cuvin episcopiei sale și satelor celor de sub dânsa;²² 2. căci episcopului i-s'au încredințat sufletele cele scumpe ale creștinilor;²³ și 3. căci episcopul are plenitudinea potestății bisericești ca următor al apostolilor.

§. 92. Cine dă dispensațiune în treburile civile și militare?

Dispensațiune în treburile civile dă stăpânirea civilă, iar în cele militare, sau mai bine zicând, pentru fețele militare și ții-toare de miliție, are dreptul de dispensațiune stăpânirea militară. Valoarea dispensațiunilor civile și militare este deopotrivă cu valoarea dispensațiunilor bisericești, de aceea neglijarea dobândirii dispensațiunii civile sau militare trage după sine nimicirea căsătoriei, și pedepsirea preotului cununător.

§. 93. Petenții de dispensațiune cum au să întocmească petițiunea lor?

Petenții de dispensațiune bisericească au să întocmească către episcopul lor petițiunea astfel, încât dintr'însa să se poată cunoaște în chip vrednic de crezut piedeca aceea canonică, pentru a cărei ridicare se roagă; apoi parohul are a se declara în scris despre adevărul celor cuprinse în petițiune, și așa obiectul a-l înainta protopresbiterului respectiv, carele apoi așterne episcopului diecezan petițiunea cu acluzele ei, și cu a sa opiniune informativă.

Petenții de dispensațiune civilă au să documenteze prin atestatul comunei politice locale petițiunea s. e. pentru dispensația de nevârstnicie cu toate împrejurările, care-l silesc pe el încă ca pe un minorean la căsătorie; tot astfel au și petenții pentru dispensațiune militară să documenteze petițiunea lor cu toate datele, care arată lipsa lor neîncunjuraveră de a se căsători.

²² Can. 34 apost. — ²³ Can. 40 apost.

VI.

Despre nun.

§. 94. *Ce este nunul?*

Nunul este acea față, care ca martor se întrebuințează la logodnă și la cununie, și schimbă inelele tinerilor, și prin aceasta se naște între el și finii lui rudenția spirituală.

§. 95. *Cum să fie nunul?*

Nunul de regulă trebuie să fie de religia noastră, deși nu se pot exclude nici creștinii de altă religie, însă atunci la botezarea pruncilor preotul sau cantorul bisericesc are a zice «Credeul» în locul nunului de altă religie. La toată întâmplarea nunul trebuie să fie un bărbat cu renume bun, ca în caz de lipsă să poată suplini locul părinților finului său. — Călugărul nu poate fi nun.²⁴

VII.

Despre cununie.

§. 96. *Ce este cununia?*

Cununia este acel act solenel, când persoanele căsătorinde cu nunul și alți oaspeți se duc la biserică spre a jură dragoste împrumutată și apromisiune, că ele până la moarte vor rămâne în însoțire fără privire la binele sau răul, ce în viață le va putea întimpină, și preotul săvârșește peste ele rugăciuni, și le pofteste binecuvântare dela Dumnezeu.

§. 97. *La ce împrejurări să fie preotul atent la cununie?*

Preotul să fie atent la cununie: 1. nu numai la cele ier-tate, ci să considere și aceea, ce este onest;²⁵ 2. că făcutu-s'a logodna pe calea legii; 3. săvârșitu-s'au promulgările cele trei în biserică; 4. că află-se vre-o rudenie sau altă piedecă între fețele cununânde, și dacă se află, procuratu-și-au ele dispensa-țiune dela jurisdicțiunea respectivă?; 5. ca persoanele minorene, sau militare să fie produs licența de căsătorie dela jurisdicțiunea lor competentă, civilă și militară.

²⁴ Vezi în Pidal. pag. 394. — ²⁵ Blastar lit. B, Cap VIII. —

§. 98. *Despre cununia fețelor de două religii.*

La cununia fețelor de două religii preotul nostru trebuie să fie cu zel și circumspecțiune, ca adecă, dacă mireasa este de religia noastră, atunci cununia să o facă preotul nostru pe baza reciprocității confesionale, procurându-și mai înainte cunoștința despre săvârșirea celor trei promulgări în biserică din partea preotului mirelui, și dacă va afla, că preotul mirelui pentru aceea n'a făcut promulgările, pentruca să împiedece cununia fețelor prin preotul nostru, atunci dela martori să iee adeverință, și cununia să o săvârșească.

Mai este și alt expedient pentru cununia fețelor de două religii, când adecă cununia se săvârșește prin amândoi preoții, va să zică, în biserica mirelui prin preotul său, și apoi în biserica miresei prin preotul ei.

Învoirea părților cununând în unul sau alt expedient pentru cununia lor este cu atât mai necesară, cu cât mai lămurit se știe, că biserica noastră azistenței pasive a preotului de altă religie nu-i dă nici o valoare sacramentală, și nu o recunoaște de lucrare validă la cununie, prin urmare nici consecuențele ei nu le privește de valide.

VIII.

Despre căsătorii.

§. 99. *Despre căsătoriile preoților.*

Instituțiunile bisericeii noastre iartă preoșii căsătoria, ceace ei trebuie să o facă fiind cetitori sau căntăreși, însă nu și după ce au primit treapta ipodiaconală, diaconală și presbiterală.²⁶ De aceea celibatul pentru preoți totdeauna s'a combătut, ori de câteori a venit la vre-un sinod ecumenic sau local sub desbatere;²⁷

²⁶ I. Canon al Neecesariei. — Can. 6 VI. — Can. 16, Cartag. Can. 28 apost.

²⁷ Și la sinodul ecum. I. au vrut unii să introducă celibatul, dar pluralitatea perfectă au fost în contra, și cu deosebire Pafnuț episcopul Tiberiei, carele a fost adorat pentru vieța sa contemplativă, a combătut celibatul; și înțelegând împăratul Constantin-cel-mare, că episcopul Pafnuț ca neînșurat combate celibatul, l-a chemat la sine, și l-a sărutat în ochiul ce i-s'a scobit pe timpul goanelor lui Dioclețian. Blastar lit. F, Cap. II.

aşa sinodul ecumenic VI²⁸ legiuieşte: «că de va voi vre- unul dintre aceia, cari vin către cliros, să se căsătorească pe lege, aceasta să o facă mai nainte de hirotonia lor în ipodicon, diacon şi presbiter, căci însurându-se ca presbiteri sau diaconi cad din treapta lor». De aci urmează, că diaconilor şi presbiterilor văduvi nu li-se iartă a doua căsătorie după praxa veche a bisericei bazată pe cuvintele apostolului Pavel,²⁹ care scrie: «Presbiterul să fie bărbat al unei muieri»; unii vreau să tălmăcească aceste cuvinte apostoleşti, ca şi cum acelea s'ar refere la poligamie, însă greşesc, căci praxa neîntreruptă bisericească dovedeşte contrarul.³⁰

§. 100. *Despre a doua căsătorie a văduvilor.*

Instituţiunile bisericei noastre iartă văduvilor a doua căsătorie, luând de punct de mănecare învăţătura apostolului Pavel³¹ zicând: «că văduvele dacă vor rămâne ca el, adecă necăsătorit, bine vor face, iar de nu se vor putea conţeni, mărite-se, căci mai bine este ca să se căsătorească, decât să arză». Şi sfinţii părinţi iartă văduvilor a doua căsătorie cu acel adaus, că aceea să nu se facă pe ascuns, ci puţin timp trecând în văduvie, şi petrecând în rugăciuni şi posturi, să li-se deie iertare spre împărtăşire.³²

§. 101. *Despre a doua căsătorie a văduvelor.*

Apostolul învaţă: că muierea, de-i va muri bărbatul, liberă este de lege, adecă se poate mărită a douaoară.³³ Aşisderea şi Basiliu-cel-mare legiuieşte: «că muierea, care în văduvie are stăpânirea sa, dacă se va mărită este nevinovată»; va să zică, că văduva neatârnată de părinţi sau de alte rude, poate să se mărite după chibzuiala sa, iar dacă atârnă dela părinţi, sau dela alte rude, atunci numai cu consensul lor poate contrade a doua căsătorie.³⁴

După uzul observat în biserica noastră, care uz după sfântul Basiliu are puterea legei,³⁵ văduva este datoare a petrece în vă-

²⁸ Can. 6, VI. — ²⁹ I. Trim. III 2; şi Tit I. 6. — ³⁰ Vezi §-ii despre căsătoria presbiterilor şi diaconilor. — ³¹ I. Cor. Cap. VII, 8, 9. — ³² Can. 1 din Laodicea. — Can. 4 al S. Basiliu. —

³³ Romani Cap. VII 3. —

³⁴ Can. 41 al S. Basiliu. — ³⁵ Can. 87 al S. Basiliu.

duvie un an întreg; una pentru jalea după bărbat, alta pentru înierarea parastaselor, și a treia, ca nu cumva să fie îngrecată de bărbatul său răposat, și să nască, căci atunci după părerea medicilor, cari afirmă, că nașteri se pot întâmpla și în luna a unsprezecea, lesne s'ar putea ridica întrebarea, că fătul dela care bărbat este? Se înțelege de sine că văduva dacă ar naște după câteva luni dela răposarea bărbatului său, poate să se mărite a doua oară și mai înainte de trecerea unui an al văduviei.

§. 102. *Despre a treia și a patra nuntă.*

Văduvilor și văduvelor le iartă biserica noastră a pași la a treia și a patra nuntă pe lângă dispensație arhierască după canonul 4 al sfântului Basiliu, care zice «că este obiceiul a iertă a treia nuntă». Dacă preotul ar cuteză să lase pe cineva la a treia sau la a patra nuntă fără dispensație arhierască, atunci preotul acela cade sub grea responsabilitate, și după împrejurări se poate lipsi și de preoție.³⁶

După uzul bisericeii noastre se dă văduvilor și văduvelor voie la a treia și a patra căsătorie, dacă sunt de patruzeci de ani, și n'au avut copii din căsătoriile lor de mai înainte; iar dacă vor fi având copii numai atunci se vor lăsa la a treia sau la a patra căsătorie, dacă vor fi de treizeci de ani; în fine celor peste patruzecișicinci de ani nu li-se iartă a pași la a treia, sau la a patra căsătorie nici atunci, când din căsătoriile lor de mai înainte n'ar fi avut copii.³⁷

§. 103. *Despre căsătoria celor rău bolnăviți.*

Biserica nu oprește, iar statul iartă celor rău bolnăviți contragerea căsătoriei din cauze vrednice de considerațiune. Însă ca astfel de căsătorie să poată avea consecuențe legale, se cere: 1. ca medicul în urma oculatei să testifice, că bolnavul este cu minte întreagă; 2. ca să se observe formele esențiale prescrise pentru căsătorii din partea bisericească și civilă.

³⁶ Blastar lit. I. Cap VIII, pag. 64 în Beveregiu. —

³⁷ Blastar lit. I. Cap VIII, pag. 64 — și subînsemn. Can. 3 din Neocesaria în Pidal. —

§. 104. *Despre muierea a cărei bărbat este în străinătate, sau în captivitatea inamicului patriei, și va să se mărite.*

Muierea a cărei bărbat petrece în străinătate, și se ocupă acolo ca om de omenie cu negoțul sau profesiunea sa, și se știe că trăește, n'are voie a se mărită după alt bărbat; așisderea muierea n'are voie a se mărită după alt bărbat, când bărbatul ei legiuit ca patriot bun a căzut în captivitatea inamicului patriei; prin urmare muierea lăsată de bărbat fie pentru negoțul și profesiunea sa, fie pentru captivitate atunci se poate însofi cu alt bărbat, când se va documentă în chip vrednic de crezut moartea lui; altcum făcând muierea comite păcatul preacurviei, și căsătoria ei este nelegiuită.²⁸

Iar când s'ar întâmplă, ca o femeie să se mărite după un bărbat, carele are legiuita sa muiere, însă el o a părăsit pe aceasta, fiind nevoită a petrece în străinătate mai îndelungat timp, și apoi întorcându-se, pretinde, ca bărbatul ei să o primească pe ea în însoțire, atunci bărbatul neavând cauză firmă pentru divorț de muierea sa legiuită, este dator a o primi îndărăt, iar muierea a doua, carea după astfel de bărbat s'a măritat din neștiință capătă iertare, și poate păși la altă căsătorie legiuită. Așisderea dacă ostașul s'ar întoarce acasă din captivitate, și ar găsi, că el s'a socotit de mort, și muierea lui s'a măritat după altul, atunci de va voi, are drept a rechiemă pe muierea sa, și aceasta este datoare a se întoarce la bărbatul ei legiuit, iar bărbatului al doilea i se dă voie la altă căsătorie.²⁹

§. 105. *Cari căsătorii se zic necuvioase, nelegiuite și oprite?*

Căsătorii necuvioase se zic cele ce se fac cu rudenii și cu eretici, sau cele ce se fac numai decât după moartea bărbatului ori a muierii în timpul doliului, și mai nainte de finirea parastaselor obicinuite în decurgerea de un an; nelegiuite sunt, când cineva 'și va luă de muiere pe cea de sub curatela sa; iar osândite se chiamă acele, când cineva seduce pe cea afierosită spre vieața monachală, și o ia de muiere.

Din doue cauze s'a constituit a se observă din partea unei văduve ca să nu se mărite pe timpul doliului, și adecă 1. că nu cumva să fie îngrecată, și născând să se nască confuzia tatălui pruncului; și 2. pentru cinstirea, carea muierea trebuie să o arete

²⁸ Can. 31 ai, S. Basiliu. — ²⁹ Can. 103, VI.

cătră bărbatul său răposat, căci numai acea muiere se desleagă dela această îndăforire, al cărei bărbat a căzut în vre-o crimă publică, și așa se poate mărită și pe timpul doliului; altcum făcând, pierde zestrele și partea din averea bărbatului răposat. Dacă muierea văduvă ar naște în luna a unsprezecea după moartea bărbatului, atunci i se socotește de scortațiune, și pierde zestrele și partea ce i-ar compete, din averea bărbatului răposat.⁴⁰ Și pentru un bărbat văduv ar fi căsătoria necuvioasă, când el aceea o ar face mai nainte de expirarea timpului doliului și mai nainte de săvârșirea parastaselor obicinuite, căci și el este dator a observă cinstirea cătră muierea sa răposată.

Celelalte sus amintite căsătorii se numesc în canoane nelegiuite,⁴¹ și clericul contrahând căsătorie nelegiuită se lipsește de preoție, și li rămâne numai cinstea șederii între preoți, și căsătoria lui se desface, căci au hotărît Sfinții Părinți: «că nici un preot nu se poate bucură de căsătoria aceea, pentru care s'a lipsit de sfințita lucrare».⁴² Așisderea dacă va luă cineva dintre creștini două surori, sau dacă muierea se va mărită după doi frați, atunci căsătoria este nelegiuită, și se dechiară de nulă; și fețele respective dacă nu se supun hotărîrei bisericești nu se primesc la pocăință.⁴³

Părinții sinodului ecumenic VI mai de aproape expunând căsătoriile nelegiuite și osândite, au hotărît: «că cela ce se va împreună cu vara sa, sau tatăl și fiiiul cu maica și cu fica, sau doi frați cu două surori, acela cade sub canon de șapte ani, și căsătoria se nimicește».⁴⁴

Îndeobște căsătoriile nelugiuite și osândite trag după sine nîmicirea căsătoriei, și în caz de renitența fețelor respective, jurisdicțiunea bisericească cere azistența jurisdicțiunii politice spre desfacerea unor asemenea căsătorii.⁴⁵

§. 106. Continuare.

Mai departe și acea căsătorie este nelegiuită și osândită de biserică, când cineva s'ar logodi cu oarecare fecioară, și mai nainte de a se cunună cu ea, ar fi stricat pe sora ei, și o ar fi îngreacă, și

⁴⁰ Can. 3 VI. și Blast. pag. 674. — ⁴¹ Can. 17 și 18 SS. Apostoli. —

⁴² Can. 26, VI. — ⁴³ 23 și 87 S. Basiliu. — ⁴⁴ Can. 54. VI. — și Can. 7, 75, 76, 78 și 79 S. Basiliu. — ⁴⁵ Tâlc. can. 19 apost. în Pidalion.

apoi s'ar cunună cu logodnica sa, și cumnata lui s'ar omori de rușine; atunci și cei căsătoriți, și toți, cari au știut despre această întâmplare, dar o au mistificat, pe zece ani se pun sub canon după asemănarea axiomei: «celce poate să oprească răul, și nu l-a oprit, însuș este, carele a făcut răul»;⁴⁶ iară alt canon rânduiește: «că muierea, dacă se va mărită după doi frați, să se dee afară din biserică până la moarte, de nu va voi desfacerea unei asemenea căsătorii; însă de va apromite în oara morții, că se căiește pentru acea căsătorie, și că s'ar lăsa de aceea, dacă va rămâne în vieață, atunci să se împărțășească de dumnezeieștile taine; iară de va muri bărbatul sau muierea fără a se desface de astfel de căsătorie nelegiuită și oprită, atunci se poate primi pocăința părții rămase în vieață, dar cu anevoie, pentrucă prin moartea celeialalte părți căsătoria cestionată a încetat».⁴⁷

Căsătorie necuvioasă se zice și aceea, când o văduvă de șezzeci de ani s'ar mărită după un bărbat mai tinăr, și astfel de muiere se. oprește dela cuminecătura.⁴⁸

Și căsătoriile fețelor minorene sunt necuvioase; de aceea li-se oprește lor a trăi laolaltă până când ajung la vârsta maioră, mai nainte însă de insoțirea lor, preotul nevestei are a le ceti rugăciunea binecuvântării căsătoriei.⁴⁹

În fine căsătorie nelegiuită este și aceea, carea se face cu vătămarea legilor civile și militare, și trage după sine nimicirea căsătoriei, pedepsirea fețelor respective, și a preotului cununător.⁵⁰

§. 107. *Călugării și călugărițele nu pot păși la căsătorie.*

Călugării și călugărițele nu pot păși la căsătorie, căci au jurat înaintea bisericei, că vor petrece în mănăstire toată vieața lor; și dacă oamenii contractele, care le fac între sine, datori sunt a le țineă, cu cât mai mult călugării sunt datori a țineă jurământul depus în fața bisericei spre a petrece vieață singuratică la mănăstire; de aceea legiuește canonul⁵¹: «că de s'ar află călugări sau călugărițe cari ar păși la căsătorie, aceia să se afurisească, și căsătoria să se desfacă. Episcopul locului poate

⁴⁶ Can. 25 din Ancira și tâlcul lui în Pidal. — ⁴⁷ Can. 2, al Neocesariei. — ⁴⁸ Can. 24 S. Basil. — ⁴⁹ Tâlcul lui Balsamon la Can. 38 al S. Amfilohiu. — ⁵⁰ Can. 11 S. Timoteiu și tâlcul lui în Pidalion. — ⁵¹ Can. 16 VI.

mitigă această pedeapsă după anularea căsătoriei, dacă partea vinovată va da semne îndestulitoare de pocăință.⁵³

Iar bărbații și fecioarele, cari s'au dus la mănăstire cu scop de a se călugări, și au părăsit mănăstirea din orice cauză, fără să fi primit tagma călugărească, — au voia de a se căsători.⁵³

§. 108. Căsătoria cu eretici și jidovi este oprită.

Căsătoria cu eretici și jidovi este oprită, și dacă s'a făcut, atunci partea creștină este datoare a boteză în legea creștină pe toți copiii, și a stăruii, ca partea eretică sau jidovească să treacă la religia creștinească, căci altcum cade sub certări canonice;⁵⁴ pentru că este recunoscut, că nu se cuvine creștinilor ca fiii lor să pășească la căsătorie cu fete de eretici și jidovi, și după hotărârile canonice bărbatului creștin nu i-se iartă a lua sieși de soție femeie eretică, nici femeiei creștine a se mărită după un bărbat eretic; și de s'ar întâmplă o asemenea însoțire, aceea se socotește de nelegiuită, și se nimicește.⁵⁵

Iar când două fete eretice sau jidove s'au căsătorit, și una ar trece la creștinism, iar cealaltă ar rămâne în erezul său, atunci căsătoria nu se desface după cuvintele apostolului, carele a învățat: că bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă și femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios».⁵⁶

§. 109. Căsătoriile cu răpire încă se opresc.

Fetele, cele ce s'au logodit, și în urmă fața femeiască s'a răpit prin alt fecior, are a se da îndărăt celui ce s'a logodit cu ea măcar de a fi pățimit și silă dela răpitor, dacă logodnicul va să o primească de bunăvoie, iar peste voie nu se poate silii la aceea.⁵⁷

Mai departe ceice din răpire au femei, care au fost logodite cu alții, nu se cuvine a se primi la pocăință până când nu se vor desface de cătră femeile cele răpite prin ei, și până când

⁵³ Tâlcul Can. 16, IV. — ⁵⁴ Can. 19 din Gangra. — ⁵⁵ Can. 14, IV. Tâlc. Can. 10 Laodic. — ⁵⁶ Can. 72, VI. — ⁵⁷ Cor. Cap VII, 14. —

⁵⁷ Can. 11 Ancira.

aceste femei nu se vor întoarce la logodiții lor.⁵⁸ Iar dacă o fecioară s'a răpit, carea încă n'a fost logodită cu nime, atunci ea se îndatorește a se întoarce la părinții săi, și în lipsa acestora la rudele sale.

Biserica a rânduit, ca răpitorii dimpreună cu cei ce au ajutat la răpire să fie afară de rugăciune,⁵⁹ iar preotul complice să fie depus,⁶⁰ însă mireanul se supune pedepsei bisericesti.⁶¹

În fine răpirea, ce nu s'a făcut cu sila și în ascuns, se consideră de esculpabilă.

§. 110. *Despre căsătorii clandestine.*

Căsătoriile clandestine se numesc acele cununii, care se fac pe ascuns, fără logodnă, fără cele trei promulgațiuni, și adeseori încă și noaptea prin un preot sedus, sau mituit. Astfel de căsătorii sunt invalide, și se nimicesc, fețele cu toți complicitii lor se pedepsesc, și copiii născuți din căsătoria clandestină se privesc de nelegiuți, până când părinții lor nu vor încheia între sine căsătorie legiuită și săvârșită cu observarea tuturor formelor prescise pentru validitatea căsătoriei; iar preotul, carele cutează a cunună clandestin, se pedepsește aspru.

IX.

Despre impedimentele căsătoriilor.

§. 111. *Definițiunea acestor impedimente.*

Impediment se zice acea măsură, care oprește vreo lucrare.

Prin urmare, impediment la căsătorie se zice acea măsură bisericească, sau civilă și militară, carea oprește căsătoria, și este sau împedecător, sau nimicitor de căsătorie.

Impedimentul împedecător de căsătorie este acea măsură, carea în urma legilor canonice, civile și militare oprește căsătoria, și cea săvârșită o dechiară de neiertată, dară o lasă în valoare, însă pe fețele respective împreună cu complicitii lor le pedepsește pentru transgresiunea legilor sustătoare. Așa s. e. impe-

⁵⁸ Can. 22 Sf. Bas. și tâlcul lui în Pidalion. — ⁵⁹ Can. 30 apost. —

⁶⁰ Can. 27, IV. — ⁶¹ Can. 92, VI.

diment împedecător de căsătorie este: postul, neglesul celor trei vestiri,⁶³ lipsa dechiarării sărbătorești și minorenitătea.

Iar impedimentul nimicitor de căsătorie este acea măsură, carea în urma legilor canonice, civile și militare nu numai oprește căsătoria, ci cea săvârșită o declară de invalidă, și o nimicește, precum este: răpirea, greșala în persoană, clandestinitatea, crima de maiestate, tagma monahală, consanguinitatea și impotența.

§. 112. *Continuare.*

Comparându-se laolaltă impedimentele împedecătoare de căsătorie, aflăm, că acele sunt de trei categorii, și adevă 1. care sub nici un cuvânt nu iartă validitatea căsătoriei săvârșite; în categoria aceasta cade: impotența trupească, tagma monahală, și preoția; 2. care pentru referința, ce este între persoanele căsătorite, nu iartă validitatea căsătoriei încheiate, precum este: consanguinitatea, și afinitatea până la gradurile oprite, renumele defăimaț, și disparitatea religiei; 3. care din cauza modului ilegal, cu care s'a făcut căsătoria, nu suferă durabilitatea căsătoriei, ci o nimicește, precum este: răpirea, înșelăciunea în persoană, clandestinitatea și sclăvia.

§. 113. *Cari sunt impedimentele nimicitoare de căsătorie în biserica noastră?*

Impedimentele nimicitoare în biserica noastră sunt:

1. consanguinitatea trupească și afinitatea spirituală în graduri oprite;⁶³
2. adulterul, va să zică, rumperea și călcarea credinței conjugale;⁶⁴
3. conjurarea în contra capului statului;⁶⁵
4. curse primejdiouse în contra vieții muierii din partea bărbatului, sau în contra vieții bărbatului din partea muierii. Astfel de curse dacă și n'au avut urmări faptice, totuș ajung de

⁶³ În §-ul 69 al Condiceii civ. austr. neglesul vestirilor, și al dechiarării sărbătorești este cauză nimicitoare de căsătorie.

⁶⁴ Can. 53 și 54, VI. — Can. 76, 78 și 87 St. Basiliu. — și Cap 226 în Pravila.

⁶⁵ Mateiu IX, 9. — Can. 87 trulan și Can. 9, 21 St. Basiliu. — ⁶⁵ Blastar Cap XIII, lit. A. —

motiv al divorțului, dacă ele se pot documenta, că au fost menite și îndreptate spre primejduirea vieții muierei prin bărbatul său, sau a bărbatului prin muierea sa, căci celce face asemenea curse se socotește de ucigător.⁶⁶

5. pierderea și uciderea fătului făcut cu propus, când adecă bărbatul dă muierei sale beuturi omoritoare de făt, sau când muierea pe ascuns beă beuturi omoritoare de fătul ei.⁶⁷

6. deosebirea religioară, când adecă fețele ca necreștine s'au căsătorit, și apoi una dintre ele a trecut la creștinism; la asemenea caz numai atunci are loc divorțul, când partea creștină se înfestează de cătră partea necreștină în credința sa creștină; altcum căsătoria are să rămână în valoare după învățatura apostolului:⁶⁸ «se sfințește bărbatul necredincios prin femeia credincioasă, și se sfințește muierea necredincioasă prin bărbatul credincios»;

7. răpirea și apoi urmata căsătorie clandestină;⁶⁹

8. ura nedumerită și maltratarea neomenoasă;⁷⁰

9. neputința trupească dovedită prin viețuirea conjugală de trei ani; aci vine de a se examină prin medic, că premers-a căsătoriei neputința trupească, sau că a purces dintr'o boală grea după căsătorie? căci numai la cazul dintâi dirimă căsătoria;⁷¹

10. starea monahală, adecă când călugărul sau călugărița rupând jurământul monahal, părăsește cu perfidie mănăstirea și se căsătorește;⁷²

11. învoirea împrumutată când adecă bărbatul sau muierea din evlavie voiește să meargă la mănăstire spre a se călugări, și partea ce rămâne în lume, se învoește în aceea;⁷³

12. absentarea de cinci ani, și necunoașterea locului de ubicațiune a părței absente;⁷⁴ sau absentarea bărbatului în decurgerea de trei ani, și neingrijirea lui pentru traiul vieței muierei sale;⁷⁵

⁶⁶ Can. 91, VI. — și Can. 8 Sf. Basiliu. — ⁶⁷ Can. 91, VI. — și Cap 220 din Pravilă. — ⁶⁸ I. Cor. Cap VII, 14 — și Can. 72, VI. — ⁶⁹ Can. 11 Anciran. — ⁷⁰ Cap 83 în Pravilă. — ⁷¹ Cap 217 în Pravilă. — ⁷² Can. 5 și 16, VI. — și Can. 31 al Sf. Nichifor. — ⁷³ Cap 119 în Pravilă.

⁷⁴ Can. 93, VI. — Can. 31 și 36 Sf. Basiliu. — ⁷⁵ Cap 232 în Pravilă.

13. mania, epilepsia, — vesania, insania, — dacă degeneră în turbare, și a preces căsătoriei, și fața epileptică a mistificat boala aceasta. Iar dacă pe timpul viețuirii conjugale după o boală grea a urmat epilepsia, atunci nu este motiv de divorț, căci cei căsătoriți sunt datori a purta deopotrivă bunătățile ca și greutățile sorții conjugale;⁷⁶

14. osândirea bărbatului sau a muierei la robie pe mai mulți ani pentru vre-o faptă criminală;⁷⁷

15. înșelarea în persoană, când bărbatul nu află pe nevasta sa fată curată;⁷⁸

16. gubăvia; însă bărbatul este dator să poarte grije pentru traiul vieții muierei sale gubave, de care s'a despărțit.⁷⁹

§. 114. Care sunt impedimentele împedecătoare de căsătorii?

Impedimentele împedecătoare sunt:

1. cele patru posturi de peste an.⁸⁰ Din pricină binecuvântate și pe lângă dispensațiune dela episcopul locului se iartă în post cununia, când adevă una parte a logodiților se bolnăvește de moarte, sau când ostașul se chiamă la război, însă la astfel de cununie se opresc ospețele și ori care sgomot;

2. consanguinitatea și afinitatea în graduri, mai îndepărtate și oprite; însă totuși pentru validitatea căsătoriei săvârșite se cere, ca părțile respective să-și procure după aceea dispensațiune arhierescă de consanguinitate sau afinitate;

3. minorentatea, când nește tineri, nevârșnici s'au însurat; ei se despart de viețuirea conjugală până ce vor ajunge la majoritate, și atunci preotul le cetește rugăciunea de binecuvântarea nunței lor, și apoi continuă viața conjugală;

4. neștiința rugăciunilor, și a poruncilor dumnezești și bisericesti; după praxa bisericeii noastre fețele, cari s'au însoțit fără să știe rugăciunile de dimineața și de seara, cele zece porunci dumnezești, și cele IX bisericesti, sunt datoare a le învăța și după cununia lor;

⁷⁶ Can. 15 al Sf. Timoteiu din Alexandria și fălc. lui în Pid. — ⁷⁷ Cap 222 în Pravilă. — ⁷⁸ Cap 218 în Pravilă. — ⁷⁹ Cap 225 în Pravilă. — ⁸⁰ Porunca IX bisericescă. —

5. neglijarea celor trei vestiri, pentru carea se pedepsește acela din a cărui vină nu s'au făcut vestirile, dar căsătoria rămâne validă.

X.

Despre consanguinitate.

§. 115. *Ce este consanguinitatea?*

Consanguinitatea este rudenia de sânge, și se arată în trei chipuri, adevărat în chip suitor, pogoritor și colateral. În chip suitor sunt: părinții, moșii și strămoșii; în chip pogoritor sunt: fiii și fiicele, nepoții și nepoatele, strănepoții și strănepoatele; iar în chip colateral sunt: frații, unchii adevărați și nepoții, apoi verii primari, unchii mici și nepoții, verii ai doilea. Deci consanguinții în linia suitoare și pogoritoare nu se pot lua nicidecum, pentru că nu se poate presupune, ca cineva să trăiască atâta, încât să se poată căsători cu nepoata sa din gradul al optulea.

§. 116. *De unde și-a luat consanguinitatea numirile gradurilor, și cum se numără acelea?*

Consanguinitatea și-a luat numirile gradurilor dela treptele scării;⁸¹ căci precum prin treptele scării ne suim, și ne pogorim, așa și prin gradurile consanguinității ne suim, până aflăm rădăcina și începutul neamului, și iarăș de acolo prin ele ne pogorim. Și fiindcă fiecare grad reprezintă una naștere de aceea gradurile se numără după numărul nașterilor. S. e. între tatăl și fiul său este gradul întâi de consanguinitate, pentru că una este și nașterea; doi frați de ar fi și gemeni, sunt în gradul al doilea, căci două nașteri sunt; verii primari sunt în gradul al patrulea, pentru că patru nașteri sunt.

Drept aceea carele voește să afle cu înlesnire și cu siguranță gradurile, acela trebuie: 1. să găsească rădăcina și începutul neamului; și 2. să numere nașterile, și câte nașteri au fost, atâtea sunt și gradurile.

Unii canoniști numără gradurile după persoanele, ce sunt în întrebare, și zic: că câte persoane sunt, atâtea sunt și gra-

⁸¹ Pag. 484 în Pidalion.

durile afară de unul; s. e. tatăl și fiul sunt două persoane, și în gradul dintâi, căci cu-un grad mai puțin se socotește, decum sunt persoanele.

§. 117. *În câte feluri se zic unchiu cătră nepoți și nepoții cătră unchi?*

Unchiu cătră nepoți se zic în trei feluri, și adecă: adevărați, mari și mici. Cei adevărați sunt: frații tatălui meu, sau ai maicei mele; cei mari sunt frații moșului sau moașei mele; iar cei mici sunt verii primari ai părinților mei. Așiderea și nepoții se zic în trei feluri: adevărați, mari și mici; nepoții adevărați se zic fii fratelui meu; mari se zic nepoții fratelui meu; iar mici se zic copiii vărului meu primar.⁸²

§. 118. *Căsătoriile oprite de consanguinitate.*

Căsătoriile oprite de consanguinitate sunt:

1. fratele nu poate lua pe sora sa, fie aceasta de un tată și o maică, fie de alt tată, sau de altă maică, căci este gradul al doilea;

2. adevăratul unchiu nu poate lua pe adevărata sa nepoată, adecă pe fiica fratelui său, sau a surorii sale, căci este gradul al treilea;

3. unchiul cel mare nu poate lua pe nepoata sa, adecă pe fiica adevăratei nepoatei sale, sau a adevăratului nepot, căci este gradul al patrulea;

4. vărul primar nu poate lua pe vâra primară a sa, căci este gradul al patrulea;

5. unchiul cel mare nu poate lua pe fiica nepoatei sale celei mari, căci este gradul al cincilea;

6. unchiul cel mic nu ia pe mica nepoata sa, adecă pe fiica vărului său primar, căci este gradul al cincilea;

7. unchiul cel mic nu ia pe fiica micii sale nepoate, adecă pe nepoata verei sale primari, căci este gradul al șeselea;

8. unchiul cel mare nu ia pe nepoata nepoatei sale celei mari, căci este gradul al șeselea;

9. adevăratul unchiu nu poate lua pe a treia nepoată a adevăratei sale nepoate, căci este gradul al șeselea;

⁸² Pidalion pag. 484.

10. vărul al doilea nu ia pe a doua vară a sa, căci este gradul al șeselea;

11. unchiul cel mic nu ia pe nepoata micii sale nepoate, căci este gradul al șaptelea;

12. vărul al doilea nu ia pe fica verei sale a doua, că este gradul al șaptelea.

Prin urmare căsătoriile, care le încheie fețele afară de aci însemnatele rudenii, sunt iertate și valide. Așa s. e. vărul al treilea ia pe vara a treia, căci sunt în gradul al optulea; vărul al doilea ia pe nepoata verei sale a doua, căci este gradul al optulea.

XI.

Despre afinitate, sau cuscria de două neamuri.

§. 119. *Ce este afinitatea sau cuscria de două neamuri?*

Afinitatea, sau cuscria de două neamuri este, când fețele de două osebite familii prin căsătorie vreau să pășască la căsătorie.

§. 120. *Cum se numără gradurile de cuscrie?*

Gradurile de cuscrie se numără după nașteri întocmai ca și gradurile de consanguinitate, prin urmare în care grad de consanguinitate sum eu cu fratele meu în același grad de cuscrie sum cu muierea fratelui meu, și fiindcă eu cu fratele meu sum în al doilea grad de consanguinitate, pentru aceea cu cumnata mea, adecă cu muierea fratelui meu sum în gradul al doilea de cuscrie, căci fratele meu s'a făcut un trup cu muierea sa. Iar cu sora muierei fratelui meu, adecă cu sora cumnatei mele sum în gradul al patrulea de cuscrie, căci sunt patru nașteri.

*Prin urmare del
Goran
14. 208.*

§. 121. *Căsătoriile oprite de afinitate de două neamuri.*

Căsătoriile cele de cuscrie de două neamuri de regulă se opresc până la gradul al șaptelea, dacă nu subversează confuziunea numelui fețelor căsătorinde, s. e. când unchiul ar vreă să ia pe fica nepoatei sale, ar urmă confuziunea numelor fețelor, deoarece nepoata s'ar face soacra unchiului său; așisderea ar urmă confuziunea numelor, când mătușa și nepoata s'ar face cumnate; sau când doi frați prin căsătoriile lor s'ar face unchiu și nepot.

- Deci căsătoriile oprite de cuscrie de două neamuri sunt:
1. când cineva ar vrea să ia pe mama și apoi după moartea ei pe fata sa, căci este gradul întâiu de cuscrie;
 2. când cineva ar vrea să ia pe moașa, și apoi pe nepoata ei, căci este gradul al doilea de cuscrie;
 3. când cineva ar lua pe strămoașa, și apoi pe a doua nepoată a ei, căci este gradul al treilea de cuscrie;
 4. când cineva ar lua pe strămoașa, și apoi pe nepoata a treia, căci este gradul al patrulea de cuscrie;
 5. când cineva ar lua pe două surori, căci este în gradul al doilea de cuscrie;
 6. când cineva ar lua pe adevărata mătușă și apoi pe nepoata ei, căci este gradul al treilea de cuscrie;
 7. când cineva ar lua pe mătușa mare, și pe nepoata, căci este gradul al cincilea de cuscrie;
 8. când cineva ar vrea să ia pe două vere secundari, căci este gradul al șaselea de cuscrie;
 9. când cineva ar lua pe fiica verei secundare a muierei sale, căci este gradul al șeptelea de cuscrie.

§. 122. *Continuare I.*

1. Tatăl și fiul nu pot lua pe muma și pe fiica, căci este gradul al doilea de cuscrie;
2. tatăl și fiul nu pot lua pe moașa și pe nepoata, căci este gradul al treilea de cuscrie;
3. tatăl și fiul nu pot lua pe strămoașa și pe a doua nepoată, căci este gradul al patrulea de cuscrie;
4. tatăl și fiul nu pot lua pe restrămoașa și pe restrănepoata, căci este gradul al cincilea de cuscrie;
4. tatăl și fiul nu pot lua două surori, căci este gradul al treilea de cuscrie;
6. tatăl și fiul nu pot lua pe adevărata mătușă și pe nepoată căci este gradul al patrulea de cuscrie;
7. când tatăl și fiul ar lua pe două vere primare, căci este gradul al cincilea de cuscrie;
8. când tatăl ar lua pe mătușa mare, iar fiul pe nepoata, deși este gradul al șaselea de cuscrie, totuș se iartă cu dispensațiune arhierască, căci prin căsătoriile aceste nu se face con-

fuziunea numelor, căci mătușa se face soacră, iar nepoata se face noră; iar din contră nu se iartă căsătoria pentru confuziunea numelor, căci atunci nepoata s'ar face soacră mătușei sale, și mătușa s'ar face noră nepoatei sale;

9. așisderea se iartă căsătoria pe lângă dispensație arhierască, când tatăl și fiul iau pe două vere secundare, deși este gradul al șeptelea de cuscrie; din contră

10. tatăl și fiul nu pot luă pe mătușa adevărată și pe strănepoata, căci sunt în gradul al cincilea de cuscrie.

§. 123. Continuare II.

1. Moșul și nepotul nu pot luă pe muma și pe fiica, căci sunt în gradul al treilea de cuscrie;

2. moșul și nepotul nu pot luă pe moașa și pe nepoata, căci sunt în gradul al patrulea de cuscrie;

3. moșul și nepotul nu pot luă pe moașa și pe a doua nepoată, căci este gradul al cincilea de cuscrie;

4. moșul și nepotul nu pot luă pe două surori, căci este gradul al patrulea de cuscrie;

5. moșul și nepotul nu pot luă pe adevărata mătușe și nepoată, căci este gradul al cincilea de cuscrie;

6. moșul și nepotul pot luă pe lângă dispensație arhierască pe adevărata mătușe și pe strănepoată, dacă nu va fi confuziune de nume, deși sunt în gradul al șeselea de cuscrie;

7. moșul și nepotul pot luă pe lângă dispensație arhierască pe mătușa cea mare și pe nepoată, căci sunt în gradul al șeptelea de cuscrie;

8. moșul și nepotul pot luă două vere primare, căci sunt în gradul al șeselea de cuscrie, dar se cere dispensația episcopului eparhial;

9. moșul și nepotul al doilea pot luă pe lângă dispensație arhierască pe două vere primari, căci sunt în gradul al șeptelea de cuscrie;

10. moșul și nepotul al doilea pot luă pe lângă dispensație arhierască pe moașa și strănepoata, dacă nu se va face confuziune de nume, căci sunt în gradul al șeselea de cuscrie;

11. moșul și nepotul al doilea nu pot luă pe două surori, căci este gradul al cincilea de cuscrie;

12. moșul și nepotul al doilea pot lua pe lângă dispensație arhierescă pe adevărata mătușe și nepoată, dacă nu se va face confuziune de nume, deși sunt în gradul al șaselea de cuscrie;

13. moșul și nepotul al doilea nu pot lua pe două surori, căci este gradul al cincilea de cuscrie;

14. moșul și nepotul al doilea pot lua cu dispensare arhierescă pe mătușa și nepoata, dacă nu va urmă confuziunea de nume, deși este gradul al șeselea de cuscrie.

§. 124. Continuare III.

1. Doi frați nu pot lua două surori, căci este gradul al patrulea de cuscrie;

2. doi frați nu pot lua pe adevărata mătușe și nepoată, căci este gradul al cincilea de cuscrie;

3. doi frați nu pot lua pe două vere primari, căci este gradul al șeselea;

4. doi frați pot lua cu dispensație arhierescă pe mătușa cea mare și nepoata, căci sunt în gradul al șeptelea de cuscrie;

5. doi frați pot lua două vere secundare, căci este gradul al optulea, care nu se mai numără;

6. doi frați nu pot lua pe mama și fiica, căci este gradul al treilea;

7. doi frați nu pot lua pe moașa și nepoata, căci este gradul al patrulea;

8. doi frați nu pot lua pe moașa și pe a doua nepoată, căci este gradul al șeselea;

9. doi frați nu pot lua pe adevărata mătușe, și pe a doua nepoată, căci este gradul al șeselea;

10. unchiul nu poate lua pe mătușa și pe fiica nepoatei sale, căci este gradul al patrulea de cuscrie;

11. unchiul și nepotul pot lua cu dispensație arhierescă pe mătușa și nepoata, dacă nu va urmă confuziunea de nume, deși este gradul al șeselea de cuscrie;

12. unchiul și nepotul nu pot lua pe moașa și nepoata, căci este gradul al cincilea de cuscrie;

13. unchiul și nepotul pot lua două vere primare, căci este gradul al șeptelea de cuscrie; așijderea

14. doi veri primari pot lua două vere primare, căci este gradul al optulea, carele nu se mai numără.

XII.

Despre afinitatea sau cuscria de trei neamuri.

§. 125. *Ce rudenie este cuscria de trei neamuri?*

Cuscria de trei neamuri este acea rudenie, când trei deosebite familii se rudesc între sine prin căsătorie; s. e. Ana și Toma frați, un neam; Ana s'a măritat după Petru, două familii, iar Toma și-a luat de soție pe Marta, trei neamuri.

§. 126. *Cum se numără gradurile la cuscria de trei neamuri?*

Părinții cei vechi n'au pus graduri la rudenia de cuscrie din trei neamuri, ci erau cu precauțiune numai către acele căsătorii, pe care legea le opreă: iar legea opreă numai una singură căsătoria de trei neamuri, adică a nu lua vre-un bărbat pe muierea fiastrului său, sau vre-o muiere pe bărbatul fiastrei sale, căci se socotesc a fi în gradul întâiu. Iar nu mult după aceea, s'au așezat și pentru rudenia de trei neamuri graduri cu aceea, ca căsătoriile de trei neamuri să se oprească până la gradul al treilea, iară dela gradul al patrulea să fie iertate.

§. 127. *Căsătoriile oprite de trei neamuri.*

Căsătoriile oprite de trei neamuri sunt:

1. Că vitrigul nu poate lua pe muierea fiastrului său, căci este gradul întâiu;
2. că maștera nu poate lua pe bărbatul fiastrei sale, căci este gradul întâiu;
3. unul și acelaș nu poate lua pe sora, și pe fiastra cumnatului său, căci este gradul al treilea;
4. unul și acelaș nu poate lua pe nepoata adevărată și pe muierea adevăratului unchiului ei, căci este gradul al treilea;
5. unul și acelaș nu poate lua pe cumnata și pe nora, căci este gradul al doilea;
6. unul și acelaș vitrig nu poate lua pe fiastra fiastrei sale căci este gradul al doilea;
7. cumnatul nu poate lua pe a doua muiere a bărbatului surorii sale, căci este gradul al doilea;

8. că tatăl și fiul nu pot lua pe cumnată și noră, căci este gradul al treilea;

9. că doi frați nu pot lua pe mașteră și fiastră, căci este gradul al treilea;

10. nici pe soacră și noră, căci asemenea este gradul al treilea de trei neamuri.

§. 128. *Căsătorii neoprite de cuscrie de trei neamuri?*

*Căsătoriile neoprite de cuscrie de trei neamuri sunt:

1. Când unul și acelaș va lua o soră, și pe cumnata cumnatei sale despre muiere, căci este gradul al patrulea;

2. când doi frați iau noră și cumnată, căci este gradul al patrulea;

3. când doi frați iau pe maica și pe fiastra ficei ei, căci este gradul al patrulea;

4. cumnatul și cumnatul de muiere iau pe mătușa și pe nepoată, căci este gradul al cincilea.

Insemnare. Nunul, carele schimbă inelele la logodnă, și cununile la cununie, nu este în nici o rudenie cu fetele, pe care le-a logodit, și le-a cununat; deci când se văduvește vre-una din acele fețe, o poate lua. — Vezi pag. 492½ în Pidalion. ??

Vezi învile șornicog.

Vezi pag 65.

Tăierea VIII.

Despre misterul sântului maslu.

§. 129. *Ce mister este sântul maslu.*

Sântul maslu este acel mister al legii cei noue, în care prin ungerea mădurelor trupului cu untul de lemn sântit se chiamă prin preoți asupra bolnavului darul lui Dumnezeu, care vindecă neputințele cele sufilești și trupești.

§. 130. *Cine este ministrul și subiectul misterului sântului maslu?*

Ministrul misterului sântului maslu este preotul; și fiindcă apostolul Iacob învață⁸³ zicând: «de este bolnav cineva între

⁸³ Iacob în trim. soborn Cap V. 14—17.

voi, să cheme pe preoții bisericii și să se roage pentru dânsul, ungându-l pe el cu unt de lemn întru numele Domnului, și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav, și-l va ridica pe dânsul Domnul, și de va fi făcut păcate, se vor ierta lui», așa s'a obicinuit, ca la maslu să se cheme șapte, cinci sau cel puțin trei preoți; însă ajunge și unul, pentru că dacă celelalte misterii le poate săvârși un preot, atunci urmează, că și misterul sântului maslu poate un preot să-l săvârșească, deși apostolul amintește de mai mulți preoți.

Subiectul misterului sântului maslu este creștinul bolnav; se întâmplă însă, că și creștinii sănătoși doresc, ca acest mister să li-se dea; și fiindcă astfel de poftă a creștinilor sănătoși provine din evlavie și din îngrijire, ca nu cumva murind pe neașteptate, să li-se întâmple moartea fără să fie primit misterul sântului maslu: pentru acea preotul respectiv nu poate denega nimănui acest mister.

CAP III.

Despre organismul și constituțiunea bisericii.

Tăierea I.

Despre organismul bisericii.

§. 131. *Cunoștințe preliminare.*

Precum existența bisericii și a capului ei nu se poate nega, așa nici existența organismului bisericesc nu se poate trage la indoială; dar nici se poate neglija existența organismului bisericesc fără paguba invederată a însuș trupului bisericii, căci existența ei numai atunci va fi capace a corăspunde scopului celui sănț, spre a căruia ajungere este înființată, când organismul trupului bisericii se susține în stare normală; de unde urmează, că cunoașterea organismului bisericii este necesară, căci de aci atârnă funcțiunile normale și armonice ale părților organice în trupul cel mare al bisericii.

Mântuitorul Christos îndigitează organismul bisericii când învață¹: că dacă greșește fie fratele tău, îndreaptă-l între tine și între el; și dacă nu te ascultă, ia cu tine încă pe unul sau pe doi. și așa îndreaptă-l pe el; și dacă nu va ascultă nici de aceștia, atunci spune bisericii.

Din afacerile apostolilor încă se documentează existența organismului bisericii, și adevă apostolii n'au săvârșit singuri deplinirea locului vânzătorului Iuda,² iar nemulțumirea publică pentru împărțeala milei, precum și alegerea celor șapte diaconi nu le-au săvârșit apostolii singuri, ci cu intervenirea bătrânilor bisericești și a mulțimei poporului, ca să nu vateame acea legătură, carea este între ei și popor, și totdeodată să arete, că deși biserica constă din mulțime, totuș mulțimea aceasta face un trup, al cărui cap este Christos.

¹ Mateiu cap XVIII, v. 15. — ² Fapt. Apost. Cap I, v. 23—26.

Asemene marele apostol Pavel vrând să arete existența organismului bisericeii, și a părților ei organice, face asemănare într'un mod măreț a organismului trupului bisericesc și a părților lui cu organismul trupului omenesc și a părților acestuia, când așa învață pe Corinteni ³: «Trupul nu este un mădular, ci multe; că de ar zice piciorul, că nu sunt mână, și nu sunt din trup, au doară pentru aceasta nu este din trup? și de ar zice urechia: că nu sunt ochiu, și nu sunt din trup, au doară pentru aceea nu este din trup? că dacă ar fi tot trupul ochiu, unde ar fi auzul? și de ar fi tot trupul auz, unde ar fi mirosul? Însă Dumnezeu a pus în trup mădulările așa, precum a vrut; că de ar fi toate un mădular, unde ar fi trupul? iar acum cu adevărat sunt multe mădulare, însă un trup, și ochiul nu poate zice mâinei, n'am lipsă de tine, sau capul picioarelor, n'am lipsă de voi; ci cu mult mai vârtos mădulările trupului, care se socotesc a fi mai slabe, sunt mai de lipsă,... ca să nu fie desbinare în trup ci să se grijească mădulările între sine unul de altul;... iar voi sunteți trupul lui Christos, și mădulări, fiecare după partea sa.

§. 132. Elementele organismului bisericeii.

Apostolul Pavel scrie către Corinteni ⁴: «Fraților! nu voiui, ca să nu știți voi despre cele duhovnicești, că știți, că nimene nu poate numi Domn pe Iisus Christos fără numai în Duhul sânt; și sunt osebiri darurilor, iarăș acelaș Duh, și sunt osebiri slujbelor, iarăș acelaș Domn, și sunt osebiri lucrurilor, iarăș același Dumnezeu, carele lucrează toate întru toți; și fieștecăruia se dă arătarea Duhului spre folos, că unuia se dă cuvântul înțelepciunii, iar altuia cuvântul științei întru acelaș Duh,... și toate acestea le lucrează unul și acelaș Duh, împărțind fieștecăruia deosebi, precum voiește»:

Pe baza acestei învățături apostolești desmembrăm noi elementele organismului bisericeii în două feluri și adecă în elemente personale, și în cele sociale, și zicem:

1. Că elementele personale din organismul bisericeii, se refer la toate membrele trupului bisericeii fără deosebire de naționa-

³ I. Trim. cătră Corint. Cap XII, v. 14—27. — ⁴ I. Corint. Cap XII, v. 1—11.

litate și de pozițiune, care o ocupă în biserică, pentru că după cuvintele Apostolului⁶: «când s'a arătat bunătatea și iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu, atunci după a lui îndurare ne-a mântuit pe noi prin baia nașterii de a doua, și a înnoirii Duhului sânt, pe carele l-a vărsat peste noi de prisosit Iisus Christos Mântuitorul nostru». Așa dară dacă Christos revarsă peste toți darurile de prisosit, urmează că față cu aceste daruri cerești toți creștinii fără deosebire de naționalitate și de pozițiunea lor în biserică sunt membrii bisericei lui Christos. Aceasta o documentează acelaș apostol și într'alt loc, unde zice⁶: «printr'un duh noi toți într'un trup ne-am botezat, ori iudovi, ori elini, ori șerbitori, ori libertini, și toți într'un duh ne-am adăpat»; căci precum scrie evangelistul Ioan⁷: «Christos chiamă la sine pe toți, cei ce însetoșează, ca să bea, și că din pântecelucele aceluia vor curge râuri de apă vie, carele va crede întru el». Cine va cuteză a afirmă, că nu s'ar reduce atât la arhieriei și preoți, cât și la creștini îndeobște cuvintele lui Christos⁸, cu care a zis apostolilor: «Eu sunt vița, și voi mlădițele; rămâneți întru mine, și eu întru voi; precum mlădița nu poate să aducă roadă dela sine, dacă nu va fi în viță, așa și voi de nu veți rămâneă în mine;» și iarăș⁹: «Cel ce locuește întru mine, și eu locuesc întru el, și acela aduce roadă multă, căci fără mine nu puteți face nimica». Și așa este afară de orice îndoială, că toți membrii trupului lui Christos sunt mlădițele viței, carea este Christos, și au să rămână toți în viță, și să locuiască în Christos, căci numai astfel vor putea aduce roadă multă.

II. Că elementele sociale din organismul bisericei, sunt: parohiile, mănăstirile, protopresbiteratele, eparhiile, mitropoliile și patriarhatele, în care biserică universală este dismembrată, dar totuș fiindcă aceste părți sunt legate una de alta: pentru aceea se înfățișează armonia cea mai naturală, ce este între ele.

⁶ Tit Cap III, v. 4-7. —

⁶ I. Cor. Cap XII, v. 13.

⁷ Ioan Cap III, v. 4-7.

⁸ Ioan Cap XV, 1, 4. —

⁹ Ioan Cap XV, 5. —

§. 133. *Vitalitatea din afară a bisericii este condiționată dela neîmpedecata funcționare a tuturor elementelor personale și sociale din organismul bisericii.*

Cumcă vitalitatea din afară a bisericii este condiționată dela neîmpedecata funcționare a tuturor elementelor personale și sociale din organismul bisericii, este afară de toată îndoială, căci în care trup părțile vitale sunt neglese, și necultivate, sau osândite la pasivitate, și pentru aceea împedecate în funcțiunile lor, acolo vieața trupului este amorțită și morboasă și lesne se periclită; de aceea se cere, ca elementele organice ale bisericii nu numai să nu se împedece de nici o parte, ci toate laolaltă să fie libere de a lucra și conlucra în armonie pentru susținerea, cultivarea și prosperarea lor reciprocă. Vitalitatea bisericii din partea capului ei este vecinică și garantată, pentru toți vecii, căci zice Christos¹⁰: că cerul și pământul vor trece, dar din lege nu va trece nici o iotă, sau cirtă, până ce toate nu se vor face; și aceasta este un adevăr nerăsturnaver. Însă vitalitatea din afară a bisericii cu atât mai ușor se poate periclită din una sau altă parte, cu cât mai mult ne încredințăm privind la icoana externă a bisericii, că ea astăzi înfățișează o vie neglijată, și o fântână astupată, carea nu dă roadă multă față cu bunătatea viei, și nu dă apă destulă față cu izvorul său bogat. Cauza acestui rău este absolutismul transplantat de pe terenul civil pe cel bisericesc, carele împedecă cu o inimă împetrită vitalitatea elementelor organismului bisericii, și le despoaie pe ele de orice activitate. Christos tocmai în contra oricărui absolutism s'a enunțat, când a numit¹¹ de amicii săi pe Apostoli, trimițându-i în toată lumea să învețe, și apoi să boteze, și demândându-le, ca așa să lumineze lumina lor înaintea oamenilor, ca văzând faptele lor cele bune, să preamărească pe Tatăl lor din ceruri.¹²

Absolutismul acesta în biserică, precum este cunoscut în-deobște, vatămă simțul și presupunerile naturale ale clerului și poporului credincios, și provoacă sminteală și împărechere față cu partizanii absolutismului în și afară de biserică.

Ce urmări are o astfel de sminteală și împărechere, aceea a arătat însuș Christos, zicând apostolilor: oricine va sminti pe

¹⁰ Mat. V, 18. — ¹¹ Ioan XV. 15. — ¹² Mat. V. 16.

unul dintre acești mici, cari cred întru mine, mai bine este lui să se spânzure o piatră de moară de grumazul lui și să se înece în adâncul mării... și vai omului aceluia, prin care vine sminteala¹³; și iarăș: oricare împărăție, ce se împărechează între sine, nu va stă.¹⁴ De aceea apoi a zis Christos¹⁵: «că celce nu este cu mine, împotriva mea este, și celce nu strânge cu mine, risipește».

Așadară ca vitalitatea trupului lui Christos să aducă acele fructe mântuitoare pentru tot neamul omenesc, care sunt ca niște urmări naturale și sigure dintr'ansa după cuvântul Mântuitorului, se cere ca toate părțile vitale, din care biserica lui Christos este compusă să se lase în funcționare după constituțiunea organismului bisericesc; pentrucă, precum trupul omenesc nu constă numai din ochi, sau numai din mâni, sau numai din urechi, precum am văzut mai sus, ci din mai multe mădulări, care toate laolaltă fac trupul omenesc, fiecare dintre ele săvârșește funcțiunea sa în armonie organică cu cele ale celorlalte părți: așa și trupul bisericii nu poate să conste numai din arhieriei, sau numai din preoți, sau numai din mireni, nici se poate ocârmui întru toate numai prin arhieriei, sau numai prin preoți sau numai prin creștini, căci atunci trupul bisericii n'ar avea mădulări, ci ar constă sau numai din arhieriei, sau numai din preoți, sau numai din laici, însă trupul bisericii dacă n'ar avea mădulări, nu s'ar putea numi trup, căci apostolul prea bine zice, că trupul fără mădulări nu este trup; și apoi ideea despre orice trup presupune existența a mai multor mădulări. Pentru aceea în fine zicem: că biserica ca trupul lui Christos are organismul său natural și hotărît prin însuș Mântuitorul, că organismul acesta are părțile sale personale și sociale, care sunt chemate a săvârși funcțiunile lor după canoane și instituțiuni față cu deosebitele cerințe ale vieții bisericești, și că este necesar, ca vitalitatea acestor elemente ale bisericii nu numai să nu se sugrume, ci încă să se cultive prin științe și cunoștințe spre exercitarea și dezvoltarea cuviincioasă a puterilor sale vitale, căci astfel mlădițele vitei dumnezeiești vor aduce roadă multă, și nime nu va însetoșă, ci toți vor fi adăpați, pentrucă zice Mântuitorul: că din pântecelce acelora, cari vor crede întru el, vor curge râuri de apă vie.

¹³ Mat. XVIII, 6—7. — ¹⁴ Mat. XII, 25. — ¹⁵ Luca X, 23.

Incheiem acest § cu acea firmă speranță, că Dumnezeu luminilor va căuta cu îndurare, să lumineze mințile și să înmoaie inimile tuturor acelor, cari au susținut în biserica lui absolutismul, și va scăpa din această nenorocire biserica sa, căci au doară va uita mama pe pruncul său, sau nu-i va fi milă de fiii pântecelui său? și de-i va și uita, dar nu va uita pe poporul său Domnul a totșitorul¹⁶ căruia, lopata este în mâinile lui, și va curăți aria sa, și va strânge grâul în jitița sa, iară paiele le va arde cu focul nestins¹⁷.

§. 134. *Că elementele organismului bisericeii nu pot veni între sine în nici o colisiune.*

Celce voiește să recunoască, ce este drept în biserică, va să zică: care lucrare a membrilor constitutivi din organismul bisericesc este consonă cu sânta scriptură, și cu canoanele, și care nu, acela va vrea să recunoască și aceea, că funcțiunile membrilor constitutivi din organismul bisericeii nu pot veni unul cu altul în nici o colisiune până atunci, până când fiecare va săvârși acțiunea sa potrivit pozițiunei, și îndatorirei sale; pentru că precum în trupul omenesc mădulările sunt felurite, și acțiunile lor sunt normate prin una și aceeaș lege veșnică, și de aceea nu vin între și cu sine în nici o colisiune: așa și în trupul bisericesc membrii sunt feluriți, precum și acțiunile lor sunt felurite, dar fiindcă acțiunile lor sunt normate în sânta scriptură, și în canoane sub un Cap Christos: pentru aceea acțiunile lor felurite nu pot veni laolaltă în nici o colisiune, până când membrii funcționează în consonanță cu sfânta scriptură și canoane.

Mai departe, precum în trupul omenesc, așa și în cel bisericesc membrii funcționează parte abstract, și parte concret, va să zică: fiecare membru are a funcționa mai întâiu singuratic de sine, și pentru sine, și apoi laolaltă toți pentru toți. S. e. ori care arhiereu, episcop, metropolit sau patriarh funcționează abstract de sine, și pentru sine spre luminarea și mântuirea sufletului său, și a clerului și poporul său credincios, iar concret cu toți arhieriei în obiecte dogmatice și sacramentale, și apoi parte

¹⁶ Isaia XLIX, 15. —

¹⁷ Luca III, 17.

cu reprezentanții din cler, s. e. în cele judiciare, și parte cu reprezentanții clerului și poporului în cele administrative, bisericesti, școlare și fundaționale din eparhie, metropolie și patriarhie. Un arhimandrit și igumen funcționează mai întâi abstract de sine, și pentru sine spre mântuirea sufletului său, și spre susținerea ordinei bune în și afară de mănăstire, iar concret laolaltă cu frățietatea mănăstirească în obiecte administrative, disciplinare, și economico-mănăstirești; așijderea un protopop funcționează întâiu abstract de sine, și pentru sine spre mântuirea sufletească și spre supraveghierea purtării clerului și poporului tractual iar concret laolaltă cu reprezentanții clerului și poporului tractual în treburi economico-bisericesti, școlare și fundaționale; nu mai puțin un paroh funcționează abstract de sine, și pentru sine spre mântuirea sufletului său și, ca slujitor al altarului lui Dumnezeu, spre mântuirea sufletelor parohienilor săi prin slujbe dumnezești și prin administrarea tainelor, precum și prin catehizație și predici pentru luminarea poporului, iar concret laolaltă cu parohienii săi, și după împrejurări cu reprezentanții acestora în treburi economice-bisericesti, școlare și fundaționale ale parohiei. Așijderea fiecare creștin funcționează de sine, și pentru sine prin rugăciuni și alte fapte evlavioase, și apoi concret în sinoade parohiale, protopresbiterale, eparhiale și metropolitane prin aleșii reprezentanți.

§. 135. *Continuare, și trecere la tratatul special despre părțile personale din organismul bisericeii.*

Mai departe, de vom lua în considerațiune membrii constitutivi ai organismului bisericesc din punct de vedere al ocârmuirii bisericesti și al subiectelor și obiectelor, care se țin de sfera acestei ocârmuiri, atunci ne putem încredința, că ea deși este lătită în toată lumea, totuș este una și aceeaș pretutindenea, pentrucă unul este Christos întemeietorul, legislatorul și capul ei, prin urmare una fiind sânta scriptură, și canoanele fiind iarăș un eflux dintr'ansa, biserica noastră cea una, sântă, sobornicească și apostolică are un *drept canonic*, care deopotrivă obligă pe toți membrii ei în parte și peste tot, după care ocârmuirile parțiale sunt datoare a funcționa. Precum este s. e. dator în parte un episcop, un metropolit și un patriarh să ocârmuiască după ca-

noane eparhia, metropolia sau patriarhia sa, așa sunt datori peste tot toți episcopii, metropoliții și patriarhii să ocârmuiască după canoane eparhiile, metropoliile și patriarhiile lor, pentru că și arhieriei ca și preoții și creștinii sunt îndatorați în conștiință a ascultă și a se ține de sfânta scriptură, și de canoane, și pentru neascultarea și neîmplinirea lor se pedepsesc fără deosebire încă mai aspru decât preoții sau laicii. De aceea învățăm pe baza celor premise, că centrul bisericii pe pământ este sfânta scriptură și condica generală a canoanelor, care fac dreptul comun public bisericesc, și că centrul bisericesc pe pământ nu se poate reprezenta prin nici un arhieru, căci este spiritual, ci se poate reprezenta numai și numai prin un sinod ecumenic din arhieriei, preoți și laici sub capul cel spiritual carele este Christos.

Toate aceste adevăruri se vor desluși și mai lămurit în tratatul special, ce urmează despre elementele organismului bisericesc și de-ajuns se va documenta, că adecă desmembrarea aceasta naturală a membrilor bisericesti, și a îndatoririlor lor este consonă cu institutul dumnezeesc de pe pământ, și poartă în sine garanța cea mai sigură despre aceea, că, deși membrii bisericii sunt multifari, și în toată lumea împărțiți: totuși acțiunile lor exercitate în înțelesul unui și aceluias drept comun public sunt uniforme și asigurază ajungerea scopului celui sânt comun, care este religiozitatea și moralitatea tuturor și în fine împreunarea lor cu Domnul nostru al tuturor Iisus Christos.

Tăierea II.

Despre elementele personale ale organismului bisericesc.

§. 136. *Introducere.*

Se înțelege de sine, că aci vom tracta despre pozițiunea de drept ce ocupă fiecare persoană în organismul bisericii sub diverse numiri, și în diverse graduri.

Expunerea pozițiunei de drept a fețelor bisericesti o vom tracta după gradul lor, începând dela cele mai înalte, și finind cu cele mai mici. Ele se pot împărți în patru clase: în arhieriei, presbiteri, diaconi și creștini, pentru aceea vom urmă după această împărțire.

I. Despre arhieriei.

§. 137. *Cunoștințe preliminare despre arhieriei.*

Arhieriei ocupă locul cel dintâi în organismul bisericesc între subiecte, căci sunt succesorii apostolilor și pentru aceea au puterea cheilor, și treapta cea mai înaltă a sacramentului de preoție.

Ei sunt între sine egali în privința puterii cheilor și a sacramentului preoției, căci toți au una și aceeași treaptă cea mai înaltă a preoției; prin urmare deosebirea numirilor de patriarhi, metropoliți, arhi- și episcopi nu se reduce la puterea cheilor, sau la mister, ci numai la ordinea șederii și la titule simple, care nu sunt nici un eflux din vre-un institut al mântuitorului, sau al apostolilor; și de aceea titulele acele n'au nici o valoare sacramentală, căci sfințirea de arhieriu este treapta cea mai înaltă în misterul preoției, încât aceea nu mai iartă nici suferă vre-o hirotésie. Această împrejurare arată învederat, că patriarhii, metropoliții, arhi- și episcopii sunt egali între sine față cu sfințirea sacramentală și a puterii cheilor, ce se dă prin sfințirea de episcop, și numai pentru ordinea bună externă sunt deosebiți cu numiri simple.

Și așa egalitatea sacramentală a tuturor arhieriei fără deosebire de numiri și titule trage după sine și egalitatea puterii, de care ei toți se bucură deopotrivă. De aceea un patriarh nu poate exercita puterea cheilor — a legă sau a deslegă vre-un preot, diacon sau creștin sau și orice lucrare arhieriască — în vre-o metropolie sau episcopie din patriarhat; asemenea un metropolit nu poate exercita puterea cheilor, sau orice altă lucrare arhieriască în eparhiile din metropolie.

Încă mai vine de a se însemna și aceea, că ordinea șederii arhieriei nu se socotește după timpul primirii hirotoneiei arhieriei, nici nu se socotește la metropoliți și la patriarhi după timpul înaintării lor la acele dignități, ci după ordinea scaunelor episcopice, metropolitane și patriarhale, care lor li s'au dat din vechime, cu privire la oareșcare împrejurare a singuraticelor cetăți și orașe. De aceea patriarhul Constantinoplei de ar și fi cel mai tânăr după timpul alegerei lui între ceilalți patriarhi, totuși lui îi compete dreptul a fi în ordinea șederii cel dintâi, căci canonul

3-lea al sinodului ecumenic II dă scaunului constantinopolitan întâietate numai decât după scaunul Romei, pentrucă este noua Romă, deși celelalte scaune patriarhale sunt mai vechi.¹⁸

Toate aceste împrejurări principiale deajuns se vor lămuri în §-ii următori, despre deosebiții arhieriei, de aceea și trecem la tratatul special despre ei începând cu patriarhii.

§. 138. A. *Despre patriarhi.*

Cei mai înalți arhieriei sunt patriarhii. Încă în veacurile dintâi ale bisericii lui Christos începură unii arhieriei, preoți și creștini să aibă deosebită pietate cătră unele scaune episcopești, unde Christos și apostolii au funcționat și murit, dând arhierilor din acele cetăți întâietatea de onoare și de ședere, însă fără restrângere a drepturilor metropolitane, care sunt normate în canoanele apostolești.

Astfel de scaune arhieriești distinse din vechime cu întâietatea de onoare au fost patru la început, și adecă cel din Roma, Alexandria, Antiokia și Ierusalim.¹⁹ Însă bisericile din Azia, Pont, Tracia și Africa n'au vrut să știe despre întâietatea de onoare a acelor scaune, ci au rămas strâns pe lângă canoanele apostolești, care normează în principiu referințele ierarhice.²⁰

Dupăce biserica lui Christos sub împărații creștini s'a bucurat de o pozițiune mângăitoare în stat, atunci sinodul ecumenic I adunându-se a aflat de bine a decide din punct de vedere al ordinei bune în totalitatea bisericii: ca obiceiurile cele vechi să se țină, și adecă, ca episcopul Alexandriei să aibă potestate asupra Egiptului, Liviei și Pentapolei, căci și episcopului

¹⁸ Can. 3 II—8 III. Can. 28, IV. — Can. 36, VI.

¹⁹ Can. 6 și 7, I. — Cauza mai deaproape a acestei distincțiuni a fost I. căci Roma eră cetatea residențială împărătească, unde episcopii și creștinii alergau spre vindecarea nevoilor sale, și rugau pe episcopul locului, ca să-i sprijinească la împăratul; II. căci Alexandria s'a făcut renumită pentru școala catehetică întemeiată prin apost. Marcu; III. Antiokia, căci de aci își trage numirea de «creștin» începutul său; și căci creștinii din Palestina după omorirea întâiului mucenic și arhid. Stefan și-au luat scăpare la Antiokia; și căci Pavel cu Varnava de aci au mers în lume spre lăfșirea evangheliei; IV. căci Ierusalimul este locul faptelor, al morții și al mormântului Domnului, și deși prin Titu Flaviu Vespasian la anul 70 după Christos s'au pustiit: totuș creștinii n'au încetat a avea ca și azi toată pietatea cătră acest loc sânt.

²⁰ Can. 34 apostolesc.

din Roma aceasta îi este obicinuită; așijderea în Antiohia și în celelalte eparhii să se păzească întâietatea bisericilor, și ca și episcopul din Ierusalim să aibă întâietate după uz și tradiție, păzindu-se diregătoria sa cu metropolia²¹; iar sinodul II ecumenic după ce întărește în al 2-lea canon prerogativele scaunelor din Roma, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, întărește pe baza obiceiului vechiu în starea de mai nainte și metropoliile din Azia, Pont și Tracia ca fiecare din aceste metropolii să ocârmuiască numai bisericile de sub metropoliile lor; așijderea hotărăște acest canon pentru bisericile din părțile barbare, ca ele încă să se ocârmuiască după obiceiul părinților²²; și apoi acest II. sinod ecumenic prin canonul al 3-lea a dat episcopului din Constantinopole întâietate numai decât după episcopul Romei, bazând hotărîrea sa pe acea împrejurare, că Constantinopole este Roma nouă.²³ Mai departe sinodul IV ecumenic a legiuuit²⁴: ca să se observe privilegiile acestor scaune întocmai după hotărîrile sinoadelor ecumenice de mai nainte cu acel adaus: «că arhiepiscopul Constantinopolei²⁵ să aibă potestate a hirotoni pe metropoliții din Pont, Azia, Tracia și pe episcopii din locuri barbare, după ce au premers după obiceiul alegerile, și acele s'au adus la dânsul». În fine sinodul ecumenic VI reînnoește hotărîrea premenționatelor sinoade ecumenice, și prefige: ca după scaunul Romei să urmeze cel al Constantinopolei; după acesta cel al Alexandriei, apoi al Antiohiei, și după acesta cel al cetății Ierusalimului,²⁶ și că scaunul patriarhal din Constantinopole se supun bisericile cele până acum neatârinate după canonul al 2-lea al sinodului ecumenic II, precum sunt ale Aziei, Pontului și Traciei, și metropoliții lor să se hirotonisească de către acelaș patriarh al Constantinopolei, alegerile într'un glas făcându-se mai nainte după obiceiul, și apoi aducându-se patriarhului.

²¹ Can. 6 și al 7 sinodului ecum. I. — ²² Can. 2, II. — ²³ Can. 8, III.

²⁴ Can. 28 al sin. ecum. IV.

²⁵ În acest can. 28 al sinodului ecum. IV numele «Arhiepiscop» ocure întâiaoară în canoane.

²⁶ Can. 36 al sinod. ecum. VI. Aci avem a observa: că în originalul grecesc al acestui canon este cuvânt despre scaunul constantinopolitan, iar în traducerea română din Pidalion se zice: «Patriarhul Constantinopolei». Noi ne ținem strâns de original.

Episcopii acestor scaune distinse cu întâietate, precum se vede din canoanele amintitelor sinoade, n'au căpătat nici un titlu nou de dignitate bisericească, ci parte se zic acolo «episcopi», parte se amintesc «scaunele acelor cetăți», și numai într'un loc²⁷ episcopul Constantinopolei se numește «arhiepiscop». Și într'adevăr în praxă s'au numit ei toți arhiepiscopi; de unde și astăzi aceia dintre ei, cari s'au conumărat între Sânti, se numesc numai arhiepiscopi în sinacsarul bisericesc.

§. 139. *Continuare.*

Deși mai departe este drept, că împăratul Teodosiu cel mic titlul de patriarh pe sântul Ioan gură de aur, carele a ocupat scaunul Constantinopolei, și împăratul Iustinian²⁸ dedea arhierilor din acele scaune distinse cu întâietate titlul de patriarh; însă fiindcă întâia oară arhierii acestor scaune se numesc «patriarhi» în hotărârile sinodului local din Constantinopole numit întâi-doilea din an. 861,²⁹ pentru aceea zicem: că titlul de patriarh a căpătat în biserică sancționare numai dela timpii acestui sinod. Și fiindcă spre nenorocirea creștinismului totalitatea bisericei lui Christos s'au desbinat în două, în partea răsăriteană și în cea apuseană: pentru aceea biserica noastră din toată lumea are azi patru patriarhi, și adică: pe cel din Constantinopole, Alexandria, Antiohia și Ierusalim.

§. 140. *Cui i se cuvine dreptul de a înălță vre-un scaun arhieresc lu dignitatea de scaun patriarhal?*

Dreptul de a înălță vre-un scaun arhieresc la dignitatea de scaun patriarhal se cuvine exchisiv numai unui sinod ecumenic. Aceasta se dovedește din cănoanele amintite în §-fii precedenți, căci acele ne arată, cum sinoadele acele au designat nu numai numărul ci și ordinea acelor scaune, pe care le-au distins cu întâietate. Lămurit se întărește asertul nostru și prin canonul 39 al sinod. ecumenic VI. prin care părinții hotăresc: «că Iustinianopolea să aibă dreptul cel al Constantinopolei, și să șeadă mai sus decât toți episcopii eparhiali ai eparhiei Elisponentilor, și

²⁷ Can. 36 al Sinod VI.

²⁸ Însemnarea I din tâlcul can. 6 al sinodului ecum. I în Pidalion.

²⁹ Can. 15 și 16.

de către episcopii săi să se hirotonească după vechiul obicei» De aceea zicem, că toate, câte au urmat în timpii vechi și mai noi în privința denumirilor unor scaune arhieresti de patriarhale, fie acele urmate din grația vre-unui împărat, fie și cu învoirea celorlalți patriarhi și cu voia vre-unui popor, nu se pot privi de legale, căci totul atârnă dela forma canonică, ce nu numai prin uz, ci și prin canoane pozitive, precum am văzut, au trecut în lege:

§. 141. *Ce este, și cum trebuie să fie patriarhul?*

Patriarhul este cel dintâiu arhieru între toți arhierii din patriarhat.

El trebuie să fie apt în gradul superlativ spre a învăța; spre a se purta cu mărinimositate către toți oamenii atât către cei de starea înaltă, cât și către cei de starea mai de jos; pe lângă aceea a fi blând în admonițiuni către toți aceia, cu cari are de a face; iar dacă aceștia sunt cerbicoși, a fi tare în puterea de a înfruntă, în fine a vorbi înaintea împăraților, și a nu se rușina pentru adevăr și pentru apărarea dogmelor, precum și pentru conservarea dreptății și a ortodoxiei.

Dar deoarece societatea după tipul omului consistă din părți și părțile, membrele cele mai mari și necesare dintre toate sunt împăratul și patriarhul; apoi deoarece pacea și fericirea bisericii și a statului mult sunt condiționate dela concordia și consensul, care este între împărat și patriarh: pentru aceea patriarhul să se nevoiască a susține concordia cu capul statului⁹⁰.

§. 142. *Despre alegerea patriarhilor.*

Alegerea patriarhului are a se face I. în sinod constătător din episcopii și aleșii clerului și ai onorațiilor laici din metropolia întreagă, al căreia cel dintâi este patriarhul; II. cu intervenirea tuturor metropoliților și episcopilor, precum și a reprezentanților clerului și ai onorațiilor laici, cari sunt cu locuința aproape de scaunul patriarhal⁹¹. Alegerea se face după pluralitatea voturilor,

⁹⁰ După Blastar Cap VIII lit. II.

⁹¹ Epistola sinodului ecumenic Constan. II. îndreptată către episcopii apuseni zice: că, după ce întreaga biserică s'a învoit în alegerea lui Flavian, s'au sântit de episcop al bisericii din Antiohia prin episcopii provinciali și diecezani, adică prin episcopii eparhiali și metropoliți. Istor. lui Teodorit Cap. 9, cart. V.

și actul de alegere se așterne domnitorului statului spre înțarire și denumirea celui ales. Alesul de patriarh poate să fie un metropolit sau episcop, dar nicidecum monah sau mirean, căci canonul³² prescrie: «că propășitor din treaptă în treaptă are a se sui la culmea arhieriei, căci nu este de bună cuviință, și canoanele bisericesti și uzul cel bun vechiu oprește, ca cineva să se hirotonească de episcop lesne și în grabă». Și iarăși³³: «nici unul dintre mireni sau din monahi să nu se ridice deodată la înălțimea episcopiei, ci mai nainte să se cerceteze în treptele bisericesti, și așa să primească hirotonia episcopiei, că deși până acum din mireni sau din monahi oarecari, cerând trebuința, îndată s'au făcut vrednici de onoarea episcopiei, cu fapte bune strălucind, și bisericile lor înălțându-le, dar însă rara întâmplare neputându-se pune bisericei de lege, se hotărăște ca de acum înainte să nu se facă aceasta».

Patriarhul ales dintre arhieriei nu primește nici o sântire, căci el ca episcop posedă sântirea cea mai înaltă a tainei preoției. Portul lui este cel simplu monahal, precum și odoarele lui la serviciuri dumnezești sunt aceleași obicinuite arhieresti.³⁴

§. 143. *Despre egalitatea patriarhilor.*

Cumcă patriarhii sunt egali între sine, se înțelege lămurit din cele ce am spus până acum despre patriarhi. Sunt însă unii, cari din canonul al 8-lea al sinodului ecumenic IV vreau să deducă o prerogativă pentru patriarhul constantinopolitan, în urma căreia i-ar compete dreptul de forul suprem asupra celorlalte scaune patriarhale.³⁵ Cunoaștem și noi tot cuprinsul acum amin-

³² Can. 10 Sardic. — ³³ Can. 17 al sinod. local I, II. Constantinop.

³⁴ În anticuitățile bisericesti se zice: că patriarhii pe sacos au multe cruci cusute de aur, și așa sacosul patriarhal pentru aceste multe cruci s'ar deosebi de sacosurile metropoliților și ale episcopilor.

³⁵ Cuprinsul întreg al canonului 9 al sinod. ecumenic IV este: «Dacă vre-un cleric are judecată cu un concleric, să nu lase pe episcopul său, și să alege la județuri lumești, ci mai întâi să se cerceteze cauza de episcopul său, sau cu voia episcopului său, de acei, pe cari i-ar voi amândouă părțile, ca să le judece. Iară de ar face cineva altcum, să se supună cercării canonice. Când vre-un cleric ar avea judecată cu al său sau cu alt episcop, să se judece de sinodul eparhiei (metropolitan); iară dacă vre-un episcop cu metropolitul aceiaș eparhii (metropoli), sau cleric s'ar gălcevi, năzuiască ori la exarhul metropoliei, ori la scaunul împărătești cetăți a Constantinopolei, și la acela să se judece».

titului canon, însă nu putem deduce dintr'ânsul nici un-privilegiu în urma căruia ar compete scaunului patriarhal din Constantinopole dreptul de for suprem de apelație dela celelalte patriarhii, ci aflăm într'ânsul o normă generală despre forul competent pentru judecarea diferențelor iscate între vre-un cleric sau episcop de o parte, și între metropolitul respectiv de altă parte, care for este scaunul patriarhal respectiv.

Aserțul nostru este luat din cele expuse în Pidalion,³⁶ și în tâlcul acestui canon dela Zonara, care zice³⁷: «Patriarhul constantinopolitan nu poate trage la scaunul său pe metropoliții din Siria, Palestina sau din Egipt, ci diferența metropolitului din Siria o va pertracta patriarhul din Antiohia, asupra diferenței metropoliților din Palestina Ierusalimleanul, iar asupra diferenței celor din Egipt Alexandrianul, va enunția judecata».

Egalitatea pozițiunii și a drepturilor patriarhale se poate demonstra și din pozițiunea excepțională a bisericilor din Africa, Azia, Pont și Tracia, care până la canonul 28 IV au fost esente de sub jurisdicțiunile tuturor patriarhilor, pentru că în canonul 6 al sinodului I ecumenic s'au decretat: «că dela scaunul vre-unei metropolii din Africa, Azia, Pont și Tracia are a se face apelația la sinodul provincial, și de acolo la sinodul ecumenic». Prin urmare forul competent pentru judecarea vre-unei diferențe, ce s'ar naște din partea vre-unui cleric sau episcop în contra metropolitului lor în acele părți ale lumii, este sinodul provincial.

Scaunul papal din Roma a cercat a-și subordina și sinodul provincial din Africa, și a se înălța pe sine peste el, primind apelații dela ceice s'au osândit acolo. Dar arhieriei africani au știut să respingă astfel de ilegalitate, și să susțină competența canonică a sinodului provincial, va să zică: independența lor dela oricare scaun patriarhal.³⁸

Pe lângă cele aduse în mijloc se documentează egalitatea patriarhilor încă și cu acea împrejurare, că adecă extensiunea topografică a jurisdicțiunilor fiecărui patriarhat este, prefiptă și

³⁶ Vezi I. sub-insemn. a canon. 8 al sinod. ecumenic IV în Pidalion.

³⁷ Tâlcul lui Zonara în canon. 9 al sinod. ecum. IV din Beveregiu.

³⁸ Vezi epistolia sinodului din Africa către papa Celestin în Pidalion pag. 376 și în Bever. Part. I. pag. 675, și în Antorism pag. 29—31.

țăr murită prin canoane³⁹ așa, încât dacă vre-un patriarh ar extinde jurisdicțiunea sa peste hotarele sale, numai decât ar comite ilegalitate întocmai ca și un metropolit, sau episcop, sau preot, carele ar cuteză să funcționeze în o metropolie, sau episcopie, sau parohie străină; prin urmare precum aceasta nu se iartă, căci s'ar conturbă ordinea bună, așa aceea se osândește, căci ar produce disordine păgubicioasă.⁴⁰

§. 144. *Despre drepturile patriarhale.*

Când consultăm documentele și lucrările întâmplăte în vechime, precum și obiceiurile antice ale bisericei primitive, atunci trebuie să mărturisim, că acolo nu aflăm nici o urmă a patriarhilor, sau a privilegiilor, care ar fi competat patriarhilor pe baza vre-unei instituțiuni sau a uzului bisericesc, ci întâiaoară aflăm în canonul 6 al sinodului ecumenic I întărirea obiceiurilor vechi, ca adecă, episcopul Alexandriei să aibă potestate asupra Egiptului, Liviei și a Pentapolei, căci și episcopul din Roma aceasta o are⁴¹: «așijderea și în Antiohia și în celelalte biserici să se păzească întâietatea bisericeilor». Iar în canonul 7 al aceluiaș sinod ecumenic I se rânduește, «că fiind uz, și tradițiunea veche au apucat a se țineă, ca episcopul Ierusalimului să se cinstească, așadară să aibă urmarea cinstei, păzindu-se dregătoria sa cu metropolia». Însă precum în aceste două canoane, așa și în toate celelalte, în care se amintește despre întâietatea bisericeilor, nu se expune specialmente nimic despre acele obiceiuri, după care ar

³⁹ Can. 35 apostol. — Can. 6, I. — Can. 2, II. — Can. 8, III. — Can. 20, IV. — Canonul 13, 22. Antioh. — Canonul 3, 11 și 12 Sardi.

⁴⁰ Spre informarea cetitorului aflăm de lipsă a reproduce aci canonul 28 al sinodului ecumenic IV. care așa este: «Pretutindenea hotărîrilor Sâniilor Părinți urmând, și pe canonul celor 150 episcopi (canonul 2 al sinodului ecum. II.) cunoscând, acestea și noi poruncim și hotărîm pentru privilegiile preasânței bisericei Constantinopolitane Romei noue. Fiindcă scaunului Romei celei mai vechi pentru că împărăția cetatea aceea, părinții după cuviință i-au dat privilegiul întâietății, și cu acestaș chip și iubitorii de Dumnezeu cei 150 episcopi pornindu-se, cele deopotrivă privilegiile le-au dat și preasânțitului scaun al Romei cei noue cu drept cuvânt judecând, ca cetatea, ce cu împărăția și cu senat s'au onorat, să dobândească asemenea prerogative celor ale Romei vechi și în treburi bisericești, și să se mărească, fiind a doua după ea, ș. c. a.

⁴¹ Vezi anotațiunile lui Beveregiu la Can. 6 al sin. ecum. I; și subînsemn. acestui canon în Pidalion.

competă acelor scaune arhieresti pe lângă întâietatea de ședere încă și niște drepturi, pe care obiceiurile cele vechi și întâietatea cea bazată pe ele le-ar trage după sine, ci simplu se zice numai despre întâietatea onoarei, și totdeodată desvoltat se întăresc drepturile metropolitane expuse în canoanele apostolești; de unde urmează, că canoniștii răsăriteni afirmă cu temei, când zic că scaunele acele au căpătat prerogativa întâietății, dar nu și vre-un drept asupra metropoliților, ca și cum adecă metropolia ca atare, ar fi fost subordonată patriarhatului, precum o episcopie este subordonată metropoliei, și ca și cum patriarhatului i-ar compete dreptul de supremul arbitriu în cauzele decise la vre-o metropolie, precum metropoliei îi compete forul de apelație dela episcopiile sufragane, ci numai drepturile metropolitane s'au întărit și pentru acele scaune distinse cu întâietatea de ședere; și așa puseșiunea normată în canoanele apostolești a metropoliților nu s'au strâmtorit în nimica prin prerogativa de întâietate a scaunelor episcopești din Roma, Constantinopole, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, ci încă acele s'au transpus și asupra acelor metropolii, care după încetarea persecuțiunii asupra bisericii s'au aflat de necesar a se creă. Și așa noi din toate acestea tragem acea consecință, că părinții sinodului nicean I prin canonul 6 n'au întărit nici un drept patriarhal, în urma căruia s'ar fi dat patriarhilor potestate asupra metropoliților, nici autoritate a hirotoni și a înzestră pe metropoliți sau pe episcopi cu mantie și cu singelie, va să zică a constitui metropoliți și episcopi peste tot, precum nici dreptul general de suprema judecătorie în orișice diferențe, fără numai s'au întărit și pe partea lor acele drepturi, care lor ca metropoliților genuini asemenea cu ceilalți metropoliți le competau încă de mai nainte, până nu căpătară prin canon întâietatea de ședere și de onoare între episcopi, precum și apelația în cazuri anumite după can. 9 și 17, IV. — can. 11, VII. — *Vezi Partea III. Cap III. Tăierea III. în acest op despre competența agențelor unui scaun patriarhal.* Pe lângă acestea patriarhilor întocmai ca și metropoliților și altor episcopi, li-se oprește a trece hotarele jurisdicțiunii lor, și ale eparhiilor lor, ca să hirotonească, sau să săvârșească alte acțiuni bisericești.⁴³

⁴³ Vezi tâlcul can. 2, II. în Pidal.

§. 145. *Continuare.*

Fiindcă obiectul cestionat este momentos: pentru aceea vom consulta și celelalte canoane, care tractează despre patriarhi, și adică:

I. Canonul 2 al sinodului ecumenic II. oprește episcopilor a trece în biserici peste hotarele lor, ca să nu se conturbe bisericele, ci potrivit canoanelor hotărăște, ca episcopul Alexandriei să stăpânească numai Egiptul, iar episcopii răsăritului să administreze numai răsăritul, observându-se privilegiile și întâietățile, ce s'au dat bisericii din Antiohia prin canonul sinodului nicean; episcopii diezei asiene ⁴³ să administreze diezeza asiană, iar episcopii Ponticei să guverneze pe cea pontică, și ai Traciei pe cea tracică. Episcopii nechemați să nu treacă preste diezezele lor pentru hirotoniri sau pentru alte administrații bisericești, păzindu-se canonul prescriu pentru diezeze, care arată, că fiecare provincie ⁴⁴ are a se administra prin sinodul provincial după cele ce sinodul din Nicea a hotărât. Iară bisericiile cari sunt între popoarele barbare, se cuvine a se administra după uzul observat de părinți.⁴⁵

II. Acelaș sinod ecumenic II. prin canonul 3 hotărăște: «ca episcopul Constantinopolei să aibă partea dintâia a onoarei după episcopul Romei, căci Constantinopolea este Roma nouă».

III. Canonul 8 al sinodului ecumenic III. osândește pe metropolitul Antiohiei, căci în mitropolia Ciprului au făcut hirotoniri de episcopi în contra uzului și canonului sfinților părinți. De aceea sinodul ecumenic rânduește unanim, ca drepturile fiecărei provincii, va să zică, metropolii să rămână curate și inviolate, care le-au avut dela început, și mitropoliții au voie a-și lua spre asigurarea lor exemplare despre acest canon».

IV. Canonul 28 al sinodului ecumenic IV. întărește în întâietatea de onoare acele cinci scaune, dând celui din Constanti-

⁴³ Dieceză în limbajul canonic înseamnă «Metropolie», — ⁴⁴ Provincie înseamnă «Metropolie».

⁴⁵ În fălcul acestui canon din Pidalion se zice în privința bisericilor dintre popoarele barbare, cumcă se cuvine, ca episcopii cei cu apropiere și mai vrednici de cuvânt să meargă la dânsese, pentruca să plinească lipsele sinodului local, care lucru, deși este afară de canon, totuși sinodul l-au iertat din necesitate.

nopole și diecezele din Pont, Asia și Tracia, și pe episcopii dintre popoarele barbare, și dând tuturor acestor cinci scaune potestate a hirotoni pe mitropoliți.⁴⁶

V. Canonul 39 al sinodului ecumenic VI. rânduește: ca să se țină obiceiurile cele aprobate de mai înainte, și episcopului Iustinianopolei să i se dea asemenea drept precum are Constantinopolitanul, și să șeadă mai sus decât episcopii eparhiali ai Elespontenilor, și să se hirotonească de către episcopii săi după vechiul obicei.

VI. Canonul 11 al sinodului ecumenic VII. dă episcopului constantinopolitan, prin urmare și celorlalți episcopi cu întâietatea de onoare, dreptul a pune iconom la acel scaun metropolitan, unde metropolitul negligă aceasta.

VII. Canonul 15 al sinodului local constantinopolitan, numit întâiu-doilea, lipsește de funcțiune pe acel metropolit, carele cu volnicie s'ar desface de patriarhul său, și n'ar pomeni numele lui în rugăciuni.

VIII. Canonul 3 al sinodului local din Sardicea rânduește: că episcopul judecat și agravat cu sentința sinodului metropolitan poate apela la scaunul concernent patriarhal.⁴⁷

Din reazumarea acestor canoane lămurit se arată: *a)* că episcopilor distinși cu întâietatea onoarei li se oprește a trece și a face hirotoniri în metropolii străine, și că fiecare metropolie are a se administra prin propriul său sinod provincial; *b)* că episcopul cel distins cu întâietatea de onoare din Antiohia se osândește, căci a făcut hirotoniri în metropolia Ciprului cu postpunerea drepturilor metropolitane; *c)* că se dă patriarhului respectiv dreptul de a pune iconom la acea metropolie, unde metropolitul negligă aceasta; *d)* că metropoliții au să pomenească în rugăciuni numele concernentului patriarh, și cu volnicie a nu se desbină de el; *e)* că patriarhul respectiv primește apelația episcopului agravat cu sentința pluralității voturilor scaunului metropolitan.

⁴⁶ În tâlcul acestui canon în Pidalion se zice: nu precum patriarhul va voi, ci alegerile să le facă sinodul metropolitan, și după obiceiul să se arete patriarhului rezultatul alegerilor, și el să hirotonească pe cel ce s'a ales prin toți, sau prin cei mai mulți.

⁴⁷ Dacă sentința s'a făcut cu unanimitatea voturilor. Tâlcul lui Zonara în 15 canon din Antiohia; vezi și Can. 9, IV. și tâlcul lui în Pidal.

Deci pe baza acestor momente pozitive afirmăm, că drepturile patriarhale fondate în canoane pozitive se pot reduce la aceste puncte, și adevă: 1. fiecărui patriarh îi compete dieceza și că de patriarhul Constantinopolei se țin și diecezele din Pont, Azia și Tracia; 2. că patriarhul pune iconom la acea metropolie, unde metropolitul negliă această; 3. că primește apelația episcopului agravat cu sentința adusă în sinodul metropolitan cu pluralitatea de voturi; 4. că hirotonește pe metropolitul ales dintre ieromonahi după învățătura lui Pavel: cel mai mic se binecuvântă de cel mai mare; 5. că judecă diferențele iscate între episcopii sufragani și metropolitul lor, precum și cele iscate între laici și metropolitul lor; 6. că în rugăciuni se pomenește numele lui de cătră metropoliții de sub scaunul patriarhal.⁴⁸

§. 146. B. Despre metropoliți.

Numirea «metropolit» nu se află în biserică până la sinodul I ecumenic. În timpii primitivi, precum arată canonul 34 apostolesc, metropoliții se numiau «cei dintâi episcopi» sau «capii episcopilor»; se cheamau și arhiepiscopi, precum cel al Alexandriei după mărturisirea lui Epifaniu⁴⁹ unde zice: că Meletiu a fost pus în obezi cu martirii, și cu Petru arhiepiscopul Alexandriei; astfel s'au numit și alți episcopi ai scaunelor apostolești până apoi numirea de arhiepiscopi s'a dat numai patriarhilor. — Sinodul local din Sardicea⁵⁰ numește pe metropolit de «esarhul eparhiei», iar cel din Cartagena⁵¹ metropoliile le zice «scaune dintâi ale eparhiilor».

Aceste lăsând înainte zicem: că gradul arhieresc numit «metropolitan» își trage începutul din canonul 34 apostolesc, unde se rânduește: ca episcopii unei nații să știe pe «cel dintâi» în-

⁴⁸ Stând instituțiunile canonice ale bisericii noastre despre patriarhi, precum am expus noi în §-iii precedenți, ne cuprinde mirarea, cum de unii scriitori străini numesc pe patriarhul nostru din Constantinopole de «autocefal» și sinoadele aceluiaș de «sinoade autocefale». Dacă își linguește cineva, că prin acea schimonositură de instituțiunile canonice ale bisericii noastre face științei de drept îndeobște, sau vre-unui regim de stat îndeosebi serviciu bun, apoi noi îi zicem: că greu este de a se lupta în contra boldului. —

⁴⁹ Cap. 68. — ⁵⁰ Can. 6. — ⁵¹ Can. 26. —

tre dânsii, și să-l considere-șe el «de cap», și fără sentința lui să nu facă nimic mai însemnat, ci numai cele obișnuite, ce se țin de eparhiile lor; dar nici acela să nu facă nimic mai însemnat fără sentința tuturor, căci așa numai va fi o concordie, și se va mări Dumnezeu prin Domnul întru duhul sfânt: «Tatăl, Fiul și Duhul sfânt». Cuprinsul acestui canon ne manuduce la acea cunoștință, că încă în timpii primitivi ai bisericei creștine s'au aflat de bine, de a se arondă eparhiile după naționalitate, de a pune episcopi naționali, și de a avea între ei pe unul, carele să fie cel dintâi, sau capul lor, sub a cărui președință să se tracteze obiectele cele mai însemnate bisericești⁵³ iar cele obișnuite administrative din eparhie le săvârșește episcopul. Canonul acesta apostolesc nu numai s'a respectat de un canon principial de cătră toate sinoadele ecumenice și locale, ci încă a rămas și în toată vigoarea sa; ceea ce se vede și de acolo, că sinodul ecumenic I. conferind unor scaune întâetatea de onoare⁵⁴ lămurit au legiuit, că nime nu se poate face episcop fără voia și sentința metropolitului. Prin urmare episcopul cel dintâi într'o metropolie se numește metropolit, și nu i se iartă lui a se numi «principe al preoților» nici «cel mai mare preot» «*summus sacerdos*» sau altcum în acest fel, căci aceasta o oprește canonul 46 cartagen.

§. 147. *Ce prescriu canoanele în privința metropoliților?*

Canoanele prescriu în privința metropoliților:

1. că metropolitul este cel dintâi între episcopii unei nații;⁵⁴
2. că nime nu poate fi episcop fără sentința și învoirea metropolitului;⁵⁵
3. că metropolitului i se oprește a trece hotarele metropoliei sale;⁵⁶
4. că metropolitul, carele este ales dintre arhimandriți, sau dintre ceilalți ieromonahi, se hirotonește de arhieru de cătră patriarh;⁵⁷

⁵³ precum sunt: întrebările cele dogmatice, îndreptările păcatelor generali, alegerile și hirotonirile episcopilor.

⁵⁴ Can. 6, I. — ⁵⁵ Can. 34 apostolesc. Se înțelege de sine, că o nație care are episcopi mai mulți, poate avea și doi, și mai mulți metropoliți. —

⁵⁶ Can. 6, I. — ⁵⁷ Can. 2, II. și Can. 8, III. — ⁵⁸ Can. 28, IV. —

5. că metropolitului nu-i este iertat a lua sau a-și însuși sieși ceva din lucrurile episcopului răposat, sau din cele ale episcopiei văduvite, ci toate au să rămână sub paza clerului până la așezarea noului episcop, afară dacă n'au rămas clerici în eparhia aceea, căci atunci metropolitul toate le va păzi neîmputinate, și are a le predă episcopului fiitor⁵⁸;

6. că metropolitul n'are voie a merge și a săvârși hirotoniri sau alte slujbe bisericesti în eparhiile episcopilor sufragani fără învoirea episcopului respectiv⁵⁹.

7. că conchemarea și prezența metropolitului face sinodul episcopilor legal și valid⁶⁰.

8. că metropolitul este dator a pune econom asupra economiei metropolitane, căci altmintrelea patriarhul îl silește la aceasta⁶¹;

9. că metropolitul este dator a stăruî, ca eparhia văduvită să-și capete în trei luni pe episcopul său, dacă nu-l întimpină niște pedeci mari, altcum se supune certărilor bisericesti⁶².

10. că metropolitul este dator a ținea, unde va voi, în tot anul sinod cu episcopii sufragani în timpul dela sântele Paști până la finea lui Octomvrie⁶³; spre care scop chiamă pe episcopi la sinod, iar aceștia sunt datori a înștiința pe mitropolit despre venirea sau absentarea lor dela sinod⁶⁴;

11. că metropolitul nu poate să facă nimic mai însemnat fără episcopii sufragani⁶⁵;

12. că metropolitul este dator a mângăia în cele sufletești metropolia învecinată, carea în urma goanelor este lipsită de metropolit, și după încetarea goanelor a stăruî, ca metropolia aceea să capete pe metropolitul său⁶⁶;

13. că numele metropolitului are a se pomeni în rugăciuni de către episcopii sufragani⁶⁷;

14. că metropolitul hirotonește cu doi sau cel puțin cu un episcop pe cel ales de episcop, și-l înzestrează cu gramata metro-

⁵⁸ Can. 35, VI. — ⁵⁹ Vezi tâlc. Can. 35 apostolesc din Pidalion. —

⁶⁰ Can. 16 Antioh. — ⁶¹ Can. 11, VII.

⁶² Can. 25, IV. — ⁶³ Can. 8, VI. și Can. 6, VII. — ⁶⁴ Can. 81 și 84 Cartag. — ⁶⁵ Can. 34 apostolesc. — ⁶⁶ 6, II. și Can. 8, III. — ⁶⁷ Can. 15, I, II.

polită, îi predă jurisdicțiunea asupra eparhiei, pentru care s'au sântit, și-l vestește eparhiei prin circular metropolitan⁶⁸;

15. că metropolitul în sinod cu episcopii judecă și prejudecă diferențele iscate între episcop și cleric sau laic dintr'o eparhie sufragană⁶⁹;

16. că metropolitul are îndatorirea a pune economi eparhiali, unde episcopii lui supuși nu voiesc să așeze pe economi lângă bisericile lor eparhiale⁷⁰.

§. 148. *Poate metropolitul să ceară dela episcopii sufragani împuternicire de a designa el singur pe viitorul episcop?*

Nu poate; pentrucă acel metropolit, carele ar cere dela episcopii sufragani împuternicire⁷¹, de a designa el singur pe viitorul episcop, și de a mijloci denumirea lui din partea regimului statului, ar vătăma instituțiunile cardinale ale bisericeii, și episcopii la asemenea întâmplare ar avea îndatorire, a provoca pe metropolitul la observarea canoanelor, în urma cărora⁷² metropolitul nu poate face fără conțelegere cu episcopii nimic mai însemnat, și pentru alegerea noului episcop este dator a conchermă sinodul episcopesc, la care au să iee parte toți episcopii din metropolie, și numai acei episcopi se dispensează dela sinod, cari aduc pentru legitimarea absenței lor motive binecuvântate; dar apoi prescrie canonul⁷³, că cel puțin trei episcopi trebuie să se înfățișeze la sinod, cu cari și ceice nu sunt de față, să se facă împreună alegători, și împreună învoindu-se prin scrisori; iar întărirea celor ce s'a făcut, se cuvine metropolitului⁷⁴. Iar alt canon prescrie⁷⁵: «ca episcopii cu judecata metropoliților și a episcopilor celor din prejur să se așeze la începătoria bisericească, fiind de multă vreme cercați și în cuvântul credinței, și în viețuirea dreptului cuvânt».

Pe baza premiselor deducem acea consecuență: că precum metropolitul nu poate cere dela episcopii sufragani împuternicire, ca el singur să aleagă și să propună regimului statului spre denumire pe noul episcop, așa nici episcopii n'au drept a da metropolitului împuternicire spre numitul sfârșit; ci alegerile de epis-

⁶⁸ Can. 1 apost. — Can. 8, III. — ⁶⁹ Can. 9, IV. — ⁷⁰ Can. 11, VII. — ⁷¹ Compromis. — ⁷² Can. 34 apost. — ⁷³ Can. 4, I. — Can. 13 al Cartag. — ⁷⁴ Can. 3, VII. — ⁷⁵ Can. 12 Laodicea.

copii noi au a se face în sinodul metropolitan, și metropolitul are a designa de episcop pe unul dintre cei aleși cu pluralitate ⁷⁶, ca să nu abuzeze cu dreptul ce-i dă canonul, că fără sentința lui nu se poate face nime episcop.

§. 149. *Despre alegerea metropoliților.*

Metropolitul se alege de cătră episcopii și reprezentanții clerului și ai poporului credincios din eparhiile sufragane ale metropoliei; numai episcopii sufragani sunt alegibili în principiu; în cazuri extraordinare se poate alege și un dignitar mai mic din tagma monahală, însă trebuie să fie cauze momentoase, care să rectifice abaterea dela canon ⁷⁷. Alegerea se face prin votizare și pluralitatea voturilor decide, și apoi actul alegerii se așterne împăratului spre întărire și denumirea nou alesului metropolit, carele, dacă este ales dintre episcopi, nu primește nici o sântire, căci ca episcop are sântirea cea mai înaltă a tainei profeției, și în nimica alta nu se deosebește de episcopi în și afară de biserică, fără numai că este cel dintâi între episcopi; iar dacă metropolitul s'a ales dintre dignitari mai mici bisericesti de tagma monahală, atunci actul alegerii și al denumirii se comunică cu patriarhul respectiv ⁷⁸ cu rugarea, ca în înțelesul canonului 28 al sinodului ecumenic IV să binevoiască a hirotoni de arhieru pe cel nou ales metropolit, ca nu cumva sântindu-l episcopii sufragani de arhieru să se pară, ca și cum cel mai mare s'ar putea binecuvânta de cei mai mici, dupăce apostolul învață, că dela cel mai mare se binecuvântă cei mai mici ⁷⁹.

§. 150. *C. Despre arhiepiscopi și exarhi.*

I. Pe baza canonului 28 al sinodului ecumenic IV, în care întâiaoară aflăm numirea de «arhiepiscop», căci acolo cetim: «că metropoliții din Pont, Azia, Tracia, și cei din părțile barbare au a se hirotoni de arhiepiscopul Constantinopolei» — zicem: «că episcopii cei distinși cu întâietatea de onoare s'au numit la început arhiepiscopi. Numirea aceasta a fost o consecuență naturală a onoarei, ce li-s'a dat lor față cu ceilalți episcopi, și exprime prea bine onoarea întâietății.

⁷⁶ Can. 6, I. — ⁷⁷ Can. 17, I. II. Const. și Can. 10 Sard.

⁷⁸ Vezi tâlc. can. 28, IV. din Pidalion. — ⁷⁹ Evrei Cap. VII, v. 7.

Deși episcopii cei distinși cu întâietatea de onoare, precum am expus în §-ul 138, începură a se numi «patriarhi» dela sinodul local întâi-doilea constantinopolitan: totuși își reținură sieși și titlul de «arhiepiscop»; de aceea patriarhii răsăritului întrebuințează și astăzi în titlul lor numirea de «arhiepiscopi», iar cel al Romei a rămas pe lângă numirea sa cea veche de «papă». Încă și unii metropoliți s'au numit și se numesc și astăzi și arhiepiscopi⁸⁰ fără să fie și patriarhi. Uzul acesta noi îl deducem de acolo, că metropolitul având și eparhia sa, unde el ca episcop funcționează, față cu eparhia sa este numai episcop, ca și ceilalți episcopi eparhiali; deci episcopia aceea, unde metropolitul este episcop, s'a obicinuit a se chema arhiepiscopie, spre deosebire de acele eparhii, cari au episcopi, și de aci apoi a urmat pentru metropolit și numirea de arhiepiscop.

II. Exarh însemnează «antiste»⁸¹. În canonul 6 al sinodului local din Sardicia, ce s'a ținut la anul 347, aflăm: «că exarhul eparhiei, va să zică, metropolitul, să sorocească la sinodul, ce are a se ține pentru alegerea noului episcop, pe acei episcop, carele din lenevire n'ar veni la sinod». Mai departe în tâlcul can. 57 al sinodului local din Laodicea, care s'a ținut la anul 365, se rânduește: ca în sate și orașe mici să nu se pună «episcop» ci numai «circuitori»; mai cetim în Pidalion: «că în sate și orașe mici se pun exarhi sau horepiscopi, cari după Balsamon⁸² ieșau în sate și orașele, învățau pe popor și îndreptau moravurile lui, iar după Blastar⁸³ nu aveau loc propriu, ci călătoreau prin sate și orașele, judecau diferențele între creștini, dar nu efectuau nimic fără aprobarea episcopului eparhial». Încă și în canonul 9 al sinodului ecumenic IV din anul 451 aflăm: «că dacă vre-un episcop sau cleric ar avea vre-o diferență cu

⁸⁰ Și metropolitul nostru din Ardeal a avut din vechime și titlul de arhiepiscop, precum se documentează din hârtia patriarhului constantinopolitan Antoniu din 13 August 1391. Vezi Istoria mea biser. tipăr. 1860, II. Tom. pag. 90.

⁸¹ Exarh se chiamă și locșitorul împăraților greci în Italia superioară.

⁸² Vezi tâlcul lui Balsamon în acest canon din Beveregiu.

⁸³ Cap XXX, lit. E. din Sintagma lui Blastar.

metropolitul său, să se judece sau la exarhul ocârmuirii⁸⁴, sau la patriarhat».

Dacă aceste trei canoane expuse după ordinea lor cronologică, căci altele privitoare la exarhi nu cunoaştem din condica canoanelor, le vom analiza, atunci deducem din ele acea consecuinţă, că 1. sub exarh se înţelege însuşi metropolitul; 2. circulatorul cel călător prin sate şi oraşele; 3. un metropolit cu judeţiu delegat de către patriarh. Şi fiindcă acelea, ce am vrea să le deducem din cele premise, le aflăm în subînsemnarea canonului 9 al sinodului ecumenic IV. din Pidalion: pentru aceea le reproducem aci în următoarele, şi adică: «că exarhul ocârmuirii, este însuşi metropolitul ocârmuirii, carele are oareşcare prerogative faţă cu ceilalţi metropoliţi». Acum prerogativele acestea ale exarhiilor au încetat, căci deşi oarecari metropoliţi se zic exarhi totuş n'au lor supuşii metropoliţi. Se vede aşa dar din însuşi Balsamon, că alţii oarecari au fost în vremile vechi exarhi ai ocârmuirilor, dintre cari, după Zonara au fost: metropolitul Cezariei Capadochiei, al Efesului, al Tesalonicului şi al Corintului, însă această prerogativă a încetat sau îndată sau puşin după sinodul ecumenic IV»⁸⁵.

§. 151. D. Despre episcopi. Episcopii la început se chemau apostoli, apoi următori ai apostolilor, şi scaunele lor scaune apostoleşti.

Din numirile cele ce se dedeau episcopilor la început, este negreşit acel titlu mai înseminat, după care se numiau ei apostoli.

Titlul acesta li se dedea şlor pe temeiul constituirei lor prin apostoli şi pe cel al puterii apostoleşti, cu care apostolii i-au înzestrat pe ei, precum şi pentru distingerea gradului episcopesc de

⁸⁴ Numele «ocârmuire» are în canoane mai multe înfelesuri, şi adică 1. însemnează episcopia şi reşedinţa episcopului — Can. 26 Cartag. — 2. eparhiile sufragane ale unui metropolit — Can. 28, IV; — 3. eparhiile mai multor metropoliţi, care se află într'un stat politic — Can. 6, II; — 4. un patriarhat sau două sau trei patriarhaturi. Vezi mai pe larg tâlcul canonului 6, IV, din Pidalion.

⁸⁵ Urmează, că după ce exarhiile călători au încetat s'au introdus hor-episcopii, şi după aceştia protopresbiterii, al căror institut s'a conservat până în zilele noastre.

către cel presbiteral, precum adeverează Teodorit, scriind¹ «că episcopii spre distingere de cătră presbiteri se numeau apostoli, și că apoi numai apostolii Domnului au rămas cu această numire, iar ceialalți se numiau episcopi; așa Epafrodit episcopul Filipsenilor se numia la început apostolul Filipsenilor, Tit episcopul Cretei se numia apostolul Cretei, Timoteiu episcopul Asienilor apostolul Asienilor».

Iar că episcopii se chemau în vechime și «următorii apostolilor», se vede din actele sinodului din Cartagen, unde Ciprian, Firmilian, și alți episcopi se numesc de următori ai apostolilor. Asemenea documente avem în cuvintele lui Ieronim, care zice²: «ori unde să fie episcopul, ori la Roma, ori la Constantinople, ori la Alexandria, este de unul și acelaș merit, și de un dar; toți sunt următori ai apostolilor». De aceea și Ambrosiu scriitor apusean zice³: «că societatea creștinească este lăjită și difuză în toată lumea prin scaunele apostolilor și succesiunea episcopilor».

§. 152. *Episcopul este înaintestătător al preoțimei, călugărilor, și al creștinilor.*

Cumcă episcopul este înaintestătător al preoțimei, călugărilor, și al creștinilor, se adeverează prin nenumărate locuri ale Sântei Scripturi. Apostolul Pavel scrie către Tit episcop al Cretului⁴, zicând: «Pentru aceea te-am lăsat pe tine în Creta, ca cele ce lipsesc să le îndreptezi, și să așezi prin cetăți preoți precum eu ți-am poruncit». Iar către Timoteiu⁵: «nu fii nebăgător de seamă de darul, care este întru tine, și care ți s'au dat prin proocie cu punerea mânilor preoției»; și iarăș⁶: «mănilor curând să nu-ți pui pe nimeni». — Superioritatea episcopului față cu preoțimea este o urmare naturală a hirotoniei preoților, care numai episcopul o poate săvârși în urma puterei sacramentale, pe care Hristos o a dat apostolilor⁷, iar apostolii episcopilor⁸;

¹ Teodorit Coment. în 1. trim. cătră Timot. cap. III, V. 1.

² Ieronim către Evagru în 85 epistolă.

³ Ambrosiu, vezi Bingham cartea I. pag. 71. — Episcopii în timpii cei vechi se mai numeau și principii al poporului, — prepoșiți — anhisti — principii preoților — pontifici mari — papă — tată — tatăl taților — episcop al episcopilor — patriarhi — vezi Bingham Cart. I. pag. 72—81.

⁴ 1. Tit. Cap. 1, v. 5. — ⁵ 1. Tim. Cap. IV. v. 14. — ⁶ 1. Tim. Cap. V. v. 22.

⁷ Mateiu X. v. 5. — ⁸ 1. Tit. I. V. 5; și 1. Tim. V. v. 22.

de aceea se legiuiește în canonul al II-lea apostolesc: «că presbiterul și diaconul și ceilalți clerici se hirotonească de un episcop»; prin urmare dela cine se hirotonește presbiterul, și diaconul dela acela trebuie să și depindă.

Până unde se extinde superioritatea episcopului față cu preoțimea, se vede din canoanele apostolești, dintre cari al 12-lea și al 13-lea prescriu: «că clericii, ceice sunt lipsiți de dregătorie de către episcopii lor, să nu se primească de alți episcopi» iar canonul 32 apostolesc rânduește: «că dacă vre-un presbiter sau diacon de episcop se segreagă, acesta să nu se poată primi de altul ci numai de celce l-a segregat pe el, fără numai dacă din întâmplare ar muri episcopul celce l-a segregat pe el»; asertiv nostru se întărește și prin canonul 39 din Cartagena, care prescrie: că dacă vre-un preot n'ar vrea să primească acea treaptă mai mare, la care episcopul a vrut să-l înainteze, acela să cază și din treapta sa mai mică de mai nainte.

Superioritatea episcopului asupra călugărilor o hotărește canonul 8 al sinodului ecumenic IV. zicând: «clericii mănăstirilor să rămână sub stăpânirea episcopilor celor ce sunt în fiecare cetate după predarea sântilor părinți, și să nu se desfrâneze cu obrăsnicia în contra episcopului lor»⁹.

Iar superioritatea episcopului asupra creștinilor se deduce cu preferință din cuvintele Mântuitorului dela Ioan Cap 17, V, 18—20: «Părinte! precum m'ai trimis pe mine în lume, așa și eu i-am trimis pe ei (apostoli) în lume, și pentru ei eu însuși mă sfințesc pe mine, ca și ei să fie sfințiți întru adevăr, iară nu pentru aceea numai mă rog ci și pentru ceice vor crede prin cuvântul lor întru mine»; mai departe din puterea cheilor va să zică, din puterea legării și a deslegării păcatelor¹⁰.

§. 153. *Episcopul trebuie să fie din tagma călugărească.*

Deși în timpii vechi eră iertat, ca episcopul să aibă soție, și canonul apostolesc al 5-lea legiuiește: «ca episcopul, presbiterul sau diaconul să nu lapede pe soția sa sub pretext de evlavie; iar de o va lăpădă, să se segrege, și dacă nu va voi nicidecum să o primească îndărăt, să se depună: totuș se vede

⁹ Vezi și Can. 4 și 6, IV. — ¹⁰ Ioan XX. 21—23 — Can. 41 apost.

că dela timpul sinodului ecumenic I. s'au obicinuit¹¹ ca arhierul să nu fie însurat, ci văduv sau neînsurat, de aceea la sinodul ecumenic al VI-lea s'a legiuit în canonul al 12-lea ca de aci înainte preoții însurați să nu se poată face arhieriei din cauză, căci: 1. episcopul fiind din treapta cea mai înaltă a preoției, trebuie să fie deplin în fapte bune, și cu deosebire, în curăție, către care trebuie să-și îndrepte toată puterea sa morală; 2. căci se întâmplă, că episcopul, care are soție și copii, dăruia după moartea sa fiilor săi episcopia ca o clironomie, precum și multe lucruri ale episcopiei le dădea copiilor săi, precum aceasta o arată canonul al 6-lea și 76-lea apostolesc¹²; și 3. căci se întâmplă adeseori, că episcopul pentru grija femeii, și a copiilor și a casei sale neglijează trebile bisericesti și păstoria cea cuviincioasă a turmei cuvântătoare, pentru că zice apostolul: «cel neînsurat grijește de ale Domnului, cum să placă Domnului, iar cel însurat se îngrijește de cele ale lumii, cum va plăcea femeii¹³; și așa dela sinodul ecumenic al VI, care s'a ținut la anul 691, episcopul se alege din tagma călugărească, sau și dintre preoții văduvi, cari apoi înainte de hirotonirea lor de episcopi au a îmbrățișa tagma călugărească. De aceea metropolitii din Cesaria și Halchidon în sinodul local, ce s'a ținut la Constantinopole în anul 879, au zis locjiitorului papei Ioan: că în biserica răsăriteană episcop nu se face nimeni, dacă nu este din tagma călugărească¹⁴.

§. 154. Episcopi titulari nu pot fi în biserica noastră.

Canonul al 6-lea al sinodului ecumenic al IV lămurit demândă: «ca nici presbiter, nici diacon, dar nici oricine din tagma ieratică să nu se hirotonească absolut, va să zică: fără să aibă presbiterul, și diaconul, parohie, sau orișicine prin urmare și episcopul fără eparhie; și carele astfel s'ar hirotoni, să fie fără tărie și să nu poată funcționa nicăiri spre ocara celui ce l-au hirotonit. Tâlcul acestui canon din Pidalion ne învață despre punctul de mănecare al sântilor părinți în privinta aducerii ace-

¹¹ Vezi subînsemnarea 1 a Can. apost. 5 din Pidalion.

¹² Și tâlcul și subînsemnarea la acest canon în Pidalion, și Can. 23 Antioh. Can. 40 Cartag.

¹³ I. Corint. Cap. VII. v. 32-33.

¹⁴ Pidalion pag. 40.

stui canon, că adecă, precum episcopul la hirotonia vre-unui presbiter sau diacon dator este de a numi în rugăciunea de hirotonie parohia aceea, unde va avea să funcționeze nou sfințitul preot sau diacon; așa și metropolitul este dator a numi în rugăciunea de hirotonie a vre-unui episcop eparhia aceea, pentru care episcopul se sfințește. Și așa afară de susamintitul canon mai arată și însuș ritualul despre hirotonia noului episcop, că la noi episcopii titulari și fără episcopie nu pot fi, căci ritual n'avem pentru sfințirea vreunui episcop titular¹⁶.

§. 155. *Episcopul nu poate însuși sieși parohii din altă eparhie.*

În privința aceasta următoarele canoane sunt dătătoare de măsură:

1. Canonul 17 al sinodului ecumenic al IV rânduește: «ca parohiile dintr'o episcopie să rămână nestrămutate la episcopul concernent, și mai ales, dacă fără silă le-a ținut acele în 30 de ani. Iar dacă în decurgerea acelor 30 de ani s'a făcut vre-o gâlceavă pentru parohii, să fie iertat celor nedreptățiți a porni judecată la scaunul metropolitan, și de s'ar nedreptăți și aci, atunci să se judece la exarhul, sau la scaunul patriarhal»;

2. Canonul 130-lea din Cartagena prescrie: «ca oricari episcopi să sufere paguba pretensiunii lor, cari vor luă popoară sub scaunul lor fără judecata altor episcopi, nici să-și măgulească cineva vre-un drept stabil din scrisorile, care dela metropolit le-a căpătat, că ar putea reține sub jurisdicțiunea sa parohii din altă eparhie, pentrucă episcopul nedreptățit are drept cuvânt a pârî pe episcopul carele îi răpește lui parohia, ce el pacific o a avut. Aceasta să se judece prin episcopii, pe cari metropolitul îi va designă, sau pe cari ei — incuzatul și incuzatorul — îi vor alege».

¹⁶ Noi aici între episcopii titulari înțelegem pe acci episcopi, cari s'au sfințit fără numirea vre-unei eparhii; prin urmare noi între episcopii titulari nu numărăm pe aceia, cari poartă numele vre-unei eparhii, ce a încetat a fi episcopie din orice cauză; căci este posibil, că eparhia, care a încetat din lipsa creștinilor și a preoșimei, va avea iarăș creștini și preoși, și așa se va restaură, și atunci are a se reconstitui eparhia cu episcop. Așijderea și eparhia, care pentru intoleranța vreunei stăpâniri politice nu poate să aibă episcopul său, va avea pe episcopul său, când intoleranța stăpânirii politice va încetă, dar nu mainainte.

-3. Canonul al 2-lea al sinodului ecumenic al II legiuiește: «ca episcopii să nu bântuiască bisericile cele peste hotarele lor».

4. Canonul 8-lea al sinodului ecumenic III prescrie: «ca dreptățile cele ce se cuvin episcopilor din vechime, să se păzească nevătămate»;

5. Canonul al 6-lea al sinodului ecumenic I rânduește: «ca obiceiurile cele din început și așezate dela sântii părinți să se țină»

Deci pe baza acestor canoane premise afirmăm: că episcopului nu-i este iertat a-și însuși sieși nici o parohie din eparhia streină, și numai acele parohii trec în stăpânirea episcopului, care 30 de ani le-au avut pacific în păstoria sa; iar dacă acele parohii, să le fi ținut și peste 30 sau ori câți ani, însă nu pacific, va să zică, nu cu voia preoțimei și a creștinilor, ci în urma unor măsuri politice, episcopul este dator a le predă și a le cedă episcopului din vechime, căruia i se cuvin ele în arhipăstorie după obiceiul cel vechiu, căci unul ca acel episcop, carele s'ar desvinovăți, că el ține acele parohii ale altei eparhii în jurisdicțiunea sa bisericească în urma dispozițiunei stăpânirei lumești, cade sub asprimea canonului apostolesc al 30-lea, care prescrie: «ca episcopul să se depună și să se afurisească, dacă prin lumești stăpâniri ar câștigă vre-o biserică». — În fine episcopul eparhial nu poate săvârși nici o lucrare sântită în altă eparhie¹⁶, afară, dacă din partea episcopului eparhiei respective va fi poftit¹⁷.

§. 156. *Despre alegerea și recerințele canonice ale noualesului episcop.*

Dupăce reprezentanții preoțimei și ai creștinilor din văduvita eparhie s'au adunat la dispozițiunea metropolitului, și unanim sau cu majoritatea voturilor s'au înțeles asupra indivizilor pe cari să-i prezenteze acestuia, și astfel de act de prezentațiune l-au și așternut¹⁸; atunci metropolitul în înțelesul canonului al 4-lea și 6-lea al sinodului ecumenic I conchiamă la un

¹⁶ Can. 35 apost. — Can. 20, VI—13 Antioh.

¹⁷ Can. 22 Antioh. și 3 Sardic.

¹⁸ Vezi în partea III acestui op despre sinodul eparhial.

sinod pe toți episcopii sufragani, și dacă toți episcopii n'ar putea a se înfățișa la sinod din niște cauze binecuvântate, atunci ajunge dacă trei episcopi vor fi de față, dar nu și mai puțini; cei absenți episcopi au să deă sinodului în scris voturile lor. Astfel adunându-se sinodul de toți episcopii sufragani, sau cel puțin de trei episcopi, alege trei indivizi după bună chibzuiala sa, și îi subșterne metropolitului spre designarea unuia de episcop pentru eparhia cea văduvită, și apoi se iau măsurile necesare, ce se cer după împrejurările locale pentru denumirea alesului și designatului individ de episcop, și pentru examinarea lui canonică din științele teologice, și în fine pentru hirotonirea lui.¹⁹

- Inșă deși multe alte canoane avem, care asemenea canonului suscitată prescriu alegerea noului episcop: totuș aflăm de lipsă a expune aci cu deosebire unele și din acele canoane, căci deslușesc feliuritele împrejurări, care se pot întâmpla la alegeri de episcopi, și a produce nedumerire, s. e. când sunt părerile episcopilor alegători despărțite, ce prescriu canoanele? sau când un episcop alegător va să-și retragă votul său? ce prescriu canoanele? Nedumerirea întâi află deslegarea sa în susamintitul canon al 6-lea al sinodului ecumenic I. și în 19-lea canon din Antiochia, care prescriu: «că dacă alegerea obștească a fost după canonul bisericesc, și doi sau trei episcopi pentru sfada, ce le place lor, ar contrazice, atunci țină-se hotărîrea celor mai mulți». Nedumerirea a doua află deslegare în canonul al 13-lea din Cartagena, care legiuiește: «că dacă vre-un episcop întru ceva s'ar împotrivi votului și iscăliturii sale, acela însuși pe sine se va lipsi de cinste».

¹⁹ Zonara în fălcu Can. 6, I. zice: deși în vechime alegerea episcopului se făcea prin sufragiul poporului din cetate: totuși toată treaba după alegere se ducă la metropolitul, dela carele se întărea alegerea, și pe care el îl aprobă, acela apoi prin hirotonire se făcea episcop. Iar Balsamon în același canon zice: dacă metropolitul va avea numai unul sau doi episcopi sufragani, atunci alegerea se face cu aceștia și cei din altă metropolie. Si autem, ut multi Metropolitani, unum tantum, vel duos provinciales Eppos habeant, tunc necessario fiet electio cum iis, qui sunt, et inveniuntur provincialibus, et cum alienis Episcopis. — Nam etsi olim populi suffragiis Episcopi in urbibus eligerentur, adhuc tamen post suffragium integra res ad Metropolitanum diferebatur, ab eoque confirmabatur electio, et quem ille approbasset, is demum manuum impositione creabatur. —

Mai departe se poate naște și acea întrebare: dacă poate cineva să se facă episcop peste judecata metropolitului? Aceasta își află deslegare în descitatul canon al 6-lea al sinodului ecumenic I, în care lămurit stă: «că, dacă cineva s'ar face episcop peste judecata metropolitului, marele sinod a hotărît, că unuia ca acestuia nu i-se cuvine a fi episcop».

Însă se poate întâmpla, ca toți episcopii sufragani dintr'o metropolie să moară afară de unul, cum are a păși metropolitul la alegerea episcopilor pentru văduvitele eparhii? În privința aceasta ne dă canonul al 6-lea al sinodului local din Sardicea următoarea deslușire, și adecă la asemenea întâmplare metropolitul chiamă la sinod pe acest unic episcop sufragan, și cu dânsul desbate și pertractează obiectul alegerii episcopilor noi; iar de n'ar compară acest episcop la sinod la învitarea metropolitului, nici ar notifică metropolitului său cauza neînfațșării sale la sinod; atunci metropolitul, ca să mângăie eparhiile văduvite, chiamă pe episcopii din metropolia învecinată și sântește cu împreună lucrarea acestora pe cei noi episcopi.

În fine când clerul și poporul unei eparhii văduvite și-ar alege de episcop pe un mirean, atunci are a se observă canonul 10 al sinodului din Sardicea, care prescrie: că, dacă vre-un bogat ori învățat din for s'ar învrednici a se face episcop să nu se așeze mai nainte, până nu va săvârși slujbele anagnostului, ale diaconului și presbiterului, ca prin fieștecare treaptă de se va socoti vrednic, să poată trece propășitor la înălțimea episcopiei, și va aveă treapta fieștecăreia tagme lungime nu de puțin timp, prin care credința lui și bunătatea năravurilor lui, și constanța, și blândeța să se poată face cunoscute; pentrucă nu se cuvine, dar nici știința, nici buna conversațiune nu iartă, ca cineva ușor și în grabă să se constituie de episcop, ori de presbiter, ori și de diacon, ș. a.²⁰

§. 157. *Hirotonia noului episcop și provederea lui cu gramata metropolitană.*

În privința hirotonirei noului episcop canonul 1 apostolesc ne dă îndreptarea dătătoare de măsură, unde cetim: că episcopul se hirotonește de doi episcopi sau de trei».

²⁰ Can. 17 sinod. Constant. în biserica Sf. Sofiei.

Așadară în biserica noastră hirotonirea nou alesului episcop are a se face de doi episcopi, sau de trei, va să zică: de metropolitul cu doi episcopi, sau cel puțin cu un episcop sufragan. Și dacă scaunul metropolitan ar fi văduv, și ar fi văduve și scaunele episcopești sufragane, atunci metropolitul învecinat cu doi episcopi ai săi sufragani, sau și cu unul hirotonește pe nou alesul episcop²¹.

În biserica noastră se depune acel episcop, carele se hirotonește numai de un episcop, afară numai, dacă aceea s'a făcut din necesitatea goanei, ori din altă oarecare cauză momentoasă, pentru care episcopii nu putură să se adune, precum aceasta s'a întâmplat cu Sidiriu episcopuș Palevischei, pe carele unicul episcop Filon l-au hirotonit²².

Ce se ține de înzestrarea noului episcop cu gramata metropolitană, aceea se dă de către metropolitul respectiv, în viçoarea căreia noul episcop capătă dreptul de jurisdicțiune în acea eparhie, pe care s'a ales și s'a hirotonit de către metropolitul său, căci legiueste canonul²³: «că întărirea celor ce se fac pentru un episcop nou, să se deie metropolitului».

§. 158. Noualesul episcop se supune examenului canonic înainte de hirotonire.

Fiindcă după însăș firea chemării unui arhieru, acesta trebuie să fie cu cuvânt și cu fapte învățător și luminător al clerului și poporului credincios, căci mântuitorul poruncise apostolilor, mai înainte a învăța, și apoi a boteză²⁴: de aceea și canonul 58-lea apostolesc demândă, «ca episcopul, carele, nu va aveă grije de cler și de popor, și nu-l va învăța în ortodocsie, să se segrege, și rămânând în lenevire să se depună». Și de vreme ce nu este cu puțință a învăța pe alții, dacă singur acela nu este pe deplin învățat, carele va să învețe pe alții; pentru aceea se înțelege de sine, că canonul 58-lea apostolesc presupune într'un episcop hărnicia intelectuală și cunoștința învățăturilor, ce se cer dela un episcop, și așa amintește numai despre lenevirea episcopului în chemarea sa învățălorescă. Însă părinții

²¹ Simfonia Can. I. apostolesc din Pidalion.

²² Simfonia Can. I. apostolesc din Pidalion.

²³ Can. 3 al sin. ecum. VII.

²⁴ Mat. Cap. 28, v. 19.

dela sinodul ecumenic al VII au avut motive mari, când răzimându-se pe cuvintele prorocului²⁵: «întru dreptățile tale voi cugetă, nu voi uita cuvintele tale», au hotărît în al 2-lea canon: «ca fiecare cela ce urmează a se înaintă la treapta episcopiei, să știe desăvârșit psaltirea, și să se cerceteze de către metropolitul, dacă are zel a cetii cu atențiune, dar nu în treacăt atât sântele canoane, cât și sânta evanghelie, și toată dumnezeiasca scriptură, și a petrece după dumnezeieștile porunci, și a învăța pe poporul său, căci ființa ierarhiei noastre sunt cuvintele cele de Dumnezeu tradiționate»²⁶.

Deci în acest canon ecumenic este baza examenului, ce are a depune un nou ales episcop înainte de hirotonirea sa de arhieru. Și așa el se examinează în sinodul metropolitan de către metropolit și episcopi din psaltire, căci, care știe talmăci psaltirea, acela documentează știința și cunoștința arheologiei, exegesei, și a ermeneuticii bisericesti, a istoriei testamentului vechiu și nou; mai departe acest examen se extinde și asupra întrebărilor din canoanele bisericesti, din evanghelie, din scrierile sântilor apostoli, și ale altor sânti părinți, pe scurt din întreagă sânta scriptură; și după astfel de examen oral se îndreaptă examinatul a compune o disertațiune în scris asupra vreunei teme bisericesti; și după ce nou alesul episcop a mulțămît cu răspunsurile sale orali, și cu disertațiunea sa elaborată pe sinodul arhieresc, se fac pregătirile cele necesarii pentru hirotonirea lui de episcop.

§. 159. Ce are să facă episcopul cu averea eparhiei și cu a sa proprie avere?

Episcopul la începutul funcționării sale primește pe lângă inventar dela economul eparhial²⁷ fondul instruct al eparhiei, iar despre ceealaltă avere mișcătoare și nemișcătoare eparhială, școlară și filantropică i se face raport din partea epitropiei eparhiale și se îndatorește a priveghiă asupra averei eparhiale fiindu-i Dumnezeu cercetător²⁸, căci aceea este averea Domnului²⁹

²⁵ Psalm 118, v. 16.

²⁶ Vezi și Can. 12 din Sardicea.

²⁷ Cap. 57 din Pravila mare. — Can. 25, IV.

²⁸ Can. 38 și 39 apostol.

²⁹ Can. 15, Anciran.

— și cu observarea statutelor eparhiale, și a canonului 41 din Cartagene, care prescrie: că episcopul nu poate vinde nimic din realitățile eparhiei fără hotărîrea sinodului eparhial. Mai departe fiecare episcop are averea sa privată, ce o duce cu sine la episcopie, este dator a o arăta economului³⁰, și a face conscrierea ei întărită de către economul³¹, despre care apoi poate dispune cum va vrea în sau după viața sa³². Iar dacă noul episcop n'a urmat astfel cu averea sa privată, sau și cu altă avere, ce pe timpul episcopatului a moștenit dela părinți sau alte rudenii, atunci acea avere a lui trece în averea indisputaveră a eparhiei³³.

În fine episcopul în privința averei, ce și-a făcut pe timpul episcopatului, n'are voie să dispună cu ea nici în viață, nici după moarte după placul său, căci astfel de avere a episcopului se socotește de avere a eparhiei; căci zice canonul al 40-lea din Cartagena: «că, dacă vre-un episcop și a făcut vre-o avere, și cu aceea și-a cumpărat vre-o realitate pe numele său, acela să se învinovățească ca un răpitor al lucrurilor Domnului, dacă, dupăce aceasta i-s'a adus aminte, nu o va da bisericii, va să zică eparhiei».

Spre lămurirea celor premise în acest obiect momentuos, expunem canonul al 24-lea din Antiohia, care așa este: «Cele ale bisericii bine este a le păzi pentru biserică cu toată sârguința, cu buna cunoștință, și cu credința cea către privitorul a toate și judecătorul Dumnezeu, care se cuvine a le chivernisi cu judecata și stăpânirea episcopului, căruia îi este încredințat tot poporul și sufletele lor. Și arătate să fie cele ce sunt în partea bisericii cu știrea celor din jurul lui, a presbiterilor și a diaconilor, ca să știe aceștia, și să nu le fie lor necunoscute, cele ce sunt ale bisericii, încât nimica să nu le fie lor neștiut, că de se întâmplă episcopului să moară, arătate fiind lor lucrurile bisericii, nici acestea să nu se piardă, nici cele private ale episcopului sub cuvânt de lucruri bisericești să nu se supere, căci drept și plăcut este lui Dumnezeu și oamenilor, ca cele

³⁰ În părțile noastre: eforiei parohiale. — Harmenopol cap 57 din Pravila mare.

³¹ La noi de către eforia eparhială.

³² Can. 40 apostol.

³³ Cap 57 din Pravila mare.

private ale episcopului să le lase oricărora ar voi el, iar cele ale bisericii să se păzească pentru dânsa, și așa nici biserica să nu sufere pagubă, nici episcopul să nu se defaime sub pretextul bisericii, sau să cadă în procese rudele lui, și el după moarte să se îmbrace cu ocară».

În fine însemnăm aci și canonul al 12-lea al sinodului ecumenic VII, prin care se prescrie: «ca, dacă vre-un episcop ar înstrăina sau ar vinde vre-o realitate a episcopiei, vânzarea să fie fără valoare, și lucrul vândut să se întoarcă eparhiei, iar episcopul să se lipsească de episcopie, ca unul, carele risipește rău acelea, ce n'a adunat»³⁴.

§. 160. *Episcopul este dator a avea econom*³⁵.

Dupăce în decurgerea timpurilor s'a constatat, că canoanele 38³⁶ și 40 apostolești nu se păzesc de cătră toți episcopii față cu averile eparhiilor, și se fac abuzuri cu ele, părinții sinodului ecumenic IV prin canonul al 26-lea vrând a delătură abuzurile și a împedecă volniciile, de cari unii episcopi s'au făcut vinovați prin neobservarea canoanelor apostolești în privința întrebunțării averii eparhiilor lor, au prescriș: «că, deoarece în unele biserici — eparhii — episcopii întrebunțează lucrurile bisericesti fără econom, s'au socotit, că fiecare biserică — eparhie ce are episcop, să aibă și econom din clericatul său, carele să economisească cele bisericesti după socotința episcopului său, ca să nu fie fără mărturie economia bisericii — eparhiei — și să nu se risipească acelea; iar de nu va face aceasta, să fie supus canoanelor dumnezeesti». Se vede însă, că nici prin acest canon nu s'a stărpit răul, căci părinții sinodului ecumenic VII au decis prin al 11-lea canon: «ca metropolitul să silească pe episcop a avea econom, dacă observă, că vre-o eparhie n'are economul său».

§. 161. *Episcopul este dator a face diată*.

Este în consecuință strânsă cu cele aduse înainte în cei doi §-fi precedenți și acea măsură canonică, care prescrie, ca episcopul³⁷ să-și facă diată amăsurat chiemării și pozițiunii sale arhie-

³⁴ Toate acestea se înțeleg și pentru metropoliți și patriarhi.

³⁵ În părțile noastre: eforia eparhială.

³⁶ Vezi Canonul apostol. 38 și 40.

³⁷ Can. 89 Cartag.

rești. Motivul acestei măsuri canonice zace în acea împrejurare, că s'a observat, cumcă unii dintre episcopi au dat la rudele lor, ba încă și la eretici și păgâni din averile lor mai mult decât la biserică, va să zică: la eparhie. De aceea sinodul din Cartagena legiuiește prin canonul său al 89-lea: «ca dacă vre-un episcop va pune moștenitori pe rudele sale; sau afară de rudenia sa pe eretici, ori elini, mai mult decât pe biserică, episcopului aceluia să i-se zică după moarte anatemă, și numele lui nicidecum să nu se pomenească de cătră presbiterii lui Dumnezeu, nici să se poată desvinovăți, dacă va muri fără diată, fiindcă episcop făcându-se, după cuviință este dator de a-și face dispozițiune despre lucrurile sale, ce se potrivește cu pozițiunea sa».

§. 162. Despre potestatea episcopală asupra averii eparhiale, a bisericilor parohiale și mănăstirești, și asupra fondurilor școlare și filantropice, pe care eparhia sau vre-o parohie ca atare le-au înființat.

Aplecarea cea mare a creștinilor dintâi cătră ajutorința săracilor, și încrederea lor cea nemărginită în apostoli, dela cari au învățat să cunoască legea evangelică a unui adevărat Dumnezeu, și virtutea de milostenie, — a produs în ei acea lucrare, că mulți dintre ei își vindeau averile lor, și prețul de acolo câștigat îl predau apostolilor spre împărțirea milosteniei la săraci și orfani²⁸. Iar când creștinii elini au făcut gâlceavă, zicând, că apostolii nu împărțesc după dreptate milosteniile, căci văduvele jidovești capătă mai mult decât cele elinești: atunci apostolii au conchemat mulțimea învățăceilor, și le-au zis: «că nu este cuvios ca ei să lase cuvântul lui Dumnezeu, și să slugească meselor, ci învățăceii să socotească dintre ei șapte bărbați plini de Duhul sânt și de înțelepciune, pe cari să-i pună peste treapta aceasta, iar ei (apostolii) să petreacă întru rugăciune și slujba cuvântului. În urma acestora poporul și-a ales șapte bărbați, și i-a pus înaintea apostolilor, cari rugându-se și-au pus mâniile peste ei»²⁹.

Pe cât din această întâmplare, pe atâta și din natura mijloacelor spre ajungerea scopului religiozității se deduce potestatea

²⁸ Faptele apost. Cap 4, v. 34—35.

²⁹ Faptele apost. Cap 6, v. 1—4.

episcopului asupra averilor episcopiei, ale bisericilor parohiale și mănăstirești, și asupra fondurilor școlare și filantropice, pe care eparhia sau vre-o parohie ca atare le-a înființat.

Potestatea episcopului asupra acestor averi nu cuprinde în sine nici un drept de dispozițiune, căci aceasta nici apostolii nu și-au vindicat, ci o îndatorire pentru de a supraveghea, și cheltuielile de acolo făcând a le censura și aprobă, aflându-le necesare, și din an în an așternându-se raționiniul despre starea acelor fonduri, a-l censura și a asigura garanția susținerii și întrebuințării lor spre scopul defipt din partea fundatorilor.

Întărirea asertului nostru se află:

1. în canonul 38 apostolesc: «episcopul să aibă purtare de grije a tuturor lucrurilor bisericesti și să le ocârmuiască pe ele fiindu-i Dumnezeu cercetător; însă să nu-i fie lui cu puțință a-și însuși ceva din ele, sau a le da rudelor cele ale lui Dumnezeu; iar de ar fi rudele lui săraci, dee-le ca unor săraci, dar nu sub pretextul acestora să vândă cele ale bisericei»;

2. în canonul 41 apostolesc: «Poruncim, ca episcopul să aibă potestate asupra lucrurilor bisericesti, căci dacă sufletele cele scumpe ale oamenilor i-s'au încredințat lui, cu atâta mai mult are a porunci pentru bani, ca după a lui potestate să se ocârmuiască, și celor ce au trebuință, să li-se dee cu frica lui Dumnezeu și cu evlavie. Să se împărțasească și el din cele trebuincioase, de va avea lipsă pentru sine sau pentru frații cei din străinătate, ca ei în nici un chip să nu fie lipsiți, că legea lui Dumnezeu a rânduit: ca ceice stau înaintea altarului, dela altar să se hrănească, pentrucă nici ostașul nu se lipsește de simbria sa purtând arme asupra protivnicilor»⁴⁰;

3. în canonul 24 din Antiohia: «cele ale bisericei pentru biserică bine este a se păzi cu toată sânguința și buna cunoștință, și cu credința cea cătră privitorul a toate și judecătorul Dumnezeu, care și a se chivernisi se cuvine cu judecata și potestatea episcopului, căruia îi este încredințat tot poporul și sufletele celor ce se adună ș. c. l.»⁴¹;

4. în canonul 4 al sinodului ecum. IV: «ca nici mănăstire, nici casă de rugăciune să nu se zidească fără voia episcopului»⁴²;

⁴⁰ I. Cor. Cap 9, v. 7, 13. — ⁴¹ Can. 11, VII. — Can. 26, IV. — Can. 25 Antioh. — ⁴² Vezi și Can. 24, IV. și Can. 49, VI.

5. în canoanul 8 din Gangra: «ca să se arete episcopului orice dăruire făcută pe seama vreunei biserici sau mănăstiri, ca să nu se poată înstreină»⁴³.

Când aceste prescise canonice se reasumă, atunci urmează: «că episcopul are a exercită potestatea asupra averilor eparhiale, ale singuraticelor biserici parohiale și mănăstirești în conțelegere cu consistorul eparhial, și cu sinoadele parohiale și mănăstirești și după împrejurări în conțelegere cu sinodul eparhial, căci numai astfel făcând va putea fi el fără prepus față cu averile publico-bisericești, și va da eparhioților săi exemplu edificător și pentru purtarea lor cu acele averi, pentrucă dacă cârtiri s'au ridicat asupra apostolilor până când ei singuri împărțeau milosteniile între săraci, cu cât mai multe și mai mari cârtiri se pot ridică astăzi asupra unui episcop, dacă el singur va exercită potestatea administrării și a dispunerii cu averea eparhială și cu alte fonduri bisericești și filantropice, la care el, poate fi, n'a contribuit nimic.

§. 163. Despre potestatea episcopului în privința legării și deslegării păcatelor.

Potestatea episcopului în privința legării și deslegării păcatelor se deduce din cuvintele Mântuitorului către apostoli: «Adevăr zic voauă, ori câte veți legă pe pământ, vor fi legate și în ceriu, și câte veți deslegă pe pământ, vor fi deslegate și în ceriu» Math. 18, 18; și iarăș: «cărora veți iertă păcatele, se vor iertă lor, și cărora veți țineă păcatele se vor țineă lor» Ioan 10, 23.

Puterea aceasta a episcopului ca duhovnicului întregii eparhii, se extinde asupra clerului și poporului întreg eparhial; obiectul ei este vreun păcat de moarte sau împotriva Duhului sânt pătrat. În contra unei asemenea pedepse, care episcopul o a dictat vreunui preot sau lumean, nu se iartă apelația, prin urmare ce episcopul ca duhovnic a legat sau deslegat, aceea nici metropolitul nici chiar patriarhul nu poate anulă, ci numai următorul legiuit al episcopului, carele a legat pe vreun preot sau lumean din eparhie, căci canoanul 32-lea apostolesc apriat zice: «că, dacă vre-un presbiter sau diacon se segregă de episcop,

⁴³ Can. 1, al sin. local I, II-lea.

acela nu se poate primi de alt episcop, ci numai de celce l-a segregat, pe el, afară numai, dacă din întâmplare ar muri episcopul, cel ce l-a segregat, atunci următorul lui legiuit episcop poate să-l deslege»⁴⁴.

Însă mai poate fi obiectul legării sau deslegării arhieresti și orice faptă nelegiuită pătrată în contra poruncilor dumnezești și bisericesti de către un preot sau lumean, tractată și decisă în consistor, și aprobată din partea episcopului. În cazul acesta poate apela cel osândit, căci treaba s'a tractat pe calea cea sgomotoasă a unei judecătoriai publice, și a se folosi de canonul al 5-lea al sinodului ecumenic I, care prescrie: «ca cei ce s'au făcut neîmpărtașiți clerici sau mireni de către episcopul eparhiei, să se cerceteze, ca nu cumva din micșorarea de suflet sau din vre-o prigonire, sau din altfel de necuviință a episcopului s'a lepădat din adunare». Iar când episcopul ar dicta vre-unui preot sau lumean pedeapsă bisericească pentru vre-o faptă rea, ce preotul sau creștinul a descoperit episcopului, și preotul sau creștinul ar nega, că episcopului o ar fi mărturisit acea faptă, și episcopul ar zice, că pentru boldul conștiinței sale nu se poate împărtași cu acel preot sau mirean, atunci nici ceilalți episcopi să nu se împărtașească cu unul ca acest episcop, ca spre viitor să se păzească episcopul a zice în contra cuiva așa ceva, ce nu poate dovedi cu mărturii⁴⁵.

§. 164. Despre potestatea judecătorească a episcopului.

În legătură cu cele ce s'au expus în §-fii precedenți despre episcop, urmează, că episcopul, căruia i s'au încredințat sufletele cele scumpe ale creștinilor, și i se cuvine potestatea legării și a deslegării păcatelor, posedă și potestate judecătorească⁴⁶ în treburi bisericești asupra clerului și poporului credincios din eparhie, căci dacă lui i se încredințează sufletele cele scumpe ale creștinilor, și are potestatea legării și a deslegării păcatelor, atunci trebuie să aibă și potestate da a putea întrebuința mijloacele recerute spre folosul acelor suflete scumpe.

Episcopul în exercierea potestăței judiciare trebuie să se povățuească de cuvintele Mântuitorului cu care a zis: că nu voește

⁴⁴ Vezi și Can. 4 Antioh.

⁴⁵ Can. 145 Cart. — ⁴⁶ Can. 41 apost.

moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă și să fie viu; prin urmare judecata unui episcop trebuie să aibă de scop îndreptarea păcătosului, și nu se poate extinde până la vre-o pedeapsă trupească, ci trebuie să se lase păcătosului timp de îndreptare și pocăință⁴⁷.

Episcopul exerciază această potestate cu consiliul (sinedrion, consistor) presbiterilor săi eparhiali, spre care scop trebuie să aibă un corp judiciar constător din cei mai inteligenți și exemplari membri ai clerului.

În cele dintâi trei veacuri creștine exercitau episcopii potestatea lor judiciară în conștelegere cu clerul lor, având de prototip faptele apostolilor, cari toate afacerile lor le săvârșiau loialtă cu întreprinderea mulțimei învățăcelor. Iar părinții sinodului ecumenic IV vrând a regulă obiectul potestății judiciare a episcopului, au legiuit prin canonul al 9-lea: «că dacă vre-un cleric are judecată cu alt cleric⁴⁸, să nu părăsească pe episcopul său, nici să alerge la judecători lumești, ci mai întâi de episcopul să se cerceteze cauza lui, sau cu voia episcopului de către aceia⁴⁹, pe cari amândouă părțile prigonoare și-au ales ca să le facă judecată». Apoi părinții dela sinodul local cartagen au prescris prin canonul al 24-lea: «că dacă se vor pârî presbiteri, atunci episcopul respectiv cu alți șapte episcopi pe cari îi vor cere pârîții, iar dacă se vor pârî diaconi, atunci episcopul respectiv cu alți trei episcopi învecinați, pe cari pârîții îi vor alege, să cerceteze cauza, iar cauzele celorlalți clerici⁵⁰, singur episcopul locului le va cercetă și încheia».

Canonul acesta cartagen numai este în valoare, căci este prea greu a compune o judecătorie de șapte, și respective de trei episcopi spre deciderea controverselor între preoți și diaconi, de aceea a rămas în biserică praxa cea dedusă din faptele apostolilor și arhierilor din cele dintâi trei veacuri, ce se află normată în canonul al 9-lea al sinodului ecumenic IV, că adecă episcopul judecă cauzele bisericesti din eparhie cu consistorul său constător din membrii cei mai aleși ai clerului;

⁴⁷ Can. 27 apost. și Can. 9, I—II.

⁴⁸ Aci sub «cleric» se înțelege orice față bisericească.

⁴⁹ Adecă: de preoți.

⁵⁰ Cântăreți, cetitori.

însă dacă părțile prigonitoare vor cere, ca să se judece de judecători aleși, atunci episcopul este dator a încuviința astfel de cerere în înțelesul sus amintitelor canoane.

§. 165. *Nu se iartă episcopului strămutarea la altă eparhie fără motiv binecuvântat.*

Canonul al 14-lea apostolesc oprește episcopului strămutarea la altă eparhie, afară de acea întâmplare, când vre-un motiv binecuvântat vine la mijloc, care-l silește pe el la aceasta, ca să poată face acolo mai mare folos; însă aceasta nu o poate face de sine, ci cu chemarea mai multor episcopi și cu rugămintele prea mare. Însă după părerea canoniștilor⁶¹ astfel de episcop are a se întoarce iarăși la preavuta sa eparhie, după încetarea motivului mergerii sale la acea eparhie, văduvită; prin urmare canoniștii, și cu deosebire Armenopol⁶², interpretează susatinsul canon apostolesc astfel, încât afirmă: că strămutarea unui episcop la altă eparhie se face numai pe un timp în formă provizorie, dar nu definitivă și încetând motivul strămutării, episcopul strămutat are a se întoarce la eparhia sa.

Față cu mai multe canoane⁶³, care opresc strămutarea unui episcop la altă eparhie, amintim aici cu deosebire canonul 1-lea al sinodului din Sardicea, carele oprește și osândește orișice strămutare a episcopilor la alte eparhii, și pornește din acel adevăr, «că nici un episcop, nu s'a cerut a trece dintr'o eparhie mare la alta mai mică, ci totdeauna din o eparhie mai mică la cea mai mare, de unde apoi a urmat, că episcopul unei eparhii mai mari și-a închipuit a avea mai mare stăpânire, decât episcopul vre-unei eparhii mai mici». — Mai departe părinții din Sardicea au legiuir prin al 2-lea canon, că cererea unei eparhii văduvite, ca să i-se deie episcop al cutărei eparhii, nu merită nici o considerare, căci arătat este, că s'au putut corumpe cu plată și cu preț puțin oarecari, ca să facă turburări în biserică, și să ceară loruși de episcop pe cutare episcop eparhial, ci astfel de vicleșuguri și meșteșuguri sunt vrednice de pedeapsă,

⁶¹ Tâlcul canonului 14 apostolesc în Pidalion și Balsamon în Beveregiu.

⁶² Sub I în tâlcul acestui canon în Pidalion.

⁶³ Can. 15, I; Can. 5, IV. — Can. 21 Antioh.

incât nici unul de acest fel să nu se împărtășească, nici măcar de cuminecătura lumeanilor la sfârșitul vieții sale»⁶⁴.

Iar canonul 16 antiohian rânduiește: «că oricare episcop vacant⁶⁵ aruncându-se pe sine asupra vre-unei biserici, ce n'are episcop, și ar răpi scaunul fără sinod întreg, acela să fie lăpădat, măcar deși tot poporul, pe care l-a răpit, l-ar alege pe el». Din aceste canoane urmează, că un episcop nu se poate strămuta la altă eparhie, afară de acea unică întâmplare, când sinodul episcopesc ar afla de bine a ordona aceea din privință la folosul religiozității poporului eparhial.

§. 166. Episcopul sau oricare arhiereu se poate lipsi de scaunul său pentru vre-o cauză dreaptă, dar nu se poate retrude la starea de presbiter.

Precum orișicare preot sau creștin se pedepsește pentru purtarea sa ireligioasă și imorală: așa și episcopul, sau oricare arhiereu — episcop, arhiepiscop, metropolit, patriarh — se pedepsește pentru faptele sale anticanonice, căci nu sunt esimați de sub canoane nici arhieriei, dar nici stau deasupra canoanelor, ci fiind ei străjarii canoanelor și povățuitorii preoților și cristianilor, au îndoit îndatorire, a duce o vieță religioasă și morală, ca lumina, carea trebuie să fie într'un arhiereu, să nu se prefacă în întunerec.⁶⁶

Cumcă arhieriei nu sunt esimați de sub canoane, se vede din mai multe canoane, care prescriu modul judecării și al pedepsei în contra arhierieilor vinovați⁶⁷, care poate trage după sine și lipsirea de scaunul arhieresc, dar nu și retruderea lui în treapta presbiterală, căci sâștii părinți lămurit legiuiesc, zicând: «Pe episcop a-l retrude în treapta presbiterului, este răpire de cele sante — sacrilegiu; — iară dacă vre-o pricină dreaptă îl îndepărtează pe el din lucrarea episcopiei, atunci nu i-se iartă lui a țineă nici loc de presbiter»⁶⁸.

⁶⁴ Prin canoanele citate se opresc și preoții și diaconii de a se strămuta dela locurile lor, pentru care sunt hirotoniți, la alte parohii sau diaconii.

⁶⁵ Episcop vacant se zice, carele din orișice cauză n'are eparhie.

⁶⁶ Luca 10 v. 35.

⁶⁷ Can. apostol. 16, 29, 35, 40—44, 75, — Can. 2, II. — Can. 9, 17, 21 IV, — Can. 14, 15 Antioh. — Can. 4 Sard. — Can. 8, 12, 46, 17, 96, 105, 131, 137, 138 Cartag.

⁶⁸ Can. 29, IV.

Astfel de episcop osândit are a se retrage la mănăstirea, unde s'a tuns de călugăr, și acolo a petrece în pdcăință și rugăciune. Se înțelege de sine, că astfel de episcop oprit fiind de lucrarea sântită arhierescă, nu poate săvârși nici lucrarea sântită presbiterală, pentrucă perzând el arhieria, care este treapta cea mai înaltă a sacramentului preoției, a perduț și treptele mai inferioare ale sacramentului preoției; căci din aceste trepte mai mici a eșit făcându-se arhieriu, iar lipsindu-se de arhierie nu se poate coborî la treapta presbiterală fără hirotonie nouă de presbiter; însă hirotonia nouă de presbiter ar trage după sine o a doua sântire de preot; iar repetirea sântirii de preot sau de diacon nu se iartă, căci sacramentul preoției nu se poate repeși. Dar și altmintrelea un episcop lipsindu-se de arhieria sa pentru niște păcate mari, se face nevrednic și de treapta presbiterală, căci și această treaptă ca și cea arhierescă se dă numai celor neprihăniți; de aceea zice canonul citat, că a retrude pe episcop în treapta presbiterului, este răpirea de cele sfinte.

II. Despre presbiteri.

§. 167. *Cunoștințe generale despre presbiteri.*

Presbiterii ocupă locul al doilea între fețele bisericești, căci posed treapta a doua a sacramentului de preoție. Precum am văzut la arhieriei feliurite titule fără vre-o însemnătate sacramentală, așa sunt și între presbiteri numiri felurite fără vre-o valoare sacramentală, s. e. arhimandrit, protosincel, igumen, protopresbiter și paroh; și deși numirile acestea, prin care se face deosebire între presbiteri, se dau în urma unor lucrări rituale cu rugăciune din partea arhiericului, va să zică: numirile acele se dau în urma hirotesiei săvârșite prin patriarhul, metropolitul sau episcopul ca diecezanul, și trag după sine și unele prerogative și întâietate: totuș presbiterii toți, fără deosebire, de hirotezie și numirile acele, sunt egali între sine în privința slujbelor sacramentale și rituale și se deosebesc numai în privința unor distincțiuni externe, care însă n'au bază sacramentală, ci se reduc mai mult la ordinea șederei și a întâietății externe; prin urmare un arhimandrit, protosingel, igumen sau protopres-

biter este un astfel de presbiter, ca și oricare paroh, căci ei toți sunt de una și aceeași treaptă preoțească.

Toate acestea se vor desluși deplin în §-fii următori.

§. 168. *A. Despre arhimandrit. Ce este arhimandritul și cum se constituie?*

Arhimandritul ocupă locul cel dintâi între presbiteri, și este cel dintâi dignitar bisericesc după episcop. Numirea aceasta este compusă din «arhi» adică «suprem» și din «mandra» adică «turmă», prin urmare arhimandritul va să zică «supremul turmei, căci el se așează peste călugării dintr'o mănăstire.

Arhimandritul cu previa binecuvântare a episcopului eparhial se alege de cătră călugări, cari actul alegerii îl aștern episcopului spre întărirea și hirotesia noului arhimandrit, ceea ce trebuie să se facă în biserică mănăstirei de față fiind toți călugării. Arhimandritul capătă la hirotesia cruce pe piept după obiceiul vechiu, precum și năbederniță, dacă n'a fost protosingel. Episcopul după hirotesia predă nouhirotiesitului arhimandrit și cărja de ocârmuire mănăstirească, și ține atât arhimandritului cât și frățietății mănăstirești învățătură arhierescă despre purtarea lor, și despre dependența lor dela episcopul eparhial.¹

§. 169. *Insușirile recerute dela arhimandriți și chemarea lor.*

Dela arhimandrit se cer însușirile unui bărbat religios, moral și versat în treburi sacramentale, rituale și canonice, precum și în cele disciplinare, ca să fie apt de a povățui pe călugări²; el nu poate avea nici o avere proprie în mănăstire³; poate hirotesi pe purtătorii de lumini, pe cântăreți și cetitori; însă cetitorii hirotesiți de el n'au voie să cetească parimiile sau apostolul pe amvon, căci aceasta se cuvine numai cetitorilor hirotesiți de episcop⁴.

Arhimandritul este dator a stăruii, ca la mănăstire să fie școală pentru perfecționarea călugărilor în chemarea lor, și pentru luminarea și cultura celor ce se pregătesc spre treapta-mo-

¹ Can. 4. al sinod. ecum. IV și Can. 6 al Sf. Bașiliu.

² Can. 3 și 4, al sin. I. II.

³ Can. 3 al acestui sin. — Can. 14, VII.

⁴ Can. 33 al sin. ecumenic V.

nahală, ca astfel și călugării și novicii, timpul ce le prisosește lor după sevârșirea slujbelor bisericești, să-l petreacă cu învățături din sânta scriptură, patrologie, viața și scrierile sânilor, teologie, istoria bisericească și cântări bisericești⁵. El (arhimandritul) nu poate tunde pe monah pe nime fără binecuvântarea episcopului său eparhial⁶; el este dator a pune econom dintre călugări în conțelegere cu călugării⁷, și a primi dela econom rațiociniul asupra veniturilor și chieluelilor mănăstirești, și cenzurându-l cu călugării, a-l așterne episcopului cu finea fiecărui an⁸. Dator este a susține în întregime averea mănăstirească⁹.

În fine arhimandritului, când slujește liturghia cu episcopul, i-se cuvine a cuminecă pe diaconi¹⁰.

§. 170. *B. Despre protosincol. Ce este protosincolul? cum se constituie? și recerutele lui însușiri.*

După dignitatea de arhimandrit urmează numai decât a protosincolului, carele se înaintează după chibzuirea episcopului la această dignitate dintre ieromonahi și este dignitarul curții episcopoești, ceea ce se vede din numirea lui, căci protosincol ca cuvânt grecesc compus din «proto» și «sincol» însemnează cel dintâi dela chilia episcopoească, sau cel dintâi împreună locuitor cu episcopul. El se înaintează la această dignitate pentru procopeala sa intelectuală, pentru purtarea sa morală, și pentru meritele, ce și-le-a făcut în treptele cele mai mici monahale și preoțești, și pentru cele ce și-le-a agonisit în cancelaria episcopoească sau metropolitană. El se hirotonește de cătră arhiereul său, și cu acel prilej capătă și nabelederniță, prin care se deosebește de cătră ceialalți presbiteri și protopresbiteri, și de aceea i-se cuvine lui întâietate nu numai între presbiteri și protopresbiteri, ci și între egumeni.

Protosincolul este directorul cancelariei și al arhivului episcopesc, și săvârșește în numele episcopului toate acele funcțiuni, care episcopul i-le încredințează. Când cu episcopul slu-

⁵ Afară de oarele bisericeii și ale școalei călugării se pot deprinde și în lucruri de mână cu vre-o măiestrie, către care au aplecare, căci aceasta nu deroagă tagmei lor. — ⁶ Can. 5. I. II. — ⁷ Can. 11. VII. — ⁸ Can. 26. IV. — ⁹ Can. 12, P. II.

¹⁰ Can. 18, I.

jește liturgia, și nu este nici un arhimandrit între cei liturgisitori preoți, atunci protosincelul cuminecă pe diaconi ca cel dintâi între presbiteri¹¹.

§. 171. C. *Despre egumen. Ce este egumenul? cum se constituie și recerutele lui însușiri.*

Conform ordinii ieratică egumenul urmează după protosincel, și este bătrânul, sau prepozitul mănăstirei, și ca atare are aceleași îndatoriri și drepturi, pe care le are un arhimandrit.

Egumenul se alege de către călugării mănăstirei, cari prezintă episcopului eparhial pe cel ales de către ei de egumen spre întărire și hirotiesire, care are a se săvârși prin însuș episcopul eparhial în biserica mănăstirei respective, fiind toți călugării de față, cu care prilej episcopul predă nouhirotiesitului egumen și cărja de ocârmuire a mănăstirei, și-i face și o învățătură arhierescă privitoare la pozițiunea lui ca a unui prepozit; așijderea se face învățătură arhierescă și către călugări pentru ducerea unei viețuiri, ce place lui Dumnezeu și creștinilor, și duce la moștenirea împărăției cerești.

Egumenul nu poate avea în mănăstire nimic al său; dator este să pună econom, în caz contrar îl pune episcopul și peste voia egumenului¹²; dator este a susține în întregime averea mănăstirească¹³, a nu tunde de călugări pe nime fără binecuvântarea episcopului; a primi dela economul mănăstirei în tot anul rașiociniul asupra veniturilor și cheltuielilor, pe acela a-l censura cu frații, și apoi a-l așterne episcopului eparhial; a stăru, ca la mănăstire să fie școală pentru călugări și noviți, precum s'a expus mai pe larg la arhimandrit; pe scurt îndatoririle unui egumen sunt aceleași, care le-am arătat la arhimandrit.

§. 172. D. *Despre protopresbiter. Despre originea institutului protopresbiterilor.*

Originea institutului protopresbiterilor provine din institutul horepiscopilor¹⁴, cari mai târziu s'au numit vizitatori¹⁵, și

¹¹ Can. 18, I.

¹² Can. 11, VII. — ¹³ Can. 12, VII. — ¹⁴ Can. 14 din Neoc.

¹⁵ Can. 10 din Antioh.

aşa încetând horepiscopii și vizitatorii, s'au introdus protopresbiterii ca prepoziții preoțimei parohiale dintr'un cerc al eparhiei, și sunt organele acele, prin care episcopul aduce la cunoștința clerului și poporului pastoralele și celelalte ordinațiuni, și prin care priveghiază asupra purtării clerului și poporului în cele bisericesti și disciplinare înlăuntru unu cerc.

§. 173. *Despre chemarea protopresbiterilor.*

Protopresbiterul, după ce s'a ales de cătră reprezentanții clerului și ai poporului tractual, și după ce episcopul a întărit alegerea lui, și l-a hirotosit¹⁶ și provăzut cu singelia arhierască, se face dignitar bisericesc și preposit al clerului și poporului din tractul acela, prin urmare are întâietate între toți parohii tractuali. Ar fi însă o idee greșită, când cineva din aceasta întâietate, care se cuvine protopopului față cu clerul tractual, ar vreă să deducă pentru protopresbiter un drept general parohial în toate parohiile din district, va să zică dreptul săvârșirii funcțiunilor după plac în parohiile tractuale cu exturbarea parohului legiuit, și cu știrbirea veniturilor lui stolare, căci în urma singeliei, pe carea parohul o capătă dela episcopul său, numai lui, ca parohului i se cuvine dreptul de a funcționa în parohia lui încredințată, iar protopopului i se cuvine în urma singeliei arhieresti numai dreptul de inspecțiune asupra modului, cum parohul funcționează, și dreptul de corecțiune, dacă a observat, că parohul nu săvârșește funcțiunea sa potrivit cu tipicul prescriș. Și așa protopopul poate să săvârșească orice funcțiune preoțească în districtul său cu învoirea parohului respectiv, dar nu și fără aceasta.

§. 174. *Despre îndatoririle protopresbiterilor.*

Îndatoririle protopresbiterilor sunt:

1. a inspecționa asupra purtării preoțimei, a învățătorilor, și a cristianilor;
2. a inspecționa asupra stărei zidirilor bisericelor, școalelor, și a averei lor;
3. a priveghia, ca serviciul bisericesc, sântele taine, și celelalte funcțiuni preoțești să se săvârșească după tipic;

¹⁶ Can. 11 Antioh.

4. a priveghia, ca ordinațiunile și pastoralele episcopoești și consistoriale să se publice în biserici și să se urmeze după ele;

5. a raportă episcopului și consistorului din timp în timp despre întâmplări privitoare la starea zidurilor bisericilor și ale școalelor, și la starea fondurilor bisericesti, școlare și filantropice, precum și la starea moravului preoțimei, învățătorilor, cristianilor, curatorilor bisericesti și școlare, și a personalului întreg bisericesc;

6. a primi și a înaintă la episcop și consistor cu informația sa plânsorile preoțimei, ale învățătorilor, ale comunelor bisericesti, ale singuraticilor creștini, ale directorilor școlari, epitropiilor bisericesti și școlare, precum și ale altor servitori bisericesti;

7. a vizită comunele bisericesti cel puțin odată într'un an, și cu acel prilej a cercetă cu deamănuntul bisericile, ornamentele și cărțile țititoare de tipic, averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericilor, școalelor și altor fundațiuni filantropice cu jurnalul și rațiociniile lor, protocoalele matriculare, conscripționale și ale ordinațiunilor consistoriale, precum și ale pastoralelor episcopoești, apoi a ispiti despre purtarea preoțimei, a învățătorilor, a celuiialalt personal bisericesc, despre moravurile creștinilor, a părinților în privința trimerii copiilor și copilelor lor la școală; încă și a împacă pe cei învrăjbiți, și a îndreptă scăderile mai mici, ce le observă, și pentru cele mai mari a referă episcopului și consistorului spre lecuire.

8. a duce cu prilejul vizității un jurnal, în care să petreacă observațiunile sale și cererile verbale, care i se fac dela ori și cine, precum și măsurile, care a aflat de bine a le face spre lecuirea unei sau altei scăderi, și despre toate a raportă episcopului și consistorului;

9. a ținea în biserică cu prilejul vizității învățături religioase și morale către comunele bisericesti, și către părinți pentru de a trimite la școală pe copii și copilele lor; iar afară de biserică povățuiri către întregul personal bisericesc și școlar pentru acurata și conștențioasa împlinire a chemării lor;

10. a tractă obiectele încredințate lui din partea episcopului sau consistorului după natura lor în sinodul protopopesic cu întervenirea preoțimei, sau și a mirenilor, și a raportă despre rezultat;

11. a arăta episcopului fără cea mai mică amânare orice mișcare religioasă, ce s'ar ivi spre turburarea păcii interne a bisericii din partea singuraticilor creștini, sau a vreunei comune întregi bisericesti, și a stăruî pentru potolirea ei.

§. 175. Despre drepturile protopresbiterilor.

Drepturile protopresbiterilor sunt:

1. a dojeni persoanele bisericesti și școlare în particular, sau în sinodul protopresbiteral pentru purtarea lor lenoasă în chemările lor, iar când este substratul de mai mare importanță, a așterne episcopului sau consistorului obiectul cestionat spre vindecare;

2. a soroci după împrejurări la scaunul protopopesc pe ori și cine dintre preoți, învățători, creștini și fețe bisericesti;

3. a prezida în sinodul protopresbiteral, și acolo a susține ordinea bună;

4. a îngriji la căsătorii, ca acele să se facă după tipic, și ordinațiunile bisericesti și ale jurisdicțiunii politice;

5. a primi cu finea anului solar rațiociniile bisericesti și școlare revăzute și cenzurate de către comunele respective bisericesti, a le cercetă, și apoi cu, sau fără observări a le înainta scaunului episcopesc;

6. a primi dela preoți cu finea anului conscrierea sufletelor, iar dela învățători conscrierea tinerimei școlare, și din aceste conscrieri particulare a compune conscrierea generală a parohiilor tractuale potrivit formei prescise, și a o așterne consistorului cu o comitivă informativă;

7. a cercetă și a mângăia pe preoții cei bolnavi și pe casnicii lor, și la întâmplarea vre-unei boale grele a face sântul maslu, a ispovădui și cuminecă pe cel greu bolnav preot și a rândui ca preoții vecini să cerceteze pe rând pe fratele lor bolnav, și a-l mângăia pe el și pe casnicii lui;

8. a îngropă pe preotul răposat, și a finea cuvântare de îngropăciune, sau cu aceasta a însărcină de timpuriu pe alt oarecare preot;

9. a compune după îngropăciune în ființa de față a episcopilor bisericesti, și a rudeniilor răposatului preot inventar

despre lucrurile bisericești și parohiale, care erau sub paza răposatului, și a însemnă și starea, în care acelea s'au găsit, și despre toate a raportă scaunului episcopesc;

10. a face dispozițiune provizorie pentru administrarea parohiei văduvite, a referă scaunului episcopesc despre aceea, și a așteptă dela acesta înviațiune pentru reîntregirea parohiei văduvite;

11. a țineă la ordinațiunea scaunului episcopesc alegere de preot și de celălalt personal bisericesc și școlar;

12. a instală și introduce în parohie pe noul paroh, a promulgă în biserica comunei bisericești singelia arhierască, ce s'a extradat noului paroh, apoi a predă acestuia cheia bisericii, matriculele și inventarul despre acele lucruri, pe care noul paroh le primește spre întrebuințarea sa, și așa a încheiă actul instalării cu o cuvântare despre chemarea unui păstor sufletesc și despre dragostea cristianilor cătră păstorul lor sufletesc.

§. 176. E. *Despre parohi. Vechimea institutului parohilor.*

Vechimea institutului parohiilor în organismul fețelor sântite bisericești se reduce până la timpii apostolilor, cari văzând înmulțirea din zi în zi a creștinilor, au aflat de bine a împărți pe creștini în mai multe cete mai mici, și a li-se da presbiteri, cari să aibă grije de dânșii în cele sufletești. Și fiindcă creștinii dădeau presbiterilor săi o plată anumită pentru slujbele lor, pentru aceea creștinii de sub îngrijirea unui presbiter se numiau «parohie» după cuvântul «παροχιον» — a da — de unde apoi s'a format cuvântul «paroh», va să zică: «primitor de dăruire».

Vechimea institutului parohilor se vede și din cuvintele apostolului Pavel cătră Tit: «Te-am lăsat pe tine în Crit, ca cele ce lipsesc, să le îndreptezi, și să așezi prin cetăți preoți, precum ți-am poruncit» — Cap I, v. 5; — însemnându-i totdeodată și însușirile acelora, pe care îi va pune de preoți, zicând: «de este cineva fără prihană, bărbat al unei muieri, având fii credincioși» Tit Cap I. v. 6; tot acelaș apostol povățuește pe Timoteiu episcopul Efesului despre însușirile preoților bisericești și ale casnicilor lor, scriind: «se cuvine presbiterului să

fie fără de prihană, al unei muieri-bărbat, privighetor, treaz la minte, iubitor de străini, nu bețiv, nu grabnic a bate, nu lacom la dobândă urită, ci blând, nu svăditor, nu iubitor de argint, casa sa bine chivernisindu-și, feciori având ascultători cu toată curăția, că de nu știe chivernisi casa sa, cum va purta grije de biserica lui Dumnezeu?» I. Tim. Cap 3, v. 1—5.

Vechimea institutului parohilor o documentează și canoanele sâșnilor apostoli, în care aflăm mai multe măsuri pentru preoți; așa într'alte prin al 2-lea canon apostolesc se legiu-ește: «că presbiterul are a se hirotoni de un episcop»; prin al 3-lea canon apostolesc se rânduește: «că acel preot să se depună, carele va cuteză a săvârși sânta cuminecătură nu cu pâne și vin curat, ci cu miere, sau lapte sau cu vre-un vin meșesugit».

Și așa este lămurit, că parohii se deduc din timpii apostolilor.

§. 177. *Despre căsătoria lor.*

Ierarhia bisericeii lui Christos a recunoscut căsătoria preoților de bună și legală dela întemeierea ei pe baza cuvintelor Mântuitorului despre căsătorie, zicând fariseilor: «n'ați cetit, că cela ce a făcut dintâi, bărbat și muiere i-a făcut pe ei; pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său, și pe mama sa, și se va lipi de muiera sa, și vor fi amândoi un trup; pentru aceea nu mai sunt doi ci un trup; deci ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă». Mat. XIX. 4—7, — Efs. V. 23—32—; precum și pe baza învățaturii apostolului către evrei XIII, 4: «cinstită este căsătoria întru toate și patul nespurcat». Ierarhia bisericeii noastre a susținut căsătoria preoților cu atât mai mult, căci I. Apostolul scrie lui Tit episcopului din Crit, că el l-au lăsat pe dânsul în Crit, spre acel scop, ca cele ce lipsesc să le îndrepteze și să așeze prin cetăți preoți, precum el i-au demândat, de este cineva fără de prihană, bărbat al unei muieri — I, 5—6; — 2. tot acelaș apostol scrie lui Timoteiu episcopul Efesului în I Trimitere III, 2: «că se cade episcopului să fie fără de prihană, al unei muieri bărbat».

Ierarhia având astfel de principii chiare din biblie, acele și le-au luat sieși de îndreptar, că adecă preoții trebuie să fie

însurați, și nu le iartă lor, ca vre-unul sub cuvânt de evlavie să se lapede de muierea sa, căci pentru unul ca acela, care ar fi lăpădat dela sine pe muierea sa sub cuvânt de evlavie, și nici decum nu ar fi vrut să o primească în casa sa, îl pedepseă cu lipsirea de funcțiunile preoțești — 17 can. apost. — ; ierarhia astfel de consecințe a statorit în privința căsătoriei preoților, încât pretindea dela cei ce vreau să intre în cler, ca să fie întregi în trup; de aceea nu primea în cler pe ceice își tăiau mădulările — 22 apost. nici pe cei ce se ciontau — 23 apost.

Ierarhia numai în privința timpului, și a feții, când, și ce fel de persoană poate un cleric să-și iee de muiere, a adus unele norme, și adecă; că clericul înainte de hirotonia sa de ipodiamon are să se căsătorească cu o vergură, și că carele este bigam, sau căsătorit cu o văduvă sau cu două surori, acela nu se poate înainta la treapta diaconală, și presbiterală — Can. 17, 18, 19, 26 apost. — ; iară în privința preotului văduv, care s'ar căsătorit a doua oară, s'a adus acea măsură că se lipsește de funcțiunile preoțești, și îi rămâne numai dreptul de a purta îmbrăcămintea preoțească, și de a ședeă la întâlniri în rândul preoților și a se cuminecă în lăuntru altarului. — Can. 1, al Neocesariei.

§. 178. Biserica noastră nu primește celibatul la preoți.

În privința obiectului acestuia lăsăm să vorbească canonul 13 al sinodului ecumenic al VI, din care se vede lămurit, că în biserica noastră totdeauna s'a iertat preoților căsătoria, și că și astăzi nu se poate opri preoțimea dela căsătorie. Canonul menționat sună în următorul chip: «Fiindcă am cunoscut, că biserica Romanilor ține în chip de canon, că aceia, cari vreau să se învrednicească de hirotonia diaconului sau a presbiterului, datorii sunt să se oblige, că nu se vor împreună mai mult cu femeile lor. Noi vechiului canon de perfecțiune și rânduelei apostolești urmând, voim, ca însoțirile sântilor bărbați cele legiuite să aibă lărie, nici deslegăm tocmeala lor către muierele sale, nici îi lipsim pe ei de viețuirea casnică. Drept aceea, de se va află vreunul vrednic de hirotonia de ipodiamon, diacon sau de presbiter, acesta nicidecum să nu se oprească dela înaintarea la astfel de treaptă, împreună locuind cu legiuita sa femeie, nici să se ceară

dela el la vremea hirotoniei vreun obligământ, că se va depărta dela legiuita sa muiere, că nu de aicea nunta cea dela Dumnezeu legiuită și binecuvântată să fim siliți a o ocări, când glasul Evanghelistului strigă: cele ce Dumnezeu a împreunat, omul să nu despartă — Mat. 19, 5. — și apostolul învață: că cinstită este nunta, și patul nespurcat — Evrei 13, 4 — și legatute-ai cu femeie, nu căută deslegare — I Cor. 7, 27—; căci știm, că și ceice s'au adunat la Cartagena, luând purtarea de grije pentru vieața cea cinstită a servitorilor, au zis: că ipodiaconii, ceice se ating de sântitele taine, și diaconii și presbiterii în timpuri prefipte au de a se înfrână dela femeile lor, și aceasta s'a predat prin apostoli, și s'a păzit de însăș vechimea, și noi asemenea să o păzim, știind, că vreme este la tot lucrul, și mai ales al ajutorului și al rugăciunei, că trebuie, ceice se stăruesc înaintea jertfelnicului, să fie înfrânați în toate în vremea întrebuișărei celor sante, ca să poată dobândi ceea ce cer în deobște dela Dumnezeu. Deci de va îndrăzni cineva a lipsi cu vătămarea canoanelor apostolești pe presbiteri, diaconi sau ipodiaconi dela viețuirea și împărțășirea cu legiuita sa femeie, acela să se depună; așjiderea și presbiterul și diaconul, care sub cuvânt de evlavie ar lăpădă delă sine pe femeia sa, să se oprească, și de va rămâneă, să se depună».

Insemnarea I. Cumcă căsătoria preoților eră iertată și în părțile apusene, și că numai mai târziu s'a început a se introduce celibatul, și cu deosebire dela veacul al optulea, se vede și de acolo, că mai mulți papi au fost fii de preoți, precum papa Felix fiul presbiterului Felix; papa Agapetus în anul 535 al presbiterului Gordian, papa Gelasiu în anul 492 al episcopului Valeriu.

Insemnarea II. Unii se provoacă în favoarea celibatului la cuvintele episcopului, Epifaniu carele să fie zis: «că pe bărbatul unei femei nu-l primește biserica la preoție, dacă nu se va înfrână dela dânsa». Noi cunoaștem aceste cuvinte al episcopului Epifaniu, și recunoaștem valoarea vieții lui monahale, pentru care s'a conumărat între sfinții lui Dumnezeu; însă trebuie să mărturisim, că susatinselor sale cuvinte nu le putem da o astfel de valoare, care s'ar vedeă de a fi mai pre sus de valoarea canoanelor apostolești și ale sinoadelor. Dar vrem să credem

despre acest episcop și aceea, că el însuși ar mărturisi, dacă ar trăi acum, că dânsul acele cuvinte le-a rostit ca o părere individuală, dar nici decum spre vătămarea pozitivelor instituțiuni bisericesti.

§. 179. *Parohul trebuie să se ocupe cu studii și litere.*

Ierarhia totdeauna eră îngrijită, ca preoșimea să se ocupe cu studii și litere, și astfel vreă să aibă creștinii preoți învățați și cultivați. Știind noi, cum scriitorul englez Iosif Bingham în cartea VI. Cap III. vorbește despre acest obiect, ne umilim bucuros înaintea lui, și spre documentarea temei noastre aducem din cartea lui următoarele: «Quum enim Gregorio Nazianzeno observante, ad levissimas artes addiscendas diuturno tempore et plurimis laboribus ac sudoribus, interdum etiam longis peregrinationibus opus sit: magnae stultitiae foret existimare, sapientiam, quae humanarum ac divinarum rerum scientiam, et bona omnia complexu suo tenet, rem usque adeo levem, et protritam esse, ut ad hoc, ut quisquam sapiens sit, voluntas sola requiratur. Multos quidem sua aetate ita sensisse queritur: «Tam male adficimur, inquiens, ut quam plurimi ex nobis (ne omnes dicam) prius fere quam primam comam abiecerimus, puerilique more balbutiere desierimus, priusquam in divina atria introierimus, priusquam sacrorum librorum vel nomina ipsa noverimus, priusquam novi veterisque Testamenti characterem et auctores cognitos habuerimus, (nondum enim dico, priusquam coenum et animae labes, quas peccatum nobis impressit (eluerimus), si duo aut tria nobis verba edidicerimus, eaque non ex lectione, sed auditione sola hausta, aut Davidi paullum operae dederimus, aut pallium scite contraxerimus, aut zona tenus philosophati fuerimus, pietatis speciem quamdam nobis illinentes: o praefecturam! o elatum animum! sacer etiam ab incunabilis Samuel: statim sapientes et magistri sumus, et in divinis rebus sublimes, et scribarum ac legis peritorum primi, ac coelestes nos ipsos designamus, et vocari ab hominibus Rabbi expetimus nec usquam littera, sed omnia spirituali modo intelligantur, oportet, ac maerae nugae somnia sunt, atque nisi magnis laudibus efferamur, indignatione adficimur».

De aci trece Bingham la scrierea despre preoșie a sfântului Ioan Gură de aur, și zice așa: «Chrisostomus hanc rem paullo

ulterius persequitur, et necessitatem continui laboris ac studiorum in clerico ex demandato ei opere et negotio demonstrat, cuius una quaeque pars magnam sedulitatem ac animi applicationem requirat. Primum ad adhibendum commodas, variis animarum morbis curationes aptum esse debere dicit, quod officium plus experientiae et laboris postulet, quam curatio morborum, quibus corpora mortalium obnoxia sunt, et hoc ipsum per solam sermonis evangelici doctrinam fieri, adeoque hanc in qualibet morbi parte applicari oportere. Deinde ad omnium adversariorum, judaeorum, gentilium, haeticorum ora obturanda debere esse idoneum, qui diversis artibus, diversisque armis utantur, quibus veritati insultent, quorum nisi omnes fallacias ac artificia satis perspecta et cognita habeat, non tantum eorum quemlit ecclesiam diripere, ac devastare patiatur, sed ipse etiam in errorem alium incidat, dum alium oppugnet. — Nisi quis igitur in verbo Dei bene peritus ac exercitatus sit, veramque artem ac regulas disputandi calleat, quod sine perpetua industria ac labore expectari nequeat, fieri non posse, concludit, ut fundamentum suum et veritatem pro eo ac deceat, contra tot subtiles et astutos adversarios tueatur. Hinc Pauli monitum, quod Timotheo I. Epistola IV. 13—15 dedit, inculcat; «Intentus esto inter omnes». — Vezi cartea IV. Cap 5 din scrierile lui Chrisostom despre preoție.

§. 180. *Cu ce studiu are a se ocupă presbiterul?*

Prin așezămintele bisericesti — can. 85 apost. și canonul 2, VI. — nu se recomandă preoției cetirea a tot felul de cărți ci numai a celor sante, ca a unora, care perfecționează mai deaproape pe preoți în chemarea lor, și la care, ca la o fântână, ce nicipând nu seacă, trebuie să alerge în cazuri de îndoială, pentrucă, precum învață Chrisostom, cuvântul lui Dumnezeu suplinește toate în tămăduirea spirituală a inimei — despre preoție Cartea IV. Cap III; de aceea zice mai departe acelaș părinte în numitul său op Cartea IV. Cap IV — «ca cuvântul lui Dumnezeu bogat să locuiască în preoți». — De aci se înțelege, că preotul are a se ocupa cu deosebire în cetirea bibliei, a canoanelor apostolești și sinodale, iar îndeobște cu cetirea cărților sântilor părinți, a istoriei și retoricei bisericesti, a

vieții sântilor, a dogmaticii, exegeticii, hermenevticii și a pedagogiei; iar dintre cărțile civile cu cetirea istoriei pragmatice, a instituțiilor civile, juridice și economice de stat, și în privința studiului biblic trebuie să se ferească în întrebunțarea lui practică de orișice noutăți în cuvinte și fraze, ca să nu dea ascultătorilor sminteală cu schimbarea cuvintelor cunoscute din sânta scriptură, precum bunăoară a făcut Trifiliu episcopul Ciprului în cuvântarea sa despre textul din evanghelie «ia patul tău și umblă», grecește: «ἀροῦ σὲ τὸ κράββατον, καὶ περιπάτει» zicând în loc de «κράββατον», «σπίμποδα» ceea ce încă înseamnă un fel de «pat», totuș sântul Spiridon cu alți câțiva episcopi fiind de față și auzind schimbarea cuvântului «κράββατον» din evanghelie, s'au indignat și nu s'au putut conțeni, ci au strigat cuvântătorului episcop Trifiliu: «Oare ești tu mai bun decât acela, carele au zis «κράββατον», ca să-ți fie rușine a întrebunță cuvintele lui»; prin care Spiridon a vrut să arate, că cuvântătorului bisericesc nu-i stă bine a se ostentă în cuvântările sale cu întrebunțarea nouelor cuvinte în locul celor uzuale și cunoscute din biblie, pentru că o asemenea ostentațiune comisă din partea preotului îl dovedește pe el de deșert înaintea ascultătorilor, dar și vatămă odihna lor sufletească, și-i abate dela ascultarea evlavioasă a cuvântului lui Dumnezeu, și-i ocupă pe ei cu gânduri despre cuvintele cele nou întrebunțate de cătră predicătorul față cu cele uzuale și întrebunțate în biblie. — Zosom. Cartea I, Cap XI. Bingh. Partea II. pag. 351.

Fără îndoială preoții pot ceti și cărți contrarii ortodoxiei ca și de acolo să tragă folos pentru ortodoxie, fiind conduși de convințiuinea sântului Ambrosiu, carele încă a cetit cărți eterodoxe, zicând: «cetim unele, ca alții să nu le cetească; cetim altele, ca să nu le ignorăm; și cetim unele, nu ca să le ținem, ci ca să le impugnăm». Ambros. provem. în Luc. Evang. Bingh. Partea II, pag. 353.

§. 181. *Ocupațiuni vatămătoare de onestatea preotului și precauțiuni pentru onestatea lui.*

Ocupațiuni vatămătoare de onestatea preotului sunt: 1. arânzile, procuratura, — Can. 18 Cartag; — 2. amestecul în

lucruri lumești. — Can. 6 apost.; — 3. chizășia — Can. 20 apost. — 4. amestecul cu oameni osândiți bisericește și politicește — Can. 11 apost.; — 5. bătaia — Can. 37 apost.; — 6. neascultarea opririi arhieresti — Can. 28 apost.; — 7. luarea dobânzilor — 44 apost.; 8. beția — Can. 42 apost.; — 9. sfezile — Can. 61, VI; — 10. petrecerea cu sexul femeiesc — Can. 77, VI; — 11. raderea barbei și tăierea părului — Can. 96, VI; — 12. umbletele la vânat — Can. 51, VI; — și 13. petrecerea cu minciuni — Can. 65 apost.

Precum sântii părinți au prefipt prin canoane ocupațiunile vătămătoare pentru onestatea preoțească; așa de altă parte au așezat ei și unele precauțiuni canonice în privința aceasta, prescriind unele însușiri personale pentru ceice vreau să se facă preoți. Între aceste precauțiuni locul dintâi îl ocupă examinarea vieții celui ce va să între în tagma preoțească, ca adecă unul ca acesta să documenteze, că viețuirea lui a fost totdeauna neprihănită, că are renume bun la ceice-l cunosc pe el — Can. 9, I. —; apoi trebuie să se mărturisească la duhovnicul, carele are să-i dea atestat în scris, că n'a făcut astfel de păcate, care l-ar arăta nevrednic pentru treapta preoțească; acest atestat al duhovnicului are mare valoare cononică, căci se cetește numai decât la hirotonirea de diacon în biserică la auzul tuturor; iar dacă s'ar adeveri după hirotonirea vre-unui diacon sau preot, că cel hirotonit și cunoscuții lui au tănuit acele fapte imorale și scandaloase, pe care acela le-a comis ca mirean, pentru care nu s'ar fi putut hirotoni de diacon sau de preot, atunci unul ca acesta se lipsește de treapta preoțească ca unul, carele este prihănit — I Timot. Cap 3, 2; Mat. V, 14.

A doua precauțiune canonică este examinarea candidatului de preoție din învățături teologice, spre a se vedea aplicarea lui cătră învățături, și cunoștințele lui din studiile bisericești, precum și hărnicia lui în cuvântări bisericești, pentru că lipsind cuiva aceste însușiri, nu se poate înainta în cler.

A treia precauțiune canonică este vârsta, și adecă pentru diacon 25 de ani, iar pentru presbiter 30 de ani, ceea ce se urmărește din cuvintele Apostolului cătră Timoteiu, ca mâinile de grabă să nu pună pe nime — I. Timot. V. 22.

A patra precauțiune canonică este acea rânduială ierarhică, în urma căreia se cere, ca clericul să se aplice de învățător în școale populare, capitale și gimnaziale, după cultura sa științifică, și în deregătoria aceasta să petreacă până atunci, până când ajunge la vârsta prescrisă pentru diacon.

A cincea precauțiune canonică pentru onestatea preoțească este, ca un preot să nu se așeze la două biserici sub cuvânt, că veniturile unei parohii nu-i ajung spre acoperirea lipselor și trebuințelor sale — Can. 15, VII —; pentru că un preot care are puțin venit din parohia-i își poate înmulți veniturile sale prin aceea, dacă după canonul 15 al sinodului ecumenic VII. se va nevoi a-și înmulți veniturile sale prin studii, va să zică dacă se va aplica de învățător în școala parohiei sale; căci aceste amândouă chemări sunt compatibile una lângă alta, și preotul le poate duce spre obștească mulțumire, și totodată își ameliorează și starea sa materială fără vătămarea cinstei sale preoțești; ba încă ne vine a afirmă că un preot, care pe lângă păstoria parohială s'ar pune și de învățător, și ar duce aceste două posturi spre mulțumirea obștească, își mărește cinstea sa atât înaintea poporenilor săi, cât și înaintea mai marilor săi.

§. 182. *Alegerile, examinarea și hirotonirea parohilor.*

Alegerile celor ce aveau a se număra între presbiteri, se făceau ¹⁷ la început prin preoțime, și se așterneau episcopului spre cenzurare și aprobare. Episcopul înainte de toate întrebă aievea pe creștinii onorațiori despre calitățile intelectuale și moravurile celui ales prin preoțime, și după ce aceștia mărturisiau, că ei cunosc pe alesul de un bărbat religios, cult și moral ¹⁸ atunci episcopul supunea examenului bisericesc pe cel propus, și adică I. despre credință, spre a da probe îndestulitoare nu numai despre cunoștințele sale dogmatice, și rituale, ci și despre dispozițiunea lui internă, că el dogmele credinței așa le primește, și le mărturisește în sufletul său, precum biserica le propune și le învață; II. despre moralitate, spre a se vedea căsătoria lui cu o vergură de religia ortodoxă, și întreaga lui

¹⁷ Tâlcul can. 13 din Laodicea în Pidalion — Can. 7 a lui Teofil din Alexandria.

¹⁸ I. Timot. Cap. 3, V. 7.

viețuire, și spre a o documenta cu dovezi din partea creștinilor onorațiori; III. despre deprinderea cea de până acum. Dupăce examenul bisericesc a eșit în favoarea examinatului, pășește episcopul la hirotonirea celui ales de presbiter cu observarea tuturor formelor canonice recepte și usuare din vechime, și adecă cu rugăciunea de chemarea Sfântului Duh, cu punerea mânilor, și cu amintirea în rugăciune a orașului sau satului, și a patronului bisericii parohiale, unde se va așeza de paroh.¹⁹ În timpurile mai de apoi s'au început și s'au stabilit a se face alegerile fețelor bisericești prin alegeri în sinoade parohiale, precum vom expune mai jos despre fețele beneficiante bisericești.

§. 183. Parohul trebuie să fie însurat și ce fețe femeiești poate ținea în casa sa? cum se poate însura a doua oară și a se despărți de muiere.

Parohul înainte de a se sânti de diacon și presbiter, dator este a se căsători cu o vergură de religia ortodoxă;²⁰ a doua nuntă nu i-se iartă; dacă însă s'ar căsători a doua oară, atunci pierde dreptul de a funcționa ca paroh, și-i rămâne numai cinstea și șederea între preoți, dacă va purta vestiminte preoțești.²¹ Preotului vădov i-se iartă a avea în casă pe muma sa, pe sora și pe mătușa, dar nicidecum pe alte fețe femeiești, care pot să aducă moralitatea lui în prepus la creștini.²² Mai departe nu este iertat parohului a lăpădă dela sine pe muierea sa sub pretext de evlavie, căci dacă o va lăpădă, se segreagă, și rămânând neîndreptat, se depune,²³ căci învață apostolul: «legatute-ai cu femeie, nu căută deslegare»;²⁴ și iarăș: «să nu vă lipsiți unul de altul, fără numai dacă din învoire, ca să vă zăboviți cu postul și cu rugăciunea».²⁵ Iar de s'ar alege de episcop, atunci cu învoirea între el și muierea sa, se desparte de ea și dânsa are să între într'o mănăstire îndepărtată, și purtarea de grije o va avea dela episcop.²⁶

¹⁹ Can. 6, IV. și tâlcul lui din Pidalion. — ²⁰ Can. 13, VI.

²¹ Can. 6, VI și Can. 1, din Neocesarea. — ²² Can. 3, I.

²³ Can. 5 apostolesc. — ²⁴ I. Corin, cap VII. v. 27. — ²⁵ acolo cap. VI. — ²⁶ Can. 48, VI.

§. 184. *Parohul spre funcționare are lipsă de singelia episcopască, iar vrând să călătorească, de licența în scris a episcopului.*

Parohul prin sântirea de preot primește taina preoției, și prin aceea și puțința de a săvârși funcțiuni preoțești, care însă până atunci nu le poate exercia, până când nu s'a înzestrat din partea episcopului cu singelia prin care i se designează locul funcționării sale; căci trebuie să se știe, că preotul hirotonit capătă prin hirotonirea arhierescă darul funcționării preoțești, adecă dreptul de posibilitatea săvârșirii funcțiunilor sântite — jus ad sacras functiones —, iar prin singelie i se dă lui darul exercierii funcțiunilor sântite, adecă dreptul spre exercierea acelor funcțiuni sântite — jus in sacras functiones²⁷. Și fiindcă în singelie se designează parohului cercul funcționării sale, pentru aceea el este dator a se țăruri între hotarele designatului lui cerc spre funcționare, adecă a săvârși lucrările cele sântite în parohia, pe care s'a hirotonit, căci funcționând el și în altă parohie nechiemat și nerecuiat, se face vinovat de usurparea dreptului străin, ce trage după sine pedeapsă.

Nu este iertat parohului să părăsească pe mai lung timp parohia sa fără licența episcopului²⁸, pe care trebuie să o aibă la sine spre legitimarea sa, unde va cere trebuința. Prin urmare dacă un preot străin ar veni la dânsul, și s'ar legitimă cu licența episcopului său, atunci să-l recunoască de preot cu rânduială bună, iară din contră să-i dea ceva merinde pe drum, și să-l îndrepte la ale sale.²⁹

§. 185. *Drepturile unui paroh.*

Drepturile unui paroh se pot expune în următoarele:

1. a administra parohienilor săi în și afară de biserică toate slujbele sacramentale și rituale;

2. a ispovedui, cuminecă și îngropă pe parohianul său, carele bolnăvindu-se în alt oraș sau sat învecinat, a muri, și a-l petrece în protocolul morților parohiei sale; și când acest drept al său nu l-ar putea exercia din vre-o cauză momentoasă, atunci i se cuvine lui competența stolară de îngropăciune, și petrecerea răposatului în protocolul morților parohiei sale;

²⁷ Can. 6, IV. — ²⁸ Can. 12 apost. — ²⁹ Can. 33 apostolesc.

3. a propovedui parohienilor săi cuvântul lui Dumnezeu în zilele de Duminică și sărbători, a țineă catehizație cu tinerimea adultă în biserică, iar cu cea școlară în școală;

4. a duce protocoalele matriculare, și a da din ele extrase oficioase provăzute cu sigilul parohial;

5. a președeă în sinoadele parohiale și a susțineă acolo ordinea cea bună;

6. a priveghiă pentru buna stare a zidirei bisericeii, și pentru înzestrarea ei cu vasele sântite, cu icoane și cărți;

7. a controlă administrațiunea averii bisericești, școlare sau a oricărei fundații filantropice, și a stăruî pentru acurata ei manipulație și susținerea ei în întregime;

8. a stăruî, ca personalul bisericesc și școlar să-și ducă chiemarea sa conștiențios, și defectele ocurinte a le arătă scattului protopresbiteral spre mai departe înștiințare la consistor;

9. a nu lăsă la funcțiuni preoțești în parohia sa pe nici un paroh strein;

10. a se împărtăși de veniturile parohiale și de toate acele bunătăți, la care comuna parohială s'a obligat pe sine față cu dânsul, și în caz contrar a cere susținerea lui în veniturile sale legiuite dela consistor.³⁰

§. 186. *Indatoririle unui paroh.*

Indatoririle unui paroh se pot concentra în următoarele:

1. a reședeă în parohia, ce i s'a conferit prin singelia arhierescă, și toate funcțiunile preoțești a le săvârși singur, până când îi iartă starea sănătății, și numai slăbindu-i-se puterile trupești și îmbătrânind își poate lua lângă sine capelan;

2. a țineă în evidență numărul sufletelor din parohie prin ducerea unui protocol casnic;

3. a duce cu acurateță potrivit ordinațiunilor consistoriale protocoalele botezaților și ale cununaților și morților, și la cazuri ocurinte a da din ele extrase întărite cu subscrierea numelui său și cu afigerea sigilului parohial;

4. a priveghiă, ca din odoarele bisericești, din vasele sântite, din icoanele și cărțile sau orice alte lucruri bisericești, să

³⁰ Tâlcuî can. 13 din Laodicea în Pidalion, și can. 7 al lui Teofil din Aelxandria.

nu se înstrăineze ceva și să nu se întrebuițeze spre scopuri profane,³¹ iar cele vechi odoare, vase, icoane și cărți, care nu se mai pot întrebuiți, a le îngropa într'un loc necălcat;³²

5. a compune și a așterne scaunului protopresbiteral, spre mai departe înaintare la consistor, cu finea anului raporturile și conscrierile anuale parohiale și școlare;

6. a țineă catehizație în biserică în lunile de vară cu tinerimea adultă, iar cu cea școlară în școală în oarele destinate de cătră stăpânirea bisericească;

7. a priveghiă pentru averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericei, școalei sau a oricărei fundații filantropice; și spre susținerea lor în întregime, a le apăra acelea și la jurisdicțiunile civile după împuternicirea episcopului locului.³³

8. a stăruî, ca zidirile bisericești și școlare să fie în stare bună;

9. a priveghiă neadormit pentru pacea parohiei sale, și în înțelesul învățături din teologia pastorală a abate orice turburare religioasă, și cu blândețe a restatori pacea sufletească a parohienilor săi și despre toate a raportă timpuriu și fără amânare scaunului protopresbiteral spre mai departe incunoștințare a conșistorului;

10. a nu se opune comunei parohiale întru ținerea ordinară sau extraordinară a sinodului parohial;

11. a nu iertă cetitorilor și cântăreților bisericești nici o schimbare sau schimonosire sau noutate volnică în tipic și în textul cărților bisericești;

12. a duce protocolul ordinațiunilor consistoriale, al pastoraletor arhieriești, și al publicațiunilor protopresbiterale, și acelea adeseori a le procefi;

13. a stăruî, ca îngropătoarea să fie bine îngrădită, și în mijlocul ei să fine ridicată o cruce mai mărișoară cu icoana răstignirei Domnului;

14. a se țineă strâns de prescisele canonice în privința purtării sale, și adecă a întrebuiți tofdeuna îmbrăcăminte cu-viincioasă preotească;³⁴ a nu se amestecă în lucruri lumești³⁵

³¹ Tâlcul canonului 73 apostolesc din Pidal. — ³² Can. 86, VI.

³³ Can. 3, al sinodului ecum. IV.

³⁴ Can. 27, VI. — ³⁵ Can. 6 apostolesc.

a nu mîrge la vînat, a nu jucă în cărți, a nu petrece în beție, și a nu frecuentă cărcima, cafeneaua sau teatrul,³⁶ la nuntă fiind chemat, a se îndepărtă de acolo până nu s'au început glumele,³⁷ a se feri de lux în îmbrăcăminte;³⁸

15. a luă aminte la cetirea și învățătura sînteii scripturi, a scrierilor sînților părinți, a repeți adeseori studiile teologice, care le-a învățat în institutul clerical, precum și a chivernisi bine casa sa, a duce o vieață casnică exemplară și a da copiilor săi creștere religioasă și morală, și în fine a nu fi nebăgător de seamă la darul, care este întru el, și care i-s'a dat lui prin prorocie cu punerea mînilor arhieresti asupra lui, ci despre toate acestea a gîndi și întru acele a rămînea, ca pro-poseala lui să fie arătată între toți, căci astfel făcînd și vie-tuind se va mîntui pe sine și pe toți ceice-l vor ascultă pe el!³⁹

§. 187. *Despre preoții ajutători — capelanii.*

Preoții ajutători — capelanii — sunt acei presbiteri, cari se rînduesc prin episcop pe lângă parohi de tot bolnăvicioși și neputincioși, sau și pe lângă acei parohi, cari din cauza numărului prea mare al sufletelor, sau a caselor și locuințelor împărștiate prin văi și dealuri nu sunt în stare singuri să săvârșească slujbele preotești în și afară de biserică.

Preoții aceștia ajutători se aleg și se supun examenului canonic întocmai ca și parohii, și se cer dela ei aceleași însușiri și îndatoriri ca și dela parohi, și săvârșesc funcțiunile parohiale în numele parohilor lor, pentru care însuși parohii sunt răspunzători.

Capelanii purtându-se potrivit tagmei preotești, se înaintază la treapta de parohi, căci ceice slujesc bine, treapta bună loruși dobîndesc,⁴⁰ și preoții, cari își țin bine dregătoria, cu îndoită cinste se cinstesc, mai ales ceice se ostenesc în cuvînt și învățatură⁴¹.

³⁶ Can. 42 apost. și Can. — 50 și 51, VI. — ³⁷ Can. 24, VI. — ³⁸ Can. 16, VII.

³⁹ I. Tim. Cap IV, v. 13—16.

⁴⁰ I. Timot. Cap III. v. 13. — ⁴¹ I. Timot. Cap V. v. 17.

III. Despre diaconi.

§. 188. Despre diaconi *indeobște*.

Treapta diaconală s'a așezat încă pe timpii apostolilor spre a sluji la mese, adecă la împărțirea milosteniei, și a cercetă și mângăia pe cei bolnavi și săraci.¹ Iar după rânduiala de acum a bisericei, ei sunt spre ajutorul arhierilor și al presbiterilor în slujbele bisericești, prin urmare diaconii nu pot săvârși de sine fără arhieru ori presbiter nici o lucrare sântită, afară de taina botezului în lipsă înțeptoare de moarte a nou născutului prunc.

§. 189. Despre treptele diaconiei.

Diaconia este treapta cea dintâi a sacramentului de preoție, și are graduri două mai mari de arhi- și protodiaconie, și se câștigă prin hirotesia arhierescă, prin care se dă numai întâietate de ședere și de ordine între diaconi fără vre-o valoare sacramentală, căci și diaconii toți fără deosebire de numiri sunt între sine egali față cu hirotonia, ce au primit. Treptele cele mai mici ale diaconiei sunt diaconia și ipodiaconia. Arhi- și protodiaconii se fac dintre cei mai procopsiți diaconi prin hirotesia. Arhidiaconii sunt pe la patriarhii, metropolii și arhiepiscopii, iară protodiaconii pe la episcopii. Arhi- și protodiaconii când se trimit de cătră arhierii lor în eparhie sau mănăstire spre vre-o cercetare sau spre orișice scop, atunci șed mai sus decât presbiterii.²

Diaconii se așează pe lângă biserici parohiale, și la sântirea lor pomenește arhierul biserica aceea cu hramul ei, unde aceia vor aveă să funcționeze ca diaconi.³ Diaconii nu pot face nimic în lucruri bisericești fără binecuvântarea episcopului;⁴ datori sunt să poarte vestminte preoțești, căci altcum se opresc pe șapte zile dela funcțiuni.⁵ La liturgie episcopul sau unul dintre preoți îi cuminecă pe ei;⁶ dar dânșii nu pot împărțăși nimănui sânta cuminecătură la nici o întâmplare,⁷ și pot asistă lângă preoți și arhierii în orișice slugire sântită, însă nu și a

¹ Faptele apostolilor Cap 6, v. 5—6, ² Can. 7, VI.

³ Can. 6, IV. — Can. 13, VI și I Timot. Cap III, 12. — ⁴ Can. 39 apost. — ⁵ Can. 27, VI. — ⁶ Can. 18, I. — ⁷ Can. 18, I.

funcționă singuri la altar, sau a săvârși unilateral vre-o slujbă dumnezească.

Ei sunt datori a se însură cu o vergură de legea noastră înainte de sântirea de diacon, având fii, bine îndreptându-și și casele sale, muierile lor fiind de cinste, negrăitoare de rău, nelimbute, treze și credincioase întru toate.⁸

Ipodiaconii se așază pe lângă biserici mai mari prin hirotesia arhierescă, și au voie a ajuta preotului slugitor în altar prin darea cădelniței și a apei calde, și prin aprinderea candelurilor și a luminilor, dar n'au voie a conlucra la jertfelnic, nici a se atinge de vase sântite⁹. Ei sunt datori a se însură cu o fecioară de religia noastră înainte de hirotesia arhierescă,¹⁰ sau cu o vergură de altă religie, care însă mai nainte de hirotesia lui trebuie să treacă la religia noastră.¹¹ Ei ca ipodiaconi se îmbracă la slujbă în stihar și se încing cu orar, dar nu le este lor iertat a purta orarul ca diaconii cruciș pe umeri.¹² Ei pot dacă vor vrea, să rămână în feciorie, și să se hirotească, dacă ar fi și văduvi, iar dacă s'ar însură a doua oară ca ipodiaconi, atunci ca bigami se opresc dela slugiri, și trec în numărul creștinilor mireni, și pot purta serviciul de cetitori sau cântăreți.¹³

IV. Despre călugări și călugărițe.

§. 190. Cunoștințe introductive.

Înainte de a tracta despre chemarea călugărilor și a călugărițelor, aflăm de lipsă a arunca o privire fugitivă asupra originii acestui institut și începerii lui.

Este știut, că încă la popoarele cele mai vechi au fost unii bărbați și unele femei, cari din mai înalte închipuiri religioase s'au destinat a părăsi lumea și a petrece în pustietăți vieța singuratică și contemplativă cu rugăciuni și studii despre cele dumnezești, și cu mâncare uscată, precum sunt: rădăcinile și poamele sălbatice, și mierea pădureață.

Viețuirea acestor pustnici se caracterizează în școalele filozofilor stoici de o îndatinare în toate, ce privesc la tâmpirea

⁸ I. Timot. 3, 12 și 11. — ⁹ Can. 21 Laodic. — ¹⁰ Can. 13. VI.

¹¹ Can. 14, IV. — ¹² Can. 22 Laodicean. — ¹³ Can. 6, VI.

și omorîrea poftelor și a patimilor omenești, precum și la pregătirea spre ajungerea unei viețuiri mai perfecte și spre apropierea de Dumnezeu.

Răsăritul a fost patria acestor pustnici, cari prin închipuiri infocate s'au răpit adeseori până și la cele cu greu credibili, adecă la chinuiri și torturi de bună voie, ba încă și la omorîrea muierilor și copiilor lor proprii, ca apoi cu mai mare înlesnire să petreacă vieață ascetică.

Reformarea budhaismului, ce eră religia indienilor înaintea nașterii mântuitorului cu șase sute de ani, a perfecționat și vieața asceților într'aceea, că ei trăiau din cerșituri, se jugăneau, ca așa să scape mai ușor de ispîte.

Chinezii și persii, fiind niște popoare mai serioase și mai morale, decât indienii, erau mai moderați în așezarea regulilor pentru pustnicii lor. Iar egiptenii, cari încă sunt de caracter serios, au restrâns pe asceții lor la aceea, ca să nu mănânce carne de porc, fecioria să o observe, să se ferească de ospățuri, și să se taie împrejur. Chipul acestor asceți s'a transplatat dela răsărit la evrei, și mai pe urmă și la cristiani.

§. 191. *Inceputul vieței monahale.*

Precum cristianismul întrece cu principiile sale așezate dela Domnul nostru Iisus Christos religiile indienilor, persilor, chinezilor, egiptenilor și evreilor: așa și vieața monahală cristiană este mai presus de vieața asceților păgâni, căci monahii cristiani sacrifică unui adevărat Dumnezeu inima lor curată, duhul lor cel smerit, iar aceia unor dumnezei mincinoși, va să zică: unor idoli și chipuri cioplite și făcute de mâni omenești.

Îndemnul viețuirii monahale cristiane este cuvântul Mântuitorului: celce va să urmeze mie, să se lapede de sine și să vină după mine — Mat. XVI, 26.

Și fiindcă între monahi și pustnici erau unii bărbați învățați, și alții neînvățați, și dintre aceștia din urmă vreau unii să învețe a cunoaște mai deaproape religia lui Christos, pentru aceea unii ca aceștia se adunau pe lângă cei învățați, și se supuneau lor în toate povețele și învățăturile. Ca niște luminători și învățători ai monahilor și pustnicilor dintâi erau: Pahomiu,

Antoniu, Euthimiu și Basiliu — toți cu epitetul de «mare», cari la rugarea unor monahi și pustnici s'au învoit a primi sub învățătura lor pe toți, cari vreau să petreacă cu și pe lângă ei. Împrejurarea aceasta a dat prilej la chibzuirea unor încăperi pentru învățacei, de unde apoi s'au dezvoltat mănăstirile ca niște case pentru viețuirea obștească a monahilor sub un povățuitor, carele învăță pe monahi în religie, și-i pregătea și înțetă spre viețea contemplativă.

Insemnare. Istoria ne arată, că nu numai Hilon, un medic vestit, ci și alți mai mulți literați au fost în doctrina religiei învățacei marelui Basiliu, și s'au adunat lângă el spre perfecționare în cunoașterea lui Dumnezeu și în scăparea sufletului din vijeliile, lumei. Eră atunci o luptă mare a inimii după cultivare în cele sufletești, și un dor nesățios după adevărul evangheliei lui Christos. Spiritul religios eră așa de înfocat și de vioiu, omenirea eră așa de tare deșteptată prin strămutările, pe care cristianismul le-a produs, încât acele iviri în viețea creștinească erau de toate zilele, care astăzi se privesc ca niște excepțiuni rare. Învățătura cristiană despre viețea, patimile, moartea și învierea lui Christos, precum și despre dragoste ca virtutea cea mai înaltă a omului, eră așa de puternică, încât și inima cea mai împietrită a omului așa de tare o mișcă, ca și esundarea Nilului livezile și holdele Egiptului, și precum aceste livezi și holde ale Egiptului se fac roditoare după secarea esundării Nilului, așa și învățăturile despre religia lui Christos au făcut roditoare inimile acelor, cari ascultau povețele învățăților monahi și asceți. De aceea unde un dascăl de știință a vieții veșnice se arată în pustietate, acolo mulțime de învățacei năzuiă spre ascultarea și învățarea adevărului evangheliei lui Christos. Spre acest scop s'au adunat mulți învățacei lângă marele Basiliu, care vrând să adăpostească pe învățacei săi, a clădit mai multe chillii, care înfățișă mănăstirea în înțelesul cel mai genuin; între acești învățacei a fost și Petru fratele cel mai mic al marelui Basiliu, care apoi a fost și episcop.

§. 192. *Continuare.*

Deși credem, că sfântul Ioan Botezătorul a fost locuitorul pustiului și inger în trup, și învățacei lui încă au fost pustnici;

mai departe, că terapeuții după mărturisirea lui Eusebiu Cartea II. cap. 17 — duceau o viață contemplativă, și erau ca niște medici sufletești: totuș începutul tagmei călugărești nu-l putem data din timpii Botezătorului Ioan sau al terapeuților, ci numai dela timpii goanelor, ce au ridicat împărații păgâni asupra creștinilor, și care într'atâta s'au fost făcut de nesuferibile, încât eră temere, că, dacă mult va mai țineă așa, cristianii se vor șterge de pe fața pământului. Atunci unii luară refugiu în pustietăți, iar alții în crepături de stânci și peșteri, ca să scape de goanele crâncene ale păgânilor, și retrași să petreacă viața contemplativă. Cumcă această întâmplare este începutul vieții monahale, adeverează și Sozomen Cartea I. Cap 12 — unde scrie: «că goanele, cari întâmpină biserica, au dat cristianilor fugari prilejul a petrece în pustietăți, munți și peșteri, și a se deda unei vieți contemplative».

Cel dintâi pustnic fără îndoială a fost Pavel tibeteanul în Egipt, carele la începutul goanelor lui Deciu a fugit în pustie fiind de 13 ani iar după alții de 15 ani, și găsind o stâncă de piatră găurită, în care se țineau mai nainte niște falsificători de bani, și-a făcut acolo locul petrecerei, săvârșind rugăciuni, și ducând viața pustnicească; hrana lui erau murii de stălări, iar îmbrăcămintea lui frunzele de stălări.

Astfel de viață duceă și marele Antoniu, carele a prescriș și unele regule pentru cei ce vrea să petreacă cu el în pustnicie; și așa el este întemeietorul cel dintâi al vieții obștești mănăstirești, — Vezi Grigoriu Nazianzianul despre S. Atanasiu Tom. I —; și într'adevăr dacă vom consideră viața acelor, cari se adunaseră pe lângă marele Antoniu, și se supuseră disciplinei ce el a prescriș pentru dânșii, atunci urmează, că având ei pe lângă peștera dascălului lor chilli deosebite, au format o mănăstire, unde duceă viața contemplativă, și străină de sgotul lumii, dar consânțită mântuirii sufletești. Dupăce marele Antoniu a ajuns până la adânci bătrânețe, și reposă, au urmat lui Iliariu din Palestina, carele clădisé lângă orașul Gaza mai multe mănăstiri; și după exemplul acestui cuvios părinte începū și marele Pahomiu să edifice mănăstiri sau mai bine zicând chilli, care le numeă «chinovii», căci aceia, cari locuiau într'an-

sele, toate le aveau comune, nici nu posedă cineva ceva al său propriu, ca și cei dintâi cristiani din Ierusalim.

§. 193. *Mai departe dezvoltare a tagmei monahale.*

Fiindcă creștinii după încetarea goanelor având prilej a cunoaște mai de aproape pe monahii din mănăstiri, precum și întocmirile cele interne ale mănăstirilor, și văzând, cum monahii tineri se cultivau în școalele mănăstirești nu numai în cele sufletești, ci și în cele intelectuale, — au căpătat tot mai mulți, și mai mulți dintre ei fără deosebire de sex o predilecțiune pentru viața monahală, iar alții își dădeau pe fiii și fiicele sale la mănăstiri spre educațiune. Această împrejurare apoi a produs în mulți acea convicțiune, care le zicea lor, că viața mănăstirească are a se privi de merit mare, și de viață cerească de heruvimi și de îngeri». — Heinecius III. Theil, VI. Kapitel, pag. 376.

Aprețuirea cea mare a vieții monahale a tras după sine lipsa de a prefige mai de aproape mijloacele pentru ajungerea scopului prin mănăstiri. Acele s'au prefipt în următoarele: 1. a pregăti prin învățături spre viață singuratică și contemplativă pe cei ce vreau să se consânțească tagmei monahale; 2. a ținea pe monahi sub niște reguli disciplinare; 3. a crește și cultivă tinerimea de ambele sexe prin învățături pentru viața socială. Despre cele dintâi două probleme am tractat mai sus, aci vom expune problema a treia a institutului mănăstiresc, că adevărat între problemele mănăstirilor celor primitive eră și creșterea și cultivarea tinerimei. Acest asert îl documentăm cu fapte din viața marelui Basiliu; acest dascăl și luminător mare al neamului creștinesc cunoștea prea bine înfrurirea cea puternică, ce o are o creștere bună asupra vieții omului, de aceea primia el bucuros copii și copile în mănăstirea sa, și îi creștea acolo în frica lui Dumnezeu și le cultivă lor inima și mintea cu științe după felul trebuințelor lor în deosebite ocupațiuni și măestrii. Sântul Basiliu cel mare se exprimă în privința primirei și tractării tinerimei la mănăstirea sa în următorul chip: deoarece zice Domnul, «lăsați cei mici să vină la mine», așa dară gândesc eu, că este bine, a primi sub îngrijirea mea pe cei

tineri încă în vârsta lor cea fragedă; și adevărat înainte de toate pe cei orfani, pe cari îi căutăm noi înșine ca să le fim ca tată; după aceea primim și pe aceia pe cari părinții îi aduc; pe aceștia însă îi primim în prezența mai multor măturii, ca să nu ni se poată impută, ca și cum noi am lua cu sila pe copii dela părinții lor, și atunci apoi îi socotim ca pe copii ai asociațiunei noastre. Ei trebuie să aibă locaș, mâncare și ordinea de zi deosebită, și fie ei de sexul bărbătesc sau femeesc, nu pot petrece cu călugării mănăstirei. Ziua petrec ei în școală, sau la învățătorul lor de ocupațiune, și arte; iar spre mâncare, spre recreație, și spre culcare merg ei în odăile lor, și în chipul acesta nu se turbură liniștea mănăstirei, și se ocolește orice conversație confidențială, ce ar putea strică buna cuviință, ce din partea copiilor mai talentați lesne s'ar putea întâmpla. Rugăciunile prescrise pentru toate zilele le săvârșesc ei laolaltă, și așa se dedau către adunare acurată la rugăciune, și către o purtare modestă; pentru cei bătrâni sunt un ajutor mare rugăciunile copiilor. Ei trebuie să aibă în măsură cuviincioasă, mâncarea, îmbrăcămintea și timpul pentru dormire. Pe lângă copii se dă un bărbat propopsit de învățător, care s'a distins pe sine cu blândețe și științe, și știe a îndreptă pe elevii săi cu vocea unui înțelept, și cu inima unui părinte, care știe nu numai să pedepsească, ci și să-i ferească pe ei de patimă și greșeli. S. e. dacă un elev a vătămat cu ceva pe soțul său, trebuie să ceară iertare dela acela, și să facă soțului său celui vătămat vre-o plăcere în orice chip. Mânia se va desrădăcină din inimile lor, dacă se vor îndeletnici în umilință, căci îndeobște mândria este izvorul mâniei. Învățătorul trebuie mai departe să exerciteze în atențiune pe elevi, întrebându-i adeseori despre gândurile și închipuirile lor. Inimile fragede ale tinerilor nu sunt încă capace pentru prefacere sau fățarie, de aceea ei nu arareori descoperă tainele lor, și se retrag dela unele fapte de frica pedepsei. Până când inima este moale ca ceara, până atunci ușor primesc ei povește și învățături; de unde urmează că este de lipsă, ca copiii dela frageda lor vârstă să se dedee cu cele bune, și după ce se califică mintea și inima lor atunci baza impresiunilor religioase și morale să le fie de îndreptar pentru toată viața lor; căci ce precu-noaște mintea de bun și folositor, aceea uzul și îndatinarea o

pune în lucrare, și după ce mintea din destul s'a dezvoltat, și după ce unii dintre tineri din propriul Tor îndemn vor dori să rămână la mănăstire, se vor putea primi în asociațiunea mănăstirească; iar cari vor dori să se întoarcă la părinții lor, aceia după săvârșirea cursului de învățământ se lasă la ale sale».

Aceste principii pedagogice din școala mănăstirească a sântului Basiliu documentează din destul, că astfel de institut de creștere și de cultură a avut renume mare, și că părinții cu încrederea cea mai mare își dădea pe fii și ficele sale acolo spre creștere.

După modelul școalei sântului Basiliu s'a înființat și pe la celelalte mănăstiri, școale și institute de creștere și perfecționare în felurite arte, apoi și biblioteci și depozite de manuscrise vechi literale, precum și alte documente scripturistice și icoane de ale familiilor celor mai renumite, și astfel cultura universală a creștinilor înaintă, având de model anticuitatea aceasta clasică.

Școalele acestea au rectificat institutul monahal, dând lumii creștine bărbați învățați și civilizați în toate direcțiunile societății civile și bisericești; ele au dat ierarhiei și creștinilor impuls, de a alege de dignitari bisericești pe elevii școalelor mănăstirești din tagma monahală, de unde apoi s'a dezvoltat în biserică acea instituțiune, că arhieriei au să fie din tagma monahală. Școalele acestea mănăstirești până la timpii aceia, când în an. 1442 s'a aflat prin Gutenberg arta tipografiei, erau nu numai ca institute de creștere și de cultură științifică, ci încă și ca acele locuri de lucrare, unde tot felul de cărți vechi și nouă se decopiau, și se trimiteau și lăteau în toată lumea creștină, și nenumărate din ele s'au conservat până și în zilele noastre, și se privesc ca niște odăre scumpe ale omenimei întregi. Drept este, că cele până aci expuse despre școalele mănăstirești din timpii vechi sunt adevăruri constatate; dar acum urmează să mărturisim și un alt adevăr, și adecă, că mănăstirile în secolii cei patru din urmă au degenerat din cauza unor împrejurări interne și externe, și numai o umbră mică de școală a mai rămas într'ânsele. Deși acum lumea creștină își face școli și institute literare afară de mănăstiri, totuș este chemarea ierarhiei să restaureze buna ordine în mănăstiri, potrivit canoanelor, și să reintroducă școli spre cultivarea științifică a monahilor și tuturor acelor, cari doresc a învăța mai deaproape tipicul bisericesc.

§. 194. *Ce sunt călugării și călugărițele?*

Călugării și călugărițele sunt acele fețe, care după cuvântul Mântuitorului: «Celce vrea să urmeze mie, să se lapede de sine, și să iee crucea sa, și să vină după mine»¹⁴, se hotărăsc spre vieața singuratică și contemplativă în mănăstire.

Călugăr sau călugăriță poate să fie oricare cristian sau creștină¹⁵ după cuvântul Mântuitorului: «pe celace vine către mine, nu-l voi scoate afară».

§. 195. *De câte feluri sunt călugării?*

Călugării sunt de trei feluri: rasofori, stavrofori și megaloshimnii. Rasoforii sunt aceia, cari cu binecuvântare arhierescă s'au îmbrăcat de cătră egumenul mănăstirei în rasa monahală și poartă camilavcă; aceștia nu se pot înainta în treptele tainei de preoție. Stavroforii sunt acei călugări, cari primesc tagma monahală cu depunerea jurământului pentru ascultare, sărăcie și curăție până la moarte; ei se pot înainta în toate treptele tainei de preoție, prin urmare și la treapta arhierescă; și după trebuința bisericeii se aplică pe la reședințele arhieresti, și uneori și pe la parohii, școale și institute literare. Iar megaloshimnii sunt acei călugări, cari la călugărie depun jurământul de ascultare, sărăcie și curăție cu acel obligământ, că ei vreau să rămână pentru toată vieața lor sub ascultarea și povățuirea egumenului lor, și că nu vor dori nicicând, ca ei să ocârmuiască, sau să păstorească pe alții; de aceea megaloshimnii nu se pot înainta la treptele preoției; prin urmare dacă vre-un presbiter sau și arhieru primește treapta monahală a megaloshimnilor, are să înceteze pentru toată vieața sa dela administrarea tainelor și dela toate funcțiunile sântite.¹⁶

§. 196. *Cerințele spre îmbrățișarea tagmei monahale.*

Cerințele spre îmbrățișarea tagmei monahale se pot concentra în următoarele:

1. a ști și a cunoaște cele ce pretinde institutul monahal dela membrii săi;¹⁷

¹⁴ Mat. 16 v. 34. — ¹⁵ Can. 43, VI.

¹⁶ Can. 2 al Snt. Const. ținut în biserică S. Sofii. — ¹⁷ Can. 40, VI.

2. a se examină strâns pe sine, dacă simte în sine destule puteri spirituale pentru abdicare de sine și de cele lumesti?¹⁸

3. a dispune cum va vrea cu averea sa privată mai înainte de intrarea sa la mănăstire, căci intrând cineva odată la mănăstire, și făcându-se novit, nu mai poate dispune cu averea sa, ci aceea are să treacă în posesiunea mănăstirei, afară dacă el va fi silit a părăsi mănăstirea din vina egumenului, căci atunci are a i-se da îndărăt averea, și o duce cu sine la altă mănăstire;¹⁹ iar dacă novitul, sau călugărul, sau călugărița ar avea pe ascuns vre-o avere, și aceasta s'ar dovedi, atunci acea avere ascunsă se confiscă, și se împarte între săraci prin egumenul sau episcopul eparhial;²⁰

4. dacă, ceice vreau să între la mănăstire, au copii, datori sunt a împacă pe copiii lor cu extradarea eredității, ce le compete lor, iar averea, ce o duc cu sine, au să o predee mănăstirii²¹;

5. nici părinții copiilor, nici copiii părinților, dacă unii sau alții vreau să se călugărească, nu pot opri partea cea cuvenită din averea obștească;²²

6. nu este iertat părinților a desmânta pe copiii săi dela călugărie, și a-i scoate din mănăstire, nici a-i exheredita pentru aceasta; ci sunt datori la facerea diatei a testă copiilor lor a treia parte din avere, iar când ar muri fără diată, atunci herezesc ei toată averea părintească;²³

7. nici bărbatul pe muierea, nici muierea pe bărbatul său nu poate părăsi sub cuvânt de călugărie, ci numai cu învoirea lor reciprocă și liberă, despre care trebuie să se facă un instrument în scris de învoire, cu care apoi partea respectivă are a se legitimă înaintea egumenului, căci învață apostolul: să nu vă lipsiți unul de altul, fără numai cu învoire, ca să vă zăboviți cu postul și rugăciunea;²⁴

8. novitul are a fi trei ani în ascultare și cercetare/ și pe timpul acesta a învăța din vieța sâșilor chemarea monahală, precum și toate slujbele mănăstirești. Timpul novițiatului se poate

¹⁸ Can. 2, I. II. — ¹⁹ Can. 19, VII. — ²⁰ Can. 6, I. II. — ²¹ Novela Iustinian 79. — ²² Nov. Iust. 82. — ²³ Nov. Iust. Cap. 42. — ²⁴ I. Corint; Cap VII.

scurtă numai din două motive, și adevărat I. când novițul cade în vre-o boală grea²⁶, și II. când novițul înainte de intrarea sa la mănăstire eră cunoscut de un bărbat religios și evlavios; pentru unul ca acesta ajunge timpul de șase luni pentru novițiat.²⁶

§. 197. *Unele cunoștințe principale despre călugări și călugărițe.*

1. Călugării și călugărițele stau sub nemijlocita suprainspecțiune a egumenului, și respective a egumenisei, și sub mijlocita jurisdicțiune a episcopului eparhial;²⁷

2. fără licența episcopului eparhial nime nu se poate înainta în tagma monahală;²⁸

3. nu este iertat călugărului sau călugăriței a întreprinde vre-o călătorie fără licență în scris a egumenului și respective a egumenesei;²⁹

4. călugării cad sub anatema, cari cumpără cu bani hi-rotoniile;³⁰

5. nu le este iertat a mânca carne;³¹

6. monahii se numesc «clerici», căci au punerea de mâni a mai marilor săi;³²

7. se zic și «canonici» fiindcă mintea, vieța și cugetul lor are a se povățui și îndreptă după canoane;³³

8. nu li se iartă lor ca să fie nași;³⁴

9. nu li se iartă lor căsătoria, iar făcându-o, se opresc dela cuminecătură;³⁵

10. cad din treapta lor, dacă fac conjurări asupra episcopului;³⁶

11. monahii numai atunci pot ceti pe amvon, dacă au dela episcopul hirotesia de cetitori;³⁷

12. nu le este lor iertat a se preumblă prin cetăți și în lume spre ocara tagmei lor, și cei ce se află făcând astfel, au a se retrimită la mănăstire și acolo a petrece;³⁸

13. nu se iartă călugărilor să prenopteze în mănăstiri de călugărițe, nici călugărițelor în cele de călugări;³⁹

²⁶ Can. 25 al Sf. Nichifor. — ²⁷ Can. 5, I. II. — ²⁸ Can. 4, și 8. IV. — și Can. 6 al Sântului Basiliu. — ²⁹ Can. 41, VI. — ³⁰ Can. 4, I, II. — ³¹ Can. 29 apost. și Can. 19, VII. — ³² Sub-însemnarea can. 51 apost. din Pidal. — ³³ Sub-însemn. can. 2 apost. în Pidal. — ³⁴ Sub-însemn. can. 16 apost. din Pidal. — ³⁵ Pag. 394 din Pidal. despre rudenii. — ³⁶ Can. 16, IV. — ³⁷ Can. 18 și 23, IV. — ³⁸ Can. 14, VII. — ³⁹ Can. 42, VI. — ⁴⁰ Can. 47, VI.

14. nu li se iartă lor a se strămută în altă mănăstire afară numai sub cuvânt de vătămarea sufletului, ce însă trebuie să se dovedească; ⁴⁰

15. nu li se iartă lor a duce neguțătorii, sau specule, nici a se mestecă în lucruri lumești, fără numai dacă va fi provocat din partea episcopului eparhial, sau a jurisdicțiunii politice a primii asupra-și epitropia unor orfani nevârstnici; ⁴¹

16. nici a se face ostași; ⁴²

17. episcopului i se cuvine dreptul a strămută la altă mănăstire pe acel călugăr, pe care-l cunoaște de exemplar al vieții monahale cu acel scop, ca cel strămutat să restabilească în acea mănăstire disciplina și ordinea bună, sau cu scop de a-l pune de preot slujitor la vre-o parohie, sau de crescător pe lângă fiii boerilor, sau și de profesor la vre-un institut literar; ⁴³

18. călugărițele pe timpul slujbelor dumnezeiești nu pot petrece în altar, ci au să cânte și să cetească cu evlavie, iar în altar pot intra și acolo a curăți în acele ore, când preotul slujitor nu este în biserică; ⁴⁴

§. 198. *Deprinderile cu mâni nu cauzează onestății monahale nici o scădere.*

Cumcă deprinderile cu mâni, precum: caligrafia, desenul, pictura, sculptura, muzica, pomologia sau oricare măiestrie de croitor, pantofar și altele acestor asemenea — nu cauzează onestății monahale nici o scădere, se înțelege de sine. În privința acestora vine de a se observă, că astfel de deprinderi nu se pot demandă călugărilor; dar dacă are vre-unul între ei talent și aplecare cătră una sau alta dintre acele deprinderi, atunci în orele libere, care prisosesc călugărului după împlinirea datoriei sale oficioase, nu i se poate denegă, ca să nu se deprindă cu un lucru de mână, cătră care are talent și aplecare, ci din contră egumenul trebuie să îmbărbăteze pe unul ca acesta, ca să se perfecționeze în productul talentului său, și să privegheze numai atâta, ca călugărul să nu facă vre-un abuz cu productul său spre defăimarea onestății sale. La astfel de întâmplări trebuie

⁴⁰ Can. 21, VII. și tâlcul lui și Can. 4, I. II. — ⁴¹ Can. 3. IV. — ⁴² Can. 7, IV. — ⁴³ Can. 4, I. II, — ⁴⁴ Can. 15 a lui Nichifor Marturis. —

egumenul să se povăţuiască de parabola Mântuitorului despre împărţirea talentelor — Mat. XXV, 24 — şi să facă, ca să nu se neglige nici talentul cel mai mic, ce se arată în călugăr, ci să aducă cât se poate mai mult câştig intelectual şi moral, căci şi înţeleptul Sirah — X, 30, — zice: «că mai bun este, carele lucră şi are în toate prisosinţă, decât carele se făleşte şi este lipsit de pâne».

§. 199. *Despre onestatea călugăriţelor.*

Deşi aceleaşi împrejurări, care ca condiţiuni pentru onestatea călugărilor le-am expus în §-fii premergători, se înţeleg şi pentru onestatea călugăriţelor: totuşi am socotit a nu fi de prisos de a tracta în acest § deosebit despre condiţiunile de onestatea călugăriţelor, şi așa zicem: că călugăriţele trebuie să-şi aibă înaintea ochilor jurământul, ce l-au depus ele pentru ducerea unei vieţi singuratice şi contemplative spre mântuirea sufletului. Ele se vor face vrednice de tagma lor, dacă vor trăi după regulile mănăstirii lor, dacă vor ceti neîncetat biblia şi vieţa sântilor şi a cuvioaselor maice, dacă vor învăţa şi şti catehismul, şi pe cele ce nu ştiu cetirea şi scrierea, le vor învăţa, dacă vor păzi în întregime averea mănăstirii lor, şi vor conversa cu muieri oneste şi vor stărui a susţine pacea şi bunaînţelegere între sine, dacă se vor conţeni de lăcomia în bani, mîncări şi beuturi, şi în biserică la slujbele dumnezeşti se vor purta cu evlavie cântând şi cetind; şi nu vor eşi din mănăstire fără lipsă mare, şi în fine dacă fiecare dintre ele se va deprinde în oarele libere cu vre-un lucru de mână spre care are talent şi aplicare, ca vremea cea scumpă să nu o petreacă în lene, care este rădăcina multor rele.

Şi ca toate acestea calităţi să le poseadă călugăriţele, se cere ca la mănăstire să fie şcoală cu învăţătorese bune dintre însăş călugăriţe, ca timpul, ce le prisoseşte lor în fiecare zi după săvârşirea slujbei dumnezeşti şi a rugăciunilor de chilie, să-l petreacă în şcoală spre cultivarea lor în legea lui Dumnezeu şi în alte ocupaţiuni ce se potrivesc cu chemarea lor; căci întemeietorii primitivi ai mănăstirilor de călugăriţe au fost purtaţi de duhul luminării evangheliei lui Christos. Luminarea călugăriţelor prin învăţături şi prin cetirea bibliei şi a vieţii sântilor

este acel unt de lemn, care a luminat în candelile celor cinci fecioare înțelepte din parabola lui Christos — Mat. XXV, — pe care, venind mirele la miezul nopții, le-a găsit priveghind, și le-a luat cu sine la nuntă; iar soartea călugărițelor neînătate și neluminate poate avea aceeași ursită, care o au avut fecioarele cele nebune din amintita parabolă a Mântuitorului; căci precum aceste, venind mirele, n'au avut unt de lemn, ca să fie putut aprinde candelile, și așa să întimpine pe mirele, carele apoi să le fi dus și pe ele la nuntă, ci rugându-se ele, ca să le ducă la nuntă, le-a răspuns lor: «adevăr zic vouă, că nu vă știu pe voi»; așa și călugărițele cele neînătate, necunoscând din carte chemarea lor, și petrecând în biserică fără rugăciune, fără cântare, fără cetire, iar afară de biserică necetind biblia și vieața sântilor, și așa neocupându-se cu nici o deprindere evlavioasă, duc o vieață seacă, pentru care, dacă Dumnezeu nu se va milui asupra-le, pot auzi răspunsul cel înfiorător în sufletul lor: «adevăr zic vouă, că nu vă știu pe voi».

§. 200. Călugărul sau călugărița se pedepsește, dacă părăsind mănăstirea, se căsătorește.

Călugărul și călugărița se pedepsește, dacă părăsind mănăstirea, se căsătorește, căci se face vinovat de călcarea jurământului și căsătoria este nulă după canonul 16 al sinodului ecumenic IV, care legiuiește: «Fecioarei, carea s'a afierisit pe sine stăpânului Dumnezeu, așijderea și monahilor, să nu le fie iertat a se căsători; iar de se vor află făcând aceasta, să fie neîmpărtașiți; am hotărît însă, — zic părinții acelu sinod — ca episcopul locului să aibă stăpânia iubirei de oameni pentru aceștia». Iar sântul Basiliu în al 6-lea canon hotărește: «Curviile canonicilor (ale preoților, călugărilor și călugărițelor) să nu se socotească întru nuntă ci prin tot chipul să se rumpă împreunarea lor». Sântul Basiliu acest canon al 6-lea se nevoiește a-l rectifică față cu canonul suscitât al 16-lea al sinod. ecumenic IV, când în canonul al 18-lea zice: «că părinții cei vechi cu bunătate și blândețe purtându-se cătră nepuțințele celor ce se alunecă, au legiuit, ca fecioarele, cele ce au mărturisit Domnului vieața cea întru sântenie, și după aceea au căzut, cu un an să se pedepsească după forma bigamilor. Iară mie mi-se pare, că, fiindcă cu darul lui Dumnezeu sporește

biserica, și se face tot mai puternică și se înmulțește tagma fecioarelor, — trebuie să se iee aminte cu scumpătate lucrul și cu socotința scripturei, căci văduvia este mai mică decât fecioria, deci și păcatul văduvelor este cu mult mai mic decât cel al fecioarelor». Apoi sântul Basiliu talmăcind cuvintele Apostolului din I. Trim. V, 11 către Timoteiu despre văduve, încheie cu aceste: «dacă văduva, care a făgăduit rămânerea în văduvie, dar făgăduința o a rupt, se osândește ca o roabă stricată, iar fecioara (călugărița) se supune judecății preacurviei; și dacă pe celace viețuește cu muiere străină, îl numim preacurvar, nepri-mindu-l la împărțășire până nu va încetă dela păcat: «atunci astfel vom fi și către acela, care viețuiește cu călugărița». Iar în tâlcul acestui canon al sântului cetim: «că văduva mai sus zisă, călcându-și apromisiunea, se pedepsește șapte ani ca o curvă slujnică, iar călugărița se pedepsește patruzeci de ani ca o mireasă preacurvă». Și prin urmare precum pe preacurvar nu-l primim la pocăință, de nu se va despărți de muierea cea străină, întru acest chip nu primim la pocăință nici pe celce a păcătuit cu călugărița, de nu se va despărți de ea».

§. 201. Despre onestatea mai marilor mănăstirești.

Dacă am tractat despre condițiunile, dela care onestatea monahală depinde, atunci este o consecuință logică, ca să trac-tăm și despre acele condițiuni, dela care onestatea maimarilor mănăstirești depinde. Pozițiunea maimarilor mănăstirești pretinde o viețuire strictă monahală, străină de orice domnie și trufie, prin urmare o viețuire plină de fapte bune, de înțelepciune, de zel monahal, și de blândețe și răbdare; de aceea maimarii mănăstirești să se ferească de patimă și de sminteală, știind cu-vintele Mântuitorului: «Nu poate fi, ca să nu vină smintele, însă vai de acela, prin care vin; mai bine ar fi lui, de și-ar legă o piatră de moară de grumazii săi și să se arunce în mare, decât să smintească pe unul dintre acești mici» Luca XVII, 1, 2. — Când însuș Mântuitorul zice: «că nu poate fi, ca să nu vină sminteală», atunci urmează de sine, că și maimarii mănăstirești, ca oameni muritori, sunt supuși unor slăbiciuni, ce trag după sine smintele, și așa aci poate fi vorba numai despre acele smintele, pe care maimarii mănăstirești le fac în urma slăbiciunii

omenești; precum sunt: patimile lăcomiei, ale lenei, ale indiferențismului către chemarea lor. - Însă tocmai din privire, că ei sunt puși de povăzitori ai călugărilor, și de custozi neadormiți ai tuturor lucrurilor mănăstirești, se cere și se pretinde dela ei o viețuire exemplară și edificatoare, și totodată stăpânitoare asupra slăbiciunilor omenești prin religiozitate și moralitate; iar specialminte se cere și se pretinde dela ei:

1. ca să se țină strâns de regulile generale și speciale monahale, și de jurământ;

2. ca să fie bisericoși, va să zică: să meargă la serviciuri dumnezeiești cu ceilalți călugări, și la sărbători să liturgisească cu alți câțiva călugări și diaconi;

3. să priveghieze, ca serviciurile dumnezeiești să se săvârșească după tipic, și cetirea și cântarea să fie edificatoare;

4. sub timpul serviciului dumnezeesc să nu întrebuințeze pe călugări la nici un lucru, care i-ar împedecă pe dânșii dela slujba dumnezească și dela evlavie;

5. ca la prânz și cină să fie totdeauna cu frații, și să nu se deosebească de călugări prânzând și cinând în chilia sa, căci absentarea lor aduce fraților sminteală;

6. ca să nu cursiteze prin orașe și sate, ci să petreacă la mănăstire;

7. să fie iubitori și cultivatori ai științelor, și să îndemne spre aceea și pe călugări;

8. să aibă predilecție pentru școala mănăstirească, și ei încă să propună cel puțin un studiu, și numai în cazuri extraordinare, când adecă lucrurile sale oficioase îi împiedecă în ținerea, prelegerii, să-i suplinească alți călugări;

9. să fie conștiențioși cu averea mănăstirească, ca nimic dintr'ansa să nu se înstrăineze; cheltuelile necesare să le facă cu previa știre și învoire în scris a soborului frățesc, și cu aprobarea episcopului respectiv, cărui mai marele este dator a/ășterne cu finea fiecărui an rațiociniu asupra veniturilor și cheltueleur, și a stărei materiale întregi a mănăstirei;

10. să aibă mănăstirea econom, pe care el dimpreună cu soborul frățesc l-a ales și cu aprobarea episcopului eparhial l-a așezat potrivit canoanelor sustătoare;

11. să nu ierte economului, ca sub cuvânt de vre-un lucru economic să se subtragă dela serviciuri bisericești și alte rugăciuni ;

12. să fină odată în fiecare lună-esortație cu călugării, pentru perfecționarea acestora în viețuirea monahală ;

13. pe călugărul excesiv să-l îndrepte cu învățături și poze luate din viața sâniilor, și rămânând în neascultare și reținere după a doua și a treia admonițiune, să-l arete soborului mănăstiresc spre judecare și pedepsire ;

14. în susținerea disciplinei în și afară de mănăstire să desvoalte perseveranță și priveghiare neadormită, însă și răbdare mare, ca nu cumva iuțea lui să-l facă pe el tocmai atunci vinovat, când el are să fie îndreptător al fratelui său vinovat.

Toate acestea se refer și la egumenisele călugărițelor, afară de cele din punctul al doilea, care privesc liturgisirea egumenului la sărbători mari.

V. Despre cristiani.

§. 202. *A. Cristianii sunt datori a viețui după poruncile lui Christos și ale apostolilor și ale bisericei.*

Cristianii sunt datori a viețui în linia întâi după poruncile lui Christos, care le-am expus în §-ul 25, căci numai așa se pot bucura și de darurile, care Christos le promite, pentru că însuși Mântuitorul zice: «De va cineva să-mi slujască mie, să vină după mine, și unde voi fi eu, acolo va fi și sluga mea, și cine va sluji mie, pe acela îl va cinsti Tatăl mie» — Ioan 12, 26. — Răsplata cristianilor, cari ascultă pe Christos, o a înțeles Christos și în rugăciunea sa, zicând: «Părinte! pe cari i-ai dat mie, voi, ca, unde sunt eu, să fie și ei cu mine, ca să vadă mărirea mea, carea mi-ai dat mie, căci m'ai iubit pe mine mai nainte de întemeierea lumii». — Ioan 17, 24. — Indatorirea aceasta cu atât mai mult trebuie cristianii să o simtă, cu cât ne învață biblia, că Christos însuși a enunțat judecată osânditoare asupra celor ce nu viețuesc după poruncile lui, căci zice: «carele se lapadă de mine înaintea oamenilor, de acela mă voiu lăpădă și eu înaintea Tatălui meu, carele este în cer», — Mateiu 10, 33. —

În linia a doua datori sunt cristianii să viețuască după învățăturile apostolilor, care sunt scoase din poruncile lui Christos. Aceasta se documentează din I. carte sobornicească cap 1, v. 7 a

sântului apostol Ioan, unde cetim: «de umblăm întru lumină, precum Christos este lumină, împărtășire avem unii dela alții, și sângele lui Christos ne curățește pe noi de tot păcatul»; și iarăș tot acelaș apostol în I. carte sobornicească cap 2, v. 3, 4 și 6 învață pe creștini în îndatorirea lor zicând: «întru aceasta știm că am cunoscut pe Christos dacă păzim poruncile lui». Cel ce zice: «că a cunoscut pe Christos și poruncile lui nu le păzește, mincinos este, și nu este întru dânsul adevăr; cel ce zice, că petrece întru Christos, dator este să umble așa, precum a umblat Christos».

În fine cristianii sunt datori să viețuiască și după poruncile așa numite «bisericești», pe care ierarhia a găsit de lipsă a le statorî spre ferirea lor dela unele lucruri, care-i pot slăbi în religiozitatea lor. Cristianii nu numai sunt datori a ascultă de aceste porunci bisericești, ci încă sunt datori cu mulțumire cătră ierarhie și cu recunoștință și iubire pentru osteneala și îngrijirea ei; de aceea și apostolul Pavel roagă pe Tesaloniceni 5, 12, 13: «ca să cunoască pe cei ce se ostenesc între ei, și pe ce îi învață pe ei, și să aibă pe aceștia de prisosit în dragoste pentru faptele lor».

§. 203. Cristianii sunt datori cu ascultare și împlinire cătră povețele mai marilor lor bisericești în treburi religioase și morale.

Cumcă cristianii sunt datori cu ascultare și împlinirea povețelor mai marilor lor bisericești, în treburi religioase și morale, este afară de toată îndoiala, pentrucă mai marii bisericilor, precum sunt arhi- și ereii, dând povețe creștinilor, își împlinesc chemarea lor învățătoarească moștenită dela apostoli, căroră Christos le-a demandat să meargă în toată lumea să învețe popoarele și apoi să le boteze. Aceasta se documentează cu cuvintele Mântuitorului, carele a zis apostolilor: «Cel ce vă ascultă pe voi, pe mine mă ascultă, și cel ce se lapadă de voi, de mine se lapadă, și cel ce se lapadă de mine, acesta se lapadă de cel/ce m'a trimis pe mine» — Luca 10, 16. — În acest înțeles povățuiește apostolul pe creștini, când zice: «Ascultați pe mai marii voștri, și vă plecați lor, căci aceia priveghiază pentru sufletele voastre, ca cei ce au să deă seamă, ca cu bucurie să facă aceasta iar nu suspinând, căci aceasta nu vă este de folos» — Evrei

13, 17. — Iar în I. carte cap V. 12 și 13 către Tesaloniceni scrie: «Vă rugăm pe voi fraților! să cunoașteți pe cei ce se ostenesc între voi, și să-i aveți pe dânșii de prisosit în dragoste pentru fapta lor; pace să aveți între voi».

§. 204. *Cristianii sunt datori a înzestră cu cele trebuincioase pe preoții lor.*

Cristianii sunt datori a înzestră cu cele trebuincioase pe preoții lor, pentru că cristianii trăind într'o cetate sau sat, și înfățișând laolaltă comunitatea bisericească, și ridicându-și biserica și școala, au trebuință după numerositatea lor de unul sau de mai mulți preoți, cari să le fie lor păstori sufletești și întocmitori ai tainelor. Însuși cristianii cunosc mulțimea slujbelor preoțești, precum și responsabilitatea cea grea, și multifarie, pe care un preot o primește asuprași; căci să zicem adevărul, creștinii sunt cei dintâi censori ai faptelor preotului lor în privința religiosității și moralității lui, și a modului împlinirii și săvârșirii funcțiunilor sale, precum sunt: săvârșirea serviciului dumnezeesc în toate zilele preste an, exacta administrare a tainelor celor ce le cer fără deosebire de timp, studiarea și prepararea lui pentru cuvântări bisericești, pentru catehizarea tinerimei școlare, și a celei mai înaintate în vârstă în zilele de Dumineci și sărbători, priveghierea lui pentru mângâierea sufletească a celor ce aleargă la dânsul spre acest scop ș. a., care toate nu iartă preotului de a-și putea agonisi trebuințele pentru traiul său și al familiei sale altcum, fără numai dela competențele serviciurilor, care el le face creștinilor în și afară de biserică și școală în toată buna vreme, ziua și noaptea, în zăduful căldurei și în agerimea gerului, după cuvintele Mântuitorului: «Lucrătorul este vrednic de plata sa» — Mateiu 10, 10, — Luca 10, 7.

§. 205. *Continuarea acestui obiect.*

Este de lipsă ca creștinii să-și facă despre competențele serviciurilor preoțești ideile clară, și aceea convicțiune, că înzestrarea cu cele de lipsă a preotului din partea creștinilor nu se poate privi ca resplata altor lucrători și muncitori, ci ca înzestrarea unui funcționar bisericesc, așezat din partea religiei spre creșterea și întărirea creștinilor în religiozitate și moralitate, și spre povățuirea lor către moștenirea împărăției cerești prin în-

văfături și administrarea misterielor; pentru că spre săvârșirea unor asemenea lucrări sublimi se cere un bărbat procopsit în cunoștința religiei și în doctrina suflătoare, și carele ziua și noaptea să se deprindă în cetirea bibliei și a altor multor cărți religioase și morale, atât spre perfecționarea sa în științe și cunoștințe, cât și spre satisfacerea chiemărei sale față cu cristianii; sau să zicem pre scurt, creștinii sunt datori a privi competențele preotului lor întocmai, precum patria privește competențele unui ostaș; și precum patria se îngrijește pentru traiul ostașului său din vistieria sa, unde contribuie cetățenii: așa și biserica trebuie să se îngrijască pentru traiul preotului din vistieria sa, unde creștinii sunt datori a contribui. De aceea și apostolul Pavel în I. Trim. către Corinteni cap 9, carii căteau pentru competențele, ce el le cerea dela dâșii pentru slujbele sale, scrie: «de nu sum apostol altora, dar vouă cu adevărat sum, căci pecetea apostoliei mele voi sunteți în Domnul, răspunsul meu către cei ce mă întreabă pe mine, este aceasta: au doară nu avem drept a mânca și a bea? cine slujește în oaste vreodată cu leafa sa? cine sădește vie, și din roada ei nu mănâncă? cine paște turma și din laptele ei nu mănâncă? au doară după om grăiesc acestea? au nu legea grăește acestea? In legea lui Moise este scris: «să nu legi gura bouului ce trieră: au de boi este grijă lui Dumnezeu? au doară pentru noi cu adevărat zice? căci pentru noi s'a scris: că celce ară în nădejde, de nădejdea sa trebuie să aibă parte; dacă am sămănat noi vouă cele duhovnicești, au mare lucru este, de vom seceră noi ale voastre cele trupești? dacă se împărtășesc alții de puterea voastră, pentru ce numai bine noi? au nu știți că ceice lucrează cele sante, din biserică mănâncă, și ceice slujesc altarului, cu altarul se împărtășesc? așa și Domnul a rânduit: ca ceice propoveduiesc evanghelia, din evanghelie să se hrănească».

§. 206. *Iau parte la alegeri de arhi- și ierei, și la toate afacerile bisericico-economice.*

Cristianii iau parte la alegeri de arhi- și ierei, și la toate afacerile bisericico-economice, pentru că sunt membrii trupului duhovnicesc al lui Christos, și ca atari sunt partea constitutivă subiectivă în organismul bisericeii, și li se cuvine lor dreptul, a

luă parte la alegeri de arhi- și ierei, și la toate afacerile biserico-economice prin aleșii săi.

Fiindcă în §-ii de mai sus 131—135 am tractat despre acest obiect: pentru aceea numai pe scurt amintim aci atâta, că dacă apostolul învață pe Corinteni:¹ «că unde este duhul Domnului acolo este libertatea»; atunci creștinii având duhul Domnului, au să se bucure de libertate, ceea ce presupune acțiuni și participare în afaceri biserico-economice. Prin urmare unde creștinii sunt liberi, acolo este și duhul Domnului, căci știm că Christos a promis, că acolo va fi, unde doi sau trei vor fi adunați în numele lui. Aceste cuvinte nu se pot reduce numai la arhieriei cei adunați în numele lui Christos, ci după împrejurări și la cristiani; căci oricând s'ar adună numai arhieriei în numele lui Christos, spre săvârșirea vre-unei afaceri, la care au drept să iee parte și cristianii, totdeauna s'ar vătămă duhul Domnului, carele este libertate, și Christos n'ar fi acolo. Da, este o urmare a necunoștinței grosolane despre demnitatea, de care creștinii ca atari au de a se bucura, când cineva ar trage la îndoială dreptul creștinilor la alegeri de arhi- sau ierei, și la afaceri biserico-economice; pe unul ca acesta îl îndreptăm la cuvintele apostolului,² unde pe creștinii corinteni îi numește «Cartea lui Christos, scrisă nu cu cerneală, ci cu duhul Dumnezeuului celui viu, nu în table de piatră, ci în tablele cele trupești ale inimei»; deci creștinii iau parte la alegeri de arhi- și ierei, și la afaceri biserico-economice, căci au duhul Domnului, care este libertate, și căci sunt cartea lui Christos nu. scrisă cu cerneală, ci cu duhul Dumnezeuului celui viu, nu în table de piatră, ci în tablele cele trupești ale inimei creștine.

Toate acestea se întăresc și cu alte locuri din biblie; așa 1. apostolul Pavel scrie către Efeseni 2, 13: «acum întru Iisus Christos voi, cari oarecând erați departe, v'ați făcut aproape de el prin sângele lui»; 2. apostolul Petru în I. Trim. I. 23—24, scrie despre creștini: «ceice sunteți născuți a douaoară nu din sămânță stricăcioasă ci din nestricăcioasă prin cuvântul lui Dumnezeu celui viu, carele petrece în voi în veci, pentru că tot trupul este ca iarba, și toată mărirea omului ca floarea ierbei; uscatu-s'a

¹ II. Cor. cap. III, v. 17. — ² II. Cor. cap III, v. 2, 3.

iarba și floarea ei a căzut»; 3. tot acelaș apostol zice în I. Trim. II, 5 despre creștini: «voi ca niște pietri vii vă zidiți casă duhovnicească, preoție sântă, ca să aduceți jertfe duhovnicești plăcute lui Dumnezeu prin Iisus Christos»; 4. acelaș apostol în I. Trimit. II, 9 scrie: «iară voi neam ales, preoție împărătească, popor sânt, poporul înnoirei, ca să vestiți bunătățile celui ce v'a chemat pe voi dintru întunec la minunata sa lumină».

Insemnare. Scrierea sântului Ioan Chrisostom despre «preoție» este plină de dovezi, că creștinii iau parte la alegerile arhiși iereilor. Celce are vre-o îndoială despre asertul nostru, poftescă a cetii cartea clasică a acestui ierarh mare, și îndoiala lui se va risipi ca și pulberea prin vânt.

§. 207. B. Despre cetitori și cântăreți. Cunoștințe generale.

Pentru un cetitor și cântăreț bisericesc se cere după canoane, ca să fie hirotosit prin episcopul locului. Cetitorul și cântărețul, săvârșind funcțiunile lor, trebuie să fie îmbrăcați în stihar, dar nu și încinși cu orar, căci la hirotesia s'au îmbrăcat în stihar, dar nu s'au încins cu orar; de aceea canonul 23 din Laodicea rânduește: «că nu se cuvine cetitorului sau cântărețului să poarte orar, și așa să cetească sau să cânte».

§. 208. Cetitorii și cântăreții se pot căsători.

Cetitorii și cântăreții se pot căsători și după hirotesia, ce au dela episcopul lor, însă logodnica trebuie să fie vergură, și de religia noastră, sau și de străină religie, dacă înainte de nuntă trece la religia noastră — Can. 14 al sinod. ecum. IV. — A doua nuntă încă este iertată cetitorului și cântărețului, însă apoi ca bigam nu se înaintează mai departe la diaconie sau la presbiterie, precum și atunci, dacă s'a căsătorit cu o văduvă.

§. 209. Cetitorul și cântărețul hirotosit nu poate părăsi fără binecuvântare arhierească stațiunea sa.

Sânșii părinți pentru susținerea ordinei bune din partea personalului bisericesc îngrijindu-se, au legiuit prin canonul 13 al sinodului ecumenic IV: «ca cetitorii să n'aibă voie a merge în altă cetate fără scrisoare recomandătoare a episcopului». Fără îndoială sânșii părinți au adus această măsură din acea cauză, căci

se întâmplă prea des, că cetitorii păraseau stațiunile lor fără știrea preoțimei, și fără de a se îngriji de alți cetitori pre timpul absenței lor, și așa ordinea cea cuviincioasă în slujba bisericească se conturbă, nefiind cine să cetească. Pentru zilele noastre așa am cugeta că se face acestui canon dindestul, dacă cetitorii și cântăreții având trebuință a merge undeva, se vor însinua la parohii lor, cerând dela ei voie pentru absentare și punând în locul lor suplinitori pentru săvârșirea cetirilor și a cântărilor în și afară de biserică.

§. 210. Cum are cântărețul să cânte?

Deși se înțelege de sine că cântăreții au să cânte cu o melodie evlavioasă, fiind că însă se întâmplă adeseori, precum vedem aceasta și în zilele noastre, că unii cântăreți bisericești în loc de melodie evlavioasă făceau mai mult strigări necuvioase în biserică cu cântarea lor: pentru aceea sântii părinți dela sinodul ecumenic VI prin 75 canon rânduesc: «ca cei ce vin în biserică spre a cânta, să nu întrebuițeze strigări necuvioase, și să nu silească firea spre răcnire, nici să zică ceva din cele nepotrivite și neînsușite bisericei, ci cu multă luare aminte, și cu umilință să se aducă lui Dumnezeu, privitorului celor ascunse, acest fel de cântare, căci sântitul cuvânt au învățat «evlavioși să fie fiii lui Israil» — Levit. 15, 30. — Iar sfântul Vasiliu cel mare — vezi simfonia canonului 75 al sinodului ecumenic VI din Pidalion — zice: că ori-carele cântăreț nu merge la biserică să cânte cu dorință, acela ori să se îndrepteze, ori să se isgonească; și dacă sunt cântăreți mai mulți, să întrebuițeze cântările cu rândul, adecă după săptămâni. În fine după canonul 15 din Laodicea au să cânte în biserică numai cântăreții cei hiotesiți, dar nu și alții.

Din expusele canoane urmărim noi pentru toți mai marii bisericelor o îndatorire foarte mare și conștiențioasă pentru susținerea unei cântări armonice și evlavioase în biserică, că adecă ei să fie cu toată luarea aminte cătră executarea cuviincioasă a cântărilor bisericești, și să îngrijască pentru cultivarea cântărilor bisericești căci și așa în bisericile noastre se întrebuițează numai cântare corală fără vre-un instrument muzical. De aceea datorința mai marilor bisericești este a stăruii, ca în toate co-

munele bisericești mari și mici să introducă un cor de cântăreți, care să învețe cântările și să le știe execută în biserici într'o melodie harmonică și edificatoare; căci dacă trebuie să se recunoască de o parte, că cuvântarea dibace a unui preot calificat mult poate să facă spre îndreptarea moravului stricat, atunci de altă parte trebuie să se recunoască și aceea, că o cântare evlavioasă și melodioasă poate să străbată încă și în inima impietrită astfel, încât să o deștepte spre umilire înaintea mării și mărimii lui Dumnezeu!

§. 211. Ce se cere dela cetitor și cântăreț în privința moralității?

În privința moralității se cere dela un cetitor și cântăreț ca el să desvoalte o purtare religioasă și morală mai desăvârșită decât ceilalți cristiani, ca unii, cari s'au învrednicit de hirotesia de cetitor și cântăreț, prin care se conumără ei între fețele bisericești. De aceea părinții sinodului din Laodicea prin canonul 24 opresc pe cetitori și cântăreți dela întrarea în cârcimă; iar canonul 43 apostolesc legiuiește: că dacă cetitorii sau cântăreții vor juca în cărți, și vor petrece în beții, să înceteze, ori să se afurisească, adevă să se lipsească de chiemare, și să se degradeze în rândul mirenilor». Așișderea după canonul 62 apostolesc se lipsește cetitorul sau cântărețul de chiemare, dacă pentru frica omenească se lăpădă de numele lui Christos, și pocăindu-se se primește de mirean, și nu se mai înaintează la treapta de cetitor sau cântăreț.

Insemnare. Balsamon, în tâlcul acestui canon 43 apostolesc zice: deși dreptul civil dă iertare acelor, cari au făcut vre-o faptă ilegală de frică sau de silă; însă dreptul bisericesc pretinde, ca toți ortodocșii să mărturisească credința; de aceea clericul, carele se va lăpădă din frică de numele lui Christos, nu numai se lipsește de treapta sa, ci încă ca un mădular putred se taie din trupul cel frumos al bisericei. Iar dacă nu va mărturisi, că este cleric, să se lipsească, și numai după ce se va pocăi pentru amândouă, să rămână mirean. Insemnați de aci, că cari au primit caracterul tunderii, și s'au făcut cetitori, și vor lăpedă vestmintele cele sântite și ca mireni vor conversa, nu mai pot lucra nimic ca cetitori, deși s'ar întoarce iarăși la îmbrăcăminte clericală, sau de s'ar face și monahi, ci să ducă viața ca mireni. Iar carele pentru frică s'a lăpădat de clericatul său, acela

să se depună și se lasă ca mirean numai după pocăință; iar și mai nevrădnic de clericat se va socoti acela, carele de voia sa a făcut abnegare de clericatul său».

§. 212. *C. Despre clerici. Ce însemnează cuvântul «cleric» și cine se numesc «clerici» în canoane?*

Cuvântul «cleric» este derivat din grecescul κληρος, și însemnează «soarte», prin urmare sub «cleric» se înțelege «cel ales prin soarte». Balsamon în interpretarea canonului 51 al marelui Basiliu zice, că și monahii se numesc clerici, și că și Chrisant — Sintagmațion pag. 2. — a numit clerici pe monahi dela clerul, sau soarte, și aceasta se zice după analogia faptei apostolilor, cari au aruncat sorți pentru celce eră să se aleagă în locul vânzătorului apostol Iuda, când apoi soartea a căzut pe Matia — Fapt. Ap. 1, 14—28. — De aceea după instituțiunile bisericei noastre, clerici, se numesc toți aceia, cari au hirotesia dela episcop, precum sunt: cetitorii, cântăreții, cateheții și portarii după canonul apostolesc 26, 68 și 70, precum și după canonul 24 și 30 din Laodicea, apoi după canonul 89 al marelui Basiliu și în fine după nomocanonul lui Fotiu Tit. I. cap 31. Despre clerici, novela 123 a împăratului Iustinian zice: «pe presbiteri, diaconi, ipodiaconi, cetitori și cântăreți îi numim clerici, cari și canonici se zic după canonul al 6-lea din Antiohia și după alte canoane; iar chiar clerici se numesc toți, cari au hirotesia afară de altar. Iar în zilele noastre clerici se numesc cu deosebire aceia, cari fie preoți sau mireni au dignități și serviciuri bisericești — Pidalion în subînsemnarea fălcului canonului al 2-lea apostolesc.

Noi însă după limbajul de astăzi înțelegem sub «clerici» pe acei indivizi, cari se însinuă la îmbrățișarea tagmei preoțești, și se prepară într'un institut teologic pentru chemarea preoțească; și așa noi vom tracta aci despre acești clerici.

§. 213. *Clericii sunt datori a se pregăti spre tagma preoțească cu toate recerințele.*

Tagma preoțească cere dela ceice vreau să o îmbrățișeze unele însușiri sufletești și trupești întocmai așa, ca și oricare branșe civilă sau militară. Stând aceasta, urmează, că tot insul carele va să se facă preot, este dator a se pregăti spre tagma

— aceasta, precum Sirah în cartea înțelepciunii cap II, 1 sfătuiește zicând: «Fiiule! când vrei să te apropii să slujești Domnului, gătește-ți sufletul tău spre ispită, îndreptează-ți inima ta, rabdă, și să nu grăbești în vremea venirii; lipește-te de el, și nu te depărta, ca să crești întru cele de apoi ale tale». Asemenea sfat dă și apostolul Pavel către Galateni 6, 45 scriind: «Fapta sa fieștecine să-și ispitească, și atunci întru sine va avea laudă, căci fieștecine sarcina sa o va purta». Deci cine va să se facă preot are lipsă de pregătire cu atât mai mult, cu cât este mai învederat, că nimenea dintre cei cu mintea sănătoasă nu începe nici un lucru mai însemnat fără destulă ispitire de sine și fără pregătire la acela. Prin urmare și un tinăr, carele va să îmbrățișeze tagma preoțească, trebuie de timpuriu să se examineze pe sine, dacă are însușirile recerute pentru un preot. Ierarhia având îngrijire pentru pregătirea și cultura tuturor acelor tineri, cari se însinuă spre tagma preoțească, au înființat institute teologice, ca aceia, cari vreau să slujască altarului, acolo să aibă ocaziune a se pregăti deajuns și a da dela sine dovezi despre vrednicia lor pentru tagma preoțească. Unii ca acești tineri se numesc astăzi clerici, deși încă n'au punerea mânilor arhieriești, adică n'au hirotesia. Însă nu împedecă nimic, ca episcopul locului, văzând și aflând în unii dintre ei însușirile cele recerute, să-i hirotesească pe aceia de cetitori și cântăreți.

Insemnare. După părerea noastră tocmai ar fi de lipsă, ca clericii înaintați în învățăturile teologice și tipic, să se hirotesească de cetitori și cântăreți, ca să poată ceti de pe amvon, — Can. 13 al sin. ecum. VI, — și prin aceea a se iniția în funcțiuni publice bisericesti.

§. 214. *Poate-se dispensă cineva dela pregătirea sistematică spre tagma preoțească.*

Nime nu se poate dispensă dela pregătirea spre treapta preoțească, căci aceasta o pretinde însaș ființa slujbei, ce o săvârșește și o reprezintă un preot. Dar va întrebă cineva în ce stă ființa slujbei unui preot? Iată în ce: ea stă în cunoașterea și mărirea a unui adevărat Dumnezeu închinat în sânta Treime; în cunoașterea și aprețuirea aceea, că preotul funcționează în numele lui Dumnezeu — Ioan 15, 16. — că este dascălul poporului credincios

— Mateiu 28, 19, — și ca atare este dator a învăța pe creștini ceea ce corespunde învățaturii sănătoase — Tit 2, 1. — că este dator a propune poporului cuvântul evangheliei într'un mod ușor pricepător — Mateiu 13, 51. — și să fie pildă bună tuturor cu purtarea sa religioasă și morală — Rom. 2, 21 —; pe scurt, că ființa slujbei preoțești stă nu numai în observarea ritualului prescriș, ci și în predicarea luminei și culturii, și a împlântării acestora în inimile creștinilor. Când aceste momente mari, expuse aci numai în liniamentele cele mai generale, din destul arată ființa cea înaltă a slujbei preoțești, atunci zicem, că pregătirea sistematică pentru săvârșirea și reprezentarea ființei acesteia înalte este de neîncunjurabilă necesitate pentru toți, cari vreau să fie preoți și că dela această pregătire nime nu se poate dispensa cu atât mai puțin, căci fiecare candidat de preoție are să depună înainte de a se sînși, examen din studiile teologice; acum, cum va putea acela să depună examen, care n'a învățat sistematic studiile teologice? și nu s'a pregătit după formele prescrișe? După convingerea noastră nu ajunge pregătire privată, căci oficiul și pozițiunea preotului nu este privată, ci publică și cere ca acela, care se face preot, să aibă mărturie bună dela cei, din afară. — Tit 3, 7. — De aceea și apostolul scrie episcopului Timoteiu în I Trim. 5, 22: «ca mâinile în grabă să nu pună pe nimene», va să zică: să nu sînșească de preot în grabă pe nime; prin urmare este învederat, că nime nu se poate dispensa dela pregătirea spre tagma preoțească, carele va să se facă preot. Și dacă știm, cum părinții sinodului ecumenic al VI în 33 canon au rânduit: «ca să nu fie cu puțință episcopului a înainta în cler pe cineva după privirea la neamul său, ci să ispitească pe unul ca acela, de este vrednic a se număra în cler după hotărârile puse în sînșitele canoane, pe unul ca acesta să-l sînșească de preot»; atunci încă urmează, că nime nu se poate dispensa dela pregătirea spre tagma preoțească, dacă va să se facă preot.

§. 215. Cine se poate primi de cleric și cine nu?

De clerici se pot primi numai astfel de tineri, cari sunt născuți din părinți ortodocși, fie aceștia preoți ori mireni — Can. 33 al sinod. ecum. VI, — și sunt crescuți în frica lui Dumnezeu, în religiozitate și moralitate, și cunoscuți câtva cu tipicul biseri-

cesc, având aplecare și atragere dela natură către tagma preoțească, și sunt sănătoși în trup, și capaci a cuprinde învățăturile înalte teologice, apoi pregătiți la cursul clerical prin absolvirea studiilor gimnaziale, sau și a celor filozofice și iuridice.

Din contră de cleric nu se poate primi surdul, famenul — can. 21 apostolesc, — scopitul — can. 22 și 23 apost. — nici acela, care are pe trupul său vre-un astfel de semn, ce produce în alții răs; mai departe care are orice boală cronică nevindecabilă; încă nu se poate primi de cleric nici acela, care s'a despărțit de legiuita sa muiere, sau o a lăpădat dela sine sub cuvânt de evlavie — can. 5 apost. — sau a cărui muiere este de străină religie — can. 43 Cartag. — can. 31 Laod. — can. 14 al sin. ecum. IV, — sau a cărui muiere este prihănită — can. 18 apost. — sau a ținut două surori, ori nepoata dela soră. — can. 19 apost. — așijderea neghiobul, și ai cărui părinți nu se știu, despre a cărui botezare este îndoiială, cel de curând venit din străină biserică în a noastră, — Can. 80 apost. — în fine, care s'a aflat ca hulitor de cele sante, sau în vre-o crimă politică, pentru care s'a pedepsit, și acela, asupra căruia s'a dovedit, că a făcut oarecare faptă oprită, ori preacurvie ³.

§. 216. D. Despre catehumeni. Cine se numesc catehumeni *îndeobște*.

Catehumeni, dela cuvântul grecesc «cathico» adecă «învăț» se numesc acei indivizi, cari ca începători învață doctrina creștinească; de aceea tinerii școlari, cari învață elementele învățături religioase, se numesc catehumeni, cartea, din care învață, «catehism», iar individul, dela care învață, «catehet» se zice.

Noi nu vom tractă aci despre fiii cristianilor noștri, cari ajungând la vârsta tinerețelor învață doctrina religiei, ci vrem să tractăm despre acei catehumeni, cari în timpii vechi voiau să vină în sânul bisericei noastre, și cari acum ar vrea să îmbrățișeze lumina cristianismului după dogmele bisericei noastre, care este una sântă, sobornicească și apostolească biserică.

³ Can. 61 apostol. Dacă învinuirea adusă asupra vreunui cleric nu se dovedește în trei luni, atunci acuzătorii se lipsesc dela cuminecătură pentru totdeauna, și clericul se absoalvă și se poate înamță la treapta preoțească. Tâlcul canonului 61 apostolesc în Pidalion.

Începutul catehumenilor se trage din timpii apostolilor; ceea ce se documentează cu cuvintele lui Pavel către Galateni 6, 6. unde scrie: «Κοινοῦμεν ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῆς χάριτος ἐν πᾶσι ἀγαθοῖς» să facă părtaş catehumenul de toate bunătățile pe catehet.

§. 217. *Cine se numeau catehumeni în timpii vechi?*

Catehumeni în timpii vechi se numeau aceia, carii din evreism și păgânism vrând să îmbrățișeze religia lui Christos, se pregăteau spre aceasta prin învățarea învățături și a religiei creștine. Catehumenii se împărțiau în două clase; una eră a celor cu învățatură mai îndeplinită, și se numea și clasa celor ce pleacă genunchiele, și aceștia aveau voie să între în biserică, și acolo să petreacă în evlavie până la rugăciunea pentru catehumeni — Can. 19, Laodic, — și când zicea preotul în liturgie: «câți sunteți chimenaji ieșiți», ei eșiau din biserică. Clasa a doua a catehumenilor eră a celor cu învățatură mai puțin deplinită, și se numea și clasa ascultătorilor, și putea să stea numai în pridvorul bisericii, și după cetirea evangheliei eșiau și din pridvorul bisericii. Ierarhia făcea deschilinierea aceasta între catehumeni pe baza cuvintelor apostolului Pavel, carele în I. Trimțiere către Corinteni 3, 1—2 așa scrie: «Eu fraților! n'am putut grăi voue ca celor đuhovnicești, ci ca celor trupești ca unor prunci în Christos; cu lapte v'am hrănit pe voi, iar nu cu bucate, că n'ați putut și nici acum puteți».

§. 218. *Cum se pedepseau catehumenii?*

Catehumenii cei din clasa dintăi cu învățatura mai îndeplinită, dacă se lăpădau de credință, și apoi iarăși vreau să o îmbrățișeze, se pedepseau după canonul 14 al sinodului ecumenic I, care legiueste: «că catehumenii cei căzuți trei ani să fie ascultători, și numai după aceea să se roage cu ceice se catehisesc». Iar, can. 5-lea al sinod. din Neocesaria rândueste: «că catehumenii ascultători, dacă vor păcătu, să se scoată afară». Canonul acesta după tălcul din Pidalion are de a se înțelege așa, că adevă dacă vre-unui dintre catehumenii mai depliniți cari și genunchii și-au plecat, va păcătu, să se pogoare în locul celor ce se catehisesc; iar dacă în acel loc aflându-se va pă-

cătui, să se scoată și din pridvor, și să se pună în locul celor ce se tânguesc afară de ușa pridvorului.

§. 219. Ce precauțiune observă ierarhia cu catehumeni și cateheți?

Ierarhia observă cu catehumeni aceea precauțiune conștiențioasă, că ea nu primea în sânul bisericii lui Christos pe nici un catehumen, carele nu și-a agonisit deplina cunoștință a religiei cristiane, și n'a documentat devotament din suflet și inimă către evanghelia lui Christos. Precauțiunea cea mare a ierarhiei față cu catehumeni se vede și din tractamentul serios, pe care ierarhia îl menținea în privința purtării morale și a constanței catehumenilor în rezolvirea lor spre religia lui Christos; și într'adevăr tocma disciplina cea serioasă, carea ierarhia o susținea în lucrul primirii catehumenilor în sânul bisericii lui Christos, este acel moment strălucit, care dovedește că ierarhia primitivă condusă de lumina lui Christos, a întrebuițat spre lățirea credinței creștine învățături seose din lumina cea pururea luminătoare a învățături lui Christos, desprețuind orice momenele înșelătoare uzuete din partea sectarilor evreești și păgânești spre folosul sectelor lor, și lăsând fiecărui a alege liber între lumina lui Christos și întunerecul iudaismului și păgânismului.

Nu mai puțină disciplină serioasă întrebuiță ierarhia și în punerea cateheților, căci ea puneă pe cateheți dintre cei mai probați presbiteri și diaconi, cari după canonul 10 din Antiohia puteau să pună în locul lor suplenți dintre ipodiaconi și cetitori; dar văzând ierarhia, că suplenții nu corăspund chemărei unui catehet, părinții dela sinodul din Laodicea au legiuit în al 26-lea canon: «că acelor nu se cade a catehizi nici în biserici, nici în case, ceice nu s'au înaintat de către episcop», va să zică: că aceia pot fi cateheți, cari sunt puși spre această chemare de către episcopul concernent.

Tăierea III.

Despre elementele sociale ale organismului bisericesc.

§. 220. Care sunt elementele sociale ale organismului bisericesc?

Elementele sociale ale organismului bisericesc, precum am atins în §-ul 132 sunt: parohiile, mănăstirile și protopresbiteratele, eparhiile, metropoliile și patriarhatele.

Și fiindcă în §-ul 133 am expus pe larg vitalitatea părților organice atât personale cât și sociale ale bisericei, dela care atârnă starea cea înfloritoare a cristianismului peste tot; apoi fiindcă am arătat acolo și aceea, că acțiunile elementelor acestor personale și sociale nu pot veni între sine în nici o coliziune, până când fiecare își va săvârși acțiunile sale potrivit pozițiunii și îndatoririi sale, și fiindcă despre elementele personale am tractat în tăierea precedentă, pentru aceea acum urmează, ca să tractăm despre elementele sociale ale organismului bisericesc, și adevă:

I.

§. 221. *Despre parohii.*

Parohiile sunt acele elemente sociale în organismul bisericesc, care constau din complexul creștinilor locuitori într'un loc, cari prin mutuala conțelegere s'au constituit într'o corporațiune bisericească cu aprobarea sinodului eparhial, și ca atare își zidesc biserică, școală, își fac cimițer și se provăd cu paroh, dascăl, și cu celălalt personal economico-bisericesc precum: cu epitropi — bărbați de încredere, — cântăreți, crâșnic și clopotar. Astfel de parohii se chiamă «matere»; din contră «filii» se chiamă acele parohii, unde creștinii dintr'un loc fiind puțini la număr, nu sunt în stare a corăspunde cerințelor unei parohii formale, de sine stătătoare, și se servesc cu parohul, cu biserică și școala din parohia învecinată materă.

Fiecare parohie rămâne sub eparhia aceea care în 30 de ani o-a avut pacific în complexul său; însă dacă în decurs de 30 de ani s'a arătat vre-o reclamare pentru oareșicare neîn-dreptățire din partea altei eparhii, atunci obiectul de reclamare are a se judecă în sinodul episcopilor la metropolie, iar dacă reclamarea parohiei se face în contra metropolițului ca diecezan, atunci treaba chestionată se judecă în sinodul episcopilor la patriarhie¹.

Deși parohiilor singuratice nu li-se iartă a trece marginile lor, și a involă în alte parohii: totuș trebuie să fie ele în legătură duhovnicească unele cu altele, și împrumutat să se ajutore în caz de lipsă, căci învață apostolul: să nu fie desbinare în trup, ci să se grijească mădulările între sine unul de altul². Fiindcă

¹ Can. 17 al sinod. ecum. IV. — ² I. Cor. XII, 25.

biserica, „casa Domnului, ocupă într’o parohie locul dintâiu; pentru aceea vom tracta aci numai decât despre recerințele canonice la o biserică parohială.

§. 222. *Cunoștințe preliminare despre cuvântul «biserică».*

Cuvântul cel mai vechiu și mai uzitat al numirii zidirilor consfințite spre mărirea lui Dumnezeu și spre rugăciune la creștiani a fost „ἐκκλησία“ ecclesia «biserică», deși uneori sub numirea «ἐκκλησία» se înțelegea «adunarea». Așa cetim la Mateiu XVIII, 17, unde Christos sub «biserică» a înțeles «adunarea», zicând: iară de nu va ascultă de ei, spune «bisericiei» adevăc «adunării». Așijderea în faptele apostolilor XIX, 40, unde cetim: că apostolul Pavel a slobozit adunarea, nu se înțelege «biserică» ci «adunarea», deși în textul original grecesc cetim «ἐκκλησία». Așa Pavel înțelege pe creștinii din Asia, când scrie Corintenilor: «că se închină lor bisericile din Asia» — Cor. XVI, 19. — Acelaș apostol înțelege pe casnicii lui Achila și Prischila, când zice cătră Corinteni: că se închină lor întru Domnul Achila și Prischila împreună cu biserică din casa lor — I. Cor. XVI, 20.

Renumitul scriitor antic Isidor Pilusiotul face deosebire între «ἐκκλησία» și «ἐκκλησιαστήριον» zicând: că ἐκκλησία constă din inimi neîntinate, iar «ἐκκλησιαστήριον» se edifică din pietri și lemne³.

În scrierile sâniilor părinți și în cãncãnele sinodali «biserică» se numește „κυριακόν“ latinește «dominicum» sau «domus Dei», iar românește «biserică domnitoare» și «chiriacale»⁴.

Se află încă douã nomenclãzii «casa divinã» și «casa bisericiei» în dreptul roman și în scrierile vechilor scriitori; aceste no-

³ Isidorus Pilusioti Libr. II, Epistola 246.

⁴ Canonul 5 din Neocesarea sunã: «Celce se catehisește, intrând în biserică domnitoare, sã stee în rândul celorce se catehiesc». Grecește: Κατηχούμενος εἰς ἐκκλησίαν κυριακὴν κ. τ. λ. Latinește: Catechumenus in Dominicum ingrediens, stet in catechumenorum ordine. — Can. 18 din Laodicea: nu se cuvine în chiriacale ori în biserică a face cele ce se zic «agape», adevăc ospeturi.

“(Ὁ ὁ θεὸς ἐν ταῖς κυριακαῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν κ. τ. λ. Non oportet in Dominicis, vel in Ecclesiis, agapas, ut vocant, facere.

menclații s'ar putea vedeă cuiva a fi analoge cu cuvântul «biserica». Spre deslușire însemnăm aci, că între «casa divină» și «casa bisericii» este deschilinire, căci sub casa divină în legile civile ale împăraților romani se înțelegea palatul împărătesc, și familia împărătească cu toți dignitarii din palatul împărătesc, căci după stilul curial din acei timpi, ori ce se ținea de împărați se zicea «divin»; și fiindcă împărații se numeau «divi», așa și constituțiunile și decretelile lor se numeau «dive». Așa într'una din ordinațiunile împăratului Teodosiu, prin care demândă: «ca nimerui, încă nici casei noastre divine, să nu se dee grăul din magazinele publice», nu se înțelege biserica ci palatul și familia și curtenii lui. Cod. Teod. libr. XIV, lit. XVI. — Iar Eusebiu în descrierea eresului lui Pavel Samosata amintește de «casa bisericii», și înțelege însăș biserica, din al cărei sân s'a scos acel eretic. — Euseb. Cart. VII, cap. XXX.

Bisericile se mai chiamă și «case de rugăciune», căci precum biserica din Ierusalim adeseori se chiamă în scriptură casă de rugăciune, așa și alte biserici după analogie se chemau «case de rugăciune»⁵. Mai departe «capelele private» destinate pentru evlavia familiilor singuratice, încă se numeau în canoane «case de rugăciune»⁶ și atârnavu dela bisericile parohiale, căci în capelele private eră iertat a săvârși numai rugăciunile de dimineață și de seară, și ceasurile, dar nu și liturghia sau misterele; de aceea familiile, care aveau capele, trebuiau să meargă în dumineci și sărbători la biserică spre ascultarea liturghiei, și spre primirea santei cuminecături sau a altei taine⁷. Acestea se vād și dintr'o novelă a Impăratului Iustinian, prin care se dă voie de a aveă «casă de rugăciune», unde numai rugăciuni, dar nu și misterii să se săvârșească⁸.

§. 223. Continuare.

Aflăm la scriitorii vechi, că «biserica» se numeă și «basilica», precum și astăzi bisericile cele mari este obicei a le numi «basilice». La Romani, până au fost ei idololatri, edificiiile mari

⁵ Euseb. libr. X. Cap. III, XVII, și XLVIII. — Socrat. libr. I. Cap. XVIII. — Sosom. libr. II, Cap. V. — ⁶ Can. 31 al sin. ecum. VI. — ⁷ Can. 59 al sin. ecum. VI. — ⁸ Novel. Iustinian. — LVIII.

publice se numeau «basilice», care aveau coridoare și galerii lungi și late pe stâlpi, unde împărații și oficialii magistratuali țineau judecăți. Încă și alte edificii mari destinate spre scopuri publice le numeau Romanii «basilice», precum: tavernele neguțătorilor. Iar când împăratul Constantin s'a botezat, și cristianilor s'au predat mai multe din acele edificii publice, ce se numeau mainainte «basilice», și ei unele dintr'ânsele le-au prefăcut în biserici, și de atunci și bisericile cele mari creștine începură a se chiemă «basilice». Antoniu mulțămind împăratului Grațian, căci l-a promovat de consul, îi zice: «basilica» cea plină mainainte de neguțători, acum cuprinde rugăciuni pentru salutea ta»⁹.

Încă mai observăm, că deși cristianii primitivi și scriitorii vechi numai capiștele păgânilor le numeau «temple», totuș mai târziu și bisericile creștine începură a se numi «temple», când adecă cristianismul nu mai avea cauză a se teme de păgânism. Așa Ambrosiu zice: că nu poate predă «templul lui Dumnezeu»¹⁰ aci cu bună seamă se înțelege «biserica», dar nu templul idoloilor. Așijderea Lactanțiu,¹¹ unde zice: «că în Bitinia a învățat știința oratorică, când templul lui Dumnezeu s'a stricat», înțelege biserica din Nicomidia, care pe timpul goanelor lui Dioclețian s'au risipit. Încă și Eusebiu¹² bisericile cele reedificate după goanele acestui împărat le numește «temple».

În fine bisericile se numeau și «martirie, apostolee și profete» — martiria, apostolea, profetea — precum adecă au fost edificate deasupra mormânturilor martirilor, apostolilor și profesilor, sau consânșite memoriei lor. Eusebiu observează despre împăratul Constantin,¹³ că a înfrumșet cetatea sa cea nouă cu prea multe case mari de rugăciuni, și cu cele mai late martirii și cu case splendide, care le-a zidit parte în suburbii, parte în însăș cetate, și astfel a onorat memoria martirilor, și cetatea sa o a consfințit Dumnezeului martirilor». Iar Socrate¹⁴ scriind despre martiriul apostolului Toma în Edes, și despre martiriile apostolilor Petru și Pavel în Roma, precum și despre mar-

⁹ Antonii gratiarum actio pro Consulatu pag. 190. — ¹⁰ Ambrosiu Epist. XXXIII ad Marcellum. — ¹¹ Lactantius libr. V. Cap. II. — ¹² Euseb. libr. X. cap. II, et IV. — Chrisostom în omilia IV. despre profetul Isaia — ¹³ Euseb. libr. III, cap. 48. — ¹⁴ Socrates libr. IV, cap. 18.

tiriul Eufemiei în Halchidon, — bisericile zidite deasupra morimintelor lor le numește «martirie», iar cea din Halchidon «basilica Eufemiei», unde apoi s'a ținut sinodul ecumenic IV. De aceea și biserica ridicată prin împăratul Constantin deasupra locului la Golgota, unde s'a răstignit Domnul, se numește în scrierile vechi «martiriul Mântuitorului»¹⁵.

§. 224. *Bisericile parohiale au fost mici și fără înfrumșetare.*

Se poate înțelege din firea lucrului, că bisericile parohiale au fost mici și fără înfrumșetare; și se poate crede și aceea, că la început cristianii nici că aveau biserici, ci se adunau în locuințele apostolilor și ale următorilor lor, și acolo săvârșeau rugăciuni. Despre aceasta ne dă dovadă Izidor Pulusiota în istoria sa¹⁶, unde cetim: «că în timpii Apostolilor, când biserica eră plină de îndurări spirituale, și bogată de splendoarea vieții, n'au fost temple; însă în timpii noștri templele sunt înfrumșetate mai mult decum ar fi de lipsă, iar biserica, ca să nu zic ceva mai aspru, se bațjocorește prin scene comice. Eu, de mi-s'ar da spre voie, aș dori mai mult, ca să fiu fost în acele timpuri, când încă templele nu erau înfrumșetate, dar biserica eră încunjurată și măntuită de îndurări divine și cerești, decât în timpii noștri, în cari templele sunt decorate cu tot felul de marmore, iar biserica este goală și deșertată de acele îndurări spirituale».

Poporul creștinesc fiind la început puțin și expus multor goane cumplite, putea să-și facă numai biserici mici, și să le tocmească fără nici o splendoare extranee; însă au fost înfrumșetate cu virtuțile cele de admirare ale creștinilor și preoțimei de atunci; de aceea și Sulpitiu Sever zice într'un dialog¹⁷: «că cu un preot am intrat într'o biserică, carea eră foarte mică și acoperită cu nuiiele, și într'ansa putea cineva să stee, dacă se plecă jos. Și când am cercetat după moravurile oamenilor am aflat illud praeclarum, că ei nici cumpărau nici vindeau, ei nu știau, ce este violența sau furtul. Aurul și argintul, ce muritorii îl țineau de un ce dintâi, nici aveau, nici vreau să-l aibă; și când am vrut să dau acelui preot zece bani de aur, s'au retras, opunându-mi-se după un consiliu mai înalt, că biserica nu se edifică cu aur, ci se strică».

¹⁵ Euseb. libr. IV. Cap. XI. — ¹⁶ Isidor Palusiota libr. II, Cap. 246.

¹⁷ Sulpitius Severus în dialog I, Cap. V. pag. 383 edit. Lips. 1703.

§. 225. *Edificarea bisericilor mari și strălucite în decurgerea timpilor.*

După ce goanele asupra religiei cristiane au încetat, și numărul creștinilor din zi în zi tot mai mult se înmulțea, atunci arhieriei nu pregetau a îndemna pe creștini spre a renoi bisericile cele dărâmate prin gonaci, și spre a zidi și nouă biserici. Așa spre ex. între timpul înainte de goana lui Dioclețian, și între moartea lui Ciprian episcopul Calcidonei, având biserica lui Christos pace, trecând la cristianism încă și mai mulți dignitari și servitori ai lui Dioclețian, precum și o mulțime mare de popor, s'au văzut trebuința de biserici mai mari și așa cristianii începură să clădească biserici corăspunzătoare mulțimei lor. Și deși aceste biserici mari s'au stricat în timpul goanelor lui Dioclețian, totuș apoi după încetarea goanelor s'au renovat încă și mai frumos, precum adeverează Eusebiu¹⁸ scriind: «Cu deosebire nouă, cari am pus în Christos toată nădejdea noastră, ne eră o bucurie încredibilă și străluceă oareșicare hilaritate pe fața noastră a tuturor, când locurile sante, care impietatea tiranilor le-a stricat nu cu mult mai nainte, le vedem reedificate din mânilor lor diuturne și pestifere, și a se zidi temple dela pământ într'o înălțime imensă, și a străluci cu mai mare splendoare decât aceea, când s'au devastat».

După ce apoi nu numai au încetat goanele ci încă și împărații se creștiniră, eră o urmare firească, ca ierarhia să stăruiască pentru clădirea bisericilor într'un chip corăspunzător nu numai numelui celui sânt al lui Dumnezeu și evlaviei creștinilor, ci și spiritului luminător, ce revărsă creștinismul în toate produsele intelectuale și materiale industriale și artificiale ale oamenilor. Aci biserica sântilor Apostoli, edificată din munificența împăratului Constantin în Constantinopol, merită amintire, despre care Eusebiu¹⁹ scrie: «că împăratul a ridicat-o la o înălțime imensă și a făcut-o splendidă cu felurite soiuri de piatră, fiind acoperită dela pământ până la svod cu mozaicuri de marmor; apoi tot svodul l-a îmbrăcat cu cirade de lucruri scumpe și cu aur; iar pe acoperiș în loc de țâgle a pus metal ca un scut în contra ploilor, ce ca aurul străluceă într'atât, încât vătămă ochii celor ce-l

¹⁸ Eusebiul libr. X, cap 11. — ¹⁹ Euseb. libr. IV, cap 58.

zărea», ș. a. Așijderea nu se poate trece cu vederea a doua munitificență a acestui împărat, cu care a început clădirea bisericii santei Sofii în Constantinopol, pe care fiul său Constantin o a săvârșit la anul 460, și pe care după ce a ars, împăratul Iustinian o a reedificat cu arhitectură foarte măiestroasă, și a înfrumusețat-o cu bogăție nespūsă așa, încât, văzându-o gata a exclamat: «Νέριζηνα ἄσὲ Σολομων» te-am învins Solomoane!

§. 226. *Despre forma externă și internă a bisericilor.*

Forma externă a bisericilor antice eră lungăreață în chipul corabiei și al crucei, sau rotundă²⁰ sau și cu patru și opt unghiuri. La clădirea bisericilor se îndreptă toată atențiunea într'acolo, ca zidirea bisericescă să cuprindă loc destul din lăuntru și din afară spre satisfacerea scopurilor religioase și morale; așa 1. se cerea un spațiu mai mărișor în jurul bisericii, destinat pentru cei tânguitori; 2. fântână, unde creștinii își spălau mânil și fața vrând să intre în biserică²¹; 3. o ușe mare în fruntea bisericii și două mai mici de amândoaună părțile; 4. în lăuntru bisericii se cerea un loc pentru catehumeni, altul pentru ceice se căiau, altul pentru ceice se botezau, și altul pentru bărbați și deosebit de acesta pentru femei; 5. amvon și tronul episcopesc; 6. diaconicon, adecă locul pentru cetitori și cântăreți; 7. venea iconostasul și altarul cu sânta masă, și locul de proscomedie.

Adeseori pe lângă biserică erau și pastoforiile, adecă locașurile clericilor cu școale și biblioteci, căci încă cei dintâi cristiani au cunoscut misiunea religiei lui Christos, că adecă aceea este lățirea culturei pentru neamul omenesc. Apoi au cunoscut creștinii cu ierarhii și preoții lor, că deși în timpii apostolilor biserica eră bogată cu învățatori luminați și povățuiți de darul Duhului-sânt: totuș fiindcă conștiința lor le spuneă, că darurile de sus nu vor rămâne în biserică pentru totdeauna, în măsură supernaturală, — și au luat exemplul dela Evanghelistul Marcu, carele în Alexandria a înființat școala cea dintâi pentru tinerimea

²⁰ Biserica zidită de împ. Constantin și Elena mama lui deasupra mântului Domnului eră rotundă. — ²¹ De aci se trage la biserica apuseană obiceiul, de a se ține la ușa bisericii apă sântită, în care creștinii la intrarea în biserică își moaie degetele, și se stropesc în chipul crucei.

creștinească, și a clădit pe lângă biserici și școale, spre a pregăti cu științe și cunoștințe pe învățătorii și păstorii lor, cari după cuvintele Apostolului²² să fie harnici și puternici a îndemna întru învățatură sănătoasă pe creștini, și a certă pe cei ce grăiesc în contră, apoi spre a crește și pe fiii și ficele lor în legea lui Dumnezeu și în alte științe luminătoare spre cultivarea inimei și a minții lor. De aci se vede, că școalele cristiane își trag începutul lor dela timpii aceia, dela cari se datează și începutul bisericilor creștine. Școalele aceste primitive de lângă bisericile creștinilor curând deveniră la un renume așa mare, încât și părinții păgâni își trimiteau copiii la aceste școli. Așa s. e. Grigoriu și Atenodor, copii de părinți păgâni, au umblat în școala creștinească la Origen, și cunoscându-se acolo cu religia cristiană s'au făcut creștini, și ca atari au fost numărați între învățătorii cei mai renumiți ai bisericei lui Christos, dintre cari Grigoriu este primit între sânti cu numele «taumaturg», făcător de minuni».²³

§. 227. *Despre situația bisericilor.*

Situația bisericilor eră către răsăritul soarelui, căci cristianii aveau obiceiul a se întoarce cu fața către răsărit, făcând rugăciuni spre deosebire de către evrei, cari își săvârșeau rugăciunile lor întorcându-se către apus. Mai mulți părinți bisericești scriind despre clădirea bisericilor învață, că acest obiceiul la creștini, a se întoarce la rugăciuni către răsărit, și a clădi bisericile către răsărit, se trag de la tradiția apostolilor²⁴. Motivele acestui obicei sunt 1. căci Dumnezeu precum în biblie cetim, este lumină, și răsăritul luminei, așa dară se cuvine a ne întoarce la rugăciuni către Dumnezeu ca către lumină, și răsăritul luminei,²⁵ 2. că paradisul, locul strămoșilor noștri eră la răsărit²⁶; 3. că la răsărit în pământul Iudeii, Domnul nostru Iisus Christos săvârșind lucrul mântuirii noastre, a pus începutul însăși bisericei sale, și de acolo ea s'a lăjit în toată lumea.²⁷

²² Tit, I, 9 — ²³ Heinecius III Theil, pag. 117.

²⁴ Orig. homil. 5. — Damascenus libr. IV, Cap. 13. — Clemens Alexand. libr. VII. — Tertulian. Apolog. C. XVI. — ²⁵ Athanas. ad. Antioh. quest 37.

²⁶ Basiliu de spiritu sacto Cap. 27. Gregor. Nasionsean. Homil. V. de orat. domin. — ²⁷ Catehismul bogat despre a noaua incheietură.

§. 228. *Bisericele parohiale de acum, și sântirea lor.*

Bisericele parohiale de acum corespund celor primitive în toate, și adecă ele se edifică cătră răsărit cu altarul; în lăuntru lor se împart în trei despărțăminte de căpetenie, și adecă: în altar, în locul bărbaților și în locul femeilor. Altarul este închis cu iconostas; în lăuntru altarului este în mijloc masa provăzută cu santele moaște ale vre-unui mucenic, închipuind mormântul Domnului, cu antimis, cu cruce, cu evanghelie și cu luminări; mai departe în altar deastânga este locul proscomediei înfățișând Viteemul, locul nașterii Mântuitorului. În locul bărbaților, ce ocupă partea de mijloc a bisericei, și se numește și corabia bisericei, este așezat amvonul, scaunul arhieresc, și scaunele cântăreșilor, unde își iau loc și preoții, și diaconii, precum și lângă pereți scaunele creștinilor. Locul destinat pentru femei este despărțit de cătră al bărbaților cu aceea precauțiune, ca prin despărțământul acela femeile să nu se împedece a vedea iconostasul, a auzi pe preotul slujitor și pe cântăreși. Tot în locul femeilor se așază și baptisterul pentru săvârșirea tainei botezului.

Sântirea bisericei se săvârșește după tradițiunea veche prin episcopul eparhial, carele încă la locația edificândei biserici, precum și la punerea petrei fundamentale au săvârșit rugăciunile prescrise. Sântirea bisericei se poate face numai atunci, dacă biserica nouă este înzestrată cu toate cerințele.²⁸ La sântirea bisericei vine de a se observă 1. ca sântitorul să fie episcopul concernent al locului; 2. ca moaștele, care se pun în masă — prestol — să fie de ale vre-unui mucenic; moaștele se îngroapă în mijlocul prestolului, și se astupă cu materie compusă din mai multe,aromate după tipic sub privegherea episcopului; 3. ca sântirea să se facă după evhologionul prescris; 4. ca în biserica nou-sântită să se facă sânta liturgie neîntrerupt în șapte zile. Aceste patru împrejurări se cer la sântirea bisericelor cu atâta asprime, încât sântii părinți condiționează dela observarea lor validitatea canonică a unei biserici sântite, căci canoanele rânduiesc, ca arhierul să se depună, carele calcă tradițiunile bisericești.²⁹

²⁸ Balsamon în interpret. can. 7-lea al sinod. ecum. VII. — ²⁹ Can. 7 al sinod. ecumenic VII. —

În cazuri extraordinari episcopul poate împuternici pe protopresbiter cu săvârșirea sântirei interinale a vre-unei noue biserici, ce se face prin sântirea apei în mijlocul bisericii, și prin punerea antimisului dat de cătră episcop pe prestol.⁵⁰ Iar episcopul este dator a nu întârziă sântirea formală a unei asemenea biserici, ce s'a sântit interinal prin protopresbiter, căci episcopului nu-i este iertat a liturgisi în biserica, carea nu este sântită de arhieru.⁵¹

§. 229. *Numai un altar eră în biserici, și numai una liturgie se săvârșia într'o zi, precum aceasta o vedem și astăzi în bisericile noastre.*

La începutul întemeierii bisericelor eră numai un altar în fiecare biserică, precum aceasta se vede din învățătura lui Ignatiu, unde zice: «un altar, și un episcop»; și iarăși: «adunați-vă toți la biserică ca la un altar».⁵² Aceasta învățătură o întăresc și alți scriitori bisericești.⁵³ Insuși cardinalul renumit Bona mărturisește, că urme de praxă contrarie în privința unui altar într'o biserică nu poate să afle mai nainte, decât în timpii pontificalui Grigor cel mare⁵⁴, și aceasta numai în biserica apuseană, căci biserica răsăriteană a rămas credincioasă uzului primitiv până și în zilele noastre.

§. 230. *Despre cerințele canonice la edificarea bisericilor.*

La edificarea bisericilor, făcă-se acele prin un binefăcător, sau prin comunitățile bisericești, se cere înainte de toate binecuvântarea și concesiunea episcopului eparhial, carele după ce s'a constatat, că fundatorii au mijloace deajuns spre edificarea, înzestrarea și susținerea bisericii în starea bună și cuviincioasă, și după ce despre toate acestea s'a făcut într'un chip îndestulitor dela fundatori în scris în forma unei donații asigurarea, — se otărește o zi pentru punerea temeliei zidindei biserici, carea o face sau însuș episcopul, sau lasă să se facă prin trimisul său protopresbiter după cele prescrise în tipic.⁵⁵ În privința acestei măsurii cano-

⁵⁰ Sub însemnarea can. 7 al sinod. ecum. VII. — ⁵¹ Balsamon în interpret. can. 7 al sinod. ecum. VII. —

⁵² Bingham Pars III. pag. 229. — ⁵³ Euseb. libr. X, cap. IV. —

⁵⁴ Bona rer. litur. libr. I. cap. XIV. n. III. —

⁵⁵ Can. 4 al sinod. ecum. IV. —

nice ierarhia a fost sprijinită și din partea împăraților; așa Iustinian prin novela 67 cap. II. demândă: «ca nu altcum să zidească cineva biserica, decât mai întâiu să vorbească cu episcopul și să otărăască măsura, ce se cere pentru luminări, și serviul dumnezeesc, și pentru subsistența preoților, și ca despre acestea să facă donație, și atunci apoi să se zidească biserica».

Aceste precauțiuni la zidirea bisericelor erau de tot necesare, ca clădirile bisericelor să se asigure pentru susținerea lor în stare bună, pentru cuviincioasa subsistență a personalului bisericesc, precum și pentru întimpinarea speselor, ce lucrurile bisericești le cer la slujbe Dumnezești. În lipsa acestor garanții nu numai nu se iertă zidirea bisericelor, ci încă după admonițiunea de trei ori făcută din partea episcopului, se pedepseau pe baza canonului 31 apostolesc, preoții cu suspensiune dela epatrafil, iar mireni cu oprirea dela cuminecătură.

Cerințele aceste canonice la clădirea bisericelor sunt și astăzi în deplina lor valoare, și se țin de datătoare de măsură atât din partea arhierilor, cât și a cristianilor, și comunelor bisericești.

§. 231. *Deosebirea bisericelor parohiali de cătră capelele private.*

Cumcă bisericile nu se pot pune într'o categorie cu capelele private, este un adevăr nedisputabil înaintea unui canonist, căci deși se iartă³⁶ înființarea capelelor în palaturi domnești: totuși în ele se oprește săvârșirea liturגיעi, a botezului, și a santei cuminecături sub pedeapsa depunerii preotului, și a opririi creștinilor dela sânta cuminecătură, și numai în cazuri extraordinari cu previa binecuvântare și concesiune a episcopului eparhial se poate liturgisi și boteză în capele.³⁷ Mai departe legiueste canonul 6-lea al sinodului local din Gangra: «că acela să fie anatema, carele, ca să nu fie silit a merge la biserică, ce există, își va face sieși biserică deosebită și săvârșește însuși cele ce se cuvîn bisericei, fără întrevenirea preotului autorizat spre acelea din partea episcopului». Din aceste canoane se vede, că punctul principal de mănecare al sântilor părinți în privința restrângerii serviciilor dumnezești în capele private a fost acela, ca să ferească de sumeție pe cei bogați și mari, cari ar nizuî să-și

³⁶ Can. 31, VI. — Can. 12. I-II. sinod. din Constant. — ³⁷ Can. 5 din Gangra. —

facă sieși în palaturile lor capele cu scop, de a se deosebi de câtră celalalt popor creștinesc, și de a nu avea lipsă a merge cu poporul într'o biserică. — Sântii părinți cunoscând folosul cel mântuitor al rugăciunilor obștești din biserică, și știind cuvintele Mântuitorului: că cu anevioie va intră bogatul întru împărăția cerurilor,³⁸ au pretins dela creștini fără privire la rangul și starea lor, ca să cerceteze biserică, și au așezat prin canon:³⁹ «că dacă vre-un preot sau mirean n'ar merge în trei săptămâni la biserică, și n'ar avea cuvânt îndestulător pentru nemergerea sa la biserică, preotul să se lipsească de preoție, iar creștinul să se oprească dela împărțășirea cu sânta cuminecătură».

§. 232. *Cunoștințe generali despre averile bisericelor parohiali.*

Canoanele ne învață, că averile bisericesti sunt proprietăți ale religiei, ai căreia creștini le-au fundat acele spre scopuri religioase și filantropice; de aceea averile bisericesti se numesc în canonul apostolesc 40-lea «lucruri domnești» „*τράγματα κυριακά*“, «res dominicae»; apoi în tâlcul canonului 59 apostolesc din pidalion «lucruri și venituri ale săracilor», iar Zonara le numește în tâlcul acestui canon 59-lea apostolesc „*πτοχικά πτοχούς*“ va să zică: averi, de unde se împărțește săracilor.

Cumcă episcopului i-se cuvine purtarea de grijă pentru lucrurile bisericesti, ne învață canonul 38 apostolesc, care prescrie: că episcopul să aibă purtare de grijă a tuturor lucrurilor bisericesti, și ocârmuiască-le fiindu-i Dumnezeu cercetător». Iar că numai cu aprobarea episcopului se pot face cheltuieli din averile bisericelor parohiali, despre aceasta ne învață canonul 41 apostolesc, care demândă: «că episcopul să aibă potestate asupra tuturor lucrurilor bisericesti, că dacă sufletele cele scumpe ale oamenilor i s'au încredințat lui, cu mult mai mult a porunci pentru bani, încât după a lui potestate să se ocârmuiască toate, și celor ce au trebuință, prin presbiteri și diaconi să li se deie cu frica lui Dumnezeu și cu evlavie».

Din acest drept, ce se cuvine episcopului după canoane față cu averile bisericesti, se naște și o îndatorire mare pentru episcop și adevă că episcopul este chemat din dîregătorie a luă nu

³⁸ Mateiu XIX. 23. ³⁹ Can. 80 al sinod. ecum. VI.

numai astfel de măsuri, care să asigure de orice pagubă averile bisericesti, ci încă și aceea, ca măsurile luate de dânsul să înainteze ajungerea scopurilor religioase și filantropice, pentru care acele averi s'au consfințit. La aceasta canonul 34 apostolesc obligă pe fiecare episcop, unde cetim: «că episcopul are să facă toate acelea, câte se cuvin episcopiei sale și satelor celor de sub dânsa». Se înțelege de sine, că episcopul are să facă pe calea sinodului eparhial măsurile necesarii pentru administrațiunea și conducerea cuviincioasă a averilor parohiale, având de exemplu dătător de directivă lucrarea apostolilor la așezarea celor șapte diaconi, cărora după voia creștinilor adunați li-s'au încredințat administrațiunea și conducerea meselor, iar apostolii și-au reținut pentru sine rugăciunea și propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu.⁴⁰

Pe scurt episcopului îi compete dreptul de îngrijire, de controlă și de suprarevizuire a averilor bisericesti și a raționniului, precum și dreptul de aprobare sau de reprobare a cheltuielilor făcute de acolo, și în fine dreptul de a aduce prin sinodul eparhial măsuri regulative pentru administrațiunea cuviincioasă a averilor parohiale.

§. 233. Dreptul de administrațiune și de conducere a averilor parohiale compete parohiilor respective.

Dreptul, care compete parohiilor singurate spre a administra și conduce averile lor parohiale, este indisputabil; căci dacă ele au donat și adunat acele averi în favoarea bisericilor lor, sau dacă acele s'au donat prin unul sau mai mulți binefăcători spre scopul bisericilor lor, atunci nu este nimic mai natural, decât că lor le compete dreptul de administrațiune și conducere a acelor averi ale bisericilor lor.

Când stabilim aci acest principiu de drept în favoarea comunelor bisericesti parohiale, atunci totodată trebuie să observăm și aceea, că comunele bisericesti parohiale nu exercitează acest drept de administrațiunea și conducerea averilor bisericilor lor ca proprietari ai acelor averi bisericesti, căci acele, după înființarea lor au eșit din posesoriul binefăcătorilor, și au trecut în posesoriul bisericeii lor, și au căpătat, precum am zis în §-ul

⁴⁰ Faptele apostolilor cap VI.

precedent, numire «de averi domnești și ale săracilor»; ci comunelor parohiale le compete acel drept ca unor reprezentanți ai acelor averi, căci luându-se aceste averi, precum și trebuie să se iee, în înțelesul învățături evanghelice a lui Christos, urmează că proprietarul lor este «Domnul» va să zică: «Domnul Iisus Christos», dela carele toți aceia, cari au contribuit la înființarea acelor averi bisericești spre scopuri religioase și filantropice, așteaptă răsplătire după cele ce a însemnat evangelistul Mateiu despre Christos, când a zis: «Veniți binecuvântații Părintelui meu, moșteniți împărăția, care este gătită vouă dela întemeierea lumii.... căci adevăr zic vouă, încât ați făcut unuia dintre acești frați mai mici ai mei, mie ați făcut»;⁴¹ și iarăși: «ori carele va adăpa pe unul dintre acești mai mici cu un păhar de apă rece, numai în nume de învățacel, adevăr zic vouă, nu-și va perde plata sa».⁴²

Din împrejurarea aceasta, că creștinii parohieni sunt numai reprezentanții averei bisericești, de care se țin și fundațiunile școlare, dacă școalele sunt confesionale, precum și fondurile filantropice, urmează și dependența lor dela episcopul parhial în privința modului și întrebuițării acelor fonduri, așa încât corporațiunile parohiale nu pot face din averile acelea bisericești nici o cheltuială fără aprobarea episcopului lor, căci canonul 41 apostolesc demândă: «că episcopul să aibă potestate peste lucrurile bisericești, că dacă sufletele cele scumpe ale oamenilor lui i-s'au încredințat, cu mult mai mult de a porunci peste bani, ca toate după a lui potestate să se ocârmuiască». De aceea comunele parohiale sunt datoare să subștearnă episcopului cu finea fiecărui an rațiociniul averei lor bisericești, școlare și filantropice.

Dependența aceasta a comunelor parohiale dela episcop nu vatamnă autonomia bisericei lor parohiale, căci precum s'a zis mai sus, comunelor parohiale li-se cuvine dreptul de administrațiune și de conducere a averei lor parohiale, iar episcopului dreptul de îngrijire și de controlare în chip constituțional asupra averilor bisericești, și căci este un adevăr recunoscut, că fiecare avere publică este subordonată la două reviziuni, dintre

⁴¹ Mateiu XXV, 36 și 40. — ⁴² Mat. X, 42.

care una este nemijlocită și alta mijlocită sau supraviziune; astfel trebuie să se urmeze și cu averea publică a unei parohii, și adecă aceea are o reviziune nemijlocită a comunei parohiale, și alta mijlocită a episcopului. De aceea și apostolul scrie către Corinteni, zicându-le:⁴³ «să nu fie desbinare în trup, ci să se grijească mădulările între sine unul de altul, și dacă pătimeste un mădular, pătinesc toate mădulările, și dacă se mărește un mădular, împreună se bucură toate mădulările».

Mai vine încă de a se observă, că averile consfințite odată bisericilor, școalelor și vre-unui scop filantropic nu se pot vinde, nici schimbă, căci zice canonul 38 apostolesc: «că episcopul să nu fie iertat a înstreină ceva din averea eparhială;» iar canonul 12-lea al sinodului ecumenic VII legiuște: «că averile bisericesti nu se pot vinde nici schimbă».

§. 234. *Despre epitropii bisericelor parohiale.*

Dela începutul înființării parohiilor s'a recunoscut lipsa așezării unor măsuri pentru averile bisericilor parohiale, care într'altele au tras după sine și institutul epitropilor,⁴⁴ cari se alege în sinodul parohial, se întăresc de către episcopul eparhial și se însărcinează cu manipularea mai de aproape a averii parohiale.

Numirea «epitrop» însemnează «bărbat de încredere», și fiindcă numirea aceasta este cunoscută în întreaga biserică ecumenică: pentru aceea afirmăm, că așezarea epitropilor pe lângă bisericile parohiale este din vechime, și a urmat din natura lucrului, căci începând dela timpii apostolilor până și în zilele noastre, creștinii nu încetă cu milostenii în favoarea scopurilor religioase, școlare și filantropice.

Ordinea cea bună aduce cu sine, că epitropii nu pot fi rușiți între sine, căci dacă episcopului după canonul 25 din Antiohia, și după tâlcul canonului 26 al sinodului ecumenic IV în Pidalion, nu i-se iartă să pună asupra averii episcopiei econom din casnicii săi, slujitori sau rudenii, atunci urmează, că comunele parohiale încă nă pot pune epitropi, cari sunt între sine consanguini.

⁴³ Corinteni XII, 25, 26. — ⁴⁴ În unele locuri epitropii se chiamă, «efori, va să zică: priveghitori»; de unde «eforia» corp priveghitor.

La alegerea de epitrop comuna parohială adunându-se în sinod dimpreună cu parohul, sau și cu protopresbiterul respectiv, trebuie să se povățuiască de acea convicțiune, că prosperitatea averei sale parohiale atârnă prea mult dela această lucrare a ei; de aceea alegătorii au să fie la actul alegerii de epitropi cu frica lui Dumnezeu, și cu nepărtinire, prin urmare să afle și să aleagă dintre confrății săi de epitropi pe cei vrednici de a li se încrede averea parohială, care este, precum am atins mai sus, averea «Domnului», și «a săracilor;» să aleagă de epitropi pe unii ca aceia, cari sunt cunoscuți de creștini exemplari, de cărturari și cu stare bună.

Numărul epitropilor este condiționat dela împrejurările locale și dela mărimea și felurimea fondurilor, care le posedă biserica parohială, și-l defige sinodul parohial.

Epitropii sunt datori să ducă chemarea lor în înțelesul statutelor sinodului eparhial, al ordinațiunilor episcopoești, și al decisiunilor sinodului parohial aprobate de către episcopul locului.

Lor li-se predă în formă legală prin un inventar toată averea parohială mișcătoare și nemișcătoare, pentru care ei sunt răspunzători.

Ei fără împuternicirea sinodului parohial nu pot cheltui nimic; la esarândările moșiilor bisericești, școlare și filantropice sunt datori a observa publicitatea cea mai mare, se înțelege de sine, că nici epitropii nici preoții nu pot lua în arândă moșiile bisericești, căci aceasta pretinde dela ei atât ordinea bună, cât și renumele lor bun.

Epitropii sunt datori cu finea fiecărui an să dea sinodului parohial rațiociniu documentat despre venituri și cheltueli; acest rațiociniu îl cenzurează sinodul parohial, și cu sau fără observări îl așterne consistorului eparhial spre suprarevedere, dela care apoi se retrimite sinodului parohial cu sau fără observări spre mai departe urmare.

Insemnare. Fiindcă cele expuse aci în principiu în privința administrării averilor parohiale ajung pentru scopul opului nostru: pentru aceea cele speciale, fiindcă pot fi felurite, le trecem cu vederea, și vom reveni la acest obiect în partea III. a acestui op, unde vom tracta despre administrația bisericească.

II. Mănăstiri.

§. 235. *Despre mănăstiri în deobște.*

Mănăstirea este un loc sântit înzestrat cu biserică și alte zidiri pentru adăpostirea călugărilor, cari s'au destinat spre vieța singuratică și contemplativă după cuvintele Mântuitorului: «de vrei să fii desăvârșit, mergi, vinde averea ta, și o dă săracilor, și vei avea comoară în cer, și vino după mine». ⁴⁵

Spre întemeierea vre-unei mănăstiri prescriu canoanele, ca fondatorul să-și descopere episcopului eparhial intențiunea sa pentru întemeierea mănăstirii în complexul eparhiei, și să-i arete mijloacele bănești, ce se cer pentru înființarea, înzestrarea și susținerea unei mănăstiri; și dacă fondatorul ar dori să împreune cu mănăstirea și un nosocom, sau alte așezăminte filantropice și literare, atunci el este dator a asigura prin mijloace bănești și atingerea acestor scopuri, și despre toate a face cartea fundațională, și a o predă episcopului, care cercetându-o și aflându-o de bună, rânduește, ca cartea fundațională să se păstreze în arhivul episcopiei, și totodată designează episcopul ziua, când va ieși la fața locului zidindei mănăstiri spre săvârșirea rugăciunilor pentru punerea temeliei zidirilor intenționate. Toate aceste au a se observa strâns, căci canonul al 4-lea al sinodului ecumenic IV demândă: «ca nime să nu zidească mănăstire fără de voia episcopului». ⁴⁶

§. 236. *Fiecare mănăstire este subordonată jurisdicțiunii acelei eparhii, în al cărei complex se află.*

Cumcă fiecare mănăstire trebuie să fie subordonată jurisdicțiunii acelei eparhii, în al cărei complex se află, aceasta aduce cu sine firea lucrului, căci fiecare mănăstire este parte întregitoare a eparhiei, și acest asert nu suferă nici o îndoială. Vrem însă să întărim asertul nostru și cu canoane, și adecă 1. cu canonul 34 apostolesc, unde episcopului i se dă dreptul de a face în eparhia sa toate, câte se cuvin episcopiei sale și satelor celor de sub dânsa; — 2. cu canonul 4 al sinodului ecumenic IV, carele prescrie, că fără aprobarea episcopului epar-

⁴⁵ Mateiu XVI. 24. — XIX. 20.

⁴⁶ Vezi și can. 1, al sin. I, II din Constantinopol.

hial nu se poate zidi nici o mănăstire; — 3. cu canonul 18 și 23 al sinodului ecumenic IV, care rânduiesc, ca călugării conjuratori în contra episcopului cad din treapta lor; — 4. cu canonul 11 al sinodului ecumenic VII, care dă episcopului dreptul de a pune econom în mănăstire, dacă egumenul a neglijat aceea; — 5. cu canonul 1. al sinodului local I-II din Constantinopol, care prescrie, că fără aprobarea episcopului nu se poate înainta nime la treapta monahală; — 6. cu canonul 4 al aceluiași sinod local din Constantinopol, pe baza cărui episcopului i se cuvine dreptul a strămută după chibzuiala sa pe călugării dintr'o mănăstire în alta, sau a conferi vre-unui călugăr o parohie spre păstorie.

§. 237. *Oare au mănăstirile așa numite «stavropighii» și «închinat» bază canonică?*

Ca să putem află, că mănăstirile numite «stavropighii» și «închinat» au bază canonică, sau nu, este de lipsă a permite definiția lor. Și așa zicem 1. că mănăstirile «stavropighii» sunt acele mănăstiri, pe care fundatorul le închină jurisdicțiunii vre-unui patriarh, și acesta dă binecuvântare la zidirea mănăstirii și trimite o cruce, care se pune în temelia zidindei mănăstiri, și în care apoi patriarhul exercitează jurisdicțiunea arhierescă cu totala exchidere a episcopului, în a cărui eparhie este acea mănăstire; — 2. că mănăstirile «închinat» se numesc în România acele mănăstiri, ai căror fundatori au testat la vre-un patriarhat sau la unele mănăstiri dela răsărit, o parte din venitul anual mănăstiresc cu scop, ca și acolo să se facă rugăciuni pentru sufletele lor, și apoi din motivul acestui ajutor anual patriarhul și respective igumenii acelor mănăstiri dela răsărit, și-au însușit cu sprijinul stăpânirei civile jurisdicțiunea asupra mănăstirilor, ce sunt în eparhiile din România, cu totala exturbare a jurisdicțiunii episcopilor eparhiali.

Deși aceste definițiuni de ajuns ne arată, că mănăstirile numite «stavropighii» și «închinat» n'au bază canonică, pentru că nu corespund canoanelor principiale din §-fii precedenți 235 și 236 despre mănăstiri: totuș, din privire la însemnătatea obiectului, ne simțim îndatorați a documentă mai pe larg ilegalitatea, ce prin abuz s'a introdus în aceste mănăstiri.

§. 238. *Stavropighiile sunt anticanonice.*

Noi afirmăm, că stavropighiile sunt anticanonice, căci canoanele nu pomenesc nimic despre astfel de soiuri de mănăstiri, ci din contră în canoane se amintește în deobște numai despre mănăstiri ca despre un institut bisericesc, care ca atare este notat în toate referințele sale interne și externe.

Aflăm însă amintire despre «stavropighii» în interpretarea canonului 31 apostolesc la Balsamon și în Pidalion. Canonul acesta prescrie: «că presbiterul, carele desprețuește pe episcopul său, și face adunări de creștini, și înființează altar, fără de a da vre-o vină asupra episcopului său, — să se depună ca un ambițios; așijderea și clericii și toți, câți se vor da lângă el, iar cei mireni să se segregeze, aceasta însă făcă-se după una și a doua și a treia admonițiune a episcopului». Noi în canonul acesta nu aflăm alta, decât o îndatorire, că fiecare preot, cleric și creștin, trebuie să se subordineze episcopului său. Să vedem însă, ce zice Balsamon, în interpretarea acestui canon? El zice următoarele: «Metropoliții și episcopii răzimați pe acest canon, și pe alte canoane, murmură în contra acelor, cari se roagă, ca în ținuturile lor să se pună cruci patriarhali, și de aceea unii au molestat adeseori urechile împăratului și ale patriarhului, rugându-se, ca darea crucilor patriarhali să se ridice și adecă, ca aceia să nu se bage în seamă, cari ar recurge pentru acele. Însă nu s'au ascultat, și când au postulat, ca să li se arete canoanele, care iartă defigerea unor asemenea cruci, li s'au dat îndărăt rugarea, căci biserica preasântă — patriarhatul — s'a provocat la obiceiul cel îndelungat nescris bisericesc, care s'a ținut ca un canon din timpii imemoriali, și se ține și astăzi». — Să vedem acum și aceea, ce zic interpretatorii din Pidalion; ei afirmă; «că acei preoți și mireni, cari zidesc în deosebite metropoli și episcopii «stavropighii», nu se supun pedepsei canonului 31 apostolesc, căci așa învață Balsamon, și căci toate metropoliile, arhiepiscopiele și eparhiile s'au împărțit între patriarhi, și că metropoliții și arhiepiscopii sunt subordinați potestății patriarhilor după canonul 6 și 7 al sinodului ecumenic I. și după canonul 2 și 3 al sinodului ecumenic II, în urma căror metropoliții și arhiepiscopii pomenesc la liturgiă pe respectivul patriarh; pentru aceea amăsural acestor canoane patriarhii au

dreptul să dea în eparhiile metropoliților și arhiepiscopilor cruci, spre înființarea mănăstirilor «stavropighii», unde încă se pomeneste numele lor la liturgie; că în aceste «stavropighii» arhiepiscopul locului n'are nici o împărtășire de sântitele slujbe, și de întărirea igumenului, nici de judecata greșelilor, fără numai oamenii, câți au locuit în stavropighiile patriarhale mai înainte și după zidirea lor, sunt subordinați episcopului locului».

§. 239. Dovezi, că stavropighiile sunt anticanonice.

Am văzut în §-ul precedent interpretarea canonului 31 apostolesc prin Balsamon, și dintr'ânsa nu vedem alta, decât nepotrivire cu canonul cestionat, carele apriat osândește pe preoți și creștini, cari părăsind și desprețuind fără vină pe episcopul lor, fac altare, după volnicia lor; și Balsamon totuși zice, că unii metropoliți și episcopi provocându-se la acest canon apostolesc au nîzuit la patriarhat, ca să nu încuviințeze rugarea nimărui pentru stavropighii, dar aceea li-s'a înapoiat, și că, când acei arhierii au postulat de a li se arată canoanele, care dau patriarhatului dreptul de înființarea stavropighiilor în eparhii străine, li-s'a răspuns cu provocarea la obiceiul cel îndelungat din timpii imemoriali. Cum se poate provoca cineva la obiceiul cel îndelungat din timpii imemoriali în privința stavropighiilor, încă nu pricepem, când știm, că între veacul al nouălea, în care sinoadele bisericești cele din urmă s'au ținut, și între veacul al unsprezecelea, când Balsamon a scris comentarele sale la canoane, nu sunt mai mult de două veacuri, prin urmare nu este în acest restimp astfel de îndelungat timp, care ar întrece memoria oamenilor. Și fiindcă sinodul ecumenic din urmă s'a ținut la Nicea în anul 787, iar cel local din urmă la a. 879 la Constantinopol în biserica sântei Sofii, și nici în aceste sinoade din urmă, nici în cele de mai înainte metropoliții și episcopii n'au pârît pentru stavropighii pe vre-un patriarh, căci fără îndoială n'au avut anză; pentru aceea afirmăm, că obiceiul de a zidi mănăstiri «stavropighii» s'a putut începe numai dela al zecelea veac din volnicia patriarhatului sprijinită de către potestatea civilă, în contra susțătătoarelor canoane, ceea ce în veacul al unsprezecelea nu s'a putut caracteriza de un obicei îndelungat din timpii imemoriali, în contra căreia metropoliții și episcopii, precum însuș

Balsamon mărturisește, au protestat, provocându-se la canoane, și prin aceea arătând, că uzul, la care patriarhatul se provoacă, este abuz.

Noi încă părtinim pașii acelor venerabili metropoliți și episcopi, căci suntem de acea firmă credință, că «stavropighiile» sunt niște abuzuri din timpii decadenței luminei bisericești și sperăm, că acest abuz în veacul nostru nu se mai practizează.

§. 240. *Continuare I.*

Am văzut mai sus și interpretarea canonului 31 apostolesc din Pidalion, despre care încă trebuie să zicem, că aceea nu se potrivește nici cu litera nici cu spiritul aceluia canon apostolesc, căci de acolo, pentru că un patriarhat constă din mai multe metropolii și episcopii, nicidecum nu urmează, că patriarhului i-ar compete și jurisdicțiunea arhierescă în acele metropolii și eparhii, sau dreptul de a face după plac în acelea orice ar vreă, căci cercul activității unui patriarhat față cu metropoliile și eparhiile, care se țin de el, este hotărît în canoane, și nu-i este iertat a trece peste el, precum aceasta am arătat în §-ii 144 și 145; și dacă patriarhul n'are drept să liturgisească în biserica din metropolii și eparhii, fie acele și sufragane ale scaunului său, cu atât mai puțin are dreptul de a-și subordina jurisdicțiunii sale vre-o mănăstire din eparhia străină.

Este de însemnat și acel pasagiu din sus amintita interpretare, unde se zice: «că numai câteva stavropighii pot să fie, ca să nu se calce canoanele, care rânduesc, ca mănăstirile și monahii să fie supuși episcopilor locali»; căci este o părere greșită, când cineva cugetă, că canoanele nu se calcă prin puține stavropighii. Interpretatorii din Pidalion au uitat cuvintele Mântuitorului, prin care a învățat: «că acela, carele va strică una dintre porunci și va învăța așa pe alții, mai mic se va chemă întru împărăția cerurilor; iar celce va învăța și va face, acesta se va chemă mare întru împărăția cerurilor»;⁴⁷ au uitat și învățătura apostolului Iacob: «că oricine va păzi toată legea, și va greși în contra unei porunci, acela s'a făcut vinovat tuturor poruncilor»;⁴⁸ prin urmare canoanele se vatămă și prin puține

⁴⁷ Matei V, 19.

⁴⁸ Iacob II, 10.

stavropighii, și acela, care greșește în contra unui canon, se face vinovat tuturor canoanelor.

§. 241. *Continuare II.*

Interpretatorii canonului 31 apostolesc din Pidalion se nevoiesc a întări asertul lor și prin provocarea la al 6-lea și al 7-lea canon al sinodului ecumenic I, și apoi la al 2-lea și al 3-lea canon al sinodului ecumenic II. — Noi ne încumetăm a întări contrarul tocmai pe baza citatelor canoane; pentrucă: 1. canonul al 6-lea al sinodului ecumenic I. legiuiește: «ca obiceiurile cele din început să se țină». Însă pe timpul sinodului ecumenic I. n'a existat nici umbră de vre-un obicei vechiu, în urma căruia patriarhatului i-s'ar fi convenit dreptul de stavropighii, căci nici că erau pe atunci astfel de mănăstiri, ci sinodul amintit, precum se vede din contextul lui ultraneu, a hotărât a se susține obiceiul vechiu al independenței bisericilor din Egipt, Livia, Pentapol de cătră scaunul Romei, care se nevoia a extinde jurisdicțiunea sa și asupra acelor biserici în contra vechiului obicei; 2. că canonul al 7-lea al sinodului ecumenic I înalță scaunul din Ierusalim la dignitatea de scaun patriarhal; prin urmare din acest canon nu se poate derivă dreptul patriarhal pentru stavropighii; 3. că canonul al 2-lea al sinodului ecum. II oprește episcopilor trecerea peste marginile eparhiilor lor și turburarea bisericilor, și totodată designează și marginile patriarhatelor; prin urmare nu se dă nici aci patriarhatului dreptul de a trece marginile eparhiei sale patriarhale și prin aceea a turbură bisericile din metropolii sau eparhii prin stavropighii; 4. că canonul al 3-lea al sinodului ecumenic II designează patriarhului din Constantinopol locul cel dintâi de ședere după patriarhul Romei. De aci încă nu se poate derivă dreptul patriarhal pentru stavropighii.

Pe baza acestor adevăruri canonice zicem, că precum un patriarh este dator a păzi nevătămat din afară hotarele patriarhatului său față cu hotarele celorlalte patriarhate, așa întocmai este dator a păzi și respecta și înlăuntrul patriarhatului său hotarele mitropoliilor și ale eparhiilor singuraticе, care constituiesc patriarhatul, și a nu turbură nici jurisdicțiunile canonice ale metropoliilor, nici cele ale eparhiilor, căci în biserica noastră

patriarhii nu sunt mai pe sus de canoane, ci sub canoane, ca și metropolii și episcopii.

§. 242. *Cunoștințe preliminare despre începutul mănăstirilor din România.*

Noi începem acest obiect din partea istorică, ca apoi să-l putem tracta cu cuviință din punct de vedere canonic. Anză la acest tractat ne dă diferența părerilor în privința competenței jurisdicțiunii arhieresti în acele mănăstiri din România, care sunt cunoscute înaintea Europei întregi sub numirea de «închinate»; apoi ne-a dat anză la acest tractat și urmata de curând secularizare a acestor mănăstiri «închinate» din partea regimului României, ca să consultăm canoanele I., că cărui arhieru compete jurisdicțiunea asupra acelor mănăstiri? și II. că putease-va susține secularizarea lor?

Deci partea istorică generală a mănăstirilor din România o începem cu un pasagiu din opul scriitorului român Cesar Boliac, unde cetim:⁴⁹ «Este frumos să privească cineva, cum pietatea străbunilor noștri știe să-și aleagă locurile, de unde să adoare pe Creator; este frumos să auzi deodată clopotele răsunând pe văile munților spre a chema drumașii la odihnă, și rătăciții la turmă; este frumos a vedea amestecându-se cu brazii turnuri de biserici; este frumos să găsească cineva prin îndoiturile munților, prin locurile cele mai sălbatică, locașe ale Domnului cu ospătării publice, unde după răpaus să ți-se deschiză un templu măreț prin arhitectură, sculptură, pictură și cântări; este foarte frumos în fine să privească cineva atât de departe de lume, măritarea arților cu natura, creațiunea lui Dumnezeu amestecându-se cu creațiunile omului».

Începutul întemeierii mănăstirilor se reduce la timpii cei mai vechi ai bisericei creștine. În privința aceasta pe lângă cele ce am expus în istoria noastră bisericească⁵⁰ despre creștinarea națiunii române peste tot, suntem de un acord cu istoriograful nostru român, care cu mult interes afirmă:⁵¹ «Ideea creștinismului se întinde în Dacia încă din primul secol al său; Augustin, Chrisostom și Tertulian și alții ne încredințează de aceasta; și stă în firea lucrului, ca să fie astfel. — Unde mai puteau

⁴⁹ Cesare Boliac «Mănăstirile din România» București 1862, pag. 4—5.

⁵⁰ Istoria biser. prin Andreiu Episcopul Ardealului din anul 1860. Tom. II, Cap. II., Tâier. I. — ⁵¹ Ces. Boliac pag. 8 și 9.

găsi creștinii goniți scăpare din tot imperiul roman, din Europa mai ales, decât pe pământul cel larg și ospitalier al celor mai puternici inimi declarați Romei, între singurul popor în Europa cu o credință spiritualistă și trăind în comunitate? — acest pământ este țeara clasică a creștinătății, care a îmbrățișat pe Christos în fașie cu aceeași ardoare în contra goanei romanilor, cu care valoare l-a apărat în contra turcilor și tătarilor».

Din citatul acesta, care este efluxul cunoștinței locale, vedem vechimea începutului mănăstirilor din România, și noi mai adaugem aci, în privința clădirilor lor primitive numai atâta, că acele la început au fost mici și smerite, căci zace în firea oricărui institut, că adevărat acela este mic la început, dar tot mai mult se mărește, cu cât mai mulți se conving despre folosul și lucrarea lui generală fructiferă pentru societate.

§. 243. *Despre dotațiunile, care principii și boierii începură a le face mănăstirilor.*

După modul împăraților romani grecești în Bizanț, așa se îndrumă și istoriograful nostru național:⁵² «Suveranii români înălțau templuri, ca să împace pe Dumnezeu de păcatele lor, — și le dotau cu venituri stabile, spre a se putea ridica dintr'ânsele în perpetuitate rugăciuni pentru sufletele lor în turmente». Iată motivul dintâi pentru dotarea mănăstirilor din partea principilor României. Al doilea motiv aflăm tot în opul lui Boliac, unde zice: «În timpii aceia, când biserica eră adevăratul stat, și adevărata academie de științe și de arți, — când guvernele se succedau unele după altele cu spirit de distruire între dânsese, și legile profane nu asigurau nimic, nu durau mai mult, decât puterea despotului, ce le improviza, biserica respectată de tot, ce purtă nume de creștin, apăra adesea domeniul familiei, și totdeauna domeniurile societății. Instrucțiunea publică, morală, civilizațiunea, dreptatea se cerea dela biserică; dreptul canonic eră codificat în acelaș corp cu toate ramurile dreptului civil; biserica eră statul și statul eră biserica,biserica eră singura garanță a testamentelor, singurul executor al legatelor.Mircea, Radul, Neagul și Matei⁵³ când se întorceau din luptă, ridicau câte un lăcaș lui Christos, îl împodobia și-l înzestră cu tot ce aveă mai pre-

⁵² Ces. Boliac pag. 6. — ⁵³ Tot aci pag. 6—7.

fiios, pentruca mireasa lui Christos, pururea tineră, pururea belă, pururea avută să proteagă în perpetuitate pe femeia, ce aleargă la dânsa, pe copiii orfani, ce o înconjură, și pe gârbovul, ce ajunge aci alb ca iarna și șovăind pe tolagul său, pentruca pruncul să înțeleagă aci căile Domnului; pentruca femeia căzută, purificată aci, să devină demnă a fi promisă lui Christos; pentruca leprosul să se vindece aci; pentruca bătrânul să moară aci; pentruca din această imensă dotare sevârșindu-se acestea pe tot anul din prisoase să se ajute mlădița scăpătată a ctitorului, și să se verse și în casa, de unde se cheltuiește pentru apărarea patriei, pentruca bărbatul să nu ajungă a insulta aceste sante așezăminte».

Cât de bogate au fost daniile, ce principii României au făcut mănăstirilor, ne spune lăudatul scriitor Boliac,⁵⁴ că adecă averile mănăstirilor României înfățișează un fond de două miliarde și că a treia parte a țării românești este proprietate a sânilor.

§. 244. De unde s'au făcut dotațiile acestea?

Prințul Mateiu Basarabă⁵⁵ în hrisovul său din anul 1639 ne spune, că din voința și inspirațiunea lui Christos se zideau aceste mănăstiri din România încă din timpii colonizării cu romani. Dotarea lor s'a făcut I. de către domni din pământurile domnești, adecă din domeniurile coroanei, din domeniurile statului; II. de către cei ce se călugăreau, bărbați și femei; III. din economiile făcute de către acești cuvioși, de către episcopi, egumeni și stareți, și din casele episcopielor și ale mănăstirilor, ce li se încredință, sau din rămasurile dela dânsii, potrivit tot dreptului canonic, care oprește pe monahi, de a avea alți moștenitori decât mănăstirea, și mănăstirea aceea, unde și-a închinat mătania; IV. din partea sufletului, principiu resfrânt din dreptul canonic în dreptul civil al României încă din timpurile uitate, un fiu ideal, adoptat în fiecare familie de român, de secole, care își avea partea și părțica legitimă la împărțirea fiecărei averi la moartea unui părinte de familie, care fiu eră biserica; și care părinte de familie apucase să-și facă din vieață o mănăstire, atunci cea mănăstire intră și ea deadreptul la împărțeala averei ctitorului; V. prin daniile singuraticilor creștini evlavioși; și VI. prin moștenire totală a celor sterpi în vieață».

⁵⁴ Ces. Boliac pag. 11. — ⁵⁵ pag. 2.

§. 245. *În câte categorii se împart astăzi mănăstirile din România ?*

Deși instituțiunile canonico-organice ale bisericii noastre ecumenice nu cunosc în institutul mănăstiresc, sau în numirea lui nici o deschilinire: totuș este un adevăr constatat înaintea bisericii întregi, că mănăstirilor din România se dau deschilinite numiri, prin care ele s'au făcut de trei categorii, și adică: unele se numesc mănăstiri «închinat», altele mănăstiri «neînchinat», care se zic și «pământești», și iarăș altele mănăstiri «brancovenești».

Mănăstiri «închinat» s'au numit în România acele mănăstiri, ai căror fundatori au designat prisosul veniturilor anuale, ce rămâne după chieftueele făcute spre întâmpinarea legatelor de prioritate, pe seama vreunui patriarhat sau mănăsiri din părțile răsăritului, precum la sântul mormânt, la patriarhatul din Constantinopole, la sântul munte, și la mănăstirea din muntele Sinaii.

Mănăstiri «neînchinat», care se zic și «pământești», s'au numit acele, ai căror ctitori au designat toate veniturile anuale spre scopuri religioase și filantropice între marginile patriei.

Mănăstiri «brancovenești» se zic cele fundate de membrii acestei ilustre familii vechi române.

Dupăce din cele premise am arătat originea mănăstirilor din România, și dotațiunile cele mari făcute în favoarea lor prin principii și boerii români; și dupăce am expus și numirile lor, acum urmează să tractăm și despre urmările acelor numiri, ca să satisfacem problemei, ce ne-a îndemnat pe noi, ca să vorbim în opul nostru despre acele mănăstiri. Ceeace o și facem, precum urmează.

§. 246. *Când s'a inventat numirea de «mănăstiri închinat» ?*

În privința acestei întrebări istoriograful Boliac⁶⁶ ne dă următoarea deslușire: «Când a început această închinare, nu știm pozitiv; sunt toate probabilitățile însă, că această idee bizară n'a existat până în timpul lui Radu IV cel mare (1475). În zilele acestuia, peliponesianul Nifon al X-lea patriarh al Constantinopolei, după căderea acestei capitale în stăpânirea turcilor, scos din scaunul său de Baiazet II. și închis la Adrianopole pe vieață, mijloci la Radul,

⁶⁶ Pag. 21—22.

să ceară iertarea lui și să-l aducă în țeară. Dela acesta se datează începutul de grecire a statului român, și pe acesta îl blăstămă târgoviștenii, căci el i-ar fi blăstămat. Acest dibace grec, care a reformat statul României pe modul statului bizantin, și biserica noastră pe modul bisericii grecești, care a creat mai mulți arhierei și i-a numit episcopi, el negreșit că a lucrat la închinarea bisericii române în biserica grecească prin asemenea închinări, sub cuvânt de censură a moravurilor, îndreptare a rânduielilor ritului și asigurarea celor așezate de ctitori în prestigiul ilustrilor patriarhi ai acelor locuri și a temerei de blăstămătură lor. — Cantimir ne deslușește aceasta într'acest chip: «Și dacă se teme (domnul, boierul, sau altul, care face și do-tează o mănăstire), ca nu cumva după moartea sa să se strice și să se risipească mănăstirea, atunci o închină el la vre-o mănăstire mai mare, la care socotește el din părțile, ce am arătat (Ierusalim, Sinaia și sântul munte) și atunci arhimandriții mănăstirilor acelora se îndatoresc, ca să iee asupra lor purtarea de grije pentru mănăstirea aceea și să privegheze, ca să aibă monahi cu purtări bune și cinstite». Și frații Tunusli în istoria Valahiei ne spun, «că aceste mănăstiri închinare au orânduială, să îndeplinească mai întâi cele așezate și apoi din prisos să se dea restul, unde sunt închinare; și astfel s'a și urmat mai mult timp, căci vedem, că mai multe mănăstiri nu trimiteau mănăstirilor unde se zic închinare, nimic sau mai nimic».

Despre iscodirea numirei «mănăstirilor înaintate» mai cetim la Boliac⁵⁷ următoarele: «Nu putem trece de acest punct însă fără să cităm un pasagiu din citatul mai sus hrisov⁵⁸ al lui Mateiu Basarabă, prin care pietosul îndeamnă pe creștini să zidească lăcașuri Domnului prin munți și păduri; în acest hrisov se deslușește originea acestor închinări, și-l cităm aci ca o dovadă vrednică și autentică, contra căreia nici o altă dovadă nu mai poate stă: «În timpii din urmă, (cuvintele hrisovului) când țeara fu guvernată de metropoliți și domni străini noi, adecă de greci cu moravuri stricate, cari nu numai că n'avură nici o rușine în timpul stăpânirii lor, a înjos, a smint, a strică vechile noastre obiceiuri, a aduce prin relele lor purtări țeara la gura prăpastiei, a o prădă și a o pustii, dar cari întinseră încă

⁵⁷ Pag. 23—25. — ⁵⁸ Cel din §-ul 244 al acestui op.

și o mână sacrilegă asupra sântelor mănăstiri domnești și îndrăsniră să calce legile bisericești și decretul vechilor domni fondatori, cari întemeiaseră aceste sante mănăstiri și nesocotind anatemele lor, și-au mânăjit mâinile, primind prețul vânzării conștiinței lor, și începură să vândă și să exploateze santele mănăstiri ale țării, precum și pietoasele fundațiuni domnești și a le supune la alte mănăstiri din țeara grecească, și dela santele locuri, făcând și hrisoave de închinare fără știrea soborului, fără voia soborului, sau a vre-unui locuitor din țeară, ca să stăpânească și să tragă un tribut perpetuu, încât putem zice, ceea ce marele profet David zicea odată: «Stăpâne, străinii au venit ș. c. a.» Prin acest hrisov, precum se vede din cuprinsul lui, prințul Mateiu Basarabă întoarce țării moșiile robite de călugării greci până la dânsul, și ordonă ca să se iee toate hrisoavele și alte documente, ce vor avea aceștia dela domnii și episcopii străini, și dacă le vor ascunde, ca să le scoată altădată, să nu aibă nici o valoare în ochii nimănui și să li-se iee oricând și să se nimicească ca niște acte nedrepte și făcute prin silă contra voinței soborului național. Anatema cea mai teribilă este aruncată de către soborul român, de către protopopi, egumeni și tot clerul național în santele vestminte în prezența domnitorului Mateiu Basarabă și înaintea adunării obștești a țării, asupra tuturor acelor, cari vor mai suferi, sau vor mai îndemna la această profanare a mănăstirilor române, fie acela domn, metropolit, episcop, sau boier mare, străin sau pământean».

§. 247. *Călugării greci nicicând n'au cutezat să se dee de proprietari ai averilor acestor mănăstiri închinete.*

Scriitorul Boliac⁶⁹ ne asigură, că are multe documente autentice spre a dovedi, că călugării greci nicicând n'au cutezat să se dee de proprietari ai averilor mănăstirilor închinete, însă nevrând să ostenească pe cetitorii săi, menționează numai trei din acele documente; două cele mai vechi, ce au putut găsi, sunt: actul ecumenic al consiliului răsăritean, prin care constată, că una este biserica răsăritului, că nu se cade a se închină un templu altui templu, și întărește, câte zice vodă Mateiu Basarabă în hri-

⁶⁹ Pag. 28—29.

sovul său și Parteniu patriarhul Constantinopolei, contemporan al lui Mateiu-vodă, prin care recunoaște cu tot sinodul său, justiția celor stipulate prin hrisovul lui Mateiu, ce am cetit mai sus, cu aceste cuvinte: «Înălțimea mea (Mateiu) a binevoit, ca toate aceste mănăstiri (închinete) să fie inalienabili, ca nici părinții succesorii săi, nici metropoliții, nici episcopii, și nici un alt stăpânitor după timpuri, boier și judecător al poporului, să n'aibă facultatea să le mai supună, nici să îndrăznească, să le înstreineze și să le închine ca metohuri la mâni de oameni străini greci, sau altor cărorva străini afară din țară, ci să rămână administrate și ținute în veci neclintite, potrivit dispozițiilor testamenturilor ctitorilor lor. Igumenii după timpuri ai acestor mănăstiri vor fi în pace și nescandalizați de către străini, vor fi aleși după părerea părinților prin votul adecă, și adunările călugărilor». Aceste două acte din Aprilie 1641 ne spune mai departe d-nul Boliac,⁶⁰ sunt subsemnate de patriarhul ecumenic al Constantinopolei, de patriarhul Ierusalimului, și de nouăsprezece metropoliți. Al treilea din aceste acte este acela, prin care igumenii greci din țară se roagă de vodă Grigorie Ghica, după revoluțiunea lui Tudor, ca să se milostivească a le lăsa ceva din veniturile acestor mănăstiri, spre a avea cu ce a se întoarce pe la locurile lor, căci sunt siliți să ocolească prin multe țări, prin Austria și Rusia, necutezând să treacă deadreptul prin Turcia».

§. 248. *Susținut s'a în valoare hrisovul lui Mateiu Basarabă, și al lui Parteniu patriarh al Constantinopolei, și până când s'a susținut?*

Cumcă hrisovul lui vodă Mateiu Basarabă și al patriarhului Parteniu din Constantinopole s'a susținut în privința mănăstirilor închinete, se vede din următoarele:⁶¹

I. din hrisovul lui Șerban Cantacuzin de dedicațiune a mănăstirei la muntele Atos, care cuprinde: că din venitul mănăstirei numai prisosul să se trimeată la muntele Atos, după ce se vor săvârși toate cele așezate pentru aici, și în anii neroditori să se trimită acest ajutor în proporțiuni cu venitul, pentru ca mănăstirei să nu-i lipsească niciodată nimic;

⁶⁰ Pag. 29. — ⁶¹ Boliac pag. 25--27.

H. din hrisovul de dedicațiune a mănăstirei Mărgineni la muntele Sinaia, prin care se hotărește, ca pe tot anul, după ce se va plăti de către mănăstire impozitul cuvenit visteriei țarei, să se împartă venitul mănăstirei în trei părți deopotrivă, din cari două părți vor rămâne mănăstirei pentru susținerea ei și a treia parte se va trimite mănăstirei din muntele Sinaia spre a se face rugăciuni acolo pentru pacea sufletelor tuturor ctitorilor răposați;

III. din hrisovul lui Alexandru Ipsilanti din an. 1766 tipărit, prin care se regulează regimul schiturilor și mănăstirilor din România, și se recunoaște, că mai întâi trebuie împlinite cele întocmite de ctitori în țară, dar nu cu pricina de neajungere a veniturilor a se zăcniși facerile de bine cele orânduite, sau a se lipsi mănăstirile acelea, unde sunt închinat acelea de ajutor cel mai pușin;

IV. din hrisovul din 1799 al lui Morus-vodă pentru regularizarea mănăstirilor românești închinat, în care se hotărește: că numai prisosul mănăstirei se va trimite la mănăstirea, unde va fi închinată, după ce se vor îndeplini toate legatele și cele trebuincioase pentru întreținerea mănăstirei;

V. din hrisovul dat mănăstirei Văcărești din partea lui voda Caragea la anul 1813, prin care această mănăstire se închină sântului mormânt, și în care, după ce înșiră toate facerile de bine, ce trebuie să se facă în țară de către mănăstirea Văcărești, se zice: «Epitropii se îndatorează, să împărțească aceste mili chiar și când anii vor fi mai răi, și veniturile mănăstirei nu vor ajunge, ca să trimeată un ajutor la sântul mormânt, căci aceste mili trebuie să se facă totdeauna fără nici o scădere».

Deși toate acestea așa s'au întâmplat, că adecă niciodată, și chiar nici pe timpii principilor fanarioși aceste mănăstiri închinat nu s'au înstrăinat, și zestrele lor n'au fost privite ca averi ale locurilor, unde prisosul anual după excontentarea tuturor legatelor a fost închinat: totuș în timpii mai proaspeși călugării greci au știut sub protecțiunea generalului rusc Chiselef să se facă proprietari ai averilor mănăstirilor închinat din România.

După aceste premise aflăm de bine a nu ne mai lăsa în ulterioara istorisire despre aceste mănăstiri închinat, de aceea și trecem la examinarea consecuințelor, ce numirea de «mănăstiri

închinată» au tras după sine, ca așa apoi să putem deslegă și partea canonică a lor.

§. 249. *Ce consecuințe au tras după sine numirea de «mănăstiri închinată».*

Numirea de mănăstiri «închinată» au tras după sine un legion de consecuințe anticanonice și profanatoare de institutul mănăstiresc. Noi vom expune aci numai unele spre adevierea asertului nostru, și adevă:

1. că superiorii locurilor celor sante dela răsărit și-au însușit cu sprijoana stăpânirei civile atât dreptul de jurisdicțiune, cât și de proprietate, de administrație și de deplina dispunere în acele mănăstiri și averile lor, lipsind pe episcopii eparhiali dela orice influință, ce canoanele le dau lor asupra mănăstirilor din eparhiile lor;

2. că superiorii numitelor locuri dela răsărit trimeteau, cu violarea prescrișelor canonice, egumeni și călugări greci la acele mănăstiri românești;

3. că acești egumeni greci octroați au prefăcut aceste mănăstiri românești în grecești, și prin aceea au lipsit de mângâierea sufletească pe creștinii români patrioți;

4. că egumenii aceștia străini și anticanonici se îngrijau de a mulțami numai legatul închinat la acele locuri sante dela răsărit, dar nu și celelalte legate închinată în România spre scopuri religioase și filantropice;⁶²

5. că acești egumeni administrau după volnicie, și fără vre-o controlă canonică averile mănăstirilor închinată; negligau slujba bisericească și tocmau preoți mireni pentru bani, spre săvârșirea slujbei dumnezeiești în biserica mănăstirească; țineau vre-un călugăr, sau nici unul; apoi cu purtarea lor în și afară de mănăstire profanau institutul cel sânt monahal și erau spre obștescul scandal; de unde apoi au urmat:

6. că aceste mănăstiri înfățișau icoana cea mai tristă a puștiirei zidirilor și lucrurilor mănăstirești mișcătoare și nemișcătoare, căci erau și împovărate cu datorii,⁶³ și în fine:

⁶² Vezi raportul lui Mavro și Barbu Stirbeiu pag. 37—40 la Boliac.

⁶³ Pag. 56 la Boliac.

7. că văzând statul României, că în urma acestor abuzuri, de care egumenii acestor mănăstiri închinat s'au făcut vinovați, i-se trage și lui pagubă mare internațională — au secularizat aceste mănăstiri la anul 1865 cu împreună lucrare a adunării obștești, și au hotărît pe seama acelor locuri sante dela răsărit o sumă aversională ca despăgubire pentru prisosul, ce li-se compete după fundațiunile ctitorilor răposați.

§. 250. *Fost-a numirea de «mănăstiri închinat» și consecuințele de acolo urmate canonice?*

Precum numirea de «mănăstiri închinat» a fost anticanonică, căci canoanele bisericești nu cunosc astfel de mănăstiri; așa și consecuințele urmate din această numire anticanonică au fost anticanonice, căci fiecare mănăstire trebuie să fie subordnată episcopului, în a cărui eparhie se află;⁶⁴ căci acele mănăstiri din România, ai căror fundatori au hotărît, ca din prisosul veniturilor să se dea un ajutor sântului mormânt, sau mănăstirii din muntele Sinaii, nu s'au putut scoate de sub jurisdicțiunea eparhiei respective din motivul aceluia ajutor anual, nici au putut antisii acelor locuri sante dela răsărit, să-și însușească dreptul de proprietari ai moșiilor și lucrurilor mănăstirești din România, pentrucă lor li-s'au testat numai o părticică din veniturile acestor moșii, iar totalitatea moșiilor și lucrurilor, ba încă și administrația și conducerea lor, și extradarea ajutorului anual la acele locuri dela răsărit s'au testat mănăstirilor din România și mai marilor lor în înțelesul canoanelor. Apoi dacă este tocmai vorba despre proprietarul acelor moșii și lucruri consânșite mănăstirilor din România, sau și de moșiile oricăror mănăstiri din lume, atunci fiindcă averile bisericești se numesc în canoane «averi domnești» «*πραγματα κυριακα*», proprietarul moșiilor și lucrurilor mănăstirești este «Domnul», căci și așa fundatorii acelor moșii mănăstirești așteaptă dela «Domnul» răsplata sufletească, și călugării au dreptul de a se folosi din fructele acelor moșii într'atâta, încât se cepe pentru subsistența lor, având totodată și cea mai strânsă îndatorire a satisface tuturor fundațiunilor, pe care ctitorii le-au legat de veniturile moșiilor mănăstirești.

⁶⁴ Can. 4, IV.

De aci apoi urmează, că ăntistielor-acei locuri sante dela răsărit, nu le-au putut compete nici dreptul de a octroă igumeni și călugări greci străini pentru acele mănăstiri din România, căci a alege pe igumeni, este dreptul sinodului mănăstiresc,⁶⁵ iar a denumi și așeză pe igumeni, este dreptul episcopului eparhial, precum și a primi pe cineva la mănăstire și a-l declară de vrednic de treapta monahală, este dreptul sinodului mănăstiresc, iar a încuviința tunderea cuiva de călugăr, este dreptul episcopului eparhial, precum și a hirotoni de diacon și de preoți pe călugări.⁶⁶ Apoi a administră potrivit canoanelor averea mănăstirei și a conduce afacerile bisericesti, disciplinare și economice în mănăstire este dreptul și îndatorirea igumenului celui constituit după canoane cu împreună lucrarea sinodului mănăstiresc,⁶⁷ iar a controlă și supraveghia peste toate acestea este dreptul și îndatorirea episcopului eparhial.⁶⁸

Nu mai puțin anticanonică este și secularizarea acestor mănăstiri, ce statul României a decretat și efeptuit, fără cea mai mică privire la urmările reclamațiunilor din partea strănepoșilor acelor ctitori de mănăstiri închinat și neînchinat, cari limpede au declarat în hrisoavele lor fundacionale, ca coboritorii din neamul lor să reclame mănăstirile în a lor stăpânire, când guvernul va luă veniturile lor. Astfel de reclamațiuni au și urmat din partea frașilor Gănești pentru mănăstirea Pleșești, și curtea de casațiune a decis lucrul în favoarea Găneștilor; asemenea coboritorii lui Ipsilanti pentru mănăstirea Mărcuța.⁶⁹ Apoi anticanonică este și acea promisiune, ce statul României a făcut acelor locuri sante din răsărit prin aceea, că este aplecat ale despăgubi prin o sumă aversională, pentru prisosul anual al veniturilor dela acele mănăstiri deja secularizate.⁷⁰ Toate aceste iregularități, ce se reduc la secularizarea acelor mănăstiri, se vor dovedi din canoane în următorul §-f.

§. 251. Mănăstirile nu se pot seculariză.

Zace în firea faptei de milostenie, că aceea, ce odată de voie bună și liberă s'a donat mănăstirei, ca unui institut bisericesc

⁶⁵ Can. 4, IV. — ⁶⁶ Can. 41, VI. — ⁶⁷ Can. 12, VII. — ⁶⁸ Can. 11 și 12, VII. — ⁶⁹ Jurnalul «Trompeta Carpaților» Nr. 504 din anul 1867.

⁷⁰ Can. 24 și 29, IV. — Can. 13, VII.

recunoscut și de stat, are să rămână pentru totdeauna avere mănăstirească, și să se întrebuițeze amăsurat regulilor mănăstirești și intențiunii ctitorului, încât aceea se potrivește cu canoanele; la toată întâmplarea, donațiunea făcută mănăstirei nu se poate lua altcum, decât ca o faptă morală, a cărei legalitate o recunoaște nu numai biserica, ci și statul; prin urmare dacă biserica respectează legalitatea donațiunii făcute în favoarea vreunei mănăstiri, atunci și statul trebuie să recunoască și să respecte inviolată legalitatea acelei donații, întocmai ca și proprietatea oricărei altei corporațiuni, ce există în stat sub scutul legilor civile.

Statul nici atunci n'are drept a seculariza mănăstirile, și a confiscă averile lor, când prin lege ar denegă în complexul său existența ulterioară a institutului monahal, căci atunci după principiile generale ale dreptului de succesiune ar trebui, ca averile mănăstirești, nefiind proprietate a persoanelor fizice, adică a călugărilor, ci a «Domnului și săracilor», la asemenea întâmplări să treacă în posesiunea respectivei religii, va să zică: în posesiunea eparhiei respective, de care s'a ținut mănăstirea, ca astfel acele averi să rămână ale «Domnului» și ale săracilor pentru totdeauna.

Sânții părinți îngrijiți pentru averea «Domnului», au adus măsuri în contra unei cercări posibile de secularizare a mănăstirilor, și de confiscare a averilor lor încă în veacul al cincilea, așa dară tocmai în timpii aceia, când institutul mănăstiresc eră în cea mai mare floare, și în obștească adorare, când înșiși împărații și dignitarii cei mai mari ai statului roman făceau donații spre scopuri mănăstirești, și când așadară nu s'a văzut nici o intențiune pentru secularizarea mănăstirilor, și confiscarea averilor mănăstirești. Însă acești sânți părinți bisericești au cunoscut nestatornicia lumii, și poate conduși de spirit profetic, au pro-văzut că pot veni și astfel de timpuri, când un stat să vrea să secularizeze mănăstirile și să confiște averile lor, deși în o asemenea măsură putincioasă din partea statului nu este nimic edificător, dar nici folos material, căci un sacrilegiu nu poate avea binecuvântare.

Măsurile sântilor părinți în privința aceasta sunt următoarele:

1. canonul 24 al sinodului ecumenic IV, prin care se rânduește: «că mănăstirile nu se pot seculariza, și cele odată așe-

zate cu judecata episcopului, au să rămână pentru totdeauna mănăstirii, și lucrurile, cele ce se cuvin lor, au să se păzească și din mănăstiri să nu se facă lăcașuri lumești; iar ceice ar ierta secularizarea lor, să se supună cercetărilor din canoane»;

2. sântii părinți pătrunși fiind de folosul cel mare, ce provine creștinilor din institutul mănăstiresc în linia religiozității, a moralului, și a culturii intelectuale, și a artelor, din ale căror fructe și statul își trage folos, au hotărât prin canonul 49 al aceluiaș sinod ecumenic IV, «ca din mănăstiri nu numai să nu se facă lăcașuri lumești, dar nici ocârmuirea lor să nu se dea mirenilor»;

3. fiindcă pe timpul goanelor de icoane mulți arhieri din episcopiile lor, și mulți călugări din mănăstiri s'au izgonit, și iconomahii făcură din casele arhieresti și mănăstirești locașuri lumești, ba încă și cărcime; pentru aceea, după ce biserica s'a eliberat de plaga aceasta cumplită, au reclamat casele arhieresti și mănăstirile amenințând preoților cu degradare, iar mirenilor cu anatema, cari deveniseră în posesiunea acelora, dacă nu le vor da îndărăt arhierieilor și călugărilor, precum dovedește canonul 13 al sinodului ecumenic VII.

În fine mănăstirile nu se pot seculariza nici sub pretext de excesuri ale călugărilor, căci atunci cu vătămarea dreptății distributive s'ar pedepsi nu numai călugării excezivi, ci și institutul mănăstiresc, care n'a excedat, nici a dat călugărilor anză spre exces, căci instituțiunile lui sunt sante.

Și așa zic: că deoarece numărul imens al românilor din România și astăzi este ortodox și povățuit de o religiozitate pozitivă, și se ferește de cea ideală; crez tare, că parlamentul curând va modifica legea despre secularizarea mănăstirilor, și aceste le va predă ierarhiei ortodoxe române, spre a le reorganiza după canoane și intențiunile pietoase ale fundatorilor lor, și atunci statul României va avea mai mare folos în toate privințele dela susținerea, decât dela secularizarea mănăstirilor. (Vezi §. 246).

Însemnare. Încă mai amintim aci și despre mănăstirile așa numite «brancovenești» din România. Ele se cheamă așa, căci fundatorii lor au fost membrii strălucitei familii a brancoveneștilor. Noi despre numirea aceasta n'am avea să însemnăm nimic, dacă cu aceea nu s'ar fi făcut un abuz în contra canoanelor pozitive,

care stă în aceea, că brancoveneștii și-au însușit sieș dreptul de administrație a averilor acestor mănăstiri, și depunerea egumenilor în acele. Cumcă brancoveneștilor nu le-au competat nici un drept de patronat în acele mănăsiri, este afară de îndoială — can. 1. I-II. — Și fiindcă acest abuz a atras după sine aceleaș urmări triste, care le-am văzut la mănăstirile închinat: de aceea statul României le-a secularizat și pe ele.

§. 252. Novițitul poate lua îndărăt dăruirea sa.

Se întâmplă, că ducându-se cineva la mănăstire spre a îmbrățișa tagma monahală, își dăruiește mănăstirei averea sa, și încă și partea aceea a averii sale, care ar compete fiilor săi, din care cauză apoi fiii lui își iau anză a reclama dela mănăstire partea lor. În privința aceasta canonul 19 al sinodului ecumenic VII a hotărît: «că dăruirea făcută mănăstirei să rămână neconturbată, și reclamarea să nu aibă loc, fără numai dăruitorul atunci să aibă drept de a-și revocă dăruirea sa, când el din vina egumenului ar fi silit să părăsească mănăstirea».

§. 253. Averea mănăstirească nu se poate vinde nici înstrăină.

Spre documentarea acestui asert avem la îndemână măsuri canonice atât generale, cât și speciale; din cele generale amintim I. canonul 38 apostolesc, prin care se rânduieste: «ca episcopul să aibă purtare de grije a tuturor lucrurilor bisericesti și acele să le ocârmuiască, fiindu-i Dumnezeu cercetător, nici are voie a înstrăină ceva din ele, sau a da rudelor»; II. canonul 12 al sin. ecum. VII, prin care se prescrie: «ca averea privată a episcopului să se deosebească de cea a episcopiei, și a altor biserici și mănăstiri, ca la moartea sa să poată lăsa cui va voi din averea sa privată».

Ce se ține de măsuri canonice speciale, care tractează despre obiectul nostru, producem aci tâlcul canonului 12 al sinodului ecumenic VII din Pidalion, unde cetim următoarele: «nici episcopul, nici egumenul n'are voie de a vinde ceva din țarinile mănăstirei, și dacă ar face din contră, aceea să fie fără tărie. Iar dacă s'ar dovedi, că cutare țarină nu aduce mănăstirei folos, atunci aceea se poate vinde preotului sau plugarului, dar nu și boierului, ca vânzarea să fie fără prepus de o parte iar de altă

parte răscumpărarea țarinei vândute să fie posibilă, dacă mănăstirea ar voi mai târziu să și-o recâștige, ceea ce o poate face cu mai mare înlesnire dela un preot sau plugar, decât dela un boier».

II. Sântii părinți îngrijindu-se mai departe pentru exacta observare a canonului lor, rânduiesc mai departe în acelaș canon 12 al sinodului ecumenic VII: «că dacă episcopul sau egumenul ar întrebuiți vicleșug, și adecă ar face ca preotul sau plugarul țarina cumpărată dela mănăstire să o cedeze boierului, atunci episcopul din episcopie, iar egumenul din mănăstire să se duduie și vânzarea să fie fără tărie și țarina are a se da îndărăt episcopiei sau mănăstirei». — Pentru ocolirea oricărui abuz, ce s'ar putea comite prin episcop sau egumen la vânzarea vre-unei țarine mănăstirești din cauză, căci aceea nu este mănăstirei de nici un folos, se cere, precum se înțelege de sine, ca 1. egumenul și economul să propună un asemenea obiect sinodului mănăstiresc spre discutare și darea de părere; 2. ca egumenul să aștearnă episcopului spre decideră finală lucrarea protocolară a sinodului mănăstiresc; și 3. ca episcopul astfel de obiect să-l tracteze în consistorul eparhial având privire și la opiniunea publică, căci altcum nici episcopul nici egumenul nu va putea scăpa de imputări grele publice.

§. 254. *La mănăstire trebuie să fie econom.*

Dintre cele mai multe canoane, care demândă, că economia averilor bisericești să nu fie fără măturii, documentăm asertul nostru cu canonul 11 al sinodului ecumenic VII, în care cetim: «că precum trebuie să fie econom la toate bisericile, așa trebuie să fie econom și la mănăstire; și dacă aceasta egumenul o ar neglijă, atunci episcopul este dator a pune la mănăstire econom».

Numărul economilor la mănăstire are a se prefige amăsurat mărimii și extensiunii economiei mănăstirești, așa încât la mănăstiri cu economie mare și extinsă se pune câte un econom pentru fiecare ram de economie, spre exemplu: un econom se pune peste veniturile, cheltuielile și economia internă a mănăstirei; altul peste holde și livezi, al treilea peste păduri, al patrulea peste vite, căci unde acestea despărțiri în ramuri economice nu se păzesc, și numai un econom este, acolo economul vrând-nevrând, nu poate împlini datorința sa nici ca econom, nici ca ieromonah; nu ca econom, căci un om nu ajunge de a satisface tu-

turor ramurilor unei economii mari și extinse; nu ca ieromonah, căci economia materială a mănăstirii îl împedecă pe el în împlinirea datorițnelor sale bisericești, dela care nici episcopul, cu atât mai puțin egumenul nu-l poate dispensă, așijderea economia cea mare îi răpește tot timpul care el ca călugăr este dator a-l întrebuința atât pentru meditații evlavioase, cât și pentru cultura sa intelectuală în cetirea și studiarea bibliei, a scrierilor sântilor părinți, și altor studii teologice, istorice și religioase-morale.

Deci ca ieromonahul însărcinat cu ducerea economiei mănăstirești să poată împlini chemarea sa principală, a preoției sale, și ca din vina ducerii economiei mănăstirești să nu se degradeze la starea unui econom mirean, nici să i-se deo ocaziunea de a se subtrage ordinei bune călugărești, ceea ce sântii părinți cu bunăseamă n'au intenționat, când au rânduit: că mănăstirea să aibă economul său, — este de lipsă, ca la mănăstiri cu economia mare și extinsă să fie mai mulți economi. Și fiindcă ieromonahii sunt și cărturari, și îndatorați să poarte în mănăstire pe rând toate serviciurile atât oneroase, cât și onorifice: pentru aceea economul nu se poate alege pe vieață, ci trebuie dintre ieromonahi pe rând să se aleagă economul pe doi sau cel mult pe trei ani; precum și împărțirea celorlalte serviciuri mănăstirești au de a se face între călugări în fiecare an, căci numai egumenul sau arhimandritul se alege și se constituie pe vieață.

§. 255. *Despre controla averii mănăstirești.*

Fiindcă averile mănăstirești sunt averi publico-bisericești și proprietăți religioare, destinate spre scopuri bisericești și filantropice; pentru aceea urmează, că ele sunt supuse unor contro-lări, care stau în legătură strânsă cu organismul publico-bisericesc.

Controla și priveghiarea nemijlocită a averii mănăstirești o duce egumenul cu sinodul mănăstiresc, ca adecă aceea să se susțină în integritatea ei, iar despre venituri și cheltuieli să se ducă rațiocini exact și documentat. Egumenul și sinodul mănăstiresc sunt răspunzători pentru integritatea averii mănăstirești, căci canonul 12 al sinodului ecumenic VII a hotărât pe-deapsa exilării din mănăstire pentru defraudatori.

Iar controla și supraveghiarea mijlocită asupra averii mănăstirești se ține de episcopul eparhial. Controla și suprave-

ghiarea aceasta episcopală se cuprinde într'aceea 1. ca egumenul și sinodul mănăstiresc să observe conștientos statutele sinodului eparhial, pe care acesta a găsit cu cale a le statori pentru averile mănăstirei; 2. ca asemenea conștientos să se observe și ordinațiunile episcopești referitoare la averea mănăstirească, de către egumenul și sinodul mănăstiresc; 3. ca rațiociniul anual al mănăstirei împreună cu inventarul asupra lucrurilor mișcătoare și nemișcătoare mănăstirești, să se aștearnă episcopului spre cenzurare și suprarevizuire.

Dreptul acesta al episcopului de a controlă și supraveghea peste averea mănăstirei, trage după sine pentru episcop și o responsabilitate foarte mare, căci acelaș canon suscitât al sinodului ecumenic VII. exilează din episcopie pe episcopul, care sau singur a defraudat averea mănăstirească, sau cu vina lui s'a făcut stricare aerei mănăstirești.

III. Protopresbiteratele.

§. 256. *Despre protopresbiterate.*

Protopresbiteratele sunt acele elemente sociale în organismul bisericeii, care înfățișează cercurile unei eparhii, și cuprind în sânul lor mai multe parohii.

Protopresbiteratele de astăzi s'au substituit în locul horepiscopatelor, ce erau părți întregitoare ale unei eparhii în timpii vechi; de aceea institutul protopresbiteratelor este din vechime, și s'a înființat spre acel scop, ca lucrurile bisericești să fie legate între sine mai strâns sub o conducere și priveghiere canonică, și ca preoțimea și poporul credincios să aibă în apropiere o autoritate bisericească, la care să poată năzuî cu înlesnire în lipsele sale bisericești, și care să vegheze asupra purtării lor.

Protopresbiteratele se pot formă și reformă numai prin hotărîrea sinodului eparhial, cu privire la împrejurările topografice ale singuraticelor parohii.⁷¹ Protopresbiteratele au numai atâtă cerc de activitate, cât sinodul și episcopul eparhial le prescriu lor; prin urmare ele nu pot funcționa independente, ci numai în urma autorizării și a delegațiunei, ce li s'a dat din partea sinodului și episcopului eparhial.

⁷¹ Vezi §-fii 132--134.

IV. Eparhiile.

§. 257. *Despre eparhii.*

Eparhiile sunt acele părți sociale în organismul bisericesc, care constau din mai multe protopresbiterate, și sunt părți constitutive ale unei metropolii.

Eparhiile nu pot face în lucruri mai însemnate bisericești nimic fără sinodul metropoliei lor, ci ele conduc, administrează și regulează lucrurile bisericești după canoane în protopresbiteratele lor, și prin aceste în parohiile și mănăstirile de sub dânsese.⁷²

Eparhiile au să rămână nevătămate în extensiunea lor, precum s'au constituit din vechime, prin urmare parohiile nu se pot bântui și scoate din eparhia, de care totdeauna s'a ținut. Iar dacă în răstimp de 30 de ani vre-o eparhie ar reclama una sau mai multe parohii din eparhia învecinată, alegând nedreptățirea, ce i s'ar fi făcut, atunci diferența are a se tracta și decide în sinodul episcopilor din metropolie.⁷³

Eparhii nouă se pot înființa numai prin hotărîrea sinodului metropolitan constatător din reprezentanții clerului și ai poporului credincios din toate eparhiile, care se țin de metropolie.

Motive pentru înființarea vre-unei eparhii nouă pot fi I. îndepărtarea mare a mai multor parohii dela scaunul episcopesc. II. înmulțirea mare a poporului credincios. Așa zealous episcop Augustin din Iponia, văzând, că eparhia lui este foarte extinsă, și că multe parohii sunt în mare îndepărtare dela scaunul episcopesc, s'a învoit cu sinodul provincial, ca încă o eparhie să se înființeze din eparhia Iponiei, ceace s'a și făcut, și s'a făcut a doua eparhie la Fussala. — Mai departe văzând metropolitanul Numidiei, că prin reîntoarcerea unui număr mare dintre donatisti prea mult s'a înmulțit numărul eparhioșilor săi, a cerut, ca din eparhia lui să se înființeze încă una nouă, ceace a și urmat și de episcop pentru eparhia nouă s'a așezat oarecare Antoniu, așijderea prin sinodul provincial — Can. 17, IV — și Bingham Tom. I. pag. 177.

⁷² Can. 34 apost. — ⁷³ Can. 17, IV. — Bingham Tom. I. 177.

V. Metropoliile.

§. 258. *Despre metropoliile.*

Metropoliile sunt acele părți sociale în organismul bisericesc, care constau din mai multe eparhii de una și aceeași naționalitate a creștinilor, preoților și episcopilor după canonul 34 apostolesc, care prescrie: «ca episcopii unei națiuni să cunoască pe cel dintâi între dânșii, adecă pe metropolitul lor».

Hotarele metropoliilor au a se susține după vechiul obicei, ⁷⁴ nici poate una metropolie, să-și însușească și eși altă metropolie învecinată, care din vechime a existat; reducerea și contopirea unei metropolii în altă metropolie, ca din două să se facă una, nu se iartă nici atunci, când amândouă metropoliile ar fi într'un stat. ⁷⁵ Iar când o metropolie devine sub goană, și se lipsește de arhieriei și ierei, atunci metropolia cea mai deaproape este datoare a prestă unei asemenea metropolii toată putincioasa mângăiere și îngrijire, și a stăruii, după ce goana a încetat, ca acea metropolie să-și capete starea sa de mai înainte canonică. ⁷⁶ Mai departe legiuiește canonul: ⁷⁷ «că o metropolie nu se poate tăia în două prin stat la rugarea unui sau altui episcop, căci unul ca acesta episcop, de va apucă a face așa ceva, va cădea din treaptă».

Metropoliile sunt între sine coordonate, și independente una de alta, încă și atunci, când două, sau mai multe ar fi într'un stat civil.

Metropoliile se pot înființa din trei motive, și adecă din motivul național, din motivul politic, când adecă o metropolie devine în două provincii civile, și din motivul prea marelui extensiuni; cel dintâi motiv este efluxul canonului 34 apostolesc care prescrie: «că episcopii unei națiuni să aibă pe metropolitul lor»; de unde urmează, că fiind doctrina bisericeii noastre ortodoxe, că limba creștinilor respectivi are a se întrebuiți în toate serviciurile și administrațiunile bisericești, preoții și episcopii dimpreună cu metropolitul trebuie să fie din aceeași naționalitate cu credinciosul popor — §. 35 sub punct. I, —; iar al doilea motiv este efluxul can. 17 al sinodului ecumenic IV, și al can.

⁷⁴ Canon. 6, I. — Canon. 2, II. — Canon. 17, IV. — Canon. 25, VI. —

⁷⁵ Canon. 8, III. — ⁷⁶ Can. 6, I. — ⁷⁷ Can. 12, IV.

38 al sinodului ecumenic VI, cari rânduesc: «că, dacă formele lucrurilor politice se înouesc, să se acomodeze după acele și rânduiala parohiilor bisericești». Pe baza acestor canoane și Basiliu cel mare văzând, că Capadocia, ce eră metropolia lui, se împarte prin stăpânirea politică în două provincii, a lăsat, ca din partea aceea a metropoliei capadociene, care a devenit în a doua provincie politică a Capadociei, să se facă o nouă metropolie, și fiindcă orașul cel de căpetenie în această a doua provincie a Capadociei a fost Thiana, unde și mai înainte a fost scaun episcopesc, care pe atunci l-a ocupat episcopul Antim, pentru aceea și scaunul metropoliei celei înființate din acest motiv, a fost designat în Thiana, și episcopul locului Antim a fost cel dintâi metropolit al Thianei. Din această cauză apoi s'a arondat amândouă aceste metropolii după hotarele jurisdicțiunilor politice, și s'a creat și câteva nouă eparhii după cum sinodul provincial a aflat mai bine. Grigoriu Nasianseanul cu laude mari înalță pe Basiliu cel mare pentru această faptă a lui, și zice, că numai Basiliu eră vrednic să efeptue astfel de faptă măreață și admirabilă.⁷⁸ Al treilea motiv pentru înființarea unei nouă metropolii este prea marea extensiune a unei metropolii, și este bazat pe canonul 23 cartagen, unde din metropolia Numidiei s'a făcut două, adecă a Numidiei și a Mauritaniei, din cauza prea marei extensiuni a metropoliei din Numidia.

VI. Patriarhatele.

§. 259. *Despre patriarhate.*

Patriarhatele sunt acele părți sociale în organismul bisericeii, care constau din mai multe metropolii. Patriarhatele sunt cele mai extinse părți sociale bisericești, căci întreaga biserică ecumenică răsăriteană, după urmata deșbinare a bisericeii răsăritene și apusene, numără numai patru patriarhate, în care toate celelalte părți sociale mai mici și mai mari se cuprind, și au puñctul lor de culminațiune.

Patriarhatele, ca și celelalte părți sociale bisericești, sunt independente unul de altul, prin urmare coordonate și egal îndreptățite. Deosebirea, ce există între ele, este ordinea scaunelor lor,

⁷⁸ Bingham I. Tom. pag. 179.

va să zică a șederei lor în sinod, că așa, după canoane scaunul dintâi compete patriarhatului din Constantinopol, al doilea celui din Alexandria, al treilea celui din Antiohia și al patrulea celui din Ierusalim. Până când patriarhatul Romei eră una cu celelalte patriarhate, locul dintâi îi competă celui din Roma și apoi urmau celelalte scaune după ordinea de mai sus.⁷⁹

Numărul patriarhatelor nu se poate înmulți cu validitate, afară de hotărîrea unui sinod ecumenic; prin urmare ori câte au existat și există încă și astăzi, afară de cele patru, sunt anticononice și nerecunoscute din partea bisericii ecumenice.⁸⁰

Tăierea IV.

Despre persoanele beneficiate bisericești.

§. 260. *Persoanele bisericești erau beneficiate dela început.*

Persoanele bisericești erau beneficiate dela începutul bisericii și al tagmei preoțești. Însuș Mântuitorul a pus începutul tagmei preoțești în biserică sa prin apostolii și învățăceii săi, și prin aceea au pus și beneficiilor început, ce se cuvin servitorilor bisericești. El trimitând spre lățirea cuvântului lui pe învățăceii, le-a zis lor: «întru aceeaș casă petreceți, mâncând și bând, unde va fi fiul păceii» — Luca X. —; și iarăș: «vrednic este lucrătorul de plata sa» — Luca X. — Iar din faptele apostolilor ne convingem, cum cristianii vindeau casele și moșiile lor, și banii de acolo câștigați îi predau apostolilor spre traiul lor și spre împărțirea milosteniei între văduve și săraci» — Fapt. apost. IV, 35. — După aceea precum arată canoanele apostolești III și IV, cristianii având atragere cătră prinoasele dela slujbele dumnezeiești și inimă miloasă cătră dăruirea episcopilor, presbiterilor, diaconilor și celorlalți servitori bisericești pentru slujbele lor, aduceau la biserică afară de pâne, vin și unt de lemn, încă și alte roade, precum: miere, lapte, legumi, pasări și alte animale, precum au avut ei obiceiul să ducă la biserică prinoase fiind încă evrei, sau păgâni, și așa dintre darurile creștinilor numai pânea, vinul și untul de lemn se întrebuițau la slujbele dum-

⁷⁹ Can. 6, 7, I. — Can. 3, II. — Can. 28, IV. — Can. 36, VI. — și §-iii 138, 139 și 143. — ⁸⁰ Vezi tot aceste canoane. — §-ul 140.

nezecești, iar celelalte se împărțeau între episcop, presbiteri, diaconi și ceilalți servitori bisericești; de unde urmează invederat, că în timpii dintâi ai bisericii lui Christos clerul trăia din prinoasele creștinilor.

§. 261. *Clerul avea parte din pârga rodurilor ce creștinii aduceau.*

Canoanele apostolești 3 și 4, și sinodale — VI, 28, — din Cartagena 44 — rânduesc: că în altar nu este iertat a aduce alt prinos afară de pâne, vin mestecat cu apă, unt de lemn la candelă și tămâie, apoi și struguri spre binecuvântare, iar pârga de alte roduri are a se duce la casa episcopului și de acolo se împărțea între clerul întreg. Afară de aceste canoane, încă și scriitorii bisericești, precum Origen¹ și Irineu² atestază, că pârga de roduri, ce aduceau creștinii cei vechi, eră un izvor de subsistență a clerului. Mai departe deși clerul învăța pe creștini, ca să aducă la biserică astfel de prinoase, care se țin exclusiv în testamentul nou de slujba dumnezească, aducându-i aminte și cuvintele psalmistului, carele afirmă: «că jertfa plăcută lui Dumnezeu este duhul umilit, și că inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi» — Ps. L. 19, 19. — totuș ei din bună voie aduceau afară de cele pentru altar încă și pârgă din alte roduri, însă nu cu scop de a le jertfi lui Dumnezeu, ci cu scop de a contribui după puțință la traiul clerului lor. Fiindcă însă se întâmplau abuzuri în privința pârgilor, pentru aceea aflăm și urme de îndreptarea lor, așa spre exemplu canonul al 7-lea al sinodului din Gangra regulează treabă pârgilor, în care cetim: «că, dacă cineva prinoasele aduse bisericii le va primi fără socotința episcopului, sau a aceluia, căruia i-s'a încredințat îngrijirea despre ele, să fie anatema». Tot acelaș sinod din Gangra poruncește: «ca, dacă cineva dă, sau primește roduri aduse fără episcopul, sau fără acela, carele este pus spre economia binefacerii, să fie anatema». Din aceste canoane se poate încheia, că prinoasele de pârgă erau multe, și că din cauza aceasta, precum și din aceea, ca prinoasele să nu se întrebuințeze îndeșert, și cu ele să nu se facă abuzuri, s'au pus economi, cari steteau sub supraveghierea și controla episcopului, și după buna chibzu-

¹ Origines contra Celsum Libr. VIII pag. 400. Edit. Cantabrig.

² Irinaeus Libr. IV. Cap. 32.

ială a dânsului primeau în îngrijirea lor acelea, și le împărțeau preoților.

§. 262. *Ce subsistență aveă clerul pe timpul goanelor.*

Fiindcă pe timpul goanelor eră cu anevoie, ca să se țină slujbe dumnezeești, și cristianii să iee parte la acelea, și să aducă prinoasele lor, din care preoțimea să fie putut aveă cele de lipsă pentru traiul său: pentru aceea poporul credincios făcea de bună voie oferte hebdomadale și menstruale, dintre care cele hebdomadale se reduceau la cele necesare pentru slujbele bisericesti, iar cele menstruale, care cu deosebire se făceau în bani, intrau în vistieria bisericeii,³ și dintr'ânsele se cheltuia spre intertențiunea preoțimei.⁴ Acest mod de proviziune pentru subsistența preoțimei s'a susținut încă și în veacul al treilea, și se făcea extradarea lefei preoțești în fiecare lună, și după mărturisirea lui Ciprian,⁵ toți preoții aveau leafă deopotrivă, precum și servitorii bisericesti asemenea aveau leafă egală. Încă au mai fost izvor de subsistență preoțească și veniturile din moșiile bisericesti, care le dăruiau creștinii spre acest scop. Veniturile din moșiile bisericilor au fost neînsemnate, căci gonacii adeseori le răpeau acelea. S'a mai întâmplat în părțile apusului, că moșiile dăruite pe seama bisericilor se vindeau din cauza goanelor, și din frică ca gonacii să nu le confişte, și atunci banii căpătați se împărțeau în trei părți, o parte se lăsa pe seama bisericeii, a doua o luă episcopul, iar a treia clerul.⁶ La răsărit nu știm nici un caz, că bunurile nemișcătoare bisericesti s'ar fi vândut din cauza goanelor, și s'ar fi împărțit; de unde urmează, că la răsărit clerul s'a ținut strâns de canoanele apostolești — 38 și 41, — care opresc înstrăinarea averei bisericesti; dar ne întârește pe noi în asertul nostru și decretul împăratului Maximin, carele deși a ridicat goane asupra creștinilor la începutul domniei sale, totuș apoi au dat cristianilor voie nu numai a reînoui bisericile lor, dar încă a sancționat și aceea, ca, dacă s'ar află în mâinile fiscului, sau în posesiunea vre-unui oraș, sau să se fi vândut, sau cuiva dăruit case sau alte lucruri, care să se fi

³ Ciprian despre milostenie. — ⁴ Tertulian Cap XXXIX. — ⁵ Ciprian epistola 66. — ⁶ Bingham Tom. II pag. 265.

ținut de dreptul cristianilor, — acele toate să se dea îndărăt cristianilor în stăpânire». Iar că în acest decret al lui Maximin se înțelege nu numai restituirea averilor singuraticilor creștini, ci și a averilor particularelor biserici, se dovedește prin decretul împăratului Constantin din anul 313, prin care se demândă într'alte: «Fiindcă se vede, că cristianii nu numai acele locuri, unde se adunau, ci și altele le stăpâneau, care nu se reduc la dreptul lor singuratic, ci la dreptul de corporațiune a lor: pentru aceea demândăm, ca acelea să li se restituie lor, adecă fiecărei corporațiuni și bisericei lor fără îndoială toate, câte au fost ale lor.»⁷

§. 263. *Clerul avea subvențiune dela stat în timpii celor dintâi împărați creștini.*

Când împăratul Constantin cel mare a primit creștinismul și împărăția lui eră în tranquilitate, și cristianii puteau să trăiască după convingerile lor evlavioase: atunci milosteniile și prin ele și veniturile bisericilor s'au înmulțit prea mult, prin urmare și izvorul veniturilor pentru subsistența clerului s'a îmbunătățit. Impulsul cel mai mare cătră milostenii a dat creștinilor decretul împăratului Constantin, carele rânduse: că orișicărui îi este iertat a dăruii bisericilor și venerabilelor sinoade averi după placul său.⁸ Văzând așadară cristianii libertatea conștiinței prin cuvântul împărătesc asigurată, începură să dăruiească bisericilor bunuri mișcătoare și nemișcătoare, de unde apoi se melioră prea mult subsistența clerului. Înșuș împăratul Constantin făcea bisericilor dăruiri mari din propria sa avere și din veniturile statului. Într'altele a asignat el din vistieria statului pe seama episcopului Cecilian din Cartagena trei mii de folii — *τριαχιλις φολλεις*⁹ — ca să le împartă clerului din Africa, Numidia și Mauritania, adaugându-i, că, dacă suma aceasta de bani n'ar ajunge spre acoperirea lipselor aceluia cler, să ceară dela Heraclida procurator al moșiilor sale încă atâta, cât va afla el de trebuință». Tot împăratul Constantin a rânduit, ca să se dea clericilor, văduvelor și fetelor, care vreau să petreacă în virginitate, bucate din magazinul statului.¹⁰

⁷ Eusebiu Istor. Cart. X. Cap. 5. — ⁸ Eusebiu Istor. Cartea II. Cap. 37 și 39. — ⁹ Euseb. Istor. Cartea X, Cap 6, un soi de bani; foliis la noi face 10 bănuți. Trei mii de folii face treizeci de mii de bănuți. — ¹⁰ Teodoret cartea I, Cap 11. — Sosomen cartea V. Cap 5.

Astfel de bunătați pentru subsistența preoției au făcut și ceilalți împărați creștini până la Iulian împărat, care a oprit a se da clerului bucate din magazinul statului, iar Iovian împăratul a iertat a treia parte din bucatele statului, ce clerul a avut înainte de Iulian. În acest înțeles împăratul Marcian a statornicit prin lege subvențiunea statului pe seama subsistenței clerului, care lege s'a primit de către Iustinian în condica legilor.¹¹

§. 264. *Clerul n'a încetat să fie beneficiat până și în zilele noastre.*

Tema acestui §-f dă anză la multe și departe mergătoare expozițiuni; însă noi cunoscând problema unui op canonic, vom tracta aci pe scurt numai despre aceea, ce se referă la dreptul clerului beneficiat; și așa zicem: că clerul după natura chiemărei și a pozițiunei sale nu numai n'a încetat să fie beneficiat din partea poporului credincios, ci s'a susținut ca atare până și în zilele noastre, deși în felurite chipuri, precum adecă a fost, și este pozițiunea politică a creștinilor noștri, și dispozițiunea regimului statului, căci este cunoscut, că unele regime erau și sunt liberale, și pentru aceea drepte, iar altele absolutice față cu acele prestațiuni, care poporul credincios vrea și voiește să le dea clerului său; apoi avem și astfel de exemple, care arată, că creștinii noștri erau siliți din partea unui sau altui regim politic, să dea preoției de religie străină zeciuială din toate sămănăturile lor, rămânându-le lor deabea doi-trei fileri pe seama clerului lor; din contră nu știm și nu cunoaștem nici un regim, fie acela și de religia noastră, care să fi fost îndatorat pe creștinii de altă religie, ca să dea clerului nostru zeciuială sau orice alte prestațiuni.

Clerul nostru își are beneficiul său dela creștinii noștri, cari bucurosi aduc și astăzi prinoase la biserică, răsplătesc clerului serviciurile, care li le face în și afară de biserică, ba încă mulți fac și astăzi bisericilor danii, de unde și clerul capătă partea sa. El se mai bucură ici-colea și de ajutorul statului, precum spre exemplu în Ardeal din îndurarea majestăței sale

¹¹ Cod. Iustinian Libr. I, Titul. II, de Sacrosantis Ecclesiis lex XII-a.

cesaro-regești apostolice Francisc Iosif I, iar în Serbia își trage leafa din vistieria statului.¹²

§. 265. Clerul bisericii noastre ecumenice n'a stăruit nicicând pentru introducerea zeciuiei dela sămănăturile creștinilor pentru subsistența sa.

Este cunoscut, că Moise a introdus în testamentul vechiu zeciuieala pe seama preoților și leviților, poruncind israiltenilor, ca să dea pârga grâului, a vinului și a untului de lemn, a mierei, și din toată roada țarinei, ca preoții și leviții să aibă de unde trăi, și fiii lui Israil au adus zeciuiala între mulțime — II Paralip. XXXI, 4, 5.

Însă de vom consulta testamentul nou, vom afla, că acolo nu se poruncește, ca creștinii să dea clerului lor zeciuială, ci vedem pe Christos învățând: I. că închinătorii cei adevărați se vor închina Tatălui cu duhul și cu adevărul, căci duh este Dumnezeu, și cine se închină lui, se cade, ca să i-se închine cu duhul și cu adevărul — Ioan IV. 23, 24; — II. că așa să fie rugăciunea noastră: Tatăl nostru carele ești în ceruri ș. c. a. — III. că dragostea și milostenia sunt cele mai mari două virtuți creștinești; — IV. că nimeni neîmpăcat cu deapropoalele său să nu aducă la altar darul său — Mateiu V. 23; — V. că împăratului să se dea celece sunt ale împăratului, și lui Dumnezeu celece sunt ale lui Dumnezeu — Mateiu XXII, 17; — VI. că trimițând Christos în lume pe apostoli spre propoveduirea cuvântului dumnezeesc, le-a zis lor: «să nu aveți aur, nici argint, nici aramă la brânele voastre, nici traistă pe cale, nici două

¹² Aci trebuie să observăm încă, că clerul nostru de astăzi ar trebui să se bucure de o subsistență mulțămitoare, când daniile și prinoasele evlavioșilor creștini de atâtea sute de ani s'ar fi administrat conform canoanelor bisericești, și de nu s'ar fi denegat creștinilor conducerea și administrarea bunurilor lor parohiale și eparhiale, în înțelesul constituțiunei bisericești. Cine poartă vina la toate acestea, va ști fiecare bărbat cult și cunoscător cu împrejurările interne și externe, dela care a atârnat și atârână și astăzi clerul în privința subsistenței sale. Noi în fine atâtea zicem: că dacă clerul și poporul de astăzi dorește, ca să aibă ordinea bună în treaba subsistenței clerului său, atunci trebuie să observe canoanele, și să delătore orișice pedici, care le stau în contră, ca de prescisele canonice să nu se poată folosi în administrarea averilor sale bisericești.

haine, nici încălțăminte, nici toiag, căci vrednic este lucrătorul de hrana sa». — Mateiu X, 8, 10.

De vom consulta mai departe testamentul nou, aflăm, cum apostolul Pavel în trimiterea sa către evrei cap. VII face asemănare între preoția lui Christos și a lui Melhisedec, și amintește despre zeciuiala, ceceae poporul israiltean o dedea preoției lui Melhisedec după legea lui Moise, însă nu zice că și Christos ar fi susținut pentru preoțimea sa zeciuiala; deci zice apostolul către evrei: «cei din fii lui Levi, cari iau preoția, poruncă au să iee zeciuiala dela popor după lege, adecă dela frații săi, deci de ar fi fost plinirea prin preoția leviților ce încă mai trebuie, ca după rânduiala lui Melhisedec să se ridice alt preot (Christos), dar nu după rânduială lui Aaron; deci dacă s'a mutat preoția trebuie să se facă și mutarea legii» — Evrei VII. 15—28. — Din acest citat se vede lămurit, că apostolul pomenește despre zeciuiala, ce poporul israiltean după porunca lui Moise o da fiilor leviților, cari se preoțeau după rânduiala lui Aaron, însă nu zice că Christos ar fi aprobat această poruncă a lui Moise, și ar fi rânduit și pentru creștini, ca și ei după exemplul israiltenilor, să dea preoției din legea nouă zeciuiala.

Acelaș apostol scriind Romanilor XIII. 7, despre împlinirea datorințelor, învață: «Dați tuturor celece sunteți datori, celui cu dajdea dajde, celui cu vama vamă, celui cu frica frică, și celui cu cinstea cinste». Apostolul însă nu învață pe romani, ca să dea preoției zeciuială. Cumcă apostolul acesta mare nu din zeciuiala creștinilor, ci din contribuirea lor de bună voie trăia, adeverează el însuș în trimiterea sa către Filipiseni IV. 10, 16, 17. — scriindu-le: Mult m'am îmbucurat întru Domnul, căci iată v'ați înnoit a purta grije de mine, deși voi totdeauna a-ți avut grije de mine, despre care deși a-ți fost sărguitori, dar prilej n'ați avut; căci și în Tesalonic odată și de două ori mi-ați trimis cele de lipsă, nu că doară caut darea, ci rodul cel prisositor spre folosul vostru». — Lăudatul apostol Pavel înțelegând, că unii dintre Corinteni răbștesc asupra lui, căci primise dela unii daruri de milostenie, se văietă în trimiterea sa I către Corinteni cap IX zicându-le: «Au doară nu sunt apostol? au nu sunt slobod? au nu pe Domnul nostru Iisus Christos l-am văzut? au nu

lucrul meu voi sunteți în Domnul? De nu sunt apostol altora, iar vouă cu adevărat sunt, că pecetea apostoliei mele voi sunteți în Domnul. Răspunsul meu către ceice mă întrebă pe mine, acesta este: au doară nu avem putere a mânca și a bea? . . . cine slujește în oaste vreodată cu leafa sa? sau cine sădește vie, și din roada ei nu mănâncă? sau cine paște turma, și din laptele turmei nu mănâncă? au doară după om grăiesc acestea? că în legea lui Moise este scris: să nu legi gura bouului, celce trieră; au doară de boi este lui Dumnezeu grije? dacă am sămănat noi vouă cele duhovnicești, au mare lucru este, de vom seceră noi cele trupești ale voastre? dacă se împărtășesc alții de puterea voastră, pentruce nu mai bine noi; însă noi aceasta nu o facem după puterea aceea, ci toate le răbdăm, ca să nu dăm vre-o zăticnire evangheliei lui Christos; au nu știți că ceice lucrează cele sante, din biserică mănâncă, și că ceice slujesc altarului cu altarul se împărtășesc? așa și Domnul a rânduit, ca ceice propovăduesc evanghelia, din evanghelie să se hrănească». ¹³

§. 266. *Continuare.*

Din cele expuse până aci se vede, că nici Christos, nici apostolii n'au introdus în legea nouă zeciuială pe seama subsistenței clerului. Și dacă vom cercetă cele întâmplate în veacul al doilea și al treilea în privința aceasta, atunci vom află, că nici atunci nu s'a introdus zeciuiala pe seama clerului, căci, precum am amintit în §-ful 262, pe timpul goanelor erau introduse prinoasele hebdomadale și menstruale, ce erau menite pentru slujba dumnezească și subsistența clerului. Aci nu putem trece cu tăcerea nici adevărul acela, că se cetește în anticuitățile bisericești, că sântul Augustin, care trăise pe la finea secolului IV, s'ar fi plâns, că creștinii cei vechi mai bine ar fi dat zeciuiala decât cei de pe timpul lui; adevăr este și aceea, că unii arhieriei și preoții se nevoiau a introduce în seculul II. și III. zeciuiala bisericească, însă n'au sporit, căci învățăturile apostolești au prins prea mari rădăcini în creștini, și se opuneau zecuielor. ¹⁴

Clerul ortodox, precum se vede din toate, având de regulă pentru subsistența sa învățăturile lui Christos și ale apostolilor,

¹³ Bingham pag. 284, Tom. II. — ¹⁴ Bingham Tom. II. pag. 287 și urm.

precum și praxa de trei sute de ani, n'a petiționat nici la împărații dintâi cristiani, ca pe baza legii lui Moise să îndatoreze pe creștini la darea de zeciuială pe seama clerului, dar nu aflăm nici în canoanele ecumenice sau locale vre-o urmă, că părinții unui sau altui sinod ar fi avut intențiune de a introduce zeciuială clericală; nu aflăm nici la scriitorii bisericei noastre vre-o amintire despre un ce asemenea; și așa putem afirma, că clerul nostru a dovedit prin aceasta a sa purtare, că nu va să introducă în biserica lui Christos nici atunci absolutism, când ar fi putut avea prospect, că în aceea va fi sprijinit și susținut din partea regimului civil creștinesc. Ce convicțiune a avut poporul creștinesc încă și în veacul al V-lea despre zeciuiala preoțească, când a trăit sântul Ioan gură de aur, se vede din a IV-a homilie a acestui mare dascăl, unde zice: *Quid illi (Judaei) non faciebant decimas? et rursus decimas praebebant orphanis, viduis, proselitibus; sed mihi quidam dicebat mirabundus, hic aut ille dat decimas. Quanto est hoc plenum probro et dedecore, si quod apud Iudaeos non habebatur in admiratione, hoc apud christianos factum est admirabile.*¹⁵

Ierarhia bisericei ortodoxe răsăritene n'a căutat nici în timpii mai de apoi, ca să introducă zeciuiala clericală, și aceasta afirmăm și pentru timpii noștri, și precum de demult, așa și acum se acomodează împrejurărilor, ca sub cuvântul de subsistență a clerului să nu dea nici o zăticnire evangheliei lui Christos, și căci știi și recunosc creștinii, că celce lucrează cele sante, acela din biserică are să mănânce, și că ceice slujesc altarului, ca altarul se împărtășesc; iar Christos a rânduit: ca ceice propoveduesc evanghelia, din evanghelie să se hrănească.

Tăierea V.

Despre constituirea clerului beneficiat.

§. 267. *Introducere.*

Acî trebuie să preitem înainte de toate aceea, că Mântuitorul nostru Iisus Christos, ca întemeietorul bisericei din legea

¹⁵ Chrysost. Omil. IV în Efes. pagina 1058, Tom. V. pag. 896 edit. Francof. 1697.

cea nouă nu ne-a dat în privința constituirii fețelor spre serviciul bisericii sale nici un canon. Și de vom consulta evangelia Mântuitorului despre constituirea apostolilor săi, vom afla, că dânsul a văzut lângă marea Galileii pe Petru și pe Andreiu aruncând mreaja în mare, căci erau pescari, și le-a zis lor: Veniți după mine, și ei îndată au lăsat mrejele și au urmat după dânsul — Mateiu IV. 18—20. — Și mergând de acolo Christos, a văzut pe alți doi frați pe Iacob și Ioan fiii lui Zevedeu în luntre cu tatăl lor, diregându-și mrejele, și i-a chemat să urmeze lui și ei îndată au lăsat luntrea și pe tatăl lor, și s'au dus după el — Mateiu IV. 43. — Christos în asemenea chip a chemat și pe ceilalți apostoli spre a urmări lui, și apoi i-a trimis pe ei în toată lumea să învețe și să boteze toate popoarele. Aceste lucrări ale lui Christos sunt atâtea dovezi despre constituirea apostolilor, ce el însuși le-a săvârșit, dar nu sunt și canoane, adecă regulile pentru biserică, pentrucă Christos n'a zis apostolilor, că și ei astfel să pună pe următorii lor, și că astfel să se pună pentru toți timpii servitorii cuvântului lui.

Însă când afirmăm, că Christos nu ne-a lăsat nici un canon despre constituirea clerului, atunci totodată afirmăm că ne-a lăsat canon despre însușirile personale, care au de a se cere dela toți aceia, cari vreau să între în cler; acest canon este cuvântarea lui Christos de pe deal — Mateiu V. — prin care învață pe apostoli și poporul adunat, și prin ei și pe noi despre cei fericiți, și îi numește «sarea pământului» — «lumina lumii» — și zicând: că nime nu pune sub obroc lumina aprinsă, ci în luminar, ca să lumineze tuturor din casă — îi provoacă pe toți: ca așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând faptele voastre cele bune, să preamărească pe tatăl vostru cel din ceruri. Prin urmare dacă Christos nu ne-a dat nici un canon despre modul constituirii clerului, dar ne-a prescris în suscitata sa cuvântare canon despre însușirile, ce se cer dela cler, și aceasta este deajuns, căci acest canon normează apoi și modul constituirii clerului pentru toți timpii, ca adecă la asemenea prilejuri să se constituie în cler aceia, cari sunt sarea pământului și lumina lumii, va să zică: religioși, morali, învățați și harnici de a învăța și edifica și pe alții astfel, ca văzând faptele lor cele bune, să preamărească pe Tatăl nostru din ceruri. Cum au

aplicat apostolii acest canon al Mântuitorului la cazuri obveniente, se va arăta în §-ii următori.

§. 268. *Lucrarea apostolilor la deplinirea locului lui Iuda.*

Lucrarea apostolilor la deplinirea locului lui Iuda o aflăm descrisă în faptele lor — Cap I, — unde cetim: cum apostolii după înălțarea Domnului s'au întors la Ierusalim, precum li-se poruncise, că acolo să aștepte făgăduința Tatălui, până când se vor îmbrăca cu putere de sus, și cum ei acolo petrecând și adunându-se dimpreună cu mulțime de popor ca la o sută și douăzeci, Petru apostolul s'a sculat și a cuvântat despre trebuința deplinirii locului lui Iuda, carele căzuse din numărul lor pentru vânzarea Domnului și despre trebuința punerii altuia în locul lui, dintre acei bărbați, cari se adunau la rugăciuni cu apostolii în toată vremea; și au propus dintre acei bărbați pe doi, pe Iosif, celce se chiamă Varsava și pe Matia, și apoi s'au rugat lui Dumnezeu zicând: «Tu Doamne! celace ști inimile tuturor, arată dintre acești doi pe unul, pe carele ai ales a luă soartea slujbei acesteia, și a apostoliei, din care a rătăcit Iuda, ca să meargă în locul lui». După aceea Petru a luat sorți și soartea a căzut pe Matia, și s'a conumărat cu cei unsprezece apostoli».

Din această lucrare a apostolilor și a celor 120 credincioși vedem și ne învățăm, cum au aplicat ei la deplinirea locului lui Iuda învățătura Mântuitorului expusă în §-ul precedent, și totodată ne convingem prin aceea, că ei au aplicat acea învățatură a Mântuitorului cu deplină ascultare și conștiențiozitate, căci vedem I. cum apostolul Petru atunci, când a făcut confrăților săi și celor 120 credincioși propunerea pentru deplinirea locului lui Iuda, a vrut să documenteze o năzuială, carea să-i povățuiască pe ei toți la o lucrare bună, ca văzându-o și alții, să preamărească pe Tatăl din cer; II. cum acelaș apostol Petru propune consoților săi și celor 120 adunați, ca să aleagă dintre cei prezenți credincioși pe doi, cari totdeauna vin cu ei la rugăciune, și cum el voiește, ca consoțul lor viitor să fie astfel de bărbat, încât să se poată spune despre el, că este sarea pământului și lumina lumii; III. cum Petru candidează adunării pe Iosif carele se chiamă Varsava și pe Matia, recunoscând prin aceasta, că nu el singur, ci apostolii și credincioșii au dreptul la constituirea

alegândului apostol; IV. cum Petru se roagă către Dumnezeu știutorul inimilor și al celor ascunse ale oamenilor, căci recunoaște, că toată darea cea bună și tot darul desăvârșit vine de sus, vine dela Tatăl luminilor; și V. cum Petru spre delăturarea oricărei parțialități propune adunării, ca sorțirea să hotărească pe celce vrea Dumnezeu să urmeze în locul lui Iuda.

Lucrarea aceasta dintâi a apostolilor și a celor 120 adunați creștini din Ierusalim la constituirea unui apostol în locul lui Iuda, este clasică și dătătoare de măsură pentru toți timpii în ierarhia bisericeii lui Christos, căci aceea este bazată pe învățăturile principale ale Mântuitorului, și căci pe deplin corespunde duhului dumnezeesc, de care trebuie să se povățuiască cristianismul în asemenea afaceri spre a merita a fi trupul lui Christos.

Acî vine de a se însemna, că după alegerea aceasta n'a urmat nici o punere de mână asupra lui Matia, prin care s'ar fi sântit el de apostol, pentrucă lucrarea aceasta a apostolilor s'a întâmplat mai înainte de a veni asupra lor făgăduința Tatălui și îmbrăcarea lor cu putere de sus, va să zică: mai înainte de pogorîrea Duhului sânt asupra lor. Alegerea lui Matia s'a făcut numai decât după înălțarea lui Christos la cer, iar pogorîrea Duhului sânt după cincizeci de zile dela învierea lui Christos. Fapt. Apost. II. 1—4.

§. 269. *Lucrarea apostolilor la constituirea de apostoli a învățăceilor Varnava și Pavel.*

Dovadă autentică în privința aceasta ne dă capul IX și XIII din faptele apostolilor, unde cetim: cum Savel suflând de îngroziri și ucideri asupra învățăceilor Domnului, au cerut în Tarsu dela arhieriei cărți către sinagoguri din Damasc, ca pe oricâți bărbați și mulieri va afia pe drum, să-i lege și să-i ducă la Ierusalim; cum Savel călătorind și apropiindu-se de Damasc, a strălucit peste el fără de veste lumină din cer, de care a căzut pe pământ, și a auzit voce zicându-i: Saule Saule! ce mă gonești? iar el a zis: cine ești Doamne? la care i-s'a răspuns: Eu sunt Christos, pe carele tu gonești; cu greu îți este ție, a te opune boldului; și tremurând și spăriat fiind a zis: Doamne! ce vrei să fac? iar acela i-a zis: scoală-te și intră în

cetate și își se va spune ție ce să faci. După acestea s'a dus Savel la Damasc, și eră trei zile nevăzând, și nici a mâncat, nici a beut. Dar eră la Damasc un învățăcel anume Anania, cătră care a zis Domnul în vedere: ca să caute în casa lui Iuda pe Savel anume Tarseanul, că face rugăciune, și că și el a văzut în vedenie pe un bărbat anume Anania intrând și punând pe el mâna, ca să vadă. Anania s'a îndoit a face după cele ce i-s'a zis în vedenie, căci știă, că Savel acela este gonaciul bisericei lui Christos; și așa a doauaoară i-a spus lui Domnul zicând: mergi, că vas ales este mie acesta, ca să poarte numele meu înaintea neamurilor și a împăraților, și a fiilor lui Israel. Anania a mers la Savel, și punând mâinile pe el, i-a zis: Savele frate! Domnul Iisus, care s'a arătat ție pe calea, unde veneai, m'a trimis, ca să vezi, și să te umpli de duhul sânt, și îndată a căzut de pe ochii lui ca niște solzi, și a văzut, și s'a botezat, și luând mâncare s'a întărit, și a fost cu învățaceii cei din Damasc câteva zile, și îndată a propoveduit în adunări pe Christos, că acesta este fiul lui Dumnezeu. Și fiindcă iudovii văzând creștinarea lui Savel și zelul pentru biserica lui Christos, s'au întăritat asupra lui și căutau să-l omoare; atunci consoții lui noaptea l-au slobozit pe el peste zid într'o coșniță, și așa scăpând din cursele lor s'a dus la Ierusalim, unde cerea să se lipească de învățacei, însă aceștia se temeau de el, necrezându-i, că este creștin, căci auziseră de mai înainte pentru goanele lui; dar Varnava l-a introdus pe el la apostoli, cărora le-a și împărtășit cele întâmplăte despre Savel, și așa l-au primit apostolii pe el ca pe un învățăcel, căci și în Ierusalim vorbea el cu îndrăzneală în numele lui Christos, din care cauză elinii îl căutau să-l omoare, însă frații l-au dus pe el de acolo în Cesaria, și de acolo l-au trimis în Tars, de unde apoi s'a dus el la Antiohia, unde erau proroci și învățători, precum Varnava, Simon și alții, și slujind ei Domnului și ajunând a zis duhul Domnului: «osebiți mie pe Varnava și pe Savel-la lucrul, la care i-am chemat pe ei; atunci ajunând și rugându-se și punându-și mâinile peste ei, i-au slobozit, iar ei s'au dus la Sirvehnia și de acolo au corăbiat la Cipru».

Din această istorisire biblică se vede într'un chip eclatant atât creștinarea și zelul lui Savel, care s'a chemat Pavel, cât

și constituirea lui și a lui Varnava de apostoli; și totodată ne învățăm de acolo, că apostolii constituirea de apostoli a lui Varnava și Pavel o au efeituit fără conlucrarea și alegerea credincioșilor din acea cauză fundată, căci însăș vocea Domnului a mărturisit despre Pavel, că este vasul ales, și căci Duhul sânt a zis apostolilor, că pe Varnava și pe Pavel să-i osebească la lucrul, l-a care i-au chemat pe ei. Și așa toată lucrarea apostolilor s'a concentrat la constituirea de apostoli a lui Varnava și Pavel într'aceea, că ei au ajunat, și rugându-se au pus mâinile pe ei, adecă i-au hirotonit, căci erau convinși în conștiința lor după cele întâmplate, cumcă, potrivit învățătorei lui Christos, au constituit de apostoli pe acești doi învățăcei, cari au dat dovezi destule, că vor fi sarea pământului, și lumina lumii, și că faptele lor așa vor lumina înaintea oamenilor, încât văzându-le acele, vor preamări pe Tatăl din cer.

§. 270. *Constituirea prin apostoli a celor șapte diaconi.*

Motivul și modul constituirei celor șapte diaconi îl aflăm păstrat pentru toți timpii în capul al VI-lea din faptele apostolilor, unde apostolul Luca așa scrie: «În zilele acelea înmulțindu-se învățăceii, au făcut elinii gâlceavă în contra jidovilor, zicând: că văduvele lor nu se împărtășesc deopotrivă cu cele ale elenilor din ajutorul de toate zilele. Aceasta înțelegând cei doisprezece au chemat mulțimea de învățăcei, și le-au zis: nu este cuvios, ca lăsând noi cuvântul lui Dumnezeu, să slujim meselor; socotiți drept aceea frașilor dintre voi șapte barbași mărturisiți, plini de duhul sânt și de înțelepciune, pe cari să-i punem peste treapta aceasta, iar noi vom rămâne întru rugăciune și slujbă cuvântului. Și a plăcut cuvântul înaintea a toată mulțimea, și au ales pe Stefan bărbat plin de credință și de duhul sânt, și pe Filip, și pe Prohor, și pe Nicanor, și pe Timon, și pe Parmena, și pe Nicolau nemernicul Antiohiei, și pe aceștia i-a pus înaintea apostolilor, și rugându-se și-au pus mâinile peste ei, și cuvântul lui Dumnezeu creșteă, și numărul învățăceilor se înmulțiă foarte în Ierusalim, și mulți din preoți ascultau de credință».

Această istorisire biblică ne arată, că motivul constituirei celor șapte diaconi a fost regularea împărțirii milosteniilor, și că modul constituirei acestor șapte diaconi a fost alegerea săvâr-

șită prin mulțimea de învățăcei, și că apoi apostolii aflând, că alegerea a fost bună, căci aceea a corăspuns doctrinei lor, au sântit pe cei aleși prin rugăciune și punerea mânilor peste dânșii.

Din această lucrare a apostolilor se dovedește, că poporul a exercitat dreptul de alege, iar apostolii dreptul de constituire și sântire, după ce s'au încredințat, că cei șapte bărbați aleși și propuși de diaconi sunt astfel de indivizi, încât merită numele de sarea pământului și de lumina lumii, și că faptele lor așa vor lumina înaintea oamenilor, încât văzându-le acelea vor preamări pe Tatăl din cer; pentru că deși biblia ne arată nouă numai pe Stefan de un bărbat plin de credință și de duhul sânt, totuș credem, că și ceilalți șase au fost bărbați plini de credință și de duhul sânt ca și Stefan, căci apostolii au pretins dela obștime, ca să aleagă șapte bărbați mărturișiți plin de duhul sânt și de înțelepciune, și așa nu ne indoim, că apostolii au aflat în toți cei șapte aleși însușirile cele ce ei ca condițiune au propus mulțimei pentru o alegere validă.

§. 271. *Constituirea episcopilor ca a următorilor nemijlociți ai apostolilor.*

Cine au fost următorii nemijlociți ai apostolilor, căroră aceștia să le fi încredințat cărma oficiului pastoral al bisericilor, este cu greu a zice, afară de aceia, pe cari apostolul Pavel îi numește în trimiterile sale; astfel de mărturisire face Eusebiu Panfilii în istoria sa bisericească cartea III, 4.

Totuș după o perscrutare amănuntă în istoria bisericească s. e. în a lui Eusebiu aflăm, cum acest istoriograf ne-a lăsat în cartea III a istoriei sale documente infalibile despre următorii cei nemijlociți ai câtorva apostoli, unde zice: că Pavel apostolul a avut lângă sine nenumărați coajutători, cari, precum el îi numește, i-au fost comilitanii lui și pe cari el i-a făcut nemuritori în epistolele sale, recomandându-i pe ei memoriei vecinice a oamenilor; dintre cari pe Timoteiu l-a așezat de cel dintâi episcop al Efesului, iar pe Tit de cel dintâi episcop al insulei Creta. Mai departe ne învață Eusebiu, cum apostolul Iacob, carele se chiamă fratele Domnului, eră cel dintâi apostol în Ierusalim, carele și primise cel dintâi după arhidiaconul Stefan martiriu dela iudei, și cum aceasta înțelegând apostolii și învățăceii Dom-

nului ce-i încă în viață, s'au adunat la Ierusalim din mai multe părți și s'au consultat cu toții despre următorul apostolului Iacob, și unanim au judecat de vrednic pentru scaunul Ierusalimului pe Simeon fiul lui Cleopa. — Încă ne arată același istoriograf cum după martiriul lui Petru și Pavel a primit Lin, ca următorul nemijlocit al acestor apostoli, episcopatul bisericii din Roma, cum după Lin a urmat Anenclet și după acesta Climent, despre carele apostolul Pavel scrie către Filipeni IV, 3, așa: «Încă te rog și pe tine, soțule iubite — Sizigus — ajută celor ce s'au nevoit împreună cu mine întru buna vestire, și cu Climent și ceilalți împreună lucrători ai mei, ale căror nume le sunt în cartea vieții». — Încă amintește Eusebiu II, 27 — cum în al optulea an al stăpânirii împăratului Nerone a primit după evangelistul Marcu Annian administrațiunea bisericii în Alexandria.

Acum trecem la viața sânilor ca la fântâna sigură de a scoate cunoștințe despre următorii nemijlociți ai apostolilor, și adevărat la biografia sântului Policarp în 23 Februarie, unde aflăm că împăratul Domejian osândise la exil în insula Patmos pe sântul Ioan apostol, carele petrecea cu învățăceii săi în părțile Aziei; atunci apostolul Ioan mai înainte de plecarea sa în exil, a grăbit a pune la Smirna de arhiereu pe învățăcelul său Vucol, dându-i de ajutor pe alt învățăcel al său pe Policarp, și așa apoi a plecat în exil cu Prohor învățăcelul său. După acestea Vucol, sosind la Smirna a hirotonit de preot pe Policarp, iar apoi cunoșcându-și apropierea morții sale, a adunat pe toți episcopii eparhiali și pe tot clerul și pe toți creștinii, și le-a arătat lor sfârșitul vieții sale zicându-le, că el de următorul său află pe preotul Policarp a fi cel mai vrednic, pe carele toți episcopii, clerul și poporul l-a primit de episcop cu mare bucurie. Iar în viața sântului Ignatiu 20 Decembrie ni-se înfățișează acel document că Evodiu a fost cel dintâi episcop al Antiohiei, după carele cu sfatul tuturor apostolilor s'a pus sântul Ignatiu de episcop la Antiohia.

După aceste premise vine întrebarea: că după care formă s'au pus acești următorii nemijlociți ai apostolilor de episcopi? Deslegarea acestei întrebări nu se poate afla airea cu siguranță decât în afacerile aceluiaș apostoli la constituirea de apostoli a lui Matia, Pavel și Varnava, și la constituirea de diaconi a celor șapte

bărbați, căci, deși în istoria lui Eusebiu și în viața sfinților nu se amintește apriat forma constituirei lui Simeon de următorul apostolului Iacob în episcopatul din Ierusalim, nici știm despre modul constituirei prin apostolul Pavel a lui Timoteiu de episcop al Efesului, și adecă, că el s'a ales și s'a hirotonit după prorociele, care s'a făcut despre el — I. Tim. I, 18 — de aceea și hirotonia lui se chiamă dar, ce s'a dat lui prin prorocie — I. Tim. IV, 14. iar despre a-lui Tit de episcop la Creta nu încapă nici o îndoială, că apostolul Pavel l a constituit pe el de episcop după acele regule, care i-a prescris lui în capul I al trimiterii sale însemnându-i, ce bărbați trebuie să pună în chemarea și dregătoria episcopoească și preoțească; și deși nu ni-s'a predat de a ști modul constituirei prin apostolul Ioan a lui Vucol de episcop la Smirna, precum nici modul constituirei de episcop la Roma a lui Lin după moartea cea silnică a apostolilor Petru și Pavel; totuș fiindcă ne este cunoscut din sânta scriptură modul acela sinodal, după care ei au ales de apostoli pe Matia, Pavel și Varnava, și de diaconi pe cei șapte bărbați; și fiindcă din viața sfinților, știm, cum Vucol episcopul, pe care sântul Ioan apostol l-a pus la Smirna, apropiindu-se de moarte a conchemat pe episcopii, pe clerul și poporul, ca împreună cu ei să aleagă pe următorul său, și astfel în colegialitate, adecă în sinod a ales pe sântul Policarp, iar sântul Ignatiu s'a pus de episcop în Antiohia cu sfatul tuturor apostolilor; — totuș afirmăm din convingerea noastră bazată pe aceste documente nerăsturnavere: că următorii nemijlociți ai apostolilor au fost aleși și constituiți de episcopi după acea formă, care am expus-o mai sus la constituirea de apostoli ai lui Matia, Pavel și Varnava, și la constituirea de diaconi a celor șapte bărbați, pescurt după forma sinodală.

§. 272. *Dovezi ulterioare din timpul goanelor, despre modul constituirei episcopilor prin alegerile clerului și poporului.*

Deși în privința dovezilor din timpii goanelor despre modul constituirei episcopilor nu poate fi nici o îndoială, că acela a fost sinodal și colegial eflux din modul afacerilor apostolilor Domnului și al episcopilor, cari au urmat nemijlocit după apostoli: totuș este necesar a ilustra credința noastră prin dovezi genuine, cumcă în biserica lui Christos modul constituirei epi-

scopilor introdus și stabilit prin apostoli și bărbații apostolești, s'a continuat și s'a susținut încă și în timpii goanelor, deoarece tot clerul și poporul eră pătruns de aceea, că vieața sa bisericească o poate susține numai prin dragostea unora cătră alții, și prin întâlniri, orișicând acele le-ar cere lipsa, va să zică, prin adunări și consultări frățești în lucruri bisericești, și că siguranța bisericei lor este condiționată dela lucrările înțelepte și frățești în adunări, ca astfel purtându-se, nu numai să știe unii de alții, ci să și conducă, și să și reguleze în adunări trebile lor bisericești, căci acele ating pe fiecare îndeosebi, și pe toți îndeobște; pe scurt clerul și poporul condus de exemplele apostolilor și ale bărbaților apostolești, care le consideră de regule dătătoare de măsură și de obligământ, s'a nevoit a exercita la constituirea episcopilor săi modul de alege, deși, precum se poate ști, cu multe greutate și pericole de vieață, pe timpul goanelor înfricoșate, pe care împărații păgâni le-au ridicat asupra-le, și ei nu s'au spăriat de toate acestea, ca numai să susțină în lucruri bisericești colegialitatea erezită dela Christos prin apostoli.

Spre întărirea premiselor aducem I. testimoniul episcopului Ciprian din Cartagina din veacul al treilea, care în epistola sa 52, iar după alții în a 54 — ediția parisiană din a. 1666 — scrie: «că Corneliu s'a făcut episcop din mila lui Dumnezeu după testimoniul tuturor clericilor și a tot poporul, cari eră de față atunci la sufragiu, și la colegiul preoților bătrâni și al bărbaților buni». În vieața sâșnilor în 2-lea Ianuarie despre Silvestru episcop al Romei cetim: că după ce dânsul a ajuns etatea de 30 de ani, s'a hirotonit de diacon de cătră Miltiades, sau după alții, Melhiades episcopul Romei, apoi după moartea acestuia s'a înălțat la scaunul episcopiei din Roma *de toți alegându-se*, și a ocărmit eparhia Romei dela anul 314 până la an. 335. Numele acestui arhieru este eternizat în analele bisericei lui Christos, căci lui i-a venit în parte-i de a botezâ pe marele Constantin împăratul Romanilor, care a fost cel dintâi împărat creștineșc.

§. 273. *Cum s'a urmat la constituirea episcopilor în secolii sinoadelor ecumenice și locale?*

Nu este îndoială, că în secolii sinoadelor ecumenice și locale nu s'ar fi urmat la constituirea episcopilor după modul cel înce-

put de apostoli, și continuat ca o normă legiuită de bărbații apostolești, și de întreaga biserică în cele dintâi trei veacuri.

Dintre cele nenumărate documente, cu care am putea ilustra doctrina noastră, aducem numai câteva din vieața Sântilor:

1. în 18 Ianuarie cetim despre Atanasiu-cel-mare: că după ce Alexandru episcopul Alexandriei murise, a urmat Atanasiu fiind ales de cătră cei credincioși cu un glas în anul 328;

2. în 25 Februarie despre Tarasiu: că după ce Pavel patriarhul Constantinopolei s'a retras la mănăstirea «Flor» și împărăteasa Irina a adunat în palaturile sale așa numite «Magnavra» toată rânduiala duhovnicească și mirenească, și tot poporul spre alegerea noului patriarh, toți au strigat: că Tarasiu, și nime altul nu poate să fie lor patriarh — anul 783;

3. în 18 Februarie: că Leone, din Italia născut și crescut din tinerețe în învățarea cărții, în înțelepciune, și faptele cele bune creștinești, mai întâi a fost arhidiacon la Papa Sixu, iar după moartea acestuia a luat prin alegerea tuturor scaunul bisericei din Roma — 440—461;

4. în 12 Februarie: că Meletiu era din Armenia cea mare, și iscusit în toate învățăturile lumești și în sântele dogme ale credinței, și desăvârșit în toate faptele bune și iubit de toți, a fost silit de cei bine-credincioși să primească păstoria oilor celor cuvântătoare mai întâi în cetatea Sevastiei, apoi în Veria Siriei, și mai pe urmă scaunul arhiepiscopesc al Antiohiei — 359—375;

5. în 12 Martie: că după ce Pelagiu papa Romei a murit — 590 — toți cu un glas de papă al Romei au ales pe Grigoriu poreclit «dialog» pentru cuvintele cele frumoase; el a fost igumen al mănăstirii sântului Andreiu nu departe dela Roma — 590.

6. în 13 Noemvrie: că sântul Ioan gură de aur s'a ales de episcop cu sufragiul comun al clerului și poporului — So-crat. Istoriogr. Cart. VI, Cap. II.

În fine ne luăm voie a îndreptă la cartea cea clasică a. s. Ioan gură de aur «despre preoție» pe toți accia din cetitorii noștri, cari vreau să se încredințeze mai pe larg despre dreptul, ce compete clerului și poporului la alegeri de arhi- și ierei.

§. 274. *Clerul și poporul credincios au avut la alegerile episcopilor egală îndreptățire.*

Cumcă clerul și poporul au avut la alegerea episcopilor egală îndreptățire, aceasta nu iartă nici o îndoială, căci zace în natura bisericeii creștine, al cărei cap este Christos, iar mădularele ei sunt preoții și creștinii, cari laolaltă, socotindu-se, au față cu capul lor una și aceeași îndatorire, unul și același drept; de aceea începând dela afacerile apostolilor până la secolii următori, ce privește la alegeri de episcopi, nu aflăm nici o deosebire între participarea clerului și a poporului, precum chiar s'a văzut de ajuns din cele mai sus expuse; pe lângă care mai amintim aci I. pe istoriograful Socrate, care în cartea VI, cap. II. descriind alegerea lui Ioan gură de aur de arhieru, atestază: că aceea s'a făcut cu sufragiul comun al întregului cler și popor; II. pe Teodoreț istoriograful, care în cartea I, cap. VII mărturisește despre Eustatiu episcop al Antiohiei, că a fost silit la arhierie prin sufragiul comun al episcopilor, preoților și al poporului întreg; III. pe Leone, papa Romei, carele scrie către Anastasiu în epistola 68 tom. III. Concil. pag. 1385 — Bingham Pars. II pag. 97—: «când se tractează despre alegerea arhierelui, atunci să se propună tuturor acela, pe care consensul clerului și poporului îl va postulă concordialmente, așa încât dacă voturile părților s'ar împărți în altă persoană, atunci cu judecata metropolitului să se prefere altuia acela, care are și științe și merite mai mari». IV. Can. 5-lea laodicean, care prescrie: că nu se cuvine, ca hirotoniile să se facă în prezența auditorilor ⁷⁶

Deci din aceste și alte multe documente, vrednice de considerațiune, pe care noi aici nu le putem expune pentru îngustimea locului, urmează, că clerul și poporul credincios a avut la alegerile episcopilor egală îndreptățire.

§. 275. *Ce putere a avut alegerea de episcop prin cler și popor?*

Alegerea de episcop făcută prin cler și popor a avut nu numai putere testimonială, ci și judicială; aceasta se documentează I. prin epistola 68, și după alții 6-lea a lui Ciprian arhiepiscop al Cartagenii către frații din Ispania scriindu-le: «Dumnezeu

⁷⁶ Acı sub «hirotoniile» se înțeleg alegerile și votizațiile. Vezi § 69.

poruncește, ca preotul să se constituie în fața întregii sinagogi, va să zică: Dumnezeu învață și arată, că hirotoniile preoțești se cuvine a se face numai sub conștiința poporului, carele asistă, ca fiind poporul de față sau să se descopere păcatele celor răi, sau să se vestească meritele celor buni, ca apoi să fie hirotonia dreaptă și legiuită ca una, ce s'a examinat cu sufragiul și judiciul tuturor», — Bingham, Pars II, pag. 98 —; II. prin cuvintele papei Leone din Roma, care arată atât regula cât și praxa bisericeii în alegeri de episcopi, când zice: să nu se hirotonească nime nevrând și necerând poporul, ca poporul să nu desprețuiască sau să urască pe episcopul, carele i-s'a dat peste voia lui, și pe carele el nu l-a dorit, și să se facă mai puțin religios, decât ce se cuvine. căci nu a putut avea pe acela, pe care a vrut — Bingham Pars. II. pag. 99 —; III. prin cuvintele împăratului Valentinian, carele de o crimă mare a imputat lui Ilariu episcopului Arelatens, căci peste voia și repugnațiunea cetățenilor a hirotonit fără cuviință pe unii, dintre cari nu s'au primit ușor de cătră ceice nu i-au ales pe ei, dânsul și-a contras armata și i-a dus prin răzbele în scaunul odihnei pe aceia, cari aveau să predice pacea. Bingham acolo pag. 99. — Iar Leone papa reprobă acestui episcop Ilariu fapta lui, și-i arată, că pe altă cale ar fi trebuit să porceadă, admoniându-l: că ar fi fost de așteptat voturile cetățenilor, testimoniile poporului; și ar fi fost de a se căută arbitriul onorațiilor și alegerea clerului; acela, carele are să fie al tuturor, trebuie să se aleagă de cătră toți — Bingham Pars. II, pag. 99. — Deci din toate acestea se vede, că alegerea de episcopi făcută prin cler și popor a avut nu numai putere testimonială ci și judicială, și așa clerului și poporului credincios nu s'a putut octroă nime de episcop, pe care nu l-a ales și nu l-a cerut.

§. 276. *Ce hotărâsc canoanele în privința constituirii episcopilor?*

Spre a deslegă întrebarea: ce hotărâsc canoanele în privința constituirii episcopilor? — trebuie să premitem însăși canoanele, sau mai bine zicând, unele dintre cele multe canoane, care se refer la deslegarea întrebării noastre, căci toate canoanele de felul acesta nu ne iartă a le expune aci îngustimea spațiului opului nostru. Deși am tractat până acum acest obiect

momentos din faptele apostolilor, ale bărbaților apostolești, și din documentele praxeii uzitate în biserică prin mai multe veacuri, care toate, fiindcă se bazează pe sânta scriptură, au putere de canoane: totuși, spre a deslegă întrebarea în mijloc adusă, bucurosi trecem la câmpul cel frumos și lat al canoanelor, ca de acolo culegând cunoștința hotărârilor sinoadelor, să putem deslegă problema noastră cu conștiințiozitatea recerută. Și așa dintre cele multe canoane, pe care biserica noastră în privința întrebării despre constituirea episcopilor le posedă, amintim aci înainte de toate: că în complexul canoanelor așa numite apostolești nu aflăm nici un canon, care pe deplin s'ar refere la obiectul nostru, ci numai aproximativ; așa în canonul I apostolesc aflăm: episcopul se hirotonește de doi episcopi, sau de trei; în canonul al 34-lea apostolesc se ordonează: Episcopii fiecărei națiuni se cuvine a recunoaște pe cel întâi între dânșii, și a-l socoti pe el ca de cap, și fără judecata lui să nu facă nimic mai momentos, iar ei singuratici să facă numai acelea, ce se țin de eparhia lor, și de sate, care le sunt supuse, dar nici acela să nu facă nimic fără judecata tuturor, căci așa va fi concordie și se va mări Iisus Christos și Tatăl prin Domnul întru Sântul Duh, Tatăl și Fiul și Sântul Duh. — Deci acum trecem la canoanele sinoadelor, dintre care expunem aci:

I. Canonul al 6-lea al sinodului I. ecumenic, carele hotărăște: că nu se cuvine aceluia să fie episcop, carele s'a făcut episcop peste învoirea metropolitului său; iară dacă doi sau trei s'ar contraria alegerei obștești a tuturor, care a fost cuviincioasă și amăsurată legilor bisericești, atunci să se țină hotărârea celor mai mulți; anul 325.

II. Canonul 19 al Antiohiei: Episcop să nu se sântească fără sinod și prezența celui ce este în metropolia eparhiei; toți episcopii eparhiali trebuie să se înfățișeze în sinod, — la toată întâmplarea cel puțin trei, iară absenții din cauză binecuvântată au să dea voturile lor în scris, ca constituirea să se facă cu a tuturor sau prezență sau alegere; însă de s'ar face într'alt chip afară de cele hotărâte, hirotonia să nu fie validă; iară de se face constituirea după canonul defipt, și unii ar contrazice pentru moravul lor de prigonire, atunci să învingă sufragiul celor mai mulți; anul 341.

III. Canonul 28 al sinodului IV° ecumenic legiuiește: că și metropolitul are a se alege după obicei, și se hirotonește de către patriarhul respectiv; a. 451.

IV. Canonul 12 din Laodicea: Episcopii cu judecata metropoliților și a episcopilor dimprejur să se constituie, fiind de multă vreme cercați în cuvântul credinței și în viețuirea dreptului cuvânt; an. 365.

V. Canonul 5 al sinodului din Laodicea: nu se cuvine să se facă hirotoniile — adică alegerile — în prezența auditorilor;

VI. Canonul 13 al acestuiaș sinod local din Laodicea: alegerea acelor, cari au a se constitui pentru preoție, nu se poate lăsa mulțimei; a. 365.¹⁷

VII. Canonul 59 din Cartagena: dacă cândva spre alegerea de episcop vom veni, și se va arăta oareșcare contrazicere, atunci fiindcă unele ca acestea s'au tractat prin noi, sumeț lucru ar fi, ca numai trei să fie, spre a curăți pe celce este a se hirotoni, ci pe lângă numărul cel mainainte zis să se adauge unul sau doi, și înaintea a însuș poporului, pentru care are a se hirotoni, să se cerceteze întâi fețele acelor, cari contrazic, după aceea să se oblescă cele propuse de către ei și când se va arăta curat și nevinovat în aspectul poporului, să se hirotonească; a. 419.

VIII. Canonul 13 din Cartagena: mulți episcopi adunându-se, vor hirotoni pe episcopi, iar de nu se vor adună toți, atunci cu demândarea mitropolitului trei episcopi vor hirotoni pe episcop; și dacă vreunul dintre episcopi ar retrage părerea și iscălitura sa, acela însuș pe sine se va lipsi de cinste.

IX. Canonul al 3-lea al sinodului ecumenic VII. demândă: că toată alegerea făcută de către boieri pentru episcop, presbiter sau diacon să rămână neîntărită după canonul 30 apostolesc, căci trebuie celce urmează a se înainta la episcopie, să se aleagă de episcopi, precum s'a hotărît de către s. părinți din Nicea prin canonul al 4-lea.

§. 277. *Ce urmează din celece hotăresc canoanele sinodale în privința constituirii episcopilor?*

După combinarea conștiințioasă atât a literei, cât și a spiritului celor ce se hotăresc în canoanele sinodale în privința constituirii episcopilor, urmează:

¹⁷ Adică mulțimei neregulate.

1. că în decurgerea timpilor s'a arătat necesitatea inevitabilă pentru regularea unor împrejurări privitoare la constituirea episcopilor fără vătămarea principiului și a praxeii timpilor celor primitivi, prin urmare fără știrbire a dreptului, ce clerul și poporul credincios a exercitat la constituirea episcopilor din timpii apostolilor și ai bărbaților apostolești, și din cei dintâi trei secolii și care s'au susținut și după aceea;

2. că esența regulării acesteia se reduce la acea normă, care designează participarea clerului, a poporului, a sinodului episcopesc și a metropolitului, și adică: clerul și poporul prin reprezentanții lor ia parte la alegerea episcopului sau cu dreptul de prezentare și candidare; sinodul episcopesc ia parte la alegerea noului episcop cu dreptul de cenzurare a candidației și a însușirilor celui candidat, și cu dreptul de a face înștiințarea către metropolitul despre rezultatul lucrării sale; și în urmă metropolitul ia parte la alegerea noului episcop cu dreptul de supracenzurare a celor urmate de către reprezentanții clerului și poporului și de către sinodul episcopesc, precum și cu dreptul de designare și de hirotonire de episcop a celui vrednic și apt după părerea sa dintre cei candidați, dar și cu dreptul de neîncuviințare a actului de alegere, când pe dânsul nu l-ar mulțumi nici unul dintre candidați.

3. că canonul 5 și 13 din Laodicea, care legiuiește: «că alegerea celor pentru preoție să nu se facă în prezența auditorilor și că aceea nu se poate lăsa mulțimei», oprește neregulatele gloate dela alegerile și votizațiile acelor, cari se hirotonesc de ierei și de arhieriei, dar nu și pe onorații clerului și poporului, va să zică: pe reprezentanții lor, căci cetim în tâlcul acestor canoane din Pidalion, «că arhieriei trebuie să se aleagă de arhieriei și ierei, urmând și alegerile cele dela popor, și că mirenilor celor mai înțelepți și evlavioși se cuvine ca, împreună cu episcopii și preoții să aleagă pe celce are să urmeze lor preot sau arhieriu, dar nu și poporului prost și neregulat pentru gălcevile ce pot urmă în alegerile lor, unii pe unul alegând, și alții pe altul»;

4. că episcopii eparhiali sunt datori a se înfățișa în sinod la invitarea metropolitului spre examinarea celui candidat de episcop din partea clerului și poporului eparhial, și a relaționă apoi metropolitului despre rezultat;

5. că episcopii, cari din niște cauze momentoase n'ar putea lua parte la sinod, datori sunt să dea în scris votul lor;

6. că la întâmplare, când episcopii adunați în sinod pentru alegerea de episcop, ar contrazice unul altuia, și n'ar fi mai mulți ca trei, atunci să se ia încă unul, sau doi episcopi, și așa fiind înmulțit numărul lor, să se cerce treaba alegerii înaintea aceluiași popor, pentru care se alege episcopul, și numai atunci să urmeze hirotonia, când alesul de episcop se va dovedi curat și nevinovat în aspectul viitorului său popor credincios;

7. că nu se iartă nici unui episcop de a-și retrage votul și iscălitura sa, ce odată a dat în sinod, căci atunci el însuși pe sine se va lipsi de cinste;

8. că metropoliții întocmai ca și episcopii se aleg, și se hirotonesc de concernentele patriarh, dacă sunt aleși din tagma presbiterală. Se înțelege de sine, că dacă alegerea de metropolit a căzut pe vre-unul dintre episcopi, atunci hirotonia nu mai are loc, căci peste hirotonirea de episcop alta mai înaltă nu mai există, deoarece între episcopi și metropolit, și între metropoliți și patriarh nu este nici o deosebire sacramentală, ci numai onorifică și se referă la ordinea șederii așa, că între episcopi metropolitul este cel dintâi, precum și între metropoliți patriarhul este cel dintâi.

9. că alegerea de episcop făcută de cătră boieri este invalidă și nu se poate efectua, căci una ca aceasta oprește canonul 30 apostolesc și cel al 4-lea din Nicea.

§. 278. Constituirea unora de episcopi prin revelațiune și vocea divină.

Cumcă s'a întâmplat, că unii s'au constituit de episcop prin revelațiune și vocea divină, avem pentru asemenea întâmplări documente firme; așa I. cetim în faptele apostolilor XIII, 2, că fiind apostolii adunați, și slujind Domnului și ajunând, a zis Duhul Domnului: osebiți mie pe Varnava și Savel la lucrul, la care i-am chemat; II. în trimiterea apostolului Pavel cătră Timoteu cap I. v. 18: că Timoteu a fost ales și hirotonit de episcop al Efesului după prorociile, ce s'au făcut despre el; III. Eusebiu în cartea VI cap XI scrie: că Alexandru episcopul Capadochiei s'a ales de episcop al Ierusalimului din revelațiune și vocea divină, ce unor evlavioși călugări din Ierusalim li-s'au arătat în

somn, cu aceea, ca să iasă afară de cetate, și acolo să întîmpine pe episcopul, carele le este lor designat dela Dumnezeu; deci călătorind Alexandru episcop al Capadochiei la Ierusalim, spre a se închină mormântului Domnului, a sosit până la murii cetății Ierusalimului, și acolo a fost salutat de către călugări cu toată reverința, și nu l-au lăsat a se întoarce la eparhia sa din Capadochia, ci l-au rugat, ca să le fie lor episcop în Ierusalim, căci lor li-s'a revelat în somn, ca dânsul să le fie lor episcop; ceea ce a și urmat, căci Narcis episcopul Ierusalimului bătrân fiind de 116 ani a răposat în Domnul; IV. asemenea exemplu avem în alegerea altui Alexandru așa numit Cărbunariu episcop al Comanei, despre carele sântul Grigoriu din Nissa face amintire în vieța lui Grigoriu făcătorul de minuni. Acest Alexandru a fost un filozof și bărbat foarte erudit, și a primit religia creștină, ca să scape de celebritate, și ca studiile sale filozofice să le poată cultivă în ascuns, s'a aplicat la negoțul de cărbuni din prea mare submisiune a inimii, de unde a și căpătat numele de cărbunariu. S'a întâmplat în timpul acela, că scaunul arhieresc din Comana s'a văduvit și cetățenii să trimeată la sântul Grigoriu Taumaturg o deputațiune cu rugarea, ca să vină la ei, și să le constituie lor episcop. Fiindcă însă voifanții s'au desbinat între sine, și oarecine din bațocură a propus de episcop pe Alexandru Cărbunariu, carele după ce sântului Grigoriu Taumaturg i-s'a arătat prin o revelațiune specială, că este un bărbat de deosebite virtuți, și carele, ca de așa un bărbat excelent să nu se cunoască, a îmbrățișat negoțul desprețuit de cărbuni, și după ce s'a făcut cercetarea dreaptă despre el și s'a aflat, că dânsul așa este de excelent în învățături și virtuți, precum sântului Grigoriu Taumaturg i-s'a arătat în revelațiune, atunci de către întreaga biserică s'a ales unanim de episcop al Comanei, și Grigoriu numai decât l-a și hirotonit de episcop — Bingham Pars II. 85.

§. 279. *Violarea uzului și a canoanelor din partea unor împărați bizantini la constituirea episcopilor.*

Violarea uzului și a canoanelor din partea unor împărați bizantini la constituirea episcopilor a urmat din pretext, ca să se împedecă turburările, ce se prevedeau, că vor fi la vre-o alegere

de episcop, și așa pentru evitarea acelor, împărății cu autoritatea imperială denumeau pe cel nou episcop. O asemenea întâmplare aflăm la istoriograful Sosomen în cartea VII cap. VIII, unde scrie : că poporul abia a început a se consulta asupra alegândului de episcop, și împăratul Teodosiu cel mare și demândase episcopilor, ca numele acelora să i le facă cunoscute în scris, pe care ei îi află de vrednici de episcopi, și totuș împăratul fără să fie așteptat părerea episcopilor, a și denumit de episcop al Constantinopolei pe Nectariu, carele a fost numai catehumen, și încă nebotezat, și episcopii au fost siliți numai decât a-l boteză și a-l hirotoni — Bingham Pars II. pag. 112. — Mai departe și istoriograful Socrates în cartea VII cap XXIX ne învață despre o asemenea întâmplare, și adecă: că după moartea patriarhului Sisiniu din Constantinopole din cauză, că oamenii erau răpiți de gloria inasă în biserică, au plăcut împăraților — Teodosiu cel mic — a nu înainta la scaunul constantinopolitan pe nici unul din biserica Constantinopolei, deși mulți au vrut pe Filip, iar alții mai puțin pe Proclu, ca să li se hirotonească de episcop, ci a aduce pe un bărbat străin din Antiohia și așa trecând trei luni s'au adus Nestoriu din Antiohia — Bingham Pars II, pag. 113.

Cumcă denumirile acestea, și încă altele câteva, care același istoriograf Socrates le-au însemnat, și au urmat din auctoritate imperială, nu se pot justifica prin aceea, că ele nu s'au făcut cu intențiunea de a violă dreptul de alegere, ce compete clerului și poporului, ci din intențiunea de a evita turburări la asemenea întâmplări, — se înțelege de sine, căci după regula obștească o iregularitate nu se poate îndreptă prin altă iregularitate, va să zică: un exces pătrat în contra vre-unui drept, nu se poate îndreptă prin alt exces pătrat tot în contra aceluiași drept. Aceasta afirmăm cu atât mai mult, căci precum s'a arătat mai sus în §-ul 276, legislația bisericească s'a îngrijit pentru lecuirea turburărilor la alegeri, rânduinđ, ca auditorii și gloatele neregulate să fie exchise dela alegeri, și apoi la întâmplare de turburări mitropolitul și episcopii într'un număr înmulțit să cerceteze treaba alegerii înaintea acelu popor, pentru care se alege și se constitue noul episcop, și numai atunci să urmeze hirotonia, când alesul se va dovedi curat și nevinovat în aspectul poporului respectiv. Și așa influința stăpânirei politice la turburări asemenea poate să se

extindă numai asupra acelei precauțiuni priveghitoare, ca astfel de turburări născute în adunări bisericești să nu degenereze în fapte crunte, căci este știut, că vindecarea oricărui rău iscat pre terenul bisericesc, se poate ajunge mai sigur prin întrebuițarea mijloacelor canonice, dară nu volnice, căci cele canonice deslușesc împrejurările, și luminează pe cei rătăciți, iar cele volnice numai iritează spiritele, și produc răsbunare, ceace nu poate fi nici în interesul stăpânirii politice.

Violațiile sus amintite de dreptul de alegere din partea numiților împărați sunt în viața bisericească niște iviri rari și solitari, și nu prejudecă nici dreptului bisericesc, nici religiozității pomeniților împărați în privința respectării și a ascultării de canoanele sinodali, căci împărații bizantini însuși mărturiseau, că nu li se cuvine lor nici un drept de judecătorie în lucruri bisericești, — Antorism. pag. 78—80 și §-ful 19 din acest op — și așa și ingerința acelor doi împărați în dreptul de alegere al clerului și poporului mai mult trebuie să se ascrie zelului lor cătră binele bisericesc, decât intențiunei de violare a dreptului canonic.

§. 280. *Făcut-a oarecând ierarhia vre-o excepțiune în modul constituirii episcopilor?*

Precum îndeobște oricare regulă generală iartă și unele excepțiuni fundate: așa specialminte și regula generală în privința dreptului, ce compete clerului și poporului în alegere de episcop, iartă unele excepțiuni, care se justifică din punct de vedere al binelui obștesc bisericesc; de astfel de excepțiuni în modul constituirii episcopilor ierarhia noastră a și făcut întrebuițare la cazuri necesari, și adecă:

I. Când clerul și poporul eră în suspițiune pentru vre-un eres. Este cunoscut, că arianismul și donatismul — doue eresuri prejudicioase pentru biserica ortodoxă — au molipsit pe mulți dintre ortodocși, clerici și cristiani, și că conducătorii acestor eresuri se nevoiau în tot chipul a se întări și a se lăfi și cu deosebire nu crușau nici o osteneală și nici un mijloc, ca cu prilejul reîntregirii vre-unui scaun episcopesc să se aleagă unul din partizanii lor; deci la astfel de împrejurări, ca pacea și integritatea bisericeii ortodoxe nu numai să nu se pericliteze, ci să se susțină, ierarhia află de bine a nu concede clerului și poporului exerci-

tarea dreptului de alegere a episcopului, ci ea însăși alegea în sinodul episcopesc pe noul episcop, și îl trimitea la acea eparhie fără privire la consensul sau opozițiunea clerului și poporului, ba încă și fără privire la consensul sau opozițiunea celui ales de episcop; căci sinodul episcopesc dimpreună cu mitropolitul la un caz, când cel ales s'ar fi opus a nu merge la acea eparhie, avea drept de a-l sili după canonul 17 din Antiohia, prin care se legiuiește: «că dacă vre-un episcop luând hirotonirea de episcop, și rânduindu-se a purta grije de popor, n'ar primi slujba, nici s'ar plecă a merge la biserica cea încredințată lui, acesta să fie neîmpărțășit, până când fiind nevoit ar primi, ori până când sinodul episcopilor nu va rândui altceva pentru dânsul». Fiindcă însă s'a putut întâmpla cu noul episcop, pe care sinodul episcopesc l-a ales pentru ierarhia văduvită, ca clerul și poporul eparhial nicidecum să nu-l primească din cauză, că nu este ales prin cler și popor; atunci după canonul al 18-lea din Antiohia unul ca acesta episcop, se împărțășea de cinste și liturghie, dar era dator a se feri, de a nu rezolvă lucrurile bisericești, unde ar merge, și a aștepta ceea ce întregul sinod va hotărî pentru dânsul;

II. când era lipsă de episcop pentru locuri îndepărtate și barbare. Așa Atanasie cel-mare a ales cu sinodul episcopesc pe Frumențiu episcop al indienilor, și în această a lui faptă n'a aflat nime nici o vătămare a dreptului de alegere. — Apoi și episcopul din Tomi în Scitia, care se privea ca din părțile popoarelor barbare, se alegea în sinodul episcopesc la Constantinopole și se hirotonea acolo de către patriarhul în înțelesul canonului 28 al sinodului ecumenic IV;

III. când clerul și poporul se împărechea la alegere, atunci spre delăturarea împărecherilor și spre ciontarea oricărui rău ulterior, metropolitul conchemă sinodul episcopilor, și se alegea episcopul, și se trimitea la eparhia respectivă; măsura aceasta sinodală avea totdeauna succes bun, căci clerul și poporul se mulțumea văzând, că sinodul le trimise lor un episcop, care era mai presus de partidele învrăjbite;

IV. când vreun episcop, care nu din vina sa, ci din opozițiunea eparhioșilor a rămas fără eparhie, își făcea partidă în vre-o eparhie văduvită, ca să-l aleagă pe el de episcop al lor;

astfel de faptă facționară se osândeă din partea sinodului episcopesc și a metropolitului, și unul ca acesta după canonul 16 din Antiohia nu se primeă, măcar să-l fi ales pe el și tot clerul și poporul, ci se rânduia o altă alegere, și la caz de opnere a clerului și poporului, alegeă sinodul episcopesc cu metropolitului pe noul episcop;

V. când cineva s'a trimis de cătră metropolitul la vre-o eparhie văduvită spre a pregăti cele de lipsă pentru o alegere canonică a viitorului episcop, și el se străduia a-și face partidă, ca pe el să-l alegeă, — așijderea se rieceptă astfel de alegere fără privire la mulțimea, sau și la totalitatea voturilor.

Din aceste motive aci enunțate se justifică de ajuns excepțiunile ierarhiei făcute dela regula generală a alegerii de episcop prin cler și popor, ca niște măsuri mântuitoare pentru suținerea disciplinei și a ordinii cuviincioase, atât la ceice vreau să ajungă la vre-un scaun arhieresc, cât și la cler și popor, ca să nu abuzeze cu dreptul lor în privința alegerii episcopului lor.

§. 281. Măsurile luate de cătră împăratul Iustinian în privința alegerilor de episcopi.

Măsurile luate de cătră împăratul Iustinian în privința alegerilor de episcopi sunt acele două porunci,¹⁸ care dânsul a aflat de bine a le emite pentru regularea formei externe a alegerilor de episcopi, și pentru sprijinirea autorității ierarhiei bisericești, și pentru ocolirea excesurilor din partea clerului și a poporului. Prin acestea două porunci rânduește Iustinian: «ca oricând va fi trebuință a sânti pe vre-un episcop, să se propună numaidecât preoșimei și celor dintâi orășeni, pentru care are a se constitui episcopul, trei indivizi, și să li se spună lor prin decrete, că sufletele lor se vor periclită, dacă vor face alegerea după mită, sau după vre-o promisiune și amiciție, sau din ori care cauză particulară, ci să alegeă pe unii ca aceia, pe cari îi știu că sunt ortodocși, că au viețuire onestă, și cari cunosc științele, ca apoi metropolitul să poată hirotoni după făcuta alegere și judecata episcopilor pe cel mai vrednic».

Din măsura aceasta imperială se vede, că clerul și poporul se bucură în veacul al șaselea de dreptul de alegere a episcopilor,

¹⁸ Novela 123 Cap. I, și Nov. 137. Cap. II.

căci atunci a trăit acest împărat; însă deși aceste două porunci ale împăratului Iustinian se pot privi ca efluxul canonului al 13-lea din Laodicea, totuși fiindcă ele restrâng alegerea liberă a clerului și a poporului, legislația bisericească nu le-a primit de ale sale, nici le-a recunoscut de canonice, ceea ce se vede de acolo, că sinodul ecumenic al V-lea deși s'a ținut în zilele aceluiaș împărat Iustinian, nu le-a primit în șirul canoanelor sale, dar nici sinoadele ecumenice al VI-lea și al VII-lea, care s'au ținut în veacul al șaptelea și al optulea, nu pomenesc nimic despre ele, prin urmare acele măsuri împărătești privitoare la regularea alegerii de episcopi prin cler și popor, ierarhia și legislația bisericească le-a ignorat și s'au ținut strâns de canoanele cele sus expuse, și de praxa bisericeii în privința dreptului ce l-a avut clerul și poporul la alegerea de episcop.

§. 282. *Despre novela împăratului Emanuil Comnen în privința alegerii de episcop.*

Împăratul Emanuil Comnen, carele stăpânise dela anul 1143 până la a. 1180, a emis o novelă în anul 1166 din 14 Iulie cu privire la alegeri de episcopi, prin care rânduește: «că dacă toți alegătorii nu vor fi de una și aceeaș părere, ci unii se vor deosebi de cătră voturile celor mai mulți, sau dacă voturile se împart în număr egal, atunci votul acelora să se prefereze, cu cari simte una acela, carele este președinte al judecării, cătră carele trebuie să avem atențiune, va să zică: cu cari metropolitul ca președintele sinodului episcopilor va fi de o părere.

Balsamon începând a interpreta canonul al 6-lea al sinodului ecumenic I, în care se hotărăște ordinea patriarhilor, și drepturile metropoliților la alegerea de episcopi cu aceea, că episcopul are a se alege după pluralitatea voturilor episcopilor adunați în sinod, și că peste voia metropolitului nîme nu se poate face episcop (§. 147 și 148) — istorisește întâmplarea aceasta, că adevărat oarecine a întreat: «că are-se a se ținea în privința alegerii de episcop de canonul al 6-lea al sinodului ecumenic I, sau de novela împăratului? la care unii au răspuns, că în treburi bisericești nu se poate urmă după novela împărătească, ci legile vechi au valoare în lucruri bisericești, și acele canoane, care s'au sancționat în conformitate cu legile, dar alții să fie

afirmat contrarul, zicând, că novela are putere peniru toată lumea, și peniru fiecare cauză, și că este legea generală». Balsamon după toate acestea își dă părerea sa în privința acestei chestiuni într'acolo: că lui nu i-se pare, că novela ar avea loc în alegeri bisericești, sau în chestiuni bisericești, încă nici atunci, când novela n'ar vătămă tradițiunea canonică.

Noi încă părtinim părerea lui Balsamon și o sprijinim din punct de vedere al dreptului, după care compete bisericei legislația în toate afacerile ei, ce se țin de sfera bisericească, precum și de conducerea și regularea chestiunilor, care cad în competența ei.

Cumcă biserica noastră n'a neglijat obligământul său, de a aduce canoane spre conducerea și regularea a orice fel de cazuri posibile la alegeri de episcopi, s'au văzut deajuns din cele ce am expus în §-ii precedenți; prin urmare suntem siliți a zice: că suslăudata novelă este invalidă, căci nu se potrivește cu canoanele, și anume cu al 6-lea al sinodului ecumenic I, nici cu al 19-lea al Antiohiei; apoi mai este acea novelă și superfluă față cu atâtea canoane, care s'au adus în treaba alegerilor de episcopi prin legislația competentă bisericească.

§. 283. *Alegerea de episcop făcută prin stăpânitori lumești și boieri este invalidă.*

Despre aceasta ne învățăm din canonul al 3-lea al sinodului ecumenic VII, care legiuiește: «Toată alegerea făcută de cătră boieri peniru episcop, presbiter sau diacon să rămână neîntărită după canonul al 30-lea apostolesc, care zice: dacă vre-un episcop lumești stăpânitori întrebuițând, prin aceștia ar luă biserica, să se depună și să se segregeze împreună cu toți, ceice se împărtășesc cu dânsul, căci trebuie celce urmează a se înaintă la episcopie de episcopi a se alege, precum de cătră sântii părinți dela sinodul ecumenic VII din Nicea s'a hotărît în canonul 6, ce zice: «Episcopul se cuvine mai ales de toți ceice sunt în eparhie (metropolie) a se așeză ș. c. a.

Canonul acesta din anul 787 documentează deajuns, cum ierarhia bisericească a rămas credincioasă acelei modalități, care biserica lui Christos o a fixat peniru constituirea episcopilor din timpii primitivi și următori prin canoane pozitive, și cum împinge ea dela sine amestecul suprematizător al stăpânirii lumești și al

aristocrației la alegerile de episcop, presbiter sau diacon și cum ea spre asigurarea canoanelor de mainainte defige pedeapsă îndoită pentru alegeri făcute de stăpâniri lumești, și aristocrație, căci vedem, că părinții sinodului acestuia ecumenic al VII pe baza canonului apostolesc 30 nu numai legiuiesc depunerea, ci încă și segregarea aceluia, care prin stăpâniri lumești și aristocrație s'ar face episcop, preot sau diacon, iar pe cei părtași la asemenea fapte îi segregază dela biserică.

§. 284. *Despre modul constituirii protopresbiterului, preotului și diaconului.*

Protopresbiterul, precum am arătat în §-ful 174 și 175, este mai marele clerului și poporului districtual, și priveghitor asupra purtării și împlinirii datorințelor preoției și ale creștinilor, și pentru toate aceste este beneficiat. Iar presbiterii și diaconii precum am expus în §-fii 182—183, sunt acei servitori bisericești, cari după chemarea lor nu numai stau mai deaproape de poporul credincios decât episcopul sau protopresbiterul, ci se poate zice, că ei sunt neîntrerupt în mijlocul poporului ca învățătorii cuvântului dumnezeesc, și ca întocmitorii tainelor, și ai altor funcțiuni religioase, de care poporul credincios are lipsă mai în toate zilele; pentru aceste serviciuri sunt ei beneficiați din partea respectivului popor.

Părțile acestea ale chemării protopresbiterului, preotului și diaconului arată din destul dreptul clerului și al poporului în constituirea protopresbiterului său, precum și dreptul poporului în constituirea preotului și a diaconului său.

Apostolul Pavel scriind lui Timoteiu despre însușirile, care trebuie să le aibă un candidat de preoție, zice: «că se cade preotului să aibă și mărturie bună dela cei din afară I. Timot. cap. III, 7». Este știut, că o mărturie, ce se dă dela particulari pe cale privată, nu poate avea acea valoare, ca o mărturie, care a urmat după o dezbaterie serioasă într'o adunare legală, și bine organizată, prin urmare și mărturia pentru un candidat de protopresbiter, de preot și diacon poate să aibă numai atunci valoarea sa recerută legală, dacă aceea a urmat după consultări ținute în sinodul districtual, asupra unui constituind protopres-

biter, sau în sinodul parohial asupra candidatului de preoție și diaconie. De aceea pe baza lucrărilor apostolilor Domnului și ale următorilor lor, precum și pe baza canoanelor pozitive s'a stabilit în biserica noastră dreptul de alegere, prin reprezentanții clerului și poporului, a tuturor beneficiaților bisericesti, spre încunjurarea oricăror abuzuri la extradarea mărturie pentru acei beneficiați.

Partea practică a acestei teorii se oglindează în următoarele:

I. În privința constituirii vre-unui protopresbiter, reprezentanții clerului și poporului districtual se adună într'un sinod districtual sub președinția unui comisar consistorial cu observarea formelor prescrise de către sinodul eparhial, și țin consultări asupra reîntregirii scaunului protopresbiteral, și aleg pe unul sau pe mai mulți, și actul alegerii împreună cu protocolul sinodal îl aștern consistorului eparhial, care censurându-l, atât actul cât și însușirile personale ale alesului și prezentatului, și aflând toate în ordine bună, submite episcopului eparhial hârțile respective dimpreună cu opiniunea sa, apoi episcopul convingându-se, că alegerea a fost legală, și prezentatul este vrednic de dignitatea protopresbiterală, îl denuște și-l hirotesește de protopresbiter, și înzestrându-l cu gramata arhierască, prin care îi dă dreptul funcționării de protopresbiter, îl trimite la ale sale.

II. În privința constituirii preotului și diaconului reprezentanții poporului unei parohii se adună într'un sinod parohial sub președinția protopresbiterului concernent, pe lângă observarea celor prescrise pentru asemenea sinod din partea sinodului eparhial și după consultări avute purced la alegere, și după ce o au finit protocolul sinodului dimpreună cu actul alegerii se predă protopresbiterului președinte, care îl transpune consistorului eparhial, și acesta cenzurează actul sinodului și însușirile alesului, și aflând, că sinodul parohial s'a ținut potrivit prescrișelor previgente, și alesul posedă calitățile recerute pentru preot sau diacon, subșterne episcopului eparhial tot actul spre finala decisiune. Episcopul încă găsind, că toate s'au lucrat după cuviință, și prezentatul posedă calitățile necesare, denuște de preot sau diacon pe cel ales, și hirotonindu-l, și înzestrându-l cu gramata arhierască, prin care capătă dreptul de funcționare ca preot sau diacon, îl trimite la locul destinațiunei.

§. 285. *Continuarea acestui obiect.*

Cele expuse în §-ul precedent au bază legală în canonul 5 și 13 din Laodicea, prin care se exclude dela alegeri gloatele neregulate, dar nu și creștinii evlavioși și înțelepți, precum cetim în tâlcul suscitaturii canon 13 în Pidalion.

Cumcă clerul și poporul respectiv își alegea pe protopresbiterul său, iar poporul parohial își alegea pe preotul sau diaconul său încă și în timpii goanelor celor mai crâncene, care ei aveau să le sufere din partea împăraților romani păgâni, se vede din o ordinațiune a împăratului Alexandru Sever, carele era gonaciul cel neîmpăcat al bisericei lui Christos și al creștinilor, și murise la anul 235. Acest împărat păgân, când provocă pe poporul său, ca să-și aleagă pe amploiații cardinali politici, îi aducea lui de model purtarea creștinilor la alegeri de preoții săi, și aceea o lăudă ca o faptă vrednică de imitațiune — Bingham Pars. II. pag. 89.

Apoi dacă canonul al 3-lea al sinodului ecumenic VII despre care am amintit în §-ul mai sus 283, legiueste, că alegerea cuiva de preot sau de diacon prin stăpânitori lumestri și prin boieri este invalidă, și unul ca acesta făcându-se preot sau diacon, are a se depune și a se segregă dela biserică cu toți partizanii lui; și dacă precum am arătat în §-ul precedent, mărturia din afară, cece apostolul cere pentru ceice vreau să între în tagma preoțească și diaconală, nu se poate procură în alt chip corect, decât printr'un sinod parohial ținut în forma legală: atunci urmează preafirește, că clerului și poporului prin reprezentanții săi li-se cuvine dreptul de alegere a protopresbiterului lor, iar unui popor parohial dreptul de alegere a parohului și diaconului său. Dreptul acesta de alegere de protopresbiter, de preot și diacon nu se poate eludă nici prin consistor, nici prin episcop, căci are putere judicială, carea se poate înfrânge numai atunci, când sinodul pentru alegerea de protopresbiter, sau de preot și diacon a abuzat cu dreptul său de alegere, sau când prin purtarea sa s'a documentat de nevrednic spre exercitarea dreptului de alegere; precum am arătat mai pe larg despre asemenea momente în §-ul 280.

§. 286. *Oare este în biserica noastră dreptul de patronat în punerea beneficiaților bisericești?*

Deși cu privire la cele ce s'au expus în acest tractat despre modul constituirii beneficiaților bisericești, se vede a fi de prisos a mai face întrebarea, că este, sau nu în biserica ortodoxă răsăriteană dreptul de patronat în punerea beneficiaților bisericești, deoarece din destul s'a arătat dreptul de alegere, ce compete clerului și poporului în constituirea beneficiaților bisericești: totuș aflăm de necesar a tracta și această întrebare, căci este de mare însemnătate în dreptul canonic. Deslegarea acestei întrebări trebuie să se iee din principiile genuine ale cristianismului; de aceea înainte de toate vom cită unele pasaje din sânta scriptură și apoi din canoane, pomenind și organismul bisericii lui Christos, ca cu atât mai sigur și mai nerăsturnabil să fie rezultatul logicei noastre. Însă mai nainte de a cită acele pasaje din biblie sau din canoane, este de lipsă a defini: ce este și cum trebuie să se facă milostenia în înțelesul creștinesc? căci dacă vom ști aceasta, atunci vom ști deslegă și întrebarea susatinsă în înțelesul cel adevărat creștinesc.

Așadară înainte de toate să vedem: ce este milostenia în înțelesul creștinesc? Milostenia în înțelesul creștinesc este acea lucrare a inimei creștinului, prin care el năzuește să facă deaproapelui, sau deaproapilor săi, sau și spre scopuri religioase sau și filantropice vre-un bine și ajutor în direcțiunea trupească sau sufletească. La întrebarea: cum trebuie creștinul să facă milostenia sa? răspundem: «creștinul trebuie să facă milostenia sa din inimă curată și cu credința, că precum el miluește pe alții, așa și Dumnezeu îl va milui pe el» Mat. V. 7.

Cumcă aceste două definițiuni catehetice sunt efluxe din învățătura creștinească, ne vor convinge citatele, care le vom aduce din sânta scriptură spre câștigarea principiilor genuine priyitoare la deslegarea dreaptă a întrebării noastre de sus; și adecă I. la evangelistul Mateiu cap VI. v. 1—2 cetim cuvintele Mântuitorului, care le-a îndreptat cătră ascultătorii săi, zicându-le: «Luați aminte, milostenia voastră să nu o faceți înaintea oamenilor, ca să vadă ei, iară de nu, plată nu veți avea dela Tatăl vostru, carele este în ceruri. Deci când faci milostenia, nu trâmbiță înaintea

ta, precum cei fătarnici fac, în adunări, și în uliți, ca să se mărească dela oameni; adevăr zic vouă: că-și iau plata sa; iar tu când faci milostenia ta fă-o întru ascuns, și tatăl tău, celce vede întru ascuns, acela va da ție la arătare». — II. Cumcă valoarea milosteniei în biserica lui Christos nu se măsură după mărirea ei, ci după moralul, care l-a produs milostenia, ne învățăm în privința aceasta dela însuș Christos, care a văzut pe bogați aruncând darurile lor în vistieria bisericeii, și a văzut și pe o văduvă săracă, aruncând acolo doi fileri, și a zis apostolilor: adevăr zic vouă, că această văduvă săracă mai mult a aruncat decât toți ceilalți, căci aceștia au aruncat din prisosință darurile lor, iar această văduvă din sărăcia sa a aruncat toată averea, ce a avut» Luca XXI, 1—4. — III. Apostolul învață pe Corinteni — I, cap. 10, 31, 32, zicându-le: «ori ce veți face, toate spre mărirea lui Dumnezeu să le faceți, fără smînțeleală să fiți bisericeii lui Dumnezeu».

Acum urmează să consultăm și canoanele; aci aflăm I. că canonul 4-lea al sinodului ecumenic IV legiuiește: că nu poate zidi nimenea mănăstire sau casă de rugă fără voia episcopului; — II. că can. 1-lea al sinodului local I—II rânduiește: fiindcă unii zidind mănăstiri, și consânțindu-le lucrurile lor, dar după consfințire nu numai le stăpănesc acele, ci și le vând, și pe alții îi pun stăpânitori peste ele: pentru aceea se rânduiește, ca fieștecare mănăstire să se zidească cu consiliul și știrea episcopului locului, să se scrie în condica mănăstirei toate lucrurile afierosite ei, dimpreună cu numele ctitorului sau al ctitorilor, și această condică să se păstreze la episcopie, pentruca ctitorul să nu poată înstreina ceva din cele consânțite mănăstirei; nici poate ctitorul să se facă pe sine sau pe altul cineva de igumen într'ansa, fiindcă dacă peste acelea, celece dăruiește cineva vre-unui om, nu mai poate porunci mai mult, cum acela ar putea stăpâni peste acele, celece odată le-a consânțit lui Dumnezeu, și că celce s'ar încumetă a face în contră, se socotește ca un fur de cele sante, și se supune osândeii lui Anania și Sappira»: — III. că în canonul 8-lea al sin. ecumenic IV se supun episcopului eparhial după tradițiunea sântilor părinți preoții și călugării dela bisericile mănăstirilor, ptohotrofielor — case hrănitoare de săraci — ale ghiromielor — case hrănitoare de bătrâni — ale nosocomielor —

spitalelor — cu aceea, că ceice vor răsturnă în orice chip această constituțiune, și nu se vor supune episcopilor lor, de vor fi preoți, să se supună certărilor canoanelor, iar de vor fi monahi sau mireni, să se exchidă dela cuminecătură». Balsamon talmăcind acest canon, pune această întrebare: că ce se va răspunde la aceia, cari dintre preoți sau călugări vor zice: că ei nu sunt subordinați patriarhului sau episcopului eparhial, căci ei se țin de o biserică liberă, provocându-se și la ordinațiunile statutelor făcute de cătră fundatori, pe lângă ale căror biserici sunt ei așezați? Balsamon desleagă această întrebare zicând: că aci se va răspunde cu bună seamă nimic; căci dacă și vre-un fundator de mănăstire, sau biserică va decretă în statutele sale, sau în ordinațiunea sa, ca preoții sau călugării dela biserică sau mănăstirea, pe care el a zidit, să nu se supună episcopului eparhial, astfel de fundatori să nu se asculte, căci au stabilit un ce în contra dumnezeștilor și sântelor canoane, și au scris așa ceva ce nu poate să stee;» — IV. că în canonul al 3-lea al sinodului ecumenic VII cetim: că alegerea de episcop, preot sau diacon prin stăpânitori lumești și boieri este invalidă.

În fine din consultarea organismului bisericei aflăm, că nu se iartă nici unui membru domnie sau prerogativă asupra altuia, cu atât mai puțin se poate iertă domnie sau prerogativă asupra unui întreg element social; căci ca creștini trebuie să știm, că toți suntem mădularele trupului lui Christos, și că toți suntem datori bogații ca și săracii să facem milostenie după putință, ca și Dumnezeu să ne fie milostiv, și că toți fără deosebire de bogat și sărac avem un început și un sfârșit, toți suntem din pământ și în pământ ne vom întoarce. Și într'adevăr ar fi o părere vătămătoare și dejositoare pentru religia creștinească, când s'ar presupune, că cineva pentru aceea să aibă prerogativă asupra drepturilor generale ale celorlalți creștini, căci el fiind mai bogat decât mulți alții, face bisericei și mănăstirei, sau și spre alte scopuri bisericesti și filantropice mai mari dăruiri decât alții! Pentrucă încă este întrebarea, dacă milostenia cea mare a bogatului este primită de Dumnezeu mai presus decât cea mică a săracului? căci am văzut din cuvintele lui Christos, că milostenia de doi fileri a văduvei sărace a fost mai bine primită de Dumnezeu decât darurile bogaților; apoi voește

Christos, ca nime să nu trimbițe milostenia ce o face, în adunări și pe strade, căci așa fac numai fățarnicii, ci fiecare să facă milostenia pe ascuns, și fără să știe dreapta ce a făcut stânga, și Dumnezeu va răsplăti apoi la arătare.

Deci din combinarea naturii milostenice creștinești a învățăturilor lui Christos despre milostenie, și valoarea ei, apoi din combinarea canoanelor privitoare la binefaceri la zidirea bisericilor și a mănăstirilor, și în fine din combinarea organismului bisericii lui Christos se desleagă de sine însaș întrebarea susținută într'acolo: că în biserica noastră, a cărei ierarhie a observat strâns cuvintele Mântuitorului despre milostenie, n'a fost nicicând, nici este, nici poate să fie dreptul de patronat.

Cunoaștem noi novela 123 din capul al 18-lea a împăratului Iustinian, care zice: «carele va zidi biserică și pe preoți îi va înzestră, acela are dreptul de denumire a preoților dela acea biserică». Însă cunoaștem și aceea, că legislațiunea bisericească n'a acceptat această novelă a împăratului Iustinian. Aserutul nostru se adeverează prin acea împrejurare faptică, că sinodul ecumenic al V-lea, ce s'a ținut în zilele acestui împărat, n'a primit în afacerile sale novela amintită, dar nici celelalte sinoade, care s'au ținut mai târziu, s. e. sinodul ecumenic VI și VII și cel local I—II din Constantinople, și cel din biserica sântei Sofii, ceea ce cu bună seamă ar fi urmat, când ar fi văzut ierarhia, că suslăudata novelă imperială are vre-o bază publică.

Însă deși ierarhia și legislațiunea bisericii noastre nu iartă dreptul de patronat ca un ce, ce este în contra principiilor creștinismului; totuș ea are toată atențiunea către binefăcătorii cei mari ai bisericilor și mănăstirilor, fie aceia vii ori morți, căci ea săvârșește în toate zilele pentru ei rugăciuni la serviciuri dumnezeiești.

Apoi și ceilalți creștini au către ctitorii bisericești și mănăstirești toată venerațiunea, documentează către dânșii cu tot prilejul o cinstire deosebită, și le dau lor întâietatea șederei în și afară de biserică, precum și în celelalte adunări și afaceri economico-bisericești. Toți ctitorii bisericești și mănăstirești, cari fac milosteniile lor din inimă adevărat creștinească, sunt mulțumiți cu rugăciunile, care ierarhia le săvârșește către Dumnezeu pentru

ei, și cu onoarea, ce le dau lor creștinii, și nu pretind sieși nici o prerogativă, ci cu umilință mulțumesc lui Dumnezeu, căci au putut să facă ceva bine spre scopuri religioase și filantropice din averile lor, rugându-se lui Dumnezeu cu vameșul, ca să le fie lor milostiv.

Tăierea VI.

Despre averile eparhiilor, metropoliilor și patriarhatelor.

§. 287. *Principii canonice privitoare la averile scaunelor arhieresti.*

Fiindcă canoanele nu fac nici o deosebire între averile eparhiilor, ale metropoliilor și patriarhatelor, căci acele sunt de una și aceeași natură, adecă sunt «averi ale Domnului»; pentru aceea și noi vom tracta despre ele în concret, și pentru oclicirea repetițiunilor de cuvinte ne vom servi cu numele de «averi ale scaunelor arhieresti», în loc de averi ale eparhiilor, metropoliilor și patriarhatelor.

Acestea lăsându-le înainte, zicem, că principiile canonice privitoare la averile scaunelor arhieresti le aflăm în următoarele canoane:

I. în canonul 38 apostolesc: «A tuturor lucrurilor bisericesti episcopul să aibă purtare de grije, și ocârmuiască-le pe ele fiindu-i Dumnezeu cercetător; însă să nu-i fie lui cu puțință a înstrăina ceva din ele, sau a dăruî rudelor sale cele ale lui Dumnezeu; iar de ar fi săraci, dee-le lor ca unor săraci, dar nu sub pricinuirea acestora să vândă cele ale bisericei»;

II. în canonul 40 apostolesc: «fie arătate propriile lucruri ale episcopului, dacă va avea ale sale, și arătate cele domnești, ca să aibă stăpânire episcopul săvârșindu-se, pe ale sale, cărora va voi, și cum va voi, a le lăsa, și nu cu pricinuire de lucruri bisericesti să cază cele ale episcopului, când va fi având muiere și copii, sau rudenii, sau casă, căci este drept înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, ca nici biserica să nu sufere vre-o pagubă pentru neștiința lucrurilor episcopului, nici episcopul sau rudele lui cu pricinuirea bisericei să se jefuiască, sau să cază în vorbe oamenii lui, și moartea lui cu ocări să se îmbrace»;

III. în canonul 41 apostolesc; «Poruncim, ca episcopul să aibă stăpânire peste lucrurile bisericeii, că dacă sufletele cele scumpe ale oamenilor lui i-s'au încredințat, cu mult mai mult de a porunci pentru bani, încât după a lui stăpânire toate să se ocârmuiască, și celorce au trebuință, să li se dea cu frica lui Dumnezeu și cu evlavie prin presbiteri și diaconi. Să se împărtășească însă și el din cele trebuincioase, de va avea trebuință, la trebuințele sale cele de nevoie, și la a fraților celor din străini, ca ei în nici un chip să nu fie lipsiți, căci legea lui Dumnezeu a rânduit, ca, ceice stau înaintea altarului, dela altar să se hrănească, fiindcă nici ostașul nu se lipsește de simbria sa, purtând arme asupra protivnicilor»;¹⁹

IV. în canonul 25 al sinodului ecumenic IV: «Venitul bisericeii văduvite să se păzească întreg de economul acestei bisericeii»;

V. în canonul 26 al sinodului ecumenic IV: «Fiindcă în oarecare bisericeii episcopii întrebuințează fără economi lucrurile bisericești, pentru aceea fiecare bisericeă, care are episcop, trebuie să aibă și econom din clericatul său, care să economisească cele bisericești după socotința episcopului său, ca să nu fie fără mărturii economia bisericeii, și din aceasta să se risipească lucrurile acesteiaș bisericeii, și preoției să se pricinuiască defăimare; iară de nu o va face aceasta, să fie supus dumnezeieștilor canoane»;

VI. în canonul 35 al sinodului ecumenic VI: «Nu este iertat nici unui din toți metropoliții, săvârșindu-se vre-un episcop, care este supus scaunului său, lucrurile lui sau cele ale bisericeii lui a le lua, sau a și-le însuși, ci să fie sub paza clericului bisericeii, al căreia răposatul se află întâi-șezător, până la înaintarea altui episcop, afară de n'a rămas clerici în acea bisericeă, că atunci metropolitul aceste le va păzi neîmpuținată, toate dându-le episcopului, ce se va hirotoni».

§. 288. *Continuare I.*

VII. În canonul 11 al sinodului ecumenic VII: «Îndatorată fiind toți a păzi dumnezeieștile canoane, și pe celace zice, a fi economi la toate bisericele, cu tot chipul suntem datori a-l țineă nestrămutat; și dacă fieștecare metropolit va pune la bisericea sa

¹⁹ I. Corint. IX, 7, 13.

econom, bine va fi, iar de-nu, atunci episcopul Constantinoplei are voie a pune econom la acea biserică; aşijderea şi metropoliţilor, dacă episcopii cei supuşi lor nu voiesc să aşeze economi la bisericile lor. Şi însăş aceasta să se păzească şi la mănăstiri;

VIII. În canonul 12 al sinodului ecumenic VII: «Dacă vre-un episcop sau egumen, ar înstrăină la boieri sau la alt cineva ţarinite episcopiei sau ale mănăstirei, fără tărie să fie aceea după canonul sântilor apostoli, ce zice: că purtarea de grije a tuturor lucrurilor episcopul să o aibă, şi să le ocărnuiască ca şi cum Dumnezeu ar privi; însă să nu-i fie lui iertat a înstrăină din acele, sau a da rudelor sale cele ale lui Dumnezeu; iară de vor fi săraci, să le dea ca unor săraci, dar nu cu pricinuirea acestora să le vândă. Iar de ar pune cauză, că aduce pagubă şi nu este ţarina de nici un folos, nici atunci să nu dea locul boierilor, ci clericilor sau lucrătorilor de pământ; iar de ar întrebuiţa viclenia rea, şi dela cleric sau lucrător de pământ ar cumpără, vre-un boier ţarina, şi atunci vânzarea să fie fără tărie şi să se întoarcă episcopiei sau mănăstirei, şi episcopul sau egumenul, celce a făcut aceasta să se izgonească, episcopul din episcopie, şi egumenul din mănăstire, ca unii, cari risipesc rău celece n'au adunat»;

IX. În canonul 24 din Antiohia: «Cele ale bisericii bine este a-se păzi pentru biserică cu toată sânguinţa şi buna cunoştinţă şi credinţa cea cătră privitorul a toate şi judecătorul Dumnezeu, care şi a-se chivernisi se cuvine cu judecata şi stăpânirea episcopului, căruia îi este încredinţat tot poporul, şi sufletele celor ce se adună. Şi arătate să fie celece sunt în partea bisericii cu ştiirea celor dimprejurul lui, a presbiterilor adecă, şi a diaconilor, ca să ştie aceştia şi să nu le fie necunoscut, care sunt ale bisericii, încât nimica să nu le fie lor necunoscut, că de se întâmplă episcopului să schimbe viaţa, arătate fiind lucrurile, celece sunt în partea bisericii, nici aceste să cază şi să se piarză, nici cele osebite ale episcopului să nu se supere cu pricinuirea de lucruri bisericesti, căci drept şi plăcut lucru este şi la Dumnezeu şi la oameni, cele osebite ale episcopului, ori căroră va voi el a le lăsa, iară cele ale bisericii a le păzi pentru dânsa, şi nici biserică să nu sufere pagubă, nici episcopul cu pricinuirea bisericii să nu se jefuiască, sau să cază şi în ispită cei din partea lui, şi el împreună după moarte cu ocară să se îmbrace».

§. 289. *Continuare II.*

X. In canonul 25 al sinodului local din Antiohia: «Episcopul să aibă stăpânirea lucrurilor bisericesti, ca să le chivernisească pentru toți, cei-ce au trebuință cu toată evlavia și frica lui Dumnezeu; dară să se împărtașească și el de cele trebuincioase de ar avea trebuință, pentru trebuințele sale cele de nevoie, și pentru frații cei străini, cari se ospitează la dânsul, încât ei să nu se lipsească de nimica după Dumnezeescul apostol, ce zice: «având hrană și îmbrăcăminte, cu aceste ne vom îndestulă». Iar de nu s'ar îndestulă cu acestea, ci ar schimbă lucrurile în casnicele sale trebuințe, și veniturile bisericei sau rodurile țarinelor fără știrea presbiterilor și a diaconilor, le-ar încredința în mâna cuiva și în mâna prietinelor, sau a rudelor, sau a fraților, sau a fiilor săi ar da stăpânirea, spre a se păgubi pe ascuns prin unii ca aceștia socotelele bisericei, acesta să dea seamă sinodului eparhiei; iar dacă și altcum episcopul s'ar arată, sau și cei împreună cu el presbiteri, că adevărat cele ce se țin de biserică, din țarini sau și de ori-ce avere bisericască la sine le trag, și prin aceea fac scurtare săracilor și socotelei bisericei, și încredințarea și infamie grămădesc asupra cuvântului bisericei, și asupra acelor, cari astfel chivernisesc, — atunci și aceștia toți să capete corecțiune, după ce sântul sinod a examinat fapta»;

XI. In canonul 40 al sinodului local din Cartagena: «Au plăcut, ca episcopii, presbiterii, diaconii, sau ori și cari clerici, neavând nimica, dar sporind în timpul episcopiei, sau a clericatului lor, ar cumpără țarini sau orice sate pe numele lor, să se învinovățească ca unii, cari au făcut răpire asupra lucrurilor domnești, de nu după-ce aducându-li-se aminte, le vor aduce bisericei. Iar de le-ar veni lor chiar din dăruirea cuiva, ori din moștenirea rudeniei, din acestea vor face, ceea ce vor vrea; iară după ce au voit (ale da) vor voi ale întoarce înapoi, ca niște netreb-nici se vor judecă nevrednici de cinstea bisericască»;

XII. In canonul 89 din Cartagena: «S'au otărit, că dacă vre-un episcop va lăsa moștenitori rudenii — — — mai mult decât pe biserică, unuia ca acestuia să i se zică după moarte anatema, și numele lui nici decum să nu se pomenească de iereii lui Dumnezeu, nici să se poată desvinovăți, dacă va muri fără

diată, fiindcă episcop făcându-se, este dator ca după cuviință să-și facă rânduirea lucrurilor sale potrivită cu epangelma sa»;

XIII. In capul 57 din pravila românească: «Toate cele ce le-a avut episcopul înainte de a se face episcop, le poate da unde va vrea și le poate împărți în viață și la moarte; iar cele ce le-a agonisit ca episcop, acele sunt ale bisericei, adică ale eparhiei, sau ale metropoliei, și despre acele nu poate face testament. Dacă însă s'ar întâmplă, ca episcopul să fie primit oare-care lucruri dela părinții săi, sau dela unchi, frați sau dela alte rudenii ale sale, aceste le poate împărți între aceștia, și poate face cu ele ce va vrea. Mai departe după moartea episcopului nimene să nu înstrăineze ceva din lucrurile lui, ci acele pe lângă consemnare să le primească economul în prezența clerului, și să le păstreze până la venirea altui episcop, și apoi să le predee acestuia.

§. 290. *Despre natura averilor scaunelor arhieresti.*

Natura averilor scaunelor arhieresti este una și aceeași cu natura averilor bisericilor și ale mănăstirilor,²⁰ prin urmare ele sunt averi «domnești» ca acestea; ele sunt neînstrăinare, și arhierul respectiv are numai potestatea, sau mai bine zicând îndatorirea de a priveghia preste acele, de a se folosi din ele la lipsele sale necesarii, și ale întrebuiință pentru acoperirea lipselor fraților străini călători, și pentru darea de milostenii la săraci prin preșbiteri și diaconi cu evlavie, fiindu-i Dumnezeu cercetător. De aci apoi urmează, că un arhieru este dator să privească veniturile, ce le are din eparhie, metropolie, sau patriarhat ca niște roade ale țarinei «Domnului», care sunt inimile cele miloase ale creștinilor, și ale întrebuiință spre acoperirea lipselor sale, spre milostenie la săraci, iar prisosul lor a-l întoarce în vistieria scaunului său arhieresc, căci precum arată canoanele citate arhierul n'are dreptul de a dispune cu averea, ce și-a făcut ca atare, și numai acea avere a sa o poate da și testă cui va vrea, carea în urma vre-unei donațiuni sau moșteniri dela rudele sale o a herezit. Mai departe prescriu canoanele, că arhierul este dator să arete eparhiei, metropoliei sau patriarhatului respectiv averea sa proprie, când primește scaunul arhieresc spre deose-

²⁰ Vezi §-ful 253.

birea averii scaunului său arhieresc de averea sa privată, asupra căreia poate dispune cum va vrea; din contră dacă arhierul nu va arăta clerului și poporului respectiv averea sa privată, atunci și-a pierdut dreptul de dispozițiune și de proprietar și intră în posesiune însuș scaunul arhieresc.

Canoanele precum am văzut, au făcut proviziune și pentru acel caz, când un scaun arhieresc s'a văduvit, și rânduiesc, ca clerul și economul să îngrijască pe timpul văduviei scaunului arhieresc, ca nu numai averea cea străbună (de mai înainte) a eparhiei, metropoliei și a patriarhatului, ci și veniturile curente ale scaunului arhieresc să se păstreze în întregime, să se conșcrie, și nime, încă nici metropolitul să nu le bântuiască, ci toate nevătămate să se predee episcopului viitor.

§. 291. *Despre administrațiunea averilor scaunelor arhieresti.*

De vom consulta canoanele expuse, aflăm, că la început averile scaunelor arhieresti erau încredințate arhierilor respectivi, cari le și administrau acelea, și numai în privința făcândelor cheltuieli din ele erau oareșicât restrânși, și adevărații arhierii puteau cheltui de acolo spre acoperirea lipselor sale proprii, spre acoperirea lipselor fraților călători și spre milostenii la săraci; însă ei singuri nu puteau împărți milosteniile din averile scaunelor lor arhieresti, ci erau îndatorați a face aceasta prin presbiteri și diaconi. Apoi nu le eră lor iertat să mestece averea lor privată cu averea scaunului arhieresc, ci trebuia să țină deschilinit averea lor privată de cătră averea bisericăscă, ca la caz de moarte să nu se prejudece nici unei nici altei averi, nici să se dea prilej la disenționi.

Noi în dispozițiunile canoanelor apostolești, în privința averilor scaunelor arhieresti, vedem o imitațiune de literă din faptele apostolilor,²¹ cari după ce poporul nu s'a mulțumit cu împărțiala milosteniei ce o făceau ei, au provocat pe popor, ca să-și aleagă sie-și șapte bărbați — diaconi — spre împărțirea milosteniei între săraci și văduve.

Fiindcă însă canonul al 26-lea al sinodului ecumenic IV rânduiește: «că fiecare biserică, care are episcop, trebuie să aibă econom, și impută unor episcopi, căci negligă a pune econom

²¹ Faptele apostolilor cap VI.

pentru averile bisericilor»: pentru aceea afirmăm, că canonul 41 apostolesc încă mai înainte de acest sinod ecumenic al IV-lea, care s'a ținut la anul 451, s'a modificat prin uz într'acolo ca fiecare eparhie să aibă pentru averile sale econom, carele nemijlocit să aibă grije pentru lucrurile ei, și să le administreze după judecata episcopului, căci altcum sinodul acesta ecumenic n'ar fi avut temeiul de a imputa unor episcopi neglijarea punerii economului pentru lucrurile bisericesti. Așadară vedem, că în veacul al V-lea trebuia fiecare scaun episcopesc să aibă econom; și deși susamintitul canon al 26-lea al sinodului ecumenic IV demândă numai episcopilor, să aibă econom: totuș noi afirmăm, că acest canon sub numele de «episcopi» înțelege pe toți arhieriei, adecă și pe metropoliți, și îndatorează și pe aceștia să aibă econom pe lângă bisericile lor, și aceasta afirmăm pe baza canonului al 11-lea al sinodului ecumenic VII, prin care se ordina: «că, dacă fieștecare metropolit va pune la biserică sa econom, bine va face, iar de nu, atunci patriarhul are dreptul să-i pună econom, și dacă vre-un episcop ar neglijă așezarea economului la scaunul său, atunci metropolitul are dreptul, de a octroă unui asemenea episcop pe economul.

Însă noi pe baza doctrinei principiale și cardinale a bisericii noastre, în urma căreia nici un suflet de creștin sau de preot sau și de arhieriu, fie el și patriarh, nu este esemt dela ordinea cuviincioasă, pentru că numai în chipul acesta pot să se facă toate în biserică lui Christos spre zidire, și după cuviință, și buna rânduială, precum sfătuiește apostolul,²² — cutezăm a afirmă și aceea, cumcă deși n'avem canon, prin care un patriarh s'ar îndatoră să aibă la biserică sa, va să zică, la scaunul său patriarhal un econom: totuș nu încapă nici cea mai mică îndoială, că patriarhul întocmai ca și oricare dintre metropoliți și episcopi, este dator a avea econom pentru lucrurile străbune ale patriarhatului, și așa ne vine a zice, că în canonul 26 al sinodului ecumenic IV sub numele de «episcopi» se înțeleg pe cât și metropoliți, pe atâta și patriarhii. Apoi dacă apostolii s'au supus ordinei bune, dela care a depins îndestularea poporului pentru împărțirea

²² I. Corint. XIV, 26 și 40.

milosteniei nu mai mult prin apostoli, ci prin cei șapte diaconi, atunci și patriarhii sunt datori să se supună ordinii bune, dela care depinde îndestulirea clerului și a poporului credincios în privința averii respectivului scaun patriarhal; iară în caz contrar se cuvine sinodului patriarhal dreptul, de a ocroti patriarhul pe econom pentru păstrarea averii străbune a acelu scaun.

Din aceste premise se vede, că în timpii sinodului ecumenic VII, care s'a ținut la anul 787, arhieriei erau îndatorați să aibă pe lângă bisericile lor și economi, însă în decurgerea timpilor pretutindenea, unde biserica nu era împedecată prin împrejurări extrane în lucrările sale, și unde arhieriei nu negligau prescri-sele canonice, și îndatorirea lor, — s'a aflat de lipsă, ca în loc de un econom să se așeze pe lângă scaunele arhieresti o episcopie constătătoare din câțiva membri ai clerului și poporului respectiv, carea este însărcinată a administra în conștelegere cu arhierul averile străbune ale scaunului lor arhieresc și a da sinodului bisericesc rațiociniu despre starea lor, și totodată îngrijește în caz de moarte a arhierului respectiv pentru averea bisericeii, și pune în lucrare și diata răposatului arhieriu potrivit prescrișelor canonice. Eforia aceasta este un așezământ propriu bisericesc purces din imitațiunea faptelor apostolilor, cari nu unul, ci șapte bărbați — diaconi a propus poporului pentru împărțirea milosteniei, ca prin aceea să aibă lucrul și controla sa cuviincioasă; așa și la averile scaunelor arhieresti nu ajunge în timpii noștri un econom, ci se cere din cauze binecuvântate o eforie așezată de către sinodul bisericesc, care în conștelegere cu arhierul respectiv să administreze averea «Domnului», ce este la fiecare scaun arhieresc spre a corespunde înaltului și sântului scop, pentru care acelea s'au înființat.

§. 292. Avera privată a vreunui arhieriu trebuie să se deosebească de către averea scaunului arhieresc, dacă arhierul are de cuget să facă diată validă după moartea sa.

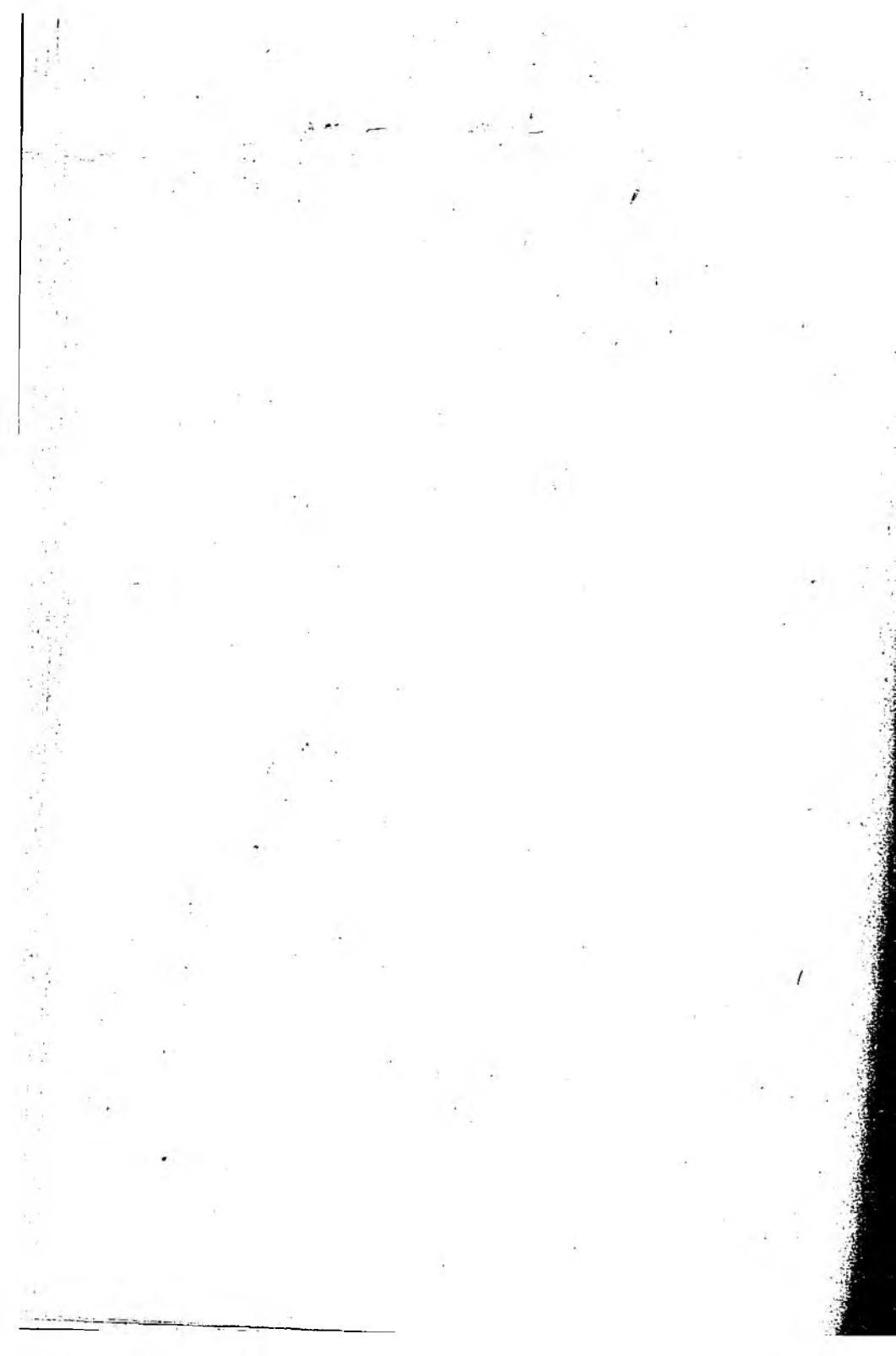
Canoanele citate în §-fii mai sus arată din destul, că averea scaunului arhieresc trebuie să se deosebească de către averea privată a arhierului, dacă acesta voiește să facă diată validă după moarte despre averea sa privată, căci altcum amestecându-se aceste două averi, cu greu se va putea afla starea cea adevărată a

uneia și a alteia, de unde apoi se pot naște disharmonii; de aceea cu tot dreptul se cere, ca noul arhieriu, ducându-se la scaunul său arhieresc, și vrând a primi sub potestatea sa lucrurile mișcătoare și nemiscătoare ale scaunului arhieresc, să descopere sinodului bisericii averea sa, ce o a dus cu sine, și asupra acestui act să se facă un instrument cu subscrierea celor de față, ca apoi să-i rămână nevătămat și netras la îndoială dreptul de dispozițiune asupra averii sale proprii după moarte.²³ Așijderea dacă arhieriu pe timpul arhieriei sale a moștenit vre-o avere dela rudele sale, sau a moștenit-o în urma vre-unei donațiuni, trebuie să o arete sinodului bisericii, și să facă despre actul acesta un instrument cu întărirea subscrierilor celor de față, și atunci poate face dispozițiuni în viață și după moarte și asupra acestei averi; din contră arhieriu pierde dreptul de dispozițiune asupra averii sale, ce pretinde, că este a lui proprie, și privată. Nu mai puțin diata unui arhieriu este invalidă și atunci, dacă el va lăsa rudelor sale după moarte mai mult decât scaunului său arhieresc, căci apriat ordonă canonul 89 din Cartagena: «ca unui asemenea arhieriu să i-se zică după moarte anatema, și numele lui să nu se pomenească de ierii lui Dumnezeu». Balsamon în interpretațiunea acestui canon zice: «că astfel de arhieriu se socotește a fi murit fără diată — ab intestato —, căci ca un arhieriu eră dator să facă diată după dignitatea și profesiunea sa». Această profesiune cuprinde în sine I. jurământul, pe care arhieriu ca monah l-a depus, că el pentru toată viața sa se lapadă de părinții săi, și de rudele sale, și se lipește de Dumnezeu; II. acel jurământ, pe care arhieriu l-a depus cu prilejul hirotoniei de arhieriu, apromișându-se în fața bisericii, și dând dela sine în scris, cumcă dânsul după Dumnezeu pe turma sa cuvântătoare o va iubi și o va grijii peste toate; prin urmare solenel s'a legat, că el nu va da din averea sa mai mult nimănu decât bisericii și turmei sale, al cărui arhieriu este, și a fost.²⁴

În fine averea aceea, ce arhieriu și-o cruță și adună pe timpul arhieriei sale, din veniturile sale, nu se poate privi de averea privată a arhieriuului, căci precum monahul sau igumenul orișice avere își face la mănăstire din slujbe bisericesti,

²³ Vezi §-ful 159. — ²⁴ Vezi §-ful 161 și 162.

nu este a lui, ci a mănăstirei după jurământul monahal, prin care s'a lipsit pe sine pentru toată viața sa de orice drept de posesiune și de dispozițiune, și s'a deobligat la sărăcie materială: așa și un arhieru orice-și cruță și-și agonisește din veniturile sale arhieresti, aceea o cruță și o agonisește nu sieși ci bisericei, al căreia arhieru este; și tocmai în această împrejurare și resignațiune morală se cuprinde sublimitatea chemării unui arhieru, la care s'au deobligat cu jurământ, și pătruns fiind de aceasta apostolul scrie lui Timoteiu episcop al Efesului: «Câștig mare este buna credință cu îndestulare, că n'am adus nimic în lumea aceasta, și arătat este, că nici vom putea duce ceva, ci având de mâncare și îmbrăcăminte, cu acestea îndestulați să fim; iară ceice vreau să se îmbogățească, cad în ispite și în curse și în poftes multe fără de treabă și vătămătoare, care cufundă pe oameni în perire și perzare, că rădăcina tuturor răutăților este iubirea de argint, care unii poffindu-o au rătăcit dela credință, și s'au pătruns cu dureri multe. Iar tu omul lui Dumnezeu fugi de acestea și urmează dreptatea, evlavia, credința, dragostea, răbdarea și blândețele; luptă-te lupta cea bună a credinței, apucă-te de viața de veci, la care și chemat ești, și ai mărturisit mărturisirea cea bună înainte a multe mărturii».

Partea II.

Dreptul canonic extern.

*«Mai întâi de toate poruncile este:
«auzi Israile! Domnul Dumnezeuul tău
«este un Domn, și să iubești pe Domnul
«Dumnezeul tău din toată inima ta, și
«din tot sufletul tău, și din tot cugetul
«tău, și din toată puterea ta; și a doua
«asemenea acesteia: să iubești pe dea-
«proapele tău ca însuși pe tine; mai
«mare de aceste nu este altă poruncă».*
— Marcu XII. v. 29—31.

CAP I.

Despre dreptul canonic extern față cu statul.

Tăierea I.

Despre biserică în stat, și despre stat în biserică.

§. 293. *Deosebirea bisericii de stat.*

Deși biserica este în stat, căci aceiași cristiani sunt totodată și cetățeni ai statului: totuși biserica se deosebește de stat atât în privința urzirei sale, cât și a problemei și a mijloacelor recerute pentru atingerea scopului ei.

Ce se ține de urzirea, de problema și de mijloacele recerute pentru atingerea problemei bisericii creștine, numai prescurt zicem atâta, că ea s'a întemeiat prin Domnul nostru Iisus Christos, și s'a răscumpărat prin scump sângele lui; că problema ei este a produce în creștini religiozitatea și moralitatea potrivit învățăturilor lui Christos, și astfel a pregăti pe credincioși pentru dobândirea mântuirii sufletești, sau după cuvintele lui Christos, pentru moștenirea împărăției lui Dumnezeu; că mijloacele ei pentru

ajungerea problemei sale sunt propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu, a credinței, dragostei și nădejdei, a celor zece porunci dumnezeiești și nouă bisericeste, și administrarea celor șapte mistere ale testamentului nou, toate acestea pe temeiul sântei scripturi.

Iar ce se ține de urzirea statului, de problema și mijloacele pentru ajungerea problemei sale, așijderea amintim aci numai pe scurt atâta, că statul s'a întemeiat prin însoțirea familiilor sub un domnitor — împărat, rege, principe; că problema lui este garantarea susținerii ordinii bune între cetățeni și scutirea lor în privința vieții, onoarei, averii și ocupațiunei oneste și folositoare, adecă conservarea statului juridic; că mijloacele statului pentru ajungerea problemei sale sunt legile politice și criminale.¹

Din asemănarea celor expuse aci urmează preafirește, că biserica lui Christos se deosebește de stat așa, ca și sufletul de trup, acesta este supus statului, iar acela bisericeii; totuș pot, și trebuie să poată subsistă amândouă lângă olaltă, căci, precum vedem că trupul și sufletul, deși sunt două elemente heterogene, dar totuș chibzuesc un om, carele în privința sufletului este membrul bisericeii sale, iar în privința trupului este cetățean al statului: așa și biserica lui Christos și statul pot și trebuie să poată subsistă una lângă alta, pentrucă problema și mijloacele, spre ajungerea problemei bisericeii lui Christos și a statului nu stau în nici o colisiune, nici sunt una alteia periculoase fără privire la forma regimului de stat,² încă nici atunci, când biserica se află într'un stat necreștinesc.

§. 294. *Deosebirea bisericeii de cătră stat o au recunoscut împărații cei dintâi creștini.*

Deosebirea bisericeii de cătră stat o au recunoscut împărații cei dintâi creștini și adecă Constantin cel mare,³ Valenti-

¹ Vezi §-ul 19 din acest op. — ² Fie aceea absolutistică, constituțională, sau republicană.

³ Visum est ipso Constantino Magno, qui cum culpa quorundam Episcoporum ei delatae essent, et ipse ab Episcopis causas inter ipsos motas dijudicare postulatus, respondit eis: Deus vos constituit Sacerdotes, et potestatem vobis dedit, de vobis quoque judicandi, et ideo nos a vobis recte judicamur. Vos autem non potestis ab hominibus judicari, propter quod Dei solius inter vos expectare iudicium et vestra iurgia, quaecunque sint, ad illud divinum reserventur examen. Vos etenim nobis a deo dati estis dii, et conveniens non est, ut homo iudicet deos, sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Ruffin Hist. ecel. Libr. 1. Cap. 2.

nian,⁴ Marcian,⁵ Iustinian⁶ și alții, căci ei au mărturisit în scris de mai multeori sărbătorește, că lor nu li se cuvine nici un drept în lucruri bisericești. Și ce este încă mai mult, împăratul Iustinian eră pătruns de cea convicțiune, că legile civile trebuie să se compună în înțelesul canoanelor bisericești.⁷ De aci apoi a urmat, că deși împărații cristiani au adus după cerințele împrejurărilor unele legi privitoare la fețe și obiecte bisericești: totuș acele erau acomodate previgentelor canoane bisericești și erau ca niște efluse naturale din acestea, și înfățișau icoana înfărirei, cinstirei și a susținerii instituțiilor bisericești din partea autorității supreme de stat.⁸

§. 295. *Necesitatea inevitabilă a statului⁹ pentru de a aveà religie.*

În privința necesității inevitabile a statului pentru de a aveà religie, sunt felurite păreri; unii cred, că statul se poate susține și aduce la perfecționare în ajungerea scopurilor sale prin ajutorul intereselor sociale, ale comerțului, al industriei și al acelor științe și arte, care servesc spre înaintarea acestor scopuri materiale ale statului; alții mai adaugă pe lângă aceste și moralul abstract. Noi cu părerile acestea nu ne putem împretini din cea cauză simplă, dar temeinică, că cetățenii, din cari statul este compus, au a duce o astfel de vieață pământescă, prin care

⁴ In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. Non est meum iudicare inter Episcopos. Beveregius Tom. II. pag. 110.

⁵ Împăratul Marcian a luat parte la sinodul ecum. IV, și a propus cele trei obiecte din canonul al 3-lea, 4-lea și 20-lea spre pertractare zicând: «aflu cu cuviință, ca asemenea obiecte să se tracteze prin sinod, dar nu prin legea împărătească». Bevereg. II. pag. 109.

⁶ Novela 83, Cap. I.: Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui convenitur, Praesul provinciae, et poena iudicaverit dignum, prius hunc spoliari a Deo amabili Episcopo sacerdotali dignitate, et ita sub legum fieri manu. . . . Si ecclesiasticum sit delictum, egens castigatione et multa, Deo amabilis Episcopus hoc discernat, nihil communicantibus, Provinciae Iudicibus, neque enim volumus, talia negotia omnino scire civiles Iudices cum oporteat talia ecclesiastica examinari, et emendari animas delinquentium secundum sacras et divinas regulas, quas etiam nostrae sequi non dedignantur leges.

⁷ Novela 83. — ⁸ Vezi §-ful 19. — ⁹ Noi aci sub «stat» înțelegem oricare stat creștinesc.

să mulțumească și trebuințele lor sufletești, și să-și asigure odihna sufletească, ceace se ajunge numai așa, dacă și statul va avea religie, căci dacă statul ca complexul cetățenilor nu va avea religie, atunci religia cetățenilor este periclitată, și cetățenii n'au nici o garanță din partea statului pentru odihna lor sufletească. De aci urmează, că statul nu poate ignora religia cetățenilor săi fără paguba sa și a cetățenilor săi; și ca să poată mulțumi pe aceia, trebuie să aibă și el însuș religie și să dea religiei, sau mai bine zicând, religiozității sale expresiune chiar și faptică în afacerile sale cu atât mai mult, cu cât îndeobște este știut, că principiile religiei cetățenilor săi sunt cele mai eficace pentru binele comun al statului; și așa învederat este, că statul are necesitate inevitabilă de a avea religie, și de a o respecta căci ea sprijinește statul în atingerea scopurilor sale pe baza instituțiilor dumnezeiești, care arată I. «că toată stăpânirea este dela Dumnezeu»;¹⁰ și iară: «tot sufletul să se supună stăpânirilor mai înalte, căci nu este stăpânirea fără numai dela Dumnezeu, și stăpânirile, care sunt, dela Dumnezeu sunt rânduite; de aceea, care se opune stăpânirii sale, acela se opune rânduelii lui Dumnezeu, acela face sie-și judecată»;¹¹ II. că stăpânirile sunt necesarii, pentru că «unde nu este stăpânitor, acolo poporul se periclitează»;¹² III. că cetățenii să dea superiorilor săi onoarea cuviincioasă, căci învață apostolul: ¹³ «celece sunteți datori, dați tuturor, celui cu frică frica, și celui cu onoare onoarea»; IV. că cetățenii să nu-și facă cu volnicie judecată, căci învață însuș Mântuitorul zicând: «nu judecați, ca să nu fiți judecați»;¹⁴ V. că cetățenii sunt datori a presta dajdea și vama; «dați dajde celui cu dajdea, și vamă celui cu vama»;¹⁵ VI. că cetățenii să facă rugăciuni pentru superiorii lor, căci apostolul scrie cătră Timoteiu: ¹⁶ «Rogu-te mai înainte de toate, să faci rugăciuni, cereri, promisiune și mulțămire pentru toți oamenii, pentru împărat și pentru ceice sunt în dregătorii, ca să petrecem vieață lină și cu odihnă întru toată creștinătatea și curățenia»; VII. ca să nu părăsească pe împăratul lor în ne-

¹⁰ Ioan XIX, v. 11. — ¹¹ Romani XIII, v. 1—2. — ¹² Pild. lui Solomon Cap. XI, v. 14. — ¹³ Romani XIII, v. 7. — ¹⁴ Mateiu VII, v. 1 — ¹⁵ Romani XIII, v. 7. — ¹⁶ I. Timoteiu Cap. II, v. 1—3.

norocirea lui, căci zice înțeleptul Solomon:¹⁷ «ceice n'au stăpânire, cad ca frunzele»; VIII. că sunt datori a apăra patria de inimici, căci religia le zice cetățenilor: «Muierile voastre și pruncii vostri.... să rămână acasă, iară voi toți, cari puteți să mergeți sprinteni cu frații voștri și împreună cu ei să faceți războiu.¹⁸

§. 296. *Ce valoare să aibă biserica în stat și înaintea statului?*

Principiile bisericei trebuie să aibă în stat și înaintea statului acea valoare, carea o poartă ele în sine dela însuș înțemeietorul lor, carele este Dumnezeu. Statul are chemarea, a studia principiile bisericei, căci fără cunoștința lor nu va ști să le apretuiască pe acele, nici va ști distinge între doctrinele bisericești, și a vre-unui abuz și volnicii, de care, poate fi, unul sau altul dintre servitorii bisericei s'au făcut vinovați, ci poate cădea în acea eroare, ca abuzarea în funcțiune a vre-unui servitor bisericesc să o atribue principiilor bisericii; mai departe fără studierea principiilor bisericii nu va cuteza a iertă cetățenilor săi nici o mișcare liberă în administrarea, conducerea și organizarea trebilor lor bisericești, căci necunoscându-le i-se pot părea suspecte și păgubicioase pentru el; din contră statul cunoscând principiile bisericei, care sunt îndreptate spre cultură și luminare, nu numai nu va împedecă nizuințele și sacrificiile cetățenilor săi, pe care ei pentru cultura și luminarea lor vreau să le facă pe terenul bisericesc prin înființarea de institute literare și alte însoțiri spre asemenea scopuri filantropice, ci încă le va sprijini, căci va ști apretul rezultatul lor, dela care și el își va trage folosul.

În fine statul este dator a susține nevătămată vaza bisericei și față cu cetățenii, și a stăru, ca și cetățenii să aibă evlavie către biserică prin păzirea poruncilor dumnezeiești, știind, că numai creștinul bun poate fi și cetățean bun după cuvintele lui Christos, carele învață: dați cesarului cele ce sunt ale cesarului, și lui Dumnezeu, cecele sunt ale lui Dumnezeu.

¹⁷ Pild. lui Solomon XI. v. 14.

¹⁸ Iisus Navi I, v. 14.

Tăierea II.

Despre pozițiunea bisericii față cu statul, și a statului față cu biserica.

§. 297. *Ce pozițiune are să-și iee statul față cu biserica?*

Din deosebirea ce este între biserică și stat, și din valoarea ce trebuie statul să dea bisericii, se arată de sine și pozițiunea, ce statul are să-și iee față cu biserica. Cumpăna statului în privința pozițiunii sale față cu biserica, trebuie să se afle în acel adevăr, că Christos este capul trupului bisericii¹⁹ și biserica ca atare este subordonată lui Christos;²⁰ că domnitorul este capul statului, și că statul este subordonat domnitorului. Mai departe, că precum Mântuitorul n'a învățat nimic în contra statului, sau spre stricarea lui, ci pozitiv a învățat ascultarea și supunerea către stat: așa și statul este dator a-și lua față cu biserica astfel de pozițiune, prin care să documenteze, că el se reține de toate acele măsuri, prin care s'ar putea vătăma principiile dumnezeiești ale bisericii creștine și convingerile religioase ale cetățenilor săi, cari ca creștini mărturisesc, că Christos este pacea lor,²¹ că în trup umblă dar nu se ostenesc trupește, căci armele oștirii lor nu sunt trupești, ci puternice prin Dumnezeu.²² Din această sinoptică deducere, căci o deducere mai circumstanțială aflăm de prisos în veacul nostru cel luminat, urmărind aceea, că pozițiunea statului către biserică trebuie să fie amăsurată sânteniei învățăturilor dumnezeiești, și corăspunzătoare problemei celei sublime a bisericii, și odihnitoare pentru sufletele creștinilor; sau cu alte cuvinte: pozițiunea statului către biserică trebuie să fie cea mai cordială și cea mai corectă.

§. 298. *Ce pozițiune are să-și iee biserica față cu statul?*

Cumcă biserica și principiile ei înaintează scopul statului, aceea s'a arătat în §-ii precedenți; de aci cu logică bună se poate deduce și pozițiunea, ce are să-și iee biserica către stat, și adecă biserica are să-și iee față cu statul o pozițiune sprijinitoare

¹⁹ Colos. I, 18. — ²⁰ Efes. V, 23. — ²¹ Efes. II, 14. — ²² Corințeni X, 3 și 4.

prin expresiuni genuine, cordiale și corecte luate din principiile bisericeii după sânta scriptură, și așa prîi servitorii ei să învețe cu fapte și cu cuvinte pē creștini ascultarea și venerațiunea superiorilor statului, plătirea dajdei, apărarea statului în contra inamicilor interni și externi, iar servitorii bisericeii trebuie să fie cu conștiențiozitate curată pentru pozițiunea bisericeii, ce-i compete ei față cu statul, și să nu o pericliteze aceea prin învățaturi după înțelepciunea trupească, carea este moarte, ci să o întărească prin înțelepciunea duhului, carea este vieața²³ și cu vrednicie să săvârșească chiemarea lor, la care sunt chiemați,²⁴ căci Moisi a zis încă în testamentul vechiu:²⁵ «că preoții să fie sânți lui Dumnezeu, și să nu nesânțească numele lui Dumnezeu, pentru că ei aduc Domnului sacrificiile, și lui Dumnezeu darurile, deci să fie sânți».

§. 299. Cum înțelegem noi aplicarea principiilor bisericeii la împrejurările cetățene ale statului?

Noi recunoaștem, că principiile bisericeii nu se pot lua din partea statului ca niște principii cu valoare juridică, afară de acel stat, care primește teocrația de formă a regimului. Dar ne luăm voie a mărturisi și aceea, că principiile bisericeii trebuie să aibă înaintea statului valoare de venerațiune și de imitațiune, așa încât în fixarea principiilor sale de stat, și a drepturilor și a îndatoririlor cetățenilor săi, să-și iee de punct de mănecare principiile bisericeii cristiane, ca adevărurile vecinice descoperite prin însuși Dumnezeu spre binele omenimei întregi.

Noi ne măgulim cu aceea convicțiune, că mai multe state creștine din Europa au recunoscut în faptă, că nimic mai bine nu pot să facă pentru deslegarea problemei lor, decât ca în aceea să urmeze principiilor bisericeii creștine. Când principiile conducătoare ale statelor creștine în privința dreptului general public le-am examină cu privire la originea lor, oare n'am află, că acela are prototipul său în principiile bisericeii creștine? sau când am analiză în privința originii principiile moderne ale statelor creștine din timpii noștri despre egala îndreptățire, despre ștergerea prerogativelor, a sclăviei și a feudalismului, despre purtarea egală

²³ Romani VIII, 6. — ²⁴ Efes. IV, 1. — ²⁵ III Moisi XXXI, 6. —

a sarcinilor și uzuarea egală a bunătăților statului, — oare n'am aflat, că toate acestea principii moderne ale statelor civilizate au prototipul lor în principiile bisericii cristiane?

În legătură cu acestea mai avem a observa: că noi suntem și de aceea convicțiune, că un stat creștinesc nu poate ignora în învățăturile morali ale bisericii lui Christos, care le știm din evanghelia lui Mateiu,²⁶ căci statul va vedea de acolo, cum Mântuitorul lumii împărtășește popoarelor povește spre fericirea lor, și adecă să fie sarea pământului, și lumina lumii, să împlinească legile, să fie drepti, să nuucidă, să nu se mânia, ci să se împace cu inimizii și să-și păzească omenia, să ducă căsătorii viață curată, să nu jure strâmb, să fie cu răbdare față cu slăbiciunile altora, și să iubească nu numai pe amicul ci și pe inimizii săi, ca să se facă apoi fii Tatălui, carele este în ceriuri ș. a.

Și așa deși Christos a fixat principiile bisericii pentru mântuirea sufletească, ce se referă la religie, și la creștini dar nu absolut și la stat și cetățeni; fiindcă însă biserica și statul, creștinii și cetățenii trebuie să steie unii cătră alții în aceeași corelațiune armonică și amicală, în care vedem sufletele și trupurile noastre: pentru aceea încheind acest tractat, ne descoperim într'acolo, că noi aplicarea principiilor bisericii creștine la afacerile statului nu altmintrelea o înțelegem, fără așa că dela stat nu se poate pretinde, ca el să aplice în afacerile sale principiile bisericii cu valoare juridică, ci să apretuiască moralitatea lor, carea să-l povățuiască, ca el astfel de legi să aducă, care merită sustarea lor cu valoare juridică în stat fără cea mai mică derogare a autorității sale înaintea cetățenilor.

§. 300. *Ajutorul reciproc al bisericii cătră stat, și al statului cătră biserică.*

Celce are cunoștință lămurită despre biserică și stat, acela va recunoaște, că ajutorul reciproc al bisericii cătră stat, și al statului cătră biserică este un ce natural, și provine din aceea legătură strânsă între biserică și stat, care nu se poate ignora, căci biserica este în stat și statul în biserică, creștinii sunt cetățeni și cetățenii sunt creștini. De aici urmează ajutorul reciproc al bisericii și al statului, și se poate asemăna prea bine

²⁶ Mateiu V, v. 1—48.

cu ajutorul sufletului cătră trup, și al trupului cătră suflet; acolo funcționează omul creștin, iară aci omul cetățean.

Ar fi de prisos a discuta acea împrejurare, că care dintre aceste două institute face unul altuia mai mare sau mai mic folos prin ajutorul său? căci discuțiunea unei asemenea împrejurări, purtând în sine sămânța unei polemii seci, mai mult ar periclită decât ar înainta conlucrarea harmonică a bisericei și a statului în privința ajutorului lor reciproc; deci totul se concentrează într'aceea, că biserica este chemată dela însuș dumnezeescul său întemeietor, a ajută pe stat; precum și statul este chemat a ajută biserica, pentrucă lucrarea acestui ajutor reciproc produce fapte bune deopotrivă pentru biserică și stat.

Biserica fără privire, că statul îi dă sau îi deneagă ajutorul său, este datoare a sprijini statul, căci Christos a demândat nedicondiționat: «dați cesarului, celece sunt ale cesarului», iar apostolul Petru învață pe creștini zicând: «pe toți să cinstiți, frăția să iubiți, de Dumnezeu să vă temeți, pe împăratul să-l cinstiți, slujilor: plecați-vă stăpânilor cu toată frica nu numai celor buni și blânzi, ci și celor grei la fire, căci aceasta este plăcut înaintea lui Dumnezeu, de răbdă cineva scârbă pentru cunoștința lui Dumnezeu, pătimind cu nedreptul, că ce laudă este, dacă răbdați și vă pedepsiți pentru greșeli? ci dacă binefăcând și pătimind răbdați, aceasta este dar la Dumnezeu». ²⁷ Răbdarea aceasta trebuie să fie concomitată de acea speranță îmbărbătoare, că va trece timpul denegării ajutorului spre scopuri bisericesti din partea statului, și vor veni alte timpuri mai drepte, căci cuvântul lui Christos este un adevăr vecinic, zicând apostolilor: adevărat zic vouă, până ce va trece cerul și pământul, o iotă, sau cirtă nu va trece din lege, până ce toate se vor face». ²⁸

§. 301. În ce să stee acest ajutor reciproc?

Ajutorul bisericei cătră stat are să stee 1. în săvârșirea de toate zilele a rugăciunilor prescrise în tipic pentru domnitorul și dinastia lui, pentru ostașii lui și pentru toți cetățenii; 2. în propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu, privitoare la împlinirea datorințelor creștinești și cetățene; 3. în admonițiuni religioase

²⁷ I Petru II, 27—29. — ²⁸ Mateiu V, 18.

pentru supunerea și ascultarea de superiorii lor cetățeni; 4. în săvârșirea doxologiei pentru împăratul în ziua aniversală a nașterii lui; 5. în săvârșirea rugăciunilor la cazuri extraordinare de epidemie, de răscoală internă, de război extern, și alte asemenea cazuri.

Iar ajutorul statului către biserică are să stea 1. în recunoașterea faptică a libertății conștiinței și convicțiunii religioase a cetățenilor săi; 2. în reținerea dela orice amestec în lucruri dogmatice și curat bisericesti; 3. în respectarea dogmelor și celorlalte instituțiuni pozitive bisericesti, precum și a hotărârilor stăpânirii bisericesti; 4. în respectarea dreptului canonic intern; 5. în sprijinirea bănească a subsistenței clerului și a institutelor școlare și filantropice; și 6. îndeobște în iertarea dezvoltării vieții bisericesti și religioase a cetățenilor săi.

În fine zicem: că precum biserica se îndatorește a da statului ajutorul său moral fără nici o condițiune, căci aceasta demăndă sânta scriptură; așa și statul se îndatorește a da bisericii ajutorul său material fără nici o condițiune, va să zică fără de a-și pretinde de acolo vre-un drept de patronat, căci atunci ierarhia este chemată a nu primi un asemenea ajutor condiționat din partea statului, și a priveghia pentru nevătămata observare a așezămintelor Mântuitorului din biblie — Vezi Ș-ful 286.

CAP II.

Despre libertatea bisericii în stat și comparabilitatea bisericilor creștine între sine.

Tăierea I.

Despre libertatea bisericii din partea statului.

§. 302. *În ce are să stea îndeobște libertatea bisericii din partea statului?*

Libertatea bisericii îndeobște din partea statului are să stea în puțința organelor bisericești, de a învăța cuvântul lui Dumnezeu, de a zidi biserici cu toate acele frumsețe, ce sunt în uz, de a săvârși public funcțiunile religioase, de a înființa școli, fundațiuni filantropice și alte fundațiuni necesare pentru ajungerea scopului bisericii, de a viețui conform principiilor bisericii, de a ocârmi, administra și conduce în înțelesul învățăturilor canonice pozitive toate afacerile bisericești, școlare²⁹ și fundamentale precum și de a exercita puterea legării și a deslegării păcatelor și transgresiunilor bisericești, și în fine a aduce hotărâri în lucruri bisericești nesmintit și neîmpedecat prin niște legi preventive din partea statului și organelor lui; și peste toate acestea libertatea bisericii generalminte din partea statului are să stea în legea civilă, care prescrie organelor statului respectarea și sprijinirea sentințelor ocârmuirii bisericești.

Din definirea aceasta a libertății bisericii față cu statul, de care unii prea mult se tem, și dela care alții prea mult sperează, nu se poate înțelege nici o acțiune volnică sub pretext de bisericească, căci astfel de libertate se osândește în sânta scriptură, unde cetim: «Așa este voia lui Dumnezeu, ca voi binefăcând,

²⁹ Care se susțin din partea comunelor bisericești, sau sunt instituite clericale și pedagogice.

să înfrânați necunoștința oamenilor celor nepricepuți, ca unii, cari sunteți liberi, dară nu ca și cum ați avea libertatea acoperământ rătăcii și ca slugile lui Dumnezeu»;³⁰ iar într'alt loc: «voi spre libertate v'ați chemat fraților! numai să nu întrebuiți libertatea voastră de prilej pentru trup, ci să slujiți unul altuia prin dragostea duhului».³¹ Carele străbate în legea cea covârșită a libertății, și rămâne pe lângă ea, și nu este ascultător cu uitare, și împlinitor al lucrului, acela va fi ferice prin fapta sa,³² și totodată va umbla cu vrednicie în dregătoria sa, în care este chemat,³³ și va documenta, că libertatea religiei perfecționează pe creștini în virtuțile cele mai nobile, și îi face capace și pentru perfecționare în virtuțile cetățene, și că prin urmare libertatea bisericei nu numai nu este primejdioasă pentru stat, ci este mijlocirea unică sigură, ca statul să ajungă la culmea cea mai înaltă a perfecțiunii cu instituțiunile și legile sale, va să zică, când va adopta pentru ocârmuirea sa formă liberală, ca și în afacerile sale să domnească libertatea.

§. 303. *De ce însemnătate este pentru stat cunoașterea așezămintelor bisericesti spre exercitarea libertății bisericei?*

Dacă libertatea bisericască bine înțeleasă și bine întrebuițată tot mereu reduce la trebuința cunoașterii așezămintelor religioase, atunci lesne se poate pricepe, că cunoașterea așezămintelor religioase este de mare însemnătate spre exercitarea libertății bisericei, și că totodată este și cărmaciul cel sigur spre ocolirea primejdiei, pierderii și denegării libertății bisericești.

Așezămintele religioase se află în sânta scriptură, în scrierile apostolilor, în canoanele apostolești și în cele ale sinoadelor ecumenice și locale, în istoria bisericască, precum și în scrierile acelor bărbați bisericești, pe cari întreagă biserica ecumenică îi cinstește de dascăli ai lumii, care toate puse în sistemă înfățișează studiul dreptului canonic.

Îndeobște trebuie să se recunoască, că unde nu domnește cunoașterea așezămintelor religioase și voia bună spre împlinirea lor, acolo domnește în lucruri bisericești întunerecul, care prea ușor degeneră în volnicie, și unde domnește întunerecul și vol-

³⁰ I. Petru v. II. 15—16. — ³¹ Galateni V. v. 13.

³² Iacob I. 25. — ³³ Efeseni IV, 1.

nicia, acolo nu este religia cea adevărată, nu este lumina, nu este sarea sănătoasă, ci sarea împuțită, care după cuvântul Domnului,³⁴ se lapădă afară, și se calcă de oameni.

Ierarhia bisericească este îndatorată, ca prin faptă și prin cuvânt să îndepărteze dela sine orice împrejurare, care ar putea periclita exercitarea și susținerea libertății bisericești în stat, spre care sfârșit mijlocirea cea mai sigură este cunoașterea genuină a așezămintelor bisericești. Ierarhia este datoare aceasta Domnului, carele a făcut-o pe ea organ al adevărului, și vas al descoperirilor sale spre păstrarea lor pentru toate neamurile până la sfârșitul veacurilor; dar este datoare ierarhia a săvârși acțiunile sale strâns și conștientios după așezămintele bisericești pozitive și pentru aceea, ca să nu dea statului anză la deneagarea libertății bisericești, și aceasta nu atât din frica periclitării libertății bisericești, cât din frica pedepsii vecinice, căci lămurit zice Christos: «nu tot, celce zice mie, Doamne, Doamne, va intra întru împărăția cerurilor, ci cela ce face voia Tatălui meu, care este în ceruri»;³⁵ iar apostolul Petru zice despre învățătorii mincinoși: «aceștia sunt izvoară fără de apă, nouri, care se poartă de vifor, căroro ceața întunecului în veac se rezervă, și că mai bine eră lor, să nu fie cunoscut calea dreptății, decât după ce o au cunoscut, a se întoarce dela sânta poruncă, care s'a dat lor.»³⁶

Nu mai puțin este dator și statul a stăruii, ca să cunoască așezămintele bisericești și să se pătrundă de sântenia lor, ca astfel făcă cu biserica să delătore dela sine orice volnicie, ce este fățul întunecului, și să-și însușească lumina, și să fie ca sarea cea bună, cu care se sară bucatele, căci astfel va merita numele unui stat cult și civilizată, care gonind întunerecul dela sine, îmbrățișează libertatea pentru sine și biserică.

Deci cunoștința așezămintelor bisericești spre exercitarea libertății bisericești este de cea mai mare însemnătate pentru biserică și stat.

§. 304. *În ce are să stee specialminte libertatea bisericești din partea ierarhiei?*

Libertatea bisericești din partea ierarhiei are să stee specialminte în nizuiala de a susține în sântenie și genuitate așeză-

³⁴ Mateiu V, 13. — ³⁵ Mateiu VII, 21, — ³⁶ II. Petru, II, 17 și 21.

mintele bisericesti prin propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu, prin întocmirea tainelor, prin săvârșirea funcțiunilor religioase, și biseric-administrative, și prin exercitarea puterii cheilor, și toate aceste a le tractă cu râvnă și cu înțelepciune: I. cu râvnă, care să însuflețească ierarhia, ca nu numai bucuos să aducă sacrificii, ci bucuos să se și sacrifice pentru sufletele creștinilor;³⁷ să nu se teamă de legături și năcazuri, nici să iubească vieța sa (trupul) mai mult decât pe sine însuș (sufletul), și să plinească calea sa cu bucurie, și slujba, carea a luat-o dela Iisus Christos, a mărturisit evanghelia darului lui Dumnezeu,³⁸ știind și aceea, că blăstămat este celce face lucrul Domnului cu lene;³⁹ râvnă aceasta să fie așa de vie, încât să fie capace a produce în ierarhie convingerile apostolului, care așa le exprimă: «întru toate năcaz pătîmind, însă nu ne strâmtorim, lipsiți fiind, nu desnădăjduim, dar nici desnădăjduim, goniiți, dar nu părăsiți, surpați, dar nu prăpădiți, neprivind noi la celece se văd, ci la celece nu se văd, căci celece se văd, sunt trecătoare, iar celece nu se văd, sunt netrecătoare»;⁴⁰ II. cu înțelepciune; căci și Christos a demândat apostolilor înțelepciunea, zicând, «fiți înțelepți», însemnându-le și modul înțelepciunei, când a adaos: «ca șarpele și blânzi ca porumbii».⁴¹ Da, Christos voiește, ca apostolii săi să fie înțelepți ca șarpele, carele dă spre bătaie tot trupul său, dar capul și-l ferește; deci a vrut Christos, ca și apostolii să dea tot trupul lor spre orișice persecutare și năcaz, dar capul lor, carele este Christos și credința în Christos, să le păzească; și că precum șarpele își lungeste trupul său având să treacă prin gaura mică, și trecând din nou se formează, așa și apostolii știind, că calea, ce duce în împărăția lui Dumnezeu, este îngustă, să se desbrace din omul cel vechiu, și să se îmbrace în omul cel nou. Iar știind Christos, că șarpele poate fi și păgubicios pentru oameni prin răsbunare cătră cel ce-l bate, — numai decât a adaos, că apostolii să fie blânzi ca porumbii, a căror blândețe este unica în feliul ei, și stă în aceea, că ei nu arată nici o răsbunare cătră stăpânul lor, care i-a lipsit pe ei de puii lor, ci se întorc la el îndărăpt; deci Christos a demândat apostolilor cu asemănarea

³⁷ II Cor. XII, 15. — ³⁸ Fapt. apost. XX, 24. — ³⁹ Ieremia XLVII, 10.
⁴⁰ II. Cor. IV, 8, 9, și 18. — ⁴¹ Mateiu X, 16.

blândeții porumbilor, ca să fie nerăsbunători cătră ceice i vor neîndreptăți pe ei.⁴³

Astfel de răvnă și înțelepciune canonică contestată din partea ierarhiei, este garanța cea mai sigură pentru susținerea libertății bisericești, și pentru aceea bineprimită la Dumnezeu, respectată de cătră stat, și edificătoare pentru creștini.

§. 305. Despre libera, și din partea statului sprijinindă executare a unor sentințe bisericești extraordinare.

Noi afirmăm, că ierarhiei îi compete libera exercitare a jurisdicțiunii bisericești, și la caz extraordinar, când puterea ei spirituală nu ajunge să procure sentinței sale executare eficace, atunci are a rugă sprijinirea statului, ceea ce nu i-se poate denegă. Astfel de caz extraordinar poate fi vre-o sentință bisericească adusă în contra unor învățături și fapte constatate, ce sunt îndreptate spre răsturnarea principiilor cardinali ale bisericești. Statul la asemenea caz nu poate denegă ierarhiei sprijinul sau sub pretext: că el n'are să facă cu convicțiunea individuală confesională a cetățenilor săi; pentru că aceasta și noi o mărturisim, însă noi n'am pus de substrat al sentinței bisericești nici o convicțiune individuală confesională a vre-unui creștin, ci învățăturile și faptele lui constatate și îndreptate spre răsturnarea principiilor cardinale ale bisericești, pe care și statul trebuie să le respecte: pentru aceea repetim, că statul este chiebat a sprijini în asemenea caz extraordinar ierarhia, încât puterea ei spirituală nu ajunge să procure sentinței sale executare eficace, ceea ce mai mult se referă la faptă decât la persoană, pentru că partea sentinței bisericești, ce privește la subiect, ierarhia însăși o poate efectui, s. e. oprirea cuiva dela cuminecătură, sau și totala cuiva excomunicare, căci la pedepse trupesti ierarhia nu se extinde; dar nu și partea aceea a sentinței bisericești, carea se referă la obiect, poate ierarhia să o efectueze, s. e. împedecarea ținerii conventiculiilor spre lășirea învățaturii îndreptate spre resturnarea principiilor cardinali ale religiei, sau și lășirea și publicarea unei asemenea învățaturi nebune prin țipar.

⁴³ Vezi Teofilact Mateiu X, 16.

Cunoaştem noi timpii aceia, când unica învăţătură şi admoniţiune au fost de ajuns a aprinde în auzitori convingerile cele mai învăpăiate creştine. Exemple de ale convingerilor învăpăiate creştine în urma unicei învăţături aflăm în cei doisprezece apostoli ai Domnului, cari la o singură provocare au părăsit pe părinţii lor şi au urmat lui Christos, făcându-i pre ei din pescari de peşti pescari de oameni⁴³, cari apoi după însărcinarea dela Christos au propoveduit cuvântul lui cel dumnezeesc, şi au rămas credincioşi şi statornici în acele convingeri creştine, care s'au stărnit în ei prin învăţăturile lui Christos, şi această credinţă o au pecetluit ei până şi cu moarte mucenicească, urmând dascălului lor şi în privinţa aceasta. Alt exemplu de soiul acesta aflăm în faptele apostolilor,⁴⁴ când Pavel propoveduia în Efes evanghelia lui Christos, şi cuvântul lui aşa puternic străbătea la inimile ascultătorilor, încât mulţi dintre credincioşi, cari se ocupau cu fermecătorii şi descântece, au adus cărţile lor în preţ de cincizeci de mii de arginţi, şi le-au ars în public.

Însă timpii aceştia norocoşi, spre deşteptarea unor convingeri înflăcărare religioase, prea curând începură a apune, căci cu cât mai mult se înmulţea numărul creştinilor, cu atât mai mult s'au răcit în unii convingerile lor religioase, din care cauză apostolul⁴⁵ se plânge amar cătră Romani scriindu-le: «că mulţi au cunoscut pe Dumnezeu, dar nu toţi l-au mărit pe el, nici i-au mulţămuit lui, ci unii s'au făcut înzadarnici întru cugetele lor, şi s'au întunecat inima lor cea neînţelegătoare, zicându-se pe sine a fi înţelepţi, au nebunit».

Nu este aşa dară mirare, că ierarhia dela început a priveghiat neadormit, ca nu cumva cugetele acelor, cari se ţin înţelepţi, dar în faptă sunt neînţelepţi, să periclitizeze sântenia învăţătorei lui Christos, şi pacea bisericei lui, şi totdeodată a adus şi măsuri corăspunzătoare pentru nimicirea cugetelor rătăcite.

Aşa aflăm în veacul II sinodul ţinut în contra cugetelor celor false şi ireligioase ale lui Montan, despre care Eusebiu scrie:⁴⁶ «că credincioşii în Azia adeseori şi în mai multe locuri s'au

⁴³ Mateiu IV, 19. — ⁴⁴ Fapt. apost. XIX, 18 şi 19. — ⁴⁵ Romani I, 21 şi 22.

⁴⁶ Eusebiu Libr. V. Cap, 16.

adunat, ca să examineze învățătura lui Montan și a asecilor lui, au declarat-o de ateistică». Așijderea aflăm în veacul al III-lea unele cugete rătăcite și anticristiane în privința sacramentului botezului prin păgâni, și după adevărul lui Ciprian⁴⁷ s'a ținut sinod, și acest obiect s'a pertractat cu acea hotărîre, că botezul săvârșit de către păgâni este invalid. Alt sinod s'a ținut tot în acest veac spre dovedire, că învățătura lui Origen cuprinde mai multe cugete în contra adevărului din evanghelie.

Hotărîrile acestea sinodale pentru timpii aceia au fost destul de eficace în urmările lor, și ierarhia n'a cerut, și nici a putut să ceară dela stat vre-o sprijoană, căci eră sub goanele statului păgân, dar nici că a avut lipsă de sprijoana statului, căci preoțimea întreagă și toți creștinii au dat ascultare sinceră și cucernică către asemenea hotărîri sinodale.

§. 306. *Continuarea acestui obiect.*

Dupăce din pronia dumnezească a străbătut soarele creștinismului până și în palaturile împărătești, și statul creștinesc se interesă pentru susținerea principiilor religioase și a păcii bisericeii, atunci ierarhia începù a-și lua refugiu și la stat pentru de a procură mai mare eficacitate unor hotărîri bisericești în mai momentoase obiecte, și cu deosebire hotărîrilor sale privitoare la condamnarea cugetelor anticristiane. Așa vedem sinodul ecumenic I cu rugarea către împăratul Constantin pentru nimicirea cărții «Talia» a ereticului Ariu. Iar împăratul Arcadiu (395—408) poruncise a se căută cu cea mai mare stricteță cărțile evnomianilor și ale montaniștilor, și a se adună și arde dinaintea judecătorilor. Apoi sinodul local din Cartagena ținut la anul 418—428 a îndreptat mai multe rugări⁴⁸ către împărații Teodosiu cel mic al răsăritului și Onoriu al apusului, ca să se îndure a demândă, ca rămășițele idolilor cele de prin toată Africa să se curme; ca lucrurile bisericești și ale fețelor bisericești să nu se judece la judecătoria civile; ca creștinii să nu poată țineă bancheturi cu păgânii și în zilele de Dumineci jocuri teatrale; ereticii să nu aibă voie a desmântă pe creștini dela religia creștină. Asemenea sinodul ecumenic al III-lea din Efes a osândit

⁴⁷ Ciprian epistola 71 și 73. — ⁴⁸ Can. 67, 68, 69, 70, 71 și 72 din Cartagena.

cugetele cele bune ale lui Nestoriu patriarhul Constantinopolei, și acelea le-a declarat de eretice, iar împăratul Teodosiu cel mic a poruncit arderea cărților ereticului Nestoriu;⁴⁹ așijderea împăratul Marcian, a dat în contra erezului eutichianilor la anul 451 lege, prin care și din partea statului se oprește acel erez.⁵⁰

Aceste dovezi factice despre procedura ierarhiei din timpii cei vechi sprijinite din partea statului înainte lăsându-le, încheiem din parte-ne această temă cu acea convicțiune: că statul și în prezent este chemat a da ierarhiei sprijinoană spre mai mare eficacitate a sentințelor ierarhice, aduse în contra cugetelor ne-bune și răsvrătitoare și răsturnătoare de pacea bisericeii și de principiile cardinale religioase prin cărți și scrieri publice, și a nu iertă eluderea acelor sentințe nici batjocorirea obraznică a celor mai sante pentru biserica lui Christos, convins fiind, că făcând astfel se face părtaș de toată darea cea bună și de tot darul cel desăvârșit, ce vine de sus dela Tatăl luminilor,⁵¹ în a căruia mână stă și stăpânirea statului.⁵²

Tăierea II.

Despre comportabilitatea bisericilor între sine.

§. 307. *Introducere.*

N'am primit noi în opul nostru acest tractat delicat din patima vré-unei predilecțiuni pentru treaba noastră, nu, nicidecum,

⁴⁹ Cod. Teod. I 66, despre erezuri: «Dupăce Nestoriu fu osândit ca eretic, partizanii lui se opresc a nu se mai chemă cristiani, și a nu mai luă îndeșert acest nume cinstit; dară și cărțile cele rele ale lui Nestoriu, prin care se nevoiește a-și lăfi erezurile sale cele de osândă și pe care le combat și hotărîrile sinodului ecumenic din Efes, n'are nimeni voie a le aveă, ceti, ori decopiă, ci acele mai vartos să se caute cu grije, și să se ardă în public. Așa se va secă din rădăcină învățătura cea mincinoasă și vlogul cel lesne de amăgit va fi ferit de neghina cea spornică a rătăcirii, căci se zice într'un edict: ce este mai scump, ca sufletul? ce este mai prețios ca credința? amândouă aceste au pagubă prin astfel de cetiri, și pe când rațiunea prin năluca arătărilor înșelătoare se duce în rătăcire, pe atunci și celălalte lucruri duhovnicești sunt puse în drum rău și în direcțiune intoarsă.

⁵⁰ Cod. Iustinian I, 8, despre erezuri.

⁵¹ Iacob I, 17. — ⁵² Sirach X, 4.

ci din îndatorirea, ce o simțim cătră acest obiect, și provine din iubire. Oare poate fi cineva, care să nu mărturisească dimpreună cu noi, că iubirea fiind legătura perfecțiunii,⁵³ este unica mijlocire nu numai pentru susținerea păcei și a frățietății între creștinii de deosebite biserici, ci și pentru aducerea tuturor într'un staul, căci vrem să credem, că toate bisericile ne vor acorda, cumcă toți avem un păstor, pe Domnul nostru Iisus Christos, deși suntem împărțiți în mai multe biserici, va să zică: în mai multe staule, și turme.

Adevărul acesta mare, că toți avem un păstor, care își pune sufletul său pentru oi,⁵⁴ pe Domnul nostru Iisus Christos, trebuie să ne povățuiască la acea convicțiune, că, deși suntem împărțiți ca creștini în felurite staule și turme, totuș nu ne putem desface dela acea îndatorire, ca să păzim unimea duhului întru legătura păcei,⁵⁵ și să dovedim credința noastră în Christos prin fapte; de aceea ne întreabă apostolul Iacob⁵⁶ pe noi toți, când zice: «Ce folos este frații mei! de ar zice cineva, că are credință, iară fapte n'are? au poate credința să-l mântuiască pe el? că de va fi fratele sau sora goli, și lipsiți de hrana cea de toate zilele, și ar zice lor cineva dintre voi: mergeți cu pace, încălziți-vă, și vă săturați, și nu le-ar da lor cele de treaba trupului, ce folos ar fi? așa și credința, dacă n'are fapte, este moartă întru sine; dar va zice cineva: tu ai credință, iar eu am fapte, arată-mi credința ta din faptele tale, și eu îți voi arată credința mea din faptele mele? tu crezi, că Dumnezeu unul este; binefaci, și dracii cred și se cutremură: voiești dară să știi o omule deșarte! că credința fără de fapte moartă este? Avram părintele nostru au nu s'a îndreptat din fapte înălțând pe Isaac fiul său pe jertfelnic; vezi dară, că credința lucră dimpreună cu faptele lui, și din fapte s'a plinit credința: Vedeți dară, că din fapte se îndreptează omul, iar nu numai din credință; că precum trupul fără de suflet este mort, așa și credința fără de fapte este moartă».

§. 308. *Continuare.*

Dacă convicțiunea aceasta, că toate bisericile creștine au un păstor pe Domnul nostru Iisus Christos, și că ele se vor uni-

⁵³ Coloseni III, 14. — ⁵⁴ Ioan X, 12. — ⁵⁵ Efes. IV, 3. — ⁵⁶ Iacob 2, 14—26.

fică pe lângă acest păstor veșnic într'o turmă și într'un staul, — nu s'a făcut generală, atunci cauza neexistenței unei asemenea convicțiuni generale provine de acolo, că creștinii deosebitelor biserici nu cunosc, și n'au studiat cartea vieții lor creștine — biblia —, nici știu, că până va fi biblia cartea fundamentală a bisericilor lor, până atunci ei deși sunt împărțiți în deosebite staule și turme, totuș au numai un păstor obștesc pe Christos, și că biblia este destinată dela însăș pronia dumnezească, ca din deosebitele biserici creștine să facă o biserică uniwersală, căci în fine unitatea bisericii trebuie să corăspundă unității păstorului și cuvântului lui, va să zică: unității bibliei, precum biserica la început a fost una, și biblia a rămas una, pentrucă deși s'a tradus în limbile tuturor popoarelor creștine, totuș nu s'a încumetat nime să facă într'ansa vre-o schimbare, ca apoi pe baza unei biblîi nouă și schimbate să se fi putut înființa o biserică nouă. Dar cum s'ar fi și putut încumetă cineva să schimbe ceva în biblie, când ea cuprinde evanghelia lui Christos, care este puterea lui Dumnezeu spre mântuire pentru toți aceia, cari cred într'ansa;⁵⁷ și așa biblia s'a compus și s'a scris într'ansa cuvântul lui Dumnezeu și s'a păstrat nevătămat până astăzi, și se va păstră pentru toți timpii viitori, ca să credem, că Iisus este Christos fiul lui Dumnezeu, și crezând să avem viață întru numele lui,⁵⁸ și că câte s'au scris mai înainte, acele s'au scris spre învățătura noastră, ca prin răbdarea, și mângâierea scripturilor să avem nădejdea,⁵⁹ care să ne zică: că precum a fost un timp, când Christos a deschis mintea apostolilor săi, ca să înțeleagă scripturile, așa și pentru deosebitele biserici va veni acel timp, când Christos va deschide mintea lumii, ca să înțeleagă scripturile.⁶⁰

§. 309. Ce însemnează toleranța pe terenul bisericesc?

Toleranța pe terenul bisericesc însemnează purtarea pasivă și indiferentă cătră toți aceia, cari se țin de alte biserici, precum și purtarea indulgentă cătră convingerile religioase ale altora. Caracterul și extinderea toleranței este felurită, căci și principiul, din care porcedee, și după care se povățuește, poate să fie diferit;

⁵⁷ Romani I, 16. — ⁵⁸ Ioan XX, 31. — ⁵⁹ Romani XV, 4.

⁶⁰ Luca XXIV, 44.

pentru aceea cu cât este principiul toleranței bisericești mai drept și mai uman, cu atâta este ea mai suportabilă, iar din contră, cu cât este principiul toleranței mai puțin drept și mai puțin uman cu atâta este ea mai apăsătoare și nesuferibilă. Pe lângă aceste avem a observă, că toleranța orice principiu uman să aibă de bază, nu poate mulțumi biserica tolerată, căci deși toleranța înfățișează purtarea pasivă și indiferentă a altei biserici și a statului față cu biserica tolerată; fiindcă însă se știe, că unde este o biserică tolerată, acolo este altă biserică liberă, privilegiată și sprijinită și din partea statului, atunci urmează, că starea unei biserici tolerate este jalnică și expusă sistemii de persecuțiune bisericească de către biserica liberă și privilegiată, pentrucă ca tolerată n'are garanța externă a statului de a fi scutită în caz de insultări, și de nepăciuire. De unde apoi urmează, că și creștinii unei biserici tolerate sunt expuși a fi conturbați în convingerile lor religioase, și totdeodată ca civi sunt sau de tot exchiși din drepturile politice, de care creștinii de biserica liberă se bucură, sau sunt prescurtați în uzuarea celor de frunte drepturi politice.

§. 310. *Ajunge toleranța unei biserici către cealaltă?*

Toleranța unei biserici către cealaltă nu ajunge, deoarece, precum am văzut în §-ul precedent, toleranța însemnează purtarea pasivă și indiferentă a unei biserici către cealaltă, prin urmare toleranța înfățișează o lucrare pasivă, ceea ce lesne degeneră în persecuțiuni.

Aci pentru întărirea asertului nostru amintim din biblie⁶¹ întâlnirea lui Christos cu legiuitorul, carele ispitindu-l pe el, îi zise: Învățătorule! ce voiu face, ca să moștenesc vieța de veci? Christos i-a răspuns lui: în lege ce este scris? Legiuitorul răspunse: să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, și din tot sufletul tău, și din toată virtutea ta, și din tot cugetul tău; iar pe deaproapele tău ca însuși pe tine. La care Christos i-a zis lui: drept ai răspuns, fă aceasta, și vei fi viu. Legiuitorul vrând însuș să se îndrepteze, a zis către Iisus: și cine este deaproapele meu? iar Christos știind, cumcă legiui-

⁶¹ Luca X, 25—37.

torul ca evreu crede, că deaproapele lui numai evreii pot să-i fie, și că numai pe evreii este dator a-i iubi, iar pe cei de alt neam nu. — I-a răspuns în parabola despre un călător din Ierusalim la Ierihon, carele căzuse între tâlhari, cari au desbrăcat pe călător, și rănindu-l l-au lăsat de abia viu; și s'a întâmplat, că un preot și un levit — amândoi evreii — au trecut pe drumul acela unde zăcea călătorul cel de abia viu, fără să li-se fie făcut milă de acesta; dar trecând tot pe acolo și un samarinean, acestuia i-s'a făcut milă de cel căzut între tâlhari și s'a apropiat de dânsul și i-a legat ranele lui, și punându-l pe dobitocul său l-a dus la o ospătărie, și l-a predat ospătarului în grije cu obligământ, că el întorcându-se îndărăt va plăti ospătarului pentru toate. După această parabolă întreabă Christos pe legiuitorul: care dintre acești trei ți-se pare ție a fi deaproapele celui ce căzuse între tâlhari? iar el a zis: care a făcut milă cu dânsul; atunci Christos i-a zis: mergi de fă și tu așijderea». — De aci se vede, cum Christos osândește purtarea pasivă și indiferentă către alții, arătând totdeodată cine este deaproapele nostru, și ca să arătăm către deaproapele purtarea activă și cordială: de unde urmează, că toleranța unei biserici către cealaltă nu ajunge, căci nu poartă caracterul iubirii către deaproapele.

Christos extinde doctrina sa dumnezeiască despre iubirea deaproapelui încă și asupra vrăjmașilor, când grăește popoarelor:⁶² «Vouă grăesc celor ce auziți, iubiți pe vrăjmașii voștri, bine faceți celor ce vă urăsc pe voi, binecuvântați pe cei ce vă blastămă pe voi, și vă rugați pentru cei ce vă fac vouă năcaz». — Oare cuvintele acestea ale Mântuitorului nu sunt îndreptate și către bisericile diferite de astăzi? și de s'ar și privi ele între sine ca vrăjmașe, de ce să ne ferească Dumnezeu, oare nu sunt datoare a se iubi, a face bine una alteia, a binecuvânta una pe cealaltă și a se ruga una pentru alta? Noi zicem la toate acestea: că bisericile diferite creștine de astăzi sunt datoare a împlini cu cea mai strictă conștiințiozitate învățăturile lui Christos, care mai mult pretind dela ele, decum este o simplă toleranță; pentru aceea rămânem pe lângă convicțiunea noastră, că toleranța unei biserici către alta nu ajunge.

⁶² Luca 6, 27, 28.

§. 311. *Așadară în ce corelațiune au să stee bisericile între sine?*

Dacă odată religia cristiană în urma teologiei speculative s'a împărțit în mai multe biserici, dar ele toate primesc biblia de cartea fundamentală a mărturisirei lor, și vreau, ca aceea să se susțină, atunci corelațiunea bisericilor între sine are să stee în astfel de referință, care să fie efluxul principiilor cardinale cristiane, pe care Christos întemeietorul cristianismului le-a așezat, va să zică bisericile între sine au să stee în corelațiune amicală, ferită de orișice supremație sau hegemonie din partea uneia asupra alteia.

Moralul cel mai eminent, după cuvintele Mântuitorului, pentru un creștin este: a iubi pe Christos, și a împlini poruncile lui;⁶³ această iubire cătră Christos, și cătră împlinirea poruncilor lui, între care se cuprinde și iubirea cătră deaproapele fără deosebire de amic sau de inamic, trebuie să o păzească bisericile între sine, ca nu cumva altcum făcând să le zică lor Christos:⁶⁴ «de ce-mi ziceți mie, Doamne! Doamnel și nu faceți ce vă zic eu vouă»; și iarăș:⁶⁵ «dacă voi mă iubiți pe mine, țineți poruncile mele».

Deși se poate întâmplă, ca diferența bisericilor să producă din partea uneia osândirea celeialalte, și să o privească de eterodoxă, și pentru aceea să o înfesteze; fiindcă însă o așa biserică lesne poate să devină în prepus, ca și cum ea n'ar voi să respecte porunca lui Christos despre iubire și iertare, pe care Christos o a dat evreilor zicând: «dacă voi veți iertă oamenilor păcatele lor, și Tatăl vostru cel din ceruri va iertă vouă păcatele voastre»,⁶⁶ și totdeodată să se expună și înfruntării lui Christos, carele poate întrebă:⁶⁷ cine te-a pus pe tine domn și judecător peste alții? pentru aceea bisericile în privința corelațiunii lor mutue nu pot să facă nimic mai bine, decât a iubi pe Christos, și a împlini poruncile lui, precum și apostolul învăță:⁶⁸ «una între voi gândind, nu cele înalte gândind, ci de cele smerite lipindu-vă, nu fiți înțelepți între voi înșivă, nimărui rău pentru rău nerăsplătind, mai nainte gândind cele bune înaintea oamenilor de este cu puțință, și încât atárnă dela voi cu toți oamenii pace având; nu vă izbândiți singuri vouă Iubiților!

⁶³ Ioan XIV, 15. — ⁶⁴ Luca VI, 46. — ⁶⁵ Ioan XIV, 15.

⁶⁶ Mateiu VI, 14. — ⁶⁷ Fapt. apost. 7, 27. — ⁶⁸ Romani 12, 16-21.

și să nu dați loc mâniei, că scris este: a mea este izbânda, eu voi răsplăti, zice Domnul; de flămânzește dară vrăjmașul tău, dă-i lui de mâncat, și de însetoșează, adapă-l, că aceasta făcând cărbuni de foc grămădești pe capul lui. Nu fi biruit de rău, ci biruește cu binele pe rău».

În convingerile noastre, care le-am exprimat până aci, ne întărește pe noi și mărturisirea apostolului Pavel despre iubirea, ce o a împărtășit Corintenilor⁶⁹ scriind așa: «de aș grăi în limbile omeneshi și îngerești, iar dragoste n'am, m'am făcut ca niște aramă sunătoare și chimval răsunător; și de aș avea proocie și de aș ști toate tainele, și de aș avea toată credința, încât să mut munșii, iar dragoste n'am nimica sunt; și de aș împărți toată aușia mea, și de aș da trupul meu să-l arză, iară dragoste n'am, nici un folos nu-mi este mie».

Pe scurt Christos ne-a dat porunca, ca să iubim pe deaproapele nostru ca pe noi înșine,⁷⁰ noi suntem datori ca creștini de diferite biserici să împlinim această poruncă a unuia al nostru Păstor, carele zice cătră noi: «dacă mă iubiți pe mine, păziți poruncile mele»,⁷¹ căci altcum făcând, ne va înfruntă zicându-ne: «ce mă chemați Doamne! Doamne! și nu faceți, cele ce vă zic».⁷²

§. 312. *Ce chemare are statul față cu diferitele biserici?*

Statul față cu diferitele biserici, a căror existență în complexul său nu numai nu o neagă, ci vrând-nevrând o și recunoaște, are chemare a fi drept; statul va fi drept cătră diferitele biserici atunci, când pe baza dreptății, și a egalei îndreptățiri va considera și tractă bisericile diferite, și aceasta o va garantă prin lege pozitivă, va să zică: când statul se deobligă în urma unei legi pozitive, că nici o biserică nu o va prefera altelea, și că pe cetățenii săi fără privire la bisericile lor, de care se țin, îi va tractă egalmente în privința bunătăților și sarcinelor cetățene.

Prin urmare noi nu aprobăm ideea unei biserici domnitoare într'un stat de diferite biserici, de ar fi măcar aceea și biserica, de care se ține capul statului; noi accentuăm aci «biserica, de

⁶⁹ I. Cor. 13, 1—3. — ⁷⁰ Luca 10, 27. — ⁷¹ Ioan 14, 15.

⁷² Luca 6, 46.

care se ține capul statului», și nu zicem «biserica capului statului, sau biserica domnitoare», pentru că noi privim pe capul statului de un membru al bisericii, de care se ține; prin urmare noi nu aprobăm ideea unei biserici domnitoare nici atunci, când sub numirea aceasta s'ar înțelege acea biserică, de care se ține capul statului, pentru că numirea aceasta «biserica dominantă» prea ușor se poate exploata în defavoarea bisericelor celorlalte, de care domnitorul nu se ține. Încă și pentru aceea nu aprobăm ideea «bisericii dominante», căci aceea presupune o preferință față cu celelalte biserici, prin care acestea se degradează la biserici dominante, apăsate și tolerate.

Noi în §-ul 298 am afirmat, că statul trebuie să aibă religie, și să dea religiozității sale expresiune chiar și faptică; iar aci zicem: că statul ca atare trebuie cu religia și religiozitatea sa să stea imparțial față cu bisericile diferite ale cetățenilor săi, și a se arăta cătră ele drept pe baza egalei îndreptățiri, după cuvântul din biblie: «Iubiți dreptatea, ceice stăpâniți pământul». — Înțelept. lui Solomon I, I.

Statul și din privire la dezvoltarea harmonică a puterilor intelectuale ale tuturor cetățenilor săi de diferite biserici este chemat a fi cu imparțialitate cătră bisericile cetățenilor săi, căci numai astfel măsurile lui luate spre dezvoltarea puterilor intelectuale ale cetățenilor săi va produce cultura generală a tuturor, dela care este condiționată înmulțirea bogăției singuraticilor cetățeni și înmulțirea veniturilor statului, altcum și singuraticii, dar și statul se păgubește, dacă ajută dezvoltarea intelectuală numai a acelor, cari se țin de biserica dominantă; de aceea și zice înțeleptul Sirah 40, 15: «avuția nedreptăților ca râul va seca, și va răsună ca trăsnetul mare în ploaie».

Dar și din privire la convingerile religioase ale cetățenilor trebuie statul egalmente să tracteze bisericile creștine, căci convingerile religioase ale acelor nu numai nu-i împiedecă pe ei în împlinirea obligămintelor lor cătră stat, ci acelea le dau lor încă un impuls și sbor moral spre cea mai conștiențioasă satisfacere a acelor obligăminte cetățene cu orișice sacrificiu, ce ar cere dela ei binele și prosperarea patriei lor.

Așadară dreapta și egala tractare a bisericilor din partea statului este acel capital de cel mai mare preț, care înfățișează

pe stat ca pe o familie, ai cărei membri sunt între sine legați cu legătura perfecțiunii iubirii, ceea ce se documentează cu cuvintele lui Solomon, prin care în pildele sale 16, 12 așa zice: «Statul păzind dreptatea, se întărește în existența sa». ⁷⁵

⁷⁵ Despre proselitism n'am vorbit în tractatul nostru într'adins, căci este o ivire anticristiană; dar aflăm de lipsă a ne exprimă prescurt și în privința aceasta și zicem: că proselitismul bisericesc numai în acel stat își poate ridică steagul său, carele va să facă sieș de acolo capital politic; și că vina proselitismului bisericesc provine totdeauna în linia dintâi dela stat și preoșimea respectivă servește statului spre înmulțirea capitalului lui politic. Proselitismul bisericesc este urgisit de toată lumea și este de mirare, că statul, care provoacă și sprijinește proselitismul bisericesc, nu cunoaște, că acel capital politic, care și-l face din proselitism, este numai ideal, dar nu real; și că acea preoșime, care face proselitism, nefericește pe toți aceia, pe cari i-a prins în mreaja sa, pentrucă-i turbură în conștiința lor pe toată viața, îi turbură în datinile lor religioase, și mai că se poate zice: îi face indiferenți față cu religia lor, căci dela cea veche s'a abătut, și cu cea nouă nu se pot amalgamă.

Partea III.

Despre legislațiunea, administrațiunea și ocârmuirea bisericească.

*«Până ce va trece cerul și pământul,
«o iotă, sau cirtă nu va trece din lege, până
«ce toate se vor face». Mateiu V. 18.*

CAP. I.

Despre legislațiunea bisericească.

Tăierea I.

Despre originea legislațiunii bisericești.

§. 313. *Începutul legislațiunii bisericești este dela Christos.*

Precum am zis în §-ul 3, că începutul dreptului canonic este dela Christos; așa zicem și aci, că începutul legislațiunii bisericești este dela Christos, căci el cel dintâi a stabilit principiile pentru înființarea religiei legei celei noue, prin urmare el este cel dintâi legislator bisericesc, și legislațiunea lui se cuprinde în evangheliile celor patru apostoli: Mateiu, Marcu, Luca și Ioan, și este menită pentru toți vecii, precum Christos însuși a zis învățăceilor săi: că până ce va trece cerul și pământul, o iotă sau cirtă nu va trece din lege, până ce toate se vor face;¹ iar apostolul învață pe Efeseni: «că toată zidirea s'a făcut prin Christos, și se desvoaltă într'o biserică sântă în Domnul, întru carele și voi împreună vă zidiți spre lăcaș lui Dumnezeu în duhul.²

§. 314. *Continuarea legislațiunii bisericești.*

În legătură cu §-fii 4, 5, 6, 8 și 9, unde am tractat despre originea, adminiculii și izvoarele dreptului canonic, — avem a

¹ Mateiu XXIV, 14. — ² Efes. II. 21.

expune aci, că continuarea legislațiunei bisericești se află în faptele apostolilor, în canoanele așa numite apostolești, și în cele ale sinoadelor ecumenice și locale, care toate sunt efluxuri naturale din învățăturile lui Christos, și sunt provocate de împrejurări faptice, ce se iviră în decurgerea timpilor, și trebuie să se decidă și să se reguleze după principiile Mântuitorului scrise în cele patru evanghelii și în faptele apostolilor, și că acum vom tractă despre forma legislațiunei bisericești.

Tăierea II.

Despre forma legislațiunei bisericești.

§. 315. *Forma legislațiunei bisericești prin Christos.*

Forma legislațiunei bisericești prin Christos a fost divină și mai pe sus de firea omenească, căci celece învață Christos acelea nu le învață dela sine, ci dela Tatăl, precum singur despre sine mărturisește zicând: «eu dela mine n'am grăit, ci Tatăl, carele m'a trimis pe mine, acela mi-a dat poruncă, ce să zic, și ce să grăesc; și știu, că porunca lui este vieța vecinică; deci cele ce grăesc eu, precum mi-a zis mie Tatăl, așa le grăesc».³ Și iarăș: «nu m'am pogorit din cer, ca să fac voia mea, ci voia celui ce m'a trimis pe mine, a Tatălui».⁴

§. 316. *Forma legislațiunei bisericești prin apostoli.*

Forma legislațiunei bisericești prin apostoli a fost sinodală atât în obiecte dogmatice și sacramentale, cât și în cele administrative și economice; așa s. e.: 1. apostolii au decis în sinod modul primirei păgânilor la creștinism;⁵ 2. treaba nemulțămirei unor creștini cu împărțala milei din partea apostolilor;⁶ 3. depunerea locului lui Iuda;⁷ 4. constituirea de apostoli a lui Varvava și Pavel.⁸

Apostolii față cu doctrinele Mântuitorului îndreptate spre stărpirea oricărui absolutism, n'au putut să-și iee altă formă pentru legislațiunea și guvernarea bisericești, decât cea sinodală cu

³ Ioan XII, 49, 50. — ⁴ Ioan VI, 38. — ⁵ Fapt. apost. XV. — ⁶ Fapt. apost. XVI. — ⁷ Fapt. apost. II. Vezi și §. 318. — ⁸ Fapt. apost. IX și XIII. Vezi și §. 319.

atât mai mult, cu cât lămurit se vede din faptele lor, că-ri nu s'au crezut a fi infalibili, și că aveau propria experiență despre posibilitatea falibilității lor. Știau ei, cum apostolul Petru a greșit, când rugase pe Christos, să se ferească ca să nu cază în mâ-nile jidovilor, și Christos aspru a înfruntat pe consoțul lor zi-cându-i: «mergi după mine Satano! căci sminteală îmi ești, că nu gândești celece sunt ale lui Dumnezeu, ci celece sunt ale oamenilor».⁹

Dar nici creștinii n'au ținut de infalibili pe apostoli, ceea ce 1. se vede din nemulțămirea lor cu împărțeala milei din partea apostolilor; 2. din tragerea la răspundere a lui Petru din partea creștinilor din Ierusalim, căci fiind în Iudea a intrat la oameni netăiați împrejur, și a mâncat cu ei; cu care prilej Petru spre rectificarea sa nu și-a luat refugiu la vaza dregătoriei sale, nici s'a rezimat pe aceea, că el ar fi cel dintâi între apostoli, sau că lui i-s'ar cuveni vre-un prerogativ sau putere de deci-siune, sau că părerea lui ar fi infalibilă, ci într'un chip într'a-devăr evanghelic și plin de umilință se apără, și lăsă să vor-bească fapta lui.¹⁰

§. 317. Ierarhia bisericească a adoptat dela apostoli legislațiunea bisericească după forma sinodală pentru toți timpii.

Cumcă ierarhia bisericească a adoptat dela apostoli legis-lațiunea bisericească după forma sinodală pentru toți timpii, se do-cumentează cu faptele ei, așa s. e. în veacul II. în formă sinodală a tractat ierarhia despre eresul montanistilor;¹¹ despre timpul serbării Paștilor;¹² în veacul III, la Cartagena, și Alexandria de-spre dogme, când Origen și scrierile lui s'a osândit, și botezul săvârșit prin păgâni; despre Pavel Samosita la Antiohia.¹³

Ierarhia adunată în sinoade pe lângă fixarea canoanelor de-spre dogmele credinței, despre misterii, despre administrațiunea și economia bisericească și-a extins lucrarea sa sinodală și asupra opurilor bisericești, pe care le censură, și aflându-le de drepte, le aprobă, și le însemnă în canoane, și prin aceasta le dedeă lor valoarea de canoane, precum se vede din canonul al doilea al sinodului ecumenic VI, în care se expun opurile unor

⁹ Mateiu XVI, 22, 23. — ¹⁰ Faptele apost. XI, 1—5. — ¹¹ Euseb. libr. V. Cap. 16, 19. — ¹² Antorism pag. 120. — ¹³ Antorism pag. 120—121.

scriitori bisericești cu valoare de canoane, precum sunt cele ale lui Teofil, Dionisiu, Petru și Atanasiu arhiepiscopilor din Alexandria, ale lui Grigoriu din Nisa, ale lui Grigoriu teologul, ale lui Grigoriu episcop al Neocesariei, ale lui Basiliu arhiepiscop al Cesariei din Capadocia. Din contră părinții adunați în sinoade osândeau opurile ce le aflau de nedrepte, așa sinodul ecumenic I a osândit de eretice învățăturile și scrierile lui Ariu; sinodul ecumenic II pe ale lui Macedoniu; sinodul ecumenic III pe ale lui Nestoriu; sinodul ecumenic IV pe ale lui Dioscor și Eutihiu; sinodul ecumenic VI pe ale montaniștilor, și sinodul ecumenic VII pe ale luptătorilor de icoane.

§. 318. Forma sinodală a legislațiunii bisericești ce instituțiune este?

Forma sinodală a legislațiunii bisericești este o instituțiune divină dela însuș Christos, carele a promis apostolilor, și prin ei și următorilor lor și tuturor creștinilor, «că unde sunt doi sau trei adunați în numele lui, acolo este și el în mijlocul lor».

Acest adevăr mare l-a simțit și priceput și ierarhia; pentru aceea când s'a ivit vre-un obiect bisericesc de mai mare însemnătate, totdeauna l-a tractat în formă sinodală ca instituțiune divină, și în credința, că Christos este nevăzut în mijlocul lor, și s'a convins din rezultate, că observarea acestei instituțiuni divine aduce foloasele cele mai mari pentru religiozitate și moralitate, și împedecă și nimicește scorniturile ereticilor, și susține în curăția primitivă și originalitate învățăturile mântuitoare ale lui Christos. De aceea și episcopul renumit Isidor Pilișoteanul zice: «că în cei dintâi secoli de aceea s'a iscat așa multe eresuri, căci nu eră iertat a se țineă sinoade după trebuință».¹⁴

§. 319. Oare forma sinodală în treburi bisericești se extinde numai asupra legislațiunii?

Forma sinodală în treburi bisericești se extinde nu numai asupra legislațiunii, ci și asupra tuturor funcțiunilor elementelor sociale din organismul bisericesc, precum sunt: afacerile țititoare de administrațiunea biserico-economică, și ocârmuirea bisericească, despre care vom expune mai pe larg în următoarele tractate.

¹⁴ Isidor orig. libr. VI de canon concilior.

Tăierea III.

Despre canoane îndeobște.

§. 320. *Noțiunea și definițiunea canonului.*

Cuvântul «canon» este grecesc, și însemnează regulă, îndreptare și prescrierea de normă. Sub acest cuvânt «canon» se înțelege îndeobște legea bisericească. De unde apoi canonizarea însemnează înălțarea hotărârii bisericești la valoarea de canon, sau și conumărarea vre-unei fețe creștine între plăcuții lui Dumnezeu. Prin urmare canonul însemnează în înțelesul bisericesc regula sau îndreptarea faptelor creștine, și trage după sine numai pedeapsa sufletească, dar nu și trupească; de aceea canonul se și deosebește de legea civilă, ca sufletul de trup; canonul pedepsește încă și pe creștinul cel mai păcătos cu scop, ca să se întoarcă, va să zică să se îndrepte, și să fie viu; însă legea civilă pedepsește pe cetățeanul criminal încă și cu moarte. Înțelesul acesta al lucrării canonului bisericesc este efluxul natural al instituțiilor Mântuitorului, carele a învățat: de va auzi cineva cuvintele mele, și nu va crede, eu nu-l voi judeca pe el, că n'am venit în lume, să judec lumea, ci ca să o mântuiesc;¹⁵ și iarăș: milă voi, dar nu jertfă, căci n'am venit să chem pe cei drepti, ci pe cei păcătoși.¹⁶

§. 321. *Învățăturile lui Christos sunt tot atâtea canoane în înțelesul cel mai adevărat al cuvântului.*

Acest asert se adeverează din cuprinsul învățăturilor lui Christos, care toate cuprind în sine regulă, îndreptare și prescrieri de normă pentru o vieață moștenitoare de împărăția lui Dumnezeu. Așa s. e. Christos ne-a dat canon despre botez, zicând apostolilor: mergând învățați toate limbile, botezându-i pe

¹⁵ Ioan XII, 47. — ¹⁶ Mateiu IX, 13. — Aci s'ar putea face obiecțiune cu cuvintele lui Christos dela însuș Mateiu c. X, 34, unde a zis Christos apostolilor: să nu vă pară, că am venit să arunc pace pe pământ; n'am venit să arunc pace pe pământ, ci «săbie»; căci sub «săbie» se înțelege vecinica osândire a păcătosului aceľuia, carele în vieața sa n'a ascultat de învățăturile mântuitoare ale lui Christos, etc.

ei în numele Tatălui, și al Fiului și al sântului Duh.¹⁷ Al doilea canon al Mântuitorului despre botez este această învățătură a lui: de nu se va naște cineva din apă și din duh, nu va putea intra întru împărăția lui Dumnezeu.¹⁸ Mai departe canonul așezat de Christos pentru sânta cuminecătură se află în cuvintele Mântuitorului, după care luând el pâinea, și mulțămind o-a frânt, și a dat-o apostolilor zicând: acesta este trupul meu, carele se dă pentru voi; aceasta să faceți întru pomenirea mea; așijderea și păharul după cină zicând: acest păhar este legea cea nouă întru sângele meu, care se varsă pentru voi.¹⁹ Al doilea canon pentru cuminecătură: amin, amin, zic vouă: de nu veți mânca trupul fiului omenesc, și nu veți bea sângele lui, nu veți avea viață întru voi. Celce mănâncă trupul meu, și bea sângele meu, întru mine rămâne, și eu întru el. — Ioan 6, 53—56. Christos ne-a dat canon și pentru pocăință zicând: faceți rod vrednic de pocăință.²⁰ Christos a dat în mai multe rânduri canoane despre dragoste, zicând către apostoli: poruncă nouă dau vouă, ca să vă iubiți unul pe altul, precum am iubit eu pe voi, și voi să vă iubiți unul pe altul, întru aceasta vor cunoaște toți, că sunteți ai mei învățacei.²¹ Despre dragostea către Dumnezeu și deaproapele a pus Christos acest canon: să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, și cu tot sufletul tău, și cu tot cugetul tău; aceasta este dintâia și mai mare poruncă, iară a doua asemenea acesteia: să iubești pe deaproapele tău ca pe tine însuși.²² Despre supunere către Dumnezeu și împăratul s'a enunțat Christos în următorul canon: dați împăratului cele ce sunt ale împăratului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu.²³ Iar despre modul îndreptării a vre-unui păcat a pus Christos următorul canon: de va greși ție fratele tău, mergi, și ceartă-l pe el între tine, și între el singur; deci de te va ascultă, ai dobândit pe fratele tău; iar de nu te va ascultă, ia împreună cu tine încă pe unul sau pe doi, ca în gura a două sau a trei mărturii să stea tot cuvântul, iar de nu va ascultă de ei, spune bisericei, iar de nu va ascultă nici de biserică, să fie ție ca un păgân și vameș.²⁴ Cuvân-

¹⁷ Mat. XXVIII, 19. — ¹⁸ Ioan III, 5. — ¹⁹ Luca XXII, 19—20.

²⁰ Mat. III, 8. — ²¹ Ioan XIII, 34—35. — ²² Mateiu XXII, 37—39. — ²³ Mateiu XXII, 21. — ²⁴ Mateiu XVIII, 15—17.

țarea lui Christos de pe deal cuprinde șapte canoane despre cei fericiți,²⁶ și un canon despre viețuirea și purtarea apostolilor.²⁶

Din aceste câteva exemple se adeverează, că învățăturile lui Christos sunt în înțelesul cel mai firesc canoane, va să zică, reguli și îndreptări, de care biserica, clerul și poporul credincios are a se ține strâns, și că prin urmare evanghelia lui Christos este plină de canoane.

§. 322. *Dacă evanghelia lui Christos este plină de canoane, ce a putut îndemna pe apostoli, și pe următorii lor spre facerea canoanelor și din partea lor?*

I. Apostolii au avut îndemnări fondate spre facerea unor canoane, pentru că au văzut numaidecât la începutul funcțiunii lor, că canoanele lui Christos, prin care s'a întemeiat biserica, nu ajung spre manducerea și îndreptarea acelor cazuri speciale, pe care creștinii dintâi le-a provocat. Spre exemplu: Christos a dat popoarelor canon despre milostenie, ca adevă ei milostenia lor să nu o facă înaintea oamenilor, nici să o trâmbițe în adunări și pe strade, precum fac fățarnicii, și ca să nu știe stânga ce face dreapta, căci numai așa făcând milostenie vor avea plată dela Tatăl lor, carele este în ceruri.²⁷ Apostolii au urmat acestui canon îndemnând la aceea și pe creștini, cari s'au și pătruns de canonul Mântuitorului, și toți ceice aveau țarini sau căsi, vânzându-le, aduceau prețurile celor vândute, și le puneau la picioarele apostolilor, cari apoi împărțeau milosteniile acestea. Însă curând au observat apostolii, că unii dintre creștini cârtesc și nu se mulțumesc cu modul, cum ei împărțesc milosteniile, și ridică pată de părtinire asupra lor; atunci au adunat pe bătrâni și mulțimea creștinilor, spre a defige alt mod mulțămitor pentru toți de împărțirea milosteniilor, și au propus ca creștinii să-și aleagă șapte bărbați spre acest scop, în cari au încredere, iară ei vor petrece în slujba cuvântului lui Dumnezeu; ceea ce s'a și făcut.²⁸ Din acest exemplu faptic se dovedește, că canonul Mântuitorului despre modul facerii milosteniei n'a fost de ajuns spre complanarea nemulțumirii, pe care o-au arătat acei creștini cătră apostoli

²⁶ Mateiu V, 2—11. — ²⁷ Mateiu V, 76.

Mateiu VI, 1—3. — ²⁸ Faptele apostolilor VI, 1—7.

împutându-le lor părtinire în împărțeala milosteniei, și că apostolii din punct de vedere administrativ au fost siliți a țineă sinod spre îndreptarea acelei nemulțumiri, și a aduce canon, carele să reguleze treaba împărțirii milosteniilor. Așijderea din faptele apostolilor avem și alte exemple, care arată, că ei au fost siliți de împrejurări a aduce unele canoane deslușitoare de canoanele Mântuitorului, precum pentru creștinii trecuți din păgânism,²⁹ pentru miniștrii botezului, că adecă botezul săvârșit de un eretic nu este valid;³⁰ pentru însușirile episcopului.

II. Asemenea și ierarhia bisericească a fost provocată și îndemnată a stabili canoane în urma împrejurărilor, ce s'au ivit pe terenul vieții religioase, văzând, că canoanele lui Christos și învățăturile apostolilor nu ajung cu generalitatea lor principală spre regularea și îndreptarea cazurilor speciale. Așa spre exemplu Pavel învață pe Corinteni: ³¹ «fraților! când vă adunați să fie toate spre zidire; și iarăș: fraților! toate să se facă după cuviință și rânduială». Aci apostolul se exprimă generalminte fără să fi zis mai deaproape, ce și cum este de făcut, ca toate să fie spre zidire și după cuviință și rânduială. Și fiindcă ierarhiei i-s'a putut întâmplă necesitatea de a stabili prin canoane unele cinoșure, care arată, cum și ce este de făcut, ca toate să fie spre zidire, și după cuviință și rânduială: pentru aceea o asemenea lucrare a ierarhiei n'a vătămat principiul învățătorei lui Christos, sau a apostolilor, ci numai l-a aplicat la cazuri speciale cu unele modificațiuni, care servesc spre susținerea celor așezate de Christos și spre mai sigura ajungere a efectului, la care însuș apostolul a ținut, când a enunțat acel principiu. În deslușirea mai departe a acestui obiect nu ne lăsăm pentru aceea, căci în tăierea următoare vom tractă despre sinoade și felurimea lor, de unde se va vedeă necesitatea lucrărilor lor, prin urmare și necesitatea canoanelor, care acolo s'au stabilit: de aceea trecem acum la tăierea despre sinoade.

²⁹ Faptele apostolilor XV. — ³⁰ Can. 46 apostolesc. — ³¹ Can. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 34, 38 apostolesc, și altele.

Tăierea IV.

Despre sinod îndeobște; despre felurimea sinoadelor; și despre începutul sinoadelor în biserică.

§. 323. Noțiune despre sinod.

Sinod înseamnă în limba elinească «adunare» sau «congres» și cu deosebire «adunare pentru tractarea obiectelor religioase și eclesiastice»; încă se înțelege sub sinod și «superioritatea și autoritatea bisericească». Prin urmare sinodul este adunarea bisericească spre tractarea obiectelor religioase, eclesiastice și eclesiastico-administrative și economice sau filantropice.

§. 324. Felurimea sinodului.

I. Sinodul cu privire la obiectul pertractând este sau dogmatic, sau biserico-administrativ; acela tractează despre dogmele credinței, și despre examinarea dogmatică și canonică a nou alesului episcop, și se compune exclusiv din arhieriei, ca unii cari sunt chemați a priveghia mai deaproape pentru susținerea în curățenie a dogmelor și învățăturilor cardinale ale bisericei,³³ ascultând și alți dascăli renumiți bisericești; iar acesta tractează despre obiecte eclesiastico-administrative, economice și filantropice, precum sunt alegerile întregului personal ieratic și biserico-economic începând dela patriarhi până la diaconi, dela epitropiile patriarhatelor până la epitropiile singuraticelor parohii și fondurilor bisericești, școlare,³⁴ mănăstirești și filantropice și ale scaunelor arhieresti, și se compune din arhieriei și reprezentanții clerului și poporului.³⁵

II. Sinodul cu privire la membri adunați poate fi sau general sau particular; sinod general este acela, la care, s'au adunat toți arhieriei din lumea creștină, de aceea se numește și sinod de a toată lumea, sau ecumenic,³⁶ iar sinod particular se chiamă

³³ Mat. XXVIII, 19. — Can. 34 și 38 apost. — Can. 4, sin. ecum. I. și Can. 8, sin. ecum, IV. — ³⁴ Când în statul politic domnește pentru școli principiul confesional. — ³⁵ Mateiu XVIII, 17 — fapt. apost. I, 14—28 și VI, XV.

³⁶ Nu se cere absolut prezența tuturor arhieriei la sinodul ecumenic, căci cei împedecați din cauze binecuvântate se pot suplini prin locțiitori, precum aceasta dovedesc ațele sinoadelor ecumenice.

acela, la care s'au chemat arhieriei, sau și reprezentanții clerului și poporului dintr'o patriarhie, metropolie, sau eparhie, de aceea sinodul particular poate să fie patriarhal, metropolitan, sau eparhial, și se poate numi și local. Între sinoadele particulare și locale pe drept se numără și sinoadele protopresbiterale, parohiale și mănăstirești, care au însemnătate mare în viața organică a bisericii, căci sinoadele parohiale și mănăstirești sunt chemate mai întâi să aleagă și să trimită reprezentanți la sinodul lor protopresbiteral, eparhial și metropolitan, și încă și pentru sinodul patriarhal.

§. 325. *De unde își trag sinoadele începutul lor în biserică.*

Sinoadele își trag începutul lor dela însuș Mântuitorul Iisus Christos; aceasta nici un canonist, fie el cât de speculativ nu o va putea impugna, pentrucă Christos a săvârșit într'un mod sinodal, va să zică, în adunări cu apostolii și poporul toate lucrările sale. Acest adevăr se documentează cu momentele cele mai însemnate din viața Mântuitorului, dintre care numai unele vom aminti aci, și adecă: Christos, fiind apostolii lui toți la dânsul adunați, i-a înzestrat pe ei cu puterea legării și a deslegării;³⁷ i-a trimis pe ei în toată lumea să boteze și să învețe popoarele;³⁸ i-a întrebat pe ei, că pentru cine îl țin ei pe dânsul;³⁹ a înfruntat pe apostolul Iacob și Ioan pentru nizuiala de întâietate între frații lor;⁴⁰ a lăudat pe Petru pentru credință, și apoi l-a înfruntat înaintea tuturor pentru frica, ce a arătat pentru patimile lui Christos zicând: mergi după mine Satano, căci sminteală îmi ești, că nu gândești, cele ce sunt ale lui Dumnezeu, ci cele ce sunt ale oamenilor;⁴¹ a așezat cina cea de taină de față fiind toți apostolii;⁴² și s'a suit la cer înaintea lor.⁴³ Christos a învățat în sinagoguri, adecă în adunări pe popoare, precum aceasta documentează parabolele lui despre sămănătorul, despre spini, despre lumina și grăunțul de mustar;⁴⁴ despre farisei;⁴⁵ despre smerenie și sminteală;⁴⁶ despre căsătorie;⁴⁷ despre risipirea Ierusalimului și sfârșitul lumii;⁴⁸ despre fericți;⁴⁹ despre

³⁷ Ioan XX, 21—23. — ³⁸ Mat. XXVIII, 18—20. — ³⁹ Mat. XVI, 15. — ⁴⁰ Marcu X, 36. — ⁴¹ Mat. XVI, 23. — ⁴² Mateiu XXVI, 26. — ⁴³ Marcu XVI, 19. — ⁴⁴ Marcu IV. — ⁴⁵ Marcu VII. Mateiu XII. — ⁴⁶ Marcu IX. — ⁴⁷ Marcu X. — ⁴⁸ Marcu XIII, Mateiu XXIV.

⁴⁹ Mateiu V.

milostenie și iubirea de Dumnezeu;⁵⁰ despre așezămintele omenesci;⁵¹ despre îndreptarea fratelui păcătos.⁵²

Nu numai litera, ci și spiritul acestor învățături ale lui Christos dovedesc sinodalitatea afacerilor lui Christos; căci toate acestea au avut de scop reformarea radicală a iudaismului degenerat, carele eră plin de patimi stricacioase pentru neamul omenesc, ce se manifestă în fățarnicii, momelile, sumeșje, și separatisme, și totdeodată Christos a avut de scop al învățăturilor sale întemeierea unui caracter solid purcător din convingeri morale, ca adecă faptele externe ale oamenilor să corăspundă dispozițiunilor lor interne. Spre ajungerea unui asemenea scop sublim, precum a fost misiunea Măntuitorului, nu s'a putut luă al mod fără cel sinodal ca unul, carele este și popular; de aceea Christos învață: unde sunt doi sau trei adunați în numele meu, acolo sunt și eu în mijlocul lor;⁵³ și iarăș lumina nu se pune sub obroc, ci în luminar, ca să lumineze tuturor în casă.⁵⁴

§. 326. *Apostolii încă săvârșiau afacerile lor principale și administrative în și prin sinoade.*

Cumcă apostolii încă săvârșau afacerile lor principale și administrative în și prin sinoade, este afară de toată îndoiala. Așa vedem, I. că ei după înălțarea Domnului la cer s'au întors la Ierusalim din muntele Eleonului și au intrat în casa, unde locuiau ei, și petreceau acolo cu o inimă în rugăciune, și în zilele acele sculându-se Petru în mijlocul lor, fiind și mulțime de popor împreună că la o sută și douăzeci, a zis: Bărbați frați, se cădea a se împlini scriptura aceea, pe care mai nainte a zis Duhul sânt prin gura lui David despre Iuda, celce s'a făcut povățuitor celorce au prins pe Iesus, că numărat eră cu noi, și luase soartea slujbei acesteia; căci scris este în cartea psalmilor: facă-se lăcașul lui pustiu, și să nu fie cine să locuiască în el, și episcopia lui să o iee altul; deci trebuie dintre acești bărbați, cari se adunau cu noi în toată vremea să fie cu noi mărturia învierii Domnului unul dintre aceștia; și au propus pe doi, pe Iosif, carele se chemă Varșava și s'a numit Iust,

⁵⁰ Mateiu VI. — ⁵¹ Mateiu XV. — ⁵² Mateiu XVIII. — ⁵³ Mateiu III.

— ⁵⁴ Mateiu V.

și pe Matia, și rugându-se au zis: Tu Doamnel celace știi inimile tuturor, arată dintre acești doi pe unul, pe carele ai ales a lua soarta slujbei acesteia, și a apostoliei, dintru care a ră-tăcit Iuda, ca să meargă în locul său. Și au dat lor sorți, și a căzut soarta pe Matia, și s'a numărat împreună cu cei unsprezece apostoli.⁵⁵ Lucrarea aceasta a fost sinodul întâi al apostolilor; II. că făcând creștinii elini gâlceavă în contra creștinilor jidovi, ca și cum văduvele lor ar fi fost nesocotite la împărțirea milelor, apostolii au chemat mulțimea învățăceilor, și le-au zis lor: nu este cuvios, ca lăsând noi cuvântul lui Dumnezeu, să slujim meselor; socotiți drept aceea fraților! dintre voi șapte bărbați plini de Duhul sânt, și de înțelepciune, pe cari să-i punem peste treapta aceasta, iar noi întru rugăciune, și slujba cuvântului vom petrece. Și a plăcut cuvântul înaintea a toată mulțimea, și au ales pe Stefan, Prohor, Filip, Nicanor, Timon, Parmena și pe Nicolau, pe cari i-au pus înaintea apostolilor, și aceștia rugându-se și-au pus mâinile peste ei, și cuvântul lui Dumnezeu crește, și numărul învățăceilor se înmulțea foarte la Ierusalim.⁵⁶ Lucrarea aceasta a apostolilor se făcuse în sinod, și ne prezentează sinodul al doilea al apostolilor Domnului; III. că apostolii au săvârșit în sinod constituirea de apostoli a lui Varnava și Pavel — Cap. IX și XIII din faptele apostolilor; — IV. că Pavel și Varnava călătorind din Antiohia la Ierusalim, și înțelegând că oarecari învață pe creștinii din Iudea, că nu se vor mântui, dacă nu se vor tăia împrejur, și că din cauza aceasta s'a făcut pricină între creștini, cari din iudaism și păgânism s'au întors la creștinătate, și fiind ei rugați de către mai mulți, ca sosind la Ierusalim, să pună spre deslegare întrebarea aceasta au venit la Ierusalim, unde au fost primiți de către adunare și apostoli și de către bătrâni, și au spus lor, câte au făcut Dumnezeu cu ei, și cum au deschis păgânilor ușa credinței; și iară s'au sculat oarecari din eresul fariseilor, cari crezuseră, zicând: că trebuie a-i tăia împrejur, și a porunci să păzească legea lui Moisi. Și atunci s'au sculat apostolii și bătrânii să vadă de cuvântul acesta, și după ce multă cercare s'a făcut, și Petru, Pavel, Varnava și Iacob au deslușit întrebarea pusă, că adevărat nu este de lipsă,

⁵⁵ Fapt. apost. I, 12—26.

⁵⁶ Fapt. apost. VI, 1—7.

ca cei trecuți din păgânism la creștinătate să se tae împrejur, căci ajunge, dacă se vor înfrână de pângăriciunile idolilor, și de curvie, de sugrumat, și de sânge, — au aflat de bine apostolii și bătrânii împreună cu toată adunarea, să aleagă bărbați dintre ei, și să-i trimită la Antiohia cu Pavel și cu Varnava, și au trimis pe Iuda, celce se numește Varsava și pe Sila bărbați povățuitori între frați, scriind cu mâinile lor acestea: Apostolii, și bătrânii și frații celor ce sunt în Antiohia, Siria și Chilia frașilor celor din păgâni bucurie; fiindcă am auzit, că oarecari dintre voi eșind v'au turburat pe voi cu cuvinte slăbind sufletele voastre, și zicând, să vă tăiați împrejur, și să țineți legea, căroră nu le-am poruncit. S'au părut nouă adunați fiind împreună, a alege bărbați, și a trimite la voi cu iubiiții noștri Varnava și Pavel, oameni cari și-au dat sufletele sale pentru numele Domnului nostru Iisus Christos; drept aceea am trimis pe Iuda și Sila, cari și ei cu cuvântul vor spune vouă aceleași; că s'a părut sântului Duh și nouă, ca mai mult nici o greutate să nu punem peste voi, fără numai aceste de lipsă, ca să vă înfrânați de cele jertfite idolilor, și de sânge, și de sugrumat, și de curvie, de care păzindu-vă pe voi, bine veți face; fiți sănătoși. Deci aceștia ducându-se au venit la Antiohia; și adunând mulțimea au dat cartea și cetindu-o s'au bucurat pentru mângăiere, și Iuda și Sila fiind și ei proroci cu cuvântul mult au mângăiat pe frați și i-au întărit». ⁶⁷ Din istorisirea aceasta biblică urmează, că și afacerea aceasta a apostolilor a fost în tip sinodal, la care afară de ei au luat parte și bătrânii cu toată adunarea. Aceste trei sinoade apostolești dovedesc convingerile apostolilor, pe care ei și-le-au făcut din învățăturile și lucrările Mântuitorului în privința ocârmuirii bisericei, pentrucă vedem, cum ei îndeplinesc nu unilateral, ci în sinod prin alegere locul lui Iuda vânzătorul lor confrate; cum ei prejudecă în sinod nemulțumirea unora în privința împărtășirei din milostenie; cum ei desbat în sinod întrebarea făietoare în credință, și în obiceiurile și moravurile creștinilor din acei timp, și în fine cum ei nu singuri, ci cu intrevenirea bătrânilor și a mulțimei creștinilor săvârșesc aceste probleme. Și pentru aceea trebuie să se considere aceste sinoade apostolești de îndreptar

⁶⁷ Fapt. apost. XV.

pentru toți secolii în obiecte dogmatice, administrative și filantropice bisericești, dacă vrem să susținem în originalitatea și genuitatea sa primitivă, creștinismul, pentru că altcum urmând și făcând vom degenera în creștinătate, și neobservând cele din evangelia lui Christos, și cele din faptele și scrierile apostolilor vom părăsi pozitivitatea creștinismului, și deodată numai ne vom pomeni pe terenul alunecos și păgubitor al raționalismului speculativ, carele lasă pe om, om, dar nu-l face și creștin.

Noi aci întrerupem expunerea dezvoltării graduale a institutului sinodal în biserica noastră pe timpul celor dintâi trei secolii ai creștinismului, căci aceea se ține mai deaproape de istoria generală bisericească, și de istoria specială a sinoadelor; de aceea trecem la sinoadele, ce s'au ținut dela secolul al IV-lea până la al IX-lea, care înfățișează cauzele binecuvântate, care au dat ansă la aducerea canoanelor, fără vătămarea celor din sânta scriptură, și care reprezintă legislațiunea, ce este în deplină valoare până și astăzi în întreaga biserica noastră ecumenică, unde ea nu se împedecă în viața sa din partea statului politic, și domnește libertatea religioasă în înțelesul cel adevărat.

Tăierea V.

Despre sinoadele bisericești dela secolul al IV-lea până la al IX-lea.

§. 327. Câte sinoade are biserica noastră?

Biserica noastră ecumenică are cu valoare obligatoare pentru întreaga sa extensiune șapte sinoade ecumenice, și douăsprezece locale, ale căror canoane cuprind în sine îngrijirea pentru cler și poporul credincios în privința susținerii dogmelor din sânta scriptură în curățenia și genuitatea lor, precum și măsuri cuviincioase, ca în biserică să se facă toate spre zidire, după cuviință și ordinea bună.

§. 328. Care sunt acele șapte sinoade ecumenice în biserica noastră?

Acele șapte sinoade ecumenice în biserica noastră sunt:
Sinodul dela Nicea I ținut în zilele împăratului Constantin cel mare la anul 325, spre resfrângerea iscodirilor lui Ariu,

preotul bisericii alexandriene și a partizanilor lui, cari impugnavă dumnezeirea lui Christos. La acest sinod ecumenic I. s'a stabilit și formulat credința creștinească despre Dumnezeu Tatăl și despre dumnezeirea fiului lui Dumnezeu într'un simbol cu șapte articoli; apoi s'a statornicit timpul sărbătoarei paștilor sau a învierii lui Christos pentru toți secolii, luând de bază timpul pătimirii și al învierii lui Christos;⁵⁸ s'a recunoscut scaunul Ierusalimului deopotrivă cu celelalte scaune patriarhale,⁵⁹ s'a amplificat canonul I apostolesc despre hirotonirea noului episcop săvârșindă prin doi sau trei episcopi cu aceea, că alegerea noului episcop are a se face în sinodul metropolitan, și numai aceea alegere se pune în lucrare, pe care mitropolitul o va înfățiși;⁶⁰ ca de douăori într'un an, înainte de postul cel mare și pe timpul de toamnă să se țină sinod metropolitan, precum aceasta o prescrie canonul 37 apostolesc;⁶¹ s'au mai aprobat obiceiurile cele vechi în privința jurisdicțiunii metropolitane și a extensiunii vechi a metropoliilor, și a sinoadelor metropolitane, precum și a patriarhatelor din Roma, Alexandria și Antiohia;⁶² s'au așezat și căsătoria clerului în contra unor nizueli pentru celibat. Numărul arhierilor celor adunați la acest sinod au fost 318, și 86 preoți, diaconi și monahi învățați;⁶³ și s'au așezat 20 canoane. Cei mai de frunte arhieriei au fost: Alexandru episcopul Constantinoplei, Viton și Vicențiu presbiteri cu episcopul Corduvei din Ispania, ca locțiitori ai lui Silvestru papa Romei, apoi Alexandru al Alexandriei având sieș de ajutor pe diaconul său Ațanasiu, carele apoi i-a urmat în scaunul arhieresc, precum și Eustatiu al Antiohiei și Macariu al Ierusalimului, Pafnuțiu și Spiridon și ceilalți.

§. 329. Sinodul ecumenic II.

Al doilea sinod ecumenic s'a ținut la Constantinopole la anul 381 pe timpul marelui Teodosiu. Părinții cei mai însemnați au fost Nectariu al Constantinoplei, Timoteiu al Alexandriei, Meletiu al Antiohiei. Ciril al Ierusalimului, Grigoriu Teologul,

⁵⁸ Mateiu XXVII, 1. 7. XXVIII 1. — Can. 7 apostolesc. — ⁵⁹ Can. 7 I. și tâlcul lui în Pidalion, și al lui Zonara în Beveregiu.

⁶⁰ Can. 4 sin. I. ecum. — ⁶¹ Can. 5, 1. — ⁶² Can. 7, sinod, I ecum.

⁶³ Vezi sinacsariul Duminecei VI după Paști în Penticostar.

Grigoriu Nissanul și alți mulți episcopi dela răsărit cu numărul 150, iar dela apus n'a fost nici unul, nici locțiitorii papei Damas, carele n'a trimis nici epistola sa sinodală după obiceiul vechiu, căci presimțise, că scaunul arhieresc din Constantinopole are a primi în biserică pozițiune deopotrivă cu cea din Roma, deși apoi a acceptat toate canoanele acestui sinod, în care 1. s'au tractat eresul lui Macedoniu și s'a osândit ca un hulitor de Duhul sânt; 2. pe lângă cei șapte articoli ai sinodului ecumenic I s'a mai adăugat în simbolul credinței alți cinci articoli, și adecă despre Duhul sânt, carele este Domnul de vieață făcător, și purcede din Tatăl, și este împreună cu Tatăl și cu Fiul închinat și mărit, carele a grăit prin proroci; despre biserică, că este una, sântă, sobornicească și apostolească; despre mărturisirea botezului întru iertarea păcatelor, a învierii morților și a vieții veacului, ce va să fie; 3. s'au adus canonul 2-lea, ca episcopii să nu turbure bisericile celece nu cad sub jurisdicțiunile lor, întărindu-se totdeodată și canonul adus în privința aceasta de cătră sinodul ecumenic I; 4. prin canonul 3-lea se dă scaunului arhieresc din Constantinopole întâietate după scaunul arhieresc din Roma; 5. s'a prefipt prin canonul 6-lea norma părilor în contra episcopilor; cu totul s'a făcut în acest sinod șapte canoane.

§. 330. Sinodul ecumenic III.

Al treilea sinod ecumenic s'a celebrat la Efes în Asia în zilele împăratului Teodosiu-cel-mic la an. 431, fiind adunați peste 200 arhierei; conducătorul lor a fost Ciril al Alexandriei, totdeodată și imputernicitul papei Celestin din Roma, carele apoi trimise de locțiitorii ai săi pe Arcadiu și Proect episcopi, și pe Filip presbiter. Convocării acestui sinod au dat ansă eresul lui Nestoriu patriarhul Constantinopolei, carele începuse a învăța, că unul este Christos fiiul lui Dumnezeu și altul este Christos fiul Mariei în contra articolului al II și III din simbolul credinței dela Nicea. Deci s'a osândit Nestoriu ca un eretic, și s'a pus subt anatemă, iar episcopii aceia, pe cari Nestoriu i-a conturbat în scaunele lor, căci erau ortodocși și nu primeau eresul lui, s'au declarat de nevinovați și dreptcredincioși;⁶⁴ apoi în

⁶⁴ Can. 1-7, III.

urmă metropoliei din Cipru i-s'a restituit independența sa de către metropolitul din Antiohia, carele, căci Cipru devenise în cele civile sub ducatul din Antiohia, vrea să-și subordoneze bisericește metropolia Ciprului sub a sa jurisdicțiune metropolitană. — Can. 8. — Lucrarea acestui sinod ecum. s'a exprimat în 8 canoane.

§. 331. *Sinodul ecumenic IV.*

Al patrulea sinod ecumenic s'a fost ținut în Halhidon al Vitiniei pe timpul împăratului Marcian la an. 451, la care 620 arhieriei au luat parte sub prezidența lui Anatoliu patriarhul Constantinopolei, și la care afară de solii papali, au fost Maxim al Antiohiei și Iuvenal al Ierusalimului. Substratul principal al acestui sinod a fost eresul arhimandritului Euthichiu, și al partinitorului lui episcopului Dioscor din Alexandria, învățând acela, că Christos se împărțește în două fețe, iar acesta că Christos are două firi. Deci sinodul acesta pe baza articolelor simbolului dela Nicea a osândit prin 1 can. acest eres, și a anatemitizat pe Euthichiu și pe Dioscor împreună cu aseclii lor, și a primit de ale sale canoanele cele aduse de până acum. Apoi trecând la obiecte disciplinare, a osândit prin canonul 2 hirotoniile pentru bani; a oprit în canonul 3 amestecul preoților în lucruri lumești; prin can. 4 tagma monahală s'a regulat și s'a subordonat episcopilor, în ale căror ținuturi se află mănăstirile lor; în can. 5 se oprește preoțimei a părăsi parohia sa fără scrisoarea episcopului respectiv, iar în can. 6 episcopilor a hirotoni preoți supernumărari; că după can. 7 scaunul episcopesc este forul competent, căruia au clericii să aștearnă pările lor, ce le au în contra altor clerici; că după can. 8 un preot nu se poate pune la două biserici, adică la două parohii; prin can. 12 se oprește episcopilor a năzuî la stăpâniri lumești spre a se tăia una metropolie în două; prin can. 14 se demândă cetitorilor și cântăreșilor a lua de soții fete de religia noastră; în can. 15 și 16 se expun reguli pentru monahine; se dictează în canonul 18 și 21 pedeapsa pentru preoții și monahii vinovați de conjurație; ca metropolitul de douăori pe an să concheme sinod, unde va voi can. 19; se oprește preoților a răpi după moartea episcopului lor lucrurile lui can. 22; că mănăstirile nu se pot seculariza can. 24; că metropolitul este dator a stăruî, ca eparhia

văduvită să capete în timp de trei luni episcopul său, și ca venitul eparhiei văduvite, pe baza canonului 58 apostolesc, să se păzească întreg de economul eparhiei can. 25; în can. 26 se demândă, ca fiecare biserică, ce are episcop, să aibă econom din clerul său; ca ceice răpesc femei cu nume de căsătorie, și complicitii lor, dacă sunt preoți, să cadă din treapta preoțească, iar dacă sunt mireni, să se anatemisească can. 27; prin can. 28 se întărește canonul al 3-lea al sinodului ecumenic II despre întâietatea patriarhului din Constantinople după a patriarhului din Roma; că episcopul nu se poate degrada la treapta presbiterală, căci dacă s'a făcut nevrednic de episcopat, atunci nici presbiter nu poate să fie, iar dacă pe nedrept s'a lipsit de eparhie, atunci se răpune cu toată onoarea și cu beneficiul can. 29; în fine se hotărește prin can. 30, ca episcopii din patriarhatul Alexandriei să se țină de obiceiul lor cel vechiu, în urma căruia ei nimic nu făceau mai însemnat pe timpul văduviei scaunului lor patriarhal.

§. 332. Sinodul ecumenic V.

Al cincilea sinod ecumenic a fost în an. 553 în timpul împăratului Iustinian la Constantinople cu 165 arhieriei. Deși Vigiliu papa al Romei s'a întâmpnat la Constantinople pe timpul acestui sinod, totuș n'a luat parte la el nici în persoană, nici prin locțiitori; însă lucrarea sinodului o a primit, ce prin scrierea sa proprie a dovedit. Acest sinod a condamnat scrierile eretice ale lui Diodor al Tarsupolei, ale lui Teodor al Mopuestiei, și învățăturile lui Origen despre predestinațiune. Sinodul acesta n'a așezat nici un canon, ci a adus numai o hotărâre sinodală, prin care osândește acele învățături anticreștine împreună cu dascălii lor.

§. 333. Sinodul ecumenic VI.

Al șaselea sinod ecumenic s'a celebrat la Constantinople în trula palatului împărătesc la anul 691, pe timpul împăratului Constantin Pogonat⁶⁵ cu 227 arhieriei, între cari au fost și locțiitorii papei Agaton al Romei. Acest sinod s'a adunat pentru așezarea de canoane trebuincioase, ce privesc îndreptarea și buna

⁶⁵ bārbos.

stare a afacerilor administrative bisericești, de aceea părinții acestui sinod numai decât în canonul 1 au întărit credința cea tradițională dela apostoli și sinoadele ecumenice de mai înainte; în canonul 2 expun ei deosebit atât canoanele apostolești, și canoanele sinoadelor ecumenice și locale, care s'au ținut înainte de acest sinod ecumenic, cât și scrierile acelor părinți, cari în ortodoxie au strălucit, adăogând pedeapsă pentru toți, cari ar cuteză să schimonosească, sau să răstoarne adevărurile, ce se cuprind acolo; mai departe se oprește preoților a doua căsătorie — can. 3; — și a țineă persoane cu prepus în casă, can. 4, 5; — și a se căsători înainte de preoție can. 6; — se opresc preoții și diaconii de serviciuri lumești, și diaconul numai atunci să șeadă mai sus de presbiteri, când funcționează ca trimisul arhierului can. 7; — din privire la greutatea se modifică canoanele despre ținerea sinoadelor metropolitane de douăori pe an cu aceia, că odată să se țină pe an în răstimpul dela Paști până la finea lui Octomvrie can. 8; cârcimăritul se oprește preoțimei can. 9; — precum și speculații bănești can. 10; — creștinii să nu mânânce azimele cele dela evrei, nici să primească doftorii dela ei can. 11; — că episcopii trebuie să fie din tagma monahală can. 12; — celibatul la preoți se osândește can. 13; — nime să nu se hirotonească de presbiter mai înainte de 30 ani, iar de diacon de 25 ani can. 14; — iar de ipodiacon de 20 ani can. 15; — că cei șapte diaconi din timpii apostolilor s'au pus numai pentru economia obșteștei trebuințe, dar nu pentru slujirea tainelor, precum se pun diaconii cei de acum can. 16; — se oprește preoțimei a părăsi parohia, și a trece în altă parohie, sau și episcopie can. 17; — episcopii datori sunt a învăța poporul în toate duminicile și sărbătorile canon 19; — dar nu și în străină eparhie can. 20; — simonia se osândește can. 22; — se oprește umblarea la teatre can. 24; — preoțimea să poarte haine cuvenite tagmei sale can. 27; — struguri la cuminecătură nu se pot întrebuița can. 28; — la cuminecătură trebuie să se pună în vin și apă can. 32; — preoții pot fi și fii creștinilor can. 32; — nu se iartă metropolitului să-și însușască lucrurile răposatului episcop, sau ale eparhiei văduvite, ci acelea au a rămâne sub paza clerului până la venirea noului episcop can. 33; — se întăresc privilegiile scaunului constantinopolitan față cu cele ale Romei, și toate cinci scaunele patriarhale se pun în

următoarea ordine: 1. al Romei, 2. al Constantinopolei, 3. al Alexandriei, 4. al Antiohiei și 5. al Ierusalimului, can. 36; — despre călugări și mănăstiri can. 40—49; — cei consângeni au a se despărți de nuntă can. 53, 54; — se oprește ajunul de Sâmbăta afară de una (Sâmbăta mare) can. 55; — în posturi înfrânarea dela ouă și brânză, căci sunt fructele acelor dobitoace, care în posturi nu se mănâncă can. 56; — în capele casnice nu se poate săvârși botez can. 59; — în contra fermecătorilor și vrăjitorilor can. 61, 65; — mirenii nu pot învăța în biserici can. 64; — se demândă depărtarea dela sânge și sugrumat can. 66; — cărțile santei scripturi și ale sântilor părinți se opresc a se vinde, strică și rumpe, ci a se arde sau a se pune în loc curat cele rupte și învechite can. 68; — nu se iartă căsătoria cu fețe eretice can. 72; — cântările bisericesti să nu se facă cu strigări necuvioase can. 75; — în curtea bisericei și în apropierea ei cărcime să nu fie can. 76; — copiii au a se boteză, dacă este îndoială pentru botezul lor can. 84; — despre femei imorale față cu bărbații lor can. 87; — a ingenunchiă afară de Dumineca Rusalelor se oprește can. 90; — muierile se supun pedepsei, care dau burueni otrăvitoare și pierzătoare de făt, și cele ce primesc aceea can. 91; — în contra răpitorilor de femei can. 92; — muierile părăsite de bărbați din orișice cauze nu se pot mărită, până nu se dovedește moartea absentului can. 93; — se pedepsește celce va luă șieși de soție pe cea logodită cu altul can. 98; — arhiereul este dator a luă în considerațiune la pedepsiri atât felul păcatului cât și dispozițiunea păcătosului can. 102. — Acest sinod a așezat 102 canoane.

§. 334. Sinodul ecumenic VII.

Sinodul ecumenic VII s'a ținut în Nicea Vitiniei în timpul împăratului Constantin și a Irinei maicei sale la anul 783 cu 350 arhierei, pe lângă cari s'au mai adaos alți 17; cari mai naște erau luptători de icoane, încât cu toții au fost 367; la acest sinod încă au fost doi locuitori ai papei din Roma. Președintele a fost Tarasiu patriarhul Constantinopolei, iar ceilalți trei patriarhi neputându-se infățișa la sinod au fost supliți prin Tomal singelul și prin Ioan ieromonahul. La sinodul acesta fiind de față ca la 136 arhimandriți, membrii aceștia ai tagmei-

monahale au dezvoltat cunoștințe foarte lăbite în teologie, și cu argumente luate din viața bisericii creștine primitive au combătut pe iconomahi și împreună cu ceilalți arhieri au înfruntat mincinoasele acelor învățături despre cinstirea icoanelor, și au așezat, că cinstirea nu se dă însăș icoanei ca atare, ci sântului zugrăvit pe dânsa; cu care prilej s'au adus 22 canoane și adică: că canoanele și așezămintele de până acum se primesc ca unele, care s'au adus de cătră trâmbițele Duhului, prealăudații apostoli, și de cătră sinoadele ecumenice can. 1; — că celce se hirotonește de episcop, să se examineze din științele teologice can. 2; — alegerile episcopilor, preoților și diaconilor făcute de cătră stăpânitorii lumești să fie fără tărie can. 3; — simonia în cele sântite se osândește can. 4; — ca metropolitul să nu împedee ținerea sinodului anual fără cauză binecuvântată, can. 6; — în biserici nouzidite are a se pune relicuiile mucenicilor can. 7; — se oprește a răpi pe copii jidovilor și a-i boteză, sau a cumpără sclavi afară dacă de bună voie se face creștin can. 8; să se confiște scrierile ereticilor, can. 9; — alergături zadarnice se opresc preoțimei can. 10; — se renouesc canoanele de mainainte despre economii episcopioilor și metropoliilor, can. 11; — realitățile episcopești și mănăstirești nu se pot înstrăină can. 12; — din mănăstiri nu se pot face case lumești can. 13; — numai hirotesiși cetitori pot ceti pe amvon can. 14; — un preot să nu se așeze la două biserici can. 15; — luxul se oprește clerului can. 16; călugării nu-și pot face lăcașuri volnicește can. 17; — se oprește muerilor a petrece în episcopii și mănăstiri can. 18; — simonia se osândește can. 19; mănăstiri nu se pot fundă după volnicie can. 20; — călugărul sau călugărița nu-și poate schimbă mănăstirea volnicește can. 21; — monahul sau monahina nu se pot reîntoarce în lume can. 22.

§. 335. *Unele deslușiri despre dreptul convocării și al președinției la sinoadele ecumenice.*

Deși în timpii cei vechi, precum vedem la istoriografii antici, mare valoare nu se puneă pe cercetarea cu deamăruntul, că cui i-se cuvine dreptul de convocare a sinoadelor ecumenice, pentru că pe atunci atât canoniștii cât și istoricii mai mult se ocupau cu esența, decât cu forma convocării sinoadelor; fiindcă însă în timpii noștri speculațiunea unor canoniști pune mare valoare pe a

consultă cui i-s'a cuvenit dreptul de a convocă sinoadele ecumenice, și a președeă în ele, și apoi fac de aci unele deducțiuni spre dejosirea ierarhiei noastre: pentru aceea n'am putut trece cu vederea lipsa de a depune aci convingerea noastră în privința aceea, și adecă: lucru firesc a fost, că pe cât arhieriei, pe atâta și împărații creștini, ca și cei de astăzi, mult se nevoiau pentru aceea bisericei, și văzându-o periclitată sau și conturbată, căutau a delătură amenințările de felul acesta. Mai departe nu numai se poate presupune, ci trebuie să se și creadă, că atât arhieriei câtă împărați, cât și împărații câtă arhieriei, se tânguiau reciproc, când observau vre-o turburare religioasă, și se consultau asupra modului cum s'ar putea domoli acea turburare; din astfel de tânguiri și consultări s'a născut apoi nu numai ideea ținerii unui sinod, ci și necesitatea imperativă a ținerii și convocării lui; de aci apoi a urmat discuțiuni și despre aceea, cum ideea sinodului s'ar putea efeptui, și sinodul convocă mai ușor și delătură greutățile, pe care arhieriei vor avea a le întâmpină în călătoria lor? Cumcă ierarhia bisericească în timpii aceia, ca și astăzi, dispunea numai asupra unor mijloace bănești, foarte smerite, care nu ajungeau spre înlesnirea greutăților și a cheltuelilor de drum ale arhierelor îndepărtați, mai cu seamă dacă ne vom înfățișa icoana lumii de atunci și modul călătoriilor, — este afară de toată îndoiala, și așa împărații din zelul câtă ortodoxie întindeau mână de ajutor, ca nu cumva din cauza unor împrejurări de călătorie să se pericliteze starea pașnică a bisericei și a cultului religioase și morale a poporului credincios, ceea ce înrîurintă și în vieța statului civil. Și așa având împărații la dispozițiune toate mijloacele înlesnitoare de călătorie pentru arhieriei, cari erau să ia parte la sinod, împărații convocau sinoadele ecum. la rugarea ierarhiei, și din evlavie luau și parte la ele, și atunci arhieriei fără privire la pozițiunea lor bisericească, puneau pe împăratul, carele în biserică se chiamă unsul Domnului, în fruntea lor, de unde însă nu urmează, că vre-un împărat ar fi fost președintele și conducătorul sinodului, ci urmează numai atâta, că ierarhia bisericească precum înlăuntru, așa și afară de biserică știe să dea împăratului locul acela, care-i compete lui; ar fi și un lucru greșit a afirmă de aci, ca și cum împărații președând în una sau într'altă ședință a sinodului, ar fi vrut prin aceea a

derogă arhierilor în pozițiunea lor bisericească și a-și arogă sieși o putere mai presus de cea arhierască în biserică. Asertul nostru se întărește prin citațiunea din istoria bisericească a lui Eusebiu,⁶⁶ unde cetim: «că Constantin-cel-mare a primit asupra-și întimpinarea feluritelor cheltueli ale arhierilor, cari aveau să călătorească la sinod, și au poruncit a țineă gata pretutindenea pe seama lor cai și cară, ca să poată călători mai sigur și mai ușor». Mai departe dacă un scriitor apusean, cum este Baroniū, zice: că papa Damas a luat parte la convocarea sinodului ecumenic II, atunci acest asert se modifică cu documentul altui scriitor apusean Harduin,⁶⁷ carele zice: «că cum s'a înțeles erezul lui Macedoniu, numai decât împăratul Teodosiu și papa Damas i s'au opus, și Grigoriu Nazianzianu, și Nectariu următorul lui în scaunul patriarhatului constantinopolitan, și s'a convocat sinodul în împărăteasca cetate». De unde lămurit se vede, că împăratul a excris al doilea sinod ecumenic, firește după o consultare avută și cu ceialalți patriarhi.⁶⁸

§. 336. *Continuare.*

Îndeobște observăm aci, că biserica noastră în privința unui sinod ecumenic pune de condițiune caracteristică aceste patru împrejurări: 1. ca să se convoace de către împărați; 2. ca să se facă întrebare despre credință, și să se pună hotar dogmelor; 3. ca toate dogmele și canoanele așezate să fie ortodoxe și consunătoare cu sânta scriptură; și 4. ca acele să se recunoască de drepte și bune de către toți patriarhii și arhierii, pentrucă fără învoirea tuturor patriarhilor sinod ecumenic nici se face, nici se numește.⁶⁹

Pe baza acestor note caracteristice observate de către întreaga ierarhie creștinească în privința sinoadelor ecumenice zicem: că biserica noastră cea una, sântă, sobornicească și apostolică numai cele de noi mai sus expuse șapte sinoade le primește de ecumenice, căci numai acestea s'au ținut cu observarea tuturor formelor ecumenice, și adevă, căci canoanele lor sunt consunătoare cu sânta scriptură, și de ortodoxe recunoscute de către toți patriarhii și arhierii din întreaga lume creștinească de atunci.

⁶⁶ Libro X. Cap 5. — ⁶⁷ Harduin Tom. III pag. 1419. — ⁶⁸ Vezi §-ul 19.

⁶⁹ Însemnarea I. la prolegomenele sinodului ecumenic I. în Pidalion.

Ce se ține de președința ordinară la aceste sinoade ecumenice, afirmăm după natura lucrului, că arhieriei adunați își alegeau sieși de președinte pe cel dintâi patriarh după ordine, care apoi, când împăratul în persoană luă parte la vre-o ședință sinodală, concedeă împăratului scaunul cel de frunte în adunare, însă lucrarea însăși a sinodului o conducea președintele bisericesc.⁷⁰ Astfel și nu altcum stând treaba cu convocarea sinoadelor ecumenice, și cu președința împăraților în acele, ne mirăm, cum de unii scriitori străini pot zice: că în biserica noastră este imperialism, și că capul bisericii noastre ar fi domnitorul de stat, când asemenea asert este în contra literii canoanelor noastre, dar și în contra adevărului material; pentrucă împăratul Constantin a deschis sinodul I. ecumenic, dar în obiectele sinodului nu s'a lăsat, ci tractarea lor o a cedat sinodului sub conducerea președinților bisericești.⁷¹ Împăratul Teodosiu-cel-mare a deschis sinodul II ecum. și apoi l-a părăsit.⁷² La sinodul III ecumenic împăratul Teodosiu-cel-mic n'a fost.⁷³ Marcian împăratul a deschis sinodul IV ecumenic iar locțiitorii lui au rămas acolo ca secretari și nu s'au amestecat în agendele sinodului⁷⁴ și așa au fost și la alte sinoade. Apoi Blastar în istorisirea despre sinoade nu face nici o amintire despre prezidiu, prin care a dovedit, că de sine se înțelege, că cine poate duce într'un sinod ecumenic prezidiul, adevcă cel dintâi patriarh după ordinea scaunelor patriarhale.⁷⁵

§. 337. Câte sinoade locale are biserica noastră și care este cel dintâi ?

Biserica noastră are nouă sinoade locale, la care se mai adaugă trei, dintre care:

cel dintâi este din Antiohia I. care s'a ținut la anul 265 în contra lui Pavel Samosata, care s'a făcut suspect, căci se

⁷⁰ Așa se întâmplă și la sinoadele apusene ecumenice și locale. Sinenand regele Ispaniei și Vestgotiei a intervenit la sinodul local IV. din Toledo la a. 633; la sinodul local V. din a. 638 regele Quintin (Harduin Tom. III. pag. 578 și 597); Carol-cel-mare la sinodul din Frankfurt la anul 794 (Harduin Tom. IV. pag. 882). Comisarii regești au fost la sinodul VIII și IX din Toledo la anul 653 și 655. Harduin Tom. III. pag. 968, 979). Filip frumosul regele Franciei la sinodul ecum. XV din Vienne la a. 1311. Împăratul Sigismund la sin. ecum. din Constanț, și locțiitorii mai multor domnitori la sinodul ecum. dela Trident. — ⁷¹ Hefele I. Bd. pag. 269. — ⁷² Hefele II Bd. pag. 6. — ⁷³ Hefele II Bd. pag. 168. — ⁷⁴ Hefele II Bd pag. 403. — ⁷⁵ La începutul Sintagmei lui Blastar în Beveregiu.

zică, că el împugnează în dumnezeire cele trei fețe, și pe Christos îl zică a fi om obicinuit. La acest sinod au luat parte mulți episcopi din Asia, și anume Firmilian al Cesariei din Capadocchia, Grigoriu făcătorul de minuni și Atenodor fratele lui Helen arhiepiscopul Tarsului în Cilicia, Nicomas al Iconiului, Himeneu al Ierusalimului, și alți mulți episcopi, presbiteri și diaconi. Și Dionisiu cel mare eră învitat la sinod, dar din cauza morbosității sale nu s'au înfățișat, și îndreptând o hârtie către sinod, unde și lui Pavel Samosata i dă învățătură, ca să se poarte cu cuviință, curând au răposat în Domnul. La sinodul acesta nu s'a așezat nici un canon, căci s'a descoperit că învinuitul Pavel nici când n'a avut acele învățături eretice, pentru care se învinuște, ci urmează dogmelor dela apostoli, și așa membrii sinodului mulțămind lui Dumnezeu, căci eresul ceștionat nu s'a adevărit, s'au întors la ale lor.⁷⁶

§. 338. *Sinodul local II din Ancira.*

Sinodul local II s'a ținut în Ancira la a. 314, și după alții la a. 315, la care au fost de față 18 arhieriei, și au adus 25 canoane pentru ceice pe timpul tiranului Macsimin, carele a ridicat goane asupra creștinilor, s'au lăpădat de Christos din frica goanelor și a muncilor, iară în urmă s'au întors iarăși la Christos; și anumit se hotărăște în I. canon: că presbiterii, cari au căzut din creștinătate pentru frica goanelor, vrând să se întoarcă, nu mai pot funcționa ca preoți; în II canon: așijderea și diaconii numai pot servi ca atari; în III canon: că nime nu se oprește dela cuminecătură, carele a făcut câte ceva pe voia păgânilor, dar credința sa creștinească o a mărturisit înaintea lor, ș. c. a. Mai departe s'au adus și unele canoane disciplinare, așa aflăm în X canon: că câți vor voi a trăi în celibat, și ca necăsătoriți a se diaconi, aceia se pot hirotoni de diaconi; vrând însă după hirotonie a se însură, au a încetă de diaconie; în XI canon: că fetele cele răpite trebuie să se înapoieze celorce mai întâu s'au logodit cu ele; în XIII canon: se oprește horoepiscopilor a hirotoni presbiteri sau diaconi; în XIV canon: dacă vreun preot sau diacon într'atâta se îngreșează de carne, încât nici verdeța aceea

⁷⁶ Theodoret I. i. -- Eusebiu VII, 28. --

nu o poate mânca în care se găsește carne, acela să înceteze dela funcțiunea sa; XV: că presbiterii nu pot înstrăina nimic din averea eparhială pe timpul văduviei scaunului episcopesc; în XVI și XVII canon: că cincisprezece ani se opresc dela cuminecătură ceice au căzut în păcat cu dobitoace; în XVIII canon: că dacă nousânțitul episcop nu se primește de eparhia pentru care s'a hirotonit, și ar merge în eparhiă străină, și acolo ar face turburări, acela să nu aibă cinstea episcopului, ci numai cinstea presbiterilor și șederea între aceștia; în XIX canon: că ceice au promis fecioria, și apoi s'au lăpădat de apromisiune, se pot căsători; în XX can.: că adulterul sau adultera se oprește șapte ani dela cuminecătură; în XXI canon: femeile adultere, care omor fătul lor, zece ani se opresc dela cuminecătură; XXII canon: că sinucigătorii, dacă nu mor, să se împărtășească cu cuminecătură numai la sfârșitul vieții lor; în XXIII canon: despre sinucideri fără de voie și în XXIV canon: că ceice vrăjesc, cinci ani se lipsesc de cuminecătură; iar în XXV canon: ca acela, carele s'a logodit cu o fecioară, dar mai nainte au stricat pe sora ei, și în urmă s'a cununat cu cea logodită, și el, și ceice au știut despre aceasta zece ani să nu se lase la cuminecătură.

§. 339. Sinodul local III.

Al treilea sinod local este cel din Neocesia ținut la anul 315 cu 23 episcopi pentru regularea trebi de căsătorie, și s'au adus 15 canoane, dintre care s'au otărît în I canon: că preotul dacă se însoară, înceată a funcționa, iar dacă va duce ca văduv vieață necurată, se scoate cu totul din tagmă; în II canon: dacă muierea se va mărită după doi frați, numai la moarte se poate cuminecă; în III canon: că ceice cad în trei nunți, au a se pedepsi; în IV canon: despre ceice seduc muieri; în V canon: despre catehumeni; în VI. canon: muierea îngreacă poate oricând să se cuminece; în VII canon: că preotul la nunțile celor de a doua nuntă să nu meargă; în VIII canon: că mireanul, a căruia muiere a preacurvit, nu poate să se facă preot; în IX și X canon: preotul sau diaconul, dacă înainte de hirotonie a păcătuit cu împreunare trupească, și aceasta o va mărturisi după hirotonie, nu i se cuvine a lucră cele sfinte; în XI canon: celce se hirotonește de preot trebuie să aibă 30 de ani; în XII canon: dacă cineva va primi

botezul mai înainte de săvârșirea timpului catehumeniei din cauza bolnăvirei, și apoi se va însănătoșă, nu poate fi preot; în XIII canon: că preoții nu pot funcționa afară de parohiile lor; în XIV canon: că horoepiscopii sunt spre închipuirea celor șeptzeci de învățăcei ai Domnului și în XV canon: că mai mulți de șapte diaconi într'un loc nu pot fi.

§. 340. *Sinodul local IV.*

Sinodul dela Gangra din Asia-mică cu 13 episcopi este al IV-lea sinod local, care s'a adunat pentru delăturarea unor părerii stângace față cu creștinismul, la care Eustachiu episcopul Sebastei din Armenia a dat ansă, învățând: 1. că nici un căsătorit nu poate fi plăcut lui Dumnezeu, din care cauză mulți creștini începură a părăsi soțiile lor; 2. că în urma scâlciatelor învățături ale lui Eustachiu și partizanilor lui, prea mulți creștini nu se duceau la biserică ci la conventicle private spre săvârșirea rugăciunilor; 3. că nu puțini dintre creștini își schimbau îmbrăcămintele lor mirenești cu cele călugărești; 4. muierele începură a purta vestminte bărbătești; 5. începură a ajuna în zile de dumineci; 6. osândeau orice bucată de carne; 7. pe cei căsătoriți îi țineau de păcătoși; 8. desprețuiau pe toți preoții căsătoriți, precum și cinstirea mucenicilor; 9. că bogații nu pot fi plăcuți înaintea lui Dumnezeu, dacă nu vor da săracilor averea lor. Deci sinodul acesta a pus sub anatema pe Eustachiu episcopul Sabastei și pe toți cei de o credință cu el, și au osândit în canonul 21 această scornitură nenorocoasă.

§. 341. *Sinodul local V.*

Sinodul local V. este cel din Antiohia Siriei ținut la anul 341 după sântirea bisericii celei mari, pe care împăratul Constantin a început a o zidi, dar fiul său Constantin o a săvârșit. La acest sinod s'au adunat 90 arhierei,⁷⁷ după adevărul altora 97,⁷⁸ iar după alții 120.⁷⁹ În acest sinod local s'au adus 25 canoane despre ordinea bună bisericească, și s'a decis în I. canon: ca toți aceia să fie osândiți, cari ar cuteză a vătăma canoanele

⁷⁷ Socrate cartea II. cap. 8. — ⁷⁸ Sosomen cartea III. cap. 5. —

⁷⁹ Teofan.

sinodului I. ecumenic; în II. canon: ca acei creștini să se lipsească de cuminecătură, cari merg la biserică, dar nu se roagă cu ceilalți creștini; în III. canon: că presbiterului sau diaconului nu-i este iertat a părăsi parohia, și dacă la povața episcopului său nu se întoarce, se lipsește de activitate; în IV. canon: dacă episcopul osândit de către sinod, sau presbiterul și diaconul de către episcop, ar cuteza a funcționa, să se depună; în V. canon: când presbiterul sau diaconul ar denega episcopului obediența din volnicie, și nu s'ar supune consiliului arhieresc, atunci se depune; în VI. canon: că episcopul suspendat se poate răpune numai prin sinod; în VII. canon: că fără scrisoare arhierescă să nu se primească nime în parohie străină; în VIII. canon: că preoții pot da la creștini scrisori de recomandare; în IX. canon: că episcopii dintr'o metropolie sunt datorți a avea grije de eparhiile sufragane; în X. canon: că presbiterii și horepiscopii au a nu trece peste activitatea lor prefiptă de către episcop; în XI. canon: nu se iartă episcopului fără voia metropolitului, nici presbiterului fără voia episcopului a alerga la împăratul nici în lipsa cea mai mare; în XII. canon: că nu este vrednic de iertare nici episcopul nici presbiterul, dacă fiind osândit pe calea legală, va recurge la împăratul; în XIII. canon: că episcopului nu i-se iartă a se mută la altă eparhie; în XIV. canon: când vre-un episcop de către unii arhieriei s'ar găsi vinovat, iar de către alții nevinovat, atunci metropolitul să cheme încă și pe episcopii învecinați; în XV. canon: când un episcop s'ar găsi vinovat de către toți episcopii din metropolie, atunci de alții nu se mai poate judeca; în XVI. canon: că episcopul acela să fie lăpădat, carele ar răpi alt scaun episcopesc văduvit; în XVII. canon: că episcopul are a primi acea eparhie, pe care s'a hirotonit; în XVIII. canon: iar episcopul acela, pe care poporul nu l-ar primi, rămâne în cinste; în XIX. canon: că episcopul are a se alege prin sinod și a se întări de metropolit; în XX. canon: că de douăori în an să se țină sinod metropolitan; în XXI. canon: că episcopul să nu se mute dela o eparhie într'alta; în XXII. canon: că episcopul nu poate funcționa în eparhie străină; în XXIII. canon: că episcopul nu poate așeza pe succesorul său; în XXIV. canon: că averea eparhiei să fie

arătată presbiterilor și diaconilor; și în fine în XXV. canon: ca episcopul să aibă supraveghiere asupra averii eparhiei.⁸⁰

§. 342. *Sinodul local VI.*

Al VI. sinod local este cel din Sardichia la an. 341 cu 300 arhieriei apuseni și 70 resăriteni. Acest sinod eră conchemat cu scop de ecumenic, însă a rămas numai local din cauză, căci între convingerile arhierelor s'a născut disparitate,⁸¹ deoarece apusenii părinți, precum arată canoanele 3, 4, și 5, cereau, ca papei dela Roma să i se deia dreptul denumirii de judecători delegați la apelația vre-unui episcop osândit în sinodul concernent metropolitan, iar părinții resăriteni se opuneau acestei păreri, aflându-o contrarie cu canoanele apostolești și cu cele dela Nicea, precum și cu praxa uzuată în biserică. Altă cauză a neînțelegerii a fost și aceea, că unii dintre părinții resăriteni fiind câtva partizanii arhierelor pretindeau dela apuseni, să nu primească în sinod pe Pavel patriarhul Constantinopolei, pe Atanasiu cel mare patriarhul Alexandriei, pe Marcel al Anchirei, pe Asclipa al Gazeului, învinuindu-i, ca pe niște caterisiți; însă părinții apuseni n'au primit această învinuire de temeinică; după care apoi unii părinți resăriteni au părăsit sinodul, și ducându-se la Filipopol au ținut un conventicul, caterisind pe acum numiții patru arhieriei împreună cu Iuliu al Romei, și pe alți câțiva. Ceialtați părinți dreptcredincioși resăriteni și apuseni, rămânând la Sardicea, au ținut sinod, recunoscând de ortodocși pe numiții arhieriei, și osândind pe cei ce au părăsit acest sinod, unde învățăturile ariene s'au declarat de eterodoxe, și s'au adus 20 canoane pentru susținerea treburilor bisericesti în buna ordine, și cu deosebire în 1. canon: că un episcop să nu se poată strămută din eparhie mică în mai mare,

⁸⁰ Canoanele acestui sinod le-au prețuit și papii din Roma. Așa papa Ioan III. la a. 533 recomandă arhiepiscopului Cesariu din Arles, ca pe episcopul Contumelin să-l judece după canonul 4 și 15 din Antiohia. Papa Zaharia în epistola sa către Pipin împăratul Francilor numește canoanele antiohiene «Sanctorum patrum Canones». Iar papa Leone IV. într'un document public zice: că episcopii adunați la sinodul din Roma în an. 853 ar fi dechiarat unanim: că ce alta pot ei să aducă înainte, nisi ut sancti Patres, qui Antioheno Concilio residentes tertio capitulo (Canoane) promulgarunt, et inviolabiliter statuerunt. Conciliengeschichte von Dr. Carl Josef Hefele I-ter Band pag. 486. ⁸¹ Vezi mai pe larg în Pidalion la prolegomenele acestui sinod.

căci lăcomia este învederată la asemenea cazuri; în 2. canon: că nici la rugarea mulțimei nu se iartă episcopului strămutarea în altă eparhie, căci este fătul mituirii; în 3 și 11. canon: că un episcop numai la recușițiunea confratelui său episcop poate să meargă în eparhia acestuia; în 4 și 5 canon: că dacă vre-un episcop s'a aflat vinovat prin sinodul metropolitan, să nu se pună altul în locul lui, până când cauza lui nu se va revedea la scaunul patriarhal; în 6 canon: că episcop acolo să nu se pună, unde ajunge un presbiter, și cum are a se cită vre-un episcop încuzat la sinod; în 7. și 8. canon: se oprește episcopilor alergăturile la împărați; în 9 canon: că episcopul să aștearnă metropolitului prin diaconul său ori ce treabă va avea; în 10. canon: că nimine dintre laici nu se poate înainta la episcopiă; în 12. canon: că episcopul să nu absenteze dela scaunul seu mai îndelungat timp; în 13. canon: că presbiterul sau diaconul escosmunicat nu se poate primi de alt episcop; în 14 canon: presbiterul poate apelă la metropolit dela scaunul episcopiei sale; în 15, canon: că episcopul nu poate primi în eparhia sa pe nici un presbiter, diacon sau cleric fără concederea respectivului episcop; în 16. canon: că presbiterii nu se pot absentă pre un timp mai îndelungat din locurile lor; în 17. canon: că episcopului, care fuge dinaintea goanelor, i se cuvine azil unde năzuește: în 18. canon: episcopul, celce părăsește eparhia sa din orișice cauză, dator este a se întoarce îndărăpt; în 19. canon: că trufia presbiterului și a episcopului se pedepsește cu lipsirea de treaptă; și în 20. canon: că episcopii, ceice se află la drumurile țarei, să întrebe pe episcopii călători la împăratul, și numai atunci să nu-i oprească dela călătorie, când în treaba săracilor, văduvelor sau a unor asupriți merg la împăratul.

§. 343. Sinodul local VII.

Sinodul local al VII-lea este cel din Laodicea în Frigia, ținut la an. 364, atât pentru așezarea bunej ordine în obiecte bisericești, cât și pentru delăturarea oricărei îndoieli în privința credinței despre Sfânta Treime, ce se iviră de cătră oarecari în Asia și Frigia. — În acest sinod local s'au adus 60 canoane, și s'au otărit în 1. can. că nunta a doua este legiuită în 2. canon: că cei păcătoși se primesc la cuminecătură, dupăce au petrecut

în rugăciuni și pocăință; în 3. canon: că neofiii nu se pot primi numai decât la preoție; în 4. canon: că preoților nu le este iertat a face împrumuturi cu camete; în 5. canon: că hirotoniile, va să zică alegerile fețelor bisericești nu se pot face în prezența auzitorilor; în 6. canon: că ereticilor nu se iartă a intra în biserică; în 7. canon: că ereticii numai dupăce vor anatemisi eresul lor, se primesc de creștini; în 8. canon: că au a se boteză ceice se întorc dela eresul celor ce se zic frigi; în 9. canon: că mireni creștini n'au voie a intra în altar; în 10. canon: că fiilor preoților nu se cade a se însură cu fete de eretici; în 11. canon: că femei să nu se pună în biserici spre ținerea ordinii bune; în 12. canon: că episcopii fiind bine cerecați în cuvântul credinței și în viețuirea dreptului cuvânt, să se așeze cu judecata metropolitului și a episcopilor; în 13. canon: că numai cei mai înțelepți și evlavioși mireni pot lua parte la alegerile preoților și arhierilor; în 14. canon: că cele sante să nu se trimeată în alte parohii la Paști sub cuvânt de binecuvântare; în 15. canon: că numai cântăreții hirotesiți pot ceti pe amvon; în 16. canon: că Sâmbăta să se cetească și evangelia; în 17. canon: că cântăreților li-se cuvine a ceti pe rând; în 18. canon: că tipicul stabilit să se țină strâns; în 19. canon: că după cuvântarea episcopului vine a se săvârși rugăciuni pentru catehumeni; în 20. canon: că diaconului nu i-se cuvine șederea înaintea presbiterului; în 21. canon: că servitorii bisericești mireni nu se pot atinge de sântitele vase; în 22. canon: că servitorul bisericesc nu poate purtă orar; în 23. canon: că nici cântăreții, nici cetitorii nu pot purtă orar; în 24. canon: că preoților, diaconilor și tuturor fețelor bisericești li-se oprește intrarea în cârcimă; în 25. canon: că se oprește diaconilor și altor fețe bisericești a cuminecă pe cineva cu santele taine; în 26. canon: că nu se cade a primi pe cineva de catehumen fără știrea episcopului; în 27. canon: că preoții, diaconii sau și alți creștini să nu ducă acasă bucate dela ospățuri; în 28. canon: că în biserici nu se cuvine a face ospățuri, sau a dormi; în 29. canon: că creștinilor se oprește sârbarea Sâmbetei evreești; în 30. canon: că bărbaților nu se cade a se scâldă cu muieri; în 31. canon: că nu se cade a se încuscri cu eretici; în 32. canon: că nu se cade a primi dela eretici binecuvântare; în 33. canon: că nu se cuvine a se rugă laolaltă cu ereticii; în 34. canon: că se

oprește creștinilor a merge la mormântul vre-unui martir min-cinos; în 35. canon: că creștinii sunt datorii a se ruga Dom-nului nostru Iisus Christos; în 36. canon: că fiecare are a nu fi vrăjitor ori descântător; în 37. canon: că nu se cade a lua dela evrei sau dela eretici trimiteri sărbătorești; în 38. canon: că nu se cade a lua asime dela evrei; în 39. canon: că nu se cade a ține sărbători cu păgânii; în 40. canon: că episcopii trebuie să se înfățișeze la sinoade; în 41. și 42. canon: că preotul sau diaconul să nu călătorească fără concesiunea episcopului; în 43. canon: că servitorii bisericеști să se poarte cu evlavie la slujba dumnezeiască; în 44. canon: că femeilor nu le este iertat a intra în altar; în 45. canon: că ceice vin la botez, trebuie să se pregătească în postul mare; în 46. canon: că ceice vreau botezul, să învețe simbolul credinței de rost, și să-l reciteze episcopului sau preotului; în 47. canon: că ceice în boală au primit botezul, au a învăța simbolul credinței după însănătoșarea lor; în 48. canon: că cei botezați au a se unge cu sântul mir numai decât după botez; în 49. canon: că în postul mare se face liturgia desăvârșită Sâmbăta și Dumineca; în 50. canon: că toată patruzecimea se cade a o ajună cu mâncare uscată; în 51. canon: că se cade a face pomenirile mucenicilor pe timpul patruzecimei în Sâmbete și Dumineci cu liturgii desăvârșite; în 52. canon: că nunțile se opresc în postul mare; în 53. canon: că creștinilor se cuvine a petrece la nunți în cu-viință; în 54. canon: că preoții au a părăsi nunțile mai înainte de glume și jocuri; în 55. canon: că preoților și creștinilor nu se cuvine a face ospățuri și mese luxurioase; în 56. canon: că presbiterii numai după episcop pot intra în altar; în 57. can. că episcopii în sate și tergoșoare nu se pot așeza; în 58. can. că în case nu se poate săvârși liturgia; în 59. can. că în biserici se poate ceti numai din cărți prescise; și în fine în 60. can. cu numele se expun cărțile testamentului vechiu și nou, din care se poate ceti în biserici.

§. 344. Sinodul local al VIII.

Sinodul local al VIII. s'a ținut la Constantinopole la anul Domnului 394, la care au luat parte Nectar patriarhul locului ca prezident, apoi Teofil al Alexandriei și Flavian al Antiohiei,

și alți șeptesprezece episcopi împreună cu toată preoșimea⁸². Ansă la lucrarea acestui sinod au dat episcopii Agapiu și Vagadhiu, carii cereau, să episcopească într'una și aceeași vreme amândoi în episcopia Vostris. Aci s'au adus numai două canoane; prin cel I. se legiuște, ca să nu fie ertat de doi episcopi a se hirotoni noul episcop; iar prin al II. canon că episcopul învinovățit are a fi judecat de sinod.

§. 345. Sinodul local al IX.

Sinodul local al IX. a fost la Cartagena în Africa la anul 418 și s'a încheiat la an. 424; prezident a fost Aureliu episcopul Cartagenei, de față fiind 217, după alții 225, și după alții 214 arhieriei. Și Zosim papa Romei trimise pe locșitorii săi în persoana episcopului Faustin și a presbiterilor Filip și Assel. Acest sinod s'a adunat asupra eresurilor lui Apolinariu, Celestin și Donat, pe carii i-au osândit, și au adus 141 canoane, și s'au hotărât în 1. can. ca cele așezate de cătră sinodul ecumenic I. din Nicea și simbolul credinței să se păstreze neschimbat; în 2. canon: ca cristianii să se învețe despre sfânta Treime; în 3. can. ca episcopii, presbiterii și diaconii să se înfrâneze întru toate; în 4. can. ca toți să păzească înfrânare, carii se ating de cele sfinte; în 5. can. speculațiile se opresc preoților; în 6. can. se oprește preoșimei, facerea sfântului mir, și tunderea fecioarelor de călugărițe, și deslegarea păcatelor; în 7. can. că presbiterul numai la primejdia vieții vreunui creștin poate face deslegare de păcate, nefiind de față episcopul; în 8. can. că oameni prihăniți nu pot ridica pâri asupra arhieriei; în 9. can. se oprește episcopului și presbiterului a lăsa la cuminecătură pe cei vinovați, înainte de pocăință;⁸³ în 10. can. preotul osândit de episcopul seu nu poate funcționa la cele sfinte, făcând altcum, se depune; în 11. can. că preotul osândit de episcopul său, dacă cu mândrie va arată neascultare, se lipsește de preoție; în 12. can. că episcopul învinovățit are a fi judecat de 12 episcopi, presbiterul de 6 episcopi, iar diaconul de 3 episcopi; în 13. can. că cel ales de episcop are a se hirotoni cel puțin de

⁸² Vezi în Pidalion la prolegomena acestui sinod.

⁸³ În can. 8 și 9 se rânduește, că numai ceice sunt hirotoniți prin episcop de duhovnici pot ascultă și deslegă păcatele.

trei episcopi;⁸¹ în 14. can. că episcopul, presbiterul sau diaconul să peardă locul, dacă dela judecătoria bisericească ar apela la cea civilă; în 15 can. se iartă apelația dela forul mai mic bisericesc la un for mai mare bisericesc; în 16. can. dela judecătoria bisericești, pe cari părțile litigante și-au ales, nu se iartă apelația; în 17. can. că fii preoților să nu facă jucării, și teatre; în 18. can. se oprește episcopilor, presbiterilor și diaconilor a fi arendatori, sau procurori; în 19 can. că ceice vreau să se preoțească, sunt datori să se căsătorească, sau să mărturisească fecioria; în 20. can. se oprește clericilor a fi cămătarnici; în 21. can. că celce se hirotonește de diacon, să fie de 25 ani; în 22. can. că cetitorii se nu se închine poporului în biserică; în 23. can. că Mauritania să nu fie supusă metropolitului Numidiei, ci să fie metropoliă coordinată cu Numidia din cauza îndepărtării uneia de alta; în 24. can. că nousânțitului episcop și presbiter să i se pună în urechi cele hotărâte de sinoade; în 25. can. că morților să nu li se dea cuminecătură; în 26. can. că în fiecare an au a se adună episcopii în persoană sau prin locțiitorii lor la sinodul metropolitan; în 27. can. se expune norma judecătorească la învinovățirea vre-unui episcop; în 28. can. se prefige norma judecătorească la învinovățirea presbiterului și a diaconului; și că pricinile celorlalți clerici episcopul locului le decide; în 29 can. că fiii clericilor să nu lee în căsătorie fete păgâne și eretice; în 30. can. că episcopii sau presbiterii murind să nu lase de erezi pe eretici și păgâni; în 31. can. că episcopii Africei să nu călătorească peste mare la locuri depărtate; în 32. can. că numai scripturi canonice să se cetească în biserici; în 33. can. că toți preoții să se înfrâneze de cătră soțiile lor, când vreau să săvârșească slujba dumnezeiască; în 34. can. că episcopul numai dupăce a dovedit necesitatea imperativă la sinod, poate să vândă câteceva din averea eparhiei; în 35. can. că preoții lipsiți de preoție nu se pot pedepsi și cu alte pedepse; în 36. can. că episcopii vecini judecă pe preoții și diaconii, cari nu se mulțămesc cu judecata episcopului lor; în 37. canon că episcopul sau presbiterul aduce asupra sa hotărârea osândirei, care fiind suspendat va cuteză să se cumi-

⁸¹ Între cari unul se înțelege metropolitul concernent.

nece; în 38. canon că părțile litigante au voie a-și alege loc pentru ascultarea mărturiilor și pentru aducerea sentinței, dacă locul ordinar le vine lor suspect; în 39. can. că presbiterii și diaconii nu pot refuza episcopilor lor cinstea mai mare, de care episcopii lor vreau să-i facă părtași; în 40. can. că episcopii sau presbiterii nu pot înstrăina țarinile episcopiei, sau ale parohiei; în 41. can. că presbiterii nu pot înstrăina fără știrea episcopului nimic din averea parohială; în 42. can. că episcopii și preoții să nu lase de sub stăpânirea lor pe fiii săi, până nu se vor încredința prin purtarea lor, că sunt harnici de a trăi de sine; în 43. can. că de episcop și preot sau diacon să nu se hirotonească nime, până ce pe toți casnicii lor nu-i vor face creștini; în 44. can. că afară de pâne și vin să nu se aducă nimic la sfintele taine; în 45. can. nu se iartă preoților sau călugărilor intrare în mănăstirile călugărițelor; în 46. can. că episcopul scaunului întâi, să nu se zică exarh sau primate, sau ceva în acest chip, ci numai episcop al scaunului celui dintâi; în 47. can. că preoții să nu mănânce nici să bea în cărcimă, fără numai fiind călători; în 48. can. că parastasele după prânz au a se face numai cu rugăciuni, dar nu și cu liturgie, căci preotul după ce a prânzit, numai poate liturgisi; în 49. can. că episcopii sau preoții să nu facă în biserică ospățuri; în 50. can. că episcopul rânduește celorce se pocăiesc timpul pocăinței și al deslegării; în 51. can. că călugărițele au să se păzească una pe alta; în 52. can. că catehumenii bolnavi, cari și-au pierdut glasul, nu se pot boteza până când ei însuși nu vor recăpăta glasul spre mărturisirea voinței lor de a se boteza; în 53. can. că se cade a primi în ortodoxie pe toți, carii se pocăiesc și se întorc către Dumnezeu; în 54. can. se iartă cetirea patimilor mucenicilor în biserici la ziua serbării lor; în 55. can. se face întrebarea pentru pruncii botezați de către donatiști; în 56. can. că liturgia să nu se facă după prânz; în 57. can. că botezul și hirotonia nu se poate repeți; în 58. can. că episcopul se hirotonește de către trei episcopi; în 59. can. că înaintea a însuși poporului are a se ispiti învinovățirea vreunui nou ales episcop, și după ce se va arăta nevinovat înaintea poporului, să se hirotonească de episcop; în 60. can. că în tot anul are a se țineă sinod metropolitan; în 61. can. că în sinod are a se cerceta starea fiecărei eparhii; în 62. can. se oprește înmulțirea volnică a eparhiilor și a parohiilor; în 63.

can. se oprește episcopilor primirea clericilor și a preoților din eparhii străine fără cartea dimisională; în 64. can. că și metropolitul Cartagenii nu poate primi în eparhia sa clerici străini fără învoirea episcopului respectiv eparhial; în 65. can. că nici o parohie nu se poate rumpe cu volnicie din trupul eparhiei, de care s'a ținut; în 66. can. că cei în pruncie botezați de cătră donatiști, venind la vârstă, de vor vrea, să îmbrățișeze dreapta credință, nu se botează de al doilea; în 67. can. se îndreaptă rugarea cătră împărații creștini Onoriu și Teodosiu cel mic, ca să demânde nimicirea capiștilor păgânilor în Africa; în 68. can. altă rugare se îndreaptă cătră aceiași împărați a nu iertă apelații dela forul bisericesc la cel civil; în 69. can. a treia rugare cătră lăudații împărați de a se oprî creștinilor a nu ținea ospățuri și alte jocuri cu păgânii; în 70. can. a patra rugare cătră numiții împărați a nu fi iertate producțiile teatrale Dumineca și în alte zile de sărbătoare; în 71. can. a cincea rugare, că aceia toți să se pedepsească, cari cutează a apăra pe un preot judecat și osândit de sinodul episcopilor; în 72. canon a șesea rugare, că comedianții și teatraliștii, cari din păgâni s'au făcut creștini, să nu se poată sili la producții în zile de Duminecă și sărbătoare; în 73. can. că să se vadă, dacă în Italia se fac învățături în biserici pentru emanciparea sclavilor, ca apoi astfel să se urmeze și în bisericile Africei; în 74. can. se aduc măsuri contra osânditului episcop Echitiu, carele s'a dus în Italia, și acolo nu se linișteă; în 75. can. că se cuvine a se purtă în pace și blândețe cu donatiști; în 76. can. se roagă jurisdicțiunile Africei a ajută, ca să se afle sectirii maxsimianiști, cari turbură pacea bisericii defăimând stăpânirea episcopilor, și să se pună stavilă înrăutățirei lor; în 77. can. se hotărește a trimite episcopilor în Italia scrisori deslușitoare despre necesitatea de a se primi hirotoniile donatiștilor în Africa; în 78. can. se provoacă donatiștii prin solii sinodului la reîntoarcere cătră biserica ortodoxă; în 79. can. ca nici un episcop să nu petreacă mai îndelungat timp afară de scaunul său; în 80. can. că acei prunci, pentru cari este îndoială de sunt botezați, trebuie să se boteze; în 81. can. se rânduește publicarea serbărei sfintelor Paști pela toate bisericile; în 82. can. se hotărește că dacă un mijlocitor nu va efectui încetarea împărecherilor într'o eparhie văduvită în răstimp de

un an, în locul lui să se aleagă alt mijlocitor; în 83. can. se roagă sinodul de împărați, ca să se îndure 'a luă sub scutintă pe săraci față cu nedreptățile bogaților; în 84. can. ca episcopii sunt datorți a se înfățișa la sinod; în 85. can. se rânduește, ca episcopii toți să se adune la sinodul de peste tot anul; în 86. can. se rânduește alt episcop la Iponia în locul lui Echitiu, care s'a lipsit pentru oarecare vină a sa; în 87. can. că clericilor învinuiți se dă voie spre apărare; în 88. can. se oprește episcopilor de a primi călugări străini, și a-i face de egumeni; în 89. can. că episcopului, carele va lăsa de moștenitori pe rudenii, să i-se zică după moarte anatemă, și nu se poate desvinovăți, dacă moare fără testament; în 90. can. ca să se roage împăratul a susține emancipațiile făcute în biserică; în 91. can. nu se iartă zidirea bisericilor prin țărini și vii; 92. can. rugarea către împărați pentru nimicirea rămășițelor idolești ori și unde s'ar află; în 93. can. că președintele sinodului are a subscrie scrierile și rugările către împărați; în 94. can. că hotărârile sinodale toți membrii să le subscrie; în 95. can. se hotărăște, ca episcopii să nu facă nimic mai însemnat fără știrea metropolitului; în 96. can. că nici un episcop nu se poate lipsi fără judecată; în 97. can. că fiecare episcop trebuie să aibă dela metropolit gramata despre hirotonirea sa; în 98. can. se oprește primirea clericilor străini; în 99. can. ca episcopii să se nevoiască a lumina pe donatiști; în 100. can. soli se trimit către donatiști spre luminare și împăcare; în 101. can. ca episcopii, ceice vor hirotoni pe eretici, precum și ceice se vor hirotoni de eretici, să se pedepsească prin împărătească poruncă cu zece litre de aur; în 102. can. ca prin porunci împărătești să se oprească ereticii a nu putea moșteni ceva dela creștini; în 103. can. că ocârmuitorii civili din Africa să se roage, ca și ei să îndemne pe donastici către biserica ortodoxă; în 104. can. că sinod particular să se țină în fiecare eparhie spre prejudecarea deosebitelor îndoieli și pricini; în 105. can. că apelația nu se admite dela judecători aleși; în 106. can. se cer dela împărat cinci executori spre apărarea episcopilor nevinovați; în 107. can. se cer dela împărați și defensori pentru lucruri bisericesti; în 108. can. că locțiitorii episcopilor dela sinod au a se purta după convingerea lor; în 109. can. că eparhii noue se pot creă prin sinodul metropolitan, și cu învoirea metropolitului; în 110. can. că încorporarea unei eparhii în cealaltă nu

se oprește; în 111. can. că episcopilor încuzați se dă voie a-și alege sieși judecători aleși; în 112. can. ca să se scrie papei Înocențiu din Roma, ca între biserica din Alexandria și Roma să se păzească pacea; în 113. can. că nunțile fără cuvânt de preacurvie să nu se desfacă; în 114. can. că numai rugăciunile cele prescise să se facă; în 115. can. că toți preoții trebuie să se judece de către stăpânirea bisericească dar nu civilă; în 116. can. că preoții osândiți fugind din Africa în părțile Italiei și acolo primiți fiind la împărțire, se depun din preoție; în 117. can. că episcopul nu poate călători la împăratul sau la papa Romei fără iertarea metropolitului său, sau a sinodului în scris; în 118. can. că episcopul nu poate să fie sieși judecător; în 119. can. că numai din voie bună poate cineva să treacă la ortodoxie; în 120. can. se pune sub anatemă acela, care afirmă, că Adam ar fi murit ori de ar fi greșit, ori nu; în 121. can. se pune sub anatemă tot acela, care nu crede în iertarea păcatului strămoșesc prin botez; în 122. can. se exprimă anatemă asupra aceluia, care afirmă, că darul lui Dumnezeu are putere numai pentru iertarea păcatelor comise, dar nu și pentru de a nu mai greși; în 123. can. anatemă se hotărăște în contra acelora, cari zic, că darul lui Dumnezeu ajută numai în nepăcățuire, dar nu și în facerea faptelor bune; în 124. can. se zice și acelora anatemă, cari învață, că omul poate să facă bine și fără ajutorul lui Dumnezeu; în 125. can. se pun sub anatemă aceia, cari începutul mântuirii îl condiționează dela puterea omenească; în 126. can. se osândesc aceia, cari afirmă, că sântii nu pentru sine, ci pentru alții zic cuvintele acelea din rugăciunea domnească: iartă-ne nouă păcatele noastre; în 127. can. anatemă se zice și în contra pelagienilor, cari afirmă că sântii nu pentru sine, ci pentru alții zic cuvintele acelea din rugăciunea domnească: lasă nouă păcatele noastre; în 128. can. că donatiștii, cari se întorc la ortodoxie, au a se ține de episcopii locului; în 129. can. că donatiștii reînțorși la ortodoxie, rămân în eparhia aceluia episcop, care i-a păstorit pe ei trei ani; în 130. can. că nici un episcop nu-și poate însuși sieși cu puterea vre-un popor, ci cu judecata sinodului metropolitan; în 131. can. că episcopii negrijitori să se încuse de către episcopii învecinați la sinod; în 132. can. că episcopul, celce nu se îngrijește pentru luminarea ereticilor, să se admonizeze de către vecinii episcopi, și aceștia să nu se cuminece cu el, până nu se va îndreptă;

în 133. can. că episcopul va pierde scaunul său, care n'a zis pe drept, că a întors pe eretici la ortodoxie; în 134. can. că preoții și diaconii pot apela dela episcopii lor la sinodul Africei sau la primatele lor, dar nu și la Roma; în 135. can. că călugărițe să nu se facă până la 25 ani; în 136. can. că din fiecare metropolie să rămână câte trei episcopi la acest sinod, iar ceialalți să se întorcă la ale sale, ca eparhiile să nu rămână fără arhieriei pe mai îndelungat timp; în 137. can. că între incusătorii preoților se primesc numai oameni cinstiți; în 138. can. că libertinii și sclavii nu se pot lăsa la pâri; în 139. can. că pârișii, dacă n'au putut documenta în contra preoților incusarea întâia, nu se primesc nici la alte incusări; în 140. can. că casnicii incusătorilor, precum și aceia, cari n'au dreptul de incusare, nu pot fi primiți ca martori.

§. 346. *Sinodul local al X.*

Sinodul local X este acela, pe care Ciprian episcopul Cartagenii l-a convocat la Cartagena la a. 256 în urma provocării celor 18 episcopi din Numidia, cari au cerut a se decide printr'un sinod acea întrebare: că oare este botezul efeptuit prin eretici valid sau nu față cu botezul făcut prin preoți ortodocși? căci ei până acum aveau obiceiul a boteza pe toți aceia, cari dintre eretici veneau în sânul bisericii ortodoxe. — Sinodul cu privire la deschilinierea esențială, ce este între învățăturile ortodoxe și eretice au decis pusa întrebare într'acolo: că toți aceia au a se boteza cu botezul bisericii ortodoxe, cari trec dela eretici la ortodoxie, precum și toți acei creștini ortodocși, cari din greșală s'au botezat de cătră un eretic, deoarece botezul efeptuit prin eretici nu se poate privi de valid față cu mărturisirea bisericii ortodoxe. Sinodul acesta n'a adus nici un canon, ci lucrarea sa o a depus într'o hotărîre,⁸⁶ pe care apoi președintele episcop Ciprian o a publicat în forma de hârtie sinodală, precum sinodul l-a imputernicit pe el la aceasta.

§. 347. *Sinodul local al XI.*

Sinodul local XI s'a ținut la a. 861 la Constantinopole în biserica sântilor apostoli, fiind de față 318 episcopi. Președintele

⁸⁶ Părinții sinodului ecumenic VI în al 2-lea canon numesc hotărîrea aceasta canon.

a fost Foțiu patriarhul Constantinopolei, și Rodoald al Pontului, și Zacharia al Anagniei episcopi locuitori ai papei din Roma. — Sinodul acesta se poate privi ca continuarea sinodului ecumenic VII, pentrucă precum în sinodul ecumenic VII, așa și în acest sinod local s'au tractat asupra luptătorilor de icoane, și asupra altor obiecte țiuitoare de buna ordine a lucrurilor și fețelor bisericești. — Mai vine de însemnat, că acest sinod în edițiunile canonice ale lui Zonara, Balsamon și Vlastar se numește întâi-doilea din cauză că, când s'au adunat, și s'au început desbaterile în contra iconomachilor, aceștia s'au infuriat într'atăta pentru cele aduse în contra lor din partea episcopilor ortodocși, încât au scos și cuțite și au amenințat cu ucideri. Înversunarea aceasta a contrarilor au silit pe membrii ortodocși a desface sinodul pe un timp mai scurt, și apoi a doua oară s'au adunat și au continuat lucrarea osândindu-se iconomachii, și statorindu-se 17 canoane, al căror cuprins este următorul: 1. can. că mănăstirea se poate fundă și zidi numai cu binecuvântarea arhiereului locului, carele primește și cartea fundațională, și o depune la arhivul eparhiei; 2. can. că episcopul nu poate primi pe nime în călugărie fără a fi de față igumenul și nănașul duhovnicesc; 3. can. că igumenul este dator a întoarce la mănăstire pe călugărul fugariu; 4. can. că călugărul fugariu împreună cu cel ce l primește în casă cade sub afurisire, până când nu se întoarce la mănăstire; 5. can. că nime să nu se tundă de monah fără destulă ispitire de trei ani, afară la întâmplarea vre-unei boale, sau decumva ar fi vre-un bărbat cunoscut de evlavios, carele și în lume fiind a avut renume bun, pentru unul ca acesta destul este timpul de șese luni spre a se tunde; 6. can. că călugării nu pot aveà nimic propriu al lor; 7. can. oprește episcopilor zidirea vre-unei mănăstiri spre stricarea episcopiei sale; 8. can. oprește preoților sub afurisire, ca să nu cuteze nici singuri nici prin alții a scopi pe cineva; 9. can. oprește preoților a bate cu mâna, dar nici prin alții a nu bate pe nime, ci a îndreptă cu învățături pe cel rătăcit; 10. can. oprește întrebuițarea vaselor și vestmintelor bisericești spre scopuri lumești; 11. can. că presbiterii și diaconii nu pot primi asupra-și dregătorii lumești, nici ori-ce alt serviciu în casele boierești; 12. can. oprește preoților a săvârși liturgia în capelele caselor boierești fără

binecuvântare arhierescă; 13. can. că preoții și diaconii se depun din preoție, dacă cu volnicie se vor despărți de episcopul lor, și nu vor pomeni după obiceiul numele lui în rugăciuni mai înainte de a cerceta și osândi șinodul metropolitan pe învinuitul episcop al lor; iar monahii și mireni, cari s'ar despărți cu volnicie de la episcopul lor, cad sub anatemă; 14. can. că acel episcop are a fi lipsit de funcțiune, carele având vre-o pricinuire de învinovățire asupra metropolitului său, s'ar despărți de acesta și nu i-ar pomeni la sântele taine numele mai înainte de cercetarea și judecarea urmândă din partea sinodului; 15. can. în asemenea pedeapsă cade și acel metropolit, carele cu volnicie s'ar despărți de patriarhul său, și n'ar pomeni numele lui în rugăciuni; 16. can. episcop nu se poate așeza în biserică, până când episcopul este viu, și se află în cinste, fără numai dacă el de bunăvoie se va lăsa de episcopie; 17. can. ca să nu se hirotonească cineva de episcop dintre mireni sau monahi îndată și curând.

§. 348. *Sinodul local al XII.*

Sinodul local al XII și cel din urmă, s'a ținut în biserică sfântei Sofii la Constantinople la a. 879, convocându-l patriarhul Foțiu cu scop de a se împacă neînțelegerile iscate între scaunul Constantinoplei și al Romei. La acest sinod au luat parte 383 arhierii, între cari se numerau și locțiitorii patriarhului Romei Ioan prin Petru cardinal și presbiterii Pavel și Eugeniu — al Ierusalimului Teodosiu prin Ilie presbiterul — al Alexandriei, Mihail prin Cosma presbiterul — al Antiochiei Teodosiu prin Basiliu episcopul Martinoplei. Sinodului acestui i-au venit în parte spre decideră două obiecte foarte grele, și adevărat I. că sub care patriarhiă, sub cea a Romei sau a Constantinoplei, are să vină Bulgaria cea nou întoarsă la creștinism? și II. că împărecherile iscate pentru depunerea lui Ignațiu și alegerea lui Foțiu de patriarh al Constantinoplei, să se curme. Însă toată năzuiala răsăritenilor pentru decideră dreaptă a acestor obiecte a rămas fără succesul dorit, căci I. Roma n'a vrut să ceadă patriarhatului Constantinoplei Bulgaria, deși după pozițiunea ei geografică, după meritele arhierilor răsăriteni; căci aceștia au luminat pe bulgari spre îmbrățșarea bisericeii

lui Christos, precum și după stăpânirea politică, căci eră sub împăratul roman al răsăritului, se cuveniă patriarhatului constantinopolitan, precum s'a și făcut; 2. căci și în privința lui Ignațiu și Foțiu nu s'a putut ajunge finala împăcare, pretinzând Roma sieși dreptul de supremul arbitru în treaba aceasta, la care răsăritenii pe baza canoanelor pozitive și sustătoare în valoare nu s'au putut învoi. Și fiindcă cele întâmplate în privința acestor două obiecte se țin mai de aproape de istorie: pîntru aceea le trecem aici cu vederea, și amintim numai despre lucrarea legislatoriă a acestui sinod, care a adus trei canoane, dintre care în cel 1. a legiuit ca spre încetarea smintelelor și prigonirilor iscate între Nicolau și Adrian, papii din Roma, și între Foțiu al Constantinopolei, câți mireni, preoți, sau episcopi s'au afurisit de papa Ioan al Romei, aceia să fie afurisiți și de Foțiu, patriarhul Constantinopolei, și asemenea câți mireni, preoți sau episcopi s'au afurisit de Foțiu, să se socotească de afurisiți și de cătră papa Romei, fără strămtorarea privilegiilor scaunului Romei prefipte în canoanele de mai nainte; în al 2-lea, că arhieriei, cari vor voi a se lăsa de eparhiele lor, și a se retrage la vre-o mănăstire, să nu se mai poată reîntoarce la eparhii; în al 3-lea, că acel mirean să se afurisească, carele va cuteză să bată, sau să închidă pe vre-un episcop.

Tăierea VI.

Despre condici, sau cărți de canoane îndeobște.

§. 349. *Biserica a avut încă în veacurile cele dintâi condici de canoane.*

Fiindcă canoanele sunt acele reguli, după cari biserica se ocârmuește: pentru aceea se afirmă, că sântii părinți, cari au stabilit în sinoade canoanele, au avut îngrijire, ca canoanele să se scrie și să se adune în carte. Dar nici se poate presupune, că acei sfinți, înțelepți și zeloși părinți, cari au fost cei dintâi ocârmuitori ai bisericei, n'ar fi avut scrise și adunate canoanele, sau că dâșii n'ar fi avut îngrijire de a lăsa posterității lor nevătămate și neschimbate canoanele, fără care îngrijire lesne s'ar fi putut întâmplă, ca unele canoane sau să se peardă, sau prin

inimicii creștinismului să se falsifice, de unde apoi s'ar fi putut naște în lucruri bisericești împărecheri și nepăciuri. Afirmatiunea noastră se întărește prin canonul 85 apostolesc, unde se expun cărțile, pe care preoțimea și creștinii sunt datori a le ceti, între care se află și canoanele apostolești. Se întărește afirmațiunea noastră și prin canonul 8-lea al sinodului ecumenic III, în care cetim: «că metropolișii după obicei au voie de a-și lua în copie canonul amintit»; de unde se vede lămurit, că eră obicei, a lua cu sine în scris canoanele. Apoi împrejurarea aceea faptică încă este pentru asertul nostru un document tare, că adecă cărțile santei scripturi și canoanele apostolești, pe care episcopul Climent al Romei tocmai la începutul goanelor asupra bisericei le recomandă preoțimei și creștinilor spre cetire, s'au susținut pentru toți timpii, și au ajuns până și în zilele noastre, ceace n'ar fi putut să se întâmple, dacă părinții cei vechi nu ar fi avut îngrijire pentru sânta scriptură și canoane. — Vezi §-ul 35 punctul 1. —

§: 350. După felurimea bisericelor particulari au putut fi și felurite condici de canoane.

Precum am amintit mai sus, au fost sinoade încă și pe timpii goanelor, precum și în timpii cei fericiți ai stăpânirei împărașilor creștini. Dintre aceste sinoade au fost unele ecumenice, iar altele locale. Canoanele sinoadelor ecumenice aveau putere deobligătoare pentru întreagă biserica, iar cele locale aveau putere deobligătoare numai pentru acea parte a ierarhiei, care luase parte la vre-unul dintre sinoadele locali, de unde apoi a urmat, că la început după felurimea bisericilor particulare au fost și condici felurite de canoane. Așa spre exemplu condica bisericei africane se deosebiă în privința părșilor ei de cătră alte condici de canoane, până când sinodul ecumenic VI prin canonul al 2-lea nu le-a pus și pe ele în numărul canoanelor recunoscute de cătră întreaga biserică ecumenică.

Insă ar fi o greșală a și presupune, că felurimea condicelor de canoane ar fi fost prejudișioasă pentru unitatea creștinței și pentru uniformitatea ocărnuirei bisericești, căci toată deosebirea se referă numai la unele împrejurări externe ale administrașiei bisericești, dar nici decum la dogme, ceace se

vede din canonul 85 apostolesc, prin care se prescriu bisericeii de a toată lumea de îndreptar al credinței și al formeii guvernării bisericelor particulari cărțile santei scripturi și canoanele apostolești. — Vezi §-ul 11.

§. 351. Despre valoarea și autoritatea canoanelor adunate în condici.

Cumcă numai acele canoane au avut în biserică valoare și autoritate, care s'au edat în condici prin o autoritate bisericească, se înțelege de sine. La început, până când adecă biserica lui Christos nu s'a consolidat sub scutul împărașilor creștini, a fost conscrierea și adunarea canoanelor prin condici particulare, iar dela sinodul ecumenic IV s'a putut adună într'o condică canoanele sinoadelor ecumenice și locale, pentrucă acest sinod ecumenic a hotărît prin canonul 1-lea: «ca canoanele așezate de sântii părinți în fieștecare sinod de până acum să se țină». Aci vine de însemnat, că mai nainte de acest sinod ecumenic al IV. s'au ținut trei sinoade ecumenice, și zece sinoade locale, care sunt 1. cel din Cartagena în zilele lui Ciprian din an. 258; 2. cel din Antiohia; 3. din Ancira; 4. din Neocesaria; 5. din Gangra; 6. din Antiohia al II.; 7. din Laodicea; 8. din Sardicea; 9. din Constantinopole în a. 365; și 10. din Cartagena în an. 419. Cumcă sinodul ecumenic IV a înțeles canoanele acestor trei sinoade ecumenice, și ale celor acum expuse zece sinoade locale, ca să se observe în întreaga biserică, se adeverează din interpretarea aceluiaș canon în Pidalion, unde se zice: «că canonul acesta judecă a fi cu dreptul, ca canoanele toate să aibă putere și tărie, care dela început și până acum s'au dat de sântii părinți în fiecare sinod ecumenic și local spre scumpătatea dogmelor, ori și spre bisericăscă bună rânduială». Prin urmare fiindcă canoanele sinoadelor locale până la sinodul ecumenic IV n'au fost sancționate prin nici un sinod ecumenic, acele fiind edate în condici particulari, au avut putere numai asupra acelor biserici locali, care au luat parte la sinoadele acelea locale; iar după canonul 1-lea al sinodului ecumenic IV ele au căpătat putere asupra întregii biserici universale, și s'au petrecut într'o condică cu canoanele celor dintâi trei sinoade ecumenice, și cu cele ale sinodului ecumenic al IV.

Tăierea VII.

Despre cele vechi condici și adunări ale canoanelor.

De vetustis Canonum Codicibus et Collectionibus.

§. 352. *Despre cele vechi adunări ale canoanelor.*

Despre adunările cele vechi ale canoanelor, care să se fi făcut, se știe prea puțin, căci goanele cele crâncene asupra bisericei lui Christos împedecau dezvoltarea cristianismului și a darurilor lui. Atâta însă stă afară de toată îndoiala, că afară de cărțile sfintei scripturi canoanele, care se numesc apostolești, au fost cele dintâi, care s'au adunat și s'au publicat tuturor episcopilor prin Climent episcopul Romei. Despre numărul și însemnătatea acestor canoane apostolești părerile scriitorilor bisericești au fost între sine divergente. Cu privire la numărul lor, știm, că canonul 2-lea al sinodului ecumenic VI l-a așezat de 85. Mateiu Blastar scrie asupra numărului și însemnătății canoanelor apostolești următoarele: «Canoanele cele 85 apostolești pe drept se pun în fruntea condicelor canonicești, care precum zic unii, s'au scris prin mucenicul Climent, carele a fost învățăcelul apostolilor Petru și Pavel». Însemnătatea acestor canoane se vede și de acolo, că ele au fost lățite și cunoscute la răsărit încă din veacul al doilea, iar în veacul al patrulea se numiau vechi. Canoanele acestea unii le chiamă apostolești, iar alții bisericești, nu că doară s'ar fi compus de cătră apostoli, ci fiindcă conglăsuiesc în toate cu învățăturile și tradițiunile apostolilor. Din toate acestea urmează, că biserica primitivă a lui Christos se ocârmuie după aceste canoane apostolești, și că condica lor este cea mai vechie, și se chiamă condica acestor canoane apostolești: condica bisericei celei primitive — «Codex Canonum Ecclesiae primitivae». — Hovel Synopsis Canonum SS. AA. pag. 1.

§. 353. *Despre condica canoanelor a toată biserica. Codex Canonum Ecclesiae universae.*

Sub acest titlu avem două condice de canoane, cea dintâi s'a compus după încheierea sinodului ecumenic II, iar cealaltă după sinodul ecumenic al V.

Părinții sinodului ecumenic II văzând lățirea păgubicioasă de suflet a învățăturilor eretice, nu s'au mulțumit numai cu osândirea acelor învățături eretice și a urzitorilor lor, ci au hotărît, și s'au înțeles, ca să se adune canoanele sinoadelor de până acum într'o condică, de unde toți ceice se interesează, să se poată convinge, că ei adunați fiind în sinod au rămas credincioși temeiurilor și învățăturilor lui Christos, și ale apostolilor, precum și ale tuturor arhierieilor ortodocși de până atunci, și că ei pe baza acestor precedente au fost siliți a osândi pe eretici, cari scorniră învățături stricătioase pentru ortodoxie. — Condica de canoane, ce s'a făcut în urma concluzului acestui sinod, se numește «Condica canoanelor bisericei universale», și cuprinde în sine canoanele apostolești, și ale sinoadelor ecumenice și locale, care s'au ținut până la încheierea sinodului al II ecumenic celebrat la anul 381, și adică 1. canoanele apostolești; 2. ale sinodului I. și II. ecumenic; 3. canoanele sinoadelor locale din Ancira în an. 314, din Gangra în an. 331, din Antiochia în an. 341, și din Laodicea în anul 365.

Numai puțin ca părinții sinodului ecumenic al II, dorind împăratul Iustinian a înmulți și mări și valoarea canoanelor bisericești, a însărcinat pe Ioan presbiter al bisericei antiochiene, care apoi se alese și de patriarh al Constantinopolei, ca să adune canoanele într'o condică. Opul acesta este împărțit în 50 de capete, și împăratul Iustinian primindu-l cu plăcere, amintește în novela sa 131 despre aceste canoane cuprinse în acel op în următorul mod: «Decretele sântelor sinoade-le primim ca sante scrisori, și canoanele le păzim ca legi». Opul acesta canonic al lui Ioan presbiter al bisericei antiochiene, încă se chiamă «adunarea canoanelor bisericei universale»,⁸⁰ și cuprinde canoanele sinoadelor ecumenice și locale, care s'au celebrat până în zilele împăratului Iustinian, și adică canoanele apostolești și cele ale sinoadelor ecumenice din Nicea I, din Constantinopole I, din Efes, din Calcedon și din Constantinopole II; și canoanele celor nouă sinoade locale din Antiochia I, Ancira, Neocesaria, Gangra, Antiochia II, Sardicea, Laodicea, Constantinopole și Car-

⁸⁰ Opul acesta se numește și Nomocanon, căci cuprinde și legi împărătești privitoare la treburile bisericești; însă numirea lui este, cum am amintit noi. Bever, în 2 Can. al sinodului ecumenic VI.

tagena, precum și canoanele sântilor apostoli. — Și fiindcă opul acesta canonic s'a compus în urma demândărei împăratului Iustinian: pentru aceea se și zice: că studiul dreptului canonic își trage începutul său din timpii acestui împărat.

§. 354. *Despre nomocanonul patriarhului Foțiu.*

Între scriitorii vechi canoniști ai bisericei noastre se numără și patriarhul Foțiu al Constantinopolei, carele fiind un bărbat foarte învățat în studiile bisericești și politice, și ca laic a fost secretar de stat sub împăratul Mihail III, a compus un op numit «Nomocanon». Opul acesta, precum arată titlul lui, cuprinde în sine canoanele bisericești și ordinațiunile împărătești privitoare la obiecte bisericești. Opul acesta dela esirea lui până în zilele noastre este o autoritate mare canonică în biserica ecumenică ortodoxă, și va rămâne și pe viitor în această vază, și studiarea lui nu se poate recomanda din destul.⁸⁷

După ce am expus cele premise în §-ii precedenți despre adunările și condicele cele mai vechi canonice, trecem acum la tractarea celor ce s'au întâmplat pe terenul canonic al veacurilor de mijloc.

Tăierea VIII.

Despre canoniștii veacurilor de mijloc.

§. 355. *Introducere.*

Studiul dreptului canonic are a ne arată în periodul veacurilor de mijloc mai mulți literați, cari cu predilecțiune se ocupau pe acest teren așa, încât și streinii, fiind pătrunși de clasicitatea lui, s'au deprins prea mult cu studiul dreptului nostru canonic, și au publicat prin tipar mai multe manuscrise, prin care s'a îmbogățit numărul cărților canonice; ceeace ei au putut face cu mai mare înlesnire, decât învățații noștri răsăriteni, căci una răsăritul eră expus pe atunci invaziunilor barbare ale inimicului turc, carele ori unde ajungeă, numai decât sugrumă orice progres literar și civilizător, și nimiceă cărți, și biblioteci întregi; alta, căci la apus s'a introdus arta tipografică, și prin ea s'a ușurat lăfșirea cărților.

⁸⁷ Vezi §-ul 41.

Și așa din partea noastră a răsăritenilor avem a înregistra în linia întâia pe Mihail Pselli, carele s'a meritat pe terenul dreptului canonic cu întocmirea préscurtărei canoanelor, va să zică, au compus un manual sinoptic despre canoane. Opul acesta este foarte rar, și se capătă cu anevoie. Mai norocoasă este posteritatea cu scrierile tâlcuitorilor de canoane, ale căror opuri au devenit până și în zilele noastre, și cari s'au meritat la răsărit în veacul al XII, și adecă: Teodor Balsamon, Ioan Zonara și Alesiu Aristen; despre cari expunem următoarele:

§. 356. *Despre Teodor Balsamon.*

Acesta a fost născut la Constantinopole, și s'a jertfit spre slujba lui Dumnezeu, și a fost la început diacon, nomo- și cartofilax al bisericei celei mari din Constantinopole, iar mai apoi patriarh la Antiochia. Științele lui cele mari teologice și cano-nice se documentează cu scrierile lui. El este compuitorul întocmirilor bisericești; el a scris un op despre drepturile patriarhale, despre datorințele cartofilaxului, și 64 răspunsuri la întrebările cano-nice ale lui Marcu patriarh al Alexandriei, care se află în cartea a 5-a a dreptului greco-roman — jus graeco-romanum. — Prelângă aceste au tâlcuit el canoanele sinodale și ale sântilor părinți, cari sunt numiți în al 2-lea canon al sinodului ecumenic al VI; și fiindcă el tâlcurile acestea le-a scris grecește, pîntru aceea în decurgerea timpului s'au tradus acele pe limba latină și s'au tipărit întâiaoră la Paris în anul 1561.⁸⁸

§. 357. *Despre Ioan Zonara.*

Ioan Zonara a trăit în timpii împăraților Alesiu și Ioan Comnen, și prin științele sale a ajuns până și la postul cel înalt al unui secretar de stat. Însă nu mult după aceea a părăsit cele

⁸⁸ Beveregiu în prolegomenele sale sub XIX scrie: a tempore, quo consummata sunt doctissima haec Balsamonis in nomocanonem Photii, et conciliorum, patrumque canones Commentaria, quadringentos propemodum annos inter graecos latuerunt. Latinis plerisque incognita, donec Gentianus Hervetus, Tridenti, cum concilium ibi haberetur, commorans, et accuratum eorum nactos exemplar a Ioane Tilio Episcopo Briocensi, ilud latine vertit; quae eius versio sine graeco textu a Guilielmo Morelio Lutetiae Parisiorum typis mandata fuit anno Dom. 1561. — Dein graece et latine Par. 1620.

lumești, s'a retras la o mănăstire, și s'a făcut monah, și autor de mai multe opuri, scriind istoria universală până la Alesiu Comnen; după aceea a comentat canoanele sinoadelor și ale sâșnilor părinți. Erudițiunea lui Zonara eră astfel aprețuită, încât Balsamon îl numește «summe excellentissimum» în tâlcul epistolei sântului Atanasiu cătră Ammu, iar Blastar zice: «omnium vero postremus et admirabilis ille Ioannes Zonaras Monachus».⁸⁹ Din comentariile lui Zonara cele în canoanele apostolești s'au tradus latinește și s'au tipărit întâiaoră la Paris în anul 1558; după aceea și comentariile lui în celelalte canoane s'au tradus și tipărit la Milano în anul 1618. În fine englezul Beveregiu a emendat și amplificat după originalul grecesc, aceste traduceri latine, și într'o edițiune nouă din a. 1672 la Ocsoniu le-a edat împreună cu textul lor original grecesc, unde se află genuin și comentarele lui Balsamon și ale lui Alesiu Aristen, despre care urmează acum a aminti.

§. 358. *Despre Alesiu Aristen.*

După cele ce am aflat noi⁹⁰ despre abreviațiunea făcută a canoanelor prin Alesiu Aristen, nu putem zice alta decât aceea, că dânsul a prelucrat și a îndreptat abreviațiunea canoanelor cea dela Simeon Logofet; asertul nostru se adeverește prin aceea 1. că Aristen în interpretațiunea abreviată a canonului 75 apostolesc, învinuește pe autorul ei zicând: acela n'a înțeles canonul, carele a făcut abreviațiunea acestui canon⁹¹; 2. că acelaș Aristen în tâlcul său la canonul 19 anciran învinuește pe autorul, carele a abreviat acest canon, zicând, ca și cum acest canon deopotrivă ar pedepsi pe cel ce frânge jurământul fecioriei cu cel ce contrage căsătoria a doua.⁹² — Opuł lui Aristen a fost la răsărit cunoscut și întrebuințat, iar la apus se găseă numai rar pe la unele biblioteci. Beveregiu mărturisește, că el din ma-

⁸⁹ Vezi în prolegomenele lui Beveregiu. — ⁹⁰ Vezi în proleg. lui Beveregiu. — ⁹¹ Qui synopsis praesentis Canonis fecit, non bene eum intellexit. Illud enim, quod haereticus non potest accusare Episcopum, nec in eum testimonium dicere, verum est; hoc autem, quod unus fidelis non potest in Episcopum accusationem ferre, falsum; testimonium enim unius contra quempiam non admittitur, accusatio autem fit et per unum et per plures.

⁹² Qui hujus canonis synopsis fecit, bigamorum segregacionem in latitudine positam, in eum, qui coelibatus profesionem irritam facit, transtulit.

nuscripte vechi ale bibliotecii cantabrigiense a tradus acest op. în limba latină. Iar în limba slaveană veche s'a tradus și sub nume de «Cormceaia» s'a tipărit în Moscva întâiaoră la anul 1649—1650; iar în limba română s'a tradus și edat în a doua parte a «Pravilei» la anul 1652.

§. 359. *Scriitorii canoniști din veacul al XIV.*

În veacul al XIV. s'au distins pe terenul dreptului canonic:

1. Arseniu monahul, carele apoi a fost patriarh;
2. Ieromonahul Mateiu Blastar, carele a dedus în rând alfabetic canoanele împreună cu ordinațiunile privitoare la lucruri bisericești ale împăraților bizantini la anul 1335;⁹⁸
3. Iosif Egipteanu presbiter, carele a tradus la anul 1398 canoanele în limba arabică, și le-a interpretat.

§. 360. *Despre scriitorii streini.*

După cunoștințele noastre cei mai vechi scriitori streini sunt I. Gulielm Voel și Henric Iustel, cari au edat opul lor canonic în veacul al XII. sub titlu: Bibliotheca Juris canonici veteris insigniores antiquorum Canonum Collectiones complectens, qui nunc primum in lucem eduntur ex Bibliotheca Christophori Iustelli, opera et studio Gulielmi Voeli theologi et socii Sobornici et Henrici Iusteli, Christophori F. 1140.

II. Andreas Wechelus, al cărui op este intitulat: Octoginta quinque regulae seu canones Apostolorum graece et latine, cum vetustis Ioanis Zonarae in eodem Commentariis latine, ex editione Ioanis Quintini, Parisiis, Andreas Wechelus 1558.

III. Melchior Tradatus, al cărui op are acest titlu: Ioannis Zonarae Commentarii in Canones veterum Conciliorum, nunquam antea editi, nunc primo de graeco in latinum translati ex interpretatione et cum annotationibus Antonii Salmatiae, adiectus est Canonum contextus, ex Gentiani Herveti editione, Mediolani, Melchior Tradatus 1613;

IV. *Opul:* Canones SS. Apostolorum, et SS. Conciliorum, cum Commentariis Ioanis Zonarae, nun primum graece et latine coniunctim editi; adiectum est Concilium Constantinopoli sub Menna Patriarcha, una cum Constitutionibus Apostolorum

⁹⁸ Vezi §-ul 43.

utraque lingua pariter erutum ex Regis christianissimæ et aliarum Bibliothecarum Codicibus, studio et labore Ioannis Quintini Haedui, Lutetiae Parisiorum, typis regijs 1618;

V. *Opul.*: S. Grigorii Thaumaturgi, seu Neoncaesar; Marcii Aegyptii, et Basilii Seleuciae opera omnia, nunc primum graece et latine coniunctim edita a Ger. Vosio, ace. I. Zonaræ expositio canonicarum epistolarum Paris. 1621;

VI. *Opul* lui Beveregiu presbiterului bisericii anglicane intitulat; Synodicon, sive Pandectæ Canonum SS. Apostolorum et Conciliorum ab Ecclesia graeca receptorum, nec non canonicarum SS. Patrum epistolarum; una cum Scholiis antiquorum singulis eorum adnexis et scriptis aliis huc spectantibus; quorum plurima e Bibliothecae Bodleianae, aliquarumque MSS. Codicibus nunc primum edita, reliqua cum iisdem MSS. summa fide et diligentia collata. Totum opus in duos Tomos divisum. Guilielmus Beveregius Ecclesiae anglicanae Presbyter recensuit, Prolegomenis munivit, et annotationibus auxit. Oxonii, e Theatro Theldoniano, sumptibus Guilielmi Wells et Roberti Scott Bibliop. Lond. 1672;

VII. *Hovel*, care a scris: Sinopsis Canonum SS. Apostolorum.

VIII. D. Io Mich. Heinecii, königl. preus. Consist. Rath. *Abbildung der alten und neuen griechischen Kirche.* Leipzig 1711.

IX. Iosephi Binghami Rectoris Ecclesiae Havatino in agro hantoniensi Angliae ect. Acest op s'a tradus în limba latină de către Heinrich Grişov Tria volumina de originibus seu Antiquitatibus ecclesiasticis, Hallae Magdeburgicae 1724.⁹⁴

Tăierea IX.

Despre edițiunile canoanelor în veacul al XIX.

§. 361. *Despre Pidalion.*

La începutul seclului nostru al XIX, la anul 1800, s'au compus și tipărit în Lipsca cu binecuvântarea sinodului patriarhal din Constantinopole toate canoanele apostolești și ale sinoadelor și ale sântilor părinți împreună cu interpretațiuni noue, iar la anul 1841 s'au retipărit în Atena. Titlul acestei cărți ca-

⁹⁴ Aceste două opuri din urmă se pot procura la bibliopoli anticuari, și tot insul, care are mijloace, bine va face, dacă și le va procura.

nonice este «Pidalion», adică corabia inchipuitoare. Numirea aceasta alegorică se exprimă în icoana, carea s'a pus în fruntea cărții. Icoana aceasta înfățișază o corabie, în carea Christos este cârmaciul, iar apostolii sunt văslari, care va să zică: că biserica are a se ocărmi după învățăturile lui Christos, și după așezămintele apostolilor. Cartea aceasta este compusă în limba greacă dar curând după eșirea ei s'a tradus și în limba română și slaveană, precum se va vedeă mai jos. Fiindcă Pidalionul s'a compus și edat cu binecuvântarea și aprobarea sinodului patriarhal din Constantinopole, pentru aceea el este autoritate pentru întreagă biserica noastră ecumenică. Autorii lui sunt: ieromonahul Agapiu și monahul Nicodim, și Doroteiu predicător la biserica patriarhală din Constantinopole și ieromonahul Teodorit din muntele Atos.

Titlul edițiunei a doua corespunde celui din cea dintâi cu aceea deosebire numai, că aci se expune, cumcă a doua oară s'a tipărit prin Constantin Cuarpola la Atina în tipografia editorului în anul 1841.

§. 362. *Despre Sintagma canoanelor prin I. A. Ralli și M. Potai.*

Opul acesta s'a edat la anul 1852, și cuprinde nomocanonul lui Foțiu și toate canoanele apostolești și sinodale și ale sânișilor părinți, și este autoritate canonică în biserica noastră, căci sinodul metropolitan din Atena l-a aprobat.

Tăierea X.

Despre traduceriile canoanelor în limba română și slaveană.

§. 362. *Despre pravila românească.*

La anul Domnului 1652 s'a făcut traducerea nomocanonului lui Alesiu Aristen⁹⁵ în limba românească prin monahul Daniil Panoneanu, și s'a revăzut prin ieromonahul Petriță, și apoi s'a tipărit cu cheltuiala preasânișitului metropolit Stefan al Târgoviștei. Baver generalul muscălesc⁹⁶, apoi istoriografii Schultzer și Engel, și în urmă canonistul apusean Doliner pomenesc în scrierile lor despre amintita traducere a canoanelor în limba română, însă zic, că n'au văzut-o. Iar Copitar bibliotecarul bibliotecei împărătești din Viena⁹⁷, afirmă că dânsul

⁹⁵ Vezi §-ul 58. — ⁹⁶ Memoires sur la Valahie, Francfurt 1778. — ⁹⁷ Anual. Vindoban. fasc. XXV. pg. 158—167 a. 1824.

condica aceasta de canoane în limba română o are înaintea sa, va să zică: că această condică de canoane în limba română se găsește în biblioteca împărătească din Viena. Noi Românii ortodocși nu ne îndoim nici decât despre existența condicei acesteia române de canoane, căci mai mulți dintre noi o și posedem. Titlul acestei condice este: «Pravila sau îndreptarea legii lui Dumnezeu, care are toată judecata arhierescă și împărătească de toate vinele preoțești și mirenești; Pravila sântilor apostoli, acele șapte soboare și toate cele de alocurea. Lângă acestea și ale sântilor dascăli ai lumii, Basiliu cel mare, Timoteiu, Nicon, Nicolau, teologia dumnezeieștilor teologi. Scrise mai nainte și întocmite cu porunca și îndreptarea binecredinciosului împărat Chir Ioan Comneul, din cuvântul diaconului bisericăi ceii mari a lui Dumnezeu, și păzitorului de Pravile Chir Alesiu Aristen, iar acum dintâi tradusă despre Eliniă în limba românească cu nevoița și osârdia și cu toată chieltuiala a preasântitului de Christos Chir Stefan cu mila lui Dumnezeu metropolitul Târgoviștei; în tipografia prealuminatului meu domn Mateiu Vodă Basarabă, și sânta metropolie la hramul Înălțării Domnului nostru Iisus Christos, Martie 20-lea la anul 1652 în postul mare».

Din titlul aci credincios expus se poate convinge ori și cine, că condica de canoane a lui Alesiu Aristen există în limba română, și se ține în biserică în astfel de cinstire, încât autoritatea ei este recunoscută îndeobște, și pentru aceea ori unde se află români creștini de religia ortodoxă resăriteană și au stăpânirea lor bisericăscă, acolo pretutindenea se întrebuițează la ocârmuirile bisericăști condica aceasta, și se chiamă generalmente «Pravila» sau «îndreptarea legii».

§. 364. *Despre Pidalionul românesc.*

A doua condică de canoane bisericăști în limba românească este Pidalionul. Originalul Pidalionului⁹⁸ este întocmit în limba greacă populară din tomurile, ce se zic sinodiale, sau pandecte ale canoanelor, potrivit comentarelor dela Balsamon, Zonara, și în unele locuri dela Aristen. Pidalionul s'a tradus în limba românească la anul Domnului 1842 prin preasântitul proin-metropolit Veniamin al Moldovei, și dupăce Neofit Scriban

⁹⁸ Vezi §-ul 61.

protosingelul metropolitan a deplinit traducerea românească, atunci cu chieftiuala arhimandritului Neonil al mănăstirii Neamțului și al Secului s'a tipărit la anul 1844, în luna lui Noemvrie, în tipografia acum amintitei mănăstiri. Astfel a devenit nația noastră română de religia ortodoxă răsăriteană în posesiunea acestei condice de canoane, care merită să aibă întâietate față cu pravila, căci aci se cuprind canoanele abreviate, dar acolo în deplinul lor context cu comentarii canonice, teologice și istorice.

§. 365. *Despre cele mai vechi traduceri ale canoanelor în limba slăveană.*

După părerea bibliotecarului împărătesc din Viena Copitar⁹⁹ se află o condică în limba sârbească, care cuprinde în sine nu numai canoanele bisericești, ci încă și legile împăraților bizantini, și ale regelui sârbesc Dușian din 12 Martiu 1349¹⁰⁰.

Mai sigure date avem din timpii lui Chiril metropolitan la Chiev carele au ținut sinod local la anul 1274 în orașul Vladimirea, expunând cu durere, că unele obiceiuri păgubitoare să fie intrat în treburi bisericești, și afirmând că cauza acestor rele este, căci canoanele, care le au, sunt scrise grecește, și sperază, că acum fiind canoanele traduse în limba lor¹⁰¹ națională, vor încetă acele obiceiuri stângace. Mai toți arhierii Rusiei erau, până la metropolitul Chiril de naționalitate greacă, carele a propus sinodului necesitatea traducerii canoanelor în limba slăveană, de care toate popoarele slavice de orice dialect să se poată folosi. Din această propunere, ce s'a acceptat de către sinod, se vede, că acest arhieriu n'a țăr murit numai asupra Rusiei priveghierea sa pentru susținerea ortodoxiei în genuitate sa prin canoane, ci aceea o a extins asupra națiunii întregi slavene de religia ortodoxă răsăriteană din Europa, fără deosebire de dialecte slavice, făcând traducerea de canoane în limba veche slavică, care este mama tuturor dialectelor slavice;

⁹⁹ In Annalib. Vindobon. XXXIII pag. 290.

¹⁰⁰ Noi atâta observăm la această edițiune, că ea nu este în limba sârbească ci slăveană veche bisericească precum sunt și alte cărți bisericești și teologice, căci pe atunci sârbii n'au avut literatura limbei lor, ci scriau în limba slăveană bisericească.

¹⁰¹ Va să zică: în limba slăveană.

de aci apoi a urmat lățirea și usuarea acestei cărți în toate părțile Europei, unde sunt slavi ortodocși.¹⁰²

În manuscrise se află mai multe traduceri de canoane în limba slăveană veche; așa 1. este un manuscris de nomocanon la mănăstirea Codoșiu în Bulgaria din a. 1390, ce cuprinde sintagma lui Blastar, unele extrase din canoane, și din învățăturile sântilor părinți, și condica de lege a regelui sârbesc Stefan Dușian; 2. alt manuscris de canoane în limba slăveană se găsește la mănăstirea Sisiatovaț în arhidieceza Carloveșului, carele să se fi compus într'o mănăstire dela muntele Atos la anul 1541, și cuprinde în sine sintagma lui Blastar, și unele extrase din manuscrisul mănăstirei Codoșiu, precum și canoanele lui Ioan Pustnicul;¹⁰³ 3. după părerea unora metropolitul Ciprian din Moscva să fie întocmit traducerea canoanelor pe la anul 1406 alții însă vreau să știe, că Comaten arhiepiscop al Bulgariei s'ar fi meritat la acea traducere; atâta însă este fără de îndoială, că sub Macariu metropolit în Moscva s'a tipărit la anul 1564 o edițiune de canoane; 4. se zice, că și monahul Maxim, născut grec, ar fi tradus canoanele în limba slăveană, care se află în manuscris în biblioteca sinodală din Moscva; 5. Epifaniu Slavintici monah în Chiev, a fost provocat prin Nikon patriarhul Rusiei la an. 1674 de a traduce canoanele cu interpretațiunile lui Balsamon. Opul lui n'a eșit în tipar, ci se află ca manuscris în biblioteca sinodală.

Mai vine de a se aminti aci și pandectul monahului Nicon, despre care baronul Rozenkamf zice, că se află în condica canoanelor bisericești rusești. Acest pandect s'a scris în limba

¹⁰² Politica metropolitului Chiril din Chiev cu traducerea canoanelor în limba veche slavică, n'a rămas singuratică, pentru că ierarhia bisericească din Rusia a introdus preste tot în lucruri bisericești limba slăveană veche după modelul limbei eline, care se întrebuințează la grecii ortodocși fără deosebire de dialecte, și aceasta cu atât mai ușor au putut să o facă, cu cât se știe îndeobște, că traduceri din limba elină în cea slăveană veche se pot face așa zicând din cuvânt în cuvânt, căci limba slăveană veche poartă chipul limbei eline în toată construcțiunea sa.

¹⁰³ Oricine afirmă, că aceste două nomocanoane sunt compuse în limba sârbească, acela greșește. Noi zicem: că sunt în limba slăveană, căci le-am avut în mână, și nu știm nici o carte bisericească din veacul al 16 carea să fie scrisă în limba sârbească populară.

greacă și se păstrează în unele biblioteci ca manuscris; din contră răscolnicii¹⁰⁴ l-au tradus în limba slăveană și l-au tipărit la anul 1640, iar la an. 1795 l-au retipărit.

În fine se mai găsește în mănăstirea sârbească Racovaț din anul 1700 un nomocanon în limba slăveană, care cuprinde extrase din sintagma lui Blastar ca și cel al mănăstirei Codoșiu.¹⁰⁵

§. 366. *Despre cartea «cormceaia».*

Condica cea mai lăjită de canoane în limba slăveană este «cormceaia» — cartea de cârmă, — care s'a început a se tipări sub Iosif patriarhul rusesc la an. 1649 și s'a săvârșit sub Nicon succesorul lui Iosif la anul 1653. Apoi s'a retipărit în Moscva la anul 1787, după aceea la an. 1804 și 1816. Cormceaia este la popoarele slavice de religia ortodoxă răsăriteană în asemenea obștească întrebuițare, precum este la națiunea română «pravila». Cormceaia, ce se ține de cuprinsul ei, este opul lui Alesiu Aristen, și cuprinde mai multe capete din dreptul greco-roman precum și unele învățături din scrierile sântilor părinți.

§. 367. *Mai noue traduceri de canoane în limba rusească.*

Între ortodocșii ruși încă a început a se desvoltă pe terenul eclesiastic ideea naționalității cu atât mai mult, că aceea nu numai se potrivește cu constituțiunea bisericii noastre, ci tocmai este prescrisă ca un vehicul spre înțelegerea credinții și a moralului creștinesc; căci dacă popoarelor nu li s'ar iertă cetirea cărților de credință și de moral, și serviciul dumnezeesc li s'ar săvârși într'o limbă neînțeleasă de ele, atunci li s'ar lua toată putința de perfecționare în cunoașterea celor ce se țin de adevărul vecinic, de credință și moral. (Vezi §. 35).

Sunt semne invederate, că ierarhia bisericească din Rusia și-a luat de un timp încoace acest punct de mănecare în afacerile sale, pentrucă, precât am putut află noi, afară de mai multe jurnale bisericești, care ies în limba rusească, și afară de scrierile sântilor părinți, care încă s'au edat în timpii noștri în limba

¹⁰⁴ Biner de Collectionibus Canonum Ecclesiae graecae, pag. 59, et Annal. Vindob. XXII pag. 249--261. — ¹⁰⁵ Este de dorit, ca ierarhia sârbească să dea publicității manuscrisele acestea de canoane, care sunt pela mănăstirile sârbești.

rusească, s'au tradus și s'a edat și condica canoanelor sinoadelor ecumenice, locale și ale ss. apostoli și părinți în limba rusească și greacă cu binecuvântarea sinodului dirigit de al bisericăi din Rusia la Petropole în anul 1839, și apoi și Pidalionul, precum ne învață precuvântarea din traducerea română a Pidalionului dela mănăstirea Neamțului din anul 1844.

§. 368. *Încheierea tractatului despre condicele de canoane.*

Tot insul, care are cunoștință despre greutățile, cu care are a se lupta scrutătorul anticuităților, ne va crede, că pentru întâia oară n'am putut compune o icoană mai perfectă despre condicele de canoane, pentru că este știut, că la o asemenea întreprindere, cu care se face început, se ivesc mai multe feluri de greutăți, și că viața omului este scurtă, iar arta e lungă; apoi și ocupațiunile noastre multifare oficioase nu ne iartă a ne ocupa cu acest studiu așa, precum am fi vrut și dorit. De aceea cutezăm a spera, că orișicât de mic și imperfect se va vedea cuiva acest tractat despre condicele de canoane, totuș i-se va înfățișa din parte-ne o nizuială, care îl va îndemna a fertă cele imperfecte din el.

CAP II.

Despre administrațiunea bisericească economică.

«Nu mai sunteți oaspeți și străini,
«ci cetățeni cu sâncii și deaproape ai lui
«Dumnezeu, zidiți fiind pe temelie apo-
«stolilor și prorocilor, fiind piatra cea
«din capul unghiului singur Iisus Chri-
«stos, întru care toată zidirea s'a făcut,
«și se desvoaltă într'o biserică sântă
«în Domnul, întru care și voi împreună
«vă zidiți spre lăcașul lui Dumnezeu
«în Duhul». Ef. II. 19—21.

Tăierea I.

Cunoștințe preliminare despre administrațiunea bisericească economică.

§. 369. Ce înțelegem sub administrațiunea bisericească economică ?

Sub administrațiunea bisericească economică înțelegem noi cercul activității elementelor sociale bisericești în conducerea și regularea trebilor lor bisericești economice, precum sunt: alegerile persoanelor bisericești beneficiate, manipularea și dispunerea cu averile și fondurile bisericești, filantropice și școlare.

Baza canonică a unei asemenea administrațiuni bisericești economice se află în biblie, în canoane și în praxa bisericești pretutindenea, unde lumina evangheliei lui Christos și a canoanelor a fost mai puternică decât întunecul absolutismului, care lipsește pe creștini de orișice drept bisericesc, și-i privește de o masă osândită la contribuțiuni bisericești, și la ascultarea oarbă de ordinațiuni octroiate din volnicie; prin urmare baza legală a unei asemenea administrațiuni bisericești economice, precum noi o expunem aci, se află în cunoștința științei

cultivătoare de oameni a creștinismului, unde ierarhia bisericească se povățuește de ea, precum magii dela răsărit s'au povățuit de steaună spre aflarea locului nașterii. Mântuitorului.

Noi în principiu și în teorie am tractat despre administrațiunea bisericească economică în partea I a opului nostru,¹ unde am expus doctrina organismului bisericeii, a drepturilor și îndatoririlor elementelor bisericești personale și sociale, a modului constituirei persoanelor bisericești beneficiate, precum și doctrina despre averile bisericilor parohiale, arhieresti și mănăstirești; iar aci vom tracta despre partea practică a acelor principii și teorii, precum urmează.

§. 370. Ce pozițiune de drept are un element social bisericesc în administrațiunea trebilor sale biserico-economice, față cu alt element social bisericesc sieși egal?

Pozițiunea de drept a unui element social bisericesc în administrațiunea trebilor sale biserico-economice este independentă de alt element social bisericesc sieși egal; s. e. o parohie este independentă de altă parohie; o mănăstire este independentă de alta, un protopresbiterat de celalalt, o eparhie de cealaltă, o metropolie de cealaltă, un patriarhat de celalalt.

§. 371. In ce legătură stau între sine elementele sociale bisericești în privința administrațiunei bisericești economice?

Elementele sociale bisericești în privința administrațiunei bisericești economice stau între sine în aceeași legătură, în care stau și membrii trupului nostru; de aceea fiecare element social mai mic își continuă prin reprezentanții săi acțiunile sale bisericești, școlare și fundamentale în afacerile economice ale elementului social mai mare, și adecă: parohiile singuratice își continuă acțiunile sale prin reprezentanții săi în afacerile protopresbiteratului lor; protopresbiteratele singuratice își continuă acțiunile lor prin reprezentanți în afacerile eparhiei lor; mănăstirile singuratice își continuă acțiunile lor prin trimiși în afacerile eparhiei lor; eparhiile singuratice își continuă acțiunile lor

¹ Vezi §-ii 174, 175, 182, 183, 131—136, 142, 147, 149, 159, Tăierea V. din partea I. despre modul constituirei clerului beneficiat.

prin reprezentanți în afacerile metropoliei lor, și metropoliile în cele ale patriarhatului lor, căci zice apostolul: «cu adevărat multe mădulări sunt, iară un trup,să nu fie desbinare în trup, ci să se grijească mădulările între sine unul de altul».¹

§. 372. În ce chip săvârșesc elementele sociale bisericesti acțiunile lor economice?

Elementele sociale bisericesti săvârșesc acțiunile lor bisericesti economice în chip sinodal, prin urmare factorii administrației bisericesti economice sunt clerul și poporul credincios după pozițiunea ce ocupă în organismul bisericeii, și pe care instituțiunile bisericesti o dau lor; s. e. pozițiunea, ce poporul unei parohii ocupă în parohia sa, dă poporului parohial dreptul de a-și alege pe parohul, capelanul și diaconul său cu celalalt personal inferior bisericesc, de a-și alege pe epitropi, pe comitetul parohial și pe învățătorul școlii sale parohiale, de a-și conduce și administra averea bisericască, filantropică și școlară, ce posedă parohia respectivă, și de a-și așterne consistorului eparhial prin scaunul protopresbiterat rațiociniul anual spre censurare și aprobare. Pe lângă aceste drepturi are poporul parohial și îndatoriri, și adecă a suportă toate acele greutăți, dela care este condiționată buna stare a parohiei. Mai departe pozițiunea, ce un protopresbiterat ocupă în organismul bisericesc, dă elementului său social, adecă clerului și poporului credincios din protopresbiterat dreptul, de a concură prin reprezentanții săi la alegerea de protopresbiter, și la alegerea comitetului protopresbiterat spre conducerea și administrarea fondurilor bisericesti, școlari și fundaționali, pe care protopresbiteratul ca atare le posedă; și așa mai departe, precum se va vedeă mai jos.

§. 373. Din câte părți constă administrațiunea bisericico-economică?

Administrațiunea bisericico-economică constă din atâtea părți, de câte feluri sunt elementele sociale în organismul bisericesc, și fiindcă elementele sociale în organismul bisericesc sunt de șase feluri, adecă 1, parohiile; 2. mănăstirile; 3. protopresbiter-

¹ I. Corint. XII. 20—25.

ratele; 4. eparhiile; 5. metropoliile; și 6. patriarhatele; pentru aceea și administrațiunea biserico-economică se reduce la șase părți, și adevă 1. la cea parohială; 2 la cea mănăstirească; 3. la cea protopresbiterală; 4. la cea eparhială; 5. la cea metropolitană; și 6 la cea patriarhală.

Tăierea II.

Despre administrațiunea biserico-economică a unei parohii.

§. 374. *In ce chip se săvârșește administrațiunea economică a unei parohii?*

Administrațiunea economică a unei parohii se săvârșește în chip sinodal, adevă prin sinodul parohial, carele pentru lucruri curente își așează un comitet, și o epitropie.

A. Sinodul parohial.

§. 375. *Ce este sinodul parohial?*

Sinodul parohial este adunarea creștinilor dintr'o parohie spre a conduce lucrurile comunei parohiale privitoare la economia bisericeii, a școalei și a fondurilor filantropice ale parohiei, apoi după împrejurări spre alegerea parohului, capelanului, diaconului, învățătorului, membrilor comitetului și epitropiei parohiali, și a celuiialalt personal bisericesc și școlar.

Membrii sinodului parohial sunt toți acei parohieni, cari sunt de sine stătători, cu frica lui Dumnezeu, și împlinesc poruncile dumnezeiești, și bisericești, precum și îndatoririle lor față cu lipsele bisericeii și ale școalei parohiale.

§. 376. *Care sunt agendele sinodului parohial?*

Agendele sinodului parohial sunt:

1. alegerea parohului, capelanului și a diaconului³ prin votizarea secretă, și nu prin aclamațiune;
2. alegerea membrilor comitetului parohial;
3. alegerea epitropilor parohiali;

³ Can. 5 din Laodicea.

4. censurarea și aprobarea, sau reieptarea proiectelor comitetului parohial despre zidirea, repararea sau înzestrarea bisericii, școlii, a casei parohiale, sau a altor realități bisericesti, școlare și fundaționale;

5. censurarea, aprobarea sau reieptarea mijloacelor proiectate din partea comitetului parohial pentru înființarea fondurilor spre scopuri bisericesti, școlare, sau filantropice;

6. censurarea, aprobarea sau reieptarea proiectului comitetului parohial pentru leafa parohului, capelanului, diaconului și a învățătorului, și a celui alt personal bisericesc și școlar;

7. alegerea deputaților la sinodul protopresbiteral;

8. priveghierea, ca comitetul și epitropia să ducă chie-marea lor după statutele eparhiale;

9. subșternerea deciziunilor sale consistorului, și respectiv senatului școlar eparhial prin scaunul protopresbiteral spre aprobare, mainainte de efectuarea lor;

10. subșternerea rațiociniului anual și a inventarului despre averea mișcătoare și nemișcătoare bisericască, școlară, și filantropică, prin scaunul protopresbiteral consistorului eparhial spre censurare;

11. subșternerea protocolului sinodului parohial la sinodul protopresbiteral.

§. 377. *Cine este președinte al sinodului parohial și ce îndatorire și drept are?*

Președinte al sinodului parohial poate să fie parohul, sau și alt membru distins și binemeritat din parohia respectivă, pe care sinodul parohial și-l alege. Președintele este răspunzător pentru ordinea bună și legală la sinodul parohial așa, încât obiectele, pe care prezidiul nu le-a pus la ordinea zilei, nu se pot lua sub pertractare. Se înțelege de sine, că membrilor sinodului parohial le este iertat a face propuneri, care dacă se sprijinesc de una terțialitate a membrilor sinodali, atunci președintele este dator a aduce asemenea propuneri la ordinea zilei spre pertractare. — Președintelui i se cuvine și dreptul disolvării sinodului parohial din cauza vreunei disordine escate, și a referă protopresbiterului, dela care apoi se face consistorului eparhial înștiințare spre mai

departe urmare. — Președintele are și îndatoriri, și, așadar, a conștientă sinodul parohial cel puțin odată în an cu finea anului spre censurarea rașiociniului parohial, dar și mai des, dacă aceasta vor cere interesele parohiei; președintele este dator a chemă la sinodul parohial pe protopresbiterul respectiv la caz de alegerea de paroh, și atunci a cede protopresbiterului prezidiul, carele înainte de alegere se va pune în conștelegere cu comitetul parohial pentru indivizii candidânzi, cari trebuie să fie clerici absoluți și deprinși câțiva ani în dregătoria învățătorescă, și provăzuți cu atestatul consistorului despre examenul teologic depus cu spor bun.

§. 378. Ce nu poate fi substratul sinodului parohial?

Substratul sinodului parohial nu poate să fie: articuli creștinești, misterii, tipicul, incusa în contra parohului, capelanului diaconului și a învățătorului, căci cele trei se țin de sinodul ecumenic, iar celelalte ca substrat judecătorești se țin de consistorul sau senatul școlar eparhial. Așijderea recursese și protestele în contra vre-unei decisiuni a sinodului parohial nu pot fi substratul acestuia, ci acele trebuie să se facă într'un restimp legal de 14 zile, și să se predeie scaunului protopresbiteral, de unde apoi se aștern după cuprinsul lor consistorului, sau senatului școlar eparhial.

B. Comitetul sinodului parohial.

§. 379. Ce corporațiune este comitetul sinodului parohial?

Comitetul sinodului parohial este acea corporațiune, carea este activizată din partea sinodului parohial, să ducă și să conducă mai deaproape afacerile comunei parohiale în privința economică a bisericeii, școalei și a fondurilor.

Membrii comitetului acestuia se aleg prin sinodul parohial dintre parohienii respectivi într'un număr potrivit împopulațiunii parohiale, s. e. într'o parohie până la 1000 de suflete poate constă comitetul din 8—10 membrii; în cea cu 2—3000 de suflete din 12—15, și așa mai departe.

La fixarea numărului membrilor comitetului parohial este de a se observă, că numărul lor să nu treacă cifra cuviincioasă, și

ca membrii să nu fie rudiți între sine în graduri oprite de consanguinitate, sau afinitate trupească sau spirituală.

Comitetul constituindu-se își alege pe președinte și secretar din sinul său; de secretar se poate alege și alt individ, carele nu este membrul comitetului parohial, însă atunci secretarul se poate bucura numai de vot informativ, dar nu și decisiv.

Comitetul își ține ședințele după cerințele împrejurărilor, dar la toată întâmplarea odată pe an, ca să poată așterne sinodului parohial raportul general despre averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericei, școalei și fondurilor parohiali, apoi rațiociniul anual despre venituri și cheltuieli, precum și proiectul despre venitul și cheltuielile anului viitor.

Președintele convoacă pe comitet; hotărîrea este validă, dacă la aceea au luat parte două terțialități a membrilor afară de președintele, și un episcop, și secretarul, și dacă aceea s'a adus cu majoritatea voturilor. Când voturile sunt egale, atunci votul președintelui decide.

§. 380. Sfera activității comitetului sinodului parohial.

Sfera activității comitetului sinodului parohial cuprinde următoarele obiecte:

1. a alege pe învățători, și a-i așterne senatului școlar eparhial spre întărire;

2. a inventă toată averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericei, școalei, și a fondurilor, și a o ține în evidență; inventarul a-l compune în trei exemplare, dintre care unul se va păstra la sinodul parohial, al doilea se va transpune consistorului, și al treilea îl va ține comitetul spre propria-i întrebuințare;

3. a revedea și compară inventarul acesta cu lucrurile dintr'ânsul cu finea fiecărui an, și cu acel prilej lucrurile nou cumpărate și acurate ale petrece în inventar sub rubrica competentă, iar cele stricate și învechite ale scoate din inventar și ale pune afară de întrebuințare după tâlcul canonului 73 apostolesc în Pidalion, și despre rezultat a referă consistorului;

4. a îngriji neadormit pentru întregimea averi mișcătoare și nemișcătoare a bisericei, școalei și a fondurilor;

5. a ține în stare bună edificiile bisericesti, școlari și fundaționali;

6. a înzestră biserica cu trebuincioasele icoane, vase, cărți, și alte aparate pentru serviciul dumnezeesc;
7. a înzestră școala cu mobilele și aparatele recerute;
8. a excrie concurs pentru ocuparea postului de paroh, capelan, diacon și învățător în urma avutei conțelegeri cu protopresbiterul concernent, și respective cu directorul școlar districtual;
9. a se consultă și a defige cu protopresbiterul, și respective cu directorul școlar districtual lista candidaților, cari au concurs pentru postul vacant;
10. a află mijloace trebuincioase pentru eventuala zidire, sau reparare a bisericii, școalei, a casei parohiale, și a altor edificii, cari sunt proprietăți ale fondurilor parohiale, și a relaționă sinodului parohial prin un proiect despre ele;
11. a tractă despre cheltuelile, ce se cer pe seama bisericii, școalei, a fondurilor, a realităților, precum sunt: dotația parohului, capelanului, diaconului, învățătorului, și a relaționă sinodului parohial prelângă un proiect spre mai departe urmare;
12. a prefige instrucțiunea pentru epitropi, după care aceștia au a exarândă realitățile bisericesti, școlari sau fundaționali;
13. a prefige modalitatea spre elocarea banilor disponibili ai bisericii, școalei și fundațiunilor;
14. a censură cu finea anului rațiociniul epitropiei, și a-l așterne sinodului parohial;
15. a alege pe cântăreți și clopotari, și pe alți mai mici servitori bisericesti și școlari; cântăreții numai atunci pot funcționă, dacă prin protopresbiterul districtual s'au examinat din cântări și tipic, și s'au găsit din destul cualificați;
16. a stărui pentru religiozitatea și moralitatea întregii populații parohiale, și pentru desrădăcinarea oricăror obiceiuri stângace, și a oricărei desfrânări prin mijloace morale, și pedepse mai mici bisericesti;
17. a cere ajutorul protopresbiterului, și la caz de necesitate urgentă al episcopului spre restaurarea religiozității și a moralului, și spre încetarea obiceiurilor stângace și a desfrânării;
18. a apăra vaza și onoarea bisericii și a comunei întregi parohiale;

19. a face sinodului protopresbiteral, și respective senatului școlar eparhial propuneri spre înaintarea binelui bisericesc, școlar și fundațional, și spre îndreptarea scăderilor în privința trebii bisericești, școlari și fundaționali;

20. a duce toate afacerile sale prin un protocol anumit, a țineă actele în ordinea cuviincioasă, și a le păstră în arhivul bisericesc;

21. a sprijini pe copiii săraci în frecuentarea școalei prin prevederea cu cărți și îmbrăcăminte;

22. a înființa biblioteca parohială spre înlesnirea cetirei cărților folositoare;

23. a fi cu priveghiere la moartea parohului, capelanului și diaconului, și a reclama pe seama bisericii parohiale toată averea răposatului paroh, capelan și diacon, dacă a murit fără diată, și fără de a avea moștenitori legiuți.⁴

C. Epitropii parohiali.

§. 381. *Ce sunt, și prin cine se aleg epitropii parohiali?*

Epitropii parohiali sunt acei bărbați din parohie, cărora sinodul parohial le încredințează vistieria parohială, școlară și fundațională, precum și efectuarea concluzelor sinodului și comitetului parohial.

Epitropii se aleg prin sinodul parohial dintre cei mai meritați parohieni, și încât este posibil, știutori de cetire și scriere, și nu sunt rudiți laolaltă în gradurile oprite de sânge sau de cuscrie.

Numărul epitropilor are a corăspunde împrejurărilor actuali ale parohiei; la toată întâmplarea se cere ca într'o parohie cât de mică să fie doi epitropi.

§. 382. *Chemarea lor.*

Chemarea lor este:

1. a primi dela comitetul sinodului parohial pe lângă inventar toată averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericii, școalei și a fondurilor, și a manipula cu aceea după concluzul sinodului și al comitetului parohial;

⁴ Tăleul canonului 40 apost. în pidalion.

2. a păstră într'o ladă de fier cu trei chei averea mișcătoare a bisericii, școalei și a fondurilor, precum sunt banii și alte hârtii de preț, și obligațiunile; din cele trei chei ale lăzii se va păstră câte una la câte un epitrop, iar unde sunt doi epitropi, acolo a treia cheie se va păstră la paroh; la deschiderea și închiderea lăzii se cere prezența a tustrei indivizi, cari au cheile, și aceștia sunt răspunzători pentru starea lăzii;

3. a duce un protocol despre venituri și cheltueli;

4. a duce un jurnal despre starea vistieriei din ladă, și acesta a-l duce în două exemplare, dintre care unul se va păstră în ladă, iar celalalt la epitropi;

5. cu finea anului solar a depune comitetului parohial rațiociniul documentat despre veniturile și cheltuelile bisericesti, școlari și fundaționali;

6. a nu întreprinde nici o cheltuială fără împuternicirea sinodului și a comitetului parohial;

7. a priveghia ca edificurile bisericești, școalei, și ale altor realități să se conserve în stare bună, precum și curtea bisericești, a școalei și a casei parohiale, apoi și cimiterul să fie îngădit și grijit;

8. a stăru la parohieni prin sfătuiri și indemnuri pentru înmulțirea averii bisericesti, școlari și fundaționali;

9. din timp în timp a vizită școala, și a încunoștința pe inspectorul școlar despre neajunsurile observate spre delăturarea acelor, prin urmare epitropii n'au drept a exercită nici o jurisdicțiune imediată asupra personalului școlar;

10. a plăti regulat lefele prefapte pentru personalul bisericesc și școlar, precum și stipendiile studenților și altor persoane sărace.⁵

Tăierea III.

Despre administrațiunea mănăstirească economică.

§. 383. *In ce chip se săvârșește administrațiunea mănăstirească economică?*

Administrațiunea mănăstirească economică se săvârșește în chip sinodal, pentrucă averea, ce posedă mănăstirea, nu este pro-

⁵ Vezi și §§-ii 285, 303 și 305.

prietatea vreunei persoane fizice, ci aceea se numește «averea Domnului»⁶ și a săracilor.⁷

A. Sinodul mănăstiresc.

§. 384. Cine sunt membrii și președintele lui?

Membrii sinodului mănăstiresc sunt ieromonahii respectivei mănăstiri cu vot decisiv, iar ierodiaconii sunt numai ca ascultători, și cel mai calificat dintre ei în științe se poate întrebuința de secretar cu vot informativ.

Președintele sinodului mănăstiresc este respectivul preșosit igumen sau arhimandrit.

Concluzele au de a se face după pluralitatea de voturi; când aceste sunt egale, atunci votul președintelui decide obiectul. Vot separat nu se poate refuza, dacă în trei zile s'au predat în scris președintelui. Se poate cere și prelungire pentru elaborarea votului separat, ceeace dacă se deneagă, atunci se poate apela la episcop.

§. 385. La ce obiecte se extind afacerile sinodului mănăstiresc?

Afacerile sinodului mănăstiresc se extind la obiecte de religiozitate, de disciplină, de cultură și de economie; acele sunt următoarele:

1. designarea serviciului special pentru fiecare ieromonah, ierodiacon, monah și al economului;⁸

2. primirea noviților la mănăstire;

3. examinarea noviților înainte de primirea lor în tagma călugărească;

4. reprezentarea și rugarea către episcop pentru primirea noviților în tagma călugărească;⁹

5. concluderea de a se hirotoni monahul de ierodiacon, și a ierodiaconului de ieromonah, și reprezentarea către episcop spre acest sfârșit;

6. ținerea în întregime și în evidență a averii mișcătoare și nemișcătoare a mănăstirei¹⁰, și spre acest sfârșit compunerea inventarului despre toată averea, și revederea acestui inventar

⁶ Can. 40 apostol. — ⁷ Balsamon în tâlcul can. 57 apost.

⁸ Vezi §-ul 304. — ⁹ Vezi §-ul 286. — ¹⁰ Can. 24, IV.

cel puțin odată pe an, și înscrierea lucrurilor nouă, iar ștergerea celor învechite dintr'ânsul;¹¹.

7. consultarea și prefigerea cheltuielilor anuali ordinari ale mănăstirii, și rugarea către episcop pentru aprobarea lor;

8. consultarea și hotărîrea cheltuielilor extraordinari și cere-rea încuviințării lor dela episcop;

9. censurarea rațiociniului economului, și așternerea aceuia la consistorul eparhial cu sau fără observări;

10. îngrijirea pentru cuviincioasa pregătire a noviților spre primirea tagmei monahale;

11. stăruința pentru starea bună a școalei mănăstirești;

12. tractarea asupra purtării excesive a vre-unui noviț, și publicarea pedepsei de eliminare din mănăstire și altor mănăstiri din eparhia respectivă;

13. alegerea prepositului, carea are a se face în următorul chip; episcopul respectiv eparhial merge la mănăstire și ține sinod cu ieromonahii, cari prin pluralitate de voturi aleg fără restrângere, adecă fără candidație pe unul dintre confrății lor, sau din altă mănăstire, sau și dintre dignitarii curții episcopului, precum sunt protosingelii și apoi îl prezentează episcopului, carele după ce a aflat, că alesul de preposit este un membru distins din tagma monahală, și posedă cualificațiunile religioase, morale și științifice recerute dela un preposit, îl în-tărește și apoi se duce la biserică, unde slujește sânta liturgie, și-l hirotesește după împrejurări de igumen sau de arhimandrit pe nou alesul preposit, și la finea liturgiei îi predă cărja de preposit pe lângă învățatura prescrisă în hirotoneriu, la carea din partea nouhirotositului preposit se face o cuvântare de mul-țămită către episcop, și de încredințare către sinodul mănăsti-resc despre aceea, că dânsul cu ajutorul lui Dumnezeu se va nevoi a coresponde chemării sale de preposit.¹²

¹¹ Tâlcul can. 73 din pidalion.

¹² Mai multe vezi în §-ful 201.

Tăierea IV.

Despre administrațiunea protopresbiterală economică.

§. 386. *Ce înțelegem sub administrațiunea protopresbiterală economică?*

Sub administrațiunea protopresbiterală economică înțelegem cercul activității elementelor sociali dintr'un protopresbiterat spre conducerea și manipularea treburilor bisericești, precum sunt: alegerea protopresbiterului, manipularea cu averile și fondurile bisericești, școlari și filantropice, pe care un protopresbiterat ca atare le posedă.

§. 387. *În ce chip săvârșește administrațiunea protopresbiterală afacerile sale economice.*

Administrațiunea protopresbiterală săvârșește afacerile sale economice 1. prin sinodul protopresbiteral, și 2. prin comitetul sinodului protopresbiteral.

A. Sinodul protopresbiteral.

§. 388. *Ce este sinodul administrativ protopresbiteral, și cum se aleg membrii lui?*

Sinodul administrativ protopresbiteral este adunarea reprezentanței preoției și a comunelor parohiale din protopresbiterat.

Membrii acestui sinod, și adevărații eclesiastici se aleg prin preoția, iar cei laici prin deputații comunelor parohiale, spre care sfârșit comunele parohiale, până la 1000 de suflete trimit un deputat, cele până la 3500 de suflete doi deputați, iar cele și mai numeroase trimit trei deputați, cari în sinoadele lor parohiale se aleg prin pluralitatea voturilor.

Numărul membrilor sinodului protopresbiteral are a se preface după numărul sufletelor din protopresbiterat așa, ca în protopresbiteratul până la 20,000 de suflete numărul preoților să corespundă din opt, iar al laicilor din 24; iar unde numărul sufletelor este mai mic, acolo ajung 6 preoți și 18 laici. Acești membri ai sinodului protopresbiteral se aleg pe șase ani, însă se pot și realege.¹³

¹³ Sinoadele protopresbiterale economice astfel sunt organizate în arhidieceza noastră din Transilvania.

§. 389. *Cine este președintele lui, și acesta ce drepturi și îndatoriri are?*

Președintele sinodului protopresbiteral este, precum se înțelege de sine, protopresbiterul districtual, și respective locțiitorul lui. Președintelui i-se cuvine dreptul de a convoca sinodul protopresbiteral odată în tot anul, dar cerând trebuința și mai adeseori. El preface rândul obiectelor pertractând; de aceea orice moțiune, ce s'ar intenționa din partea unuia sau altuia dintre membrii sinodului protopresbiteral, are a se face în scris, și a se predă președintelui, care apoi după bună chibzuiala sa o va pune la ordinea zilei; când președintele ar denega pertractarea unei asemenea moțiuni, cei nemulțumiți pot recurge la consistorul eparhial.

Președintele se îndatorește cu prilejul excrierei ținerii sinodului protopresbiteral, ca să publice și obiectele, ce se vor tractă în sinod; ca sinodul să-și aleagă din sânul său un secretar, carele, dacă este ales dintre membrii sinodului protopresbiteral, va avea vot decisiv, din contră, numai vot informativ; ca în acest sinod să se tracteze numai obiectele mai jos însemnate; ca dânsul să priveghieze pentru ordinea bună, carea de s'ar vătămă prin orișice întâmplare, și la admonițiunea lui nu s'ar restitu, atunci el se îndatorește a încheia protocolul ședinței și a disolva sinodul și despre aceea a relaționa consistorului eparhial, cerând înviațiune pentru mai departe urmare. Președintele nu poate împedea pe membrii dela dărea votului separat, și dela petrecerea acestuia în protocol, dacă acela s'a făcut în scris, și s'a predat președintelui în 24 de oare. La votizare președintele este dator a aduna voturile, și hotărîrea a o enunția după pluralitate, iar când voturile ar fi egale, atunci votul lui decide treaba; însă să fie cu pază, ca la aducerea vre-unei hotărîri să fie de față două terțialități din membrii, căci hotărîrea numai așa va fi validă. În fine se îndatorește președintele, ca asupra obiectelor pertractate să se ducă un protocol, și concluzele sinodului să nu se efectueze, până când protocolul nu se așterne consistorului eparhial, și de acolo nu se retrimite dânsului spre mai departe urmare.

§. 390. *Care sunt afacerile sinodului protopresbiteral?*

Afacerile sinodului protopresbiteral sunt:

1. obiectele economico-bisericești, școlari și fundaționali privitoare la protopresbiterat;

2. alegerea protopresbiterului și prezentarea actului de alegere la consistorul eparhial;

3. reviziunea protocoalelor sinoadelor parohiale, și așternera lor la consistorul eparhial cu, sau fără observațiune;

4. stăruința pentru susținerea ordinii bune și canonice în comunele parohiale din protopresbiterat în privința trebilor bisericesti, școlari și fundaționali;

5. consultarea asupra piedecilor, ce se arată în deplinirea și efectuarea ordinațiunilor arhieresti și consistoriali, precum și a concluzelor sinodului eparhial și asupra delăturării acelor piedeci;

6. înaintarea trebii școlare, și a oricăror institute de cultură din protopresbiterat, și eparhiă, precum sunt: gimnaziile, școalele reale, capitale și parohiale, apoi și institutul teologic și pedagogic;

7. stăruința pentru susținerea vazei și a autonomiei bisericesti în protopopiat.

Prin urmare toate acele substrate, despre care am zis în §-ul 378, că nu pot cădea între agendele sinodului parohial, nu se pot tracta nici în sinodul protopresbiteral.¹⁴

§. 391. Despre sinodul protopresbiteral convocând pentru alegerea protopresbiterului.

Sinodul protopresbiteral convocând pentru alegerea protopresbiterului are să conștie dintr'un număr îndoit al membrilor, cari pe lângă cei ordinari se aleg după modalitatea din §-ul 388.

Președintele acestui sinod este comisarul denumit și activizat spre acest sfârșit din partea consistorului eparhial, carele face dispozițiunile necesarii pentru alegerea membrilor și pentru sorocul ținerii sinodului înmulțit spre scopul alegerii protopresbiterului.

Ajungând ziua prefiptă pentru alegere, și adunându-se membrii, se duc cu toții în biserică, unde comisarul consistorial ține

¹⁴ Celece s'au zis în §. 380 punct 23 despre caducitatea unui paroh răposat fără diață și fără rudenii, acelea se înțeleg și pentru un protopresbiter, și averea lui toată are a o moșteni aceea biserică parohială, unde răposatul a funcționat ca paroh.

sânta liturgie cu chemarea sântului Duh, și apoi se duc în sala destinată pentru alegere, și comisarul consistorial deschide ședința cu o cuvântare amăsurată scopului; după aceasta se face conscrierea membrilor și cenzurarea plenipotențelor lor și așa se pășește la actul alegerii, provocând președintele pe rând pe alegători la votizare. Aclamațiune nu se primește, ci votizarea trebuie să se facă secretă cu excluderea auzitorilor.¹⁵ După votizare, ce este nerestrânsă, și adunarea voturilor, președintele numără și deschide voturile, și cu voce înaltă cetește numele celor aleși, iar secretarul le înseamnă și le petrece în protocol, și așa actul alegerii se așterne consistorului spre denumirea unuia dintre cei propuși, și apoi urmează hirotesia și înzestrarea cu singelie a noualesului și denumitului protopresbiter din partea episcopului eparhial și introducerea lui în oficiul protopresbiteral.

B. Comitetul sinodului protopresbiteral.

§. 392. *Ce este comitetul sinodului protopresbiteral?*

Comitetul sinodului protopresbiteral este aceea corporațiune aleasă din membrii sinodului protopresbiteral, carea efectuează hotărârile acestuia, și este chemată a duce și a conduce mai deaproape afacerile obștești bisericești, școlari și fundaționali ale întregului protopresbiterat în privința economico-bisericească, școlară și fundațională. Membrii lui se aleg sau pe vieață sau pe un timp de câțiva ani, și se pot iarăș alege. Comitetul acesta în protopresbiterate până la 20,000 de suflete poate constă din doi parohi și patru mireni, iar în cele peste 20,000, de suflete din patru parohi și opt mireni, cari se aleg prin sinodul protopresbiteral. Președintele acestui comitet este protopresbiterul concernent, iar pe timpul văduviei scaunului protopresbiteral este locțiitorul lui. Comitetul însuși își alege personalul său manipulant, și poate să aducă hotărârea validă numai atunci, dacă la pertractări au luat parte cel puțin patru și respective opt membri; când voturile sunt egali, atunci votul președintelui decide. Acești comitet are a țineă în fiecare pătrar de an o ședință, iar în caz de urgență și mai adeseori.

¹⁵ Can. 5. din Laodicea.

§. 393. *Cari sunt agendele lui?*

Agendele acestui comitet sunt aceleași, cari sunt și ale comitetului sinodului parohial, cu acea unică deschilinire, precum se înțelege de sine, că pe când agendele comitetului parohial se extind numai la o parohie, pe atunci agendele comitetului sinodului protopresbiteral se refer la întregul protopresbiterat, va să zică la toate parohiile singuratice dintr'un protopresbiterat.¹⁰

Tăierea V.

Despre administrațiunea eparhială economică.

§. 394. *Ce înțelegem sub administrațiunea eparhială economică?*

Sub administrațiunea eparhială economică înțelegem cercul activității elementelor sociali din o eparhie spre conducerea, regularea și manipularea treburilor administrative și economice bisericesti, precum sunt alegerea episcopului, manipularea și dispunerea cu averea eparhială, școlară și filantropică, ce eparhia ca atare o posedă.

§. 395. *În ce chip se săvârșesc afacerile administrative economice ale unei eparhii?*

Afacerile administrative economice ale unei eparhii se săvârșesc în chip sinodal, și cu deosebire prin sinodul eparhial, prin epitropia eparhială, și prin senatul școlar eparhial.

A. Sinodul eparhial.

§. 396. *Ce este sinodul eparhial? și cum se compune și se ține?*

Sinodul eparhial este adunarea reprezentanților clerului și poporului credincios dintr'o eparhie. Reprezentanții aceștia se aleg prin sinoadele protopresbiterale pe șase ani, prin urmare iau parte la toate acele sinoade, care în acest restimp de șase ani se țin în eparhiă, sau și în metropoliă; în locul celor răposați se aleg alții.

Sinodul eparhial constă din șasezeci de membrii, dintre cari o terțialitate va fi din cler, și două terțialități din laici. Consi-

¹⁰ Vezi §-ul 380.

storul eparhial împărțește eparhia în 40 de cercuri de alegere a celor 40 din laici, iar pentru alegerea celor douăzeci membri din cler în 20 cercuri de alegere.

Președintele sinodului eparhial este episcopul concernent și este răspunzător pentru susținerea ordinii bune; iar la sinodul eparhial convocat spre alegerea episcopului președinte este sau metropolitul, sau mandatarul lui, carele poate să fie episcop sau alt dignitar bisericesc; carele apoi actul alegerii îl așterne metropolitului spre mai departe urmare.

Președintele convoacă sinodul eparhial publicând și obiectele pertractându-le acolo, iar pe secretari îi alege însuși sinodul din mijlocul său.

Membrii sinodului eparhial au voie să facă propuneri și moțiuni între marginile activității sinodului eparhial, însă în scris și sprijinite de alți 12 membri ai sinodului, și atunci președintele se îndatorește a-le pune la ordinea zilei.

Concluzile se fac după pluralitatea voturilor; la caz de voturi egale, decide votul președintelui.

În ajunul deschiderii sinodului eparhial are a se țineă priveghiere după tipicul Rusalilor, iar în însăși ziua deschiderii sinodului sânta liturgie după acelaș tipic de Rusalii.

Sinodul eparhial are a se țineă de regulă în tot anul¹⁷ în timpul dela Paști până la ultima Octombrie, se poate însă și mai rar și mai des țineă, precum vor cere interesele eparhiei.

Ședințele sinodului eparhial nu pot fi publice.¹⁸

§. 397. *Cari obiecte se țin de sinodul eparhial?*

Următoarele obiecte se țin de sinodul eparhial:

1. îngrijirea pentru susținerea în întregime a eparhiei, și pentru susținerea libertății religioase, și a autonomiei bisericești;
2. alegerea episcopului în răstimp de trei luni după urmata văduvie;¹⁹
3. conducerea și controlarea averii mișcătoare și nemișcătoare a realităților și a fondurilor, cari fac proprietatea eparhiei.
4. aducerea hotărîrii în privința prosperării tuturor fondurilor eparhiale, pentru cari sunt destinate;
5. alegerea membrilor senatului școlar, și a epitropiei eparhiale;

¹⁷ Can. 8. VI. — și Can. 6. VII. — ¹⁸ Can. 5, Laod. — ¹⁹ Can. 26, IV.

6. consultarea asupra măsurilor trebuincioase pentru meliorarea subsistenței clerului beneficiat și a învățătorilor, și a altor servitori bisericești, apoi pentru prosperarea culturii clerului și poporului eparhial prin școli parohiale, capitale, reale, gimnaziale, teologice și pedagogice și aducerea la hotărâre a măsurilor și mijloacelor, ce se vor afla înaintătoare de aceste scopuri;

7. îngrijirea pentru aflarea mijloacelor spre delăturarea impedimentelor stricătore pentru înaintarea culturii clerului și a poporului eparhial;

8. aflarea mijloacelor spre ajutorarea parohiilor sărace la zidirea sau repararea edificiului bisericesc, parohial și școlar sau la alte nenorociri provocate prin foc, sau nerodirea pământului;

9. îngrijirea de stipendii pentru cultivarea și pregătirea indivizilor necesari spre servituri bisericești și școlare;

10. excrierea colectei spre scopuri bisericești, școlare și fundaționale și filantropice;

11. defigerea salariilor din fondurile eparhiale; și

12. onorarea cu bani a vre-unui op științific privitor la oricare ram de știință bisericească și școlară;

13. a se feri pe timpul văduviei scaunului episcopesc dela orice afacere, în urma căreia s'ar da vre-unuia dintre parohi, protopresbiteri, igumeni, protosinceli sau și arhimandriți împunericire spre săvârșirea vre-unei funcțiuni ieratică dintre acelea, cari exchisiv se țin de episcopul eparhial, sau de sinodul arhieresc dela metropolie, precum tipicul, ordinea rugăciunilor dela slujbele dumnezeiești, și cele cuprinse dela 1-a până la a 6-a poruncă bisericească; (can. 39 apost. și tâlcul lui în pidal).

14. a nu pofți dela metropolitul săvârșirea nici unei afaceri arhieresti pe timpul văduviei eparhiei, căci la aceasta metropolitul n'are drept, și căci metropolitul dimpreună cu clerul eparhial se îndatorește a țineă toate în aceea stare, în care au rămas la moartea episcopului, și așa ale predă noului episcop. (Can. 35. VI).

B. Epitropia eparhială.

§. 398. *Ce corporațiune este epitropia eparhială?*

Epitropia eparhială este aceea corporațiune, carea constă din câțiva încredințați din clerul și poporul eparhial, și se aleg prin

sinodul eparhial, spre a manipula cu averea mișcătoare și nemișcătoare a eparhiei după hotărârile sinodului eparhial, și spre a avea grije de odoare, bibliotecă și fondul instruct, precum și de fundațiunile eparhiei.

Epitropia eparhială constă din trei epitropi ordinari, și tot atâți suplenți, din un cassar și un controlor. Epitropii suplenți au să deplinească locul epitropilor ordinari, când aceștia sunt împedecați în funcțiune din orice cauză binecuvântată. Dintre cei trei epitropi ordinari și suplenți vor fi câte doi din partea lumenilor, iar câte unul din partea clerului, cari nu pot fi rudiți până la gradurile oprite de consanguinitate, și de cuscrie. Ei precum și casierul trebuie să locuiască în locul reședinței episcopoești, sau cel puțin într'un oraș sau sat aproape de aceasta. Epitropiei i-se predă, prelângă un inventar compus din două exemplare, toată averea mișcătoare și nemișcătoare a eparhiei, precum și odoarele și prețioasele bisericesti, biblioteca și tot fundul instruct al episcopiei; ea se îndatorește a ține banii și alte hârtii de preț, precum și documentele realităților și ale fondurilor într'o cassă de fier cu trei chei, dintre care una, se va păstra la unul dintre epitropi, alta la cassier și a treia la controlor; la deschiderea și închiderea cassei se cere prezența acestor trei bărbați de încredere, pentru că ei sunt solidar răspunzători pentru cassă. Președintele epitropiei este episcopul eparhial; iar pe timpul văduviei scaunului episcopesc, președintelui consistorial îi compete prezidiul la epitropia eparhială. Ea are sigilul propriu cu emblema eparhială purtând inscripțiunea: «Epitropia eparhiei N. de religia greco-răsăriteană». Ca vreo acțiune a epitropiei eparhiale să aibă validitate, se cere, ca afară de președintele ordinar, sau interimal să iee parte la aceea cel puțin doi epitropi, cassierul și controlorul.

§. 399. Care este chemarea epitropiei eparhiale?

Chemarea epitropiei eparhiale este:

1. a priveghia pentru întregimea acelei averi, carea i s'a predat, și a manipula cu dânsa, amăsurat dispozițiunilor sinodului eparhial;
2. a stăruii pentru înmulțirea acelei averi, și în privința mijloacelor spre ajungerea acestui scop a face propuneri sinodului eparhial;

3. a stăruî pentru încassarea regulată a intereselor și a altor venituri, și banii de prisos numai decât a-i eloca spre fructificare amăsurat deciziunilor generale aduse în privința aceasta prin sinodul eparhial;

4. a țineă în evidență starea averii întregi eparhiale;

5. a țineă ședințe după împrejurări, dar la toată întâmplarea de douăori într'un an, și adevă cu finea lunilor lui Iunie și Decembrie, cu care prilej are de a scontră toată vistieria, hârtiile de preț, și obligațiunile și a le conferă cu jurnalul casei, și cu inventarul, și apoi despre toate a referă sinodului celui mai de aproape eparhial;

6. a stăruî, ca realitățile să fie în bună stare, de aceea a nu amână reparațiile necesare;

7. la răposarea episcopului se îndatorește epitropia, dimpreună cu membrii spre acest sfârșit designați din partea consistorului, a sigilă numai decât dolafele și odăile episcopești, a întocmi cele de lipsă pentru îngropăciunea cuviincioasă în conștelegere cu consistorul eparhial, sau potrivit diatei răposatului episcop;¹⁹ ziua următoare după îngropăciune a inventă averea, lucrurile, și cărțile răposatului, și a deosebi cele ale fundului instruct eparhial de cele proprii ale răposatului, și cu aceste a urmă după diată, încât aceasta se va află de pravilnică, și a vindē cele de vândut prin licitațiune publică; apoi banii intrați pentru lucrurile vândute a-i întruni cu banii rămași dela răposatul, și așa din suma aceasta comasată cel puțin jumătate a servi spre rebonificarea celor deteriorate din odoarele și prețioasele bisericesti și a fundului instruct pe timpul vieții răposatului, și în fine spre plățirea legatelor; biblioteca răposatului episcop are a se privi de o proprietate inalienabilă a episcopiei, de aceea are a se întruni cu biblioteca eparhială, și nu se poate vindē;

8. la venirea noului episcop²⁰ a predă acestuia prelângă inventar, și cu întreținerea consistorului eparhial, odoarele, și prețioasele bisericesti și tot fundul instruct; acest inventar are a se compune în trei exemplare, dintre care unul se predă noului episcop, al doilea consistorului, iar al treilea rămâne la epitropie;

¹⁹ Can. 80 Cart. și can. 40 apostol. — ²⁰ Vezi §-ul 159.

9. a avea, deplină cunoștință a tuturor lucrurilor fundului instruct, pe care episcopul le-a predat economului său, și odată în an a-le revedea, și pentru meliorarea celor deteriorate a provocă pe economul, și a înștiința despre aceasta și pe episcopul.²¹

C. Senatul școlar eparhial.

§. 400. *Ce este senatul școlar eparhial, și cum se compune?*

Senatul școlar eparhial este acea autoritate, care conduce treaba școalelor confesionale într'o eparhie, și constă din un președinte și șase membrii ordinari, și tot atâți suplenți, cari într'o terțialitate sunt din cler, și în două terțialități din laici. Președintele nu se alege, în cazuri de absența lui însuși senatul școlar își alege din gremiul său pe președintele interimal. Iar membrii se aleg prin sinodul eparhial, și nu pot fi rudiți în gradurile oprite de consanguinitate sau de cușcrie. Sinodul eparhial va așeză prelângă acest senat școlar un secretar și un personal necesar manipulant, și le va defige și onorarul lor. Senatul acesta are să ducă afacerile sale colegial, și le decide pe acelea după pluralitatea voturilor, iar când voturile sunt egale, atunci votul președintelui decide; spre aducerea unei hotărâri valide se cere, ca afară de președintele și secretarul să iee parte cel puțin patru membri suplenți. Senatul școlar eparhial trebuie să se provadă cu un sigil propriu, carele să poarte emblema eparhiei și să fie provăzut cu inscripțiunea sa.

§. 401. *Ce este problema lui?*

Problema lui este:

1. a lucră neobosit pentru îmbunătățirea școalelor confesionale din eparhie preste tot;
2. a face sinodului eparhial propuneri în privința obiectivă și didactică a trebii școlare;
3. a îngrijii pentru cele mai bune cărți școlare, și pe acele a le așterne sinodului eparhial spre aprobare;
4. a priveghia asupra împlinirii datorințelor și a purtării morale a profesorilor și învățătorilor;

²¹ Vezi §-ul 160.

5. a face propunere sinodului eparhial spre remunerarea acelor bărbați literați și meritați pe terenul școlar, cari s'au distins prin edarea vre-unui op în oricare sferă școlară;

6. a susține principiul școalelor confesionale în senzul legilor patriei;

7. a dispune cele de lipsă, ca tinerimea școlară confesională care frecventează școalele de alte confesiuni, să învețe doctrina religiei noastre, și ca să cerceteze biserica noastră și să se cuminece în posturile prescrise prin urmare;

8. a pune catiheți pe seama tinerilor noștri, ori în ce școli de alte confesiuni ar umblă ei, și piedecile, ce s'ar ivi în privința aceasta, a le delătură în înțelesul legilor patriei;

9. a prefige timpul pentru examinarea acelor indivizi, cari aspiră a ocupa vreun post profesoral sau învățătoresc în oricare institut eparhial confesional;

10. a denumi spre acest scop o comisiune examinătoare din sinul său;

11. a stăruî, ca numai acei candidați să se aleagă de profesori la gimnaziile noastre confesionale, cari sunt binepregătiți, și au depus examen înaintea comisiunii ad hoc cu succes bun din studiile filologice, matematice-naturale și istorice, precum și din cunoștința limbilor clasice și patriotice, și din literatura limbei noastre române;

12. ca de profesori în institutul clerical și pedagogic să se așeze astfel de indivizi, cari înaintea comisiunii ad hoc au depus cu succes bun examen din științele teologice, pedagogice, din dreptul canonic, din istoria bisericească, din tipic și cântări bisericești;

13. ca de învățători la școalele reale, capitale și populare să se aplice numai clerici și pedagogi, cari cursul pedagogic sau clerical l-au absolvit, și au depus cu calcul bun examenul înaintea comisiunii ad hoc;

14. a clasifica strâns pe cei examinați, și a le da calculul, după cum l-au meritat: distins — bun — suficient — neîndestulitor;

15. celui examinat, carele capătă calcul cu «neîndestulitor» a-i da voie, dacă va recurge, la repetirea examenului, și dacă va

raportă și atunci calcul de «neîndestulitor», a nu-l mai lăsa și la al treilea examen;

16. a stăru cu toate putincoăsele mijloace, morali, ca comunele eparhiale, care exercitează dreptul de alegere a profesorilor și învățătorilor, precum și indivizii, cari aspiră la posturi de profesori și învățători, să păzească strâns cele expuse în punctele 9—15 din acest §, și a desluși comunelor parohiali la cazuri ocurente, ca ele spre binele lor să asculte de ordinațiunile sinodului eparhial și de măsurile autorității supreme școlare;

17. a examină actul oricărei alegeri de profesor și învățător în senzul §-ului 380, și numai atunci să aproabe alegerea, dacă aceea s'a săvârșit pe calea legală, și dacă alesul s'a reținut dela orișice intrigă și corupțiuni, și dacă el nu s'a deobligat a primi postul cestionat cu plată mai mică de cum au fost aceea mainainte prefiptă; la caz contrăr va nimici actul alegerii, și va demândă altă alegere cu excluderea individului turburător, pe care îl va și opri pe un timp de a putea concurge la vre-un post învățătoresc, până nu se va îndreptă;

18. a încassă dela cei întăriți spre îmbrăcarea unui post de profesor teologic, pedagogic și gimnazial câte 20 fl., iar dela cei spre îmbrăcarea unui post învățătoresc în vre-o școală reală, capitală sau populară câte 10 fl.; din aceste taxe va formă senatul școlar o cassă, și va asignă comisarilor școlari diurne, iar din prisos se va nevoi a înființa un fond școlar, asupra cărui apoi sinodul eparhial va dispune mai departe;

19. a trimite un comisar din sânul său spre cercetarea școalelor, și a-l provedeă cu diurne; comisarul acesta se îndatorește a fi cu cea mai mare atențiune atât la metoda și didactica, ce o observează învățătorii în propuneri și în menținerea organizației, carea este prescrisă pentru școli, în susținerea disciplinei școlari și în sporul elevilor, cât și a se convinge dela eforia parohială locală despre starea materială a fondului, ce școala posedă, și a vizită zidirile și realitățile școalelor, și a deobligă pe eforia parohială de a delătură scăderile ocurente. Comisarul se îndatorește a duce un ziar, în care să petreacă toate lucrările și observațiunile sale, ca apoi de acolo să poată face un raport fidel, care are a-l așterne senatului școlar spre mai departe urmare;

20. a stăruî la sinoadele parohiale și protopresbiterali, ca comunele parohiale să zidească școli și locuințe pentru învățători, și să facă lefi cuviincioase pentru învățători, și să aibă lângă școli și grădini de pomi, ca elevii să se deprindă și cu învățarea pomăritului și a manipulării cu vermii de mătase;

21. a funcționa strâns după instrucțiunile și măsurile sinodului eparhial, pentru aceea a raportă acestuia despre întreaga stare a școalelor și a învățământului, și a face propuneri pentru ameliorarea trebii școlare, potrivit cerinții timpului, și lipsei de cultură a populațiunei eparhiale;

22. a rânduî în tot anul pe timpul feriilor conferințe învățătoresți după protopresbiterate, și a îndatoră pe directorii districtuali, ca să întrevină la acele conferențe, și să-i raporteze lui despre rezultat;

23. a rânduî, ca directorii districtuali să compună pe tot anul tabela statistică despre școli, și aceea să o aștearnă senatului școlar;

24. a face sinodului eparhial rapoartele, și deslușirile despre treaba școlară, pe care acela le va cere dela dânsul. În fine

25. a aveă îngrijire pentru biblioteca eparhială, și pentru înființarea bibliotecilor manuali prelângă școalele parohiale, centrale reale și gimnaziale.

Tăierea VI.

Despre administrațiunea metropolitană economică.

§. 402. *Cunoștințe preliminari.*

La acest tractat trebuie să permitem și să întonăm aceea deosebire, carea este între însăși metropolia și eparhia aceea, al cărei arhiereu este metropolitul, căci eparhia metropolitului, carea se chiamă arhidieceză, are a se considera ca și oricare altă eparhie, și are a se guvernă în administrațiunea sa economică întocmai ca și celelalte eparhii sufragane, care toate luându-se la oaltă fac metropolia; de aceea fiindcă am tractat în tăierea precedentă despre administrațiunea economică a unei eparhii, și

toate cele expuse acolo se înțeleg și pentru eparhia, în care metropolitul este episcop: pentru aceea vom expune aci cele ce se țin de administrațiunea economică a unei metropolii, ca a unei provincie bisericești.

§. 403. Ce înțelegem sub administrațiunea metropolitană economică ?

Sub administrațiunea metropolitană economică înțelegem I. cercul activității reprezentanților tuturor elementelor sociale din metropolie spre conducerea, regularea și manipularea treburilor administrative bisericești, școlare și fundamentale, pe care metropolia ca atare le posedă; II. înțelegem cercul activității metropolitului și a episcopilor sufragani dintr'o metropolie, spre conducerea, regularea și deciderea treburilor administrative, dogmatice și spirituale din metropolie.

§. 404. În ce chip se săvârșesc afacerile administrative economice într'o metropolie ?

Afacerile administrative economice într'o metropolie se săvârșesc în chip sinodal, și anume afacerile administrative bisericești economice se tractează într'un sinod metropolitan administrativ bisericesc, iar afacerile administrative dogmatice și spirituale se tractează într'un sinod metropolitan administrativ dogmatic; toate acestea se vor desluși mai prelarg în următoarele, și adecă:

A. Sinodul metropolitan administrativ bisericesc.

§. 405. Ce este acest sinod ?

Acest sinod este adunarea reprezentanților tuturor elementelor sociale din metropolie spre conducerea, regularea și manipularea treburilor administrative bisericești, școlare și fundamentale.

§. 406. Cum se compune ?

Acest sinod se compune din episcopii sufragani, și din reprezentanții clerului și ai poporului din toate eparhiile sufragane. Numărul reprezentanților pentru acest sinod se prefige după numărul sufletelor din întreaga metropolie prin un statut, precum și repartiția numărului reprezentanților din fiecare eparhie sufragana, și se efectuează prin cercuri de alegere în eparhii. Președintele

este metropolitul, cărui i încumbe a convoca acest sinod din timp în timp, amăsurat regulamentului stabilit; acest sinod aduce hotăriri după pluralitatea de voturi, iar când acele sunt egale, atunci votul prezidiului dirimă obiectul. Când acest sinod s'ar țineă mai îndelungat timp, atunci ca eparhiile să nu rămână mult timp fără episcopi, afară de trei, ceilalți episcopi se lasă să se întoarcă la eparhiile lor. — Can. 138 cartagen.

§. 407. Care sunt agendele lui?

Agendele lui sunt:

1. alegerea metropolitului; spre acest sfârșit episcopul cel mai bătrân, în conțelegere cu ceilalți episcopi sufragani, convoacă sinodul metropolitan administrativ bisericesc în restimp de trei luni după moartea răposatului metropolit,²² și conduce actul alegerii de metropolit cu observarea celor din §-ul 396 despre ținerea sinodului eparhial spre alegerea episcopului și va rândui, ca ședințele să nu fie publice,²³ apoi ca actul alegerii să se aștearnă la împăratul spre urmândă denumire preainaltă a alesului episcop de metropolit, rămânând sinodul laolaltă până la sosirea și publicarea preainaltei denumiri, și până la introducerea noului metropolit în scaunul său;

2. a tractă asupra obiectelor administrative biserico-economice din întreaga metropolie, precum: asupra dotației persoanelor beneficiate bisericești și școlare; asupra înființării nouelor institute necesare școlare; asupra conservării și ameliorării institutelor școlare existente; asupra cărșilor școlare, și remunerării vreunui autor binemeritat pe terenul științific; asupra fondului instruct și altor fundații dela metropolie. Acı vine de observat, că toate aceste obiecte se pot luă în pertractare și în acel sinod metropolitan administrativ bisericesc, care se convoacă spre alegerea noului metropolit, și adecă în restimpul acela, pe care membrii acestui sinod îl petrec dela așternerea actului alegerii la maiestate, până la sosirea denumirii preainalte maiestatică, și publicarea ei;

3. a tractă asupra unui regulament nou, sau asupra modificării și perfecționării regulamentului existent despre organizația

²² Can. 25, IV. — ²³ Can. 5 Laodicean.

metropoliei ca atare, și a eparhiilor singuratică cu privire la toate părțile lor constitutive, spre atingerea unei stări mai prosperitoare în lucruri administrative bisericești, școlari și fundăționali, sau și asupra înființării unei eparhii nouă;²⁴

4. a așeză prelungă scaunul metropolitan o episcopie pentru fundul instruct și pentru celelalte fundații, și a o înzestră cu măsuri necesare regulative, și a cercetă starea visteriei și raționamentul dela metropolie;

5. a așeză un senat școlar la metropolie ca autoritatea supremă a școalelor confesionali din metropolie, și a-l prevedea cu normele necesare; acest senat școlar dela metropolie va extinde activitatea sa și asupra eparhiei, al cărei arhieru este metropolitul, precum și asupra senatelor școlari eparhiali în acele treburi, pe care sinodul metropolitan administrativ școlar le va hotărî.

B. Sinodul metropolitan administrativ dogmatic.

§. 408. *Ce este și cum se compune?*

Sinodul metropolitan administrativ dogmatic este adunarea episcopilor dintr'o metropolie spre conducerea, regularea și decidența treburilor administrative dogmatice din metropolie.²⁵ El se compune din metropolitul respectiv și din episcopii eparhiali ai metropoliei, și și denumește pe secretarul dintre dignitarii bisericești, precum sunt: arhimandriții, protosinceli, igumenii și protopresbiterii, sau și arhidiaconul metropolitan. Acest sinod are a se convoca în tot anul în răstimpul, ce este dela sf. Paști până la finea luni lui Octomyrie;²⁶ însă nu se poate ține pe timpul văduviei scaunului metropolitan.²⁷

§. 409. *Care sunt agendele lui?*

Agendele sinodului metropolitan administrativ dogmatic sunt:

1. a supune examenului canonic pe cel ales de episcop prin sinodul eparhial;

²⁴ Vezi §-ul 257. — ²⁵ Can. 34 apost. — Canon 6 și 7, 1. — și Can. 2, II. — ²⁶ Can. 6. VII. — ²⁷ Can. 34 apost.

2. a tracta orice întrebare dogmatică, sacramentală și rituală, și a o deslegă în înțelesul canoanelor pozitive;²⁸

3. a țineă consultări și a aduce hotărâri asupra religiozității și moralului clerului și a poporului credincios din metropolie;

4. a se consultă asupra institutelor de teologie și pedagogie spre înaintarea scopului lor, și a științelor predând în ele;

5. a se consultă asupra calificațiunii, ce se cere dela ceice se pregătesc spre treapta preoțească și învățătoească, și despre aceasta a referă și sinodului metropolitan administrativ-bisericesc, ca cele de lipsă în linia aceasta să se facă cu aprobarea harmonică a ierarhiei și a poporului credincios;²⁹

6. a priveghiă pentru autonomia bisericeii, și a o apăra în contra oricăror încercări, ce ar înstrămtora pacea și sănțenia bisericeii ș. a.

C. Epitropia metropolitană.

§. 410. *Ce este, și ce activitate are?*

Epitropia metropolitană este acea corporațiune din câțiva membrii din cler și popor, cărei i s'au încredințat din partea sinodului metropolitan administrativ-bisericesc atât averea particulară, ce o are eparhia metropolitului, cât și toată averea ce metropolia ca provincie bisericească o posedă.

Epitropia aceasta are să constee din atâți membrii, și să ducă chemarea sa ca și epitropia eparhială; deci, ca să nu repeșim cele ce le-am expus odată, îndreptăm în privința aceasta pe cetitor la §-fii 398 și 399.

D. Senatul școlar metropolitan.

§. 411. *Ce este, și ce activitate are?*

Senatul școlar metropolitan este autoritatea supremă școlară așezată din partea sinodului metropolitan administrativ-bisericesc

²⁸ Can. 19, VI. — ²⁹ Într'un stat, unde sunt mai multe metropolii este indigiat, ca aceste metropolii să se adune într'un sinod comun metropolitan administrativ dogmatic spre tractarea și deciderea întrebărilor de natura dogmatică, sacramentală, rituală și simbolică, pentru ajungerea unei deslegări uniforme în asemenea obiecte, și pentru delăturarea oricărei desbinări a mădulărilor trupului lui Hristos!

ricesc spre conducerea trebilor din școalele și institutele confesionale, care se află în extensiunea metropoliei și în eparhia metropolitanului.

Acest senat are să fie compus, și să ducă chiemarea sa întocmai ca și senatul școlar eparhial, cu aceea deosebire, că lui îi compete dreptul de a cere dela senatele eparhiale școlare rapoarturi despre starea școalelor și institutelor literari din eparhii, precum și deslușiri în privința lor.

Pentru celelalte despre senatul școlar metropolitan îndreptăm pe cetitor la §-ii precedenți 400 și 401, fiindcă îndatorirea senatului acestui școlar de lângă metropolie este analogă cu cea a senatului școlar eparhial.²⁰

Tăierea VII.

Despre administrațiunea patriarhală economică.

§. 412. *Cunoștințe preliminare.*

Când vrem să tractăm despre administrațiunea patriarhală economică, trebuie să observăm, că fiecare patriarh I. este episcop eparhial, II. că este metropolit, și III. că este patriarh; prin urmare ca episcop eparhial are eparhia sa, carea trebuie să fie organizată în părțile sale sociale ca și oricare eparhie; patriarhul ca metropolit are metropolia sa, carea încă trebuie organizată în părțile sale sociale ca și oricare metropolie, și în fine patriarhul are patriarhatul său, carele încă trebuie să fie organizat în toate părțile sale sociale.

§. 413. *Ce este administrațiunea patriarhală economică?*

Administrațiunea patriarhală economică este I. adunarea metropoliților, a episcopilor și a reprezentanților clerului și poporului credincios dintr'un patriarhat, spre tractarea obiectelor administrative economice bisericești din patriarhat; II. este adunarea tuturor metropoliților și a episcopilor spre tractarea obiectelor administrative dogmatice și spirituale din patriarhat.

²⁰ Vezi și §-ul 401.

§. 414. *Cum se compune, când se convoacă, și care sunt agendele ei?*

Compunerea sinoadelor patriarhali administrative bisericești și dogmatice văzându-se destul de lămurit din definiția lor de mai sus, zicem că sinoadele patriarhale administrative atât bisericești, cât și dogmatice prea arareori se convoacă, când adecă o necesitate prea înțeltoare se arată în lucruri administrative bisericești, sau în deslegarea întrebărilor dogmatice, sacramentale și rituale, și atunci unui asemenea sinod i-se dă caracter de sinod local, cum au fost sinoadele locale ținute în veacul al XV, la care au dat anză mișcările religioase din Germania. Altcum eparhia și metropoliă patriarhului are să se administreze întocmai, ca și oricare altă eparhie și metropolie, căci patriarhul se alege prin sinodul administrativ economic bisericesc al metropoliei sale. Și fiindcă despre administrațiunea eparhială și metropolitană am tractat mai sus, și toate cele acolo expuse au de normă să servească atât eparhiei cât și metropoliei, unde patriarhul este episcop și metropolit; pentru aceea încheiem acest tractat cu acel adaus, că la caz, când o lipsă poruncitoare se va arăta pentru ținerea unui sinod patriarhal administrativ bisericesc, sau și dogmatic, și adecă că după natura obiectelor pertractându-se sunt a se convoca în sinod reprezentanții clerului și ai poporului cu metropolii și episcopii din patriarhat, sau numai aceștia.

CAP III.

Despre ocârmuirea bisericească.

«De va greși fie fratele tău, mergi, și
ceartă-l pe el între tine și între el singur,
decă de te va ascultă, ai dobândit pe
fratele tău; iar de nu te va ascultă, ia
împreună cu tine încă pe unul sau pe
doi, că în gura a doi sau trei mărturii
va stă tot cuvântul; și de nu va ascultă
pe ei, spune bisericii.» — Mateiu XVIII,
v. 15—17.

Tăierea I.

Cunoștințe preliminară despre ocârmuirea bisericească.

§. 415. *Ce înțelegem sub ocârmuirea bisericească?*

Sub ocârmuirea bisericească înțelegem acea autoritate bisericească, cărei îi compete dreptul de a tracta și a decide legalmente vreun obiect bisericesc de administrațiune în înțeles mai strâns, ori de controversă între acuzatorul și acuzatul de religia noastră, sau și între acuzatorul de religia străină, și între acuzatul de religia noastră.

§. 416. *Despre începutul ocârmuirii bisericești.*

Inceputul ocârmuirii bisericești se datează dela întemeierea bisericii prin Iisus Christos, carele însuși a pus ocârmuirii bisericești temei și început prin doctrinele sale, care sunt tot atâtea canoane, va să zică legi; ¹ iar apostolii după demândarea Domnului au și pus în lucrare acele canoane ale lui Christos, și prin aceea au discutat și au decis obiectele ocurinte bisericești; ² nu mai puțin următorii nemijlociți și mijlociți ai apostolilor, au exercitat

¹ Vezi §-ul 3.

² Vezi §-ul 4.

dreptul de discușiune și de decidera a lucrurilor bisericești, ceace prin ierarhia bisericească se continuă și se păstrează până și în zilele noastre, și se va continuă și păstră pentru toți timpii.³

Principiul ocârmuirii bisericești ni-l designă Mântuitorul prin cuvintele sale zicând: «Fiiul omenesc n'a venit să piardă sufletele oamenilor, ci să le mântuiască»;⁴ și iarăș: «că nime să nu scandalizeze pe fratele său;» și arătând totodată și modul cum se cuvine a tractă cu dragoste pe acel frate, carele face sminteală, învață: «ca celce are dreptatea pe partea sa, să facă pasul dintâi și adecă, să îndrepte mai întâi pe acela între șine și fratele său, ca să nu se rușineze în public, și să nu-i îngreuneze întoarcerea lui dela sminteala făcută; și dacă nu l-ar ascultă, să iee lângă sine încă pe unul sau pe doi amici, cărora le zace la inimă susșinerea dreptății și a frăției, și dacă nici pe aceștia nu i-ar ascultă, atunci să-l arete bisericii, va să zică: «adunării».⁵

Prin urmare ocârmuirea bisericească trebuie să se povățuiască de principiul, pe care Mântuitorul l-a prefipt pentru aface-rile ei, și adecă I. să ducă chemarea sa spre mântuirea sufletească a creștinilor, cari i s'au încredințat ei; II. să nu se dea anză la scandalizarea nimănu; III. să tracteze după dreptate, adecă după canoane cauzele învinovățitoare.

§. 417. Cum a fost ocârmuirea bisericească la început, și cum apoi s'au dezvoltat?

Ocârmuirea bisericească a fost la început una și aceeaș pentru toate obiectele bisericești, fie disciplinare sau economice. Atunci nu se făcea nici o deosebire între faptele în secret mărturisite, și între cele cunoscute în public, ci toate laolaltă se pertractau și se judecau, și după împrejurări se dictau și pedepsele. Unul și acelaș episcop decidea finalminte substratul oricărui obiect bisericesc.

Forma și competența aceasta a pertractării obiectelor de natură bisericească o au stabilit și o au susșinut apostolii, căci ne convingem din faptele lor, că după care formă și competență au tractat ei osândirea vânzătorului Iuda, și deplinirea locului lui

³ Vezi §-ii 5, 6 și 364. — ⁴ Luca IX, 56.

⁵ Mateiu XVIII.

prin Matia, tot după aceeași formă și competență au tractat ei și regularea împărțirii milosteniilor, și alegerea celor șapte diaconi; apoi după care formă și competență au tractat ei obiectul botezării jidovilor și a păgânilor înainte de creștinarea lor, tot după aceeași formă și competență au așezat apostolii pe Varnava și Pavel de apostoli; în asemenea mod au exercitat și următorii nemijlociți ai apostolilor forma și competența tractării și a judecării lucrurilor bisericesti administrative și judiciale.

Când însă împrejurările au provocat ierarhia a regulă și a aduce la sistemă trebile bisericesti, și a-le clasifică acele după categoria lor, atunci numai decât s'au satisfăcut împrejurărilor provocătoare prin legislație, în urma căreia s'au deosebit și regulat trebile bisericesti după categoria lor așa, încât s'au deosebit afacerile economice de cele jiitoare de ocârmuirea bisericască cu aceea; că la afaceri economico-bisericesti ia parte clerul și poporul, iar la cele ale ocârmuirii numai arhieriei și preoții; s. e. canonul 74 apostolesc ne arată I. că competența forului bisericesc pentru judecarea unei incuse date asupra unui episcop este sinodul metropolitan; II. arată forma, după care are a se soroci un episcop înaintea sinodului metropolitan; mai departe canonul 9, IV. prescrie: că preotul carele are judecată cu episcopul său, să nu părăsească cu volnicie pe mai marele său; iar canonul 6, II. expune, ce însușiri să aibă acuzatorii de episcop; după canonul 139 cartagenean acuzatorul este dator a observa competența forului incusei sale; prin canonul 15. din Cartagena se zice: că apelația nu se iartă dela judecători aleși, și altele.

§. 418. Ce obiecte cad în sfera ocârmuirii bisericesti?

În sfera activității ocârmuirii bisericesti cad generalminte obiecte administrative luate în înțelesul mai strâns al cuvântului, și obiecte de orișice controversă și delict bisericesti; iar specialminte I. denumirea și așezarea fețelor beneficiate; II. examinarea canonică a celorce vreau să îmbrățișeze statul preoțesc; III. dispunerea celor necesarii pentru susținerea ordinei bune în și afară de biserică; IV. cauzele bisericesti, bunăoară obiecte spirituale, adevă care cuprind darurile bisericesti de mântuire, precum: înaintarea cuiva la treapta preoțască, ori monahală, — căsătoria, căci este misteriu în biserică noastră; V. cauzele așa

numite adnexe și conjuncte cu cele spirituale, s. e. prejudecarea referinței de drept a vre-unui element personal ori social bisericesc; care presupune un caracter bisericesc precum orice controversie despre un beneficiu bisericesc, sau averea bisericească, școlară și filantropică, — ori prepararea cuiva spre pășirea la o lucrare sacramentală, precum este logodna, ori spre o lucrare religioasă, precum este apromisiunea cuiva spre îmbrățișarea tagmei monahale, apoi validitatea sau nevaliditatea căsătoriei, ori divorțarea ei; VI. prejudecarea scopurilor interne ale bisericești, când adecă se naște întrebarea sau controversa, că cutare este sau nu este membru al bisericești noastre, sau membru al vre-unei parohii, mănăstiri, ori eparhii? VII. în fine obiectele țiitoare de judecătoria bisericească, pe care canonul 14 din Cartagena le numește «criminale și politice bisericești», precum delictele și crimele bisericești.

Din această expozițiune lămurit se vede, că ocârmuirea bisericească n'are să facă numai cu lucruri administrative bisericești luate în înțelesul mai strâns, ci și cu lucruri judiciari; de aceea în biserica noastră ocârmuirea este una și aceeași autoritate cu judecătoria bisericească, și din această cauză vom tractăci într'una despre amândouă aceste obiecte.

§. 419. De câte feluri este ocârmuirea bisericească?

Ocârmuirea bisericească este de șase feluri, și adecă 1. scaunul protoepiscopital; 2. scaunul episcopesc; 3. scaunul metropolitan; 4. scaunul patriarhal; 5. sinodul local, și 6 sinodul ecumenic, preste care numai există nici o cârmuire mai înaltă bisericească. Mai prelarg, despre agendele acestor ocârmuiri bisericești vom expune în tractatele următoare.

Tăierea II.

Despre personalul ocârmuirii bisericești.

§. 420. Cum se compune?

Personalul ocârmuirii bisericești se compune din membrii cei mai aleși ai clerului, ca cu demnitate să se poată reprezenta ocârmuirea bisericească, atât în referințele sale interne, cât și ex-

terne. Ei se așează cu jurământ de cătră autoritățile mai mari bisericești spre discutare, judecare și hotărîre a lucrurilor țiitoare de vreo deregătorie sau judecătorie bisericească.

§. 421. *Cum trebuie să fie membrii ocârmuirii bisericești.*

Membrii ocârmuirii bisericești trebuie să fie în linia întâia din tagma preoțească și monahală, adăpați cu științele teologice și canonice, precum și distinși în purtarea lor religioasă și morală⁶ și nerudiți între sine până la al șaptelea grad de consanguinitate și până la al șaselea grad de cuscrie din două neamuri, și până la al treilea grad de cuscrie din trei neamuri. Episcopul eparhial denușește pe membrii scaunelor protopresbiterale, și ai scaunului eparhial; toți episcopii dintr'o metropolie sunt născuți membri ai scaunului respectiv metropolitan; iar ai unui scaun patriarhal sunt toți episcopii și metropoliții din patriarhat membri născuți.

Mai departe membrii ocârmuirii bisericești trebuie să fie în obiectele pertractânde fără patimă și părtinire, căci zice Mântuitorul: «să nu judecați după față, ci să faceți judecată dreaptă».⁷ Ei trebuie să știe și aceea, că ori și cum vor judecă, ei nu se pot ascunde înaintea lui Dumnezeu, și că orișicât de secret vor lucră, în fine lucrarea lor se va descoperi după cuvintele Domnului: «că nimic nu este acoperit, ce nu se va descoperi, și ascuns, ce nu se va ști.»⁸ Membrii aceștia ai ocârmuirii bisericești să și le pună adânc în inimile lor aceste învățături ale Domnului și să le iee de îndreptar în chemarea lor știind, că mai bine este, dacă judecătorii se învinovătesc de cătră cel condamnat după dreptate, decât să se laude de cătră cel absolvit după nedreptate!

§. 422. *Continuare.*

Ca membrii ocârmuirii bisericești să fie drepti în afacerile lor, se cere ca ei să fie pe deplin versați în instituțiunile bisericești și în dreptul canonic, și nu numai să cunoască litera instituțiunilor și a canoanelor bisericești, ci să pătrundă până și la spiritul și incidentele lor, și să considere aceste studii de punct de mănecare și de îndreptar în lucrările lor.

⁶ Sub-insemn. I. la can. 8, IV. în Pidal. — ⁷ Ioan VII, 24. — ⁸ Mat. X, 26.

Apoi nu este de-ajuns, ca ei să aibă conștientizată corectă față cu obiectul pertractând, ci trebuie să fie și instructivi către litiganți spre complanarea controverselor subversante pe cale amicabile, iar față cu criminaliști bisericești foarte circumspecți și indulgenți după canonul 102, VI; la publicarea sentinței așijderea să fie instructivi mai cu samă către partea succumbentă și osândită, spre a-i desluși urmările sentinței atât interlocutoare cât și cele finale, precum și remediile și beneficiile de drept cu care partea succumbentă se poate folosi legalmente, căci arareori se întâmplă, ca părțile litigante să n'aibă trebuință de asemenea instrucțiuni.

Tăierea III.

Despre competența ocârmuirii bisericești.

§. 423. *Ce se înțelege sub competența ocârmuirii bisericești?*

Sub competența ocârmuirii bisericești se înțelege dreptul și îndatorirea unei autorități bisericești de a investiga, tracta și decide după canoane cauzele, care cad în sfera activității ei după substratul lor.

§. 424. *Ce prescriu canoanele despre competența vreunei ocârmuirii bisericești?*

Canoanele despre competența vreunei ocârmuirii bisericești prescriu în principiu, că acuzatorul trebuie să prezenteze cauza sa la acea ocârmuire, cărei acuzatul stă mai aproape după pozițiunea lui bisericească, sau cărei ocârmuirii bisericești este subordonat locul acela, unde acuzatul locuiește, sau a locuit și a petrecut, când s'a proștit, ori s'a căsătorit.

Pe baza acestui principiu rânduesc canoanele, pentru cazuri speciali I. că dacă vreun preot ori diacon are cu confratele său, sau cu alți creștini vreo controversă bisericească, el are a o așterne aceea episcopului său respectiv, sau cu voia episcopului a o predă acelor, pe cari acuzatorul și acuzatul și-i vor alege sieși de judecători, căci preotul ori diaconul făcând altcum, cade

sub pedeapsă;⁹ II. că dacă preotul are vre-o judecată cu episcopul său, ori cu alt episcop, atunci încuza sa are a o predă scaunului metropolitan; iar când ar avea judecată cu metropolitul său, atunci cauza are a o însinua la respectivul scaun patriarhal;¹⁰ III. că creștinii în orice diferență, care o au cu preotul, diaconul, ori cu alt beneficiat bisericesc, trebuie să năzuiască cu acuza lor sau și între sine, se înțelege, în treburi bisericești, la episcopul eparhial; iar când ar avea creștinii vre-o diferență cu episcopul lor, atunci au a o prezentă metropolitului lor;¹¹ IV. că pentru călugări și preoții dela nosocomii, ghirocomii¹² și din alte institute competența trebilor lor judiciale este scaunul eparhial;¹³ V. că numai episcopului concernent i compete asupra clerului și poporului eparhial jurisdicțiune, dar nu și altui episcop vecin;¹⁴ VI. că competența judecătorească în controversile escate din partea călugărilor ori a călugărițelor se ține de episcopul, în a cărui eparhie se află mănăstirile lor;¹⁵ VII. că muieră, pe carea bărbatul o a părăsit, ducându-se și petrecând în locuri și țări străine, și de ea negrijind, are a da episcopului ei plănsorea sa asupra bărbatului pribegit.¹⁶

§. 425. *Stricteța canoanelor în observarea competenței ocârmuirii bisericești.*

Stricteța canoanelor în observarea competenței ocârmuirii bisericești se documentează I prin aceea, că canoanele, precum s'au arătat în §-ul precedent, au prefipt pentru obiecte bisericești competența ocârmuirii bisericești, și nu iartă s. e. ocârmuirii mai înalte, ca să restrângă competența vre-unei ocârmuirii subalterne prin delegarea cauzei la altă ocârmuire coordnată, și la alți judecători, ci rânduiesc, că competența ocârmuirii prescise prin canoane să se observe la toate cauzele;¹⁷ II. se vede de acolo, căci canoanele opresc, ca un episcop să nu judece în treaba sa,¹⁸ deoarece judecătoria competentă pentru discutarea și decisiunea unei cauze în contra episcopului este

⁹ Can. 9, IV. Aleșii judecători pot fi cu voia episcopului respectiv preoți ori episcopi vecini. — Can. 36 Cart. — ¹⁰ Can. 9, IV. — ¹¹ Can. 14 Cartag. ¹² Penzionate de bătrâni. — ¹³ Can. 8, IV. — ¹⁴ Can. 15, 16 apost. — ¹⁵ Can. 8, IV. — ¹⁶ Pravila cap 232. — Can. 93, VI — și Can. 31, 36 al st. Basiliu. — ¹⁷ Tâlcul Can. 9, IV. din Pidalion. — ¹⁸ Can. 118 Cartag.

scaunul metropolitan ¹⁹ III. căci canoanele nu iartă nimănui, ca să năzuiască la judecători civili în vre-o cauză bisericească; și așa dacă vre-un preot nemulțumindu-se cu judecata judecătoriei sale competente bisericești, ar recurge în aceeași cauză la judecătoria civilă, acela are a se lipsi de preoție fără privire, că s'a aflat sau nu vinovat la judecătoria criminală, și numai la acel caz i-se iartă unui asemenea preot pedeapsa, dacă el își revoacă cauza sa civilă dela judecătoria civilă, și preste tot abzice pretenșiunii sale, ²⁰ pentrucă preotul numai poate resuscită la judecătoria civilă cauza sa aceea, pe carea a pierdut-o la judecătoria competentă bisericească. ²¹

§. 426. *Libertatea părților litigante de a-și alege sieși judecători.*

Instituțiunile canonice ale bisericei noastre iartă părților litigante cu voia episcopului lor, ca să-și aleagă sieși judecători, se înțelege din tagma preotească, căroră să le concreadă decidera diferenței lor. Dovadă pentru adevेरirea asertului nostru este canonul 9, IV, care așa sună: «dacă un preot are cu alt preot judecată, să nu lase pe episcopul său, și de episcopul să se cerceteze cauza, sau cu voia episcopului său de aceea, pe cari vor vrea amândouă părțile, ca să le facă lor judecată»; iar canonul 16 din Cartagenă prescrie: «că dacă după învoirea părților vor fi judecători aleși, atunci să nu fie iertat apelația».

§. 427. *Despre competența singuraticelor judecătorii bisericești.*

Dupăce în §-ul 419 am expus numirile și graduațiunile singuraticelor judecătorii bisericești, iar în §-ii 424 și 425 am tractat despre celece prescriu canoanele preste tot despre competența acestor judecătorii, acum urmează a expune și competența agendelor acelor judecătorii, și purcedem din acel principiu: că pozițiunea, carea ocupă acuzatul în biserică, și locul unde trăiește, sau unde a trăit și a primit preoția, sau a contras căsătoria, sunt acele împrejurări, care arată acuzatorului competența judecătorească a incuzatului în vre-o controversă bisericească. Și fiindcă elementele personale în organismul bisericesc sunt de mai

¹⁹ Can. 74 apost. și Can. 9, IV. — ²⁰ Can. 14 Cartag. și tâlcul lui Balsam. — ²¹ Can. 139, Cartag.

multe feluri,²² așa și pozițiunea lor în biserică este de mai multe feluri; s. e. încusa asupra unui creștin și episcop al unei biserici parohiale, apoi diferențele mai mici între preoți și creștini cad în competența scaunului protopresbiteral; — cauzele în privința averii bisericilor, și a hotarelor parohiilor sau a protopresbiteratelor cad în competența scaunului episcopesc; — încusa în contra vreunui episcop cade în competența scaunului metropolitan; spre mai mare lămurire a obiectelor față cu competența judecătorească vom expune agendele singuraticelor judecătoria bisericești în următorii §-i, și adecă:

§. 428. Despre competența unui scaun protopresbiteral.

Agendele de competență ale unui scaun protopresbiteral sunt:

1. complanarea disharmoniei între preoți, și preoți și paracelisari²³ în privința veniturilor lor stolari și a învolației în parohie străină;

2. complanarea acuzelor comunelor parohiale în contra exagerației competenței stolare, sau în contra altor necuviințe mai mici pătrate prin preot;

3. complanarea acuzei preoțimii pentru decurtarea competenței stolare și a altor venituri legale preoțești din partea comunelor parohiale, ori a singuraticilor parohieni;

4. complanarea neînțeleșurilor escate între căsătoriți, sau și între părinții ori tutorii lor;

5. tractarea și deciderea vreunei acuze pentru resilierea dela logodnă;

6. tractarea și deciderea acuzelor pentru seducerea sau răpirea miresei, încât aceea privește partea canonică a faptei;

7. tractarea și deciderea cauzelor matrimoniale;

8. tractarea și deciderea asupra controversiei în ducerea protocoalelor parohiale și matriculare, asupra controversiei în administrațiunea averii bisericești, școlari și fundaționali, precum și în privința controversiei la edificiurile bisericești și școlare, care prin acuză s'au prezentat scaunului protopresbiteral;

9. tractarea acelor obiecte, pe care scaunul episcopesc le conrede saunului protopresbiteral.

²² Vezi §-ul 189. — ²³ Can. 4 apostol.

Baza canonică a scaunelor protopresbiterale se află în instituțiile bisericești noastre, și așa trebuie să se recunoască, că competența judiciară a scaunelor protopresbiterale se trage din timpii sinoadelor ecumenice și locale, când adecă ordinea trebilor judiciare bisericești s'a normat prin canoane. Așa s. e. prin canonul 10-lea antiohian din an. 341 s'a prescris: «ca horoepiscopii²⁴ să cunoască măsurile lor, și să ocârmuiască bisericile supuse lor, și să se îndestuleze cu îngrijirea despre aceste»; mai departe prin canonul 57 laodicean din anul 365 se legiuiește: «ca horoepiscopii să nu facă nimic fără judecata episcopului lor;» iar prin canonul 89 al sântului Basiliu cel mare se împută horoepiscopilor unele abuzuri, ce le făceau în deregătoriile lor, și li se demandă, «ca pe viitor să ducă dregătoria lor în conțelegere cu presbiterii și diaconii».

Din aceste canoane urmează, că competența agendelor unui scaun protopresbiteral depinde dela episcop și sinodul eparhial, căci precum un episcop nu poate tractă nici un obiect mai însemnat fără metropolitul său,²⁵ așa nici protopresbiterul nu poate tractă fără încuviințarea episcopului nici un obiect mai însemnat.

§. 429. *Competința unui scaun episcopesc.*

Competința unui scaun episcopesc este:

1. susținerea trebilor țiitoare de misterii și tipic;
2. așezarea și denumirea diaconilor, parohilor, protopresbiterilor, igumenilor, și a arhimandriților, și provederea lor cu gramăta arhierească;²⁶
3. tractarea și deciderea acuzelor în contra vreunui beneficiat spre strămutare, suspendare, sau degradare;
4. tractarea și deciderea cauzelor apelate dela scaunele protopresbiterale;
5. tractarea și deciderea recurselor, pe care comunele parohiale direct sau prin protopresbiter le aștern scaunului episcopesc

²⁴ Vezi §-ul 172. — ²⁵ Can. 34 apostol.

²⁶ Episcopul denuște prezidialmente pe proto- și arhidiaconul, și pe protosincol.

în treaba vreunei controverse în privința zidirei, sau a înoririi bisericilor lor, și a altor edificii, precum și a averii bisericеști, școlari și filantropice;

6. priveghierea și emiterea dispozițiilor necesarii pentru ducerea acurată a protocoalelor matriculari ale botezașilor, căsătoriișilor, și morșilor, precum și a ordinașionilor și cercularelor consistoriali;

7. pedepsirea preoșilor neglijenși în ducerea acestor protocoale;

8. priveghierea, ca sinoadele administrative parohiali, protopresbiterali și mănăstirești să se țină regulat, și între șermurile cuvînșiei și ale legalitășii;

9. priveghierea, ca protopresbiterii cu finea fiecărui an să aștearnă scaunului episcopesc conscrierea preoșimei, a poporului tractual, a parohielor, școalelor, învășătorilor, a tinerimei școlare și rașiocinișile anuali despre averea bisericelor, școalelor și altor fundașioni parohiali;

10. așezarea comisiunei permanente pentru examinarea canonică a celorce au a se înaintă în treapta preoșească;

11. provederea parohielor și a protopresbiteratelor văduvite prin așezarea altor preoși cualificași și bine meritași pe calea alegerii făcute din partea parohienilor și a reprezentanșilor protopresbiteratului respectiv;

12. provederea mănăștirilor în cazul morșii vre-unui igumen ori arhimandrit prin așezarea altui binemeritat ieromonah ori protosingel, în urma săvărșitei alegeri a frășiei mănăștirești;

13. stăruirea pentru cultura religioasă și morală a preoșimei parohiale și monahale, și a poporului credinșios prin institute literari și școli populari, prin catehizașii, și prin cărșii de cetire;

14. priveghierea, ca în bisericile parohiali și mănăștirești să se săvărșească după tipic slujbele dumnezeiești.

15. ținerea controfei strânse și evidente asupra averii eparhiali, a bisericelor și școalelor parohiali, a mănăștirilor, și a altor fundașioni filantropice;

16. stabilirea regulelor amăsurat împrejurărilor pentru administrașiunea, înmulșirea și siguranșa averei eparhiali, a bisericelor și școalelor, și mănăștirilor precum și a altor fundașioni din eparhie;

§. 430. *Baza canonică a competenței agendelor unui scaun episcopesc.*

Deși baza canonică a competenței agendelor unui scaun episcopesc este afară de toată îndoiala, și este recunoscută în deobște: totuși din privire la însemnătatea obiectului expunem următoarele. Canonul al 4-lea al sinodului local din Antiohia, care s'a ținut la anul 341 după Christos prescrie: «că, dacă vreun preot ori diacon osândit de episcopul său, ar îndrăzni să săvârșască vre-o funcțiune sântită, să nu-i fie iertat lui după uzul de mai nainte a recurge la alt sinod cu speranța, de repunere ori de desvinovăție, ci el să se lapede din biserică împreună cu toți, cari au știut despre depunerea lui, și totuș au avut comuniune cu el». Față cu acest canon aflăm canonul 12 al sinodului local cartagenean din an. 419, care legiuiește: «că un preot înculpat să se judece sub președința episcopului său de cătră alți șase episcopi, iar diaconul sub președința episcopului său de cătră alți trei episcopi».

Noi nu aflăm în acest canon cartagenean nici o cauză temeinică pentru de a ne abate dela canonul suscitât al 4-lea din Antiohia, și în convingerea noastră ne întărește pe noi canonul 9-lea al sinodului ecumenic IV din anul 451, acela ce s'a adus cu 32 ani mai târziu de cel cartagenean, și carele încă a tractat despre competența judecătoriei episcopești, și a legiuit: «că dacă vre-un cleric — preot ori diacon — are judecată cu alt cleric să nu lase pe episcopul său, ci întâi să se cerceteze de episcopul său cauza lui, sau cu voia episcopului de aceia, pe cari amândouă părțile vor voi, ca să le judece». Și așa noi deducem din canonul 14-lea Antiohian și din cel al 9-lea al sinodului ecumenic IV baza canonică a scaunelor episcopești și a agendelor lor, dela care apoi se poate face apelația la scaunul metropolitan.²⁷ Iar în privința canonului 12. cartagenean, observăm; că acela a putut fi practicabil pentru părțile Africei, dar nu și pentru celelalte părți ale bisericei universale, și vrem să credem, că părinții sinodului ecumenic IV știind și cunoscând, că canonul 12 cartagenean nu este practicabil pentru toate părțile bisericei universale, au întărit prin canonul lor pe cel din Antiohia. Apoi să nu dăm

²⁷ Can. 14 Antioh.

uitării nici aceea, că Christos n'a zis: că, dacă fratele tău nu te ascultă, să chiemi pe unul sau pe doi din aposoli, ci a învățat: să chemi pe unul sau pe doi din amici; nici a zis Christos: că dacă nici pe aceștia nu-i va ascultă, să spui apostolilor ce a zis: să spui bisericii, adecă adunării;²⁸ prin urmare un episcop, carele are a judecă asupra vreunei controverse iscate între preoții și creștinii din eparhie, trebuie să chieime nu pe episcopii vecini, ci pe cei mai distinși membri ai clerului eparhial spre discutarea și deciderea acelei diferențe, unde el funcționează ca un părinte sufletesc al clerului și poporului credincios eparhial, având îngrijire pentru sufletele cele scumpe ale tuturor de sub arhipăstoria sa²⁹, iar membrii scaunului episcopesc sunt frați spirituali cu fețele litigante. Dar și altmintrele, dacă canoanele dau clerului eparhial dreptul de a luă parte și a priveghia asupra lucrurilor eparhiale, și nu iartă metropolitului nici o funcțiune sau lucrare arhierescă în vre-o eparhie văduvită, și rânduiesc, ca toate să rămână până la venirea noului episcop în acea stare, în care s'a aflat, când a răposat episcopul eparhial, și toate lucrurile eparhiale să fie sub paza clerului; atunci urmează, că episcopului cu câțiva membri aleși din cler le compete dreptul a tractă și a decide lucrurile judiciare bisericești.

§. 431. Competința scaunului eparhial pe timpul văduviei scaunului episcopesc.

Competința scaunului eparhial pe timpul văduviei scaunului episcopesc se extinde asupra tuturor obiectelor expuse în §-ul 429 afară de cele de sub punctele 1, 2, 3, 11 și 12, căci aceste se țin exchisiv de dreptul episcopului eparhial,³⁰ s. e. a denumi și a înaintă pe cineva de diacon, presbiter, protopresbiter, igumen ori arhimandrit și a-i înzestră cu gramata arhierescă, căci membrii unui scaun eparhial fiind din treapta presbiterală dimpreună cu președintele lui, care precum se înțelege de sine este cel dintâi după ordinea ierarhică între membrii ordinari ai scaunului eparhial, -- nu pot hirotoni, nici hirotesi, dar nici pot înzestră pe cineva cu gramata arhierescă. Încă nici metropo-

²⁸ Mateiu XVIII, 15-17. — ²⁹ Can. 22, IV, și 35, VI. — ³⁰ Can. 39 apostolesc și tâlcul lui în Pidalion.

litul n'are drept a exercită în eparhia văduvită drepturile arhieresti, căci aceasta îi oprește canonul, și-l deobligă sub amenințare de pedeapsă canonică de a se strădui, ca în restimp de trei luni să reîntregească scaunul văduvit de episcop, și canonul îndatorește pe clerul văduvitei eparhii, ca toate nestrămutate să le păstreze în eparhie până la venirea altui episcop;³¹ prin urmare îndatorire are scaunul eparhial a pune la cale toate câte se cuvin, ca eparhia în trei luni să-și capete episcop. Metropolitanul nu-i compete în eparhia văduvită nici dreptul de a iertă vreunui preot sau creștin pedeapsa, ceace răposatul episcop o a pus asupra vreunui preot sau creștin, ci numai următorului răposatului episcop.³²

§. 432. *Despre competența unui scaun metropolitan.*

Competința agendelor unui scaun metropolitan, care în canoane ocure sub numirea de «sinod metropolitan», se extinde asupra următoarelor obiecte:

1. a tractă obiectele cele mai însemnate dogmatice, spirituale, misteriale, cele de îndreptare a greșelilor obștești, cele de dignități bisericești, de examinarea canonică și de hirotonirea alesului de episcop,³³ precum și cele de reîntregirea vreunui scaun episcopesc în restimp de trei luni dela văduvia lui;³⁴

2. a tractă ca judecatorie suprarevizorie cauzele, cari la scaunul protopresbiteral s'au decis, și apoi la scaunul episcopesc ca forul apelatorial s'a pertractat, și spre suprarevizuire s'au așternut scaunului metropolitan;³⁵

3. a tractă ca judecatorie apelatorie cauzele, cecele s'au tractat la scaunul episcopesc ca judecătoria întâia, și de aci s'au apelat la scaunul metropolitan;³⁶

4. a tractă și a decide acuzele preoților, diaconilor și creștinilor în contra episcopului lor;³⁷

5. a țineă scaun metropolitan înmulțit cu câțiva episcopi din metropolia vecină cu învoirea metropolitanului vecin respectiv

³¹ Can. 35, VI. — ³² Can. 13 și 14 Sardinic. — ³³ Can. 34 apostol. — 6, II. — 2, 3, II. — ³⁴ Can. 35, VI. — ³⁵ Can. 15 și 36 Cartag. — ³⁶ Tot aci. — ³⁷ Can. 9, IV, și sub-inseemn. Can. 3 al sinod. local constantinopolitan ținut în biserica sântei Sofii.

în cazuri, când s'ar întâmplă disparitate de voturi în privința aducândeii sentințe asupra vre-unui episcop înculpat;³⁸

6. a pune economi eparhiali, unde episcopii respectivi nu voiesc să așeze economi pe lângă bisericile lor eparhiali.³⁹

Baza canonică a competenței agendelor unui scaun metropolitan se vede din canoanele citate în acest §, și așa ne rămâne încă a desluși felurimea competenței unui scaun metropolitan, și adevă 1, el funcționează ca judecătorie suprarevizorie în acele obiecte, cari la scaunul protopresbiteral ca forul întâi s'au urzit și pertractat, și de aci pe calea apelației s'au așternut scaunului episcopesc ca forului apelatorial, și dela acesta s'au înaintat scaunului metropolitan ca forului suprarevizor; 2. scaunul metropolitan funcționează ca for apelatorial în obiectele, cari la scaunul episcopesc ca la forul întâi s'au urzit și pertractat, și de aci s'au apelat la scaunul metropolitan; 3. el funcționează ca judecătoria întâia, când părțile litigante nu se mulțumesc cu sentința scaunului metropolitan, carea nu s'a adus cu unanimitatea de voturi, și în contra ei apelează la scaunul exarhal sau patriarhal;⁴⁰ și în fine 4. funcționează ca forul întâi și ultim în obiectele de acuze asupra vre-unui episcop înculpat, care s'a decis cu unanimitatea de voturi, căci în cazul acesta nu se iartă apelația.⁴¹ În fine adăugem și aceea, că episcopul nu poate lua parte la pertractarea cauzei decise în scaunul său episcopesc, când aceea se tractează în ședința scaunului metropolitan, căci precum zice Balsamon: un judecător numai odată poate să judece într'o treabă.⁴²

§. 433. Despre competența unui scaun patriarhal.

Competența agendelor unui scaun patriarhal este:

1. pertractarea și deciderea incuzelor ridicate în contra vre-unui metropolit din patriarhatul respectiv prin diaconi, preoți sau episcop;⁴³

2. pertractarea cauzelor apelate dela vreun scaun metropolitan;⁴⁴

³⁸ Can. 14 Antioh. — ³⁹ Can. 11, VII. — ⁴⁰ Can. 17, IV. — ⁴¹ Can. 15 Antioh. — ⁴² Balsamon în Can. 31 Cart. din Beveregia. — ⁴³ Can. 9, IV. — ⁴⁴ Can. 17. IV.

3. a denumi econom la acea metropolie din patriarhatul respectiv, unde metropolitul concernent negliă punerea economului pentru fondul instruct.⁴⁵

De aci se vede, că scaunul patriarhal funcționează în obiectele de sub I. ca forul întâi și ultim, rămânând condamnatului iertat a apelă la un sinod local sau ecumenic; iar în privința obiectelor de sub 2. ca forul apelatorial, și ultim, așisderea rămânând inculpatului dreptul de a apelă la un sinod local ori ecumenic.

Baza canonică a scaunului patriarhal este învederată din aci citatele canoane.

§. 434. *Despre competența unui sinod local și ecumenic.*

Fiindcă în biserica noastră nici o persoană singuratică, dar nici un element social nu este exempt de sub atârarea dela canoane, și așa toți membrii ei fără deosebire în privința pozițiunii lor în organismul bisericesc sunt supuși canoanelor: pentru aceea atât hotărârile unui scaun patriarhal, cât și incuzele ridicate în contra vre-unui patriarh au competența judecătoriei lor, și aceasta este după împrejurările bisericeii sinodul local, sau ecumenic, precum adecă părților interesate li-se iartă a așterne sinodului local sau ecumenic treaba lor dela scaunul vre-unui patriarhat, sau acuza lor în contra patriarhului lor. — Dela un sinod local se iartă apelația la sinodul ecumenic, iar dela acesta nu se mai poate apelă, fiindcă sinodul ecumenic este tribunalul cel mai înalt și ultim, căci se consideră de adunarea generală a întregii bisericeii de a toată lumea, și așa cine ar vreă să apeleze dela sinodul ecumenic, acela n'ar puteă să facă aceasta altcum, decât în cauza sa bisericească să năzuiască la o judecătorie, carea este afară de biserică, prin care și el, și cauza sa ar părăsi terenul legal, și prin aceasta n'ar mai fi membrul bisericeii.

De prisos ar fi a mai ilustră cu canoane baza canonică a sinoadelor locali și ecumenice, căci despre cele expuse până aici din destul documentează litera canoanelor bisericești.⁴⁶

⁴⁵ Can. 11, VII.

⁴⁶ Vezi prolegomenele la sinoadele locali și ecumenice, și cu deosebire subînsemnarea I. a prolegomenei despre sinodul ecumenic I. din Pidalion.

Ceeace ar mai fi, ca să amintim aci, este aceea, că un patriarh cunoscut în public din partea rea, se poate lipsi de scaunul său și osândi la vre-o mănăstire prin vocea și convicțiunea unanimă a episcopilor, preoților și a creștinilor, despre care istoria bisericească ne arată mai multe exemple, când adecă s'au văzut, că nu este nici un prospect pentru ținerea unui sinod local sau ecumenic, unde s'ar fi putut tractă și decide formal acuzele asupra vre-unui patriarh.⁴⁷ Se înțelege de sine, că cauza unui asemenea patriarh are apoi a se tractă și prejudecă cu observarea tuturor formelor judiciari în cel mai deaproape sinod local ori ecumenic.

Tăierea IV.

Despre acuzatorul și acuzatul.

§. 435. Cine poate și cine nu, să fie acuzator?

Acuzator poate să fie tot insul, carele 1. este liber de orice pedeapsă bisericească ori politică; 2. carele se bucură în biserică și stat de un renume bun⁴⁸.

Prin urmare acuzatorul nu poate să fie acela, carele 1. este sub vre-o pedeapsă bisericească ori civilă și criminală;⁴⁹ 2. sclavul; 3. carele este în biserică ori în stat cu întinăciune de necinste; 4. ereticul;⁵⁰ și 5. carele la o acuză de mai nainte s'a dovedit de mincinos.⁵¹

§. 436. Ce prescriu canoanele pentru acuzatorul de vre-un episcop?

Dintre canoanele, care în privința acuzatorului de vre-un episcop s'au adus, amintim aci canonul 21-lea al sinodului ecu-

⁴⁷ Ca un exemplu din timpii din urmă aducem aci lipsirea din scaunul patriarhal a patriarhului constantinopolitan Ciril Lucaris, carele prin vocea și convicțiunea arhierilor, preoților și a creștinilor s'au scos din scaunul patriarhal, și s'au internat în insula Rodus la an. 1622. Iar în sinodul local din Constantinopol la an. 1639 s'au tractat și prejudecat formal și legal acuzele ridicate în contra lui, cu depunerea din scaun. — Vezi și §-ul 36.

⁴⁸ Can. 21, IV. — ⁴⁹ Can. 21, IV și Can. 137 Cartag. — ⁵⁰ Can. 138 Cart. — ⁵¹ Can. 139.

menic IV, care prescrie următoarele: «deoarece mulți voind a turbură și a răsturnă buna rânduială bisericească, plăsmuiesc cu vrăjmășească plăcere, și cu clevetiri oarecare pricini asupra episcopilor celorce iconomisesc bisericile cu scop, de a mânji numele arhieriei și de a face turburări între popoarele pacinice: pentru aceea, ca nu fără cercetare să se apropie prihăntorii episcopilor, nici tuturor să li se deie voie a ridică prihăntiri asupra celorce administrează bisericile, nici însă toți să se oprească, ci dacă cineva ar aduce asupra episcopului oarecare incuză, că episcopul ca om privat l-a asuprit pe el, și nedreptate au suferit dela episcop, — pentru unele ca aceste poate orișicine fără deosebire de religie și stare să acuze pe episcop, căci trebuie în tot chipul, ca și conștiința episcopului să fie liberă, și a aceluia, carele se plânge pentru vătămarea, ce l-a cășunat episcopul, ca să-și afle satisfacțiune. Iar dacă ar fi incuză bisericească, ce se aduce asupra episcopului, atunci trebuie să se examineze persoanele acuzatorilor, ca mai întâi ereticilor să nu li se ierte a ridică asupra episcopului incuză pentru lucruri bisericești, nici celorce se prefac, că mărturisesc credința ortodoxă, dar s'au rupt dela ea, apoi nici celor osândiți de cătră biserică pentru oarecare delict și opriți dela sânta cuminecătură, fie dintre preoți ori lumeni, până nu se vor desbrăcă din vinovăția lor de mainainte; așiderea și ceice sunt sub prihăntire mai vechie, nu pot fi acuzatori de episcopi, nici de preoți, până când nu se vor curăți de vinovățiile puse asupra-le; iar cari nu sunt eretici nici condamnați bisericește ori politicește, nici sunt lipsiți de sânta cuminecătură, aceia pot acuză pe episcop la sinodul episcopilor dela metropolie. Dacă acuzatorul nu s'ar îndestulă cu hotărîrea sinodului, și ar năzui la împăratul, sau ar molestă judecătoriile civili, ori ar năzui la un sinod ecumenic, își pierde dreptul de incuză ca unul, carele a ocărit canoanele și a vătămat buna rânduială bisericească».

Iar canonul 6-lea II, pretinde dela acuzătorii de episcop: ca ei să se deoblege în scris, cumcă ei, dacă acuza lor se va află nedreaptă, se vor supune acelei pedepse, carea ar cădea pe episcopul inculpat, când acuza lor s'ar dovedi de dreaptă.⁵²

⁵² Poena talionis.

§. 437. *Ce îndatoriri are acuzatorul?*

Acuzatorul are următoarele îndatoriri:

1. a expune după putință în incuză canonul, pe care bazează pretensiunea sa;

2. a descrie și înfățișă expozițiunea sa despre fapte complinite;

3. a preciză petitul său;

4. a numi spre întărirea expozițiunii sale două sau trei mărturii, mai cu seamă dacă acuza este îndreptată asupra vre-unui preot;⁵³

5. a prosecua incuza până la finea ei, căci dacă ar neglija aceasta, atunci de două și treiori se admoniază de către judecătorie, ca să alegeze în termen de 30 de zile, și când după a treia citațiune de trei luni nu s'ar înfățișă nici el, nici împuternicitul lui defensor, și n'ar alegă, atunci se convinge în contumație;⁵⁴

6. a expune în incuză delictul, anul, luna și locul, dar nu și ziua și ora pătraturii delict;⁵⁵

7. a observă competența judecătoriei bisericești, de care se ține obiectul incuzei;

8. a ști, că pentru adulter, și amestecul de sânge împreunat cu adulter poate să ridice incuză în decurs de 5 ani, iar pentru înșelăciune în persoană în restimp de doi ani, căci mai târziu își pierde dreptul de incuză;⁵⁶

9. nu poate silii pe acuzatul spre a-i arăta lui probațiunile și documentele sale, căci din contră acuzatului îi compete dreptul de a provoca pe acuzatorul la producerea probațiunilor și documentelor lui, și numai atunci se îndatorește acuzatul la producerea probațiunilor și documentelor sale, când impugnează dreptul de acuză al acuzatorului;

10. când între doi preoți s'ar naște vre-o diferență, și preotul acuzat ar avea bănuială, că cercetarea acuzei sale și ascultarea mărturiilor nu se va putea efectui în locul reședinței incuzatului fără primejduirea adevărului, pentrucă se teme, că el n'ar putea duce acolo pe martorii săi pentru oarecare silă din partea unei mulțimi îndrăznețe și obraznice, ori de rudele și amicii acuzatului, atunci îi stă în voie de a-și alege un alt loc învecinat spre ascultarea mărturiilor sale;⁵⁷

⁵³ I. Tim. V, 19. — ⁵⁴ Can. 74 apost. — ⁵⁵ Insemn. I. la Can. 74 apost. în Pidalion. — ⁵⁶ Harmenopol libr. I. tit. III. — ⁵⁷ Can. 34, Cartag.

§. 438. *Despre acuzatul și îndatoririle lui.*

Acuzatul, carele se lasă în apărare față cu incuza dată în contra lui, recunoaște existența controversiei între el și incuzator;⁵⁸ se înțelege de sine, că recunoașterea acestei controversii nu este analogă cu recunoașterea expozițiunii în acuză; pentru aceea toți greșesc, cari neștiind să facă deosebire între aceste două concepte, se rețin dela apărare-față cu incuza ridicată asupra lor, când ar trebui unii ca aceștia să știe, că apărarea față cu orice învinovățire este un beneficiu legal de drept spre resfrângerea imputațiunilor prin deslușirea unor împrejurări retăcute sau schimonosite din partea acuzatorului, și prin producerea documentelor contrare celor ale acuzatorului.

Deci acuzatul recunoscând existența controversiei între el și acuzator, se îndatorește a compune categoric și precis răspunsul său de apărare cu stricta observare a cuprinsului acuzei. Și fiindcă acest răspuns poate să cuprindă pentru prezent, ori pentru totdeauna excepțiuni în contra acuzei spre împedecarea temporală, ori spre invalidarea totală a ei; pentru aceea excepțiunea dată în direcțiunea întâia se chiamă «excepțiune dilatorie», iar cea în a doua direcțiune «excepțiune peremptorie».

Incuzatul poate cere dela judecătorie absolvirea sa de sub incuză pe baza excepțiunii dilatorii, și judecătoria bisericească poate să încuviințeze cererea lui; însă astfel de absolvire de sub incuză poate să fie numai temporară, va să zică, până când acuzatorul nu va resfrânge acele excepțiuni ale acuzatului înaintea judecătoriei, pentrucă numai excepțiuni peremptorii trag după sine absolvirea totală a acuzatului de sub incuză, când adevărat acesta dovedește înaintea judecătoriei, că acuzatorul n'a avut drept de acuză, sau când acuzatul se provoacă la aceea, că treaba cestionată între acele părți litigante s'a decis prin sentință cu putere de lege. (Exceptio rei judicatae).

§. 439. *Continuare.*

Incuzatul este dator a prestă judecătoriei răspunsul său de mântuință cel mult în trei luni, altcum după a treia admoni-

⁵⁸ Litis contestatio.

țiune se osândește în contumație.⁵⁹ Iar când inculzatul aduce în răspunsul său excepțiuni, atunci se face acuzator, căci excepțiunile strâns luându-se constau din aceleași părți, din care constau și acuzele, adecă din baza legală, din baza istorică și din petiți, și căci precum acuzatorul este dator a dovedi acuza sa, întocmai și acuzatul se îndatorește a dovedi excepțiunile sale; de aci urmează, că între excepțiunile acuzatului și inculzatorului nu este altă deosebire decât aceea, că acuzatul năzuiește a ajunge prin excepțiunile sale absolvirea de sub inculzată în contra lui, iar inculzatorul se nevoește a mijloci prin acuza sa condamnarea acuzatului.

Și fiindcă se poate întâmplă, ca acuzatul să aducă în răspunsul său vre-o pretensiune fundată asupra acuzatorului său; pentru aceea el poate să facă din pretensiunea sa fundată nu numai o inculză de sinestătătoare, și să o predee jurisdicțiunei competente, ci îi este iertat a o prosecua împreună cu alegațiile sale în cauza ridicată în contra lui, și aceasta se chiamă «re-convențiune». s. e. când bărbatul pe baza adulterului muierei sale cere divorțare dela ea, iar muierea reconvine pe bărbatul său pentru risipirea averei ei din partea bărbatului; sau când un preot are diferință cu alt preot pentru veniturile sale stolare, și inculzatul face excepțiune în contra acuzei, alegând datoria sa activă, ce o are la acuzatorul.

§. 440. Cine se numește defensor al cauzei?

Defensor al cauzei se numește acel preot, diacon sau laic înzestrat cu științele canonice și judiciari, și graduat dacă este mirean, cu diploma de avocat, căruia, partea litigantă îi încredințează prin imputernicire în scris apărarea cauzei sale la judecătoria bisericească.⁶⁰

§. 441. Când s'au introdus defensorii cauzelor la judecătoria bisericești?

Defensorii cauzelor s'au introdus la judecătoria bisericești numai decât la începutul stabilirii și al desvoltării dreptului canonic și al procedurii biserico-judiciali. Spre dovedirea asertului

⁵⁹ Căn. 74 apost. -- ⁶⁰ Bingham Tom. II. pag. 51—63.

nostru amintim canonul 107 cartagenean din an. 419, prin care părinții acestui sinod au hotărît: ca să se roage de împărații Arcadiu și Onoriu pentru de a putea pune defensori, al căror oficiu să fie apărarea lucrurilor bisericești, de câteori ar cere trebuința și să poată intra și la cancelariile județurilor. Și fiindcă mulți dintre creștinii mai săraci molestav pe episcopi cu plânsori pentru nedreptățile, ce bogații le făceau lor, și din lipsa mijloacelor bănești nu se puteau apăra de acele nedreptăți, iar episcopilor nu le ajungea timpul, nici puțința de a apăra pe cei săraci năpăstuiți din partea bogaților; pentru aceea consultându-se părinții dela sinodul cartagenean asupra modului, cum și în ce chip s'ar putea procura acestor săraci mângăiere, au aflat de bine a aduce canonul 83-lea, prin care roagă pe împărați ca să se îndure a așeza defensori, cari cu purtarea de grije a episcopului să apere la judecătoriiile politice pe săraci de nedreptățile bogaților.⁶¹

Deci praxa bisericeii noastre de astăzi în privința defensorilor puși din diregătorie lângă judecătoriiile bisericești, precum și în privința defensorilor puși din partea părților litigante este urmarea susținută până astăzi a susamintitelor canoane.

§. 442. Defensorul în vre-o cauză bisericească, ce se tractează la judecătoria bisericească, poate fi preot, diacon ori laic.

Canonul 18-lea al sinodului cartagenean rânduește: «că episcopii, presbiterii sau diaconii nu pot fi defensori, ca să-și procure hrana din vre-un lucru rușinos și neonest».

Această inhibițiune canonică orișicine o primește de temeinică și potrivită tagmei preoțești, că adecă un beneficiant bisericesc nu se poate face defensor într'un lucru rușinos și neonest pentru pozițiunea lui preoțească, fie aceea cu sau fără scop, ca deacolo să-și procure hrana sa.

Fiindcă însă noi, când zicem, că un beneficiant bisericesc poate să fie defensor într'o controversie, care se ventilează la judecătoria bisericească, vrem să înțelegem o ocupațiune onestă și științifică din partea acelu beneficiant preot sau diacon, carele primește defendarea unei cauze la judecătoria bisericească, dar nu

⁶¹ Vezi și Can. 2, IV. și sub-insemn. lui în Pidal. -- Bingh. Tom. II pag. 59.

și la cea civilă, căci avem din anticuitățile bisericești,⁶² și din praxa cotidiană bisericească exemple, care arată că ierarhia totdeauna a pus și pune defensori spre apărarea intereselor generale și speciale ale bisericii pretutindenea, unde aceea s'a cerut și se cere. De aci urmează, că și creștinilor ori preoților litiganți la judecătoriile bisericești trebuie să le fie iertat de a-și pune din cler sau din laici defensori pentru controversiile, care se tractează la una sau la altă judecătorie bisericească. Asertul nostru se întărește 1. prin acea împrejurare, că defendarea unui obiect la judecătoria bisericească nu se poate privi ca o ocupațiune neonestă pentru preot, căci o asemenea ocupațiune nu poate cădea în categoria cârcimăritului, vânătorului, arânzei, amestecului în lucruri lumești;⁶³ 2. prin canonul 3-lea IV, care iartă preoților de a primi epitropie și curatelă asupra copiilor orfani și nevârșnici, ce li s'ar conrede lor din partea jurisdicțiunii civile; iar în tâlcul acestui canon din pidalion cetim: că preoții pot lua asupra-le îngrijirea și apărarea oricăror averi ale parohiilor lor.

Deci recapitulând cele premise, zicem: că preotul ori diaconul, carele este cunoscut de canonist, și versat în procedura judicială bisericească, poate să fie cu aprobarea episcopului defensor într'o controversă subversantă între confrații săi ori alți creștini, ce se tractează la judecătoria bisericească, încât adevărat prin aceea nu se smintește chemarea lui preotească.

Tăierea V.

Despre procedura biserico-judecătorească.

§. 443. *Ce se înțelege sub procedura biserico-judecătorească?*

Sub procedura biserico-judecătorească se înțelege observarea acelor prescise canonice, după care judecătoriile bisericești trebuie să tracteze lucrurile de acuze și controversii bisericești.

§. 444. *Care este principiul procedurii biserico-judiciale?*

Principiul procedurii biserico-judiciale este după canoane¹ principiul investigațional, în urma căruia judecătoria bisericească

⁶² Bingham. Tom. II. pag. 62—63. — ⁶³ Vezi §-ul 231 despre ocupațiuni oprite preotului.

¹ Canon 5, I—6, II—9, IV—14 Sardic. — 12 Antioh. — 16 Cartag.

este chemată, ca pe lângă alegațiunile părților litigante să aflu prin investigațiune ordinândă din dregătorie adevărul material al subversantei acuze, ca astfel să-și procure deplină cunoștință despre starea lucrului, și așa după împrejurări factice să poată decide obiectul după dreptate.²

§. 445. De câte feluri este procedura biserico-judicială?

Procedura biserico-judicială este de trei feluri, și adevă: ordinară, extraordinară și sumară.

§. 446. Despre procedura judecătorească ordinară.

Procedura judecătorească ordinară este observarea acelor prescise canonice, pe care judecătorii bisericești trebuie să le observe în tractarea și deciderea obiectelor de natură sacramentală, și biserico-criminală, când și părțile litigante se supun observării acelor prescise canonice; prin urmare obiectele procedurii giudicale ordinare pot fi: cauzele matrimoniale, cauzele pentru repășirea dela logodnă, incuzele pentru o crimă bisericească, precum este orice abuz din partea arhierilor, preoților, diaconilor și a creștinilor, și prin transgresiunea canoanelor în chemarea lor.

§. 447. În ce stă procedura ordinară.

Procedura ordinară într'un proces stă într'aceea, I. că acuzatorul este dator a predă prezidiului giudicial acuză, carea se prezentează ședinței giudicale proxime, și aci se procetește, și apoi se hotărăște citarea acuzatorului și a acuzatului înaintea scaunului judecătoreșc; II. citațiunea această are a se face din partea unui scaun protopresbiteral prin un paroh, iar din partea unui scaun episcopesc mijlocit prin protopresbiter, iar nemijlocit prin parohul concernent al părților litigante, din partea unui scaun metropolitan prin doi episcopi exmiși,³ și a se luă dela cei citați revers în scris și acesta a se așterne judecătoriei spre știință oficioasă; III. dacă acuzatul nu s'ar înfățișă la cea dintâi citațiune, și ar rămâne în neascultare după a doua și a treia citațiune, care au a se face după modul acum arătat, neînfățișându-se nici în persoană, nici prin împuternicitul său defensor, atunci judecătoria condamnă în

² Can. 14 Cartag. — ³ Can. 74 apost.

privința acuzei pe un astfel de inculpat contumace,⁴ și dacă condamnatul ar vrea să se defende după executarea sentinței aduse în contra lui din contumaciă, el una ca aceasta nu o poate face cu valoare de drept, ci trebuie să recură la judecătorie pentru de a înoi procesul din partea sa, ceea ce nu-i poate denegă, și așa prin procesul înouit poate să se defendeze;⁵ IV. înfățișându-se amândouă părțile litigante, dar inculpatul nevrând nicidecum a se lăsa în apărare, judecătoria îl dechiară pe el de vinovat, și-l condamnă încă și la purtarea speșelor procesului; V. sentința judecătorească, ce se aduce în contumație, se pune în lucrare numai după 15 zile dela publicarea ei; VI. însă dacă acuzatul se înfățișează la judecătoria mainainte de expirarea acestor 15 zile, și dovedește în chip vrednic de crezut, că i-a fost cu neputință a se înfățișa la timpul prefipt, atunci judecătoria i iartă defenderea față cu acuza dată asupra-i, iar nevrând a da defensă, se condamnă a douaoară prin sentință nouă, și spre plățirea trapedului, ce acuzatorului a cășunat;⁶ VII. din contră când acuzatorul nu s'ar înfățișă înaintea judecătoriei nici după a treia citațiune, atunci judecătorie la petitul acuzatului, carele la citațiuni s'a prezentat înaintea judecătoriei, absolvează pe acesta de sub acuză, iar pe acuzatorul îl condamnă la plățirea cheltuielilor și a trapedului acuzatului;⁷ VIII. când amân-

⁴ Canon 74 apost. — ⁵ Canon 96 Cartag. — ⁶ Canon 27 Cartag.

⁷ Can. 74 apost. și 27 Cartag. Aci vine de a se observă, că de sub stricteța acestei proceduri se esime procesele matrimoniale, încât într'ânsele ocure absența unei fețe căsătorite, căci în asemenea cazuri numai după o absentare de cinci ani a unei persoane se poate aduce sentința judecătorească cu valoare de drept în contra părții absente. — Cap. 235, alinea 2, în Pravila mare. — Îndeobște în cauze divorțiale n'are loc sentința în contumație, și din nedefendere, ci mai mult judecătoria să întrebuințeze pedepse bisericesti în contra părților absente sau neascultătoare, și așa să le silească la comparațiune și defendere. Pentrucă prea ușor se poate întâmplă, ca părțile să se învoiască pe ascuns în divorț, și spre ajungerea cât mai curând a scopului lor să-și aleagă contumația părții acuzate ca mijlocul cel mai scurt și mai sigur pentru divorțare: pentru aceea defensorul misterului de matrimoniu este dator îndeobște, și deosebi în asemenea cazuri de contumație, ca să fie cu cea mai mare atențiune și stricteță cătră părțile litigante, unde subversează contumația, și să apere cu cea mai strânsă conștiențiozitate valoarea misterului matrimonialului, și susținerea căsătoriei între fețele litigante. — Așisderea sentință finală nu se poate aduce în contra beneficiatului contumace, ci numai sentință de suspendare dela oficiu, ceea ce se vede din canonul 74 apostolosc, și din Can. 27 cartaginean.

două părțile se înfățișează la timpul prefipt înaintea judecătorei, și incuzatul se arată aplecat a se lăsa în defendare, atunci judecătoria îndreaptă părțile litigante, și predând acuzatului spre răspundere acuza, le îndatorește a nu îndelungi procesul cu excepțiuni frivoli și cu trăgănări îndelungate ale alegațiilor, și iertând acuzatorului două alegațiuni — incuza și replica, — iar acuzatului iarăș două alegații — răspunsul de mântuință, și duplica; însă dacă treaba chestionată nu s'a lămurit prin aceste alegațiuni, atunci judecătoria iartă părților litigante la rugarea lor mai de parte a alegă, se înțelege de sine, că acuzatului îi compete alegațiunea din urmă; IX. că judecătoria ordinară are a pretinde dela părțile litigante, ca ele să observe modestia cuviincioasă în alegațiile lor, precum și respectarea personală reciprocă, dar și cătră însăș judecătoria, pentrucă judecătorei îi compete dreptul și îndatorirea a aduce pedeapsă de închisoare ori de bani spre vre-un scop filantropic asupra celui ce nu-și înfrânează limba și vatămă persoana judecătorilor, sau a contrarului său; X. judecătoria are a priveghea, ca părțile litigante să se țină strâns de meritul cauzei în alegațiile lor, și să nu le ierte lor nici o abatere dela aceasta; și XI. că judecătoria ordinară se îndatorește a lăsa părților litigante în voie liberă folosirea de remediile și beneficiurile de drept, și acele ale desluși lor.

§. 448. Despre procedura extraordinară judecătorească.

Procedura extraordinară judecătorească este acea normă prescrisă prin canoane, care judecătoria trebuie să o pună în lucrare, când partea incuzată nu dă judecătorei competente ascultare spre tractarea ordinară a acuzei de învinovățiri ridicate asuprași, nici voiește a se conformă citațiunilor oficioase judecătorești, ci toate acestea le desprețuește, defaimă judecătoria bisericească și acestea le face cu intențiune de a eludă autoritatea bisericească și de a scăpa de pedeapsă.⁹

§. 449. În ce stă procedura extraordinară bisericească.

Procedura extraordinară bisericească stă în observarea și efectuarea acelor canoane, care biserica le-a prescris spre tractarea acelor incuze, la care incuzatul nu voiește să se supună procedurii

⁹ Can. 27 Cartag. — ⁹ Can. 74 apost. și 27 Cartag.

ordine de proces. Norma procedurii acesteia extraordinare pentru judecătorii bisericești o aflăm în canonul 74 apostolesc, care așa sună: «Episcopul de s'ar acuza pentru oarece de cătră bărbați vrednici de crezământ, trebuie să se cheme de episcopi, și dacă se va înfățișa, și va recunoaște acuza, și se va condamna, să se statueze pedeapsa. Iar dacă sorocit fiind, nu se va înfățișa, a douaoră să se citeze, trimițându-se la dânsul doi episcopi, și dacă nici așa n'ar ascultă, să se citeze și a treiaoră, așisderea trimițându-se la dânsul doi episcopi; și dacă și acum va rămâne defăimând și contumace, sinodul să pronunțe în contra lui, ce-i va părea lui, ca să vadă, că substrăgându-se el de sub judecată, nu-și face sieși nici un câștig».

Iar în 37 canon al sinodului cartagenean aflăm pentru procedura extraordinară următoarea normă, unde cetim: «Dacă careva din episcopi se incuză, acuzatorul are a predă metropolitului acuza; să nu se oprească de împărțire celce se prihănește, fără numai dacă la timpul sorocit nu se va înfățișa spre a se apăra, adecă în restimp de o lună dela ziua, în care a primit citațiunea. Iar dacă ar arată niște cauze adevărate și silnice, care l-au împedecat pe el în înfățișare, atunci să i-se ușureze pe o altă lună întreagă. Iar după a doua lună nu se va împărțasi, până nu se va vădi curat. Și dacă la sinodul anual nu se va înfățișa, ca cel puțin acolo să se termine lucrul lui, atunci necomparațiunea lui așa se consideră, ca și cum el însuși pe sine s'ar fi condamnat, și pe cât timp va fi oprit dela cuminecătură în biserica sa, pe atât timp nu se va putea cuminecă nici în biserica parohială, iar acuzatorul, dacă totdeauna s'a înfățișat în zilele prefapte la judecătorie, nu se oprește dela cuminecătură; dar dacă acuzatorul nu s'a înfățișat, atunci se lipsește el dela împărțire, iar episcopul se restituie în aceea, însă așa, că acuzatorului nu i se poate denegă facultatea de a prosecuă incuza sa, dacă va dovedi în chip vrednic, că el ar fi vrut, dar n'a putut să se înfățișeze la timpul prefapt; aceea încă să se știe apriat, că dacă persoana incuzatorului de un episcop se prihănește, atunci acuza lui nu se primește, fără numai dacă aceea este în propria lui treabă, dar nu în cea bisericească.»¹⁰

¹⁰ Vezi și §-ul 448 și adnotațiunea de acolo.

§. 450. *Despre procedura sumară judecătorească.*

Procedura sumară judecătorească este acea normă, care se pune în lucrare la acele obiecte de controversă, care se pot tracta și prejedecă fără șgomotul unui proces formal. Astfel de obiecte sunt acelea, care de substrat n'au vre-o crimă bisericească, ci simplu vre-o pretensiune cu privire la al meu și al tău, adecă pentru scurtarea venitului din epatrafil, sau neînțelegeri între un preot și comuna bisericească, sau și neînțelegeri între cei căsătoriți.¹¹

§. 451. *In ce stă procedura sumară?*

Procedura sumară stă în aceea, că judecătoria bisericească cărei acuzatorul i-a prezentat acuza sa, chiamă pe incuzatul înaintea sa după formalitatea din §-ul 447, ca să-i vestească cauza dată asupra lui, și după aceasta îi dă acuza spre răspundere într'un termin mai scurt decum este prescris pentru lucruri de crimă, adecă într'un termin mai scurt de o lună, va să zică de 15 zile. După ce acuzatul a predat președintelui judicial răspunsul său, și acesta s'a prezentat judecătoriei, atunci se aduce deciziune spre sorocirea amânduror părților înaintea judecătoriei, unde înfățișându-se ele singure sau prin defensorii lor, li se cetește acuza și răspunsul, și se provoacă a expune cu viu graiu cele ce ar mai aveă a reflecta fiecare parte spre apărarea sa, și acele secretarul judicial le ia la protocol; și din alegațiile verbale ale părților litigante văzându-se că obiectul de controversă s'a lămurit din destul, judecătoria enunciază sentința decisivă, carea după urmata publicare în auzul părților respective se și pune numai decăt în lucrare. Iar în caz de neînfațisare la citațiunea oficioasă a acuzatorului ori a acuzatului, judecătoria purcede în cauze subversante după cele ce s'au expus în §-ul 447 despre cei contumaci acuzatori și acuzați.

§. 452. *De câte feluri poate să fie activitatea judecătoriei în procedura judicială?*

Activitatea judecătoriei în procedura judicială poate să fie după praxa uzuată și susținută de patru feluri, și adecă 1.

¹¹ Can. 5. I. — Can. 6. II. — Can. 9. IV. — Can. 14 Sardic. — Can. 12 Antioh, — Can. 16. Cartag.

prin protocol, când acuzatorul compare înaintea judecătoriei cu rugărea, ca acuza lui să se ia la protocol și să se pertracteze; 2. prin decretare, când în decurgerea procesului se aduce vre-o deciziune judiciară potrivită împrejurărilor faptice; 3. prin corespundențe oficioase cu alte jurisdicțiuni, și 4. prin adunarea și așezarea actelor procesuali în ordinea cuviincioasă.

I. Ce se ține de luarea acuzei la protocol, judecătorul are a observă: ca înprotocolarea acuzei să se facă în prezența acuzatorului, ca protocolul să i-se procetească, și recunoscându-l de icoana adevărată și fidelă a expozițiunei sale, să-l întărească cu subscrierea sa proprie; ca în protocol să se însemneze timpul și numele celor ce au fost de față la compunerea lui, locul compunerii lui, precum și numele concipientelui. Astfel de protocol are valoare de dovadă legală, deși partea contrară îl poate împugnă, că adevărat la compunerea lui s'ar fi făcut una sau altă greșală formală, ceea ce până când nu se va demonstra, protocolul rămâne ca un document judiciar valid.

II. În privința unei decretări judiciari vine de a se observă: ca aceea să nu se confunde cu sentința, căci sentința se referă la meritul controversiei subversante, iar decretarea privește la partea accidentală a procesului, precum este regularea procesului, și împlinirea îndatoririlor uneia sau a amânduror părților litigante; s. e. decretarea este bună, când judecătorul în urma decretării împărtășește acuzatului acuza spre răspundere, sau acest răspuns spre replicare acuzatorului; sau când judecătorul decretează, că bărbatul, carele a pornit asupra muierei sale proces divorțial, și sub decursul procesului a scos pe muierea sa din casă, să și fie dator a da muierei sale intertențiune pe timpul duratei procesului; din contră decretarea judiciară ar fi greșită, când judecătorul ar decide, ca bărbatul, carele are proces divorțial cu muierea sa, și pe aceasta nu o suferă în casă sub decursul procesului, să fie îndatorat a da muierei și intertențiune, și zestrea ei, căci prin asemenea decretare s'ar preocupă sentința finală; așisderea decretarea aceea judiciară ar fi greșită, când s'ar ordina din partea judecătoriei, ca preotul inculpat pentru vre-o crimă bisericească să se suspende dela oficiu și beneficiu, și în decursul procesului să se înlocuiască parohia lui prin alt paroh definitiv, dupăce decretarea în asemenea caz se poate re-

feră numai la suspendarea interinală a incuzatului preot dela oficiu și la uzuarea unei jumătăți din veniturile parohiali, căci altă jumătate a veniturilor compete aceluși preot, carele vremelniceste administrează aceea parohie.

III. În privința corespondințelor oficioase observăm: că acele se îndreaptă către alte oficiuri coordonate sau și superioare, și ele dovedesc activitatea judecătorească spre câștigarea dovezilor referitoare la persoana litigantă, sau la treaba însăși de controversie.

IV. Ce se ține de adunarea și punerea în ordine cuviincioasă a actelor procesuali, numai atât observăm: că judecătoria trebuie să se convingă mai înainte de a purcede la tractarea finală a vre-unui proces, că adunatu-s'au și pusu-s'au în ordine actele țitoare de procesul respectiv, și compus'a referintele sumarul, va să zică: rotulul acelor acte, căci dela ajustarea cuviincioasă a actelor procesuali atârnă, ca judecătoria să poată dechiară vre-un proces de calificat spre încheiere și aducerea sentinței decisive și finale.

Tăierea VI.

Despre probațiuni.

§. 453. *Ce se înțelege sub probațiuni?*

Sub probațiuni se înțeleg acele temeieri, prin care se demonștră faptele și împrejurările subversante, dela care atârnă decidera unei cauze controverse.

§. 454. *De câte feluri pot fi probațiunile?*

Probațiunile pot fi de cinci feluri, și adecă 1. prin mărturisire; 2. prin mărturii; 3. prin oculata judecătorească, și a celui pricepător de treabă; 4. prin documente; și 5. prin jurământul părților.

I. Mărturisirea.

§. 455. *Ce este, și de câte feluri este mărturisirea?*

Mărturisirea este dechiarățiunea unei părți litigante, prin care se recunoaște de drept, sau un lucru întreg, sau o parte esențială a lui, sau o împrejurare laterală, dar momentoasă a aceluia.

Aserțiunile favoritoare, pe care vreo partidă le face înaintea judecătoriei, ori afară de judecătorie în interesul său spre respingerea sau micșorarea responsabilității, nu se consideră de mărturisiri.

Aci vine de a se observă, că mărturisirea cu valoare de probațiune o poate face numai persoana litigantă, dar nu și a treia oarecare persoană, căci mărturisirea, care o face persoana a treia, se chiamă testificațiune. — Ar fi o părere greșită, când cineva ar crede, că numai mărturisirea făcută înaintea judecătoriei are putere de dovadă, pentrucă și mărturisirea făcută afară de judecătorie, dacă aceea se dovedește, între anumite împrejurări, poate aveă mare influință asupra convingerii judecătorului.

Mărturisirea este de trei feluri, 1. prin care acuzatul recunoaște necondiționat înaintea antistiei judecătorești la început sau în decurgerea procesului pretensiunile acuzatorului;¹⁹ 2. dacă o partidă depune o mărturisire rezervată, adecă când cineva depune anumit o mărturisire, însă adaugă la ea rezervațiuni, prin care în favoarea sa voiește a delătura ori a micșora responsabilitatea sa; d. e. cumcă el a făcut adulter din greșală în persoană; cumcă el apărându-se pe sine, a bătut pe cineva; ori cumcă el a neîndreptățit pe acuzator în privința veniturilor stolare în mai mică măsură, decum pretinde acuzatorul; 3. mărturisirea poate fi și prefăcută, ca o urmare a neascultării de citațiunea judecătorească, știind cel contumace, că el nu poate aduce cu temeiu nimic spre justificarea sa.

II. Martorii.

§. 456. Cine se chiamă martor?

Martor se chiamă acela, care adeverează despre vreo faptă sau întâmplare, care el o a văzut și o cunoaște; sau martor se chiamă unul ca acela, care împărtășește judecătoriei ceea ce el știe despre vreo faptă sau întâmplare. Toți aceia, cari au auzit numai dela alții, ori au numai presupuneri despre vreun fapt, fără de a putea aduce argumente factice despre lucrul subversant, nu se consideră de martori.

¹⁹ Confessio in jure.

§. 457. *Cine nu poate fi martor?*

Martor nu poate fi acuzatorul, nici acuzatul în propria lor controversie, nici judecătorul respectiv afară de acel caz, când vreo faptă ori întâmplare s'a comis în prezența lui sub timpul funcționării ca oficial judicial. Mai departe martor nu poate fi omul lingușitor, jucăuș, sau osândit prin judecătoria bisericească ori politică, omul clevețitor, fur, sau adulter, și pătat cu oarecare nelegiuire, fără să se fi curățit, precum și acela, carele a testificat mai înainte spre partea unuia, și apoi ar voi să testifice și în contra aceluiași.¹³

§. 458. *Ce se cere spre validitatea unei mărturii?*

Spre validitatea unei mărturii se cere 1. ca martorul să fie persoană vrednică de crezământ; 2. ca se cunoască din propria sa vedere fapta sau întâmplarea, despre care testifică; 3. ca să știe spune anul, luna și locul faptei ori al întâmplării adevărate; 4. designarea zilei și a oarei nu se cere; 5. ca cel puțin doi ori trei martori să testifice despre lucrul pus în întrebare;¹⁴ 6. ca mărturiile să se facă înaintea judecătoriei ori a dregătorului activizat spre acest scop; 7. că arhieriei se pot crușa dela înfățișare înaintea judecătoriei spre testificare, și a se ascultă în odăile lor;¹⁵ 8. că amploiații bisericești și politici pot da în scris testificațiunile lor, dacă momentozitatea obiectului nu va pretinde indispensabil înfățișarea lor înaintea judecătoriei spre testificare; și 9. în fine spre validitatea unei mărturii se mai cere și întărirea ei prin jurământ, căci mărturiei nejurate nu se crede.

§. 459. *Care persoane sunt eliberate și care nu dela depunerea vreunei mărturii?*

Acele persoane sunt eliberate dela depunerea unei mărturii, care sunt consanguine între sine până la gradul al șeptelea de consanguinitate, ori afine până la gradul al șaselea de cuscrie de două neamuri, ori până la gradul al treilea de cuscrie de trei neamuri, precum sunt: părinții și fii, socrii și ginerii, părinții vi-

¹³ Can. 75 apost., și subînsemn. I. din tâlcul acestuiași canon din pidalion. — ¹⁴ Can. 75 apost. și Mat. XVIII, 16. — ¹⁵ Subînsemn. canonului 75 în Pidalion.

tregi și filii vitregi, fiastrii și cumnații, căsătorii și logodiții, cari toți laolaltă ar putea să depună mărturie, dar nu-se pot silii la aceea. Iar unui duhovnic nu i-se iartă, de ar și vreă depunerea mărturiei asupra lucrului, ce i s'a descoperit sub sigilul ispovedaniei.¹⁶

Din contră fiecare este dator a depune mărturie spre adevierea unui lucru ori întâmplări, ceea ce o știe și o cunoaște, și de sub acest obligământ, fiind provocat din partea judecătorei nu se poate subtrage nici acela, carele a jurat lui Dumnezeu, că în toată vieța sa nu va depune la nici o întâmplare mărturie.¹⁷

§. 460. *Cari martori sunt incapaci și suspecți?*

Martori incapaci și suspecți sunt preste tot aceia cari 1. sunt neghiobi; 2. minoreni; 3. cei pătați cu numele de infamie; 4. cei cunoscuți de oameni mincinoși; 5. cei de sub vre-o pedeapsă bisericească sau politică; 6. pentru cari s'au dovedit, că au depus mărturie strâmbă; 7. cei cu vieță imorală; și 8. cei de tot necunoscuți.

Iar martori relativ incapaci și suspecți sunt toți aceia, 1. cari vreau să depună mărturie spre ajungerea vreunui folos al lor; 2. cari au cătră unul dintre litiganți o deosebită predilecțiune și amiciție, dacă și nu sunt consanguini sau afini cu acela; 3. cari sunt deopotrivă consanguini sau afini cu părțile litigante; 4. cari stau în vreo corelațiune oficioasă, ori dependință cu unul dintre litiganți; și 5. cari au vreo deosebită antipatie, ori dușmănie cătră unul dintre litiganți.

III. Oculata.

§. 461. *Ce, și de câte feluri este oculata?*

Oculata este acea observațiune, carea însuși judecătorul o a făcut fără deosebire de chip, adecă prin vedere ori auz din

¹⁶ S. Ioan Chrisostom afirmă: «că spre dovedirea acuzei în contra celui ce a ocărit și bătut pe tatăl său, ajunge mărturia a singur tatălui, pentru că niciodată tatăl nu se face acuzător de fiul său, căci tatăl averea și însăși vieța sa o pune pentru fiul seu, dacă ocara, ce fiul a făcut asupra tatănesău, n'ar fi adevărată și săvârșită». — Vezi și canon. 68 Cartagenean. —

¹⁷ Can. 28 al Sfântului Basiliu.

descoperirile verbali sau din alegațiunile scrise ale părților litigante. Propria oculată, va să zică, propria observațiune a judecătorului stă mai pre sus de orișice probațiune sau mărturie produsă în proces, căci oculata proprie i dă judecătorului încredințare nemijlocită despre treaba pusă în întrebare, când celelalte probațiuni i dau judecătorului numai mijlocită încredințare; de aceea oculata proprie a judecătorului nu admite nici o probațiune contrară până atunci, până când nu s'ar dovedi pe deplin, că oculata proprie a judecătorului ar fi fost o presupunere greșită.

Iar oculata pricepătorului de treabă este acel document, care pricepătorul de treabă îl dă despre un lucru, pe care dânsul l-a cercetat după regulile științei și artei, și în chip științific și legal deslușește starea adevărată a trebii chestionate; s. e. oculata medicului despre bătaie, ori structura trupului a unei sau altei părți în procesul divorțial. Astfel de document are deplină valoare înaintea judecătoriei bisericești mai cu seamă, dacă medicul a fost autorizat din partea judecătorească, și ca atare a făcut oculata. — Pot fi însă întâmplări, care se silească pe judecătorie de a decretă oculata făcândă prin mai mulți medici, și a cere dela ei o părere colectivă spre a putea afla cu oareșicare mai mare siguranță starea adevărată a lucrului; astfel de caz poate fi nașterea timpurie, și întârziată, când adecă muierea naște în luna a șaptea dela mărıtatul ei, și bărbatul nu voiește se recunoască fătul de al său, și învinuește de adulteră pe muierea sa; oricând o muiere naște în luna a zecea și unsprezecea după moartea bărbatului ei, și rudeniile aceluia nu recunosc fătul de al răposatului lor consanguin, și-l dechiară de nelegiuit.

IV. Documentele.

§. 462. *Ce se chiamă în proces document, și de câte feluri poate fi acela?*

Document se chiamă în deobște în proces orișice scrisoare, care ocură între actele procesuali ca un mijloc de probațiune; iar în înțeles mai strâns document se chiamă aceea scrisoare, carea cineva o a compus spre susținerea în memorie a vreunei voințe, fapte, ori întâmplări spre adevărire pentru timpii viitori. Astfel de scrisoare — chrisov — dacă se produce în original, sau

și în copie autenticată prin judecătorie, are valoare de probațiune, și se privește la judecătorie ca un mijloc foarte însemnat de dovadă.

Documentul poate fi public ori privat; public se zice, când a urmat dela judecătorie, sau dela un dregător public; iar privat este acela, care a purces dela persoană privată. Documentul privat poate fi simplu, ori autenticat; cel autenticat se zice acela, a cărui autenticitate este constatată prin judecătorie. Copia unui document se chiamă autenticată, când s'au colaționat cu originalul prin judecătorie, și aceasta testifică din dregătorie, că copia colaționată corăspunde originalului în toate. Iar acele documente, cărora le lipsesc aceste momente, se numesc simple.

§. 463. Despre puterea de probațiune a documentelor.

Puterea de probațiune a documentelor într'un proces atârnă dela cvalitatea lor; 1. dacă sunt documente publice, apoi au deplină valoare de probațiune; 2. dacă sunt documente private, apoi lucrul stă întru aceea, că recunoscuse de autentice, ori că poate-se dovedi autenticitatea lor, dacă aceea se neagă din partea contrară. În contra încuzatului de regulă dovedesc documentele private, constatându-se autenticitatea lor; iar din contră în favoarea lui de regulă nu pot dovedi nimic, fiindcă aserțiuni în favoarea sa poate scrie într'un document ori și cine după plăcere. Testamentele sau alte adeverințe ale unei persoane, când produc în privința unei a treia persoane urmări de drept, atunci au valoare de documente după împrejurări în favoarea sau nefavoarea și acestei a treia persoane. Iar dacă documentele cuprind o adeverință ori părere a unui pricepător de lucru, apoi atârnă dela buna chibzuială a judecătorului, ca să deă și ce fel de putere de probațiune să deă unui asemenea document. Obvenind judecătorului în vreo privință îndoieli despre o atare adeverință sau opiniune a unui pricepător de lucru, atunci trebuie luate măsurile de lipsă, ca martorul s'au pricepătorul de lucru să fie ascultat și jurat înaintea judecătoriei în modul acela, ce se recere, pentruca asertul lui să aibă putere de probațiune. În cauze mai însemnate nu poate pune judecătorul nici un preț pe adeverința dată afară de judecătorie a unui martor sau pricepător de lucru, pentrucă uneia ca aceleia îi lipsește forma legală, ce se recere pentru puterea de probațiune.

V. Jurământul.

§. 464. *Cum a învățat Christos despre jurământ?*

Christos, precum ne arată cuvântarea lui de pe munte, a învățat pe cei de față așa: «ați auzit că s'a zis celor de demult: să nu juri strâmb, ci să dai Domnului jurământurile tale; iară eu zic vouă: nici decum să nu jurați nici pe cer, căci este scaunul lui Dumnezeu, nici pe pământ, căci este așternutul picioarelor lui, nici pe Ierusalim, căci este cetatea marelui Împărat nici pe capul tău să nu juri, căci nu poți face un păr alb sau negru, ci să fie cuvântul vostru: așa, așa: nu, nu; și ce este mai mult decât acestea, dela cel rău vine».¹⁶

Când cineva va lua după înțelesul literar această învățătură a lui Christos, și nu va consulta și celelalte învățături ale Mântuitorului despre jurământ, lesne ar putea veni la acel gând, că Domnul Christos peste tot a oprit jurământul. Inșă trebuie să știm, că Christos cătră ce fel de popor a ținut cuvântarea sa de pe munte, și ce fel de jurământ a oprit? și apoi trebuie să considerăm și celelalte învățături ale Mântuitorului, și atunci ne vom convinge, că Christos a oprit în cuvântarea sa de pe munte jurământul strâmb, și că iartă creștinilor depunerea jurământului adevărat în lucruri momentoase.

Christos a cunoscut, că în mulțimea aceea a poporului, carea l' încunjurase pe el la cuvântarea sa de pe munte, se aflau prea mulți mincinoși și prepuitori, carii nu-și fac nici o împuțajune de jurământ drept ori strâmb, în lucru momentos, ori mic: pentru aceea Christos vrând a îndreptă moravul cel stricat al acelor mulți oameni mincinoși și prepuitori, cari îl ascultau pe el acolo, și a le arăta lor, că este păcat a jură strâmb, s'au a jură în lucruri mici, care se pot adevări din destul cu «așa» ori cu «nu»; i-a învățat pe ei «să nu jurați, ci să fie cuvântul vostru, «așa», «așa»; «nu», «nu»; iar ce este mai mult de acestea, dela cel rău este».

Să vedem acum și celelalte învățături ale lui Christos despre jurământ, și vom afla, că Christos a învățat: «că în gura a

¹⁶ Mateiu V. 33—38. —

două sau trei mărturii să stee tot cuvântul»;¹⁹ de aci numai decât urmează, că Christos iartă jurământul, și că pentru adevărarea vreunui lucru nu ajunge una, ci două sau trei mărturii.

Și de vom considera și celelalte învățături ale Mântuitorului despre jurământ, vom afla, că Christos a designat creștinilor și chipul jurământului, osândind chipul jurământului cărturarilor și fariseilor, și numindu-i povățuitori orbi, căci aceștia ziceau: «că celce se jură pe biserică nu este nimica, iar cine va jură pe aurul bisericei, acela este dator»; însă Christos arătându-le rătăcirea lor, i-a înfruntat pe ei, și le-a zis lor: «nebulilor și orbilor! ce este mai mare, aurul, sau biserica, care sfințește aurul? voi ziceți: că cel ce se jură pe altar, nu este nimica, iar celce se va jură pe darul, ce este pe altar, acela este dator; nebunilor și orbilor; ce este mai mare, darul sau altarul carele sfințește darul? deci celce se jură pe altar, jură-se pe el, și pe toate cele ce sunt deasupra lui; și celce se jură pe biserică, jură-se pe ea, și pe celce locuește într'ânsa și celce se jură pe cer, jurăse pe scaunul lui Dumnezeu și pe cel ce șade pe el.²⁰

Din toate aceste urmează, că Christos oprește numai jurământul în lucruri mici, jurământul strâmb și fățarnic al cărturarilor și fariseilor; că pentru întărirea vreunui lucru se cer două ori trei mărturii, și celce se jură, jure-se pe Dumnezeu, dar nu pe lucruri de mâni omenești.

§. 465. *Despre probațiune prin jurământ.*

Probațiunea prin jurământ are a se înțelege așa, că precum jurământul preste tot nu este oprit, așa preste tot nu se iartă, ca cineva să fure după plac²¹; și așa jurământul se poate întrebuința ca un mijloc de probațiune atunci, când I. unul dintre litiganți se dechiară înaintea judecătoriei, că voiește a se lăsa de prosequarea cauzei, dacă contrarul va jură, că expozițiunea adusă în contra lui este falsă; astfel de jurământ se chiamă «delat și decisoriu», căci decide finalminte procesul; II. când într'un proces există despre vreo afirmațiune numai o dovadă imperfectă, și aceasta nu se poate face perfectă altcum, fără numai prin

¹⁹ Mateiu XVIII, 16. — ²⁰ Mateiu XXIII, 16—22. — ²¹ Balsamon în tâlc. Can. 29, al S. Basiliu la Beveregiu.

jurământ; în asemenea cazuri este iertat judecătorului a ordona jurământ spre deplinirea dovezei imperfecte, sau spre resfrângerea ei, și atunci acel jurământ se chiamă «supletor», iar acesta «purgator». În privința jurământului supletor vine de a se observa: că acuzatorul se provoacă din partea judecătoriei la depunerea jurământului supletor atunci, dacă dovada lui imperfectă are valoare mai mare de o jumătate de dovadă, iar acuzatului i se iartă depunerea jurământului purgator atunci, când dovada imperfectă adusă în contra lui are valoare de o jumătate de dovadă.

§. 466. Ce este și unde are loc jurământul zenonian?

Jurământul zenonian²² este cea testificațiune, care o face nedreptățitul în proces din cauza lipsirii potențioase de preavutul său beneficiu, și din cauza rebonificațiunei pagubelor, care i s'au făcut lui în urma acestei lipsiri potențioase. Acest jurământ, care se chiamă și subsidial, are loc la o acuză suscitată în contra unei lipsiri potențioase dela beneficiu, și se iartă acuzatorului a jură atunci, când el nu este în stare de a documenta altcum, decât prin jurământ paguba avută din lipsirea potențioasă de beneficiul său. La asemenea întâmplări înțelepțește va face păgubitul, dacă pretensiunea sa nu o va exageră, căci ea are a se limita prin judecătorie, și căci aceasta are să iee în considerațiune și alegațiile părții contrare, prin urmare jurământul zenonian nu dirimă cauza, și așa acuzătorul are a se mulțumi cu acea sumă de desdaunare, care-i rezolvă judecata. S. e. jurământul zenonian este, când o comună bisericească lipsește cu puterea de funcțiune pe preotul său, și până preotul caută repunerea sa la consistor, și acesta învestigează, și o prejudecă cu repunerea preotului în beneficiul lui preavut, în'raceea trece un timp de câteva luni, și preotul păgubindu-se cere rebonificarea pagubei sale dela potențioșii contrari, și arătând în scris paguba sa, judecătorii il provoacă ca să dovedească în chip vrednic de crezământ, că într'adevăr atâta pagubă a avut, precum o a specificat și el atunci poate lua refugiu la depunerea jurământului, și jurământul acesta se consideră ca o probațiune a pretensiunei sale.

²² Așa numit după numele împăratului roman Zenone, carele a stabilit acest fel de jurământ.

§. 467. *Despre jurământul strâmb.*

Fiindcă jurământul se consideră ca o rugăciune, prin care se testifică pentru adevăr și pentru aducerea împrejurărilor dubioase la o certitudine, și fiindcă judecătorul ia rezultatul jurământului de punct de mănecare la aducerea sentinței în controversă subversantă,²³ dar și Christos oprește jurământul strâmb, precum și porunca a noua din decalog: pentru aceea legiuiește canonul 25 apostolesc: «că episcopul, ori diaconul, carele a călcat jurământul, să se suspende, iar dacă mărturisește strâmb asupra cuiva, să i se iee de tot darul». Și fiindcă mărturisirea strâmbă se poate face și prin iscălitură: pentru aceea, de va subscrie preotul ceva pe nedrept, se depune, iar lumenii se opresc dela sfânta cuminecătură pentru jurământul strâmb, și iscălitura nedreaptă.²⁴ Apoi și apostolul învață, zicând: «știți că legea nu se pune dreptului, ci celor fără de lege, celor nesupuși, celor răi, — și celor ce jură strâmb».²⁵

§. 468. *Cine se absolvă de vreun jurământ?*

Precum nime nu se absoalvă dela depunerea jurământului la provocarea judecătoriei: tocmai așa 1. se disoalvă fiecare de acel jurământ privat, cu care cineva s'a apromis cătră Dumnezeu, că el nicicând nu se va preoți;²⁶ 2. carele a depus jurământ în urma unei sile neresistibile;²⁷ 3. carele face jurământ de răs, s. e. că nu va gustă în toată vieața sa carne de porc;²⁸ 4. carele a jurat în sine, să facă cuiva pagubă, dar aceea n'a efeptuit-o, căci și Irod mai bine ar fi făcut, de n'ar fi rămas lângă jurământul, ce l-a făcut fetei Irodiadei, căci atunci n'ar fi făcut uciderea nedreaptă a sfântului Ioan Botezătorul;²⁹ 5. toți acei călugări, cari la dispozițiuni arhieresti se rânduesc afară de mănăstirile lor, să ducă vreo chemare în curțile arhierilor lor ca proto-ori arhidiaconi, protosingeli, ori profesori în instituttele literare, pedagogice, teologice și gimnaziale, ori și postul de paroh, — se desleagă dela jurământul prin care ei au jurat, că dintre murii mănăstirei nu vor ieși în toată vieața lor.³⁰

²³ Blastariu Cap. XXXII, lit. E. — ²⁴ Pravila mare cap. XXV. — ²⁵ I. Timof. cap. I, 9-10. — ²⁶ Can. 10 S. Basiliu. — ²⁷ Can. 17, 81 și 82 S. Basiliu. — ²⁸ Canon 28 S. Basiliu. — ²⁹ Can. 29 S. Basiliu. — ³⁰ Tâlcul canonului 4, IV. in pidal. și Can. 4, I-II. —

Tăierea VII.

Despre sentința judecătorească.

§. 469. *Ce este sentința judecătorească.*

Sentința judecătorească este precizarea finală a urmării discusiei judecătorești asupra vreunei acuze ori controverse; s'au sentința luându-se subiectiv este enunțierea judecătoreii asupra vreunei acuze ori controverse; iar sentința luându-se obiectiv este înșai treaba judecată.¹

§. 470. *Ce este de observat din partea forului judicial la aducerea unei sentințe?*

La aducerea unei sentințe este de observat din partea forului judicial:

1. că judecătoria se constee afară de președinte și secretar din atâți membrii, câți sunt prescriși spre aducerea unei sentințe valide;

2. că personalul judecătoresc să fie jurat; aceasta trebuie să se observe și cu membrii substituiți;

3. că procesul să se examineze, dacă se ține de competența forului respectiv bisericesc;

4. că să se cerceteze după rotulul actelor procesuali, că ventilatu-s'a cauza subversantă cu observarea formelor prescise și inrotulatu-s'au toate acele acte și documente, la care în proces se face provocare;

5. că părțile litigante întocmi'au alegațiile lor potrivit acuzei principale și așternutu-le-au acelea judecătoreii cu dechiarățiune, că ele neavând a alege mai departe, doresc finala deciziune a cauzei lor; căci în caz contrar sentința finală nu se poate aduce cu validitate, afară numai dacă înșai judecătoria va află de bine a dechiară alegațiile părților de încheiate, ca actele se nu degeneze în frivolități prin alegații ulterioari;

¹ Cuvântul «sentina» vine dela verbul latin «sentio», și însemnează în limbajul juridic manifestațiunea simțului judecătorilor.

6. că luatu-s'au martorii sub jurământ? căci altcum martorului nejurat nu se crede;

7. că documentatu-s'au de ajuns în formă legală postulatul acuzei?

8. ori că doară s'a documentat de ajuns în formă legală respingerea postulatului acuzei?

9. că există, sau nu? între actele procesuali și documentul despre sorocirea părților litigante înaintea judecătoriei spre a se dechiară: că vreau, ori nu? a mai alegă mai departe în procesul lor; pentrucă când una parte dintre litiganți n'ar voi se renunțe la alegațiile ulterioari, atunci dacă se va vedeă, că cauza nu este de ajuns ventilată, se concede din partea judecătoriei cu observarea timpului prefipt alegațiunea ulterioară până și la cuinduplică în cazuri extraordinare, și dacă n'ar alegă până la eșirea timpului prefipt prin judecătorie, atunci judecătoria este în dreptul său a dechiară procesul de încheiat, și a nu acceptă escepțiunile întârziate afară de procesele de degradație, de divorț, și de vătămarea sfințeniei și a păcii bisericeii; în deobște, judecătoria poate luă în considerațiune și alegațiile întârziate, dacă acele nu sunt prejudițioase pentru vaza judecătoriei.

§. 471. *De câte feluri este sentința?*

Sentința este de două feluri, și adecă 1. definitivă, și 2. interlocutorie; aceea se aduce la încheierea procesului și se extinde asupra tuturor momentelor din alegațiile părților litigante, astfel de sentință se chiamă și finală; iar aceasta, adecă interlocutoriă sentință este aceea, carea se aduce în decurgerea vreunui proces spre deslegarea întrebării despre competența forului, ori spre admonițiunea părților de a alegă, ori spre sorocirea lor de a se înfățișă înaintea judecătoriei, ori și spre provocarea martorilor de a întări cu jurământ fasiunile lor. Se înțelege de sine, că precăt sentința interlocutorie, pe atât și mai mult sentința definitivă trebuie să fie motivată cu învățăturile lui Christos, cu cele ale apostolilor, și cu canoanele sinoadelor locali și ecumeneice, sau și cu interpretațiunile autorizate de stăpânirea bisericească ale interpreților canoniști.²

² Vezi în §-ful 452 sub II despre decretări judiciali.

§. 472. *Cum are a se face publicarea sentinței interlocutorie și a celei definitive?*

Publicarea sentinței interlocutorie are a se face părților litigante, dacă ele se află în locul reședinței judecătorei, sau prin citațiunea lor înaintea judecătorei spre a ascultă sentința interlocutorie, sau prin extrasul din protocolul judecătoresc, care li se admanuă prin servitorul oficiului prelângă adeverință despre primirea sentinței judiciali, care adeverință apoi servitorul oficiului o predă judecătorei; iar dacă părțile litigante locuiesc afară de locul reședinței judecătorei, atunci acelea se sorocesc spre auzirea sentinței interlocutorie prin parohul lor respectiv, carele ia în scris dela ele adeverință despre sorocirea sau în-cunoștințarea lor despre acea sentință interlocutorie, care adeverință apoi o așterne judecătorei.

Iar publicarea sentinței definitive are a se face în următorul chip, și adecă: dupăce sentința definitivă s'a adus cu observarea celor observânde, judecătoria se îndatorește a prefige un termin pentru publicarea sentinței, și a soroci în modul sus-amintit pe cei litiganți spre ascultarea sentinței. Actul publicării trebuie să se facă cu oareșicare solenitate, și adecă personalul judecătoresc are să fie de față, și îmbrăcat în vestminte potrivit tagmei preoțești; pe masa judicală trebuie să fie crucea, cartea evangheliilor și a canoanelor și două luminări cu lumini aprinse, și înfățișându-se părțile litigante, secretarul judical le ceteste lor la auz și spre înțeles sentința definitivă adusă în controversia lor. Publicarea aceasta trebuie să se facă ziua înainte de amiazi, dar la caz, când părțile s'ar întârziă cu înfățișarea din oareșicare cauză fundată, atunci publicarea sentinței se poate săvârși și după amezai și seara la lumină.

§. 473. *Despre urmările de drept ale unei sentințe publicate.*

Urmările de drept ale unei sentințe publicate se înfățișează în aceea,

1. că din partea judecătorei, carea a adus sentința, și o a publicat, nu se mai poate schimbă ori modifică acea sentință, căci una judecătoria numai odată poate judecă și aduce hotărîre în unul și acelaș obiect;

2. că sentința publicată trece în putere de lege, dacă părțile interesate se mulțumesc cu aceea, și pune controversiei fine;

3. că părților litigante, la caz de nemulțumire cu sentința publicată, li se iartă uzuarea beneficiului de drept prin însinuarea apelației la forul competent superior bisericesc; însă apelația aceasta trebuie să o facă sau numai decât la finirea publicațiunii sentinței finale, sau însinuând judecătoriei apelația la publicarea sentinței, aceea să o prezenteze la judecătoria inferioară în răstimp de cincisprezece zile, căci după acest răstimp trece sentința finală în putere de lege, și apelația nu mai are loc, și celce răstimpul acesta pentru apelație l-a negles, nu se poate ajutoră altcum, fără cu un recurs, prin care să ceară dela judecătoria inferioară voie de a resuscită și înnoi procesul, ca astfel să-și procure judecată nouă;³

4. că părții litigante, carea se simte agravată prin sentința definitivă, îi este ertat a face după publicație excepțiuni în contra sentinței, însă numai până ce sentința n'a trecut în putere de lege. Astfel de excepțiuni au loc *a*) în procesul matrimonial încheiat cu divorț total; *b*) în procesul crininal bisericesc finit cu degradarea unui beneficiat bisericesc; *c*) în procesul, în care sentința definitivă s'a bazat pe unele documente, a căror falsitate condamnatul se apromite, a o puteă demonstra; și *d*) în procesul, în care judecătoria din lipsa altor documente vrednice de crezământ, a adus sentința finală pe baza unui jurământ supletor. — Excepțiunile acestea, care se zic și justificațiuni, dacă partea excipientă le-a predat judecătoriei mai nainte de a trece sentința finală în putere de lege, se alătură la celelalte acte procesuale și sentința finală, și se înaintează la forul superior apelatorial.

Tăierea VIII.

Despre remediile și beneficiurile de drept.

§. 474. *Ce se înțelege sub remediile și beneficiurile de drept?*

Sub remediile și beneficiurile de drept se înțelege în deobște fiecă mijloc legal spre apărarea ori susținerea vreunui

³ *Judicium novum.*

drept, s. e. acuzele, plânsorile, răspunsurile și replicile; iar în deosebi se înțelege recursul, și apelația dela una judecătorie inferioară la cea superioară.

§. 475. *În care cazuri poate judecătoria inferioară să dea părților litigante ansă de a-și lua refugiu la remediul de drept?*

Judecătoria inferioară poate să dea părților litigante ansă de a lua refugiu la remediul de drept în acele cazuri: 1. când judecătoria inferioară deneagă sau amână tractarea cauzei vreunui acuzator sau acuzat; 2. când s'a adus prin judecătoria inferioară o sentință, pretensivă, greșită; 3. când partea condamnată bănuște, că sentința judecătorei inferioare s'a adus cu intențiune spre paguba sa; 4. când forul inferior pretensiv n'a observat în pertractarea procesului formele prescrise pentru procedura judiciară; 5. când persoana litigantului pretensiv s'a vătămat prin judecătoria inferioară; și 6. când fără voia judecătorilor s'a adus în contra unei părți litigante sentință apăsătoare.

§. 476. *Care sunt remediile proprii de drept?*

Remediile proprii de drept sunt: 1. apelația; 2. plânsoarea de anulare a sentinței; și 3. rugarea pentru repunerea în starea de mai înainte.

Plânsorile, ce se fac cătră judecătoria superioară despre denegarea ori amânarea procesului, și despre vătămarea personală din partea judecătorei, se numesc recuse, și nu se conumără între remediile proprii de drept.

§. 477. *Cum se împart remediile de drept, și efectul lor?*

Remediile de drept se împart în ordinare și extraordinare; sub remediile ordinare de drept înțelegem acele mijloace legale, care de regulă se pot întrebuiți cătră forul superior, când adecă cineva se simte agravat prin vreo decretare sau sentință a forului inferior, precum este rugarea pentru reviziunea cauzei, și preste toate suplicile, care în răstimp de 10—14 zile după publicarea sentinței forului inferior se fac cătră forul superior; iar sub remediile extraordinare de drept vin de a se înțelege acele mijloace legale, care se pot întrebuiți numai în anumite cazuri, precum sunt: cererile pentru nimicirea sentinței forului inferior,

sau pentru restituirea în starea de mai înainte, și preste tot suplicele, care se fac după expirarea timpului de 10—14 zile dela publicarea sentinței forului inferior.

Mai departe efectul acestor remedii de drept poate fi devolutiv ori nedevolutiv, suspensiv ori nesuspensiv. Efectul devolutiv al remedii de drept este atunci, când treaba controversă să devalve dela judecătoria inferioară la cea superioară, carea ia sub pertractare și censurare procedura și sentința judecătorei inferioare, și aduce deciziune de modifi cațiune sau de întărire a sentinței forului inferior. Efectul nedevolutiv se numesc acele remedii de drept, prin care judecătorul de mai înainte se provoacă a decide din nou pe temeiul unei alegații nouă cauza subversantă, fără ca aceasta să se aștearnă la forul superior. — Efectul suspensiv al remedii de drept este atunci, când puterea de drept, adecă executarea hotărârii ori sentinței unei judecătorei inferioare se suspende prin provocarea la remediu de drept, adecă prin apelația la forul superior. În caz contrar remediu de drept n'are nici un efect suspensiv.

§. 478. Ce este apelația ?

Apelația este acel remediu sau beneficiu de drept, prin care simțindu-se cineva agravat cu sentința judecătorei inferioare mută cauza sa la judecătoria competentă superioară spre schimbarea ori modificarea sentinței aduse în forul inferior. Baza canonică a apelației este în canonul 15 al sinodului cartagenean, unde se legiuiește : că apelația se iartă, când aceea se face cătră forul mai înalt, amăsurat regulei universale a dreptului, care zice : că judecătorii aceia, cătră cari se apelează, trebuie să fie mai mari, decum sunt aceia, dela cari se apelează, și ca acești judecători inferiori să nu se simtă vătămați, dacă sentința adusă de ei se schimbă sau se modifică prin forul apelatorial».

§. 479. Cum are a se face apelația ?

Apelația are a se face 1. prin insinuarea orală a agravatului numai decăt după publicarea sentinței ori deciziunei forului inferior. 2. sau în răstimp de 10 zile după publicarea sentinței ori a deciziunei prin însuși agravatul, ori defensorul lui. 3. sau prin aducerea în scris a motivelor justificătoare de apelație. 4. sau prin rugarea așternută forului superior, ca acesta să demânde fo-

rului subordonat așternerea actelor procesuale dimpreună cu sentința. Agravatului i-se iartă și a doua apelație.⁴

§. 480. Când are și când n'are loc apelația?

Apelația are loc 1. când condamnatul se simte agravat ori nedreptățit prin sentința forului inferior; 2. când aceea se face din partea condamnatului, ori a defensorului lui; 3. când se face către forul superior competent; 4. când se întâmplă, ca agravatul să vină după publicarea sentinței forului inferior în cunoștința unei ori mai multor împrejurări favoritoare pentru el, deși în asemenea caz se poate lua refugiu și la remediul de drept al restituțiunii în starea de mai înainte; 5. când hotărârea judecătorească n'a trecut în putere de lege; și 6. când apelantului nu i-se poate impută, că dânsul ar voi se apeleze într'o cauză neînsemnată, carea n'ar putea fi substrat al judecătoriei superioare.

Se înțelege de sine, că apelația luându-se în înțeles mai lat, are loc atât în contra sentinței finale, cât și în contra oricărei deciziuni a forului inferior, și adică 1. când sentința interlocutorie are puterea sentinței finale, și 2. când recurentul arată urgența apelației sale în contra vreunei sentințe interlocutoare, demonstrând, că neprimindu-se și nepertractându-se apelația lui, atunci apelația mai târziu făcândă în contra sentinței finale va fi pentru el zadarnică.

Apelația n'are loc 1. când un episcop s'a condamnat în sinodul metropolitan cu voturi unanime;⁵ 2. când un episcop s'a lipsit de eparhie prin sinodul metropolitan, căci el șase luni nu s'a întors la eparhia sa nici în urma provocărilor urmate către el, nici la porunca împărătească;⁶ 3. când controversia s'a decis prin judecătoria aleși de către litiganți;⁷ când preotul s'a osândit prin judecata episcopului său pentru părăsirea parohiei sale;⁸ 5 când vreun beneficiat bisericesc 'și ia refugiu la stăpânirea împărătească;⁹ 6. când cineva voiește să apeleze după expirarea timpului legal de zece zile;¹⁰ 7 când vreun diacon

⁴ Can. 5 sardicean.

⁵ Can. 15 cartag. și pag. 278 în pidal.

⁶ Can. 16 I—II Sin. constant.

⁷ Can. 16 cartag.

⁸ Can. 3 antioh.

⁹ Can. 12 antioh.

¹⁰ Can. subînsemnarea can. 28 apost. în pidal.

sau preot nevrând să primească promoțiunea la treapta mai înaltă și episcopul nu-l lasă în treapta lui de mai nainte;¹¹ și 8. când preotul, ori episcopul, acela de episcopul său, iar acesta de sinodul metropolitan fiind segregat, ar apelă la împăratul.¹²

§. 481. *Despre înoirea și resuscitarea procesului prim ca remediu și beneficiu de drept.*

Între remediile și beneficiurile de drept se conumără și înoirea și resuscitarea procesului primitiv, și are loc atunci, când condamnatul se simte prea mult agravat și nedreptățit prin sentința finală din procesul încheiat, și se roagă a i se ierlă înoirea procesului de mai nainte, aducând înainte și cauzele, că adevărat el posedă documente nouă spre apărarea sa, care mai nainte nu le-a avut.

Rugarea pentru înoirea procesului se poate așterne la judecătoria superioară ori inferioară după natura substratului va să zică, dacă sentința adusă în procesul prim prin judecătoria inferioară s'a aprobat și prin judecătoria superioară, atunci recursul pentru înoirea procesului are a se așterne la judecătoria superioară.

În legătură cu aceste vine de a se observa: că sentința finală, dacă este de natură disciplinară, nu se împedecă prin recursul pentru înoirea procesului în efectuarea sa, căci deși suplicantul simte pe un timp pagubă în urma acelei sentințe din procesul de mai nainte, dar dacă triumfează în procesul înnoit, are drept a pretinde rebonificarea pagubei sale, va să zică: repunerea în starea de mai nainte; din contră sentința adusă în treaba sacramentală are a se suspenda de către forul inferior, și a nu se efeptui, când agravatul insinuă, că voiește să se folosească de remediul de drept prin înoirea procesului de mai nainte, căci altcum triumfarea lui în procesul înnoit, ceea ce absolut nu este imposibilă, ar fi zadarnică în urmările ei favoritoare pentru dânsul s. e. sentința adusă în controversie între doi preoți pentru veniturile lor stolare, se pune în lucrare, dacă ar și voi cel condamnat să reînnoiască procesul primitiv, pentrucă paguba lui se poate rebonifică, dacă triumfează în procesul înnoit; din contră înzadar

¹¹ Can. 39 cartag.

¹² Can. 12 Antioch. —

ar reînoi un diacon, ori presbiter ori episcop procesul de mai nainte încaminat și cu degradarea lui încheiat, când sentința de degrađație s'au efectuit; pentrucă și să triumfeze în procesul înouit, tot nu s'ar mai putea repune prin sentința adusă în procesul înouit în treapta aceea, din care odată a căzut, pentrucă misterul preoției ca și al botezului, nu se poate repeți. Nu se poate pune un degrađat beneficiat nici în treaptă inferioară de cum a avut mai nainte, s. e. episcopul degrađat nu se poate pune în treapta presbiterală, nici presbiterul degrađat în treapta diaconală, căci instituțiunile bisericei noastre ne învață: «că carele nu este vrednic de episcopie, acela nu este vrednic nici de presbiterie, și care presbiter nu este vrednic de presbiterie, acela nu este vrednic nici de diaconie»; aci trebuie să se facă distincțiune între degrađațiune și suspensiune ori amoștiune simplă dela oficiu, căci degrađatul odată, nu se mai poate repune nici în starea sa de mai nainte, nici în stare mai mică, iar cel simplu suspens, ori amovat se poate repune în starea sa de mai nainte prin sentința forului inferior, ori superior, căci prescrie canonul: «că episcopii aceia se repun la vrednicia lor, cari fără vreo vinovație s'au scos din dregătorie.¹³

Tăierea IX.

Despre cazurile de delikte și crime bisericești, și despre pedepsele lor.

§. 482. *Cunoștințe generale.*

Căzurile de delikte bisericești, care după canonul 14 cartagenean se zic: criminale și politice bisericești, — presupun astfel de fapte complinite, prin cari se vatămă articuliile cardinali de credința creștinească, sau ordinea bună din partea unui element personal ori social-bisericesc I. prin neglijarea ori neobservarea datoriilor și II. prin desprețuirea ori calomniarea celor ce ne-am obicinuit a le chiemă «sante» după limbajul bisericesc.

Judecătoria bisericească este chieată a tractă aceste delikte și crime bisericești din oficiu încă și atunci, când nu i-s'ar fi

¹³ Can. 20, IV și tâlcul lui în pidal., și tâlcul lui Zonara în Beveregiu.

dat ei în contra lor nici o incuză formală, și a însărcină pe defensorul său judițial a purcede din oficiu în contra celuice a pătrat delictul ori crima de pedeapsă, a institui investigațiune pentru scoaterea adevărului material la lumină, și prin aceea a-și procura cunoștința deplină a subversantului delict, și toate apoi ale așterne judecătoriei spre mai departe urmare.

§. 483. Despre delicte și pedepse pentru neglijarea și neobservarea datorințelor.

Delictele prin neglijarea și neobservarea datorințelor bisericicești sunt acele fapte, care le comite un element personal ori social bisericicesc cu voia în urma lenei și a nepăsării de datorințele sale, care i-le impune lui pozițiunea, ce o ocupă în biserică.

Acest delict luându-se obiectiv este cu atât mai mare, și trage după sine cu atât mai grea pedeapsă, cu cât acela s'a făcut în contra unui mai esențial așezământ bisericicesc; s. e. neglijarea purtării de grijă a poporului din partea unui episcop ori presbiter se pedepsește cu suspensiune dela oficiu pe un timp mai îndelungat și dacă rămâne în lenevire, cu lipsirea de oficiu, can. 58 apostolesc; iar pentru neglijarea purtării hainelor prescrise pentru un preot, urmează pedeapsa suspendării de o săptămână, can. 27, VI. — Iar luându-se acest delict subiectiv trage după sine cu atât mai mare pedeapsă, cu cât subiectul carele l-a comis, are în biserică mai înaltă pozițiune, așa s. e. un episcop și presbiter, carele se ocupă cu vrăjitorii ori cu cămătărie, ori ține prăvălie în casa sa, și nu se lasă de aceste delicte, se depune iar ceialalți clerici și mireni se opresc dela cuminecătură — can. 42. și 44 apostolesc can. 10, IV. — can. 9, VI; — un episcop și presbiter, care din neobservarea învățăturai Mântuitorului dela Mateiu XVIII, 12, — și dela Luca XV, 7, și a canonului 52 apostolesc nu primește pe cela ce se întoarce dela păcat, ci îl lapadă, se depune, căci măhnește pe Christos, carele a zis: «că bucurie se face în cer pentru un păcătos, carele se pocăiește»; — defraudatorii averilor bisericicești și mănăstirești se pedepsesc pentru neobservarea canoanelor, care demândă susținerea lor în întregitate sub supraveghiarea episcopului eparhial — can. 38 apost. can. 12, VII, — 23 Antioh.

Delictul neglijerii și al neobservării datorințelor din partea clerului beneficiat nu fără cauză îndestulitoare se pedepsește și cu lipsire de oficiu, precum am văzut din cele premise, pentru că un asemenea delict presupune și fățarnicie din partea învinutului, iar că fățarnicia este un delict mare mai cu seamă în vreun beneficiat bisericesc, ne convingem din cuvintele Mântuitorului cu care pe cărturarii fățarnici i-a osândit, zicându-le: «Vai vouă cărturarilor și fariseilor fățarnici, că mâncați casele văcuvelor, făcând rugăciuni lungi întru fățarnicie, pentru aceea veți lua mai grea pedeapsă» Mateiu XXIII, 14; iar pe cei nemilostivi îi blastă, zicând: «duceți-vă dela mine blăstămaților în focul de veți, care este gătit diavolului și ingerilor lui» Mat. XXV, 41. — Marcu XII. 40.

§. 484. Despre delictele de desprețuirea și calumnierea celor sante.

Delictele de desprețuirea și calumnierea celor sante presupun astfel de fapte, care un beneficiat bisericesc ori creștin le comite în contra dogmelor credinței, și sunt îndreptate spre formarea unui simbol nou de credință, și spre aducerea la valoare a unor teze contrare învățăturilor lui Christos.

Acest delict se poate comite în formă pasivă și activă; în forma pasivă se comite, când cineva își reține în sine desprețuirea și calumnierea celor sante, și se numește ateism simplu: iar în forma activă se comite, când cineva dă convingerii sale despre desprețuirea și calumnierea celor sante expresiune prin scrieri și cuvântări, și atunci se chiamă «apostazie, blasfemie și ieres», și se judecă ca crima cea mai mare bisericească, adevă un episcop sau presbiter cu totală degradare de episcopie ori de presbiterie, iar creștinul cu scoaterea din sinul bisericei — can. 7, III. — Acî vine de a se observa, că un episcop ori presbiter întinat cu păcatul vreunui ieres se degradează de oficiu, dar nu se scoate din sinul bisericei, căci prescrie can. 25 apost., că beneficiatul învinovățit, carele se osândește la pierderea oficiului său, nu se poate osândi și la scoaterea din sinul bisericei, pentru că zice scriptura: «nu veți izbândi de douăori pentru una și aceeași faptă». Însă se înțelege de sine, că dacă un episcop ori preot degradat pentru crima ieresului, va exorbita și mai departe cu ieresul său, atunci se poate scoate și din sinul bisericei ca un apostat incorigibil. Iar dacă se pocăiește celce s'au scos din sinul bisericei,

și se roagă pentru reprimirea sa, atunci împăcarea nū i-se poate opri, și se reprimește în sînul bisericeii, dar cā arhieru ori preot numai poate fi reāșezat în postul de mai nainte, cāci lipsindu-se odatā de preoție, aceea nu se poate repeți can. 21, VI. — can. 53 cartagenean.

§. 485. *Delicte pedepsinde cu anatema.*

În canoanele bisericeii noastre aflăm, cā cu anatema s'au pedepsit următoarele delicte:

1. ieresul lui Ariu în contra dumnezeirei lui Christos;
2. ieresul lui Macedoniu în contra Duhului sânt;
3. toate ieresurile, care au provenit din învățăturile lui Ariu și Macedoniu;

4. ieresul lui Eustatiu episcop al Sevastiei din Armenia, care începuse a lăfi nește teze prejudicioase pentru neamul omeneșc, și pentru referințele sociale, și adecā

a) a osândi căsătoriile, ca și cum căsătoriții creștini n'ar puteā moșteni împărăția cerească;

b) a osândi pe creștini, carii nu se conțenesc dela măn-carea de carne în toată vieța lor;

c) a seduce și a înștrăinā dela stăpāni pe servitori;

d) a nu primi sânta cuminecăturā dela un preot căsătorit;

e) a defăimā adunările creștinilor la bisericā spre rugă-ciuni, și în alte locuri spre săvârșirea unor afaceri economice bisericești; și

f) a petrece în feciorie cu scopuri imorale; și altele asemenea acestor teze vătămătoare de demnitatea omenească, care s'au pertractat și hotărît în sinodul local din Gangra, și se pot vedeā din canoanele lui.

§. 486. *Despre delictule calumniei în contra subordinației față cu superioritățile bisericești.*

Fiindcă în §-fii precedenți am afirmat, cā nime nu este exempt în biserică noastră de sub canoane și de sub atārnarea lor: aci afirmăm, și zicem: cā orișicine poate incuzā la forul competent pe orișicine din cler și popor, dacā are motive fundate.

Stānd aceste două principii, și adecā cā nime nu este exempt de sub canoane, și cā orișicine se poate incuzā la forul cōmpotent, — urmează, cā nici un membru al bisericeii noastre dintre

preoți ori mireni nu poate avea ansă legală spre a cleveți ori a calumnia pe superioritatea sa bisericească, deoarece canoanele îl îndreptățesc a ridică incuză la forul competent și în contra episcopului, ori metropolitului, ori și a patriarhului său, și a-și procura satisfacțiune pe calea legală.

Dar fiindcă se întâmplă, că unii în loc se caute satisfacțiune pe calea legală, năzuiesc la niște mijloace nelegiuite, precum sunt: calumniile, conjurațiunile; și pândirile, — pentru aceea vrând legislația bisericească a pune stavilă unor asemenea delictе au stabilit anume și pedepse pentru ele, și adecă:

I. dacă incuza dată asupra vreunui arhiereu ori preot se dovedește la forul competent de netemeinică și falsă, și că cuprinde numai o calumnie, atunci acuzatorul, fie preot, fie mirean se pedepsește în înțelesul canonului 6. II. cu aceeași pedeapsă, cu care s'ar fi pedepsit acuzatul, dacă s'ar fi aflat vinovat;¹

II. când vreun arhiereu ori preot, fiind suspens dela oficiu, ar cuteză a clevefi pe judecători, și a funcționa, atunci unul ca acesta, căci comite delictul de calumnie în contra superiorității, și nesupunerei cătră sentința adusă în contra lui, se face pe sine vinovat de totala degradare, după canonul 37 cartagenean;

III. dacă vreun preot ori călugăr face conjurațiuni și pân-dește după prilejuri asupra episcopului eparhial, unul ca acesta are să cază cu totul din treapta sa, după can. 34. VI.

Tăierea X.

Despre execuțiune.

§. 487. *Ce este execuțiunea?*

Execuțiunea este acel act judecătoresc, prin care se efectue sentința finală trecută în putere de lege.

§. 488. *Ce este de a se observă la execuțiune?* /

La execuțiune este de a se observă: 1. că execuțiunea sentinței compete acelei judecătorii, carea a pertractat în forul întâiu procesul; 2. când partea condamnată locuiește afară de

¹ Poena Talionis.

cercul judecătorei, atunci aceasta recuiră judecătoria locală a părții condamnate spre executarea sentinței; s. e. un bărbat a alungat dela sine pe muieră sa, și aceasta s'a întors la casa părinților săi, și aceștia locuiesc în alt protopresbiterat, și bărbatul a încaminat în contra muierii sale proces divorțial la scaunul protopresbiterat, de care muieră sa se ține, și aci procesul s'a pertractat și s'a finit cu divorț total, și cu adaus, ca bărbatul să întoarcă muierii sale vestmintele și zestrea ei; la asemenea întâmplări scaunul protopopesc al muierii recuiră pe scaunul protopopesc concernent al bărbatului spre a efectul execuțiunea asupra bărbatului, ca să estradeie muierii sale, de care s'a divorțat prin judecată, vestmintele și zestrea ei; 3. că execuțiunea să nu se pună în lucrare, până când sentința judecătorească n'a trecut în putere de lege;¹⁴ 4. că execuțiunea nu se poate ordonă în obiecte criminale bisericesti decise cu degradarea condamnatului, sau în obiecte matrimoniale decise cu divorț, până când sentința adusă în forul prim nu s'a revăzut și întărit și din partea forului superior.

§. 489. *Ce are să facă judecătoria bisericască, când condamnatul nu va să se supună execuțiunei?*

Fiindcă judecătoria bisericască dispune numai asupra pedepselor spirituale în privința condamnaților; și fiindcă canonul prescrie: că celce bate pe credinciosul sau necredinciosul, să se depună, fie acela episcop, ori presbiter;¹⁵ iar alt canon oprește sub amenințarea depunerii a bate cineva cu bițe, ori cu alte lovituri trupurile omenești,¹⁶ și această pedeapsă o estinde canonul și asupra acelor episcopi ori presbiteri, carii pun pe alții se bată;¹⁷ și în fine, fiindcă se poate întâmplă, ca un condamnat se arete cătră judecătoria sa bisericască nunumai renitență față cu execuțiunea, ce s'a ordonat în contra lui în urma sentinței judecătorești, ci încă să facă turburări și gâlceve în biserică: pentru aceea judecătoria bisericască recuiră fără osebite de față bisericască, ori laică, autoritatea politică în asemenea întâmplări de renitență și maliție, ca dânsa după propria-i bună chibzuială să pună stavilă¹⁸ unor asemenea excesuri.

¹⁴ Vezi §-fii 447—449. ¹⁵ Can. 27 apostol. — ¹⁶ Can. 9, I—II. — Can. 5 Antioh. — ¹⁷ Tâlcul can. 9, I—II în Pidal. — ¹⁸ Can. 9, I—II, și Can. 5 Antiohian.

Încheiere.

Bine ești cuvântat Doamne! Cu buzele mele am vestit toate judecățile gurii tale; în calea mărturiilor tale m'am desfătat ca întru toată bogăția.¹⁹

Mărire Ție celuice mi-ai arătat mie lumina; mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pământ pace, între oameni bună voire; Te laud, Te binecuvânt, mă închin Ție, Te măresc pe Tine, mulțamesc Ție pentru mărirea Ta cea mare!²⁰

¹⁹ Psalm 118, v. 13, 14.

²⁰ Doxologia la rugăciunea de dimineață.

